

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ**

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ У ВІННИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ**

***ВІСНИК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ ВІННИЧЧИНИ***

Збірник науково-методичних праць

Випуск вісімнадцятий

Вінниця – 2020

УДК 377.36(045)

В 53

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

ДОРОШ В.С. – кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Заступник головного редактора:

ЛАТУША Н.В. – кандидат педагогічних наук, методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Секретар редакційної колегії:

МАРТИНЮК О.М. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Члени редакційної колегії:

ГЛУЩЕНКО Г.М. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

ЗАПАДНОВА С.А. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

КОРОЛЕНКО Л.С. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

МАЗУР В.А. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

МАРЧУК В.А. – методист Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

В 53 Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини: збірник науково-методичних праць. - Вип. 18. / Навч.-метод. центр проф.-техн. освіти у Вінниц. обл.; ред. колегія: В.С. Дорош (голова) та ін.; - Вінниця: ТОВ «Діло», 2020. - 308 с.

ISBN 978-966-2770-16-2

Рецензенти:

В.М. Бойчук, доктор педагогічних наук, професор

Н.А. Олійник, кандидат педагогічних наук, доцент

Рекомендовано до друку на засіданні навчально-методичної ради Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області (протокол №3 від 30 жовтня 2020 р.)

У збірнику висвітлено проблеми і перспективи науково-методичного забезпечення професійної (професійно-технічної) освіти, досвід впровадження педагогічних технологій і авторських методик професійного навчання серед здобувачів освіти, новітні аспекти управлінської діяльності, особливості інформаційного забезпечення навчально-виробничого процесу та сучасні підходи до загальноосвітньої підготовки й виховної роботи серед здобувачів освіти.

Журнал призначений для публікації наукових статей педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти, викладачів ВНЗ I-IV р.а., вчителів загальноосвітніх шкіл, управлінців освітньої галузі, слухачів курсів підвищення кваліфікації, науковців, аспірантів, студентів.

Відповідальність за зміст, автентичність цитат, статистичних даних, власних імен, добір та викладення фактів у статтях несуть автори. Редакційна колегія не завжди поділяє позицію авторів публікацій. Передрукування матеріалів, опублікованих в журналі, дозволено тільки зі згоди авторів та редакційної колегії журналу.

© Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області, 2020

© Автори статей, 2020

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

УДК 378.4:620.9

О.М. Воронюк

методист, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Г.Е. Ткачук

викладач фізики, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ У ДПТНЗ «ВІННИЦЬКЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ»

Анотація. В статті розглядається створення та функціонування навчально-консалтингового центру енергозбереження у ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище», огляд можливостей впровадження вивчення питань енергоефективності, енерго- та ресурсозбереження в освітній процес.

Ключові слова: енергозбереження, потенціал енергозбереження, ефективність енергозбереження в освітніх закладах.

O.M.VORONYUK G.E.TKACHUK FUNCTIONING OF THE ENERGY SAVING CENTER IN VINNYTSIA INTERREGIONAL HIGHER VOCATIONAL SCHOOL

Abstract. The article considers the creation and operation of the training and consulting center for energy saving in the Vinnytsia Interregional Higher Vocational School, an overview of the possibilities of implementing the study of energy efficiency, energy and resource conservation in the educational process.

Key words: energy saving, energy conservation potential, energy saving efficiency in educational institutions.

Вступ. Основа розвитку будь-якої держави – її енергетична безпека. Відповідно, підвищення енергоефективності, реалізація заходів в галузі енергозбереження – одна з гарантій такої безпеки і, як наслідок, найважливіший ресурс прискорення економічного зростання країни. Проблема енергетичної безпеки базується, в першу чергу, на спроможності держави забезпечити ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів. Тому важливим завданням, яке постає перед освітою в цілому, а зокрема перед системою професійної (професійно-технічної) освіти, є навчання учнівської молоді основам енергоефективності, енерго- та ресурсозбереження. Зокрема, підготовка робітників за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва» на сьогодні є гостродефіцитною і має найбільший запит щодо якісної професійної підготовки кваліфікованих кадрів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми формування у здобувачів освіти енергозберігаючої компетентності у процесі навчання проводили вітчизняні та зарубіжні вчені: А.М. Андрєєв, Л.О. Клименко, Н.Б. Бондзюх, Верхотуров О. М. та інші. Дослідники аналізують роль освіти у реалізації Енергетичної стратегії України та виділяють пріоритетні напрями діяльності у сфері енергозбереження. Проте поглибленого дослідження потребують аспекти енергозбереження та ефективного використання енергоресурсів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Метою статті є висвітлення досвіду створення центру енергозбереження в закладі професійної (професійно-технічної) освіти, огляд можливостей впровадження вивчення питань енергоефективності, енерго- та ресурсозбереження в освітній процес.

Виклад основного матеріалу. В даний час оплата комунальних послуг становить близько 10% поточних витрат освітніх установ. Основними причинами, які викликають високу енергоємність в системі освіти і стримуючими проведення енергозберігаючої політики, є:

- значний фізичний і моральний знос енергетичного обладнання і мереж;
- високі втрати при передачі та споживання теплової і електричної енергії та води, висока витрата первинних енергоресурсів;
- обмеженість бюджетних та інших фінансових коштів для впровадження енергозберігаючих технологій, повсюдної установки приладів обліку енергоресурсів.

Ще однією важливою причиною низького енергозбереження в галузі є відсутність мотивації до енергозбереження та підвищення енергоефективності, недостатня інформованість і впевненість у

необхідності і «безпеки» застосування заходів і механізмів у всіх учасників освітнього процесу.

Такий напрям енергозбереження як **поведінкове енергозбереження**, тобто укорінення у людей звички до мінімізації використання енергії, коли вона їм не потрібна, на жаль, у сфері освіти практично відсутня. Необхідне усвідомлення людьми переконання, що енергозбереження економічно вигідне. Поведінкове енергозбереження має на увазі забезпечення потреб при меншому споживанні енергоресурсів, і тільки його поширення може дати значний ефект без дорогих вкладень в модернізацію або заміну обладнання і технологій. Як показує досвід, поведінкове енергозбереження може становити 2-10% від усього потенціалу енергозбереження.

Підвищення мотивації до енергозбереження і формування моделі поведінкового енергозбереження, як і модернізація застарілого обладнання і формування програм із підвищення енергоефективності в системі освіти, неможливі без належної інформаційної підтримки, збалансованої компанії з пропаганди і навчання всіх категорій користувачів енергоресурсів. Для проєктування і реалізації даних програм необхідно володіти комплексною інформаційною базою, яка охоплює як питання технічного забезпечення окремих освітніх установ, так і даних про вже реалізовані заходи, які вплинули на підвищення енергоефективності окремих установ.

Діяльність з енергозбереження саме в ЗП(ПТ)О є актуальною в силу специфіки їх матеріально-технічної бази і особливостей контингенту.

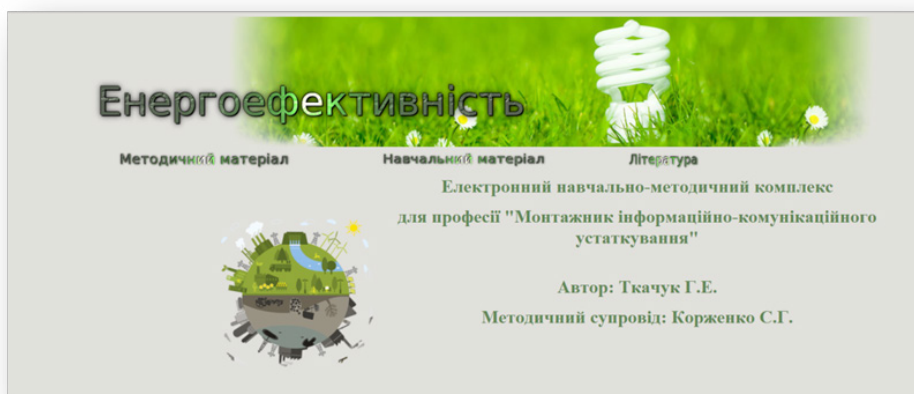
Наявність виробничих майстерень і навчального обладнання робить заклади ЗП(ПТ)О більш енерговитратними в порівнянні з іншими освітніми установами. У той же час навчання учнів зразкам поведінки, спрямованої на збереження енерговитрат, дозволяє сподіватися на те, що вони будуть піклуватися про збереження енергії на своїх майбутніх робочих місцях та на виробництві, що в масштабах країни допоможе зберегти значні обсяги різних видів енергії.

У ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» створено центр енергоефективності, метою створення якого є – забезпечення раціонального використання енергетичних ресурсів за рахунок реалізації освітніх та технологічних заходів з енергозбереження та підвищення енергетичної ефективності; ефективне і раціональне використання енергетичних ресурсів для зниження витрат бюджетних коштів.

Центр реалізує діяльність у сфері енергозбереження за двома напрямками: навчальний (освітній) та технічний.

Освітня складова. Першочерговим заходом стало запровадження навчальної діяльності в галузі енергозбереження, зокрема:

- впровадження предмета «Енергоефективність» у підготовку робітників із професії «Монтажник інформаційно-комунікаційного устаткування»;

Рис. 1. Електронний навчально-методичний комплекс із предмета «Енергоефективність»

- інтеграція знань з енергозбереження та енергоефективності у відповідні предмети;
- впровадження факультативів для учнів з енергозаощадження, відновлюваної енергетики, обліку електро- або теплотрат, використання енергозберігаючих приладів тощо;
- створення online навчального посібника з енергозбереження;
- створення навчально-консалтингового Центру енергозбереження та альтернативної енергетики.

Напрями діяльності лабораторій:

Лабораторія енергоаудиту – організація науково-інформаційного обміну у сфері енергозбереження, пропаганда заходів для енергозбереження на виробництві; проєктування та створення системи моніторингу енергоспоживання.

Розділ 1 * Проблеми і перспективи розвитку системи освіти

Рис.2. Структура навчально-консалтингового центру енергозбереження

Напрями діяльності лабораторій:

Лабораторія енергоаудиту – організація науково-інформаційного обміну у сфері енергозбереження, пропаганда заходів для енергозбереження на виробництві; проектування та створення системи моніторингу енергоспоживання.

Технічне бюро – формування і ведення інформаційних банків даних: про перспективні науково-технічні проекти, рішення, винаходи та іншу науково-технічну продукцію у сфері енергозбереження, про передові технології й устаткування.

Лабораторія альтернативної енергетики – розробка проектів розвитку та застосування поновлювальних джерел енергії; інформаційно-методичне забезпечення щодо впровадження альтернативних видів енергозберігаючих технологій.

Технічна складова. Створена учнівська команда, яка опрацьовує методику проведення енергетичного аудиту. Результат роботи – інформаційна система (ІС), що дозволяє визначати місця найбільших втрат теплової та електричної енергії в училищі. ІС є основою для розробки детальної програми енергозбереження навчального закладу.

Викладачами, майстрами виробничого навчання та учнями училища розроблено інноваційний проект «Енергозберігаючий гуртожиток», що передбачає підвищення рівня енергоефективності будівлі гуртожитку.

За результатами енергоаудиту розроблено дизайн-проект та бізнес-план із встановлення геліомодулей для виробництва електричної енергії для використання у місцях загального освітлення гуртожитку ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище». Проектом передбачено часткове покриття витрат училища на електричну енергію за рахунок сонячних батарей.

На створення даного центру було використано грантові кошти, які ми отримали кілька років тому. Завдяки цьому ми придбали обладнання для сонячної електростанції, а згодом збільшили її потужність до 1кВт, залучивши власні кошти. Станція повністю живить серверне обладнання освітньої мережі навчального закладу і генерує, в середньому, 3,5 кВт за добу.

Рис. 3. Монтаж сонячних панелей

На базі гуртка технічної творчості створено лабораторію конструювання альтернативних джерел енергії. Гурток є майданчиком, де учні поєднують технічну творчість із науково-конструкторською діяльністю, що сприяє розширенню сучасного технічного світогляду.

У зв'язку зі стійким впровадженням енергозберігаючих технологій у всі сфери науки, техніки, побуту і, відповідно, зростаючим інтересом учнівської молоді до цього напрямку технічної творчості, гуртківці розпочали активну роботу із дослідження та створення альтернативних джерел енергії під керівництвом майстра виробничого навчання Примчука Л.І. В рамках гуртка створений працюючий акумулятор механічної енергії, який являє собою гіроскопічний інерційний маховик, одночасно акумулятор і генератор енергії. На даний час такі маховики широко використовуються при розробці електроавтомобілів. На цьому проєкті учні вчать створювати джерело відновлюваної енергетики – від розробки проєкту до вибору обладнання та підключення до мережі.

З огляду на важливість проблеми, ми вважаємо, що крім надання молоді знань про енергію і її взаємозв'язок із навколишнім середовищем, необхідно створити мотивацію для заощадження енергоресурсів та залучити їх до корисної діяльності з енерго- та ресурсозбереження. Адже в майбутньому, ставши фахівцями, вони зможуть приймати екологічно грамотні рішення.

Висновки. Функціонування центру енергозбереження дозволило:

- передбачити і застосовувати заходи екологічної безпеки енергосистеми в ході професійної діяльності;
- знизити споживання енергоресурсів на об'єктах інфраструктури училища;
- забезпечити автономність та енергонезалежність, стійкий екологічно безпечний розвиток училища;
- скоротити бюджетні видатки на оплату енергетичних ресурсів за рахунок упровадження заходів і технологій ефективного використання енергоресурсів;
- впроваджувати набутий практичний досвід із застосування сучасних енергозберігаючих технологій у систему підготовки кваліфікованих робітників.

Список використаних джерел

1. *Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»:* Розпорядження Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 18.08. 2017 р. № 605-р. – Режим доступу: <http://www.kmi.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250250456> – Назва з екрану.
2. *Дешко В.І. Структурний аналіз енергоспоживання й енергозбереження в галузі освіти / В.І. Дешко, О.М.Шевченко // Наукові вісті НТУУ «КПІ». – 2011. – №6. – С. 139-147.*
3. *Дешко В.І. Планування рівня теплоспоживання у вищих навчальних закладах / В.І. Дешко, О.М. Шевченко, М.В. Шовкалюк, О.М. Верховуров // Енергетична сертифікація –2008. – №12. – С. 24-28.*
4. *Радкевич В.О., Михайличенко А.М., Аніщенко В.М. Методичні рекомендації щодо організації занять з енергоефективності. – Харків, Компанія СМІТ, 2009. – 55 с.*

УДК 656.2(091)

Г.П. Герман

*викладач, кандидат історичних наук
Вінницький транспортний коледж*

ВІТЧИЗНЯНІ ВЧЕНІ, ЯКІ ПОЧАЛИ ЗАСТОСОВУВАТИ ДВЗ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ

Анотація. В публікації висвітлено короткий нарис розвитку тепловозобудування. Показано, як працювали вчені при створенні тепловоза. Наведено факти співпраці вчених та їх особисті здобутки.

Ключові слова: дослідження, залізничний транспорт, дизель, тепловоз.

H.P. HERMAN SCIENTMEN WHO STARTED TO APPLICASHON DIESEL ONRAILWAY TRANSPORT

Abstract. *The short essay of development to build locomotives is reflected in a publication. It is shown, as scientists worked in creation of diesel engine. The collaboration of scientists and their personal achievements are shown.*

Keywords: *research, railway transport, diesel, diesel engine.*

Вступ. Науковці все частіше звертаються до історичного досвіду, творчої спадщини вітчизняних вчених минулого, з метою втілення їх ідей в сьогодення. Виникає бажання глибоко вивчити та висвітлити проблеми формування й наукового розвитку вчених та інженерів залізничного транспорту.

Розділ 1 * Проблеми і перспективи розвитку системи освіти

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми розвитку залізничної галузі, а особливо тепловозобудування, проводили такі дослідники, як Г. М. Фадеев, В. О. Раков, П. В. Якобсон, Е. О. Сотников, Е. Я. Красковский, М. М. Уздин, Н. С. Конарев. Беручи до уваги дослідження діяльності вітчизняних вчених таких, як В. Г. Гриневецький, Ю. В. Ломоносов, О. Н. Шелеста, Л. Н. Гумилевский, А. М. Бабічков, Н. А. Зензинов, відмітимо, що публікації мали здебільшого популяризаційний або довідковий характер.

Незважаючи на великі заслуги вчених в галузі залізничного транспорту, їх широку популярність у наукових колах, справжнього аналізу спогадів, співпраці вчених здійснено не було, що дає нам спробу до наукового обґрунтування.

Мета дослідження полягає в систематизації, узагальненні та аналізі наукової, інженерної, діяльності вітчизняних вчених, їх внесок у розвиток залізничної галузі на тлі сучасної їм епохи.

Виклад основного матеріалу. Найголовніший пристрій транспортного засобу, у тому числі й наземного, є силове устаткування – двигун, що перетворює різноманітні різновиди енергії в механічну роботу. За ходом історії розвитку транспортних двигунів механічна робота руху здійснювалася за рахунок застосування сили людини, сили вітру та потоків води, теплової енергії пари та різних видів газоподібного, рідкого та твердого палива, електричної та хімічної енергії, а також сонячної та ядерної енергії. Поява у XVII ст. водних та парових двигунів зіграло важливу роль в зародженні та розвитку мануфактурного виробництва, а згодом промислової та технічної революції.

Первинно майже сторіччя на залізницях світу єдиним типом локомотива був стефенсонівський паровоз. Наприкінці XIX ст. з'явилися двигуни внутрішнього згорання. Спочатку вони були газовими. Вагон-Газохід, що курсував на Дрезденській міській залізниці в 1892 р., можна вважати першим тепловозом. Потужність його двигуна становила 7,35 кВт.

У 1892 р. Рудольф Дизель взяв патент, а в 1897 р. представив варіант двигуна внутрішнього згорання, що був названий його іменем. Перший дизель мав потужність 14,7 кВт, його ККД перевищував ККД парових машин і не залежав від розмірів двигуна. Дуже економічний, компактний, зручний і простий за устроєм дизель швидко одержав широке застосування, у тому числі на транспорті. Правда, на залізничному транспорті дизель почали використовувати пізніше, ніж на інших видах транспорту.

У 1912 р. на лінії Винтертур – Ромаспорн у Швейцарії проведені були випробування першого тепловоза потужністю 705 кВт, який був створений Дизелем і Клозе. В 1913 р. у Німеччині на лінії Берлін – Мансфельд спробували використовувати цей локомотив для руху пасажирського поїзда, але виявилось, що він не придатний для поїзної роботи, тому що лише при великих швидкостях розвивав більшу потужність, а при зрушенні з місця і на підйомах потужності не вистачало. З'ясувалося, що двигун внутрішнього згорання без спеціальної передачі між ним і колесами, що рухаються, не може забезпечити необхідні тягові якості локомотива, керуючись профілем колії, швидкістю руху, масою поїзда, погодними умовами тощо. Пропонувалося проектувати і створювати тепловози з механічним, електричним, гідравлічним, газовим і іншими типами передач.

Потреба у використанні двигунів внутрішнього згорання, що працюють на рідкому паливі та мають високий ККД, для тяги поїздів виникла у вітчизняних інженерів наприкінці XIX ст. Ще у 1894 р. за ідеєю В. Л. Кирпичова розроблявся проєкт локомотива, що мав назву нафтовоз, оскільки повинен був мати нафтові двигуни які працювали на нафті. На такому локомотиві окрім циліндрів внутрішнього згорання, передбачалося встановлення парових двигунів. Саме паровий двигун мав здійснювати рушення з місця та початковий розгін, а згодом перехід на сумісну роботу обох видів циліндрів. Таким чином це стало першим прообразом теплопаровозів [1].

Ідея створення тепловоза притягувала вітчизняних інженерів. Винятковим прикладом глибокого й плідного застосування термодинаміки є наукові праці В. Г. Гриневецького. З науково-технічною діяльністю професора В. Г. Гриневецького пов'язаний розвиток вітчизняної теплотехнічної школи, яка зробила винятковий за своїм значенням внесок у науку і техніку. Відомий інженер, талановитий конструктор, глибокий теоретик, який дав основні положення для розрахунку теплових двигунів, Гриневецький був на той час відомий як автор капітальної праці «Паровые машины» та розробник розрахунків двигунів внутрішнього згорання.

Гриневецький був одним із перших вчених, хто поставив питання щодо створення тепловозів та введенням їх на залізничному транспорті. Він розробив вимоги до транспортного двигуна внутрішнього згорання. З 1909-1912 рр. на Путилівському заводі побудували дослідний зразок, завдяки якому було проведено низку випробувань, де згодом В. Г. Гриневецький та Б. М. Ошурков розробили два проєкти тепловоза безпосередньої дії. У 1915 р. ним була написана робота «Проблема тепловоза и его значение для России». Відомий теплотехнік О.С. Ястржембський писав, що

В. Г. Гриневецькому належить перша вітчизняна школа по створенню тепловозів, яка отримала подальший розвиток його учнями та послідовниками. В.Г. Гриневецький є одним із засновників московської школи теплоенергетиків, яка згодом брала безпосередню участь при відновленні теплосилового господарства та розвитку країни у після воєнний період [2].

Також в ці роки тепловозною проблемою займався Коломенський локомотивобудівний завод, де за ідеєю інженера Ф. Х. Мейнеке був розроблений проєкт потужного тепловоза з електропередачею. Вага даної конструкції мала приблизно 120 т., що сам конструктор вважав заважким та недешевим при побудові. Висока вартість тепловозів, у порівнянні з паровозами, довгі роки слугувала основним аргументом його противників.

Однак ідеї щодо створення вітчизняних тепловозів проводилися, розроблялися проєкти, створювалися конструкції нових типів рухомого складу. Саме у Київському політехнічному інституті у 1905 р. проф. Ю. В. Ломоносов запропонував ідею створення тепловоза. З 1908 р. Ломоносов разом із О. І. Липецом почали розробляти проєкт тепловозу безпосередньої дії з груповим приводом (типу паровозного) колісних пар [3].

Починаючи з 1912 р., у МВТУ проводилась велика дослідна робота щодо створення потужного тепловоза професорами училища В.Г. Гриневецьким, Б.М. Ошурковим та студентом О.Н.Шелестом.

У 1912 р. Шелесту перед захистом дипломного проєкту потрапляє стаття з описом тепловоза братів Зульцер із Швейцарії. Після цього Олексій Несторович вирішує ризикнути та взяти за зразок цей тепловоз для теми свого дипломного дослідження. Спочатку розрахунки показували, що справа – безнадійна, наприклад, швидкість у 75 км/год тепловоз мав би досягати за 8 хв. і проходити при цьому понад 6 км. Однак для практичної експлуатації це було неприпустимо – паровози в той час на малих швидкостях розвивали силу тяги втричі більше. Але молодого вченого це не зупинило, а навпаки – відкрило шлях до відкриття. Усесторонній аналіз екіпажу з дизельним двигуном Зульцер-Клозе-Дизель показав, що необхідно створити таку передачу між двигуном та ведучими колесами, яка б змінювала силу тяги за законом гіперболи – при цьому силовий агрегат при будь-якій швидкості мав працювати з постійною потужністю та максимально використовувати можливості своєї конструкції. Так 22 листопада 1913 р. О.Н. Шелест подає заявку на винахід локомотива з двигуном внутрішнього згоряння (тепловоз), патент був отриманий від 31 жовтня 1915 р. Шелест активно бере участь в проєктуванні тепловоза з електричною передачею на Коломенському паровозобудівному заводі (1912-1913 рр.). Вже згодом у 1914 р. подає заявку на локомотив, що працює на продуктах згоряння під тиском, англійський патент він отримав від 20 травня 1915 р [4].

В першій половині ХХ ст. були розроблені нові, більш ефективні, типи магістральних локомотивів – тепловози та електровози. Над розробкою тепловозів плідно працювали вітчизняні вчені та інженери. Їх робота завершилася створенням у 1924-1925 рр. перших вітчизняних магістральних тепловозів. В якості силового енергетичного устаткування тепловоза використовують тепловий поршневий двигун внутрішнього згоряння. Використання дизельного двигуна в порівнянні з паросиловим устаткуванням паровоза забезпечує високий рівень ККД тепловоза, що перевищує паровоз у 4-5 разів.

Для того, щоб створити повноцінний тепловоз, потрібно було створити потрібну передачу. При рушанні з місця, як ми вже знаємо, змінюється й швидкість руху локомотива й сила тяги, що розвивається ним. Тому звичайний двигун внутрішнього згоряння не є вигідним для самої роботи локомотива. Питання змінення швидкості тепловоза та його сили тяги вирішили за допомогою спеціальної передачі – безпосередньо від колінчастого валу двигуна до осі рушійних коліс локомотива. Серед багатьох пропозицій такого роду передач найбільше поширення отримали три види: механічна, гідравлічна та електрична.

Механічна передача здійснювалася так, як в автомобілях, тракторах та приводах до верстатів та інших машин – за допомогою зубчаток. Переключання зубчатих коліс дозволяло з однаковою швидкістю оборотів вала двигуна отримувати різну швидкість осей локомотива. Звідси видно, якщо потужність, що розвиває дизель-двигун, залишається незмінною, то зі зміною швидкості оберту коліс та швидкості руху локомотива, змінюється й розвивається сила тяги.

Гідравлічна передача складається з насоса та гідравлічного двигуна або турбіни. Дизель приводить в дію насос, а гідравлічний двигун безпосередньо до рушійних коліс локомотива. При такій передачі дизель може працювати у постійному режимі з однаковою потужністю. Змінення сили тяги локомотива та швидкості його руху проводиться за рахунок змінення передаточного числа при змінній кількості оборотів. Така передача широке практичне застосування отримала на локомотивах малої та середньої потужності.

Електрична передача отримала найбільше поширення та складається з генератора та електродвигунів. В цій передачі дизель приводить в дію генератор, а електричні двигуни, що

Розділ 1 * Проблеми і перспективи розвитку системи освіти

отримають живлення від генератора, обертають вісі рушійних коліс тепловоза.

Найперші тепловози з електричною передачею були побудували за проектами Ю. В. Ломоносова та Я.М. Гаккеля. Тепловоз за проектом Ломоносова був побудований у Німеччині та прийнятий в експлуатацію на залізниці у 1925 р. Він мав позначення Ю^Э-001 у подальшому Э^{ЭЛ}-2.

Тепловоз за проектом Гаккеля (Щ^{ЭЛ}-1) будували на трьох вітчизняних заводах: «Красный путиловец», Балтійський суднобудівний та «Электрик». Спеціального тепловозобудівного заводу на той час у країні не було. Потужний дизель для тепловоза взяли готовим із підводного човна «Лебедь» та частину устаткування з підводних човнів типу «Язь». Тягові електродвигуни спроектував для тепловоза член-кореспондент АН СРСР О. Е. Алексєєв та під його керівництвом вони були побудовані на заводі «Электрик». Електрична схема тепловоза Гаккеля та система його управління були розроблені спільно з Алексєєвим, Гаккелем та Миткевичем. Ходові частини тепловоза були спроектовані та побудовані на Путилівському заводі під керівництвом професора О. С. Раєвського. Перший досвід побудови ходових частин локомотива у вигляді візків себе повністю задовольнив, й тому на всіх тепловозах з електричною передачею та електровозах застосовували такий тип ходових частин. Саме збирання тепловоза проходило на Балтійському заводі. Вже на початку серпня 1924 року перший потужний вітчизняний магістральний тепловоз з'явився на коліях заводу. Згодом у листопаді 1924 р. тепловоз був переданий для подальшого випробування до лєнінградського вузла. Перший свій пробіг тепловоз Щ^{ЭЛ}-1 зробив від Лєнінграда до Москви. Після пробігу до Москви тепловоз був повернений на завод для подальшої конструктивної доробки, в подальшому тепловоз Щ^{ЭЛ}-1 до експлуатації на залізницях, на жаль, допущений не був [5].

Тепловоз Э^{ЭЛ}-2, напроти, виявився більш працездатним. Він справно працював на залізницях протягом 30 років.

Система електропередачі, що лежить в основі сучасного тепловозобудування, усунула основний недолік тепловоза Дизеля. Це забезпечило можливість тримати двигун під постійним напруженням та з постійною кількістю оборотів, що поставило його в найбільш сприятливі умови роботи. Застосування електричної передачі на тепловозах отримало широке застосування тим, що такі тепловози мають високій к.к.д., хорошу тягову характеристику та плавне рушення з місця. Окрім того, вона дозволяє легше, в порівнянні з механічною, гідравлічною, повітряною, газовою, автоматизувати управління, забезпечити надійність в роботі та плавне вписування тепловоза в криві ділянки колії.

Широке впровадження тепловозної тяги почалося після закінчення Другої світової війни. З 1956 р. починається бурхливий розвиток вітчизняного тепловозобудування. До цього періоду відноситься початок бурхливого розвитку вітчизняного тепловозобудування. Локомотивобудівельні заводи Харкова, Луганська, Коломни, Лєнінграда, Брянська, Людинова, Муром за 4–5 років розробили десятки типів різних тепловозів: з електричною передачею ТЕ10, ТЕ50, ТЕ10Л, ТЕП60, ТЕ40, ТЕМ1, з гідравлічною передачею ТГМ2, ТГМ3, ТП00, ТГ102, ТГ105, ТГ106, ТГП60 [6].

Висновки. В галузі транспортної науки вчені мали досягнення світового значення, які прославили вітчизняну науку. Узагальнили та систематизували основні, але не повні, досягнення вітчизняних вчених та їх внесок у розвиток залізничної галузі. Матеріали та висновки публікації можуть бути використані для подальшого вивчення історії залізничного транспорту, а також можуть представляти інтереси для широкого кола спеціалістів, які вивчають творче наслідування вітчизняних залізничників даного періоду.

Список використаних джерел

1. Железнодорожный транспорт: энциклопедия / Под ред. Н.С. Конарева / Т2. Изд. 2-е – Москва : Научиздат БРЭ, 2003. – С. 406-462.
2. Раков В. А. Локомотивы железных дорог (1845–1955 гг.). / В. А. Раков / 2-е изд., перераб. и доп. – Москва : Транспорт, 1995. – С. 352-382.
3. Ломоносов Ю. В. О тепловозах заказанных за границей // Техника и экономика путей сообщения. – 1923. - №9. – Том II. – С.321-324.
4. Ученые университета путей сообщения – создатели первых локомотивов: – Санкт-Петербург, 1995. – 30 с.
5. З історії та досвіду будівництва залізниць і розвитку рухомого складу навч. посіб. / Укл.: В. М. Шатаєв, В. М. Носевич. – К.: ДЕТУТ, 2008. - 46 с.
6. Бережняк Г.П. Діяльність академіка Сергія Петровича Сиром'ятникова в контексті розвитку вітчизняного паровозобудування (перша половина ХХ ст): дис. канд. істор. наук.: 07.00.07: захищена 18.03.2010: затв. 14.04.2010 / Г.П. Бережняк. – К., 2010. – С. 48-49.

В.С. Дорош
директор, к.ю.н., доцент
Н.В. Латуша

методист вищої категорії, к.п.н.

Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області

ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. У статті висвітлені основні питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Описано мету, обсяг, види, напрями, форми, результати курсів підвищення кваліфікації. Висвітлено головні проблеми при організації курсів підвищення кваліфікації.

Ключові слова: педагогічні працівники, курси підвищення кваліфікації, навчальні плани та програми, організація курсів підвищення кваліфікації.

V.S. DOROSH, N.V. LATUSHA ORGANIZATION OF TRAINING IN QUALIFICATION COURSES FOR PEDAGOGICAL EMPLOYEES OF PROFESSIONAL (VOCATIONAL AND TECHNICAL) INSTITUTIONS

Abstract. The article highlights the main issues of professional development of teachers of vocational (vocational) education. The purpose, volume, types, directions, forms, results of advanced training courses are described. The main problems in organizing refresher courses are highlighted.

Keywords: pedagogical workers, advanced training courses, curricula and programs, organization of advanced training courses.

Вступ. Розвиток сучасного суспільства зумовлює до постійного освітнього пошуку, до використання нових педагогічних інновацій, що активізуватимуть підвищення якості професійної підготовки педагогічних працівників у професійній (професійно-технічній) освіті. Безпосередньо це пов'язане із потребою закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТ)О) педагогічних працівників, компетентних у відповідних професійних напрямках, які мають високий рівень професіоналізму та творчого потенціалу, тобто швидко орієнтуються в зростаючому обсязі науково-практичної, методичної, інформаційно-технологічної інформації, мають здатність до швидкого її засвоєння та використання у своєму професійному зростанні.

Визначальним рівнем педагогічної освіти є підготовка до відповідного рівня педагогічних працівників ЗП(ПТ)О, конкурентоздатних на ринку праці, компетентних та відповідальних, готових до постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності. Важливою умовою фахового зростання педагогічних працівників є проходження ними курсів підвищення кваліфікації (далі КПК), як безпосереднього генератора підвищення професійного та методичного рівнів протягом усього періоду їхньої педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що науковці: О. Абдуліна, А. Айзенберг, С. Величко, О. Дубасенюк, В. Кемінь, О. Кузнецова, Н. Протасова у своїх наукових дослідженнях надають перевагу особистісному розвитку педагогічних працівників, самоосвітній діяльності педагогів, а також змісту та методам самоосвітньої роботи педагогічних працівників.

Дослідженню проблеми перепідготовки та підвищенню кваліфікації педагогічних працівників значну увагу приділяють, такі науковці як: Н. Абашкіна, С. Батишев, О. Берегова, В. Жуковський, Ю. Закаулова, М. Лещенко, А. Максименко, В. Олійник, В. Швидун, Л. Шевчук.

Питання неперервності освіти є предметом досліджень низки вітчизняних науковців, серед яких Н. Авшенюк, Н. Бідюк, М. Лещенко, Н. Муқан, Н. Ничкало, О. Огієнко, С. Сисоева, О. Фучила та ін.

Метою статті є визначення продуктивності організації курсів підвищення кваліфікації метою яких є підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Виклад основного матеріалу. Проблема підвищення кваліфікації педагогічних працівників привертає все більшу увагу українських науковців, це зумовлено тим, що в сучасному світі знання змінюються швидше, ніж раніше, тобто «підвищення кваліфікації» розглядається в контексті реалізації принципу «безперервне навчання впродовж життя».

Розділ 1 * Проблеми і перспективи розвитку системи освіти

Дані вікової психології засвідчують різний рівень прояву інтелектуальних функцій людини, інтенсивність старіння яких залежить від двох чинників: внутрішнім є обдарованість особистості, зовнішнім – освіта. Саме освіта гальмує процеси інтелектуального старіння, таким чином підготовка, перепідготовка, підвищення кваліфікації працівників, створення на виробництві системи безперервної освіти кадрів є важливою умовою професійного та інтелектуального розвитку людини [4, с. 10-12]. Неперервне навчання вимагає постійної самоперевірки, моніторингу власного прогресу, цілеспрямованості, здатності шукати та самостійно засвоювати значні об'єми складної інформації та вмінню правильно її використовувати.

Реформа у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників змушує переглянути зміст і способи підвищення кваліфікації. Орієнтація лише на спеціальну фахову підготовку виявляється недостатньою, на даний момент відбувається постійний науковий пошук нових методів, прийомів, підходів та вимог до організації навчання у системі підвищення кваліфікації.

Вагомим для нашого дослідження вважаємо досвід Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області (далі Центр), який спрямовує свою наукову діяльність на постійний пошук сучасних форм та видів підвищення кваліфікації, які забезпечують якісну підготовку і зростання професійної майстерності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О на КПК.

Нова Постанова Кабінету міністрів України №800 від 21.08.2019 року «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» та зміни внесені згідно з Постановою КМУ №1133 від 27.12.2019р., якою затверджено «ПОРЯДОК підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (далі Порядок) [1] знайшла своє відображення в оновлених робочих навчальних планах Центру, який згідно ліцензії Міністерства освіти і науки України проводить КПК для педагогічних працівників таких категорій, як: викладачі спеціальних дисциплін ЗП(ПТ)О, вихователі гуртожитків ЗП(ПТ)О, майстри виробничого навчання ЗП(ПТ)О, загальноосвітнього циклу, методисти, старші майстри. Поновлені робочі навчальні плани, мають модульну структурованість, зорієнтовані на індивідуальну та самостійну роботу слухачів КПК і ґрунтуються на цілому комплексі компетентностей: мовленнєвій, цифровій, комунікаційній, інклюзивній, емоційно-етичній.

Організація навчання на КПК педагогічних працівників різних категорій ЗП(ПТ)О досить складне завдання, так як має низку проблем, які впливають на їхню роботу:

- різний склад слухачів КПК за віковими, фізіологічними та психологічними характеристиками;
- неоднаковий стаж роботи та педагогічних категорій педагогічних працівників;
- циклічність навчання;
- орієнтування на замовника, тобто вміння чути і розрізняти позитивні і негативні побажання замовників;
- орієнтація на групову роботу зі слухачами;
- використання на практиці управління міжособистісними відносинами;
- рівень професійної підготовки слухачів.

Педагогічні і науково-педагогічні працівники зобов'язані постійно підвищувати свою кваліфікацію відповідно до частини шостої статті 59 Закону України «Про освіту» [2].

Метою підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників згідно Порядку п. 3 є їх професійний розвиток відповідно до державної політики у галузі освіти та забезпечення якості освіти. Педагогічні і науково-педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію в Україні та за кордоном (крім держави, що визнана Верховною Радою України державою-агресором чи державою окупантом) [1, п. 5].

Обсяг (тривалість) підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників устанавлюється в годинах та/або кредитах Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (один кредит ЄКТС становить 30 годин) [1, п. 8]. Відповідно до Порядку п. 14, 16 педагогічні і науково-педагогічні працівники ЗП(ПТ)О підвищують свою кваліфікацію не рідше одного разу на п'ять років. Загальний обсяг підвищення кваліфікації не може бути менше ніж 150 годин на п'ять років. Виходячи з цього, навчальні плани для КПК у Центрі були перероблені на 150 год., на 45 годин очних та 105 годин самостійного опрацювання.

Вважається, що тривалість навчання впливає на закріплення людини за певною професією, зростання її кваліфікації, сприяє формуванню активної життєвої позиції. Психологи засвідчують здатність людини набувати знання в усі життєві періоди, що сприяє розширенню її світогляду, зростанню самостійності, ініціативності, відповідальності, розвитку індивідуальності, творчого ставлення до дійсності й власного життєвого шляху, посиленню соціально-духовної інтегрованості людини та збагачення форм її життєдіяльності [3, с. 65].

Навчання дорослих суттєво відрізняється від навчання учнів тим, що в дорослих немає вільного часу для цього; для них навчання – це життєва потреба з конкретною метою; вони прагнуть якнайшвидше отримати від результатів навчання практичну віддачу, тому свідомо навчаються й можуть оцінити якість організації навчального процесу [3, с. 65].

Педагогічні і науково-педагогічні працівники можуть підвищувати кваліфікацію за різними формами підвищення кваліфікації – інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева), дуальна, на робочому місці, на виробництві тощо, також форми підвищення кваліфікації можуть поєднуватись [1, п. 6]. Основною формою підвищення кваліфікації на КПК у Центрі ми обрали очно-дистанційну, тобто навчання проходить у три етапи: I етап – тиждень навчання відбувається заочною формою, II етап – самостійне опрацювання, III етап – підсумковий контроль, захист випускних робіт.

Основними видами підвищення кваліфікації є:

- навчання за програмою підвищення кваліфікації, у тому числі участь у семінарах, практикумах, тренінгах, вебінарах, майстер-класах тощо;
- стажування [1, п. 6].

Окремі види діяльності педагогічних та науково-педагогічних працівників (участь у програмах академічної мобільності, наукове стажування, самоосвіта, здобуття наукового ступеня, вищої освіти можуть бути визнані як підвищення кваліфікації [1, п. 26].

Підвищення кваліфікації педагогічними і науково-педагогічними працівниками здійснюється згідно з планом підвищення кваліфікації закладу освіти на певний рік, що формується, затверджується і виконується відповідно до Порядку п.19.

Педагогічні і науково-педагогічні працівники мають право на підвищення кваліфікації поза межами плану підвищення кваліфікації закладу освіти на відповідний рік згідно з Порядком п.19.

Основними напрямками підвищення кваліфікації є:

- розвиток професійних компетентностей (знання навчального предмета, фахових методик, технологій);
- формування у здобувачів освіти спільних для ключових компетентностей вмінь, визначених частиною першою статті 12 Закону України «Про освіту»;
- психолого-фізіологічні особливості здобувачів освіти певного віку, основи андрагогіки;
- створення безпечного та інклюзивного освітнього середовища, особливості (специфіка) інклюзивного навчання, забезпечення додаткової підтримки в освітньому процесі дітей з особливими освітніми потребами;
- використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій в освітньому процесі, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку;
- мовленнєва, цифрова, комунікаційна, інклюзивна, емоційно-етична компетентність;
- формування професійних компетентностей галузевого спрямування, опанування новітніми виробничими технологіями, ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, станом і тенденціями розвитку галузі економіки, підприємства, організації та установи, вимогами до рівня кваліфікації працівників за відповідними професіями (для працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти) [1, п. 15].

Оскільки у межах системи професійної (професійно-технічної) освіти важливим є питання підвищення кваліфікації педагогічних працівників, з метою покращення рівня професійних компетентностей для здійснення ефективної трудової діяльності в умовах глобалізації й інтелектуалізації суспільства, тому для пошуку інноваційних технологій, конкретних педагогічних методик, розвитку різноманітних компетентностей, методисти Центру знаходяться у постійному науковому пошуку. Дана тенденція виразно простежується у навчальних планах КПК Центру, прикладом цього є включення до навчальних планів КПК, відповідно до Порядку, майстер-класів, вебінарів, семінарських занять, тренінгів, тематичних дискусій тощо. У процесі підвищення кваліфікації, педагогічним працівникам також приходять на допомогу досвідчені науковці, викладачі, методисти Центру, які презентують власні науково-методичні розробки та досягнення.

Згідно Порядку п. 24 результати підвищення кваліфікації у суб'єктів підвищення кваліфікації, що мають ліцензію на підвищення кваліфікації або провадять освітню діяльність за акредитованою освітньою програмою, не потребують окремого визнання чи підтвердження. Результати підвищення кваліфікації у інших суб'єктів підвищення кваліфікації визнаються рішенням педагогічної (вченої) ради відповідного закладу освіти. Порядок визнання результатів підвищення кваліфікації педагогічних та/або науково-педагогічних працівників закладів освіти встановлюється педагогічними (вченими) радами відповідних закладів освіти.

Розділ 1 * Проблеми і перспективи розвитку системи освіти

Отже, ще однією надважливою перевагою проходження наших КПК є отримана нами ліцензія, яка гарантує, що результати нашого навчання не вимагають окремого визнання чи підтвердження педагогічними радами навчального закладу педагогічного працівника, який підвищував у нас свою кваліфікацію.

За результатами проходження підвищення кваліфікації педагогічним працівникам видається свідоцтво про підвищення кваліфікації, в якому зазначається:

- прізвище та ініціали педагогічного працівника, який пройшов КПК;
- форму, вид, тему КПК;
- тривалість в годинах, тобто 150 год. і кредитах ЄКТС – 5;
- дату видачі та обліковий запис документа про підвищення кваліфікації.

Перелік виданих документів про підвищення кваліфікації оприлюднюємо на нашому веб-сайті протягом 15 календарних днів після їх видачі, відповідно до Порядку п. 13.

Таким чином, педагогічні працівники відповідно до Порядку:

- зобов'язані постійно підвищувати свою професійну кваліфікацію (п. 2);
- самостійно обирають конкретні форми, види, напрями та суб'єктів надання освітніх послуг (п. 7);
- підвищують кваліфікацію згідно з планом підвищення кваліфікації закладу освіти за кошти закладу, поза планом – за власні кошти (п. 17);
- при викладанні декількох навчальних предметів самостійно обирають послідовність підвищення кваліфікації за певними напрямками в межах загального обсягу (тривалості) ПК (п. 15);
- протягом одного місяця після завершення підвищення кваліфікації подають до педагогічної (вченої) ради закладу освіти клопотання про визнання результатів підвищення кваліфікації та документ про проходження КПК (п. 17).

Висновки. Науково-методична практика засвідчує, що Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області функціонує у межах своєї професійної діяльності при організації навчання на КПК спрямовує свою роботу:

- вчасне методичне реагування на існуючі та перспективні потреби педагогічних працівників різних категорій ЗП(ПТ)О;
- стійкий злагоджений взаємозв'язок між слухачами КПК та педагогічними працівниками Центру;
- навчальні плани і програми розробляються для різних категорій слухачів КПК відповідно до Порядку;
- навчальні плани і програми КПК складаються відповідно до Порядку з метою адаптації слухачів КПК до нових умов, до розвитку та вдосконалення у них різноманітних компетентностей;
- у навчальних планах і програмах КПК у різних категоріях слухачів КПК передбачено проведення практичних занять, тренінгів і семінарів щодо подальшого впровадження у їхній професійній діяльності;
- сприяння у підвищенні педагогічної та професійної компетентності педагогічних працівників ЗП(ПТ)О.

Список використаних джерел

1. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 29.07.2020). – Назва з екрана.
2. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n873> (дата звернення 28.07.2020). – Назва з екрана.
3. Мирончук Н.М. Стажування як форма підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників / Н.М. Мирончук // *Андрогогічний вісник*. – 2013. – №4. – С. 64-69.
4. Обозов Н.Н. *Психология работы с людьми: Советы руководителю* / Н.Н. Обозов, Г.В. Щекин – К.: Политиздат Украины, 1990. – 205 с.

УДК 378.14:331.101 М38

М.Г. Маишталер
спеціаліст вищої категорії
Вінницький транспортний коледж

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Стаття окреслює перспективи розвитку дуальної освіти у закладах фахової передвищої освіти, особливості впровадження та умови реалізації у структурі української освіти, висвітлює механізм подвійного навчання в Німеччині.

M.H. MASHTALER PROSPECTS FOR THE INTRODUCTION OF DUAL EDUCATION IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL PREVIOUS EDUCATION

Abstract. *The article defines the perspectives for the development of dual education in the institutions of professional higher education, the peculiarities of implementation and conditions of implementation in the structure of Ukrainian education, defines the mechanism of double studying in Germany.*

Keywords: *dual education, innovative methods and the latest concepts of teaching, professional education.*

Вступ. Освіта постійно вдосконалюється, реалізуючи нові концепції, підходи та прийоми навчання. Традиційні методи стають менш ефективними, тому що не можуть бути застосовні в навчанні нового покоління. Зараз студенти більш мобільні, енергійні й допитливі, але, в той же час, їх сприйняття в чомусь стає поверхневим. Рідко у кого з'являється бажання проводити весь вільний час за підручниками в бібліотеках, заглиблюючись в нудну теорію. Жвавість розуму сучасної молоді хоче відразу ж спробувати застосувати отримані знання на практиці! І в цьому немає нічого поганого! У країнах Європи вже давно користується популярністю дуальна система освіти, яка полягає в розумному балансі теорії й практики під час навчання в університеті або коледжі. Головний її принцип в тому, щоб учень провів рівну кількість часу за шкільною партою і за робочим місцем. У нашій статті ви дізнаєтеся більше про цю систему, і про те, чи дієво застосовувати її в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання підготовки сучасних фахівців в системі дуальної освіти, різні аспекти профілізації освітніх послуг дуальної системи, мережевої взаємодії широко обговорюються в науковому суспільстві. У цій області значний інтерес представляють праці вітчизняних і зарубіжних вчених: досвід модернізації освіти, передумови для її орієнтації на потреби реального виробництва в умовах гострої нестачі кваліфікованих кадрів у багатьох галузях народного господарства, відмінності між дуальною і традиційною системами вищої освіти. Питання впровадження дуальної освіти розкриваються в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів, зокрема: Н. Абашкіної, І. Акімової, У. Бека, Х. Беннера, І. Бойчевської, В. Землянського, Я. Канакіна, В. Кларіна, В. Грайнерта, Г. Грунера, А. Келя, Г. Кершенштайнера, Є. Терещенкова та ін.

Мета статті – охарактеризувати перспективи розвитку дуальної освіти у закладах фахової передвищої освіти, особливості впровадження та умови реалізації у структурі української освіти, порівнюючи із механізмом подвійного навчання в Німеччині.

Виклад основного матеріалу. В умовах реалізації політики імпортозаміщення і як наслідок активної інноваційної індустріалізації вітчизняного виробництва актуальність інтеграції навчального процесу з профільними організаціями зростає в рази. Підприємствам потрібні кваліфіковані кадри, які поряд з теоретичною підготовкою мають практичні навички роботи на сучасному обладнанні, володіють сучасними технологіями. По суті, це називається дуальним (дуальний, тобто подвійний) навчанням, результатом якого є підготовка майбутніх кадрів «під ключ» [1].

Подвійне навчання в класичному розумінні являє собою форму підготовки кадрів, яка комбінує теоретичне навчання в навчальному закладі і практичне навчання на виробництві. Основний принцип дуальної системи навчання – рівна соціальна відповідальність освітніх організацій і підприємств за якість підготовки кадрів.

Зазначена система відповідає інтересам всіх, хто бере у ній участь, – профільних підприємств (бізнес-партнерів), які навчаються, і держави, так як для підприємства – це реальна можливість підготувати для себе кваліфіковані кадри, скоротивши при цьому, витрати на пошук і підбір працівників, їх перенавчання та професійну адаптацію; для тих хто навчається – адаптація до реальних виробничих умов (ідентифікація з виробництвом) і велика ймовірність успішного працевлаштування після закінчення навчання [1].

Аналіз наукових публікацій і статистичних даних із проблеми дослідження дозволив узагальнити їх результати і зробити певні висновки щодо існуючих проблем переходу на дуальну модель навчання, в тому числі стосовно переходу до системи вищої освіти. Єдиної думки щодо ефективності дуального навчання у вищій школі не існує. Якісні характеристики економіки України не дозволяють їй повною мірою відповідати вимогам кон'юнктури світового ринку в умовах глобальної конкуренції.

Очевидно, що українським виробникам необхідно розвивати високотехнологічні виробництва, які при цьому пред'являють високі вимоги до рівня професіоналізму кадрів. Вирішувати цю проблему тільки на рівні середньої професійної освіти неправильно, так як виробництву потрібні кадри з вищою освітою, в тому числі відповідно до професійних стандартів і позначеними в них

Розділ 1 * Проблеми і перспективи розвитку системи освіти

вимогами до рівня кваліфікації, і ці кадри повинні мати, крім об'ємної теоретичної підготовки, професійні та надпрофесійні компетенції.

В цілому можна сказати, що в даний час в Україні ефективно вирішується завдання підготовки кваліфікованих кадрів для всієї економіки, гармонізується попит і пропозиція на ринку праці, підвищується соціальна і економічна інтеграція молоді.

Подвійне навчання аж ніяк не є інноваційним продуктом останнього часу, його давно використовують в системі підготовки кадрів для своїх підприємств багато європейських держав. Якщо говорити про міжнародний досвід, то слід зазначити, що загальноновизнаним драйвером в питаннях організації дуального навчання вважається Німеччина, де система професійної освіти відрізняється розвиненим інститутом наставництва, практико-орієнтовним навчанням і активною участю бізнесу в підготовці кадрів. Подвійне навчання в Німеччині введено в суворі законодавчі рамки і здійснюється за допомогою торгово-промислових і ремісничих палат [2].

Механізм дуальної професійної освіти в Німеччині включає: укладення договору з підприємством про професійне навчання (випускник школи, який бажає отримати технічну або економічну освіту, починає не з вибору навчального закладу, а з пошуку підприємства, що візьме його на роботу); навчання під час робочого процесу (в ролі викладачів виступають співробітники підприємств) і здача незалежного випускного іспиту (випускник отримує Свідоцтво про професійну освіту); подвійна освіта стала в прямому сенсі ключем до професійної кар'єри, яка починається відразу після завершення дії договору про професійне навчання.

Німеччина в даний час вже прогнозує дефіцит фахівців, обумовлений демографічними змінами; тенденцією молоді отримувати переважно вищу освіту; сильними регіональними відмінностями з точки зору попиту і пропозиції на професійне навчання; включенням в цей процес людей із обмеженими можливостями [2].

Концепція дуальної системи професійної освіти, на відміну від традиційної системи, є ефективним механізмом підготовки висококваліфікованих спеціалістів, що оснований на посиленні практичного напрямку підготовки спеціаліста, значно збільшуючи можливість професійної мобільності випускників навчальних закладів.

Хотілося б зауважити, що виходячи з ситуації, яка складається в Україні, можна розрізнити «вужьке» і «широке» поняття «подвійної освіти». У вузькому сенсі, подвійна освіта – це форма організації освітнього процесу, яка має на увазі теоретичне навчання в освітній організації, а практичне – в організації (на виробництві). В широкому сенсі, подвійна освіта – це інфраструктурна регіональна модель, яка забезпечує взаємодію систем: прогнозування потреб у кадрах, професійного самовизначення, професійної освіти, оцінки професійної кваліфікації, підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів, включаючи наставників на виробництві.

Найголовнішим вектором у модернізації професійної та фахової вищої освіти в Україні є обґрунтування шляхів і механізмів підвищення престижу робітничих професій і професійної (професійно-технічної) освіти загалом. Важливим завданням модернізації освіти є запровадження інноваційних форм професійної освіти і навчання: відкритого професійного навчання, дуального навчання, віртуальних підприємств і навчальних бізнес-центрів, господарств та організацій. Нова форма навчання створює симбіоз між освітянином і ринком праці. Компанії замовляють потрібних спеціалістів, а навчальні заклади готують їм фахівців. Студент одночасно здобуватиме освіту та досвід роботи на виробництві, причому отримуючи певну мотивацію. Така підготовка збільшує можливість здобувача освіти на подальше працевлаштування. Студент зобов'язаний почати свою трудову діяльність на цьому підприємстві. Навчальний заклад надає навчання з теоретичної частини, а підприємство – з практичної. У цьому є чимало плюсів – як для підприємства, так і для студента. Останній, в разі успішного проходження практики, одержує одразу робоче місце. До речі, стосунки з колективом в такому випадку вже налагоджені.

Врамак практико-орієнтованої професійної освіти як в Україні, так і за кордоном, застосовуються форми дуального навчання, такі як організація практики на робочому місці (відповідно до графіка навчального процесу); навчання в майстернях, лабораторіях, центрах практичної підготовки і т.д.). Це має на увазі взаємодія професійної освітньої організації з організацією роботодавця і не веде до змін системи професійної освіти на рівні всього суб'єкта України.

Вінницький транспортний коледж здійснює підготовку здобувачів освіти за спеціальністю «273 Залізничний транспорт» дає можливість здобути освітньо-кваліфікаційний рівень фахового молодшого бакалавра за дуальною формою навчання. Студенти мають змогу поєднувати

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

теоретичну підготовку та здобувати практичні вміння за обраним фахом. Коледж співпрацює з ПАТ «Укрзалізниця», яке після завершення навчання забезпечує молодих фахівців робочим місцем.

Роботодавець оцінює результати навчання здобувача освіти разом із закладом освіти. Вища освіта в Україні стає автономною, це означає, що навчальні заклади тепер мають думати, де знайти кошти на свій розвиток. Нова форма навчання створює симбіоз між освітянином і ринком праці. Компанії замовляють потрібних спеціалістів, а навчальні заклади готують їм фахівців. Студент одночасно здобуватиме освіту та досвід роботи на виробництві, причому отримуючи певну мотивацію. Така підготовка збільшує можливість здобувача освіти на подальше працевлаштування. Студент зобов'язаний почати свою трудову діяльність на цьому підприємстві. Таким чином, формується система дуальної освіти. А дуальна освіта формується тоді, коли є потреба ринку у висококваліфікованих працівниках, з умовою прогнозування на декілька років щодо попиту на певні спеціальності.

Висновки. Дуальна освіта за європейським зразком – це не про паперові реформи, а про життя. От тільки чим складніший задум, тим більше ризиків. Зокрема, чи стануть підприємства вкладати сили в українську освіту і яких гарантій захочуть. Зрештою, з точки зору споживачів навчальних послуг, дуальна освіта виглядає логічним та омріяним форматом.

Список використаних джерел

1. Дуальна освіта. Міністерство освіти і науки України: офіційний сайт. 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicnaosvita/dualna-osvita>. – Назва з екрана.

2. Бойчевська І. Дуальна система Німеччини. Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Сумській області: сайт. 04.2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nmcpto.sumy.ua/wpcontent/uploads/2017/04/Дуальна-система-Німеччини.pdf>. – Назва з екрана.

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

УДК 377.3:62:004

В.В. Гонтар

майстер виробничого навчання

І.В. Ластівка

викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Державний професійно-технічний навчальний заклад

«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНІ НАВЧАЛЬНО- ПРАКТИЧНОГО ЦЕНТРУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЕРЖАВНОГО ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ «ВІННИЦЬКЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ»

Анотація. У статті розглянуто особливості організації діяльності технічної майстерні як складової навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій, що дає змогу впроваджувати у освітній процес новітні виробничі технології із застосуванням сучасного обладнання, інструментів і матеріалів.

Ключові слова: технічна майстерня, навчально-практичний центр, сучасні інформаційні технології, професійне навчання

I.V. LASTIVKA, V.V. HONTAR. ORGANIZATION OF TECHNICAL WORKSHOP ACTIVITIES OF THE TRAINING AND PRACTICAL CENTER OF MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES OF THE STATE VOCATIONAL AND TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTION «VINNYTSIA INTERREGIONAL HIGHER VOCATIONAL SCHOOL»

Abstract. The article deals with the peculiarities of organizing the activities of a technical workshop as a component of the training centre of modern information technologies, that gives opportunity to introduce new methods and modern equipment into the educational process.

Key words: technical workshop, education and practical centre, modern information technologies, vocational training.

Вступ. Актуальними на сьогодні є питання необхідності покращення якості підготовки робітничих кадрів; підвищення мобільності і конкурентоспроможності майбутніх робітників на ринку праці; забезпечення можливості і готовності здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти працювати в реальних умовах оновлення техніки і технологій. Вирішення зазначених питань дасть змогу реалізувати основне завдання П(ПТ)О у задоволенні потреби в кваліфікованих робітниках, озброєних знаннями прогресивних виробничих технологій.

Одним із напрямів реформування галузі професійної (професійно-технічної) освіти сьогодні є створення на базі закладів П (ПТ)О навчально-практичних центрів галузевого спрямування, які мають на меті забезпечення якісно нового підходу до організації освітнього процесу, підвищення професійного рівня підготовки та подальшої конкурентоспроможності робітничих кадрів на основі комплексного забезпечення необхідним обсягом різноманітних технологічних та ремонтних робіт як важливої умови формування практичних навичок здобувачів освіти під час навчання та проходження виробничої практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження були розглянуті Положення Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах, Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту» [1, с. 2], «Про Національну програму інформатизації», «Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах», Положення про навчально-практичний центр (за галузевим спрямуванням) професійно-технічного навчального закладу» [2, с. 2] та ряд інших нормативно-правових актів Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства праці і соціальної політики України.

Відповідно до «Концепції розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні» її модернізація спрямовується на створення необхідних умов для інноваційного розвитку професійного навчання, зокрема, у професійних навчальних закладах, на виробництві тощо; забезпечення якісної професійної підготовки кваліфікованих робітників для галузей економіки, малого й середнього підприємництва з урахуванням потреб ринку праці.

Здійснений аналіз особливостей організації роботи закладів, що проводять підготовку кваліфікованих робітників із використанням нових підходів до здійснення навчально-виробничого процесу, дав змогу зробити висновок щодо необхідності створення сукупності відповідних психолого-педагогічних, матеріально-технічних, організаційних та інших умов. Провідною особливістю діяльності окремих закладів профтехосвіти є інноваційний підхід до здійснення навчально-виробничого процесу в реальних умовах виробництва.

Мета статті – на прикладі досвіду Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» ознайомити з особливостями організації діяльності технічної майстерні як складової навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій.

Виклад основного матеріалу. Широкий спектр робітничих професій, тісно пов'язаних із інформаційними технологіями, дав змогу організувати у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» діяльність технічної майстерні як складової навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій. Це дає можливість реалізації основних аспектів положення щодо неперервної багаторівневої професійної освіти; розробці принципів відбору та структурування навчального матеріалу зі спеціальних комп'ютерних дисциплін; визначенні основних циклів навчально-виробничої діяльності зазначеного спрямування; розробці ланкової системи виробничого навчання в реальних умовах; теоретичному обґрунтуванні дидактичних вимог до розробки нових навчальних планів, програм, навчально-методичної документації з урахуванням сучасних потреб ринку інформаційних технологій і отриманого досвіду їх задоволення для забезпечення повноцінної діяльності освітнього процесу.

Викладачі спеціальних інформаційних дисциплін та майстри виробничого навчання отримують можливість реалізовувати впровадження новітніх методів навчання та вдосконалення практичних навичок учнівської молоді на конкретному робочому місці у межах технічної майстерні.

Рис. 1. Практична цінність діяльності технічної майстерні НПЦ СІТ

Ідея створення такого структурного підрозділу навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій на базі ДПТНЗ «ВМВПУ» була народжена самим життям. Основною метою її діяльності є забезпечення якісно нового підходу до організації освітнього процесу здобувачів освіти професій ІТ-напрямку, підвищення професійного рівня підготовки та подальшої конкурентоспроможності робітничих кадрів на основі комплексного забезпечення необхідним обсягом технологічних та ремонтних робіт як важливої умови формування практичних навичок учнів під час навчання.

Підґрунтям задуму стали актуальні на сьогодні положення щодо:

1. неперервності багаторівневої професійної освіти, її орієнтації на вимоги світової економічної системи і врахування прогнозів розвитку науки, техніки, економіки, комп'ютерних технологій та

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

сфери послуг;

2. моделювання цілісного освітнього процесу в закладі професійної освіти в умовах ступеневої організації професійного навчання;

3. врахування специфіки індивідуального та диференційованого підходу до здобувачів освіти професій ІТ-напряму на різних етапах професійного навчання в реальних умовах виробництва;

4. підвищення якості та конкурентоспроможності професійної (професійно-технічної) освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного розвитку інформаційного суспільства.

Запропонована модель технічної майстерні навчально-практичного центру інформаційних технологій, організація освітнього процесу в реальних умовах виробництва, сучасна матеріально-технічна база училища позитивно впливають на якість професійного навчання. Зазначимо, що це зводить нанівець імітацію процесів у навчальній діяльності, яка не давала належних результатів у професійному навчанні. Освітній процес у технічній майстерні має яскраво виражену специфіку. Поряд з іншими факторами він зумовлюється впровадженням нової моделі, оновленням змістом професійного навчання, а також науково обґрунтованими підходами до розв'язання освітніх і виробничих завдань у ЗП(ПТ)О.

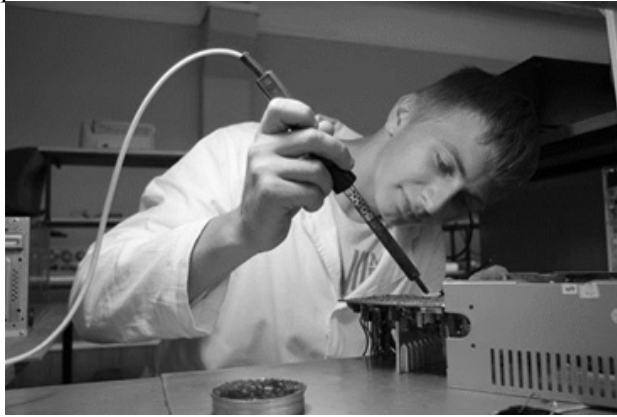
За цих умов зростає значення використання в освітньому процесі нових високоефективних систем професійного навчання ІТ-напряму з використанням новітньої техніки, тренажерів, проблемних дослідницьких методів. Особливого значення надається гнучкому поєднанню індивідуальної та групової навчально-виробничої діяльності учнів.

Рис. 2. Складові технічної майстерні навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій ДПТНЗ «ВМВПУ»

Діяльність «Технічної майстерні» передбачає ремонт та обслуговування комп'ютерної техніки, а саме:

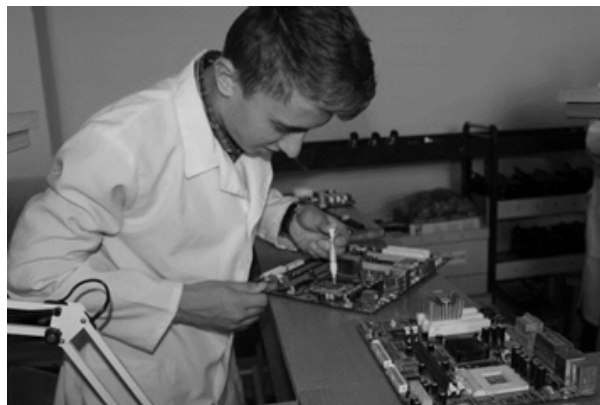
- слюсарну обробку деталей;
- електромонтаж друкованої плати;
- перевірку параметрів активних елементів РЕА;
- вимірювання параметрів елементів лічильно-обчислювальних машин;
- проведення профілактики монітора на базі LCD;
- діагностику несправностей жорсткого диску;
- діагностику несправностей приводів оптичних дисків;
- діагностику несправностей відеокарти;
- виявлення несправностей пристроїв вводу;
- діагностику оперативної пам'яті;
- діагностику центрального процесора;
- заправку лазерного принтера;
- заправку струменевого принтера;
- обслуговування ЕККА;

Рис.3. Відпрацювання практичних навчок з електромонтажу друкованої плати

Рис.4. Відпрацювання практичних навчок із діагностики несправностей приводів оптичних дисків

Рис. 5. Відпрацювання практичних навчок подіагностиці центрального процесора

Рис. 6. Відпрацювання практичних навчок із побудови електрично-принципових схем

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Організація життєдіяльності технічної майстерні центру зазначеного типу дає змогу:

1. Забезпечити якісно новий підхід до організації освітнього процесу, підвищення професійного рівня підготовки та подальшої конкурентоспроможності робітничих кадрів.
2. Задовольнити сучасні потреби міжгалузевої підготовки, забезпечити навчання з інтегрованих професій у реальних умовах виробництва на реальних робочих місцях.
3. Частково забезпечити оплачуваними робочими місцями здобувачів освіти закладу за такими професіями ІТ-напряму.
4. Підвищити професійну майстерність, практичні навички роботи як викладачів спецдисциплін ІТ-напряму, майстрів виробничого навчання, так і учнів під час теоретичних занять та виробничого навчання.

Узагальнення та систематизація здобутого досвіду організації діяльності технічної майстерні сприятиме можливості працівникам навчально-практичного центру інформаційних технологій в описовому вигляді поділитися напрацюваннями щодо організації роботи центру зазначеного типу та його структурних підрозділів, в тому числі впровадження в освітній процес сучасних методик професійного навчання із застосуванням новітніх педагогічних та виробничих технологій, техніки, обладнання, інструментів і матеріалів.

Створення середовища для організації діяльності технічної майстерні як складової навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій на базі Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» дає можливість:

1. Вдосконалити здобувачам освіти на істотно якіснішому рівні практичні навички за обраною професією ІТ-напряму, що, в свою чергу, суттєво покращує рівень підготовки кваліфікованого конкурентоспроможного робітника та сприяє підвищенню якості та конкурентоспроможності професійно-технічної освіти в цілому для громадян України відповідно до вимог інноваційного інформаційного розвитку суспільства та економіки.

2. Впроваджувати у навчальний процес новітні виробничі технології із застосуванням сучасного обладнання, інструментів і матеріалів, здійснювати шляхом співробітництва і взаємодії постійного зв'язку між підприємствами та іншими професійно-технічними навчальними закладами з метою поширення інноваційних педагогічних та виробничих технологій, інформації щодо новітніх матеріалів, інструментів, обладнання тощо.

Висновки. Запропонована модель технічної майстерні навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій, організація освітнього процесу ІТ-напряму в реальних умовах виробництва, сучасна матеріально-технічна база ДПТНЗ «ВМВПУ» позитивно впливають на якість професійного навчання. Зазначимо, що це зводить нанівець імітацію процесів у навчальній діяльності, яка не давала належних результатів у професійному навчанні. Освітній процес у технічній майстерні НППЦ СІТ має яскраво виражену специфіку. Поряд з іншими факторами він зумовлюється впровадженням нової моделі, оновленням змістом професійного навчання, а також науково обґрунтованими підходами до розв'язання освітніх і виробничих завдань у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Освітній процес у технічній майстерні навчально-практичного центру сучасних інформаційних технологій спрямовується на формування в здобувачів освіти потреби постійного професійного самовдосконалення, самоосвіти.

Підвищення ефективності професійного навчання в Україні сприятиме підтримці сьогоденних зусиль Міністерства соціальної політики України та Міністерства освіти і науки України у балансуванні пропозиції навчальних послуг із попитом, сприяючи кращій координації діяльності інституцій, що залучені до системи професійного навчання.

Таким чином, можна отримати можливість вдосконалення освітнього процесу в сьогоденних ринкових умовах, завдяки чому кожен зможе в результаті відчувати себе конкурентоспроможним робітником із високим рівнем професійної компетентності, мобільності, готовності до впровадження нових технологій виробництва. Навчання учнівської молоді на реальних робочих місцях дасть їм змогу підвищити рівень своїх професійних знань, умінь та навичок, відчувати специфіку обраного фаху.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про професійно-технічну освіту» / Вісник профосвіти. – №5-6. – С. 2-3.
2. Положення про навчально-практичний центр (за галузевим спрямуванням) професійно-технічного навчального закладу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1109-12>. – Назва з екрану.
3. Смоляна Н.В. Використання ТЗН у навчально-виробничому процесі професійної школи в Україні / Н.В. Смоляна // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2011. – №2. – С. 22-27.
4. Теорія і методика професійної освіти: Навч. посіб. /З.Н. Курлянд. – Київ, 2012. – 390 с.

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. У статті розглядаються аспекти творчого розвитку учнів засобами української культури, обґрунтовується значимість застосування театралізованого дійства в процесі навчально-творчої діяльності.

Ключові слова: українська культура, ігрова діяльність, творчі здібності, творчий розвиток учнів.

A.V. Gordiychuk DEVELOPMENT OF STUDENTS 'CREATIVE ABILITIES BY MEANS OF UKRAINIAN CULTURE

Abstract. At the status of the aspects of creative development of students by means with Ukrainian culture, the importance of Ukrainian culture in the beginning -the creative process.

Key words: Ukrainian culture, play activities, creative abilities, creative development of students.

Вступ. Одним із найважливіших завдань сучасної школи є формування творчої, особистості. Головною метою навчального закладу, як зазначено в Концепції загальної середньої освіти, є створення сприятливих умов для розвитку творчого потенціалу та таких індивідуальних здібностей особистості, які забезпечать їй досягнення життєвого успіху. Тому все більше уваги приділяється питанням творчого розвитку дітей, де головним завданням виступає розвиток їх творчих здібностей. У шкільному віці важлива роль належить самовираженню дітей через власну художньо-творчу діяльність. Враховуючи психофізіологічні особливості школярів цього віку, необхідно залучати їх до творчої діяльності в музичному, образотворчому, театральному та інших видах мистецтва.

Гуманізація освіти – актуальна проблема сьогодення. Відомо, що професійно підготовлений вчитель – може виховати творчу особистість. Традиційні уроки, як основна форма навчання, не сприяють задоволенню потреб у самовираженні, самореалізації учня. Проте освітній процес постійно удосконалюється введенням нових технологій, методів, прийомів навчання.

Театральне мистецтво носить синтетичний характер, поєднуючи мистецтво слова, театралізованого дійства з образотворчим мистецтвом і музичним. Залучення дітей до театральної діяльності відкриває великі можливості для різностороннього творчого розвитку їх здібностей. Заняття в театральному колективі вимагає від вихованців вдумливого аналізу твору (п'єси, інсценування, композиції), проникнення в ідейно-художній задум п'єси, що, в свою чергу, допомагає формуванню ідейно-естетичної оцінки життєвих явищ, людських взаємовідносин та власних вчинків.

Театр є видом мистецтва колективної творчості, постановки спектаклів, це – результат творчих зусиль всього учнівського колективу. Тому на заняттях у театральній студії виховується відчуття колективізму, здатність відчувати і цінувати красу справжньої дружби і товаришування, вимогливості до себе та інших.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своєму дослідженні ми спираємося на роботи знаних вітчизняних педагогів: А. Макаренка, В. Сухомлинського, які відзначали, що в основу формування особистості учня мають бути покладені загальнолюдські цінності. Віковим особливостям учнів присвячені праці Д. Богоявленського, В. Крутецького, А. Лейтеса та ін.

Педагогічний потенціал уроків мистецтва української культури розглядається в працях Е. Абдуліна, Л. Алексеєнко, Н. Гродзенської, В. Хрипченко, Л. Школяр та ін. У дослідженнях цих учених представлено положення, в яких акцент робиться на комплексний підхід до вивчення процесу творчих здібностей розвитку дітей, на диференційоване врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів, формування у них інтересу художньої спрямованості.

Мета статті. Організація творчої діяльності молодших школярів у театральній студії допомагає дітям усвідомити, що заняття театральним мистецтвом – це отримання задоволення від художньої праці, яке вимагає наполегливості, готовності постійного удосконалювати власні здібності. Основним змістом занять театральної діяльності є сценічне втілення народної казки, пісні, п'єси, яке будується на основі реалістичного відображення.

Виклад основного матеріалу. Швидкі темпи розвитку суспільства, що характерні для останніх

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

років, зумовили необхідність пошуку шляхів виходу нашої економіки із занепаду, впровадження нових технологій у систему управління виробництвом та підготовки професійних фахівців різних галузей. Лише творча особистість може створювати та розробляти нові теорії, нові методики, нові напрями розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних, нестандартних, інколи непередбачуваних ситуацій. Тому забезпечення кожній людині можливості розвитку та самореалізації творчого потенціалу є одним із пріоритетних завдань сучасної педагогічної освіти.

Особливу увагу педагогу необхідно спрямувати на вміння діяти словом, так як слово є одним із основних засобів вираження думки, почуттів, відносин, бажань. Слово на сцені, як і в житті, є засобом спілкування, говорити – означає діяти. Необхідно сприяти розвитку у вихованців уваги і емоційної чуйності до образної природи художнього слова, пробуджувати художню уяву. Природою стверджено так, що при словесному спілкуванні з іншими людьми ми спочатку розглядаємо внутрішнім баченням те, про що йде мова, а потім вже говоримо про видиме. Заняття над театральним дійством включає проведення з дітьми бесід про мистецтво, перегляд театральних дійств, фільмів, мультфільмів, відвідування мистецьких виставок. Важливим в роботі є виконання творчих завдань, розповіді про прочитаний текст, відгуки про переглянутий фільм, мультфільм, аналіз подій з життя.

Практичне знайомство із сценічним дійством може розпочинатися з ігор-вправ, імпровізацій, етюдів. Процес роботи над етюдами, як і підготовка спектаклю, впливають на формування духовного світу вихованця. Тому потрібно уважно відноситись до вибору тематики вправ і етюдів, запропонованих з метою розвитку спостережливості, емоційної пам'яті, зважаючи на вік та життєвий досвід вихованців. Етюди – імпровізації навчального характеру рекомендується проводити не тільки на початковому етапі, а й паралельно з роботою над твором. Робота над сценічним втіленням п'єси будується на основі аналізу, а саме: виявлення теми, ідейного спрямування вчинків героїв, художніх особливостей п'єси.

Аналіз п'єси – це процес динамічний, творчий, який вимагає від дітей напруженої роботи мислення і уяви, емоційного відгуку. Першим кроком у роботі є гра-імпровізація, це живе спілкування в рамках сюжету твору. Наступний етап потребує більш детального аналізу героя, образу, прояву його міміки, жестів, тембру, інтонації голосу. На завершальному етапі уточнюються ідейно-сміслові акценти в розвитку подій, сюжетного розвитку кожного персонажа п'єси, народної пісні, казки. Як В.О. Сухомлинський стверджує, що наступний вид творчості – музичне мистецтво [3, с. 292].

Музика – це мова почуттів. Мелодія передає найтонші відтінки почуттів, недоступні слову. Музика починається там, де закінчується слово. І якщо словом обмежується проникнення вихователя в потаємні куточки юного серця, якщо після слова не починається тонше й глибше проникнення – музика, виховання не може бути повноцінним.

Музика й співи в школах – не тільки навчальний предмет, а й могутній засіб виховання, який має надати емоційного й естетичного забарвлення всьому духовному життю людини. Пізнання світу почути неможливо без розуміння й переживання музики, без глибокої духовної потреби слухати музику й одержувати насолоду від неї. Без музики важко переконати людину, яка вступає у світ, у тому, що людина прекрасна, а це переконання, по суті, є основою емоційної, естетичної, моральної культури [1, с. 340].

Розглядаючи проблеми розвитку творчих здібностей молодших школярів засобами народного мистецтва, зокрема шляхом залучення дітей до театралізації народних обрядів, необхідно відзначити, що у школі закладаються основи музичної культури. Навчаючи дітей співу, виховуючи в них активний, жвавий інтерес до музики, сповненої глибокого змісту, здатної пробудити в дитячій душі прекрасні піднесені почуття, школа стає одним з осередків масової музичної культури в нашій країні.

Вчитель пробуджує творчу думку дітей на уроці, створює необхідні умови для їхньої самореалізації. Найкращі можливості для цього відкриває позаурочна творча діяльність. При цьому дуже важливо, щоб у житті навчального закладу вона стала продовженням уроку, щоб урочна і позаурочна робота були єдиним пізнавальним процесом, доповнюючи, збагачуючи, урізноманітнюючи одна одну. «Творчість є діяльністю, в яку людина ніби вкладає часточку своєї душі: чим більше вкладає, тим багатшою стає сама...», – писав В.Сухомлинський [5, с. 719].

Широке використання театральних ігрових методів навчання дає змогу не залишити поза увагою жодної дитини, дбаючи про її природні здібності, розвивати інтелектуально-емоційний рівень дітей, щоб знизити рівень закомплексованості учнів, навчити культури мовленнєвого спілкування, виховувати навички культурного активного прояву емоцій і почуттів, розвивати у дітей вміння застосовувати нові здобуті знання на практиці, реалізуючи завдання національного виховання. Діти

навчаються працювати самостійно, виявляти ініціативу, легко уживатися з іншими, засвоювати нові знання за власним бажанням і залюбки, приймати рішення, розкривати свої творчі здібності, відчувати себе впевненою і обізнаною особистістю, взаємозбагачуючи один одного, живучи серед краси довкілля та відчуваючи радість досліджень.

Досвід педагогічної діяльності засвідчує, що працюючи з учнями слід організувати навчальний процес, таким чином, щоб він був цікавим, щоб кожен учень відчув силу успіху, оскільки це найголовніша умова становлення особистості. Найнезначніший успіх слід підтримувати, похвалою, підбадьоренням. Коли дитина зробила найменший крок і відчула успіх, у неї обов'язково з'являється бажання вчитися і досягти кращих результатів. Театралізація є дієвим засобом розвитку особистості, його мовлення. Вміле використання лялькового театру, п'єс, вистав, інсценізацій надає велику допомогу у щоденній роботі учителя у розумовому, моральному, естетичному вихованні учнів.

У цьому процесі провідна роль належить вчителю, який покликаний навчити дітей розуміти музику слухати її, а також наочно показати своїм вихованцям зв'язок музичного мистецтва з життям. Особливе його моральне значення полягає у суттєвому виявленні значення ідеї казки, пісні, інсценованої народної пісні.

Показ спектаклю є завершальним етапом роботи, який потребує від вихованців певного відношення до публічного виступу: відповідальної, святкової події. Тому вирішальне значення має принцип відбору та систематизації репертуару, який визначається закономірностями організації навчального процесу, його специфікою, метою виконання творчих завдань, виступає орієнтацією на розвиток культури, здібностей до мистецтва почуттів, удосконалення індивідуальних художніх виконавчих можливостей дітей.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що театралізація фольклорного матеріалу, зокрема народних обрядів, інсценізації пісень, вимагає клопіткої творчої роботи. Потрібно досягти такої майстерності дитячого виконання, щоб слова і рухи були злагодженими та красивими, супроводжувались жвавою мімікою, виразними жестами, чіткою артикуляцією. При цьому слід пам'ятати, що діти повинні доторкнутися до скарбів, які впродовж віків зберіг український народ. Театралізація є засобом могутнього виховного та розвивального процесу, як живий приклад участі у цьому процесі дорослих, безпосередня участь дітей у обрядовому дійстві, театралізованому застосуванні фольклорної спадщини, яку зберігає український народ. Подальшого дослідження потребує проблема вивчення особливостей фольклорного виконавства й життя народної культури в сучасному соціумі.

Таким чином, театралізована ігрова діяльність є різновидом активної художньої діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають способами спілкування в суспільстві різними видами мистецтва, і є певним творчим дитячим моделюванням соціальних відносин. При професійному керівництві учителів молодшими школярами особистісна ігрова діяльність формує їхні естетичні, моральні, інтелектуальні, творчі сфери свідомості. Творчий розвиток здібностей молодших школярів засобами театралізованого дійства розглядається як результат прояву їхніх максимальних самостійних духовних зусиль у процесі естетичного виховання інноваційними педагогічними методами. Театралізація розвиває у дітей художні здібності, вчить розуміти та переживати зміст літературних творів. Інсценізація твору на уроці читання дає змогу краще опрацювати його, охарактеризувати головних героїв, словесно змалювати ті чи інші події, персонажів твору. Робота над виставою казки дає можливість уявити дітям головних героїв, охарактеризувати їх, зробити свої висновки, показати своє бачення цієї казки, її героїв.

Таким чином, театралізована діяльність дозволяє кожній дитині проявити власну активність, повністю розкрити приховані емоційні можливості, відпрацювати розкутість рухів, підвищити самооцінку, покращити пам'ять, збагатити словниковий запас, тобто виховати інтелектуально та духовно розвинену особистість.

Список використаних джерел

1. Артемова Л.В. *Театр і гра* / Л.В. Артемова – К.: Томіріс, 2002. – 340 с.
2. Бібік Н.М. *Формування пізнавальних інтересів молодших школярів* / Н.М Бібік – К.: Вінас, 1987. – 96 с.
3. Сухомлинський В.О. *Батьківська педагогіка* / В.О. Сухомлинський / *Вибрані твори: в 5т.* – К.: Рад. школа, 1977 – Т.5. – 292 с.
4. Сухомлинський В.О. *Серце віддаю дітям* / В.О. Сухомлинський // *Вибрані твори: В 5т.* – К.: Рад. школа, 1977. – Т.3. – 167 с.
5. Сухомлинський В.А. *Избранные произведения: В 5 т.*/В.А.Сухомлинський. – К.: Рад.шк., 1979. – Т1. – 686 с., Т3. – 719 с.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

УДК 377.035.3

М.В. Ісайкіна

майстер виробничого навчання другої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. У статті розглядаються можливості реалізації практико-орієнтованого навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, переваги та специфіка його впровадження. Основна увага приділяється аналізу Європейської практики, яка пройшла тривалу історичну перевірку і демонструє високі показники якості освіти.

Незважаючи на певні недоліки, практико-орієнтована система освіти – це одна з успішних моделей поєднання навчання і практики, позитивний досвід, який може бути використаний у процесі навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти України.

Ключові слова: компетентність, практико-орієнтований підхід, знання, вміння, професійна компетентність, навички, система освіти.

M.V. ISAIKINA A EUROPEAN APPROACH TO PRACTICAL-ORIENTED TRAINING OF FUTURE QUALIFIED WORKERS

Abstract. The article considers the possibilities of implementation of practice-oriented training in vocational (vocational) education, the benefits and specifics of its implementation. The main focus is on the analysis of European practice, which has passed a long historical test and demonstrates high quality of education.

Despite certain shortcomings, the practice-oriented system of education is one of the successful models of combining training and practice, a positive experience that can be used in the learning process in vocational (vocational) education institutions of Ukraine.

Key words: competence, practice-oriented approach, knowledge, skills, professional competence, skills, education system.

Вступ. Тенденції розвитку сучасного виробництва, зміни в суспільстві, техніко-технологічний прогрес вимагають від системи освіти якісно нових результатів – підготовки не тільки кваліфікованого виконавця професійних функцій, а й суб'єкта професійної діяльності, який усвідомлює її цілі і несе відповідальність за її результати, здатного самостійно і компетентно приймати рішення, готового до саморозвитку і самореалізації в професійній діяльності. Це і відображає сутність компетентнісного підходу, що розглядається в сучасній професійній освіті як основа для проектування та реалізації професійної підготовки фахівців та зумовлює значимість переорієнтації вищої освіти до практико-орієнтованої технології навчання студентів у процесі їхньої професійної підготовки. Це, в свою чергу, вимагає перегляду організації навчального процесу таким чином, що він має бути орієнтованим на практичну підготовку, виконувати трудові функції відповідно до одержаної класифікації [1].

Тому у професійній підготовці фахівців будь-якого профілю актуальною постає проблема посилення практичної частини (практико-орієнтованості) навчання майбутніх фахівців. Рішення цього завдання на рівні навчального закладу можливе через внесення зазначених змін до навчального плану і в навчальні програми дисциплін підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Впровадження та широке застосування нових форм і методів навчання (тренінги, практикуми, групова робота, проектні методи, ситуаційні завдання тощо) можливі через поширення нових підходів до забезпечення якості підготовки фахівців, що визначається роботодавцем. І. Зязюн, І. Дичківська, Л. Павлова, І. Підласий, А. Савицька, Е. Сазанова, А. Хуторський, В. Шадріков, Н. Шестак, Ф. Ялалов та інші науковці приділяли увагу проблемі формування практико-орієнтованого освітнього середовища.

Створення практико-орієнтованого освітнього середовища навчального закладу, вивчення його впливу на становлення, реалізацію, розкриття, самовдосконалення особистості залишається актуальною проблемою педагогіки. Цій проблемі присвячені статті В. Абатурова, Г. Кузнецова, Н. Месенева, В. Просалової. Нині під практико-орієнтованим навчанням слід розуміти процес засвоєння студентами освітньої програми з метою формування в них професійної компетенції за рахунок вирішення реальних практичних завдань. В основі практико-орієнтованого навчання має лежати оптимальне поєднання фундаментальної загальної освіти і професійно-прикладної підготовки [2, с. 23].

У свою чергу, Ф. Шаріпов звертає увагу на те, що практико-орієнтоване навчання – це вид навчання, пріоритетною метою якого є розвиток у студентів здібностей і готовності до практичної роботи, умінь, необхідних у різноманітних сферах професійної діяльності, а також досягнення розуміння того, для чого були сформовані дані вміння, де і як вони використовуються в реальній практиці [3, с. 45].

Таке навчання пов'язане з формуванням професійного досвіду майбутніх кваліфікованих робітників у зануренні їх у професійне середовище під час навчальної і виробничої практики. Т. Дмитрієнко, М. Віденський, П. Образцов, А. Уман стверджують, що практико-орієнтоване навчання передбачає використання професійно орієнтованих технологій навчання і методик моделювання фрагментів майбутньої професійної діяльності на основі використання можливостей контекстного (професійно орієнтованого) вивчення профільних і непрофільних дисциплін.

Ф. Ялалов сформулював діяльнісно-компетентнісну парадигму, відповідно до якої практико-орієнтована освіта спрямована на придбання крім знань, умінь, навичок – досвіду практичної діяльності з метою досягнення професійно і соціально значущих компетентностей. Такий підхід забезпечує залучення майбутніх кваліфікованих робітників до роботи, їх активність. Мотивація до вивчення теоретичного матеріалу ґрунтується на розв'язку практичного завдання. Цей різновид практико-орієнтованого підходу є суттю компетентнісного підходу. Отже, для побудови практико-орієнтованої освіти необхідний компетентнісний підхід. З точки зору впровадження в практику компетентнісного підходу, одержання знань, умінь, оволодіння досвідом діяльності є суттю формування компетентності майбутнього фахівця.

Мета статті полягає в розгляді практико-орієнтованої системи освіти, перевага та специфіка її використання.

Виклад основного матеріалу. На думку Є. Зеєра, компетентність передбачає не стільки наявність у фахівця значного обсягу знань і досвіду, скільки вміння актуалізувати накопичені знання і вміння в потрібний момент, використовувати їх у процесі реалізації своїх професійних функцій. Існують різні підходи авторів до проблеми компетентнісного підходу і практико-орієнтованого навчання, але ж їх об'єднує розуміння сутності компетентності як здатності людини ефективно вирішувати професійні завдання. Для опису ознак компетентності використовується таксономія цільових результатів освіти – знає, вміє, володіє. Ця тріада – логічний перехід від традиційної освітньої моделі, що включає знання, вміння та навички, в сторону практичної спрямованості сучасного навчання, посилення її діяльнісної складової. Таким чином, компетентність випускників, по суті, є результатом навчання за освітньою програмою, її складовими є знання, вміння та володіння (досвідом діяльності) практичним досвідом [4, с. 370].

Знання – це результат засвоєння (асиміляції) інформації через навчання, який визначається набором фактів, принципів, теорій та практик у відповідній області робочої або навчальної діяльності [5, с.143].

Уміння – це підтвердження (продемонстровані) здатності застосовувати знання для вирішення завдань. Вміння можуть бути практичними (використання методик, матеріалів, механізмів, інструментів) і когнітивними (застосування логічного, інтуїтивного, творчого мислення).

Практичні вміння полягають у здатності використовувати знання з метою досягнення відомого результату і отримувати його. Когнітивні вміння є свідченням сформованої методологічної культури випускника, тобто оволодіння їх методами наукового дослідження і діяльності [5, с. 276].

Досвід – стійкі (багаторазово підтвержені) вміння успішно вирішувати завдання в області професійної або іншої діяльності. Придбання досвіду пов'язано з одержанням випускником відповідної кваліфікації [5, с. 98].

Відповідно до цього підходу професійна підготовка має бути спрямована на формування сукупності професійної компетентності, що дозволяє ефективно вирішувати завдання професійної діяльності різного рівня. Нині важливим є навчитися здобувати знання на ринку праці та здатність фахівця застосовувати їх на практиці, виконувати певні професійні і соціальні функції. Тобто традиційна освіта яка орієнтована на засвоєння знань має стати практико-орієнтованою, яка в більшості спрямована на набуття студентом досвіду практичної діяльності.

Нині утворилася прірва між теорією і практикою. Молодий фахівець, потрапляючи на роботу, змушений ще 2-3 роки освоювати основи і специфіку виробництва, отримувати нові знання, необхідні навички. Все це пов'язано з додатковими витратами для підприємства, установи. Набагато простіше взяти на роботу людину з досвідом, якому не знадобиться час на отримання необхідних навичок.

Яким чином вирішити цю проблему? Європейські професійні навчальні заклади знайшли ефективний спосіб підготовки молодих висококваліфікованих фахівців, а саме – впровадження практико-орієнтованої (дуальної) системи освіти.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Практико-орієнтована освіта є поєднанням теоретичного навчання у закладі освіти з практичним навчанням на підприємстві, установі. За цією системою освіти майбутні кваліфіковані робітники отримують більш глибокі знання і навички з обраної професії. Це дає можливість майбутньому кваліфікованому робітнику частину всього свого навчального часу присвячувати практичній підготовці на тому підприємстві, установі, де вони в подальшому будуть працювати.

Навчання за практико-орієнтованою системою будується таким чином: паралельно зі звичайними заняттями у закладі освіти, учні навчаються на конкретному підприємстві, установі або фірмі, де набувають практичного досвіду.

Навчання за практико-орієнтованою системою сприяє ефективності підготовки кадрів, отримані теоретичні знання підкріплюються практичними роботами у практичній виробничій діяльності, тобто теоретичні знання, що одержуються в аудиторії застосовуються на виробництві.

Така система передбачає пряму участь підприємств, установ у професійній освіті майбутніх кваліфікованих робітників, створює умови для практичного навчання і несе всі пов'язані з ним витрати, включаючи можливу щомісячну оплату праці студентів. Навчальні заклади на рівноправній основі співпрацюють із підприємствами, установами, на базі яких здійснюється практичне навчання.

Дуальна система освіти використовується в Німеччині, Австрії, Боснії Герцеговині, Хорватії, Сербії, Словенії, Македонії, Чорногорії та Швейцарії, Данії, Нідерландах, Франції, Китаї та інших країнах Азії [3, с. 601].

Дуальна освіта найбільш активно практикується в Німеччині; в останні 10-15 років вона застосовується в системі професійної освіти в процесі підготовки фахівців. Держава при цьому компенсує шляхом різних виплат близько однієї третини витрат підприємства, установи на професійне навчання [3, с. 602].

Серед обмежуючих факторів – гострий дефіцит висококваліфікованих фахівців на ринках праці. Розрив між теорією і практикою доводиться усувати підприємству, установі, для яких забезпеченість кваліфікованими кадрами є актуальною проблемою, та робиться це на різних підприємствах, установах по-різному.

Здійснення одночасно теоретичної і практичної підготовки фахівців дозволяє вирішити низку проблем. По-перше, учень отримує необхідний досвід роботи. Після закінчення закладу освіти йому буде простіше знайти постійне місце роботи. По-друге, підприємства, установи при такому підході до навчання будуть забезпечені постійним припливом кваліфікованого персоналу. Тому укладаються договори із закладами освіти щодо цільової підготовки персоналу, при цьому необхідно на підприємствах, установах обладнати навчальні аудиторії, лабораторії для проходження практичного навчання, стажування.

Практико-орієнтована освіта нині є однією з найбільш ефективних форм підготовки працівників у світі. З точки зору підприємства – це можливість підготувати для себе кадри точно «під замовлення», забезпечивши їх максимальну відповідність усім своїм вимогам, економлячи на витратах пошуку і підбору працівників, їх перенавчання та адаптацію. До того ж, є можливість відібрати найкращих учнів, адже за час навчання всі їх сильні і слабкі сторони стають очевидними. Такий підхід мотивує учнів навчатися, опановувати сучасні виробничі технології та ін. Випускники навчальних закладів можуть відразу працювати продуктивно з повною віддачею, продуктивністю, вони добре знають життя підприємства і відчують себе на ньому «своїми». Все це в сукупності сприяє закріпленню кадрів і зменшенню плинності, що для виробництва важливо.

Підготовка кадрів позитивно позначається на репутації підприємства та його іміджі як роботодавця на ринку праці. При цьому за ним залишається право вибору, і воно саме вирішує питання організації навчання. Для дрібних підприємств, які бажають проводити навчання, але не мають можливості обладнати власні лабораторії, майстерні, майданчики можна створювати міжвиробничі навчальні центри.

Висновок. Одне з головних завдань, яке необхідно вирішити українській системі освіти – сформуванню нову модель професійної підготовки, яка б пододала відставання в структурі, обсягах і якості трудових ресурсів від реальних вимог конкретних підприємств. Тому досвід розвитку практико-орієнтованого навчання в країнах Європи може виявитися надзвичайно корисним – для вдосконалення законодавства, визначення механізму розподілу повноважень у регіонах, формування системи багатоканального фінансування навчання. Навчання за дуальною системою отримало світове визнання, це найбільш поширена і визнана форма підготовки кадрів, яка комбінує теоретичне навчання в закладі освіти і практичні заняття на виробництві.

Перехід закладів професійної (професійно-технічної) освіти до практико-орієнтованої підготовки висококваліфікованих фахівців – це сучасний шлях отримання якісної освіти та запорука існування сучасного закладу освіти.

Список використаних джерел

1. Матеюк О. П. Реалізація компетентнісного підходу у професійній підготовці студентів-екологів / О. П. Матеюк // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2014. - Вип. 14. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrps_2014_3_11
2. Полисадов С.С. Практико-ориентированное обучение в вузе / С. С. Полисадов // Известия Томского политехнического университета. - 2014. - № 2. - С. 23 – 28.
3. Шарипов Ф.В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие / Ф. В. Шарипов. - М.: Логос, 2012. - 448 с.
4. Дичка Н. І. Таксономія Б. Блума в навчанні англійської мови професійного спрямування в XXI столітті / Н.І. Дичка, О.В. Павленко // Молодий вчений. - № 12 (52). – 2017. - С. 370-374.
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ: Либідь, 1997– 376 с.
6. Braun G. Das Studium muss besser auf den Berufvorbereiten / G. Braun // WISU – Magazin. – 2009. - №5. – р. 601-602.

УДК 377.031.4

Л.А.Ковтун

викладач спецдисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

З.М.Ярошевич

викладач спецдисциплін, спеціаліст першої категорії

Державний навчальний заклад «Браїлівський професійний ліцей»

**ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ У РОЗВИТКУ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО РОБІТНИКА У ДНЗ
«БРАЇЛІВСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ»**

Анотація. У статті обґрунтовується сутність, місце та значення застосування мультидисциплінарного підходу через STEM-навчання у навчальному процесі. Доведено, що використання STEM-орієнтованого навчання в навчально-виробничому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти дозволяють не просто передавати здобувачам освіти знання, професійні навички та уміння, але й сприяють ефективному вирішенню реальних виробничих проблем із різних точок зору, всебічному розвитку компетентностей майбутнього фахівця відповідно до вимог роботодавців.

Ключові слова: STEM-орієнтоване навчання, міжпредметний зв'язок, дослідницькі компетенції, мультидисциплінарний підхід, інформаційно-комунікаційні технології, інновації.

**L.A. KOVTUN, Z.M. YAROSHEVICH USE OF A MULTIDISCIPLINARY APPROACH IN THE
DEVELOPMENT OF A COMPETITIVE WORKER'S COMPETENCIES IN THE PROFESSIONAL
LYCEUM OF BRAYILIV**

Abstract. The article defines the essence, place and significance of the application of a multidisciplinary approach through STEM-learning in the educational process. The usage of STEM-oriented training in the educational and training process of vocational education institutions allows not only to transfer knowledge, professional skills and abilities, but also contribute to the effective solution of real production problems from different points of view, comprehensive development of future specialists' competencies.

Key words: STEM-oriented learning, key competencies, interdisciplinary connection, professional skills, multidisciplinary approach, communication, information and communication technologies, innovations.

**Вживає не найсильніший і не найрозумніший,
а той, хто найшвидше відгукується на зміни, що відбуваються.**

Чарльз Дарвін

Вступ. На початку XXI століття процес створення та нагромадження нових знань призвів до переходу до якісно нового стану: знання стали самостійною продуктивною силою. Сучасна економіка – це виробництво і використання нових знань, перетворення їх на повноцінний фактор виробництва.

Сьогодні відбувається переоцінка основних цінностей. Від економічної спрямованості суспільство переходить до інноваційної. Не так володіння матеріальними благами, як володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом, визначають місце людини в сучасному суспільстві [1].

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміст і ефективність використання термінів «мультидисциплінарність», «інтердисциплінарність» і «трансдисциплінарність» у сферах охорони здоров'я, освіти і політики детально досліджені у працях В. Choi та А. Pak [7]. Відповідно до отриманих ними результатів, зазначені терміни почали з'являтися в літературі з 70-х років ХХст, причому наймолодшим, очевидно, є термін «трансдисциплінарність», який тільки входить до кола понять наукового дискусю і пов'язаний із трансформаціями, що наразі відбуваються в методології наукових досліджень, перед усім, складних практико-орієнтованих наукових проблем, що переходять дисциплінарні межі. Словники дають такі значення для префіксів: «multi» – багато; більш ніж один; «inter» – серед, між ними; взаємний, взаємно; «trans» – через; понад, більше; в наступний період; на протилежному боці [7].

Мета статті – обґрунтувати сутність, місце та значення застосування мультидисциплінарного підходу через STEM-навчання у навчальному процесі у світлі сучасних вимог роботодавців.

Виклад основного матеріалу. STEM-навчання – це шлях модернізації системи освіти, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності робітника.

Визначальною рисою STEM-навчання є його міждисциплінарний характер, який передбачає залучення знань і навичок, які формуються при вивченні як окремих предметів, так і сучасних методів і засобів наукового та техніко-технологічного дослідження.

Актуальність теми обумовлена тим, що використання мультидисциплінарного підходу у STEM-освіті інноватизує навчально-виховний і навчально-виробничий процес закладу професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТ)О) – змінюється бачення педагога щодо викладання фахових дисциплін, проведення уроків виробничого навчання тощо. Мультидисциплінарний підхід у STEM-технологіях стає пріоритетний.

Заклад професійної (професійно-технічної) освіти має підтвердити справжній вибір у сфері забезпечення якості освіти, посилити довіру до себе, мобільність, сумісність, привабливість на освітянському ринку.

Забезпечення конкурентоспроможності випускника ЗП(ПТ)О на вітчизняному та світовому ринках висуває підвищені вимоги до якості робочої сили, її компетентності та професійної мобільності. Виробництву потрібні кваліфіковані робітники з широким технічним світоглядом, здатні швидко реагувати на зміни в технологічних процесах, самостійно й творчо вирішувати складні виробничі завдання, що вимагає від них ґрунтовних професійних знань, умінь й особистісних якостей. У зв'язку з цим важливим завданням ЗП(ПТ)О є пошук сучасних прогресивних шляхів підготовки кваліфікованих робітників, одним із яких є формування в майбутніх робітників професійного інтересу.

Сучасний стан професійної освіти в нашій країні вимагає нових підходів до підготовки кваліфікованих робітників, оскільки виникла необхідність формування в майбутніх фахівців не тільки певних знань та вмінь, а й особливих компетенцій, що сфокусовані на здатності застосування їх на практиці, в реальній справі.

Дослідження існуючих вимог ринку праці виявили, що конкурентна спроможність фахівців нині корелює зі сформованістю у них компетенцій, визначених шляхом широкого кола прогностичних досліджень [2].

Інноваційним напрямом освіти у світі та Україні і є STEM-освіта, яка передбачає об'єднання природничих наук (Science), інженерії (Engineering), математики (Mathematics), використання нових технологій (Technology) та спрямована на інноваційне мислення і забезпечення потреби країни в добре підготовлених кадрах відповідних галузей [3].

Актуальність STEM-освіти зумовило широке впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у якісну професійну підготовку наших випускників. Оскільки сучасні професії висувають високі вимоги до інтелекту працівників, то навчаючи учнів, педагоги повинні вчити їх пристосовуватися в сучасному інформаційному суспільстві, закладати основи сучасної інформаційної культури, яка має стати невід'ємним складником загальної культури сучасного здобувача освіти і сучасної дорослої людини в майбутньому.

Основним завданням STEM-освіти у ЗП(ПТ)О є поглиблення знань з інформатики, математики, фізики, хімії, англійської мови, біології, для професійного зростання здобувачів освіти. Тому поряд із традиційними методами та засобами навчання ефективно використовуються інформаційно-комунікаційні технології. Це сприяє якісній підготовці кваліфікованого робітника до успішного працевлаштування та подальшої освіти, яка вимагає різних і технічно складних навичок, зокрема із

застосуванням математичних знань і наукових понять.

Одним із напрямів роботи у ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» є формування та впровадження мультидисциплінарного підходу як ключового принципу STEM-освіти у викладанні предметів загальноосвітньої, загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки.

У нашому навчальному закладі здійснюються перші кроки з використання мультидисциплінарного підходу у STEM-навчанні професії через: проєктні – технології в навчальному процесі; проведення інтегрованих уроків загальноосвітньої підготовки; предметів професійно-теоретичної підготовки; проведення майстер-класів; захист бізнес-планів на Державній кваліфікаційній атестації; презентації професій; виховні заходи; конкурси професійної майстерності; гурткову роботу тощо.

Особливою формою мультидисциплінарного підходу у STEM-навчанні в ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» є інтегровані уроки, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці, вчать вирішувати проблемні ситуації, застосовувати отримані знання на практиці, вчать здобувача освіти бути більш самостійним та відповідальним, оскільки він переймає навички критичного мислення.

Рис. 1. Квест

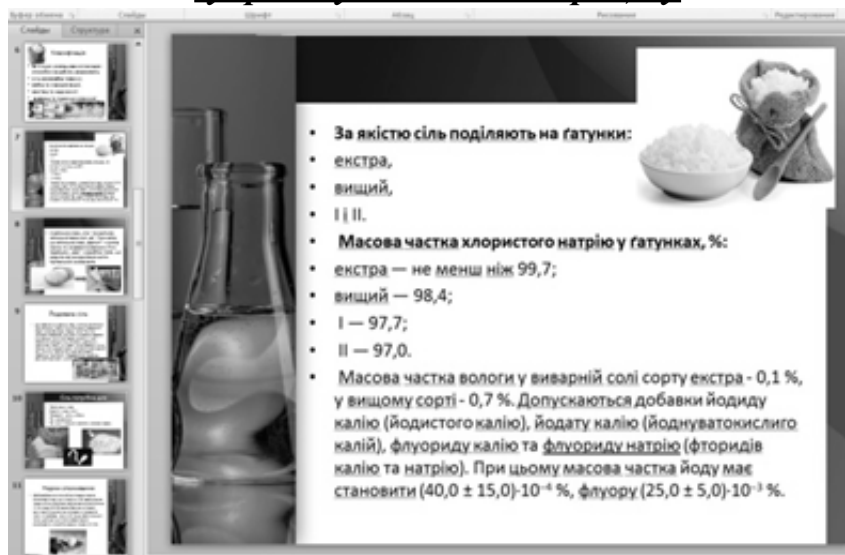
Одним з основних елементів використання мультидисциплінарного підходу є створення STEM-проєктів професійного спрямування, у яких поєднуються предмети професійного та природничо-математичного циклу. Такі інтегровані уроки проводять шляхом об'єднання схожої тематики кількох навчальних предметів.

Результатом такої роботи із використанням STEM-технологій є створені учнями дослідницькі роботи з професії «Водій автотранспортних засобів»: «Ціна швидкості», «Автомобіль і екологія», «Перша медична допомога» тощо. Викладачі застосовують взаємопов'язану тематику із різних спецпредметів: «Будова автомобіля», «Основи безпеки руху», «Правила дорожнього руху», «Перша медична допомога» та загальноосвітніх предметів: «Інформатика», «Математика», «Фізика», «Хімія», «Біологія», «Правознавство» тощо.

Використовуючи знання із цих предметів, учні досліджували, який вплив мають вихлопні гази на здоров'я людини, наскільки забруднюють автомобілі планету, перспективність екологічних автомобілів у майбутньому; провели аналіз наслідків перевищення швидкості, причини ДТП, як впливає якість дорожнього покриття на автотранспортний засіб, надання першої медичної допомоги, зупинка кровотечі, аптечка у водія тощо.

З професії «Кухар; Кондитер» є цікавими дослідницькі роботи: «Солодке слово «Сіль», «Хімія з грядки», «Мутанти з каструлі», «Здоров'я не купиш за гроші», «Еко-мода» тощо. Тут також використані учнями знання як із предметів професійного циклу («Технологія приготування їжі з основами товарознавства», «Гігієна та санітарія виробництва», «Фізіологія харчування»), так і з загальноосвітніх предметів («Інформатика», «Математика», «Хімія», «Біологія»). Учні дослідили: який вплив має сіль на організм людини; чому потрібно вживати йодовану сіль; який стан води в Україні; що є правильне здорове харчування; чи потрібно вживати ранні овочі; які наслідки отруєння нітратами; вміст ГМО у продуктах харчування та інші важливі знання, які потрібні у професії.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

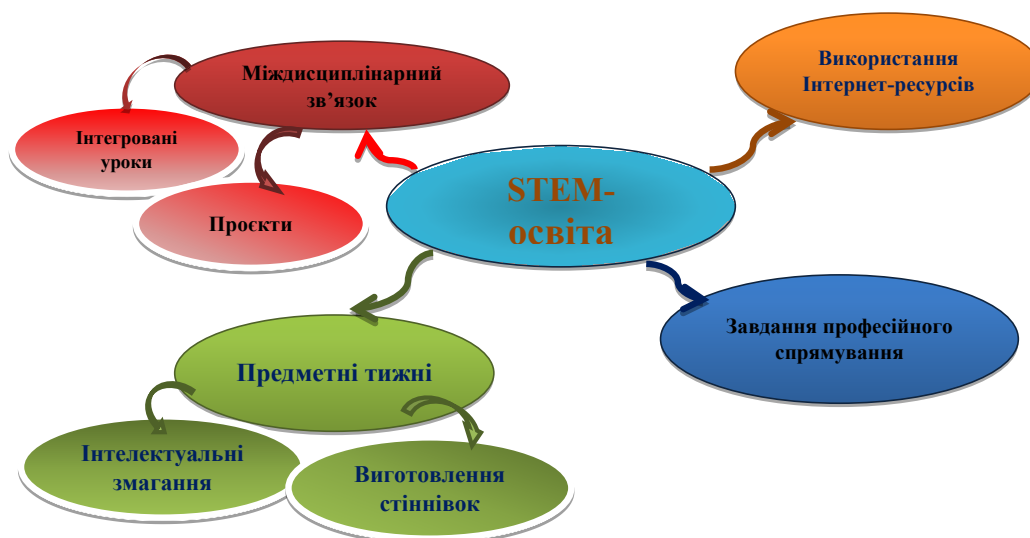

Рис. 2 Презентація здобувачів освіти

Використання мультидисциплінарного підходу у STEM-навчанні є пріоритетним у професійній підготовці майбутніх «Операторів комп'ютерного набору; Офісний службовець (бухгалтерія)». Про це свідчать навчально-дослідницькі проекти «3D-технології», «7 чудес Браїлова», «Штучний інтелект», відеорепортажі «Сакральне значення хліба», «Ветерани ліцею» тощо. Під час виконання дослідницьких робіт використані знання зі спец предметів: «Технології комп'ютерної обробки інформації», «Основи роботи в Інтернеті», «Комп'ютерні системи і мережі», «Web-дизайн» та загальноосвітніх: «Інформатика», «Математика», «Англійська мова», «Фізика» тощо.

Під час виконання навчальних STEM-проектів вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: учні набувають нові знання, уміння і навички, які знадобляться в житті; розвивають мотивацію, пізнавальні навички; формують вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, сприяють ефективному вирішенню реальних виробничих проблем із різних точок зору, всебічному розвитку компетентностей майбутнього фахівця, які забезпечуються використанням STEM-технологій.

Така форма роботи дає змогу учням оволодіти сучасними знаннями не тільки з предметів професійного спрямування, а й поглибити знання з інформатики, математики, хімії, фізики, географії тощо, в незвичайній та цікавій формі.

Рис. 3 STEM-освіта, міждисциплінарний зв'язок

Одним із недоліків нашої освіти є те, що здобувачі освіти просто не розуміють, як саме вони можуть застосувати практично знання з точних і природничих наук у подальшому, тому й зацікавленість не надто висока. STEM виправляє цю помилку й демонструє, як учні можуть використати отриману інформацію в житті. Учні вивчатимуть не просто абстрактні дані, вони досліджуватимуть конкретний проект, а потім – реалізують створення власного проекту певного продукту [4].

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Освітній ландшафт нашої країни зорієнтований на інноваційного здобувача освіти. Щоб скласти конкурентність на ринку праці сьогодні, потрібно навчати здобувачів освіти вчитися впродовж життя, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі, навчати ставити перед собою цілі і досягати їх, а також критично мислити.

Так, педагогічний колектив ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» робить перші кроки у використанні мультидисциплінарного підходу в STEM-технологіях у професійному навчанні. Яскравим прикладом реалізації цього був загальноліцейний STEM-проект «Хліб всьому голова».

Рис. 4. Виховний захід

Метою проєкту було: поглянути на повсякденні речі і все, що пов'язано з хлібом, під іншим кутом – з точки зору професії (так як всі професії так чи інакше мають відношення до цієї теми). Під час роботи над проєктом здобувачі освіти знайомляться з історією вирощування хліба, з народними традиціями, пов'язаними з хлібом, підлітки виховують повагу до хліба, вчать цінувати працю хлібороба та шанобливо ставитися до національної святині.

У ході роботи над проєктом були задіяні здобувачі освіти всіх професій та майже всі педагоги нашого навчального закладу. Здобувачі освіти об'єдналися у групи, кожна з яких мала своє завдання, мету дослідження. Хліб розглядався з різних точок зору.

У рамках проєкту передбачалось: проведення уроків теоретичного та виробничого навчання, конкурсу віршів, майстер-класів, створення відеорепортажу, виховних заходів, бізнес-проєктів.

Рис. 5. Створення дідуха

Звичайно, тема проєкту найбільш близька здобувачам освіти з професії «Кухар; кондитер», вони демонстрували цікаві майстер-класи: «Обрядовий калач», «Створення дідуха». Так, здобувачі освіти з професії «Слюсар- електромонтажник» більше цікавило обладнання, яке використовують кухарі під час випікання хліба, вимоги з техніки безпеки експлуатації даного обладнання, а здобувачів освіти з професії «Водій автотранспортних засобів» – вимоги до обладнання автомобіля з перевезення смачних вантажів, також температурні вимоги, вологість, санітарні правила тощо.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Рис. 6. Майстер-клас

Доведено, що спільна робота має низку переваг: розширення знань, розвиток особистості, більш ефективне використання ресурсів і перспективних планів, мінімізація непотрібних витрат, підвищення ефективності і якості роботи. Переваги також включають в себе можливість дискусії між учасниками, роботу у команді, отримання нових ідей, набуття навичок, позитивний вплив на професійну кар'єру.

Результатом загальноліцейного міждисциплінарного STEM-проекту «Хліб всьому голова» є створені учнями відеопроєкти: «Святий дар», «Історія вирощування хліба», блоги з даної теми, майстер-класи: «Оздоблення короваю», «Обрядовий калач», бізнес-проект «Відкриття хлібопекарні», відео виховних заходів, які розміщені на сервісах Internet.

Рис. 7. Відеопроєкт

Рис. 8. Блог здобувачів освіти

Педагоги нашого навчального закладу, реалізуючи загальноліцейний STEM-проект, ще раз переконались, що головним завданням як керівника є спрямувати діяльність здобувачів освіти у русло дослідницького методу з професійної точки зору.

Висновки. Підводячи підсумок вищесказаного, можна відзначити, що потреба у формуванні STEM-освітнього середовища в системі професійної (професійно-технічної) освіти України надзвичайно актуальна, тому що дає принципово нову модель взаємозв'язку професійної та загальноосвітньої підготовки з новими можливостями і результатами, як для викладачів, так і для здобувачів освіти.

Запровадження мультидисциплінарного підходу у STEM-освіті в ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» надає більше можливостей зростанню висококваліфікованих робітників, які мають у порівнянні з стандартною підготовкою, технологічно вищий рівень професійної майстерності, ґрунтовно розуміють суть наукових процесів у галузі, можуть генерувати і реалізовувати власні раціоналізаторські ідеї.

Список використаних джерел

1. Дудіч Г.В. STEM: на орбіті можливостей / Г.В. Дудіч // Освіта України. – 2017. – №31. – С. 12-13.
2. Гончарова Н.О. Використання ігрових технологій в STEM-освіті / Н.О. Гончарова // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2016. – Вип. 88. Частина 2. – С. 160-163.
3. Лабудько В.С. Професійне спрямування при вивченні математики в закладах професійно-технічної освіти / В.С. Лабудько, Г.М. Решетняк // Освіта Сумщини. – 2016. – №4 (32). – С. 15-22.
4. Лісогор Л. Оптимізація професійно-кваліфікаційних параметрів як умова підвищення конкурентоспроможності робочої сили в Україні / Л. Лісогор // Україна: аспекти праці. – 2003. – № 3. – С. 147-159.
5. Поліхун Н.І. Педагогічна технологія STEM як засіб реформування освітньої системи України / Н.І. Поліхун, І.А. Сліпухіна, І.С. Чернецький. // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2017. – №3. – С. 05-09.
6. Шулікін Д. STEM-освіта: готувати до інновацій / Дмитро Шулікін // Освіта України. – 2015. – № 26 (1437). – С. 8-9.
7. STEM-лабораторія МАНЛаб [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stemua.science/TheNewUkrainianSchool> – Назва з екрана.

УДК 377.091.321-027.22

Н.М. Колосінська

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

О.А. Бушинська

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії,

Державний навчальний заклад “Вінницький центр

професійно - технічної освіти переробної промисловості”

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ЯК УСПІШНИЙ ПРОЕКТ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ
ВІДКРИТОГО УРОКУ З СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО - ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ**

Анотація. У статті доведено, що написання методичних розробок відкритих уроків сприяє успішному та якісному їх проведенню. Визначено, що в даний час, у зв'язку з переходом на нові стандарти освіти, зростають вимоги до оформлення методичних розробок відкритих уроків. Відкритий урок, на відміну від звичайного - спеціально підготовлена форма організації методичної роботи, в той же час, на такому уроці протікає реальний навчальний процес. Запропоновано методичну розробку відкритого уроку. Рекомендовано для використання в роботі викладачам спеціальних дисциплін та майстрам виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що готують фахівців кулінарного профілю.

Ключові слова: методична розробка, відкриті уроки.

N.M. Kolosinskaya, O.A. Bushinskaya METHODOLOGICAL DEVELOPMENT AS A SUCCESSFUL PROJECT FOR CONDUCTING AN OPEN LESSON ON SPECIAL DISCIPLINES IN PROFESSIONAL INSTITUTIONS (PROFESSIONAL - TECHNICAL) EDUCATION

Abstract. The article proves that writing methodological developments of open lessons contributes to their successful and high-quality conduct. It is determined that currently, in connection with the transition to new standards of education, the requirements for the design of methodological developments of open lessons are growing. An open lesson, in contrast to the usual - a specially prepared form of organization of methodical work, at the same time, such a lesson is a real learning process. Methodical development of an open lesson is offered. It is recommended for use in the work of teachers of special disciplines and masters of industrial training of vocational (vocational) education institutions that train culinary professionals.

Key words: methodical development, open lessons.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Вступ. Основним професійним завданням педагога є забезпечення якості освіти, яке в першу чергу, є його компетентністю.

Головними елементами, що формують особистість педагога, виступають: професіоналізм, компетентність, продуктивність, творчість. Саме ці елементи є запорукою успішної діяльності.

Безперечно, що професійна компетентність викладача проявляється в його щоденній педагогічній діяльності. При цьому для кожного з нас педагогічна діяльність, наповнюючись особистісним змістом, означає щось своє.

Однак навряд чи варто забувати про те, що педагогічна діяльність в певних умовах - це діяльність професійна. На наш погляд, успішне здійснення педагогічної діяльності багато в чому обумовлено рівнем професійної свідомості викладача, оволодінням їм методами, формами, засобами і прийомами професійної праці. Разом з тим частіше в процесі педагогічної діяльності складаються такі ситуації, в яких викладачу стає важливо представити результати своєї діяльності – методичні напрацювання та надбання. У своїй педагогічній діяльності ми досить часто звертаємося до написання методичних розробок уроків.

Саме вони є початком творчого пошуку, засобом реалізації задуму викладача, основою для проведення відкритого уроку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошук шляхів для проведення більш якісних та сучасних уроків – не нова проблема. Проблема методики уроку, шляхів його вдосконалення переймалися багато вчених і вчителів таких, як А.М.Алексюк, Ю.К. Бабанський, Є.М. Ільїн, М.І. Махмутов, В.О. Онішук, І.П. Підласий, Д.О. Тхоржевський., Н.М. Яковлев та багато інших.

Мета статті: обґрунтувати доцільність написання і використання методичних розробок для проведення відкритих уроків.

Виклад основного матеріалу. Мета методичних розробок – це переважно бажання автора поділитися своїм педагогічним досвідом з колегами, а з іншого боку – це чудова можливість продумати, проаналізувати та спроектувати майбутній урок.

Починати підготовку до відкритого уроку потрібно з так званого «режисерського сценарію», в якому заздалегідь передбачають шляхи його проведення, а саме написання методичної розробки по проведенню відкритого уроку. Така підготовка до уроку надасть викладачу впевненість у його діях і забезпечить успіх в досягненні мети уроку. Метод розробки – це не констатація фактів, а пропозиції, як необхідно і як краще здійснити ту чи іншу дію, що сприяє досягненню в роботі кращих наслідків.

Отже, вашій увазі представлено методичну розробку відкритого уроку з предмету: «Організація виробництва та обслуговування», тема уроку: «Правила подавання холодних страв і закусок».

**Державний навчальний заклад
«Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниця»
МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА
УРОКУ ТЕОРЕТИЧНОГО НАВЧАННЯ
З ТЕМИ: «ПРАВИЛА ПОДАЧІ ХОЛОДНИХ СТРАВ І ЗАКУСОК»
З ПРЕДМЕТА
«ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЦТВА ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ»
ПРОФЕСІЯ: КУХАР ІV РОЗРЯДУ**

Розробила:
викладач
Колосінська Н.М.

Розглянуто і ухвалено на засіданні
членів методичної комісії професійно -
теоретичної та професійно – практичної
підготовки кухарів, кондитерів
Протокол № 8 від 26.03. 2020 р.
Голова м/к _____ Н. М. Колосінська

**м. Вінниця 2020 р.
АНОТАЦІЯ**

Методична розробка уроку з теми «Правила подачі холодних страв і закусок» є актуальною, оскільки в умовах сьогодення для підвищення якості обслуговування кожному підприємству необхідно сформулювати власні правила роботи, за якими судитимуть про імідж закладу. Оцінка якості обслуговування залежить від типу, класу, фірмового стилю підприємства, кваліфікації його працівників, а також від особливостей та «родзинки» подавання страв.

Метою методичної розробки – є бажання автора поділитися своїм педагогічним досвідом, урок проведено у вигляді рольової гри.

Дана розробка уроку призначена для надання теоретичної і практичної допомоги викладачам та учням закладів професійної (професійно-технічної) освіти і спрямована на удосконалення умінь, знань та навичок учнів.

ЗМІСТ

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА		
1.1 Новітні технології у сфері готельно – ресторанного господарства.....	4	
1.2 Особливості подавання холодних страв і закусок	5	
II. ОСНОВНА ЧАСТИНА		
2.1 Характеристика теми та мета уроку.....	7	
2.2 План – конспект уроку.....	7	
2.3 Методика проведення уроку	19	
III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА		
3.1 Висновки	21	
IV. ЛІТЕРАТУРА.....		22
ДОДАТКИ.....		23

I. ВСТУПНА ЧАСТИНА

1.1 Новітні технології у сфері готельно – ресторанного господарства

В наші дні для досягнення успіху у сфері ресторанного господарства не достатньо просто підтримувати все на сталому рівні. Необхідно постійно впроваджувати сучасні технології, тому як науково-технічний прогрес не стоїть на місці.

Деякі роки тому вдалою ідеєю в ресторанному бізнесі вважалися виклик таксі з кафе або бронювання столиків за телефоном. Згодом популярними ставали ресторани, в яких можна зробити замовлення з доставкою додому.

На сьогодні ж більшість відвідувачів надають перевагу закладам з безкоштовним Інтернетом, так вони зможуть під час вибору або очікування страви переглянути новини, поспілкуватися з друзями, відповісти на важливі повідомлення.

Нерідко ресторани заманюють гостей тепан-шоу, це коли здивована публіка спостерігає, як віртуозно Тепан-кухар творить якусь своєрідну страву. Але все ж не всім подобається таке уявлення, яким би цікавим воно не було. Прогрес науковий не стоїть на місці, і він запропонував нові тепан-інновації в ресторанному бізнесі: на кухні поруч з кухарем і його місцем робочим встановлюються камери, а на столику по монітору за його діями дивляться лише ті гості, кого це зацікавило.

Також зайшлися заміниками звичайним паперовим меню – iPad. Таке нововведення стало вигідним як гостям, так і власникам закладів. Тепер адміністрація може швидко змінювати меню і включати нові страви. Для клієнтів відвідування ресторану можна порівняти з грою, що дозволяє:

- підібрати з карти вин закладу вино за ціною, роком, регіону, букету, а потім до нього - страву з місцевого меню;

- підрахувати калорійність тих чи інших страв;
- при виборі страв, відразу ж бачити остаточний чек замовлення;
- в очікуванні замовлення пограти в ігри, почитати новини, побродити по Інтернету.

Наступні фактори визначають потенційну готовність до якісного обслуговування:

- виконання працівниками ресторану індивідуальних побажань гостей;
- акуратність при виконанні будь-якого виду робіт при обслуговуванні;
- постійний контроль і самоконтроль за якістю роботи;
- точний розподіл часу;
- професійна і соціальна компетентність.

1.2 Особливості подавання холодних страв і закусок

Холодні страви відіграють роль збудників апетиту і подаються, як правило, на початку трапези. Однак вони можуть бути й основною стравою у меню сніданку або вечері. Холодні страви повинні мати привабливий зовнішній вигляд. Для їх приготування використовують зелень петрушки, кропу, листи салату; свіжі, квашені, солоні і мариновані овочі та плоди; яйця, м'ясо, риба; гастрономічні продукти. В якості заправи застосовують сметану, рослинну олію, майонез, маринади, заправка з оцтом, гірчицею і спеціями. Велика увага приділяється оформленню холодних страв і закусок.

У ресторанах холодні страви готують найчастіше в процесі виконання замовлення або невеликими порціями. Температура подачі їх не повинна перевищувати 12 - 14°C. Деякі закуски (масло вершкове, свіжі овочі, ікра зерниста) подають охолодженими, а іноді з харчовим льодом.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Встановлена певна черговість при подачі холодних страв і закусок: рибні закуски, м'ясні, закуски з птиці і дичини, овочеві і грибні закуски.

Холодні страви і закуски приносять у зал в порцеляновому посуді (блюдах, салатниках, оселедницях, вазах) на підносі. *Санітарними правилами не дозволяється ставити блюда з продукцією одне на одне.* Принесений у зал піднос ставлять на підсобний столик і в кожену холодну страву кладуть набір для розкладки, за винятком свіжих овочів, поданих цілими, які прийнято брати руками із загальної вази. При цьому слід керуватися правилами: якщо страву подається із закускою з гарніром, то слід покласти виделку і ложку; на страву без гарніру кладуть одну лише виделку (оселедець натуральний, сьомга, балик та ін.) або виделку і ложку для риби гарячого копчення. Десертну ложку можна класти в такі страви, як салати, гриби мариновані (на одну порцію). Якщо подається кілька порцій на вазі, то в якості набору для перекидання кладуть столову виделку і ложку. Виделку для розкладання кладуть зубцями вниз, а на неї ложку заглибленням також униз. Ручки наборів мають бути звернені до гостя і трохи виступати за борт посуду. Ручка ложки зміщена вправо відносно ручки виделки.

Салатники, ікорниці, соусники перед подачею на стіл ставлять на пірижкові або закусочні тарілки залежно від кількості порцій. Соусник ставлять ручкою вліво, а перед салатником і соусником на ту саму тарілку ручкою вправо кладуть чайну або десертну ложки, перед ікорницею – спеціальну лопатку для розкладання.

При розміщенні закусок офіціант повинен дотримуватися таких правил:

- закуски у високому посуді (вазах) ставлять ближче до центру столу;
- закуски в низькому посуді (у лотках, ікорницях, салатниках) ставлять ближче до відвідувача.

При індивідуальному обслуговуванні ікру зернисту, масло вершкове, салати, холодні страви з гарніром ставлять на стіл зліва від гостя. Ікру паюсну і холодні закуски без гарніру (шпроти, гастрономічні закуски, кілька, оселедець з цибулею та ін.) – з правого.

При подачі холодних страв і закусок стіл сервірують закусочною тарілкою і закусочним прибором (ножем і виделкою).

II. ОСНОВНА ЧАСТИНА

2.1 Характеристика теми та мета уроку.

Тема «Правила подачі холодних страв і закусок» вивчається учнями, які отримують професію кухаря 4 розряду. Урок з даної теми, є першим у темі програми: «Обслуговування споживачів», на який відводиться 2 години.

Урок містить лекційний матеріал (навчальна лекція - усне викладення навчального матеріалу, особливість якого є велика ємність, логічна побудова фактів, доказовість узагальнень, складність), в якому відображається асортимент холодних страв і закусок, правила підбору посуду і приборів для подавання, температурних режим і особливості подавання.

2.2 План – конспект уроку

« _____ » Група _____

Тема програми: Обслуговування споживачів.

Тема уроку: Правила подачі холодних страв і закусок

Мета уроку:

Навчальна – сформувати знання учнів щодо правил та особливостей подавання холодних страв і закусок.

Розвиваюча - розвивати пам'ять та логічне мислення учнів, вміння сприйняти та відтворити новий матеріал; готувати і користуватися додатковою інформацією та висловлювати суть вивченого.

Виховна - виховувати естетичний смак, почуття відповідальності; прививати любов до обраної професії; самостійність при вивченні нового матеріалу, розширити кругозір учнів з даної теми.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань.

Вид уроку: урок – рольова гра.

Метод проведення уроку: лекція з елементами бесіди.

Комплексно-методичне забезпечення:

1. *Дидактичні засоби навчання:*

1.1 Конспекти – лекції, фотографії страв.

2. *Наочність* – зразки столового посуду та столових приборів.

3. *Технічні засоби навчання:* комп'ютер.

Міжпредметні зв'язки: технологія приготування їжі з основами товарознавства, виробниче навчання.

I. Організаційна частина

1.1. Викладач приймає рапорт чергового про присутніх на уроці учнів, готовність аудиторії та технічних засобів до уроку.

II. Мотивація навчальної діяльності

2.1 Кулінарія – це творчість, а кухарі митці у своїй справі. Існує думка, що салат, після соусу це обличчя кухаря та закладу ресторанного господарства. Правильно приготовлений та презентований салат не тільки збуджує апетит, а й підіймає настрій споживача. Ось чому так важливо нам з вами навчитись правильно подавати та презентувати страви. Сьогодні на уроці ви почуєте багато цікавого та нового, щодо подавання холодних страв і закусок, щоб у подальшому ви могли не лише бездоганно презентувати холодні страви і закуски у закладах ресторанного господарства при обслуговування відвідувачів, а користуватися цими знаннями при зустрічі гостей у своїх домівках.

III. Вивчення нового матеріалу

3.1 Вступне слово викладача.

Перш ніж перейти до теми сьогоднішнього уроку, я б хотіла звернути вашу увагу на посуд, в якому ми подаємо страви, чому певні страви подають у відповідному посуді, чому посуд перед подаванням підігрівають або навпаки охолоджують, чому так багато цьому приділяють увагу професіонали?

А тому, що посуд супроводжує людину з найдавніших часів. Почалося все з аркуша, в якому намагалися забрати воду, висушеного гарбуза, потім її почали виготовляти з самих різних матеріалів. Народжувалися нові форми і види, з'являлася спеціалізація, посуд ставала показником статусу. Деякі цікаві факти з історії посуду я вам пропоную почути:

- Тарілка - це дуже древній предмет начиння. За час свого існування вони виготовлялися з дерева, кераміки, срібла, олова і скла. Як правило, одне блюдо могли одночасно використовувати двоє-троє осіб. Траплялося навіть таке, що на великих бенкетах люди сварилися через те, хто з ким буде їсти з однієї страви. Цікавим фактом є те, що в Древній Русі простим людям їжу подавали в маленьких блюдечках. При царському дворі всі рецепти були розраховані на двох осіб.

- Серед сувенірів в грецьких магазинах дуже популярними вважаються кружки Піфагора. Головна особливість такої кружки полягає в тому, що туди можна наливати тільки певна кількість рідини. Якщо налити занадто багато, то вся рідина витече. Як свідчить легенда, Піфагор спеціально створив таку кружку для того, щоб люди помірно вживали вино. Тих, хто був занадто жадібний і наливав собі багато, така гуртка своєрідно карала, коли рідина з неї виливалася

- Упродовж тривалого часу в Китаї існувала думка, що за допомогою глиняного чайника можна значно продовжити життя. На практиці було доведено, що найкращим чайником для заварювання зеленого чаю є чайник з червоної глини. Особливість цього пористого матеріалу полягає в тому, що він може не пропускати повітря і зберігати тепло. Таким чином, в літній час заварка не буде закисати, а в зимовий - буде довго залишатися гарячою.

3.2. Самостійна робота учнів в групах.

Вся група об'єднана у три команди, які мають такі назви:

I команда – «Історики»;

II команда – «Технологи»;

III команда – «Офіціанти».

Кожній команді надається окреме завдання.

Отже, слово нашим історикам:

1 учень – посуд (керамічний і глиняний) був придуманий в давнину - 6-7 тисяч років назад. Перший керамічний посуд, звичайно, не був таким рівним і красивим, який ми з вами можемо бачити сьогодні.

Виробництво посуду було ручним, і робили його з простої глини. Пізніше виявилось, що не кожна глина підійде для виготовлення посуду.

Є відмінні сорти глини (наприклад, що добуваються в давнину в Китаї) з яких можна робити фарфор для художнього посуду (чашок, тарілок, чайних сервізів). Інша глина при висиханні або випаленні тріскається, - вона не підійде для виготовлення міцного і красивого посуду. Люди здогадалися додавати в глину інші речовини для фортеці і красивого кольору, і такий матеріал дістав назву - кераміка.

2 учень Як робився перший посуд? Якщо подивитися на старовинний посуд, він складається з окремих кругів. Заготовлений матеріал розкочували в тонкі джгути і укладали по спіралі. Виходив горщик. Потім готовий горщик розгладжували, малювали паличкою орнамент, і обпалювали у вогні.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Слова «посуд» ще не було в Древній Русі. Те, з чого можна було їсти, називали «судно». А то, з чого можна було пити, називали «посудину». Дуже часто, наприклад, в Домострої, слово «посудина» вживається як загальне слово для назви столового посуду. Перший раз слово «посуд» трапляється в Росії в XVII столітті.

3 учень *Миска* - дуже зручний вид столового посуду для супу, юшки, каші. Особливо для української кухні, багатой супами і кашами, миска була незамінним столовим предметом. Миски виконували роль тарілок. Окрім простих горщиків і мисок в хаті іноді не було ніякого іншого посуду. Часто миски були дуже великі, і з них їла уся сім'я. У старовинних книгах з етикету можна знайти дивні оповідання, як вважається є із загальної миски. Хорошою манерою вважалося ретельно обтерти ложку, перш ніж знову узяти суп із загальної миски.

4 учень *Горщик* - головною посудиною для приготування їжі і для подачі на стіл тривалий час був глиняний горщик. Від глиняного горщика беруть початок багато сучасного вигляду посуду : каструлі, контейнери, супниці, баночки. У горщику можна було готувати їжу (суп, кашу, м'ясо, рибу, овочі), а також в горщику можна зберігати крупи, борошно, масло.

5 учень *Тарілка* - значно пізніше слово. Але це найзвичніший для нас вид столового посуду. Учені вважають, що слово «тарілка» пішло від з німецького «талер». Про це говорить і той факт, що вже в XVI столітті тарілку називали так : талера, таріль, торел. Уперше тарілки стали використовувати для їжі у Франції. Вони не були схожі на сучасні, і навіть мали чотирикутну форму. Тарілка зроблена спеціально для того, щоб кожен той, що обідає їв зі свого посуду. Тарілка набагато менша, ніж миска, і плоскіша. У Древній Русі і в інших країнах іноді замість тарілки використовували великі шмати хліба. На ці шмати можна було покласти шматки м'яса, риби, хлібні тарілки з'їдалися, роздавалися жebraкам, викидалися собакам.

6 учень (демонструє і коментує презентацію про посуд).

Наступними будуть технологи і доведуть про корисність вживання та особливості приготування холодних страв і закусок.

1 учень – Холодні страви і закуски у харчуванні людини мають надзвичайно велике значення. Особливу роль вони відіграють в меню бенкетів, де їх буває від 5 до 10 видів. Холодні закуски з свіжих овочів малокалорійні і багаті вітамінами, мінеральними солями, цінними органічними кислотами. Калорійність холодних страв коливається у великих межах і залежить від їх складу і норм вкладення окремих продуктів. Найменшою калорійністю (50-100 калорій) володіють блюда з зелених салатів, більш калорійні м'ясні і рибні салати, заправлені сметаною, майонезом: калорійність однієї порції їх досягає 250-350 калорій, залежно від норм вкладення сировини. Овочі та фрукти, що входять до складу холодних страв у великій кількості, є важливим джерелом таких цінних харчових речовин, як вітаміни, мінеральні солі.

2 учень Різноманітність продуктів, що входять до їхнього складу, гострий смак, гарне оформлення збуджують апетит, поліпшують засвоєваність їжі, стимулюють діяльність травних залоз, у зв'язку з цим їх подають на початку приймання їжі.

3 учень Багато які холодні закуски мають гострий смак (закуси з оселедця, кільки, квашеної капусти, солоних і маринованих грибів та ін.), деякі мають ніжний смак (заливна риба, м'ясо, холодні страви з птиці, дичини та ін.) до таких страв додають гострі приправи і соуси – гірчицю, хрін, соус майонез тощо.

4 учень Між холодною закускою і стравою особливої відмінності немає, оскільки, якщо їх подають перед обідом, вони відіграють роль закуски, а в меню сніданку або вечері можуть бути основною стравою. Від гарячих других страв вони відрізняються меншою масою, більш гострим смаком і тим, що їх подають без гарніру.

5 учень При виготовленні холодних страв і закусок необхідно дотримуватися наступні основні вимоги:

- продукти, використовувані для приготування, повинні бути попередньо охолоджені до температури від +8 до +10 С;
- овочеві набори для салатів, вінегретів, закусок, гарнірів з варених овочів можна готувати не більше ніж за 1 - 2 год. до відпустки і зберігати в охолодженому місці;
- салати зі свіжих овочів, які не потребують додаткової кулінарної обробки (помідори, огірки і т.д.), готуються порціями безпосередньо перед відпусткою;
- перемішувати продукти слід обережно, щоб зберегти форму нарізки продуктів;
- заправляти салати, закуски, гарніри до холодних страв слід безпосередньо перед відпусткою.

6 учень (демонструє і коментує слайд – шоу про сировину з якої готують холодні страви і закуски).

Слово викладача. А зараз сама актуальна частина нашого уроку – це правила подавання холодних страв і закусок, слово нашим офіціантам.

1 учень Холодні страви та закуски подають у наступній послідовності: рибна гастрономія (ікра, малосольна риба, шпроти, сардини), рибні страви власного виробництва (риба відварна, заливна, під маринадом та ін.); натуральні овочі, м'ясна гастрономія, м'ясні страви власного виробництва, овочеві, яєчні й молочні. Холодні страви і закуски подають при температурі 12-14°C.

2 учень - Холодні страви та закуски подають на фарфорових блюдах овальної і круглої форми, закусочних тарілках, оселедницях, лотках, кришталевих і фарфорових вазах, ікорницях, одно- і багато порціонних салатниках, розетках, креманках. Посуд має відповідати страві, яку подають, за формою і розміром. Для оформлення використовують формочки, спеціальні ножі та інший інвентар, а також продукти, що входять до складу страви. Продукти мають бути акуратно і гарно укладені і поєднуватися за формою і кольором, оформлення – простим і витонченим.

3 учень - Ікорниці, салатники, соусники, кокотниці, порційні сковорідки при подаванні рекомендується ставити на підставну тарілку (пиріжкову, закусочну або мілку столову) відповідно до діаметра посуду. При подаванні страв застосовують лопатки для розкладання риби, ікри, паштету, набори для салатів, щипці, столові (десертні) ложки та виделки. Набори для розкладання закусок розміщують таким чином: спирають на край посуду або кладуть на страву збоку так, щоб ручки наборів виступали за край посуду.

4 учень При частковому обслуговуванні офіціантами страви та закуски розташовують на столі переважно з лівої сторони. Якщо замовлено декілька видів закусок і страв, то при розставлянні їх на столі потрібно дотримуватися визначеного порядку: закуски у високому посуді ставлять ближче до центру столу, а по сторонах від них - закуски на лотках і страви на блюдах. Закуси без гарніру при індивідуальному обслуговуванні ставлять правіше, а з гарніром - лівіше. Холодні страви та закуски можна поставити на стіл одночасно. Перед подаванням м'ясних страв і закусок забирають тарілки і набори, використані для рибних страв. Заміна тарілок необхідна й у тих випадках, коли на тарілці зібралися кістки й інші залишки від страв, що подавались раніше. За бажанням споживача офіціант зобов'язаний розкласти закуски і страви на тарілці.

Перед подаванням холодних закусок столи сервірують закусочними тарілками і закусочними приборами, а при подаванні раків і деяких інших закусок - спеціальними столовими приборами.

5 учень – *особливості подавання холодних страв і закусок (банкетні закуски).* До банкетних закусок відносять канапе, кошички, воловани.

Канапе – маленькі фігурні бутерброди, красиво оформлені, часто подають на банкетах-фуршеттах.

Бутерброди відкриті і закриті подають на тарілці для хліба або закусочній, вживають їх за допомогою закусочних наборів (ніж і виделка).

Кошички (таралетки), воловани наповнюють різними продуктами, кулінарними виробами: ікрою, куркою, сьомгою, салатом, паштетом, шинкою, крабами, креветками та ін. На банкетах кошички і воловани подають на порцеляновому круглому блюді, накритому мережаною паперовою серветкою, а їдять, не користуючись столовими приборами.

Бутерброди подають на круглому або овальному блюді, застеленому полотняною серветкою, або на маленькому підносі. Беруть бутерброди руками із загального блюда або лопаточкою для загального користування. Можна подати в спеціальному стаканчику пластмасові «шпажки» або вставити їх у бутерброди.

Гастрономічні товари і консерви

Масло вершкове подається на розетці або тарілці для хліба. Для його розкладання використовують спеціальний ніж.

Сир (порціями) подають на закусочній тарілці, стіл сервірують закусочними приборами.

Зернисту ікру осетрових і лососевих риб подають в ікорниці, металева частина якої заповнюється шматочками харчового льоду, розетка з ікрою ставиться на лід. Ікорниця встановлюється на підставну тарілку (пиріжкову або закусочну), застелену паперовою серветкою, туди ж кладуть ікорну лопатку або чайну ложку ручкою вправо. Ікру можна оформити скибочками лимона, і окремо на розетці подати посічену зелену цибулю. Якщо до ікри замовлено масло вершкове, вона подається окремо в розетці.

Ікра паюсна подається на лотку, для розкладання застосовують паштетну лопатку або закусочний ніж, які кладуть на лоток так, щоб ручка виступала за борт посуду.

6 учень - Холодні страва з риби і рибних гастрономічних продуктів

Оселедець з гарніром подають в оселедниці. Його гарнірують сирими та відвареними овочами, нарізаними дрібними кубиками. У оселедницю кладуть набір для розкладання (виделку і ложку).

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Оселедець натуральний подають в оселедниці. Оформляють страву зеленню, розкладають дворіжковою виделкою для оселедця. Оселедницю ставлять справа від гостя, зліва на порціонній сковорідці або в круглому баранчику, поставленому на закусочній тарілці з паперовою серветкою, подають гарячу відварену картоплю. Десертну або столову ложку для розкладання кладуть на закусочну тарілку ручкою вправо. Масло вершкове подають у розетці і ставлять зліва.

Оселедець рублений і різні паштети подають в однобагатопоціонному лотку і ставлять справа. Розкладають паштетною лопаткою або закусочним ножем.

Сьомга (лососина, балик рибний, кета, горбуша та ін.) подається без гарніру, зі скибочкою лимона і гілочкою зелені в лотку або овальному порцеляновому блюді. Розкладають ці закуски столовою виделкою. Блюдо ставлять справа від гостя під кутом 45° до краю столу. Асорті рибне включає не менше 3–4 видів рибних продуктів.

Риба відварна, заливна, фарширована, під майонезом та під маринадом подаються в лотках або, якщо кілька порцій, в овальному порцеляновому блюді, остання – у салатнику. Ці страви ставлять зліва від гостя під кутом 45° від краю столу. Риба заливна подається без гарніру, тому її ставлять справа.

До всіх рибних страв, крім риби під маринадом і майонезом, подають соус–хрін у соуснику, який ставлять зліва від гостя. Заливну рибу розкладають лопаткою, інші рибні страви – столовими ложкою і виделкою.

Шпроти, сардини, сайру подають на лотках зі скибочками лимона і гілочкою зелені. Розкладають їх шпротною виделкою. Лоток ставлять справа від гостя.

Делікатесні продукти моря. До них відносяться молюски (устриці, мідії, кальмари), ракоподібні (омари, лангусти, краби, раки, креветки).

Устриці є найбільш поширеним видом молюсків. Склоподібне тіло молюска знаходиться усередині раковини, за кількістю кілець на раковині визначають його вік. Найбільш високими якість володіють молюски від 3 до 5 років.

Устриці подають після рибних закусок. Вазу накривають полотняною серветкою, згорнутою конвертом, на якій віялом розкладають підготовлені устриці (відкриті спеціальним ножем) і шматочки харчового льоду. У центрі розміщують лимон, нарізаний скибочками. Стіл сервірують мілкими столовими тарілками і виделками для устриць, які кладуть справа. Для одного гостя устриці подають у салатнику з харчовим льодом і скибочкою лимона. Салатник ставлять зліва від гостя на закусочній тарілці з паперовою серветкою. За бажанням до устриць подають вершкове масло та тости.

Краби натуральні подають у салатнику на закусочній тарілці з паперовою серветкою, десертною ложкою, зверненою ручкою вправо. Салатник з крабами ставлять справа від гостя.

Салати-коктейлі з раковими шийками, крабами, креветками, омарами подають у широких бокалах. Продукти моря й овочі дрібно нарізають, додають соуси, оформляють зеленню і скибочкою лимона. Подають на піріжковій тарілці з мереживною паперовою серветкою і чайною ложкою.

7 учень - Страви із м'яса і м'ясних гастрономічних товарів

Асорті м'ясне складається з трьох–шести видів м'ясних виробів (телятини смаженої, ростбїфа, відварного язика, смаженої індички, курки та ін.), оформлених свіжими або консервованими овочами і фруктами, зеленню, січеним желе. Подають асорті на овальному порцеляновому блюді, розкладають столовими виделкою і ложкою. Окремо подають соус–хрін або соус–майонез з корнісонами. При індивідуальному обслуговуванні асорті подають у лотку.

Салати (рибні, м'ясні, овочеві) подають в одно- і багатопоціонних салатниках, а також у салатних вазах. Салатники ставлять на закусочні тарілки з паперовою серветкою, на тарілку кладуть десертну або столову ложку. Салати зі свіжих овочів офіціант заправляє безпосередньо перед подачею в присутності гостя.

Салати можна подавати у фужерах або в низькому бокалі. Такий салат називають *коктейль*. Можна подати *салати-коктейлі* з різноманітних продуктів – овочів, грибів, риби, м'яса, морепродуктів та ін. Рекомендується готувати салати в присутності гостей на приставному столику. Фужер із салатом-коктейлем подають на закусочній тарілці з мереживною паперовою серветкою, а перед бокалом кладуть чайну ложку ручкою вправо. Офіціант подає салат-коктейль з правого боку від гостя і ставить страву перед ним правою рукою.

Холодні страви з овочів і грибів

Овочі натуральні добре поєднуються зі стравами з риби, м'яса та птиці, тому їх рекомендується подавати на стіл на початку обслуговування. Для подачі використовують салатники або салатні вази, в які укладають овочі разом зі шматочками харчового льоду. Салатник ставлять перед відвідувачем

без столових наборів. Однак якщо овочі нарізані, то слід подати виделку для розкладання. Їдять свіжі овочі за допомогою закусочних приборів.

Гриби солоні або мариновані подають у салатнику, для розкладання використовують десертну ложку.

Солоні, квашені овочі, фаршировані овочами помідори, баклажани, перець подають у салатнику або на блюді з десертною ложкою для перекладання на закусочну тарілку. Їдять закусочними столовими приборами.

8 учень (демонструє подачу деяких холодних страв і закусок).

IV. Систематизація опорних знань та вмінь учнів

4.1 Бесіда.

Багато цікавого і пізнавального почули та побачили ми з вами сьогодні на уроці, отже слід систематизувати все побачене і почуте.

- В якій послідовності подають холодні страви і закуски?
- При якій температурі подають холодні страви і закуски?
- У якому посуді подають холодні страви і закуски?
- Якими приборами сервірують стіл при подаванні холодних страв і закусок?

4.2. Тест теоретичних досягнень по темі «Правила подавання холодних страв і закусок»
(Додаток А)

Оцінка тесту: правильну відповідь помітьте галочкою. Одна правильна відповідь дорівнює 1 балу.

V. Рефлексія.

1. Про що ви дізнались на уроці?
2. Чи виправдалися ваші очікування?
3. Де можна використати здобуті на уроці знання та навички?

VI. Підсумки уроку.

«Вранці, коли прокидаєшся, спитай себе: «що я повинен зробити?» Ввечері, перш, ніж заснути: «Що я зробив?» – говорив Піфагор. Якщо жити за такими правилами, можна досягти великих успіхів.

Сьогодні ми виконали велику підготовчу роботу. Дякую за результативність та активну діяльність сьогодні на уроці (викладач виставляє оцінки на уроці).

VI. Домашнє завдання

- 1 - опрацювати роздатковий матеріал, зробити конспект.
- 2 - підготувати доповідь на тему «Сучасні види посуду для подавання холодних страв і закусок» використовуючи матеріали з мережі Інтернет.

Викладач _____ Колосінська Н.М.

2.3 Методика проведення уроку

Урок з теми «Правила подачі холодних страв і закусок» - це урок засвоєння нових знань, який є вступним у новій теми програми «Обслуговування споживачів». Такий урок допомагає учням відновити в пам'яті основні знання з попередніх тем і дає загальну характеристику новій темі програми

Перш ніж перейти до викладу нового матеріалу викладач створює своєрідний психологічний настрій – мотивацію підкресливши значущість навчального матеріалу для майбутньої професійної діяльності. З метою підготовки учнів до сприйняття нового матеріалу викладач пригадала історичні моменти з історії виникнення посуду і його призначення.

У мотивації навчання особливу значущість має інтерес учнів до самого процесу навчально – пізнавальної діяльності, тому напередодні група була об'єднана у три команди – «Історики», «Технологи», «Офіціанти», які самостійно виконували пошукову роботу щодо поставлених задач (упереджу вальні завдання) і як результат отримали не лише «порцію» нових знань, а і задоволення від її виконання і досягнутої мети. В основі таких мотивів лежить радість від самого процесу діяльності, потреба в пізнанні нового. Такі мотиви є надійною основою успішного навчання.

Урок засвоєння нових знань має великі реальні можливості для розвитку і виховання учнів. Однак, слід враховувати, що на уроці даного типу не можна забезпечити формування глибоких і міцних знань. Важливо розуміти, що викладач повинен не просто виконувати роль інформатора та основного «джерела» знань, а й управляти навчально – пізнавальною діяльністю учнів із засвоєння нових знань.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

III. ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

3.1 Висновки

Холодний стіл, тобто страви, що подаються в холодному, а не в гарячому або розігрітому вигляді, є першою подачею і включає в себе найрізноманітніші, самі різнорідні страви, як за складом продуктів, так і за принципами приготування.

Холодні страви і закуски відрізняються великою різноманітністю смакових якостей і оформлення. Багато кухарів досягли високої художньої майстерності в доданні їм красивої форми, яскравості й оригінальності малюнка.

В перспективних напрямках розвитку та рекомендаціях по оформленню холодних страв та закусок лежить наступне:

1. Закуси і холодні блюда збуджують апетит. Це особливо важливо при святковому застіллі, коли закуски додають особливо привабливий вид столу. Можна прикрасити їх зеленню, свіжими овочами, маринованими фруктами. Подати їх на стіл у красивих салатниках, на десертних чи закусточних тарілках в оселедницях, а в особливо урочистих випадках - у великих вазах і блюдах.

2. При приготуванні бутербродів слід приділити особливу увагу комбінованим асорті, канапе й ін. Спробувати виявити фантазію, і бутерброди стануть неповторними, красивими і дуже смачними. Використовувати для нарізки хліба спеціальні форми. Продукти для сендвичів можна нарізати спеціальним ножом. Якщо подавати на стіл відразу кілька бутербродів, можна розкласти їх красиво на оригінальному блюді чи тарілці і прикрасити зеленню петрушки чи листовим салатом.

IV. ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський В.А. Ресторанний бізнес: [Навчальний посібник] / В. А. Барановський. – РнД.: Фенікс, 2005. – 220 с.

2. Богушева В.І. Бари й ресторани. Мистецтво обслуговування /В.І. Богушева. – РнД.: Фенікс, 2004. – 352 с.

3. Бородіна В.В. Ресторанно-готельний бізнес: Облік, податки, маркетинг, менеджмент /В. В. Бородіна– М.: Книжковий світ, 2003. – 165 с.

Додаток А

Тест до теми

„Правила подавання холодних страв та закусок”

1. До бенкетних закусок відносяться:

- А) канапе, кошики, валовини з різними продуктами;
- Б) бутерброди асорті, ікра порціями, риба копчена;
- В) сир твердий, ковбаса копчена, балики.

2. Салати із варених овочів і салати картопляні з м'ясними, рибними продуктами відпускають:

- А) на закусточних тарілках;
- Б) у салатниках, вазах, таралетках, кошиках із заварного тіста;
- В) на металевих блюдах.

3. Запропонуйте посуд для ікри паюсної:

- А) лоток;
- Б) ікорниця;
- В) закусточна тарілка.

4. Назвіть відмінність холодної страви від закуски:

- А) оригінальністю оформлення, малим об'ємом посуду для подачі страви;
- Б) вагою, гармонійністю оформлення;
- В) температурою відпуску.

5. Назвіть кількість подачі холодних страв та закусок під час обслуговування бенкетів:

- А) від 2 до 3 видів;
- Б) від 10 і більше видів;
- В) від 5 до 10 видів.

6. Температура подачі холодних страв та закусок:

- А) 15-170С;
- Б) 2-50 С;
- В) 10-120С;

7. Назвіть посуд для подавання салатів - коктейлів:

- А) креманка;
- Б) ікорниця;

В) закусо́чна тарілка.

8. Назвіть столові прибори, якими сервірують стіл, для подавання холодних страв та закусок:

- А) столовий;
- Б) десертний;
- В) закусо́чний.

9. Назвіть термін зберігання холодних страв і закусок:

- А) 2 год.;
- Б) 1 год.;
- В) готують по мірі попиту.

10. Салатники, ікорниці, соусники перед подачею на стіл ставлять на:

- А) пиріжкові або закусо́чні тарілки;
- Б) глибоку столову тарілку;
- В) мілку столову тарілку.

Ключ до тесту

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
А	А	Б	Б	В	В	А	В	В	А

Висновки. Отже, значну роль для відкритих уроків відіграють написані заздалегідь методичні розробки, які сприяють успішному та якісному їх проведенню. Методична розробка та відкритий урок знаходяться у тісному взаємозв'язку доповнюючи і збагачуючи один одного.

Список використаних джерел

1. Дячкова Т.В. Педагогіка професійно-технічної освіти: [Навчальний посібник] / Т.В. Дячкова. – Херсон: Айлант, 2003. – 476 с.

2. Красковська І.І. Вимоги до написання основних видів методичних матеріалів. Рекомендації. [Електронний ресурс] / І.І.Красковська –

Режим доступу: <https://s3b8984ca2cb12df6.jimcontent.com/download/version/1563526720/module> (дата звернення 29.04.2020). – Назва з екрана.

3. ДСТУ ГОСТ 7.1-2006. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання : чинний з 2007-07-01. – К. : Держспоживстандарт України, 2007. – 47 с. (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи) (Національний стандарт України).

УДК 377.018.43

Т.В.Коношевич

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Л.О.Коломійчук

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Л.В.Мельнічук

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Державний професійно-технічний навчальний заклад

«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ВІД ВИКЛИКІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті розглянуто питання здійснення освітнього процесу в умовах карантинного режиму роботи; розкрито суть авторського методологічного підходу до побудови освітньої моделі дистанційного навчання; визначено основні фактори успішної реалізації моделі дистанційного навчання; проаналізовано результати впровадження представленої моделі навчання та визначено перспективи розвитку та вдосконалення освітнього процесу.

Ключові слова: інформаційні технології, дистанційне навчання, освітній процес, освітнє середовище, хмарні сервіси, професійна компетентність.

T.V. Konoshevych, L.O. Kolomiichuk, L.V. Melnichuk DISTANCE LEARNING: FROM CHALLENGES TO REALIZATION

Abstract. The article deals with the implementation of the educational process in a quarantine mode, reveals the essence of the author's methodological approach to building an educational model of distance learning, identifies the main factors for the successful introduction of the distance learning model, analyzes the results of the implementation of the presented training model results of the introduction of the presented model of education and identifies prospects for development and improvement of the educational process.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Key words: information technology, distance learning, educational process, educational environment, cloud services, professional competence.

Вступ. Глобальна інформатизація суспільства породжує формування у роботодавців нових потреб і вимог до компетентності випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Головними вимогами до майбутніх робітничих кадрів є не тільки досконале володіння фаховими компетентностями, а й здатність до безперервного адаптивного професійного саморозвитку та високий рівень обізнаності у сфері інформаційно-комунікаційних технологій. Вказані фактори становлять успішну основу функціонування новітнього інформаційного середовища сучасної людини. Реалізація зазначених завдань здійснюється завдяки модернізації освітньої системи, що тісно пов'язано із розвитком ІКТ, глобальної комп'ютерної мережі Internet та хмарних мережних сервісів [1, 8]. Це, в свою чергу, відкриває для освітнього процесу можливості трансформації у нові форми та зміст, забезпечує гнучку динамічну платформу освітніх перспектив для ефективної реалізації сучасної світової тенденції «Освіта впродовж життя», розвитку дуального, інформального, неформального, дистанційного та змішаного навчання.

Сучасна освіта має бути готовою дати відповідь не тільки на виклики інформаційно-технологічного характеру. Глобальні природні, економічні, політичні та соціальні катаклізми диктують свої умови здійснення освітнього процесу. Зокрема, непередбачувана епідеміологічна ситуація, яка склалася в Україні та світі загалом, поставила перед освітою кардинально нові вимоги впровадження в діяльність кожного освітнього закладу повноцінної системи дистанційного навчання. Надзвичайно складним це завдання є саме для сфери професійної (професійно-технічної) освіти. Адже, ключова діяльність П(ПТ)О спрямована на формування глибоких практичних навичок у спеціалізованих лабораторіях та майстернях виробничого навчання, де є доступ до належної матеріально-технічної бази. Необхідною ланкою у процесі підготовки висококваліфікованих фахівців є забезпечення проходження учнями виробничої практики на сучасних підприємствах, роботу яких значним чином призупинило поширення коронавірусної інфекції COVID-19.

Необхідність здійснення освітнього процесу в нових карантинних умовах дозволила зрозуміти поточний якісний рівень реалізації дистанційного навчання (ДН). Насамперед, прослідковувалися протиріччя між стрімким розвитком ІКТ і рівнем впровадження елементів відкритої освіти та невідповідністю освітніх закладів до їх ефективного використання та інтеграції в освітній процес; між потребами учнів у використанні персоналізованого освітнього середовища в контексті особистісно-орієнтованого навчання, яке враховує їх особливості як представників Z-покоління, та реалізації завдань компетентнісного підходу і відсутністю відповідного комплексу програмного забезпечення та якісного електронного контенту.

З метою вирішення зазначених протиріч та забезпечення ефективного стабільного освітнього процесу в умовах загальнонаціонального карантину, виникла потреба у розробці та впровадженні в освітньому закладі ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» багатофункціональної структурної динамічної освітньої моделі дистанційного навчання.

Головною метою впроваджувальної дистанційної моделі є реалізація успішного освітнього процесу в умовах карантинного режиму роботи, розвиток та вдосконалення хмароорієнтованого освітнього середовища (ХООС) для розширення спектра освітніх послуг закладу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналізуючи наукові праці провідних зарубіжних та вітчизняних вчених, педагогів, фахових спеціалістів щодо розвитку системи дистанційного навчання, однозначно можна стверджувати про актуальність ДН для сучасної освіти. Проблеми пошуку нових форм і методів дистанційного навчання, зокрема у сфері професійно-технічної освіти, висвітлені у роботах В.Ю. Бикова, Н.Г.Ничкало, В.М. Кухаренко, А.І. Шевченко, П.В. Стефаненко, С.О. Сисоєвої, О.В.Базелюка, Л.А. Петренко та ін.

Мета статті полягає у дослідженні ефективності впровадження в освітній процес авторської моделі дистанційного навчання впродовж карантинного режиму роботи. Також у статті розглянуто питання застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та хмарних педагогічних сервісів для успішного формування сучасного освітнього простору ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ».

Виклад основного матеріалу. ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» – це освітній заклад, ключова діяльність якого спрямована на надання якісної сучасної професійної освіти через інноваційний освітній простір, забезпечення належних умов для самореалізації та професійного становлення особистості відповідно до суспільних потреб, зумовлених економічним розвитком держави, а також глобальних процесів розвитку трудових ресурсів.

Пріоритетним завданням закладу є формування та реалізація власної освітньої стратегії побудови сучасної та престижної професійної освіти. Однією із базових складових стратегії є організація систем змішаного та дистанційного навчання (ДН). Передбачено, що освітній процес у таких формах здійснюється через призму спільної реалізації організаційно-методичних та педагогічних засад, які сприяють побудові ефективної моделі сучасного освітнього закладу.

Запорукою успішної діяльності училища сьогодні безумовно є швидка адаптивна реакція на стрімку цифрову трансформацію освіти, що диктує необхідність впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій. Цифровізація відкриває нові перспективи та напрями підвищення ефективності освітнього процесу загалом. Такий фактор розвитку освіти сприяє постійному оновленню та вдосконаленню освітнього середовища ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ».

Функціонування сучасного мобільного хмароорієнтованого освітнього середовища у ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» – це платформа для успішного поєднання традиційної (очної) та змішаної систем навчання. Це, в свою чергу, дозволяє, зокрема, вирішити завдання реалізації освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання.

Дистанційне навчання (ДН) – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [3].

Впровадженню дистанційного навчання у ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» передувала низка організаційно-методичних заходів, які забезпечили формування чітких механізмів налагодження роботи та взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

Отже, на даному етапі було:

1. Видано наказ «Про організацію освітнього процесу із використанням технологій дистанційного навчання» у ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ».
2. Сформовано мету, ключові цілі та завдання системи ДН.
3. Прогнозовано очікувані результати впровадження ДН в освітній процес.
4. Побудовано структурну модель реалізації системи ДН.
5. Встановлено механізми взаємодії всіх учасників освітнього процесу.
6. Визначено необхідні програмно-технічні засоби для практичної реалізації ДН.

Метою впроваджувальної в освітньому закладі системи ДН стала побудова багатофункціональної структурної динамічної освітньої моделі для реалізації успішного освітнього процесу в умовах карантинного режиму роботи.

Серед ключових цілей та завдань системи ДН варто виділити:

- 1) формування Smart-простору для організації ефективного дистанційного освітнього процесу;
- 2) впровадження та розвиток інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій;
- 3) вдосконалення інформаційно-комунікаційної компетентності викладачів, майстрів виробничого навчання та здобувачів освіти;
- 4) формування стійких навичок роботи в системі ДН педагогічного колективу та здобувачів освіти;
- 5) вдосконалення та оновлення банку інтерактивних завдань;
- 6) інтенсифікація самостійної роботи здобувачів освіти;
- 7) впровадження системи автоматизованого контролю знань;
- 8) модернізація хмароорієнтованого освітнього середовища освітнього закладу.

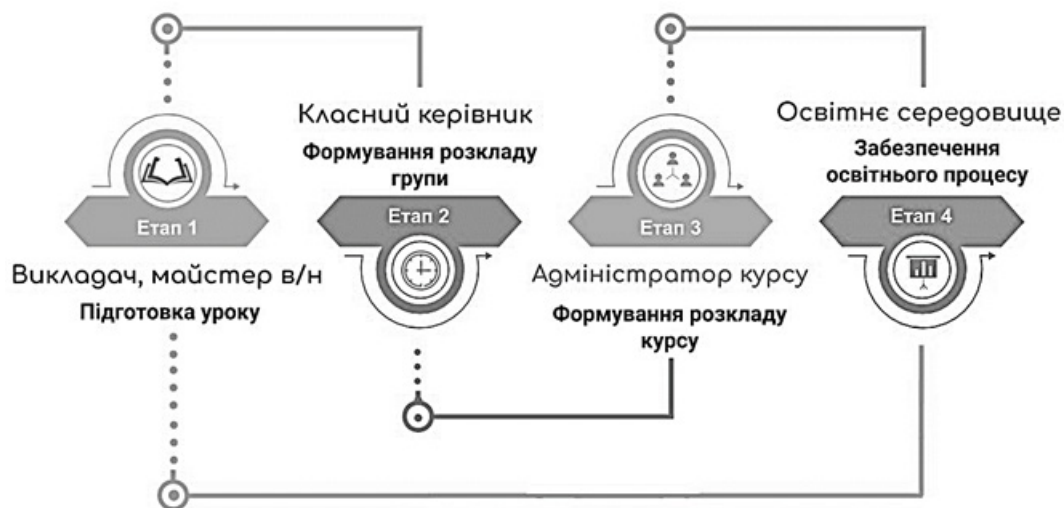
Реалізація зазначених завдань дозволила організувати успішний освітній процес із використанням технологій дистанційного навчання.

При розробці моделі системи дистанційного навчання були враховані такі вимоги до організації системи ДН[2,33]:

- 1) модульність та гнучкість;
- 2) актуальність та доступність;
- 3) гнучкість та інтерактивність;
- 4) динамічність та раціональність;
- 5) діагностичність та результативність;
- 6) оперативність та економічність.

На рис.1 представлена модель реалізації системи дистанційного навчання Вінницького МВПУ.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Рис.1. Модель реалізації системи ДН у МВПУ

Практична реалізація дистанційного навчання у ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» базувалась на впровадженні в освітній процес технологій і ресурсів комп'ютерної мережі Інтернет. Зокрема, був визначений механізм взаємодії всіх учасників освітнього процесу. Так, навчальні групи були об'єднані за допомогою сервісу GoogleClassroom, організацію та роботу яких здійснювали класні керівники, викладачі-предметники та майстри виробничого навчання. Розміщуючи завдання, електронні посібники, лабораторні практикуми, викладачі та майстри в/н забезпечували здобувачів освіти необхідними освітніми ресурсами для успішного засвоєння матеріалу дистанційних уроків. Працюючи в такій системі, учень вивчає в мережі або завантажує навчальний матеріал, який йому рекомендований, організовує свою роботу, виконує вправи, прослідковує результати своєї діяльності на інтерфейсі свого пристрою, виконує завдання для самооцінки та передає виконані завдання на перевірку викладачеві та майстру виробничого навчання. Усі суб'єкти освітнього процесу спілкуються індивідуально або в групі, пропонують теми для обговорення й співпрацюють при вивченні або створенні загальних документів і презентацій. Завдяки платформі GoogleClassroom можна організувати проектну роботу та перевернуте навчання, зробити уроки та домашні завдання більш цікавими, насиченими та різноплановими. Учні мали можливість виконувати заплановані у Classroom завдання за індивідуальним графіком та режимом в асинхронному режимі навчання. Після перевірки завдань система формувала відомості успішності здобувачів освіти, що, в свою чергу, дозволяло здійснювати постійний моніторинг освітньої активності учнів, стимулювати їх до покращення якості знань.

Також взаємодія учнів і педагогів здійснювалася за допомогою електронної пошти, додатку-месенджера Viber та додатків для організації відеоконференцій ZOOM, Skype, Hangouts, Meet. Крім того, здійснювалося підключення усіх уроків до електронного розкладу, який розміщений на веб-сайті освітнього закладу.

Варто зазначити, що обраний механізм взаємодії передбачав дотримання певних вимог усіма педагогічними працівниками: оперативна відповідь на листи, мотивація і стимулювання роботи учнів, їх похвала, чіткий графік спілкування в режимі online і чітке його дотримання; створення атмосфери психологічного комфорту та ін.

Успішній реалізації дистанційного освітнього процесу сприяв високий фаховий рівень педагогічного колективу ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ», в тому числі, рівень володіння інформаційно-комунікаційними технологіями. Завдяки постійній методичній роботі, зокрема участі в майстер-класах, тренінгах, професійних воркшопах, семінарах, вебінарах, конференціях для підвищення кваліфікації, викладачі та майстри в/н змогли швидко адаптуватися до дистанційних умов роботи. Також, як було зазначено, вагомою передумовою для швидкого реагування на зміни в освітньому процесі в умовах карантинного режиму було функціонування у ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» освітнього середовища – електронної освітньої платформи для взаємодії педагогічних працівників та здобувачів освіти. Таким чином, впродовж всього періоду дистанційного навчання, педагоги здійснювали постійне наповнення власних електронних навчальних комплексів, удосконалюючи інформаційну складову освітнього середовища закладу.

1 ЕТАП. Підготовка уроку.

Після здійснення відповідних організаційно-методичних заходів, першочерговим завданням

реалізації дистанційного освітнього процесу була підготовка уроку. Варто зазначити, що система дистанційного навчання у ВМВПУ охопила як теоретичне, та і виробниче навчання та виробничу практику. Законодавчо така діяльність базується на положенні «Про дистанційне навчання», затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2013 № 466, згідно з яким професійно-практична підготовка може здійснюватися за дистанційною формою у вигляді виробничого навчання, виробничої практики і проводитися із використанням технологій ДН за наявності відповідних веб-ресурсів і можливостей доступу до них [3].

При розробці уроків кожен педагог керувався власними орієнтирами вибору програмно-технічних засобів, хмарних сервісів, Інтернет-ресурсів та веб-платформ. Для уніфікації освітнього процесу була запропонована орієнтована схема реалізації уроків загальноосвітнього та професійного циклів.

Отже, дистанційне заняття базувалося на таких етапах:

1. Проведення інструктажу для роботи із матеріалами уроку. Викладач і майстер виробничого навчання чітко зазначають необхідні засоби для засвоєння уроку, порядок виконання завдань і т.п.
2. Аналіз виконання домашнього завдання (у випадку проведення відеоконференцій).
3. Визначення теми, мети та основних завдань уроку.
4. Актуалізація знань учнів.
5. Мотивація освітньої діяльності.
6. Представлення (пояснення) нового матеріалу.
7. Закріплення розглянутого матеріалу.
8. Формулювання домашнього завдання.

Результатом етапу підготовки уроку було створене гіперпосилання на електронний освітній ресурс (дистанційне заняття), яке розміщувалося у GoogleClassroom та електронному розкладі веб-сайту освітнього закладу.

II етап. Формування розкладу групи.

На даному етапі класний керівник кожної навчальної групи формував щоденний електронний розклад. До розкладу вносилися теми уроків та гіперпосилання на них, надані викладачами-предметниками і майстрами в/н. Така взаємодія здійснювалася через групу в додатку Viber. Класні керівники створювали спільні Google Таблиці для внесення та корегування даних своєї групи. Таким чином, вся інформація зберігалася на GoogleDrive та була доступна обмеженому колу викладачів та майстрів в/н.

Також класний керівник щоденно публікував електронний розклад у GoogleClassroom своєї групи.

III етап. Формування розкладу курсу.

Електронні розклади навчальних груп надавалися на доступ адміністраторам курсів, завданням яких було оперативне та своєчасне формування розкладу всього курсу. Така автоматизація стала можливою завдяки можливостям об'єктів GoogleDrive. Таким чином, адміністратор курсу мав можливість взаємодіяти як з класними керівниками, так і з викладачами та майстрами в/н.

Щоденне оновлення електронного розкладу та публікація завдань на платформі GoogleClassroom сприяла систематичному взаємозв'язку педагогічних працівників та здобувачів освіти.

IV етап. Забезпечення освітнього процесу.

Залежно від поставлених цілей та завдань дистанційного уроку викладачі та майстри в/н використовували різноманітні програмно-технічні засоби та педагогічні технології.

Зокрема, були застосовані сучасні засоби пошуку, публікації, збереження, презентації, візуалізації та обробки інформації. Крім зазначених вище засобів взаємозв'язку та комунікації, використовувалися сервіси для спільної роботи, такі як Padlet, Pearltrees, WikiWall, Trello, Linoit і т.д. Завдяки своїм функціям та можливостям дані сервіси сприяли швидкій та ефективній дистанційній проєктній роботі.

У якості інструменту збереження даних був обраний популярний хмарний сервіс GoogleDrive.

Дуже важливим при поясненні матеріалу дистанційних занять є презентація та візуалізація інформації. Дотримуючись таких принципів сучасної освіти, як мікронавчання, інтерактивність, гнучкість, адаптивне навчання, доступність та структурованість, пояснення матеріалу здійснювалося із залученням хмарних сервісів Google Презентації, Prezi, Genial.ly, PowToon, VideoScribe, GoAnimate, Videoredaktor, Coggle, Mindmeister, Mindomo, Thinglink, Wordart і т.д. Вказані сервіси дозволяють створювати навчальні тематичні презентації, відеосюжети, інтерактивні плакати і схеми, ментальні карти, хмари тегів, віртуальні практичні та лабораторні роботи. Функціонал таких сервісів особливо корисний при організації виробничого навчання та виробничої практики, коли пріоритетним завданням є розробка максимально доступних та зрозумілих для учнів демонстраційних інструкційних матеріалів.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Велика увага при реалізації дистанційного навчання в освітньому закладі приділялася контролю та діагностиці знань учнів. Вирішити такі задачі допомагали хмарні сервіси Wizer, Google Форми, Learningapps, Classtime, Make-Test, Kahoot, вбудовані системи тестування таких платформ, як «На урок» і «Всеосвіта». Кожен із обраних сервісів дозволяє автоматизувати процес перевірки знань учнів, створюючи таблиці результатів, якими зручно та просто оперувати з будь-якого пристрою та переглядати в будь-який час. Таким чином можна швидко проаналізувати відповіді учнів та спонукати їх до виконання завдань. Як було зазначено, головним механізмом взаємодії впродовж всього дистанційного навчання був хмарний сервіс GoogleClassroom, який також допомагав узагальнити результати успішності навчальних груп загалом та кожного здобувача освіти окремо.

При підготовці дистанційних занять, кожен педагог поповнював свою електронну навчальну базу новими дидактичними матеріалами, інтерактивними вправами і завданнями, створеними відеофрагментами, посібниками і т.п. Всі розроблені ресурси розміщувалися на GoogleDrive, зокрема, підключались до електронних освітніх комплексів, які становлять ядро освітнього середовища (ОС) училища. Можна стверджувати, що впродовж дистанційного навчання ОС вдосконалювалося, відповідаючи всім вимогам та запитам сьогодення. Освітнє середовище стало не лише важливим елементом реалізації освітнього процесу із використанням дистанційних технологій, а й необхідним інструментом забезпечення сучасного освітнього процесу загалом.

Крім організації дистанційного теоретичного і виробничого навчання, виробничої практики, із використанням дистанційних технологій здійснювався також захист курсових робіт, проводились Державні підсумкові атестації та Державні кваліфікаційні іспити. Зокрема, для захисту курсових робіт викладачі та учні взаємодіяли у відеоконференціях через хмарні додатки ZOOM, Skype, Hangouts, Meet. ДПА та ДКІ були реалізовані з допомогою тестової системи Classtime і платформи «Всеосвіта», що дозволило створити різнорівневі завдання, здійснювати опитування в реальному часі та контролювати процес тестування загалом.

Проте, незважаючи на вироблену модель системи дистанційного навчання та передумови, що сприяли оперативній ефективній адаптації педагогічного колективу до карантинного режиму роботи, реалізація дистанційного навчання в освітньому закладі зіштовхнулася з низкою проблем та задач. Насамперед, потрібно враховувати, що обов'язковою умовою організації ДН є можливість доступу всіх учасників освітнього процесу до мережі Інтернет та забезпеченість комп'ютерною технікою. Наразі, не всі здобувачі освіти мають належний доступ до Інтернету, значна частина з них працює тільки із допомогою смартфона, що часто ускладнює виконання багатьох практичних завдань. Педагоги зіштовхуються із викликами пошуку нових альтернативних способів комунікації задля досягнення освітніх цілей та завдань. Значно ускладнювала навчання у дистанційному режимі й відсутність чітких механізмів регулювання такого роду діяльності на державному рівні. Досить актуальним було питання оцінювання якості знань учнів. Не варто забувати той факт, що завданням професійно-технічної освіти є підготовка сучасних кваліфікованих робітників, що, в свою чергу, вимагає тісної співпраці майстра в/н та здобувачів освіти. Отже, пріоритетним було і залишається формування в учнів професійних вмінь і навичок, що важко організувати в дистанційному режимі роботи. Насамперед, це стосується підготовки фахівців із професій: «Електромеханік з ремонту та обслуговування ЛОМ», «Монтажник інформаційно-комунікаційного устаткування», «Кондитер», «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення». Оптимальним для ЗП(ПТ)О є впровадження в освітній процес змішаної системи навчання.

На даний час Вінницьке МВПУ є учасником програми «G Suite для закладів освіти» та повністю готове до впровадження в освітню діяльність сучасного спеціалізованого хмарного програмного забезпечення й інструментів для спільної роботи від компанії Google. Це, безумовно, новий шлях не тільки до організації ефективного процесу дистанційного та змішаного навчання, а й до вдосконалення діяльності закладу на всіх організаційно-методичних рівнях.

Висновки. Реалізована модель дистанційного навчання ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» сприяла досягненню ключових цілей та завдань, зазначених на першочерговому етапі організації дистанційного освітнього процесу. Зокрема, було модернізовано хмаро орієнтоване освітнє середовище, удосконалена інформаційно-комунікаційна компетентність педагогічних працівників та здобувачів освіти, розширено спектр новітніх педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій і т.д. Враховуючи досягнення впровадженої системи ДН, можна стверджувати про її результативність та ефективність для освітнього процесу. Представлена модель має вагомий практичний значення, оскільки забезпечує сучасний освітній процес, враховуючи розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та вимоги часу. Освітнє середовище, яке є базовою платформою для

реалізації освітньої діяльності закладу, сприяло швидкій адаптації запропонованої моделі до вимог дистанційного навчання.

Описаний досвід реалізації освітнього процесу із використанням дистанційних технологій в умовах загальнодержавного карантину показав, що ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» є сучасним закладом, готовим вирішувати різні нестандартні ситуації, швидко відповідати виклики часу, професійно реалізовувати механізми якісного надання освітніх послуг, створюючи успішні умови для професійного становлення кожного здобувача освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В.Ю., Кухаренко В.М., Сиротенко Н.Г., Рибалко О.В., Богачков Ю.М. Технологія створення дистанційного курсу: Навчальний посібник / За ред. В.Ю.Бикова та В.М.Кухаренка - К.: Міленіум, 2008. - 324 с.
2. Литвинова С.Г. Поняття та основні характеристики хмароорієнтованого навчального середовища середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://cutt.ly/0gmXJ15> – Назва з екрана.
3. Наказ 25.04.2013 № 466. Про затвердження Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> – Назва з екрана.

УДК 377.35

І.В. Короленко

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

В.П. Кравчук

майстер виробничого навчання другої категорії

С.В. Гребенніков

майстер виробничого навчання другої категорії

Вище професійне училище №11 м. Вінниця

ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ КОНЦЕПЦІЇ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА (LEAN PRODUCTION/LEAN MANUFACTURING) НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ (PRODUCTIVE LEARNING) ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

Анотація. Статтю присвячено пошуку нових форм та методів професійного навчання. У статті розкрито суть концепції ощадливого виробництва у сфері енергоефективності. Розглянуто впровадження даної концепції у професійну підготовку кваліфікованих робітників із використанням технології продуктивного навчання. За результатами впровадження основ ощадливого виробництва в навчальний процес проведено моніторинг із вивчення питання формування професійної компетентності через призму динаміки успішності та працевлаштування.

Ключові слова: ощадливе виробництво, продуктивне навчання, енергоефективність, професійна підготовка, кваліфікований робітник.

I.V. KOROLENKO, V.P. KRAVCHUK, S.V. GREBENNIKOV INTRODUCTION INTO THE EDUCATIONAL PROCESS OF INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL (PROFESSIONAL-TECHNICAL) EDUCATION CONCEPT OF SAVING PRODUCTION ON THE BASIS OF TECHNOLOGY OF PRODUCTIVE LEARNING DURING THE TRAINING OF SKILLED WORKERS

Summary. The article is devoted to the searching new forms and methods of vocational training. The article reveals the essence of the concept of lean production in the field of energy efficiency. The introduction of this concept in the training of skilled workers using the technology of productive learning is considered. Based on the results of the introduction of the basics of lean production in the educational process, monitoring was conducted to study the formation of professional competence through the prism of the dynamics of success and employment.

Keywords: searching production, productive training, energy efficiency, professional training, skilled worker.

Вступ. Сучасний соціально-економічний розвиток України потребує підвищення якості професійної підготовки учнів у закладах ЗП(ПТ)О. В умовах переходу до ринкової економіки професійна підготовка кваліфікованих робітників має бути практико-зорієнтованою. Таке навчання має бути максимально наближеним до реального виробництва. Професійна підготовка повинна моделювати професійну діяльність в навчальному процесі, стимулювати створення нових освітніх структур, технологій навчання, визначати шляхи формування професійно-педагогічної

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

компетентності педагогічних працівників, здатних забезпечити практико-зорієнтовану підготовку кваліфікованих робітників, здатних об'єктивно оцінювати свою професійну готовність, професійний потенціал та результати власної діяльності. За аналізом роботодавців, саме така практико-зорієнтована підготовка дозволяє максимально скоротити період адаптації випускників на виробництві та працевлаштуватись.

В останні роки в закладах ЗП(ПТ)О став поширюватись досвід та методи продуктивного навчання (Productive learning). Запровадження такої педагогічної практики пов'язане з розумінням того, що традиційна професійна підготовка не є ефективною.

Проведений аналіз довів, що технології продуктивного навчання дозволяють підвищити ефективність та якість навчального процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. В процесі продуктивного навчання учень набуває прикладного досвіду практичної роботи та сприймає систему знань через призму практичного досвіду. Це надає можливість налагодити безпосередній зв'язок між професійною підготовкою учнів і сучасним виробництвом та оперативно реагувати на швидкісні зміни технологій виробництва.

Входження України до європейського економічного простору передбачає здійснення вітчизняними суб'єктами господарювання активного пошуку інноваційних шляхів розвитку і вдосконалення виробничих процесів. Актуального значення набуває необхідність змін способів і технологій виробництва продукції, перегляду методів організації виробництва і управління підприємством з орієнтацією на створення додаткової цінності споживачу і фокусуванням на ефективність (якість та швидкість) і продуктивність роботи та мінімізацію непродуктивних витрат. Саме ці вимоги знаходять своє відображення у концепції ощадливого виробництва (Lean Production), яка ґрунтується на прагненні співробітників підприємства ліквідувати всі види витрат шляхом залучення до процесу управління кожного працівника та максимальної орієнтації на споживача, тобто вироблення продукції у кількості, котру вимагає ринок. Вона була розроблена Таїті Оно у 1950-ті роки на японському підприємстві «Тойота» (Toyota Motor Corporation). Наразі цю концепцію використовують компанії: 100 % – у Японії, 72 % – у США, 56 % – у Великобританії, 55 % – у Бразилії, 42 % – у Мексиці. Упровадження системи ощадливого виробництва на підприємствах цих країн сприяло зростанню прибутку, скороченню тривалості виробничого циклу, поліпшенню якості продукції [8]. На вітчизняних виробництвах ця методологія, на жаль, впроваджується повільно. У цьому контексті проведений аналіз Державних стандартів професійно-технічної освіти засвідчив відсутність основ Lean production у змісті їхніх навчальних програм. Доцільно зауважити, що системне впровадження основ ощадливого виробництва, яке ґрунтується на поєднанні елементів культури, науки та освіти є своєрідним проривом після стількох часів панування радянської економіки в країні. Тому опанування майбутніми кваліфікованими робітниками методологією Lean production, на нашу думку, є важливою складовою їхньої професійної підготовки у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, які є основними постачальниками робітничих кадрів на вітчизняні підприємства.

В умовах загострення енергетичної та економічної кризи актуальними стали проблеми енергозбереження та ефективного використання енергоресурсів. Особливого значення набувають розробка та впровадження енергоефективних технологій на основі ощадливого виробництва.

Енергоефективність та використання альтернативних джерел енергії – дві головні стратегії багатьох країн щодо скорочення газових викидів в атмосферу. За версією ООН, енергоефективність здатна вплинути на цей процес швидше і не вимагає таких затрат, як адаптація «зелених» технологій, тому і для коригування нинішньої екологічної ситуації вона відіграє велику роль.

Питання енергетики стало одним із «вузьких місць» для подальшого економічного та соціального розвитку країни. Цей процес невідворотний, оскільки, як стверджують експерти, зростають як ціни на енергоносії, так і їх нерациональне використання. При цьому дедалі більше потерпає доквілля. Відтак населення та компанії мають бути зацікавленими в ощадливому споживанні енергоносіїв та ефективному використанні природних ресурсів. Підвищення енергоефективності, тобто зниження обсягу енергоносіїв, що використовується для виробництва певної кількості товарів і послуг, повинно стати головним предметом енергетичної та економічної політики у світі.

Отже, не викликає сумніву актуальність впровадження у професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників основ Lean production на базі технології продуктивного навчання (Productive learning) шляхом оновлення та модернізації змісту їхньої освіти. Означене буде сприяти професійному вдосконаленню, забезпечувати професійну мобільність і підвищувати затребуваність на ринку праці таких кваліфікованих робітників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В основу концепції «ощадливого виробництва» (Lean Production) покладено ті принципи, які необхідні для побудови «здорових» взаємин між людьми і

створення ефективних взаємозв'язків у компанії. Ця концепція, як і безліч інших бізнес-ідей, таких як «шість сигм», «5S», ТРМ (загальна система управління якістю), ТРМ (загальна система забезпечення діяльності виробництва), JIT (точно в строк), КАНБАН та інших подібних, є компонентами величезної цілісної системи японського менеджменту «кайдзен» (постійне вдосконалення), основаної на ідеях Демінга, Джуран, Фейгенбаум та їхніх японських колег Ісікави, Тагуті і Сінгу.

Ефективність впровадження цих концепцій у діяльність підприємства підтверджується досягненням таких результатів: скорочення часу виконання замовлення; підвищення продуктивності; зниження статті «Витрати» за рахунок ліквідації втрат; зменшення втрат від браку; скорочення простоїв обладнання; вирівнювання виробничого потоку; зниження рівня запасів тощо. Обов'язковим при цьому є залучення якомога більшої кількості працівників до процесу неперервного покращення технології виробництва та постійне навчання персоналу.

Концепція «ощадливого виробництва» заслуговує на особливу увагу в контексті розгляду теми ефективного виробничого та управлінського процесів. Ключовим терміном у концепції є японський термін «муда» (англ. muda). «Муда» означає втрати, необґрунтовані витрати та будь-які процеси у діяльності підприємства, які споживають ресурси, не надаючи ніякої цінності продукту або послугі.

Рис. 1. Види втрат на підприємстві

Всі ці види втрат контролює фірма. Ціну і прибуток визначає зовнішнє середовище, а витрати компанія повинна контролювати власними силами і зводити їх до мінімуму при незмінній якості товару. Звідси виникла така проста думка: виробляти тільки ту кількість продукції, яку потребують споживачі, мінімізувати кількість запасів та незавершеного виробництва, а також відмовитись від масового виробництва. Свою теорію Таїті Оно запровадив на підприємстві «Toyota», де вона успішно функціонувала і забезпечила скорочення втрат в середньому на 50 % із кожного їх виду. Підхід до виробничого процесу власників «Toyota» ґрунтується на 14 принципах, які згруповано у чотири категорії [4, с. 34]. Таїті Оно вважав, що виробнича система «Toyota» спирається на систему «втягування» і «точно в строк» (Just In Time). Але, крім цих підходів, існує цілий ряд інструментів, якими оперує концепція оощадливого виробництва.

Практика свідчить, що радикальні зміни процесів на підприємстві з використанням інструментів оощадливого виробництва забезпечують:

Рис. 2. Зміни процесів на підприємстві при використанні інструментів оощадливого виробництва

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Концепція ощадливого виробництва знайшла продовження не лише у високотехнологічних галузях промисловості, а й в інших сферах – від виробництва і роздрібної торгівлі до споживання енергоресурсів державними організаціями та населенням.

Енергоефективність – ефективне (розсудливе) використання енергетичних запасів. Використання меншої кількості енергії для підтримання того ж рівня енергетичного забезпечення будівель або технологічних процесів на виробництві.

Таким чином, можна підсумувати, що для успішного впровадження вищезазначеної системи керівництво компанії повинно дуже серйозно ставитися до нововведень, ставити цілі постійного поліпшення, цікавитися досвідом подібних вітчизняних і закордонних підприємств. Тільки в цьому випадку використання принципів ощадливого виробництва дасть значні результати.

Зростаюча популярність впровадження підходу «Lean production» у практиці багатьох країн свідчить про те, що ощадливе управління є продуктивним підходом до вдосконалення своєї діяльності.

Мета статті полягає у визначенні актуальності впровадження основ Lean production на базі технології продуктивного навчання у професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників як чинника їхнього професійного вдосконалення, що уможливує спроможність до працевлаштування молоді в умовах ринкової економіки; забезпечення промислових підприємств національної економіки кваліфікованими, ініціативними кадрами, які швидко адаптуються до мінливих умов ринку, творчо виявляють активну самостійність у розв'язанні професійних завдань організації ресурсозберігаючих технологій виробництва конкурентоспроможних товарів та послуг.

Виклад основного матеріалу. Розвиток системи професійно-технічної освіти вимагає від педагогічних працівників впровадження у практику навчально-виховного процесу інноваційних технологій. Для вдосконалення та підвищення ефективності підготовки учнів та впровадження в навчальний процес основ ощадливого виробництва педагогічні працівники та учні Вищого професійного училища № 11 м. Вінниці працюють над проектами в сфері енергоефективності та відновлювальної енергетики.

Для того, щоб розуміти, які основні завдання в сфері енергетики стоять сьогодні перед Україною, педагогічні працівники Вищого професійного училища № 11 м. Вінниці регулярно беруть участь у щомісячних засіданнях Енергетичних пулів у Вінницькій торгово-промисловій палаті [7], на яких учасники обмінюються останньою інформацією в галузі енергоресурсів, дізнаються про сучасне обладнання, навчаються менше споживати і витратити, визначаються з проблемами ринку. На засіданнях обговорюються важливі питання щодо енергозберігаючих технологій, які є актуальними для населення і виникають при впровадженні їх у промисловості та сільгоспвиробництві.

Енергетичний пул успішно функціонує вже декілька років. Це майданчик для розвитку комунікацій всіх зацікавлених цією тематикою, для напрацювання спільних завдань, проєктів, планів щодо енергоефективності та просування їх на державному рівні.

Саме під час таких засідань представники нашого училища дізнаються про інновації, про те, як впроваджуються вони на підприємствах нашої області, про формування цінової політики, використання «зелених тарифів», в тому числі, й для пересічного виробника і використовують отриману інформацію у своїй проєктній діяльності.

Метод проєктів, як одна із складових технології продуктивного навчання, дає можливість ефективно забезпечити розвиток творчої ініціативи й самостійності учнів і сприятиме здійсненню безпосереднього зв'язку між набуттям учнями знань і вмінь та застосуванням їх у розв'язанні практичних завдань. Наявність реального кінцевого результату роботи над проєктом позитивно відрізняє метод проєктів від інших освітніх технологій. При цьому кожен учасник проєктної діяльності, незалежно від свого базового рівня та індивідуальних здібностей, вносить свій особистісний вклад до створення кінцевого освітнього продукту, індивідуально планує свою участь в проєкті, створює свою особистісну освітню траєкторію. Крім того, це є одним з аспектів впровадження основ Lean production на базі технології продуктивного навчання у професійну підготовку сучасних кваліфікованих робітників.

Для ілюстрації даної технології наведемо приклад із досвіду роботи педагогічного колективу та учнів Вищого професійного училища № 11 м. Вінниці. Розглянемо проєкти, над якими вже декілька років працює наш навчальний заклад.

1. Проєкт «Розумний будинок»

«Розумний будинок» – це високотехнологічна система, яка може об'єднати всі комунікації вашого дому, і керувати ними – одним натисканням кнопки.

Технології автоматизації «розумного будинку», які є буденними за кордоном вже довгий час, з року в рік стрімко набувають популярності в Україні. Система «розумного будинку» створена для покращення умов проживання та полегшення щоденних клопотів у побуті, економії часу і коштів.

Застосування Leap-технології в побуті дозволяє мінімізувати енерговитрати. «Розумний», а точніше енергоефективний будинок на опалення використовує близько 10% від звичайного енергоспоживання, що практично робить його енергонезалежним. Також значно зменшуються і тепловитрати.

Макет «розумного будинку», над яким працюють педагогічні працівники і учні нашого училища передбачає автоматичну роботу систем і включає в себе: вікно з автоматичним провітрюванням; кондиціонер; теплу підлогу; сонячну панель.

Вікно з вбудованим електромотором комплектується сенсорним пультом за допомогою якого можна керувати вікном і аксесуарами (жалюзі, ролети) з будь-якого місця в будинку. Вбудований на підвіконні датчик дощу автоматично закриває вікно при перших краплях. Також передбачено керування вентиляцією та провітрюванням.

В макеті «розумного будинку» в якості системи опалення використовується тепла підлога, яка підтримує в приміщенні задану температуру повітря з можливістю автоматичного регулювання температури.

Всі системи «розумного будинку» живляться від електромережі, або сонячної панелі, що дозволяє ефективно використовувати джерела електроенергії.

Рішенням методичної комісії викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання, до робочих навчальних програм із відповідних дисциплін внесені поправки і додані нові теми, вивчення яких дає учням змогу здобути теоретичні знання та отримати практичні навички з використання енергоефективних технологій у побуті.

Над даною тематикою в училищі працює гурток «Електрик», програма якого розрахована на вивчення електроприводів та новітніх світлових технологій.

2. Проєкт «Модельовання електромобілів»

Над проєктом «Модельовання електромобілів» педагогічний колектив Вищого професійного училища № 11 м. Вінниці працює вже кілька років разом з учнями. Основною метою проєкту є створення принципово нової матеріально-технічної бази, розробка та апробація навчальних програм з обслуговування електромобілів, гібридних автомобілів та електричної техніки для інвалідів. Це сприятиме підвищенню престижу професії «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів» та впровадженню в навчальний процес науково-технічних інновацій в автомобілебудуванні для удосконалення фахових та практичних знань і вмінь майбутніх кваліфікованих робітників, які зможуть обслуговувати новітню автомобільну техніку.

Першим етапом роботи над проєктом була участь ВПУ № 11 в організації двох автопробігів електромобілів, які відбулися в серпні 2015 року та травні 2016 року за маршрутом Київ – Вінниця – Бар – Київ. Під час пробігу адміністрація училища надавала спонсорську допомогу учасникам та організаторам – забезпечили гуртожитком, харчуванням, організували стоянку, зарядку автомобілів, цілодобове чергування електрика.

Мета пробігу – популяризація економічного електричного транспорту та заострення уваги суспільства до екологічних проблем. Також одним із завдань було представлення дослідних зразків електромобілів для користування і експлуатації людьми з обмеженими можливостями, в першу чергу – пільговиків-учасників АТО.

Другим етапом роботи над проєктом стала модернізація автомобіля ЗАЗ «Таврія» на електричну тягу. Творчий колективу педагогічних працівників училища спільно з учнями переобладнали автомобіль «Таврія» під електромобіль, який на даний час успішно експлуатується. Вся послідовність робіт представлена на форумі «Таврія Електро 2.0 (Вінниця, від Admin та ВПУ11)» [8].

Електромобіль «Таврія» неодноразово брав участь у виставках технічної творчості. Проєкт на дану тематику був відмічений золотою медаллю на VII Міжнародній виставці «Сучасні заклади освіти – 2016» в номінації «Використання комплексу сучасних засобів ІКТ, програм і рішень для підвищення якості освіти», а також зайняв II місце в обласному конкурсі на отримання гранту. За рахунок коштів гранту були придбані літій-іонні акумуляторні батареї для автомобіля «Таврія».

Продовженням роботи над проєктом стало вивчення проблеми використання та обслуговування електричних візків для людей з інвалідністю. Творчою групою був розроблений проєкт на тему «Сучасні підходи до впровадження в навчальний процес ПТНЗ інноваційних технологій при підготовці кваліфікованих робітників за професією «Слюсар з ремонту автомобілів» (обслуговування та ремонт електротранспорту для інвалідів)», який отримав срібну медаль на IX Міжнародній виставці «Інноватика в сучасній освіті – 2017» в номінації «Нова професійно-технічна освіта

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

в контексті євроінтеграційного руху України», а також зайняв II місце в обласному конкурсі на отримання гранту.

До робочої навчальної програми з дисципліни «Спеціальна технологія» внесені поправки і додані нові теми з будови та обслуговування електромобілів, гібридних автомобілів та акумуляторних батарей до них. Вивчення даних тем дає учням змогу здобути теоретичні знання про будову гібридних автомобілів і автомобілів на електричній тязі та отримати відповідні практичні навички. По даних темах розроблено комплексно-методичне забезпечення.

В училищі створена **лабораторія електротранспорту** та придбане обладнання для діагностики і обслуговування електромобілів, гібридних автомобілів, електричних візків та скутерів для людей з інвалідністю.

В даний час в лабораторії ведуться роботи з обслуговування літій-іонних акумуляторних батарей, відпрацьовуються режими зарядки. Учні вивчають будову і роботу контролера та зарядного пристрою. Паралельно ведуться роботи з обслуговування та ремонту електровізків та електроскутерів для інвалідів. Дана техніка була передана нашому навчальному закладу центром реабілітації інвалідів «Гармонія» для ознайомлення та проведення певних дослідів.

Вже четвертий рік в училищі працює гурток «Моделювання електромобілів», програма якого розрахована на вивчення особливостей будови, обслуговування та ремонту електротранспорту та альтернативних джерел енергії.

3. Проєкт «Радіоелектронні засоби керування»

Проєкт передбачає: розробку зарядних пристроїв та пристроїв керування і контролю процесом зарядки електромобілів; розробку пристроїв для забезпечення автоматичної роботи систем «розумного будинку».

В училищі працює лабораторія з обслуговування та ремонту електротранспорту. З метою розширення її можливостей на базі цієї лабораторії планується виконувати роботи з монтажу та обслуговування сонячних батарей. Використання сонячної енергії – це досить дорога, проте перспективна технологія, перевагами якої є енергонезалежність і автономність.

Створення в училищі матеріально-технічної бази з виготовлення та обслуговування гнучких сонячних панелей і впровадження в навчальний процес вивчення будови та технології складання таких панелей із застосуванням їх для зарядки тягових акумуляторів електромобілів, гібридних автомобілів, електричних візків та скутерів для інвалідів надасть можливість підвищити професійну компетентність майбутніх робітників, надати професійні знання та навички фундаментального характеру, що можуть стати основою для забезпечення професійної мобільності. Також планується використання сонячних панелей у проєкті «Розумний будинок».

Для реалізації даного проєкту задіяні учні, які навчаються за професіями: «Слюсар-електрик з ремонту електроустаткування», «Електромеханік з ремонту та обслуговування лічильно-обчислювальних машин», «Слюсар з ремонту колісних транспортних засобів».

На даний час в училищі працює гурток системотехніки та радіоелектронних засобів керування «Аналог». Під час роботи в гуртку учні вивчають основи схемотехніки та побудови схем, розробляють структурні, функціональні і принципіві схеми; знайомляться з видами електричного монтажу, набувають навиків щодо виготовлення монтажних плат. Також учні вивчають види і призначення контрольно-вимірювальних приладів та за допомогою даних приладів перевіряють радіодеталі на працездатність і проводять перевірку та налагоджування виготовлених пристроїв.

Крім того, в програму гуртка закладено вивчення будови сонячних панелей, їх типів та параметрів. Також розглядається можливість використання сонячних панелей в різних галузях. З гуртківцями проводяться практичні роботи з виготовлення сонячних панелей із фотоелектричних елементів, виконується замір електричних параметрів.

Отже, які б заходи для підвищення енергоефективності ми не обрали, найкращим буде системний підхід щодо їх впровадження. Також важливо пам'ятати, що універсальних рішень не існує і для досягнення мети потрібно орієнтуватися на особливості конкретного проєкту. Виконання проєктів, у свою чергу, сприяє формуванню в учнів умінь високого рівня, готовність до постійного професійного саморозвитку та самовдосконалення, формування власної кар'єри, відповідальності за результати своєї професійної діяльності.

Висновки. В умовах ринкової економіки підготовка сучасного робітника повинна відповідати цілій низці вимог, під впливом яких вона спрямовується на розвиток у нього вміння: самостійно виконувати і оновлювати знання, ставити проблеми, творчо мислити, приймати оригінальні рішення в нестандартних ситуаціях, бути соціально-активною особистістю тощо. Тому головним завданням професійної (професійно-технічної) освіти є якісна професійна підготовка кваліфікованих робітників

для різних галузей економіки з урахуванням потреб ринку, що забезпечується впровадженням інноваційних технологій навчання та застосування сучасних виробничих технологій у професійній підготовці робітничих кадрів.

Щоб підготувати такого робітника, педагогічні працівники нашого училища:

- впроваджують у навчальний процес сучасні новітні ошадливі виробничі технології в сфері енергоефективності;

- вивчають актуальні питання щодо енергоефективності та енергозберігаючих технологій;

- вивчають ринок праці та співпрацюють з роботодавцями.

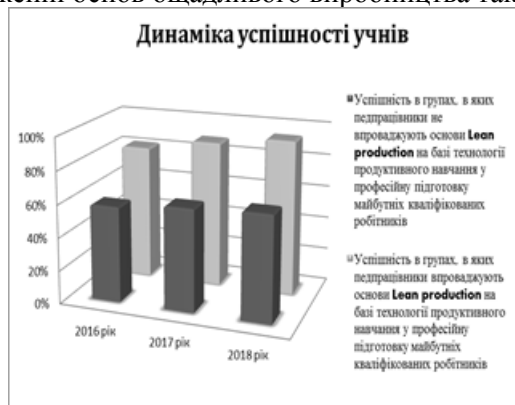
Все вище сказане надає учням можливості набутти практичного досвіду та реалізувати власний потенціал.

За результатами впровадження основ ошадливого виробництва в навчальний процес, у Вищому професійному училищі №11 м. Вінниці проведено моніторинг з вивчення питання формування професійної компетентності через призму динаміки успішності та працевлаштування.

Аналіз успішності показав, що рівень знань учнів при впровадженні педагогічними працівниками основ Lean production на базі технології продуктивного навчання у професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників має динаміку зростання.

На регіональному ринку праці роботодавці надають перевагу тим випускникам, які володіють інноваційними виробничими технологіями, мають глибокі знання щодо планування, організації та здійснення комплексу робіт, а також мають досвід практичного використання цих знань. Випускник із таким рівнем професійної компетентності буде конкурентоспроможним та мобільним на ринку праці, займати активну соціальну позицію.

Аналіз кількості працевлаштованих учнів показав, що рівень працевлаштування при впровадженні основ ошадливого виробництва також має динаміку зростання.

Рис. 3. Аналіз успішності учнів

Рис. 4. Аналіз працевлаштування учнів

Отже, впровадження основ ошадливого виробництва в сфері енергоефективності на базі технології продуктивного навчання у професійну підготовку, створення сучасних засобів навчання сприяє формуванню професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, що уможливує їх спроможність до працевлаштування в умовах ринкової економіки та сприяє забезпеченню промислових підприємств кваліфікованими, ініціативними кадрами.

Список використаних джерел

1. Кобиліух О.Я. Ошадливе виробництво як концепція оптимізації виробничого та управлінського процесів / О.Я. Кобиліух, Г.М. Мельник // Національний університет «Львівська політехніка», 2012 р. – С. 43-49.
2. Колос І.В. Етапи розвитку концепції ошадливого виробництва та особливості її адаптації до національних економік / І.В. Колос, А.І. Гречан // Журнал європейської економіки – Том 15 (№ 4). Грудень 2016 – С. 455-467.
3. Кулалаєва Н.В. Актуальність імплементації основ lean production у професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю / Н.В. Кулалаєва // Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи: тези доп. ІХ Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Хмельницький, 9-10 листоп. 2017 р.) / ред.. кол. Н.Г. Ничкало, М.Є. Скиба, В.О. Радкевич [та ін.]. – Хмельницький: ХНУ, 2017. – С. 92-93.
4. Оно Т. Производственная система Тойоты. Уходя от массового производства / Т. Оно. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Ин-т комплекс. стратегич. исслед., 2008. – 208 с.
5. Парахіна С.В. Продуктивне навчання – особливий вид діяльності / Парахіна С.В. // Управління школою. - 2008. - № 11-12.
6. Продуктивне навчання – сучасна педагогічна технологія пізнавальної діяльності учнів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/49121/ – Назва з екрана.
7. Енергетичний пул Вінницької ТПП [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/520438181637188/> – Назва з екрана.
8. «Таврія Електро 2.0 (Вінниця, від Admin та ВПУ11)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://electricmobile.org.ua/forum/viewtopic.php?f=33&t=2120> – Назва з екрана.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРОБКИ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НА ОСНОВІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Анотація. В статті подано розробку робочої навчальної програми з предмета «Агротехнологія», складеної на основі професійних компетенцій. Пропонується викладачам професійно-теоретичної підготовки брати до уваги при розробці плануючої документації.

Ключові слова: *уміння, компетентність, навчальний модуль, базовий блок.*

O. LEMCHUK METHODOICAL RECOMMENDATIONS FOR THE DEVELOPMENT OF A WORKING CURRICULUM BASED ON PROFESSIONAL COMPETENCES

Abstract. *The article presents the development of a working curriculum on the subject of «Agrotechnology», based on professional competencies. It is suggested that teachers of professional and theoretical training take into account when developing planning documentation.*

Keywords: *skills, competence, training module, basic unit.*

Вступ. Соціальні перетворення в українському суспільстві докорінно змінили пріоритети в галузі професійної освіти. Вона потребує нових нетрадиційних ідей, теорій, що відповідали б оптимальному розвитку здобувача освіти, сучасним потребам людства. Створення ситуації успіху, сприятливих умов для повноцінної діяльності кожного здобувача освіти – основна мета, що покладена в основу технологій навчання. Незважаючи на розмаїття нововведень, основною формою організації навчальної діяльності залишається урок. Готуючись до нього, викладачу потрібно серйозно підходити до планування всіх етапів уроку, підбору потрібних форм та методів, змісту матеріалу.

Основним документом навчально-методичного забезпечення предмета, передбаченим Державним стандартом, є робоча програма. Інші документи і форми навчально-методичного забезпечення предмета можуть визначати викладач та методична комісія, з метою максимально повного надання здобувачам освіти всієї інформації та матеріалів, необхідних для успішного вивчення предмета. Зокрема, це можуть бути підручники та навчальні посібники, а також авторські матеріали, розроблені викладачем: конспекти лекцій, методичні вказівки та рекомендації, індивідуальні завдання, збірники ситуаційних завдань (кейсів), комп'ютерні презентації, ілюстративні матеріали, каталоги ресурсів тощо. Викладач може надавати здобувачам освіти посилання на доступну для них наукову, навчальну та методичну літературу, а також на електронні ресурси та інші джерела інформації, у тому числі, іноземні та міжнародні, які мають дозвіл власника авторських прав на вільне використання в освітньому процесі [1].

Одним із провідних предметів професійної підготовки кваліфікованих робітників є «Агротехнологія». Після завершення курсу навчання з предмета «Агротехнологія» кожен здобувач освіти повинен уміти самостійно виконувати всі роботи, передбачені кваліфікаційною характеристикою, технологічними умовами і нормами, встановленими в аграрному виробництві. Тому до складання робочої навчальної програми, планування в цілому потрібно віднестися уважно.

Метою статті є надання методичних рекомендацій щодо дотримання викладачами професійно-теоретичної підготовки єдиних вимог при плануванні освітньої діяльності з урахуванням вимог Державного стандарту для підготовки кваліфікованого робітника з професії «Тракторист машиніст сільськогосподарського виробництва категорії А1, А2, В1».

Виклад основного матеріалу. Вашій увазі пропонується варіант робочої навчальної програми з предмета «Агротехнології», розробленої на основі професійних компетентностей. Робоча навчальна програма з предмета «Агротехнологія» розроблена на основі Державного стандарту професійно-технічної освіти для здобувачів освіти ВПУ № 41 м.Тульчина, що навчаються за професією «Тракторист – машиніст сільськогосподарського виробництва категорії А1, А2, В1».

Основні терміни та їх визначення

Уміння – здатність застосовувати знання для виконання завдань та вирішення завдань і проблем. Уміння поділяють на когнітивні (інтелектуально-творчі) та практичні (на основі майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів).

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа (компетентний орган) встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів.

Кваліфікація освіти – кваліфікація, що встановлюється навчальним закладом на підставі виконання вимог Стандартів професійної освіти.

Кваліфікація професійна – кваліфікація, що присуджується на підставі виконання вимог професійних стандартів, які діють у сфері праці і відображають здатність особи виконувати завдання й обов’язки певного виду професійної діяльності.

Компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати навчальну та подальшу професійну діяльність і є результатом навчання на певному рівні професійної освіти.

Інтегральна компетентність – узагальнений опис кваліфікаційного рівня, який виражає основні компетентнісні характеристики рівня щодо навчання або професійної діяльності.

Загальні компетентності – універсальні компетентності, що не залежать від предметної сфери, але важливі для успішної подальшої професійної та соціальної діяльності здобувача в різних галузях і для його особистісного розвитку.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності – компетентності, що залежать від предметної сфери, та є важливими для успішної професійної діяльності за певною спеціальністю.

Професійна компетентність – сукупність спеціальних знань, умінь та навичок, що визначають здатність особи виконувати певну трудову функцію на основі трудових дій, визначених професійним стандартом, та які можуть бути узагальнені (або конкретизовані) залежно від специфіки галузі виробництва чи сфери послуг.

Загальнопрофесійні (базові) компетентності – знання, уміння, розуміння, інші компетентності, що є загальними/спільними для конкретної професії незалежно від професійної кваліфікації.

Ключові компетентності – здібності, здатності й уміння (психологічні, когнітивні, соціально-особистісні, інформаційні, комунікативні), що дають змогу особі розуміти ситуацію, досягати успіху в особистому і професійному житті, набувати соціальної самостійності та забезпечують ефективну професійну й міжособистісну взаємодію.

Результати навчання – компетентності, які набуває здобувач професійної освіти після завершення навчання.

Навчальний модуль – логічно завершена складова СП(ПТ)О, що базується на окремій одиниці/одиницях професійного стандарту/кваліфікаційної характеристики, містить навчальний матеріал, необхідний для набуття загальнопрофесійних, професійних і ключових компетентностей.

Базовий блок – сукупність загальнопрофесійних, ключових компетентностей та їх зміст, що формують передумови для опанування професійними компетентностями. Базовий блок може опановуватися паралельно з набуттям початкової професійної кваліфікації.

Модульно-компетентнісний підхід – організація освітнього процесу в закладах на основі компетентностей, структурованих в окремі навчальні модулі [1].

Робоча освітня програма з предмета «Агротехнологія»

Професія: «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва»

Кваліфікація: тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорій А1

Найменування компетентностей	Навчальні результати	Кількість годин	Навчальні досягнення
1	2	3	4
БК 7. Розуміння та дотримання вимог агрономії (описати, пояснити, підготувати, визначити, продемонструвати, виконувати, розпізнавати, застосовувати, використовувати, вибирати, перелічити, охарактеризувати і т.д.)	1. Описати (охарактеризувати) загальні відомості (рослини, ґрунти)	2	1. 01 Описати (пояснити) загальні відомості про рослину. 1. 02 Охарактеризувати типи ґрунтів та їх родючість
	2. Застосувати систему обробітку ґрунту. Скласти схему чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах (польовій, кормовій, спеціальній)	2	2. 01 Описати (пояснити) основний та передпосівний обробіток ґрунту. 2. 02 Пояснити (скласти) схему чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах (польовій, кормовій, спеціальній).

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

БК 7. Розуміння та дотримання вимог агрономії (описати, пояснити, підготувати, визначати, продемонструвати, виконувати, розпізнавати, застосовувати, використовувати, вибирати, перелічити, охарактеризувати і т.д.)	3. Розпізнати (застосовувати) добрива	1	3.01 Перелічити та описати органічні та мінеральні добрива
	4. Вибрати (підготувати) насіння, спосіб посіву.	1	4.01 Описати (пояснити) посівні якості насіння, способи посіву.
	5. Розпізнати бур'яни, шкідники та хвороби с. – г. культур	2	5.01 Описати (пояснити) догляд за посівами. 5.02 Описати (застосувати) методи боротьби з бур'янами, шкідниками та хворобами сільськогосподарських культур
	6. Перелічити зернові, зернобобові, овочеві та технічні культури	2	6.01 Описати (пояснити) зернові, зернобобові, технічні, овочеві та технічні культури
	7. Описати (охарактеризувати) загальні відомості про плодоовочівництво та виноградарство	2	7.01 Підібрати районовані сорти плодкових дерев та винограду
	8. Описати (охарактеризувати) загальні відомості про меліорацію ґрунтів	2	8.01 Описати (пояснити) види та способи поливів, осушення. 8.02 Розробити агротехнічні заходи із захисту ґрунтів від водної та вітрової ерозій.
БК.8 Організація і технологія механізованих робіт (описати, пояснити, підготувати, визначати, продемонструвати, виконувати, розпізнавати, застосовувати, використовувати, вибирати, перелічити, охарактеризувати і т. д.)	9. Описати організаційно – економічні основи планування та раціонального використання техніки	2	9.01 Описати (пояснити) значення високоефективного використання сільськогосподарської техніки.
	10. Виконати раціональне комплектування МТА. 11. Визначити експлуатаційні показники машинно-тракторних агрегатів.	2	10.01 Підібрати (описати) типи МТА згідно з нарядом на роботу та з урахуванням виробничих, технічних і погодних умов. 11.01 Розрахувати коефіцієнт корисної дії агрегату. 11.02 Розрахувати продуктивність машинно-тракторних агрегатів;
	12. Охарактеризувати способи руху агрегатів	2	12.01 Застосувати способи руху агрегатів
	13. Визначити витрату палива і мастил. матеріалів. та шляхи їх економії	2	13.01 Розрахувати (описати) витрату палива і мастильних матеріалів та шляхи їх економії.
Навчальні модулі та професійні профільні компетентності			
ТрА1-1.1 Виконання основного та поверхневого обробітку ґрунту	14. Виконати основний та передпосівний обробіток ґрунту	4	14.01 Виконати дискування, луцення стерні, культивуацію, боронування. 14.02 Організувати оранку поля.
ТрА1-1.2 Виконання посіву та посадки сільськогосподарських культур	15. Виконати посів та посадку сільськогосподарських культур	6	15.01 Організувати і виконати посів зернових та зернобобових культур. 15.02 Організувати і виконати посів технічних та круп'яних культур. 15.03 Організувати та виконати посадку картоплі.
ТрА1-1.3 Виконання догляду за посівами сільськогосподарських культур	16. Виконати догляд за посівами сільськогосподарських культур	2	16.01 Описати (пояснити) методи захисту рослин від бур'янів, шкідників і хвороб, в т.ч. профілактичні заходи. 16.02 Провести обприскування, обпліювання, протруювання насіння.
ТрА1-1.4 Виконання збирання сільськогосподарських культур	17. Виконати збирання сільськогосподарських культур	4	17.01 Виконати збирання круп'яних культур. 17.02 Виконати збирання картоплі.
ТрА1-1.5 Виконання приготування та внесення мінеральних і органічних добрив та отрутохімікатів	18. Підготувати органічні та мінеральні добрива і використати їх.	4	18.01 Внести органічні добрива. 18.02 Внести мінеральні та рідкі добрива.

<i>ТрА1-1.6 Виконання заготівлі та роздавання кормів</i>	19. Підготувати корми для годівлі с/г тварин.	2	19.01 Заготувати корми для с/г тварин та роздати їх.
<i>ТрА1-1.7 Виконання зрошувальних робіт</i>	20. Описати (охарактеризувати) види і способи зрошення.	2	20.01 Провести зрошення сільськогосподарських культур.
<i>ТрА1-1.8 Виконання транспортних робіт</i>	21. Використати тракторні транспортні засоби для перевезення сільськогосподарської продукції.	4	21.01 Виконати перевезення сільськогосподарської продукції тракторними транспортними засобами.
	Всього	52	
Кваліфікація: тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорій В1			
<i>ТрВ1 – 1 Виконання сільськогосподарських (збиральних) робіт на самохідних зерно- і кукурудоззбиральних комбайнах згідно з вимогами агротехніки та агротехнологій</i>	22. Використати самохідні зерно- і кукурудоззбиральні комбайни для збирання зернових, круп'яних культур, кукурудзи та соняшника.	6	22.01 Провести збирання зернових колосових, зернобобових культур.22.02 Провести збирання круп'яних культур.22.03 Провести збирання кукурудзи та соняшника.
	Всього	6	
Кваліфікація: тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва категорій А2			
<i>ТрА2 – 1.1 Виконання основного та поверхневого обробітку ґрунту</i>	23. Використати широкозахоплювальні агрегати для основного та поверхневого обробітку ґрунту.	2	23.01 Виконати основний та поверхневий обробіток ґрунту широкозахоплювальними МТА (дискування, оранку, культивуацію, боронування).
<i>ТрА2 – 1.2 Виконання посіву та посадки сільськогосподарських культур</i>	24. Використати широкозахоплювальні агрегати для посіву та посадки с/г культур.	2	24.01 Виконати посів широкозахоплювальними МТА зернових, зернобобових, технічних та круп'яних культур, посадку картоплі.
<i>ТрА2 - 1.3 Виконання обробітку посівів сільськогосподарських культур</i>	25. Використати широкозахоплювальні агрегати для обробітку посівів с/г культур.	2	25.01 Виконати обробіток посівів широкозахоплювальними МТА (досходове, післясходове боронування, міжрядний обробіток).
<i>ТрА2 – 1.4 Виконання внесення добрив та отрутохімікатів</i>	26. Використати широкозахоплювальні агрегати для внесення добрив та отрутохімікатів.	2	26.01 Внести органічні та мінеральні добрива широкозахоплювальними МТА. Провести обприскування.
<i>ТрА2-1.5 Виконання заготівлі, приготування та роздавання кормів та силосу</i>	27. Застосувати агрегати для заготівлі, приготування та роздавання кормів.	1	27.01 Заготувати корми агрегатами з потужністю двигуна понад 73,5 кВт (понад 100 к. с.) та роздати їх.
<i>ТрА2-1.6 Виконання транспортних робіт</i>	28. Використати тракторні транспортні засоби для перевезення с/г вантажів.	1	28.01 Виконати перевезення сільськогосподарських вантажів тракторними транспортними засобами великої вантажопідйомності.
	Всього	10	

Висновки. Методичні рекомендації з розробки робочої навчальної програми для підготовки кваліфікованого робітника з професії «Тракторист машиніст сільськогосподарського виробництва, категорії А1, А2, В1» відповідають вимогам Державного стандарту. Детально розписано формування базового блоку, до якого входять професійна компетентність, навчальні результати і навчальні досягнення та відведена кількість годин (БК – 7, БК – 8). Чітко сформовані навчальні модулі та професійні профільні компетентності для категорії А1 (ТрА1 – 1.1..... ТрА1 - 1.8). Аналогічно – категорії В1, А2.

Розроблена робоча навчальна програма може бути використана викладачами в оригіналі або як зразок з подальшим удосконаленням.

Список використаних джерел

1. Вайнтрауб М. Сучасні вимоги до рівня професійної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ [Електронний ресурс] / М. Вайнтрауб. – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/4765/1/> (дата звернення 27.09.2020р). – Назва з екрану.
2. Державний стандарт професійно-технічної освіти ДСПТО8331.А.01.50 - 2016.

ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ З ХІМІЇ

Анотація. Стаття має на меті висвітлення питань курсу загальної хімії. В ній запропонована тема, яка дозволяє більш глибоко розглянути алотропію, ознайомити учнів з такими поняттями, як алотропія, алотропні видозміни (форми) простих речовин.

Ключові слова: алотропія, алотропні модифікації, алотропні форми.

I.A.MOLCHANUK USING NON – STANDARD CHEMISTRY LESSONS

Abstract. The article aims to cover the issues of the General Chemistry Course. It proposes a theme that allows a deeper consideration of the topic of Allotropy. To acquaint students with such concepts as Allotropy, allotropic forms (modifications) of simple substances.

Key words: allotropy, allotropic modification, allotropic forms.

Вступ. У сучасному суспільстві хімія – потужне джерело продуктивних сил. Їй належить одне з перших місць у сучасному науково-технічному прогресі. З повітря і води, вугілля і нафти, горючих газів і деревини, різноманітних руд і мінералів хіміки створюють такі речовини і матеріали, яких немає в природі. Недаремно ще М.В.Ломоносов пророче писав: «Широко простягає хімія руки свої у справи людські...» [8, с. 217].

Ще більше зростає роль хімічної науки у розробці дивовижних матеріалів новітньої техніки, перспективних джерел енергії, розв'язанні проблем генетики, медицини, сільського господарства тощо.

На сучасному етапі інтенсифікація науково-технічного прогресу вимагає розумного використання досягнень хімічної науки, посилення екологічного контролю за господарською діяльністю людини.

Для втілення в життя цих грандіозних накреслень і розквіту хімічної науки та виробництва потрібні висококваліфіковані фахівці – хіміки [5, с. 251-254].

Свої перші кроки в дивовижний чарівний світ хімії майбутні спеціалісти роблять на уроках і на заняттях гуртка. Тут юні хіміки опановують основи експериментального мистецтва. Для зацікавлення предметом необхідно створювати комфортні умови для його вивчення.

Не є секретом те, що хімія досить «суха» наука, вона важка для розуміння та вивчення, адже легше запам'ятати те, що можна побачити власними очима чи доторкнутися до чогось. Недаремно говорять, що краще один раз побачити, ніж сто разів почути. На жаль, не всі теми в хімії можна «спробувати на зуб». На це є багато причин: це і високовартісні реактиви та хімічний посуд, не варто забувати і про те, що в дитини повинні бути як математичні здібності для розв'язування задач, так і просторова уява, за допомогою якої можна зрозуміти будову атомів тощо. Саме тому, необхідно уроки з хімії перетворити із «сухих» на жваві, цікаві. Це можна досягати багатьма способами, одним з яких і є нестандартний урок [5, с. 251-254].

Кожний урок нестандартним бути не може, адже такі уроки вимагають від вчителя витратити багато часу та зусиль для їх підготовки, та саме такі уроки приносять чи не найбільшу користь, дають чи не найбільше знань, вмінь та навичок учням.

Нестандартні уроки не проводяться класично, за стандартним алгоритмом. Вони відносяться до окремої групи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тему використання нестандартних уроків піднімали А.М.Алексюк, Ю.К.Бабанський та багато інших вчених-педагогів. Наприклад, Н.Є.Мойсеюк у своєму посібнику «Педагогіка» визначає нестандартний урок як імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру [7, с. 218].

Крім цього, нею складено таку класифікацію нестандартних уроків:

уроки прес-конференції, уроки-аукціони, уроки – ділові ігри, уроки - занурення, уроки - змагання, уроки типу КВК, уроки - консультації, телеуроки, кіноуроки, комп'ютерні уроки, театралізовані уроки, уроки з груповими формами роботи, уроки взаємного навчання учнів, уроки творчості, уроки, які ведуть учні, уроки-заліки, уроки - сумніви, уроки – творчі звіти, уроки-формули, уроки-

конкурси, уроки-фантазії, уроки-«суди», уроки пошуку істини, уроки-концерти, уроки-діалоги, уроки – рольові ігри, уроки - дискусії, уроки - подорожі, уроки-екскурсії, інтегральні уроки тощо [7, с. 224].

В посібнику «Педагогіка» Н.П.Волкова навела 12 видів таких уроків. До них автор наводить в якості прикладу, уроки змагання (уроки-КВК, уроки- змагання, уроки-вікторини), міжпредметні уроки, театралізовані уроки (урок- концерт, урок-спектакль, урок – дидактичний театр) тощо[4, с. 193].

Повністю класифікацію нестандартних уроків ще не створено. Існує багато різних моделей класифікацій, певна добірка вже є, але не має загальної.

Мета статті: розглянути методики проведення нестандартних уроків, а також для більш детального огляду переваг, недоліків та складнощів під час проведення таких уроків.

Виклад основного матеріалу. Класифікувати нестандартні уроки дуже складно, тому що кожний урок – це нестандартна педагогічна ідея, тобто не має певних алгоритмів, штампів у роботі.

Для проведення нестандартних уроків необхідно враховувати таке:

1. Урок потребує ретельної підготовки, розробки певної мети навчання та виховання.
2. Нестандартний урок проводити як підсумковий для узагальнення та закріплення певних знань учнів.

3. Так як це заклад професійної професійно-технічної освіти, то під час проведення нестандартного уроку необхідно враховувати майбутню професію, яку отримують учні, а також власні можливості для проведення таких уроків.

4. Необхідно пам'ятати, що учень – це не посуд, який необхідно налити рідиною, а дуже важлива ланка навчання із своїм характером, емоціями, власним досвідом.

5. Часто проводити нестандартні уроки не можна, щоб не знизити бажання вчитися, не зменшити інтерес до навчання [5, с. 251-254].

Є такі види нестандартних уроків, наприклад, як урок-КВК, урок-подорож, урок-вікторина, урок-проект тощо, під час підготовки яких бере участь не лише викладач, але й досить велику частину уроку можуть розробити і самі учні. Це є і ще одним додатковим стимулом до вивчення хімії. Адже відчуття себе дорослим, особливо хоча б трохи побути на місці вчителя, намагаються багато дітей [5, с. 251-254].

Для полегшення вивчення теми «Алотропія» використовую власну казку. використовую власну казку.

До середини минулого століття було відкрито багато хімічних елементів. Але, на жаль, вони не мали тоді «ні власного кутка», ні «постійної прописки». І лише в 1869 році, коли Д.І.Менделєєв побудував величний палац своєї Періодичної системи, всі відомі на то й час елементи знайшли, нарешті, свій прихисток [3, с. 131].

Під час розподілу житлової площі заслуги майбутніх мешканців перед наукою та технікою, а також робітничий стаж до уваги не приймалися. Враховувалися тільки особисті якості (в першу чергу, атомна маса), таланти, подібність до найближчих сусідів. Велику роль при цьому грали і зв'язки (зрозуміло, хімічні). Для того, щоб не було ніяких сварок, мешканців із різними характерами і поглядами на життя розміщували якомога далі один від одного.

В п'ятому під'їзді (тобто в п'ятій групі) на третьому поверсі (тобто в III періоді) в квартирі № 15 оселився мешканець з гарним ім'ям – Фосфор на прізвисько Алотропний. Мешкав там не сам, а із своїми братами. Хто він такий? Звідки він?

...Більше трьохсот років відділяють нас від того моменту, коли гамбурзький алхімік Хеннінг Бранд відкрив новий елемент – Фосфор. Подібно до інших алхіміків, Бранд намагався віднайти еліксир молодості або філософське каміння, за допомогою яких старі люди молодшають, хворі виліковуються, а неблагородні метали перетворюються в золото.

В ході одного з дослідів, він помітив, що в реторті утворена речовина у темноті світиться. Правда, kaltes Feuer (холодний вогонь), або «мій вогонь», як Бранд його називав, не перетворював свинець у золото і не змінював зовнішність старих людей, але те, що отримана речовина світилася без підігріву, було незвичне і нове.

Цією властивістю світитися алхімік скористався, почав продавати Фосфор багатим людям, на чому заробив непогані гроші.

Фосфор може існувати у вигляді великого числа алотропних модифікацій, в даний час їх налічується 11, але все різноманіття видів можна звести до трьох: білий, червоний і чорний фосфор.

Жовтим фосфором називають неочищений білий.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Старший брат, Білий Фосфор, був елементом злого характеру, мав дуже непостійний настрій. Жовтуватого кольору, кристалічний, м'який, леткий і легкозаймистий, схожий на віск, із запахом часнику. І все це, коли він в гуморі. Але коли настрої погіршувався, то Білий Фосфор перетворювався на надзвичайно отруйну речовину, навіть в малих дозах (50мг) діяв смертельно. При контакті з повітрям або від тертя спалахує, починається пожежа. Під час горіння Фосфору виникає температура 15000С. Знайшовши темний закуток на повітрі, Білий Фосфор світився зеленкувато-жовтим світлом. Це явище отримало назву люмінесценція. Через важкий характер Білий Фосфор не товаришував із водою, в ній він не розчинявся. Під час нагрівання або на світлі, Білий Фосфор перетворювався на червоний.

Зрідка, коли він був в гуморі, то Білий Фосфор приносив користь людям. Так тіло людини містить в середньому 1,5кг фосфору в сполуках, причому

1,4 кг входять до складу кісток, трохи більше 100г – в м'язах, близько 12г припадає на нерви та мозок. Зубна емаль – це так само сполука Фосфору.

Середній брат Червоний Фосфор – порошок темно-червоного кольору, без запаху, неотруйний. На повітрі окислювався повільно, в темряві не світився, загорявся лише при температурі 2600С. Товаришував із водою, легко вбирав вологу (гігроскопічний), але у воді нерозчинний. Червоний Фосфор менш агресивний за свого старшого брата, але і йому притаманні зміна настрою. Так, під час нагрівання без доступу повітря він випаровується, а при охолодженні його пара перетворюється на білий фосфор.

Молодший брат Чорний Фосфор – найспокійніший. Це речовина, яка має металічний блиск, напівпровідник, подібна до графіту і неотруйна. Це найбільш стійка алотропна форма. Утворюється з білого фосфору при тривалому нагріванні (2000С) та під великим тиском (1220МПа).

З огляду на зазначене вище, можна сформулювати такі **висновки**:

Під час проведення нестандартних уроків в учнів підвищується рівень зацікавленості у вивченні даного предмета, що призводить відповідно до покращення результатів знань.

Список використаних джерел

1. Василега М.Д. Цікава хімія/М.Д.Василега.- К.: Рад.шк., 1989. – 188с.
2. Венецький С.І. Розповіді про метали. 2-ге вид./ С.І.Венецький.- М., «Металургія», 1975.-240с.
3. Власов Л.Г. Цікаво про хімію / Л.Г.Власов, Д.М.Трифонов. – К.: Техніка, 1968. – 176с.
4. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н.П.Волкова. — К.: Видавничий центр “Академія”, 2003. – 576с.
5. Молчанюк І.А. Проведення уроку казки як одного з видів нестандартних уроків хімії// Вісник професійно –технічної освіти Вінниччини – 2018. – №13 – С. 251-254.
6. Методичні рекомендації з проведення уроків нетрадиційної форми. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://school2pogre.vn.ua/index.php/metodichna-skarbnichka/142-metodychni-rekomendatsii-vchyteliu-shchodo-proektivannia-netradytsiinooho-uroku> – Назва з екрана.
7. Мойсеюк Н.С. Педагогіка. Навч. посібн. 5-е вид-ня, доп. і перер. / Н.С.Мойсеюк. - К., 2007. – 656с.
8. Морозов О.А. Молода гвардія / Морозов О.А. – Вид. 5-те. М. – 1965. – 576с. з іл. («Життя видатних людей». Серія біографій. Вип. 15(319.)
9. Подласий І.П. Педагогіка: Новий курс: [підр.для студ.вищих навч. Закл.]: у 2 кн. – Кн.2. – Процес виховання / І.П.Подласий . – М.: ВЛАДОС, 2011. – 256с.
10. Презентація на тему: «Впровадження нетрадиційних форм та методів роботи на уроках хімії» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Andrixa512/1-42553345> – Назва з екрана.

УДК 377:37.018.43:004

Н. А. Олійник

кандидат педагогічних наук, доцент,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК ЗАСІБ КОМПЛЕКСНОЇ ДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРАРІЇВ

Анотація. Сучасні напрями модернізації системи вищої аграрної освіти актуалізують потребу наявності й впровадження в освітній процес електронних навчально-методичних комплексів із нормативних та вибіркових дисциплін. У статті висвітлено значення електронного навчально-методичного комплексу як

перспективного засобу навчання, спрямованого на активізацію пізнавальної діяльності студентів, індивідуалізацію навчання, креативність та творчість студентів й ефективність організації їх самостійної роботи. У статті уточняється дефініція електронного навчально-методичного комплексу, його структура і зміст.

Ключові слова: електронний навчально-методичний комплекс, електронний підручник, структура ЕНМК, Сократ ВНАУ.

N. OLIINYK ELECTRONIC EDUCATIONAL AND METHODOLOGICAL COMPLEX AS A MEANS OF COMPLEX ACTION IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE AGRICULTURAL SPECIALISTS

Abstract. *Modern directions of modernization of the system of higher agricultural education actualize the need for the presence and introduction into the educational process of electronic educational and methodological complexes in normative and selective disciplines. The article highlights the importance of electronic educational and methodological complex as a promising learning tool aimed at enhancing students' cognitive activity, individualization of learning, creativity and creativity of students and the effectiveness of their independent work. The article clarifies the definition of electronic educational and methodological complex, its structure and content.*

Key words: *electronic educational and methodical complex, electronic textbook, structure of ENMK, Socrates of VNAU.*

Вступ. Лавиноподібна зміна соціально-технологічних аспектів життя людини привела до необхідності зміни всієї системи освіти. Освіта як найважливіший елемент соціалізації індивіда сьогодні все більшою мірою реформується завдяки структурним змінам у суспільстві, що відбуваються під впливом нових інформаційних технологій. Змінюється вся парадигма освіти, яка тепер ґрунтується на принципах доступності, відкритості і безперервності.

Освіта здатна забезпечити безпеку не тільки сучасного безпечного середовища, але і способів майбутнього існування людства. Позначені принципи і перспективи освітньої системи відкритого типу як механізму переходу сучасної освіти в новий якісний стан. Освіта завжди була і є дзеркалом соціальних процесів, що відбуваються в суспільстві у даний період. Саме тому в останні роки в освітньому процесі вищої школи, при підготовці студентів стали інтенсивно використовувати електронні навчально-методичні комплекси.

Сучасні напрями модернізації системи освіти актуалізують потребу наявності й упровадження в освітній процес вищого аграрного закладу освіти електронних навчально-методичних комплексів із вибіркового дисциплін, які активізують пізнавальну діяльність студентів, індивідуалізують навчання й ефективність організації їх самостійної роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам науково-методичного забезпечення освітнього процесу у вищій школі приділяли увагу автори: О. Жорнова, Л. Вавілова, С. Кирильченко, А. Аркуша. Питання проєктування та розробки електронних навчально-методичних комплексів розглядалося багатьма авторами: Л. Збаравською, Т. Пліською, Р. Гуревич. Використання електронних навчально-методичних комплексів у професійній підготовці студентів вищих навчальних закладів було розглянуто науковцями: О. Буйницькою, Т. Чепрасовою, Н. Кузнецовою; формування інформативних компетентностей у галузі професійної підготовки фахівців вивчали О. Гончарова, М. Жалдак, Ю. Жук, В. Клочко, Є. Смирнова-Трибульська, І. Роберт та ін.

В якості найбільш перспективних дослідники вважають багатофункціональні електронні засоби навчання, що акумулюють у собі різні технології надання інформаційних повідомлень [2; 4; 5; 6]. Це пов'язано з тим, що використання електронних навчально-методичних комплексів сприяє реалізації основного принципу впровадження ІКТ в систему освіти – забезпечення «змішаного навчання», традиційного і дистанційного.

Мета статті полягає в обґрунтуванні значущості електронного навчально-методичного комплексу як перспективного засобу навчання, спрямованого на активізацію пізнавальної діяльності студентів.

Виклад основного матеріалу. Головною метою Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті є створення оптимальних умов для особистісного розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина. За цих умов для освітнього процесу у закладах освіти характерні пошуки засобів організації освітнього процесу, що сприятимуть підготовці майбутніх фахівців до стрімкого і творчого розвитку. Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності перевага надається індивідуалізації навчання студентів з використанням нових інформаційних технологій, ефективність, якої може бути досягнута лише за наявності у студентів повних комплектів навчально-методичних і дидактичних матеріалів. З урахуванням швидкого застарівання друкованої літератури з багатьох навчальних предметів, недостатнім забезпеченням

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

бібліотек необхідними матеріалами, зростанням ролі інформаційних, мережових технологій необхідним є створення і впровадження в навчальний процес електронних навчально-методичних комплексів із навчальних дисциплін.

Головною метою підготовки майбутніх студентів-аграріїв до інноваційної професійної діяльності є формування професійних знань, умінь та навичок мислення, самостійного пошуку та вирішення професійних питань, критичного аналізу умов та прийняття рішень.

Аналіз наукових джерел дає підстави визначити основні тлумачення, щодо електронного навчально-методичного комплексу:

– представляє собою реалізацію навчально-методичного комплексу в електронному вигляді. Електронний навчально-методичний комплекс може використовуватися як в мережевому, так і в кейс-варіантах, в залежності від потреб та можливостей студентів. Застосування його в процесі викладання дозволяє в значній мірі використовувати великі можливості, що надаються сучасними телекомунікаційними технологіями [3, с. 39].

– Електронний навчально-методичний комплекс – це автоматизована система, яка включає інформаційно-довідкові й методичні матеріали з навчальної дисципліни та дозволяє комплексно використовувати їх для отримання знань, умінь, навичок і здійснення контролю та самоконтролю за цим процесом.

– Електронний навчально-методичний комплекс – це система матеріалів, яка відображає модель навчального процесу і призначається для практичного використання викладачами і студентами. Він регламентує усі види навчальної діяльності студентів і значно полегшує роботу викладача за рахунок активного використання методичного забезпечення [5].

З урахуванням швидкого розвитку інформаційних технологій, можна стверджувати, що електронний навчально-методичний комплекс – це нове покоління освітніх засобів, що інтегровано поєднує у собі електронний підручник (посібник) з навчально-практичними, методичними матеріалами до змістовних модулів і системою тестового контролю, розробленими в одній із вільно доступних систем дистанційного навчання. Він розкриває зміст предмета, комплекс тестових завдань, семінарських, практичних лабораторних та контрольних робіт, методичних вказівок та рекомендацій. Слід зазначити, що електронний навчально-методичний комплекс відповідає освітньо-кваліфікаційним вимогам, навчальним планам і програмам.

Перехід від традиційного навчання до комп'ютеризованої освіти вимагає нових підходів у викладанні, і тому з'являється необхідність у розробці електронних навчальних комплексів, покликаних узагальнити, систематизувати і наочно представити використовувану в навчальному процесі інформацію [4, с. 22].

Використання електронних навчальних комплексів в організації професійної підготовки студентів аграрних закладів освіти та самостійної діяльності студентів, зокрема майбутніх фахівців – агрономів, агроінженерії, технологів, спрямоване, з одного боку, на формування готовності до професійної діяльності в умовах професійно-інформаційного середовища, з іншого боку, на накопичення знань і умінь з використання комп'ютерних і програмних засобів в даній предметній області для вирішення професійних задач.

Будучи засобом комплексної дії в навчальному процесі електронний навчально-методичний комплекс дозволяє:

- надавати допомогу студентам у вивченні та систематизації теоретичних знань;
- формувати практичні вміння та навички;
- раціонально поєднувати різні форми навчання;
- викладати вивчений матеріал у різних формах (текст, таблиці, графіки, мультимедійні презентації, схематичні зображення та ін.);
- контролювати процес навчання (самоконтроль та контроль з боку викладача);
- ефективно керувати самостійною роботою;
- реалізовувати індивідуальний підхід [1, с. 45].

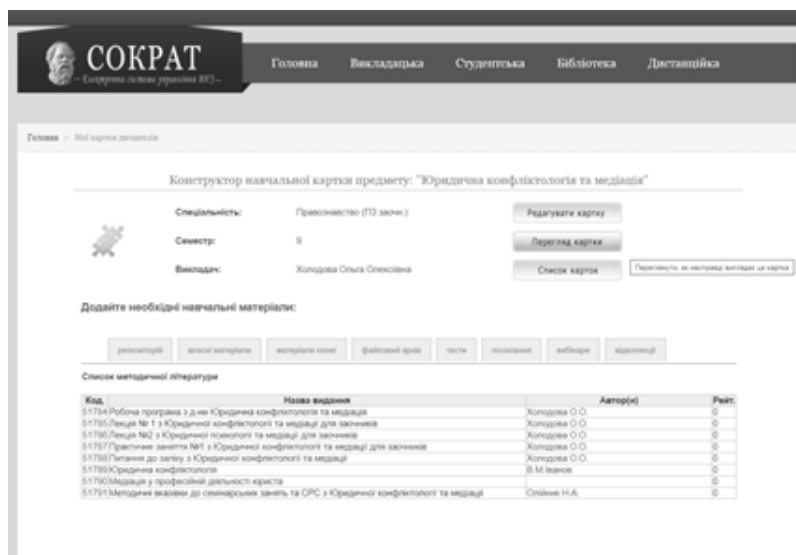
Перевагою електронного навчально-методичного комплексу є наявність згрупованого матеріалу, який включає в себе програми лекцій і практичних занять, теми рефератів, програми іспитів і заліків, а також методичні рекомендації студентам з освоєння навчальної дисципліни, списки рекомендованої літератури. В процесі дослідження нами розроблено електронний навчально-методичний комплекс із дисципліни «Психологія і педагогіка вищої школи», який має на меті систематизувати і структурувати навчальний матеріал, визначити вимоги до рівня знань, умінь і навичок студентів, якими вони повинні оволодіти в процесі вивчення курсу. Особливу актуальність

і значимість в системі професійної освіти набула проблема засобів і методів навчання, які сприяють, насамперед, професійному розвитку студента [2, с. 92].

Для унаочнення розглянемо структуру електронного навчально-методичного комплексу, розробленого автором, для підготовки галузь знань 10 – природничі науки, спеціальності 101 – «Екологія», другого (магістерського) освітнього ступеня за нормативною дисципліною навчального плану «Психологія і педагогіка вищої школи» (рис. 1) та «Юридична конфліктологія та медіація» для студентів спеціальності: 081 – «Право» (рис. 2).

Рис. 1. Структура ЕНМК «Психологія і педагогіка вищої школи»

Рис. 2. Структура ЕНМК «Юридична конфліктологія та медіація»

Електронний навчально-методичний комплекс розміщено у відкритому ресурсі «Сократ», електронна система управління ВНАУ – модульно- об'єктно-зорієнтоване середовище навчання, головними перевагами якого є його економічна доступність, оскільки поширюється безкоштовно й у відкритому вихідному коді, що дозволяє налаштувати систему під особливості певного навчального проекту. Створений відповідно до стандартів інформаційних освітніх систем. Характерними для нього є: доступність, простота, довготривалість, адаптивність, багаторазовість використання, взаємодії з іншими системами. Важливим компонентом зазначеного інформаційно-освітнього середовища є його комунікаційність, а засобами, що дозволяють учасникам спілкуватися з викладачами, а також між собою, є: форум (загальний для всіх студентів на головній сторінці програми, а також різні приватні форуми); чат; обмін особистими повідомленнями; обмін вкладеними файлами з викладачем (у середині кожного курсу) та електронна пошта.

Досвід показує, що до структури електронних навчально-методичних комплексів доцільно включати: методичні матеріали (анотація, навчальна та робоча програми); навчальні матеріали (лекції, лабораторні, практичні роботи, семінари, словник, блог викладача, роботи студентів тощо); контроль знань (тести, критерії оцінювання, завдання для самостійної роботи, питання до екзамену тощо); література (основна, додаткова, інтернет-ресурси).

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Потрібно враховувати, що електронні навчально-методичні комплекси повинні відповідати наступним вимогам: відповідність навчальній та робочій програмі дисципліни; наявність відповідних методичних рекомендацій щодо їх використання; дотримання чинних санітарних норм та ергономічних, програмно-технічних вимог до електронних освітніх ресурсів; дотримання законодавства України щодо захисту авторських прав [6, с. 368].

Висновки. Навчально-методичний комплекс дисципліни є частиною основної освітньої програми спеціальності або напряму, виступає обов'язковим елементом документаційного забезпечення освітнього процесу.

Основні результати та їх практичне значення. Використання ЕНМК у професійній підготовці майбутніх фахівців дозволяє підвищити якість навчання, розвинути творчі здібності студентів за допомогою спеціальних програм, що включені в структуру ЕНМК, а також навчити їх самостійно мислити і працювати з навчальним матеріалом, що сприяє їх подальшому безперервному вдосконаленню протягом усього життя.

Список використаних джерел

1. Астанин С.В. Особенности проектирования электронных методических материалов / С. В. Астанин. – Таганрог : ТРТУ, 2005. – 183 с.
2. Громов С.В. Електронні засоби навчання: сучасні підходи до структури й технологій розроблення / С. В. Громов, Т. В. Яцун // Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2010. – №1. – С. 91-98.
3. Васюкевич В.В. Внедрение электронных учебно-методических комплексов по дисциплинам в образовательную практику вуза : [модульно-рейтинговое обучение] / В. В. Васюкевич // Инновации в образовании. – 2010. – №2. – С. 39-55.
4. Запорожко В.В. Электронные учебно-методические комплексы: проектирование, дизайн, инструментальные средства : монография / Т.Н. Шалкина, В.В. Запорожко, А.А. Рычкова. – Оренбург : ОГУ, 2008. – 160 с.
5. Інформаційне забезпечення навчально-виховного процесу: Інноваційні засоби і технології : колективна монографія / за ред. В.Ю. Бикова та О.В. Овчарук. – К. : Атіка, 2005. – 252 с.
6. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль, С.О. Сисоєва, Л.П. Суценко. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. – 380 с.
7. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності (наказ МОН України № 522 від 07.11.2000 р.; із змін і доп., внесеними наказом МОН України № 994 від 11.07.2017 р.) Режим доступу: <https://www.ipro.if.ua/index.php/2012-10-23-11-51-07/82-uncategorised/735-11>– Назва з екрана.
8. Разработка, регистрация и применение электронных учебно-методических материалов: метод. указания / сост.: С.А. Подлесный, А.В. Сарафанов. – Красноярск : ИПЦ КГТУ, 2004. – 61 с.
9. Ширишов Е.В. Педагогические условия проектирования электронных учебно-методических комплексов: монография / Е.В. Ширишов, О.В. Чурбанова. – Архангельск : АГТУ, 2005. – 307 с.

УДК 378.14:821.1

Ю.М. П'ятак

викладач, спеціаліст вищої категорії
Вінницький транспортний коледж

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. В статті розглянуто основні методи та прийоми проблемного навчання в умовах формування інформаційних технологій для формування високоосвіченої особистості, яка володіє навичками швидкої адаптації, у мінливому світі першочерговим стає не наявність певного запасу знань, а уміння самостійно вирішувати проблеми та здобувати знання.

Ключові слова: проблемне навчання, методи і прийоми навчання, інформаційні технології

Y.M. PYATAK METHODS AND TECHNIQUES OF PROBLEM LEARNING

Abstract. The article considers the main methods and techniques of problem-based learning in the formation of information technology for the formation of a highly educated person who has the skills to adapt quickly to a changing world.

Key words: problem – based learning, teaching methods and techniques, information technologies

Вступ. В.О.Сухомлинський писав, що застосовуючи прийоми проблемного навчання, «... учитель збуджує найважливішу рушійну силу розумової активності – перехід від досягнутого рівня знань і розумового розвитку до нової сходинки, на яку треба піднятися в процесі оволодіння новими знаннями».

Метою статті є виявлення основних аспектів технології проблемного навчання в процесі підготовки фахових молодших бакалаврів.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Теорія проблемного навчання представлена у працях М.І. Махмутова та низки інших авторів (Ю.К. Бабанський, Т.В. Кудрявцев, І.Я. Лернер, Дж. Брунер, В. Вікон, Т. Новацький, Х. Век та ін.). У розробці принципів положень концепції проблемного навчання активну участь брали: Т.В. Кудрявцев, В.Т. Кудрявцев, І.Я. Лернер, А.М. Матюшкін, М.І. Махмутов, В. Оконь, М.Н. Скаткін та інші. А.Є. Черткова, А.В. Кульчицька, О.В. Мисковець у своїх наукових працях відзначають важливість проблемного методу навчання для активізації пізнавального інтересу.

Виклад основного матеріалу. Найоптимальнішим методом активного навчання є проблемний метод. Його суттєвою особливістю є дослідницька діяльність, яка передбачає постановку питань-проблем, формулювання гіпотез і перевірку їх у ході розумових і практичних операцій.

Схема проблемного навчання проста:

1. Визначити проблему з «фону».
2. Чітко сформулювати проблему.
3. Поставити проблемне запитання.
4. Створити проблемну ситуацію.
5. Знайти найбільш оптимальний (доказовий) спосіб її розв'язання.
6. У разі невдачі проаналізувати ситуацію і скоригувати шлях розв'язання або реалізувати альтернативний.

Методами проблемного навчання є такі:

- проблемний виклад навчального матеріалу;
- частково-пошуковий;
- дослідницький.

Російський вчений І.С.Сергєєв порівнює проблемні й «непроблемні» завдання:

Приклади «непроблемних»	Приклади проблемних
Пригадати	Сформулювати завдання
Прочитати	Поставити питання по суті проблеми
Дізнатися	Висунути гіпотезу і скласти план її перевірки
Назвати	Проаналізувати й обґрунтувати спосіб вирішення
Переказати	Сформулювати спосіб дії у змінених умовах
Повторити	Сформулювати власну позицію
Записати	Оцінити попередньо результат
Пояснити принцип	Порівняти, обрати інший варіант
Вирішити	Порівняти з еталоном
Знайти помилку	Здійснити класифікацію
Виконати за зразком та інструкцією	Перейти від загальної до більш конкретної моделі
Знайти обґрунтування для класифікації	

Застосування проблемного навчання спрямоване на становлення у студентів досвіду самостійного пошуку нових знань і використання їх в умовах творчості, на формування нових пізнавальних цінностей студентів, збагачення їх світобачення. Для цього застосовуємо на заняттях зарубіжної літератури різноманітні, передусім, інноваційні методи та прийоми, спрямовані на активізацію розумової діяльності. Зокрема, заохочує самостійність студентів. Залучаємо до участі у дискусіях, роботі в групах, парах, рольових іграх. Практикуємо «Мозкові штурми», випереджувальні завдання, тестування, технології «Мікрофон», «Гранування», «Займи позицію», «Акваріум».

Алгоритм проблемного навчання:

- виокремити проблему з «фону»;
- чітко сформулювати проблему;
- поставити проблемне запитання;
- створити проблемну ситуацію;
- знайти найбільш оптимальний (доказовий) спосіб її розв'язання.

У разі невдачі проаналізувати ситуацію і скоригувати шлях розв'язання або реалізувати альтернативний.

Відповідно до методики проблемного викладання заняття зарубіжної літератури має таку структуру:

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

I. Фаза актуалізації (евокація).

На цьому етапі студенти мають пригадати всі знання, пов'язані з темою, що буде вивчатися на занятті. Доцільним вважають застосування прийому «Мозкової атаки». В процесі обговорення припущень стосовно змісту навчального матеріалу студенти зможуть перевести знання на рівень самосвідомості.

Під час обговорення на дошці й у зошитах мають з'являтися схеми, грона.

Цю стратегію можна також використовувати на етапі актуалізації знань, перевірки домашнього завдання, подачі нового матеріалу, закріплення тощо.

II. Вивчення нового матеріалу (осмислення).

На цьому етапі студенти ознайомлюються з новою інформацією під час прослуховування розповіді, читання, виконання експериментальних завдань.

III. Рефлексія (міркування).

На цьому етапі заняття студенти здійснюють таку роботу:

1. Узагальнюють і систематизують здобуту інформацію.
2. Діляться здобутими знаннями один із одним.
3. Висловлюють сукупність здобутих знань у вигляді схем, малюнків, таблиць тощо і пояснюють їх усій групі.

Активізації мислення студентів, створення інтелектуальної атмосфери, духу співтворчості сприяють запитання проблемного характеру. Наприклад, при вивченні творчості Ф. Достоєвського, зокрема роману «Злочин і кара», ставлю перед студентами такі проблеми:

- В чому бачить Достоєвський витоки злочинів, зображених в романі?
- Чому так багато болю читаємо в рядках і між рядками роману?

Різні методи та прийоми проблемного навчання

«Мозковий шторм» – це ефективний та добре відомий інтерактивний метод колективного обговорення, що широко використовується. Він спонукає виявляти свою уяву та творчість шляхом вираження думок всіх учасників, допомагає знаходити декілька рішень щодо конкретної проблеми.

Розв'язання проблем складається з кількох етапів:

Аналіз проблеми: Що трапилося? Чому? Хто в ній задіяний? Хто може бути зацікавлений у її розв'язанні?

Пошук розв'язання проблеми: Які способи її розв'язання? В чому їх переваги й недоліки? Які шанси і загрози вони несуть?

Вибір розв'язання: Яке розв'язання найкраще, з точки зору загальноприйнятих цінностей, наприклад, справедливості, а також інших критеріїв, наприклад, низьких коштів або простоти?

Метод «ПРЕС» слід використовувати тоді, коли виникають суперечливі питання та під час проведення вправ, у яких треба зайняти визначену позицію з обговорюваної проблеми.

«Коло ідей» – технологія, що залучає всіх до обговорення проблеми.

«Акваріум» – ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що спонукає учасників проявляти свою уяву та творчість, метод, який досягається шляхом вільного вираження думок всіх учасників і допомагає знаходити кілька рішень із конкретної теми.

«Велике коло». Студенти сидять по колу і по черзі, за бажанням, висловлюються з приводу певного питання. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. Викладач може взяти слово після обговорення.

«Мікрофон». Це різновид великого кола. Студенти швидко по черзі висловлюються з приводу проблеми, передаючи один одному уявний мікрофон.

Займи позицію – вид діяльності, який допоможе вам з'ясувати, які позиції і думки можуть існувати щодо розглядуваного спірного питання. Якщо вас переконали, ви можете перейти на іншу позицію в будь-який час та дати оцінку висловлюванням інших студентів.

Висновки. Технологія проблемного навчання є однією з провідних педагогічних технологій. Вона дозволяє організувати навчання, при якому викладач забезпечує оптимальне поєднання самостійної діяльності студентів із засвоєнням ними нових знань.

Проблемне навчання у фаховому навчальному закладі – це творча, емоційно насичена праця викладачів і студентів, яка потребує цілеспрямованості, великих вольових зусиль, високої відповідальності. Воно забезпечує міцне засвоєння знань, робить навчальну діяльність захоплюючою, оскільки вчить мислити, долати труднощі.

1. Бертон В. Принципи навчання і його організація. М., 1994. - 159 с.
2. Виготський Л.С. Педагогічна психологія. М., 1996. - 234 с.
3. Кудрявцев Т.В. Психологія творчого мислення. М., 1975. - 275 с.
4. Кулюткін Ю.М. Евристичні методи в структурі рішень. М., 1970. - 365 с.
5. Лернер І.Я. Проблемне навчання. М., 1974. - 274 с.
6. Матюшкін О.М. Проблемні ситуації в мисленні та навчанні. М., 1972. - 524 с.
7. Махмутов М.І. Проблемне навчання. М., 1975. - 175 с.
8. Оконь В. Основи проблемного навчання. М., 1988. - 184 с.

УДК 377.018.43:37.016

А.В. Фурман

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»*

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРЕДМЕТІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЦИКЛУ З МЕТОЮ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

***Анотація.** В статті розглядається застосування дистанційних освітніх технологій при вивченні предметів професійно-теоретичного циклу. Зокрема, здійснено огляд функціональних можливостей та особливостей сервісу Google Classroom із позиції підвищення ефективності навчального процесу та узагальнення власного досвіду використання Google Класу.*

***Ключові слова:** технології дистанційного навчання, інноваційні технології, організація навчального процесу, Google Classroom, Інтернет-ресурс, ефективність навчання.*

A.V. FURMAN APPLICATION OF REMOTE EDUCATIONAL TECHNOLOGIES IN THE STUDY OF SUBJECTS OF PROFESSIONAL-THEORETICAL CYCLE WITH THE PURPOSE OF INDIVIDUALIZATION OF PROCESS

***Abstract.** The article considers the application of distance educational technologies in the study of subjects of professional-theoretical cycle. In particular, a review of the functionality and features of the Google Classroom service from the stand point of improving the efficiency of the educational process and summarizing the own experience of using Google Class.*

***Key words:** distance learning technology, innovate technologies, organization of the educational process, Google Classroom, Internet resource, learning efficiency.*

***Вступ.** Дистанційне навчання набуває все більш широкого застосування в освітньому процесі закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Це пов'язано з тим, що дистанційне навчання в умовах світової пандемії як інноваційний освітній процес допомагає здобувачам освіти реалізувати власні освітні цілі, спрямовані на розвиток особистості. При використанні дистанційної форми навчання значущими стають не тільки знання, а й вміння їх застосовувати для вирішення конкретних життєвих проблем, способи придбання знань і їх успішне використання в різних життєвих та виробничих ситуаціях [1, с. 34].*

Оскільки ситуація з поширенням епідемії COVID-19 набула дійсно несподіваних для всіх масштабів, найактуальніша проблема для закладів освіти на сьогодні – як швидко і безболісно перевести всіх учасників освітнього процесу на дистанційний режим навчання. Головними критеріями для вибору платформи для дистанційного навчання є простота у використанні як для педагогів, так і учнів, можливості для комунікації, контроль успішності, управління на рівні навчального закладу. При цьому постає важлива проблема підготовки якісних навчально-методичних матеріалів нового зразка [3, с. 64].

***Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційних технологій у галузі освіти, питання проектування, створення та застосування цифрових засобів відображали у роботі такі дослідники: Биков В.Ю., Гуржій А.М., Горошко Ю.В., Морзе Н.В., Триус Ю.В., Семеріков С.О. Питанням впровадження дистанційних технологій навчання в професійній (професійно-технічній) освіті присвячені наукові праці Базелюка О.В., Петренко Л.М. та ін.*

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

Метою статті є висвітлення досвіду використання дистанційних технологій навчання в освітньому процесі професійного (професійно-технічного) навчального закладу при вивченні предметів професійно-теоретичного циклу, огляд функціональних можливостей та особливостей сервісу Google Classroom з позиції підвищення ефективності навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні в освітній сфері відбувається зміщення технологічних акцентів в сторону хмарних сервісів і мобільних технологій. Для закладів освіти доступні хмарні платформи з великим набором сервісів і додатків, такі як Eliademy, ScholarLMS, GoogleforEducation. В GoogleforEducation є необхідний набір сервісів для організації освітнього процесу, одним із них є сервіс Google Classroom або Google-клас.

Google-клас – це безкоштовний веб-сервіс, розроблений компанією Google для освітніх закладів, метою якого є створення, спрощення, поширення та оцінка завдань безпаперовим способом. Даний веб-сервіс об'єднує в собі Google-диск для створення і зберігання даних, документи Google, листи і слайди, Gmail для спілкування і Google-календар для складання розкладу і визначення термінів виконання завдань. Учні можуть бути запрошені в клас за особовим кодом або автоматично імпортовані з домену навчального закладу. Завдяки Google Classroom спілкування учнів і викладачів виходить на новий рівень, який не обмежується межами аудиторії.

Google Classroom надає зручний інтерфейс для створення й керування навчальними курсами. Це відкриває нові можливості у викладанні: створювати, перевіряти та оцінювати завдання в режимі реального часу, реалізувати індивідуальний підхід в навчанні, проводити онлайн-обговорення, консультації. Головними особливостями Google Classroom можна вважати: просте налаштування, економія часу та паперу, зручність, доступність і безпека [4, с. 67].

Налаштування класу. Для кожного класу створюється свій код, який учні можуть використовувати для приєднання до спільноти. Цей процес усуває необхідність створення попередніх реєстрів.

Інтеграція з Google Drive. Коли викладач використовує Google Classroom, папка «Клас» автоматично створюється на його диску Google з новими вкладеннями для кожного створюваного класу.

Організація. Коли учні використовують Google Classroom, папка «Клас» створюється на сторінці їх Google-диска із вкладеними папками для кожного класу, до якого вони приєднуються.

Автоматизація. При створенні завдання у вигляді Google-документа, платформа буде створювати і поширювати індивідуальні копії документа для кожного учня в класі.

Терміни. При створенні завдання вчитель вказує термін виконання роботи. Коли учень надає завдання до початку терміну, на його документі з'являється статус «Перегляд», що дозволяє вчителям робити сортування.

Робота / Виправлення. Коли учні приступили до своєї роботи, викладач може забезпечити зворотний зв'язок в той момент, коли учень знаходиться в статусі «Перегляд» («Viewing»). Коли робота повертається учневі, учень знову перемикається в статус «Редакція» («Edit») і продовжує роботу над документом.

Зручний огляд. І викладач, і учень можуть бачити всі завдання на головному екрані Google Classroom. Це дозволяє контролювати роботу відразу в декількох класах.

Зв'язок. Завдяки поєднанню оголошень, створених викладачем, і інтегрованим можливостям коментування завдань, у викладачів і учнів завжди є можливість підтримувати зв'язок і бути в курсі статусу кожного завдання.

Безпека. В системі немає реклами, а матеріали і дані учнів не використовуються в маркетингових цілях.

Взаємодія. Для браузера Google Chrome є розширення, що дозволяє миттєво ділитися з учнями веб-сторінками або окремими їх елементами.

Мобільність. Доступ до системи можливий через браузер, а також для ОС iOS і Android є додатки, які спрощують використання системи з мобільних пристроїв.

Оскільки, Google Classroom інтегрований з Google Документами, Google Диском та Gmail, викладачі можуть призначити завдання, прикріпити до них матеріали -документи, посилання та зображення. Програмісти та консультанти компанії «Google» пропонують наступну схему роботи викладача і учня в Класі, за якою робота над завданнями включає 3 кроки:

1. Викладач створює завдання або опитування. Він може призначити завдання одному, декільком групам або окремим учням. Існує можливість вказати термін здачі, параметри доступу до доданих матеріалів, відстежувати статус виконання завдань, додавати коментарі під час їх виконання.

2. Учень здає роботу. При виконанні він переглядає або редагує окремий файл або призначену для нього копію, прикріплює посилання, файли, зображення.

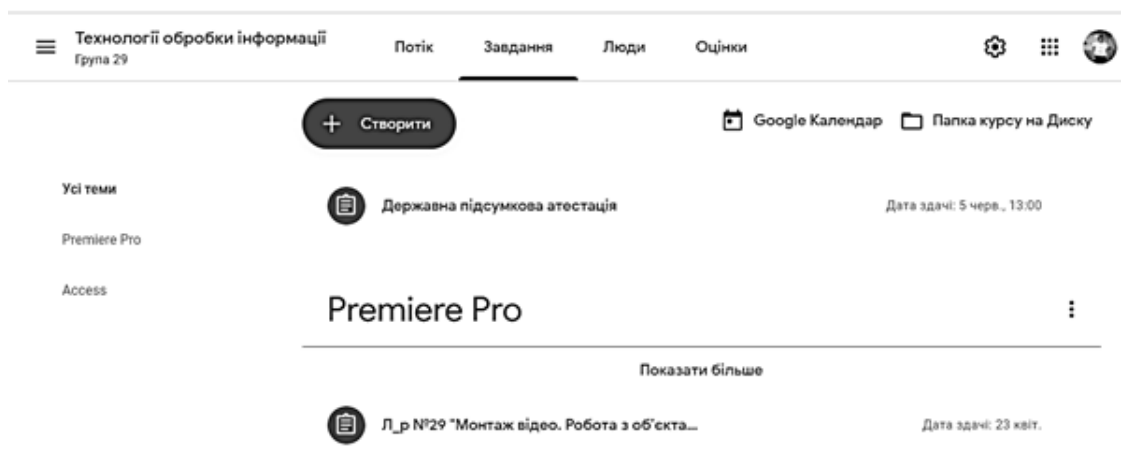
3. Викладач оцінює роботу. Може додавати до завдання примітки, ставити оцінки і повернути учню із відгуком. Учень бачить свою оцінку та необхідність доопрацювання.

У випадку з Google Classroom користувачам потрібно мати обліковий запис Google, а якщо освітня установа організувала свій Єдиний інформаційний простір за допомогою сервісу Google Suitefor Education, то такий обліковий запис є у кожного викладача і учня з можливістю використання всіх сервісів Google в корпоративному режимі.

Можливості платформи Google Classroom в наповненні курсу досить різноманітні. Це й аутентичні лекції в паперовому або відеоформаті, і відповідні розділи підручників, а також записи з YouTube. Крім того, сервіс надає можливість спільного викладання. Тобто, для кращого засвоєння певного матеріалу викладач може запросити до 20 інших освітян. Важлива перевага Google Classroom – це інтегрованість з іншими сервісами Google, завдяки чому викладач має можливість завантажувати в Клас інформацію у будь-якому форматі. В цьому сенсі Google Classroom потребує від викладача добре продуманої програми курсу. Тільки за такої умови сервіс надасть нові можливості в організації навчального процесу.

Щоб створити завдання, потрібно обрати відповідний пункт меню. Далі в діалоговому вікні вказати тематику завдання, дати пояснення щодо оформлення та строків виконання, прикріпити саме завдання. Існує можливість створювати індивідуальні завдання для кожного учня, а також установлювати шкалу оцінювання. Нещодавно сервіс Google Classroom запропонував нову форму завдання – тести.

Публікацію будь-якого матеріалу в Google Classroom можна запланувати. Кожна публікація (об'ява, матеріал, завдання) з'являється на сторінці «Потік», а студенти отримують сповіщення на свою електронну адресу.

Рис. 1. Курс «Технології обробки інформації» для професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення»

Сторінка «Люди» надає інформацію про склад курсу, а також можливість електронного листування. Щоб приєднати учня до курсу, викладач має запросити його або надати код доступу. Запрошення автоматично надходить на електронну пошту.

Щоб освоїти Google Classroom, не потрібно багато часу. В Інтернеті пропонують масу уроків за створення Класу.

Особливо хотілося б зазначити, що учні без проблем залучились до віртуального навчання. Важлива перевага платформи Google Classroom – продуктивна комунікація. У Класі викладачі можуть публікувати завдання, розсилати оголошення й починати обговорення, а учні – обмінюватися матеріалами, додавати коментарі й спілкуватися електронною поштою.

Інформація про здані роботи постійно оновлюється, що дозволяє викладачам оперативно перевіряти завдання, ставити оцінки й додавати коментарі (рис. 2).

Сервіс не є альтернативою живого спілкування з учнями. Він модернізує взаємодію учасників навчального процесу. Немає потреби зберігати велику кількість завдань протягом навчального року та пам'ятати строки їх виконання.

Розділ 2 * Модернізація управлінської діяльності та методичного супроводу освітнього процесу

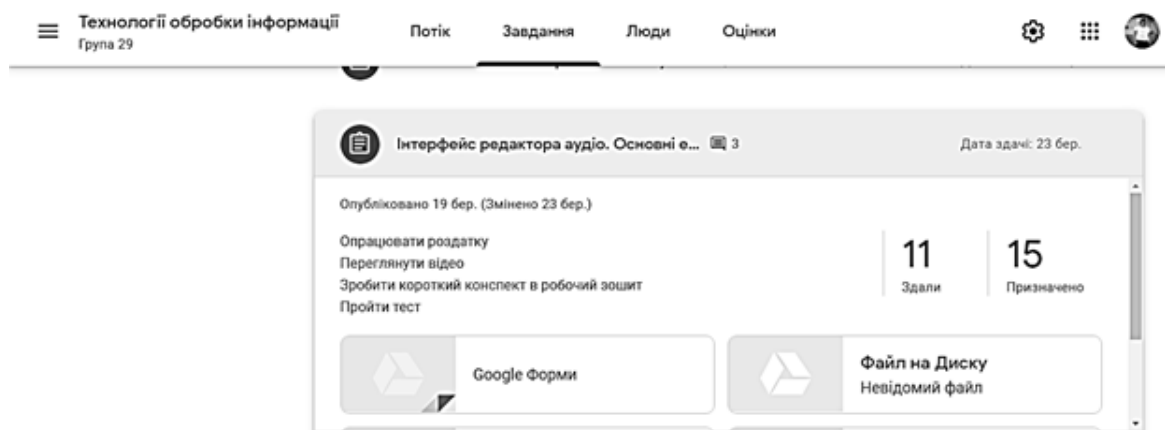

Рис. 2. Сторінка курсу з розміщеними завданнями

Висновки. Швидка трансформація знань, втрата їх актуальності, постійне збільшення обсягу нової інформації зумовлюють необхідність переходу від традиційної «знанцевої» моделі до практико-зорієнтованої [2, с. 174]. Використання дистанційних технологій навчання засобами Google Classroom дозволяють вибудовувати практико-зорієнтований процес навчання найбільш ефективно. Процес взаємодії між педагогами та учнями з використанням сервісу Google-клас є швидким, простим та ефективним, а процес вивчення предмета більш цікавим, динамічним і результативним.

Аналіз можливостей сервісу Google Classroom показав його ефективність для організації освітнього процесу. Це – зручний та простий інструмент модернізації навчання, який розширює рамки традиційних освітніх методів, збагачує їх новітніми Інтернет-технологіями.

Список використаних джерел

1. Бродська Л. В. Педагогічна підготовка в контексті сучасних вимог до професійної готовності майбутніх учителів / Л. В. Бродська // Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ. – 2008. – № 1. – С. 34 – 39
2. Гагіна Н. Концептуальні засади змішаного навчання в мовній освіті у вищій школі / Н. Гагіна, В. Борисенко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2018. – № 1. – С. 174 – 184.
3. Морзе Н. В. Критерії якості електронних навчальних курсів, розроблених на базі платформ дистанційного навчання / Н. В. Морзе, О. Г. Глазунова // Інформаційні технології в освіті: збірник наукових праць. – Херсон: Видавництво ХДУ. – 2009. – № 4. – С. 63–75.
4. Чумак Л.О. Можливості сервісу Google Classroom для організації навчального процесу / Л.О. Чумак // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. – 2018. – № 6. – С. 65–70.

РОЗДІЛ 3

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

УДК 377.043.2:641/642]-057.2

С. Андрущенко

*майстер виробничого навчання першої категорії
чотирнадцятого тарифного розряду*

В. С. Прядун

*майстер виробничого навчання другої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ «КУХАР.КОНДИТЕР»

Анотація. У статті висвітлюється методика змішаного навчання та використання онлайн-технологій під час підготовки фахівців із професії «Кухар. Кондитер», що в поєднанні з різними формами та методами організації навчання забезпечує підвищення результативності засвоєння знань, умінь та навичок.

Ключові слова: змішане навчання, online-навчання, соціальні мережі, Google-платформи, Zoom-сервіс.

L.S. ANDRUSHCHENKO, V.S. PRYADUN APPLICATION OF MIXED LEARNING TECHNOLOGIES FOR FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF EDUCATORS IN THE PROFESSION «COOK. CONFECTIONER»

Abstract. The article highlights the method of blended learning and the use of online technologies in the training of professionals in the profession «Cook. Confectioner».

Keywords: blended learning, online learning, social networks, google platforms, Zoom service.

Вступ. Смартфони, планшети та соціальні мережі – усе це на сьогоднішній день є невід’ємною частиною кожного з нас. Використання сучасних технологій та гаджетів набагато полегшило життя людей. Завдяки ним ми маємо можливість спілкуватись із родичами, друзями, знайомими, що знаходяться по всьому світу, можемо ділитися своїми думками, враженнями, фотографіями, а також – можемо отримувати освіту онлайн. Новітні технології дають можливість покращити освітній процес. Навчання стало набагато простішим. Вільний доступ до інформації, легкість комунікації між майстрами виробничого навчання та здобувачами освіти. Сучасні технології – це наше майбутнє. З кожним роком на нас чекає все більше й більше відкриттів та новинок. Для сучасних дітей та підлітків це вже є нормою життя. Зростання обсягу інформації, конкуренції спонукає до змін форм традиційного навчання та їхнього розвитку, зростає роль і місце неформального навчання, відповідно до цього змінюються методики навчання [1, с. 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Використанню моделі змішаного навчання в системі освіти присвячені статті наступних авторів: О.М. Спіріна, Ю.В. Триуса, Є.В. Желнової, М.С. Нікітіної, Г.А. Чередніченко, Л.Ю. Шапрана, М.М. Мохової, І.П. Воротникової, О.О. Рафальської, Е.А. Кадирової та ін. До формування ІКТ компетентності зверталось багато вчених, які розглядали різні аспекти цієї проблеми: П.В. Беспалов, А.А. Єлізаров, Н.В. Насирова, Л.М. Горбунова, А.М. Семібрагов, О.В. Овчарук, М.І. Жалдак, Н.В. Морзе та інші.

Мета даної статті – показати ефективність використання різних форм, методів та інноваційних технологій під час змішаного навчання при проведенні уроків виробничого навчання, які допоможуть при формуванні професійних компетентностей здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Використання комп’ютерів у освітньому процесі привело до виникнення значної кількості нових форм роботи, які були неможливі за умови використання

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

традиційних методик. Однією з таких методик є змішана форма навчання. В основу «blended learning» покладено концепцію дидактичного усвідомлення поєднання технологій навчання за класно-урочною системою та технологій віртуального або online-навчання, що базується на новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологіях. Кожен здобувач освіти має можливість навчатися за власною траєкторією, у будь-який зручний для нього час. Використання електронних навчальних курсів сприяє зменшенню прогалин у знаннях, можливість одержувати додаткову інформацію для підвищення свого фахового рівня, відпрацювання пропущених занять та під час дистанційного навчання і карантинних обмежень, що пов'язані з Covid-19. Змішане навчання становить модель успішного навчання, метою якого є одержання знань із використанням консультивання за допомогою електронної пошти, дискусії у форумах, блогах, у процесі вивчення веб-курсів, електронних книг, додатки Zoom і Google Meet та ін.

Під час змішаного навчання майстром виробничого навчання застосовується Zoom-сервіс та Google Meet для проведення відеоконференцій, онлайн-зустрічей з групою, з батьками здобувачів освіти, для проведення онлайн-занять з виробничого навчання під час дистанційного навчання. Проведення відеоконференцій (відеозанять), де здобувачі освіти виконують практичні завдання в режимі реального часу, дають змогу майстру виробничого навчання слідкувати за дотриманням технологічного процесу приготування страви або кондитерського виробу, організацією робочого місця, дотриманням правил охорони праці, БЖД та санітарно-гігієнічних норм і вчасно надати рекомендації, як запобігти або ж усунути недоліки під час їхньої роботи. Ці додатки відмінно підходять для індивідуальних і групових занять.

Для реалізації змішаного навчання створено освітній кейс засобами додатку Google-сайт «Виробниче навчання» та кімнату в додатку Google Classroom.

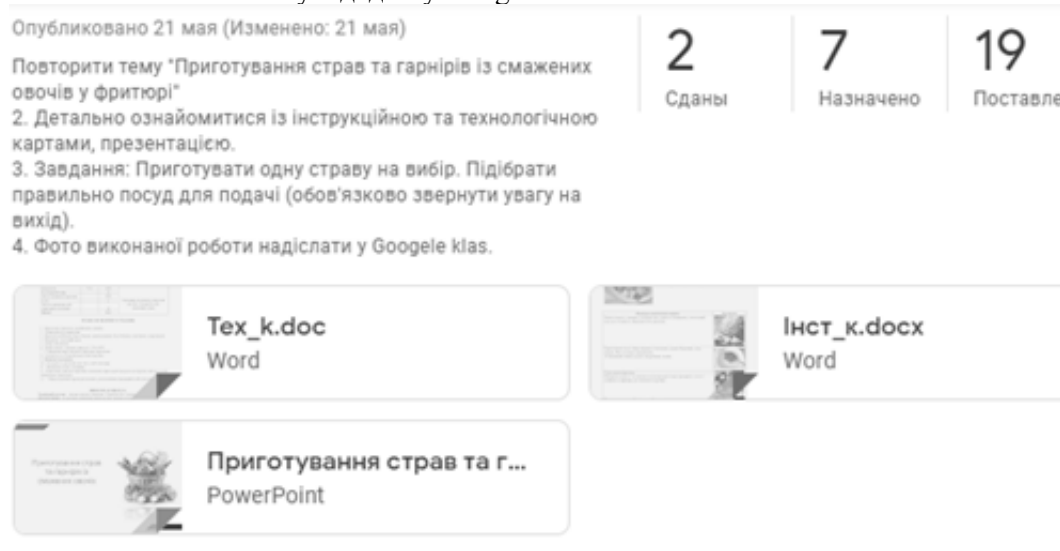

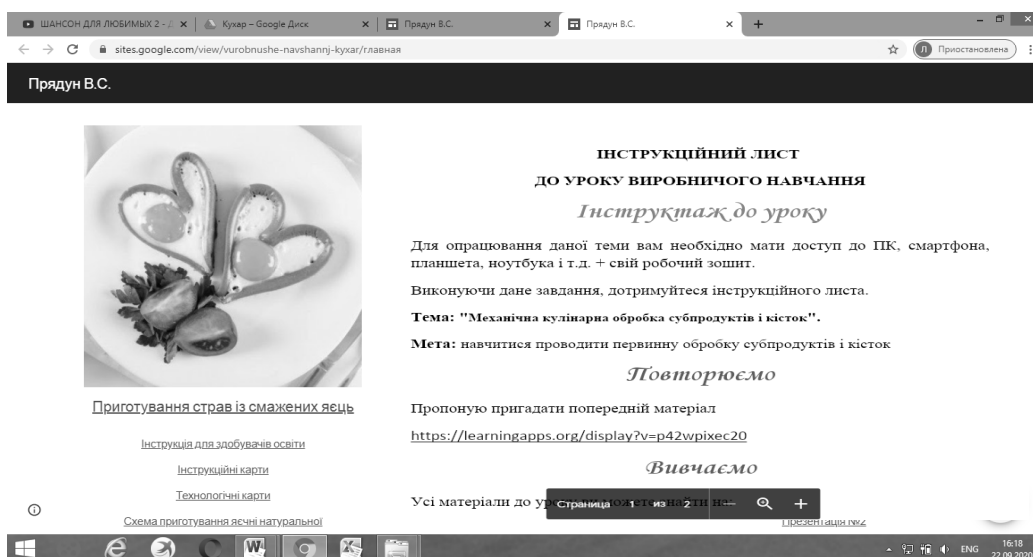
Рис.1. Кімната в додатку Classroom

Рис.2. Сайт «Виробниче навчання», професія «Кухар»

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Здобувач освіти може ознайомитися з необхідним для заняття матеріалом за допомогою Інтернету та гаджетів, і при цьому не нудитися за книжкою. Сайт структуровано згідно з тематичним планом. Кожний розділ, в свою чергу, містить теми уроків виробничого навчання. Навчальний матеріал представлено у вигляді презентацій, ментальних карт, опорних конспектів, інструкційних та технологічних карток, інструкційних листів для здобувачів освіти, схем, цікавинок та контролю знань.

Рис.3. Сайт «Виробниче навчання», інструкційний лист до уроку

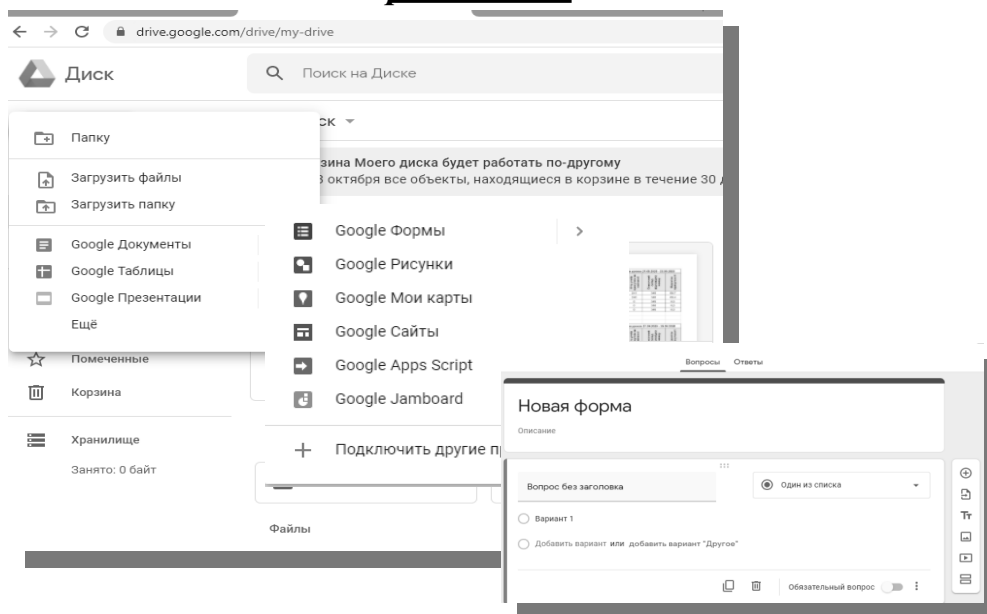
Для більш успішного засвоєння теми використовуються відеоролики. Щоб не порушувати авторські права, відео демонструються з посиланням на YouTube. Для оформлення матеріалів курсу використовуються різні мультимедійні програми, і курс стає більш привабливим для здобувачів освіти. Кожен здобувач освіти сам вирішує, скільки часу присвятити перегляду відео та виконанню завдань, скільки разів прочитати матеріал, а також коли їх виконати. Така система дає змогу навчатися у власному темпі, у зручний для здобувача час і в зручному місці.

Змішане навчання надає здобувачам освіти нові можливості щодо вивчення виробничого навчання – можна не лише в будь-який час переглядати необхідний матеріал в режимі онлайн, перевірити свої знання і виконувати практичні завдання. Оцінка успішності здобувачів освіти проводиться після кожного уроку виробничого навчання та завершення теми як у режимі онлайн, так і в майстерні. Форми завдання інтерактивні, розроблені в різних сервісах, таких як LeahningApps, в програмі Classtime, Google-формах, де здобувачам освіти видається код сесії, і вони в зручний для них час виконують завдання, а майстер виробничого навчання в режимі онлайн бачить результати роботи і має змогу перевірити та оцінити кожного.

Приховати імена	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Сортувати за іменем	10 балів									
Кальніченко Анастасія	6.00	X	✓	✓	✓	X	X	✓	X	✓
Кропивницька Ванесса	9.00	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
Ладанюк Анастасія	7.00	✓	✓	X	✓	✓	✓	X	X	✓
Левківська Інна	9.00	✓	✓	X	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Михальченко Віталій	9.00	✓	✓	✓	✓	✓	✓	X	✓	✓
Морозова Марія	7.00	✓	✓	X	✓	X	✓	X	✓	✓

Рис.4. Тестування та оцінювання здобувачів освіти у програмі Classtime

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Рис.5. Створення тестів для здобувачів освіти у Google-формах

Завдяки освітньому ресурсу здобувачі освіти мають можливість заздалегідь підготуватися до виробничого навчання. Для більш поглибленого вивчення тем, на сайті є посилання на підручник та додаткові джерела, які відповідають темам, що вивчаються.

Такий підхід до навчання має чималі переваги:

1. Надає більшу свободу здобувачу освіти, де і коли скористатися онлайн-сервісом – особистий вибір кожного. Хоч три рази на день, хоч за один раз.
2. Виховує самостійність та відповідальність.
3. Розвиває відчуття впевненості у собі через попередню підготовку, а отже – знімає страх перед публічним вживанням нового матеріалу.
4. Скорочує час на перевірку домашніх вправ, тож з'являється більше часу для групових та парних комунікативних завдань, де майстер виробничого навчання лише виконує роль помічника.
5. Підвищує емоційний інтелект за допомогою постійної взаємодії здобувачів освіти у групі, що сприяє кращому засвоєнню матеріалу.
6. Підвищує особисту мотивацію.

Здійснення змішаної форми навчання відбувається під керівництвом майстра виробничого навчання. Відповідно до цього змінюються форми роботи майстра виробничого навчання, виникає потреба в самовдосконаленні, накопиченні та систематизації знань, умінь, компетенції та інформації, підготовки до занять та інше, що гарантує передачу знань, якість їхнього засвоєння.

Висновки. Поєднання традиційного та змішаного навчання дозволяє майстру виробничого навчання використовувати сильні сторони кожного освітнього середовища для досягнення освітньої мети. Кінцева мета змішаного навчання – підвищення ефективності навчання. Комбінування навчання сприяє оптимізації ресурсів і часу, навчання стає більш відкритим, здобувачі освіти мають можливості вчитися дистанційно, керувати своїм навчанням і відчують різні типи мотивації і, як правило, готові до успішного завершення навчання.

Список використаних джерел

1. Гаджети доля освіти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://learning.ua/blog/201612/hadzhet-y-dlia-osvity> (дата звернення 02.10.2020) – Назва з екрана.
2. Дистанційне навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/GgWxXzt> (дата звернення 02.10.2020) – Назва з екрана.
3. Змішане навчання: сутність та переваги у сучасному світі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://blog.ed-era.com/blended-learning-sut-pierievaghi-ta-uspishni-prikladi/> (дата звернення 21.09.2020) – Назва з екрана
4. Змішане навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sites.google.com/a/lyceum2.cv.ua/metodicnij-navigatori/metodicni-materiali/zmishane-navchannya> (дата звернення 22.09.2020) – Назва з екрана
5. Що краще: дистанційне навчання або традиційна школа [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://optima.school/blog/sho-krashe-distancijne-navchannya-abo-tradicijna-shkola> (дата звернення 01.10.2020) – Назва з екрана.

Л.В. Березюк

майстер виробничого навчання тринадцятого тарифного розряду

Т.М. Черниш

викладач спеціальних дисциплін вищої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад

«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ДИСТАНЦІЙНІ ТА ЗМІШАНІ ФОРМАТИ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті розглянуто форми та методи організації змішаного і дистанційного навчання під час підготовки кваліфікованих робітників із професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення. Офіс-адміністратор», а також проаналізовано онлайн-сервіси версії G Suite for Education для забезпечення освітнього процесу.

Ключові слова: змішане навчання, дистанційне навчання, сервіси Google, G Suite for Education

L.V. BEREZIUK, T.M. CHERNYSH DISTANCE AND MIXED FORMATS IN THE LESSONS OF INDUSTRIAL TRAINING

Abstract. The article covers the forms and methods of mixed and distance learning during teaching at the lessons of industrial training for the profession «The Operator of information processing and software. The Office Administrator». Using of online services version G Suite for Education it also explains.

Keywords: blended learning, distance learning, services Google, G Suite for Education.

Вступ. Останнім часом дистанційне та змішане навчання стало трендом сучасної освіти як у світі, так і зокрема в Україні.

Нині заклади професійної (професійно-технічної) освіти ставлять перед собою важливе завдання: «Як упровадити дистанційне навчання?». Якщо для закладів вищої освіти цей процес відбувся вже давно, то училища мають особливості навчання, які створюють технічні труднощі. Тому що важливим завданням професійної освіти є обов'язкове надання умінь та навичок відповідно до Державних стандартів, освітньо-кваліфікаційної характеристики, освітньої програми з тієї чи іншої професії.

Також постає проблема – як же забезпечити дистанційне навчання, як підготувати педагогів до його впровадження та як працювати з електронним контентом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз науково-педагогічних джерел і проведене дослідження стану вивчення досвіду використання змішаної та дистанційної форми навчання під час викладання у професійних навчальних закладах України, порівняно з досвідом педагогів інших країн, свідчить про те, що питання педагогічних підходів до змішаного навчання недостатньо досліджені.

Аналіз цього питання відображено в роботах таких науковців: О. Самойленко, Н. Морс, І. Ахмад; дослідників: О. Співаковського та Л. Петухова [1].

Мета статті. Висвітлити деякі підходи, сутність та особливості впровадження змішаного та дистанційного форматів на уроках виробничого навчання та спеціальних дисциплін для професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення. Офіс-адміністратор».

Основними складовими для забезпечення дистанційного та змішаного навчання є: нормативно-правова, кадрова, навчально-методична, технічна складові.

Нормативно-правова складова спирається на Закон України про освіту [6] та Закон України про професійно-технічну освіту [5], а також на Положення про дистанційне навчання [7].

Кадрова. Для якісної реалізації написаного в нормативно-правових документах кадровий склад має бути підготовлений. Йдеться не лише про опанування педагогами навчальних засобів, а й про уміння вибудувати дистанційний освітній процес, знання можливостей спеціалізованих програм, індивідуальний підхід до кожного учня та розуміння методів інтерактивної взаємодії.

Окрім того, потрібно підготувати і самих здобувачів освіти до дистанційного навчання. Хоча молодь добре освоїла інструментарій сучасних пристроїв, але вона не має досвіду віддаленого навчання.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Основою навчально-методичної складової є дистанційний курс, який передбачає автоматизовану інтерактивну взаємодію всіх учасників. Впроваджуючи дистанційне навчання у закладах професійної та професійно-технічної освіти, необхідно створити не лише сукупність електронно-освітнього контенту, а й педагогічно-програмний комплекс, який забезпечить повноцінне навчання з урахуванням особливостей спілкування на відстані. Водночас курс має бути зручним, зрозумілим, ефективним.

Специфіка дистанційного навчання в тому, що його здійснюють за допомогою ІКТ – це технічна складова. Таке навчання існує доти, доки всі учасники мають до нього доступ. Необхідно переконатися в тому, що доступ до комп'ютерних технологій, аби задовольнити свої навчальні потреби, мають усі учасники освітнього процесу [3].

Усі перераховані складові перебувають у тісній взаємодії, так, наприклад, недоліки у кадровому забезпеченні та погане навчально-методичне забезпечення призведе до низького опанування матеріалу, тому ефективний дистанційний курс потребує аби всі аспекти підсилювали один одного.

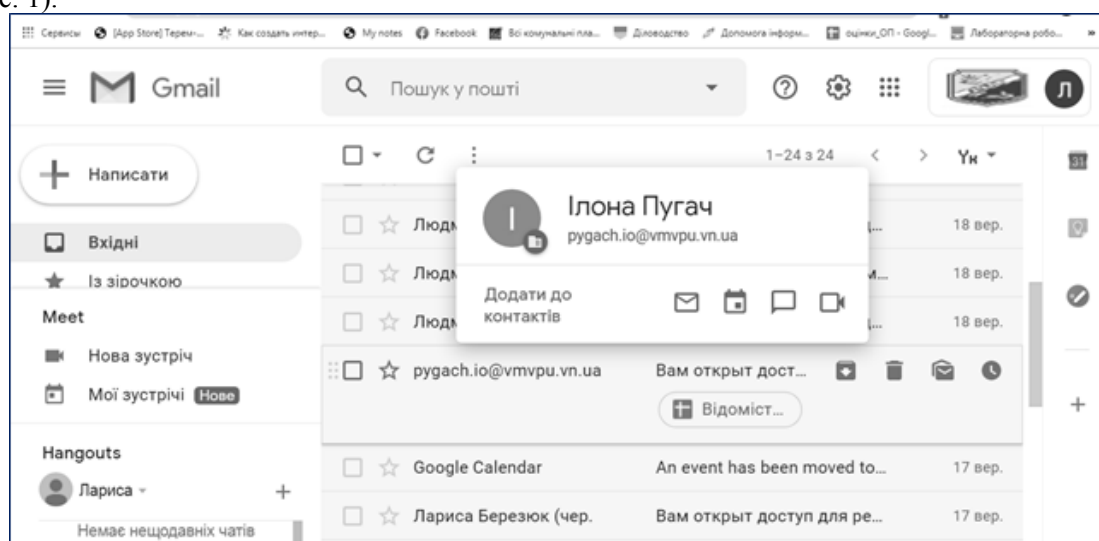
Для того, щоб навчати дистанційно, використовують спеціалізоване програмне забезпечення – системи дистанційного навчання. Вони автоматизують освітній процес, збирають і структурують важливу інформацію. Основою будь-якого віддаленого навчання є електронний контент, який складається із дидактичних і методичних навчальних матеріалів, презентацій, відеоелементів та мультимедіа, віртуальних практичних робіт і тренажерів, різних форм тестування, навчальних посібників.

Найпопулярнішими платформами для дистанційного та змішаного навчання освітянами вважаються такі: Moodle, Class Dojo, Google Classroom.

Насправді платформ дуже багато, важливо, що рішення про використання конкретної платформи має бути спільним для всього закладу освіти.

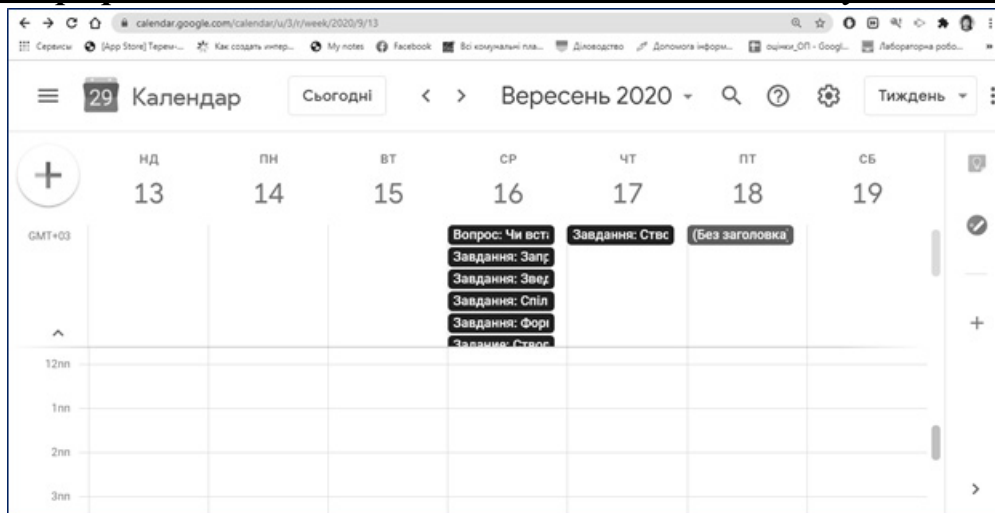
Познайомившись із можливостями різних платформ для організації дистанційного навчання, наш заклад освіти перевагу надав пакету G Suite for Education. Ця платформа має ряд доступних сервісів, які дозволяють використовувати широкий набір інструментів, надають можливість подавати матеріал у різних форматах. Весь педагогічний колектив та здобувачі освіти зареєстровані під корпоративними акаунтами, що дає доступ до розширених можливостей додатків Google.

Одним із таких додатків є Gmail – це поштовий веб-сервіс, за допомогою якого майстер виробничого навчання або викладач можуть підтримувати зв'язок: читати, писати й пересилати листи, відповідати на них, шукати повідомлення, керувати поштою за допомогою міток, фільтрувати спам і блокувати віруси. Звернувшись до адміністратора, можна створювати правила для обробки повідомлень із певним вмістом і вкладеними файлами або перенаправляти листи на інші поштові сервери. Правила можна встановити як для групи здобувачів освіти, так й індивідуально кожному (Рис. 1).

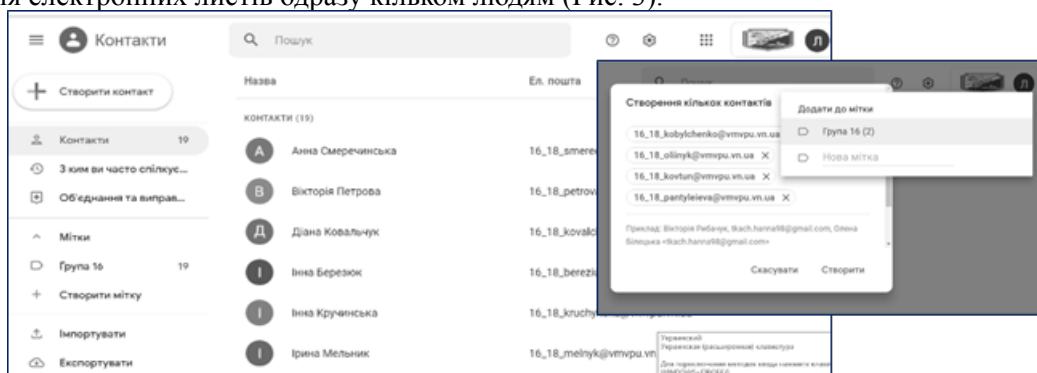
Рис. 1. Поштовий веб-сервіс Gmail

Google Календар – веб-сервіс для керування особистими, корпоративними та груповими календарями. Він надає педагогу інтерфейс для перегляду денних, тижневих, місячних календарів, а також запланованих зустрічей із здобувачами освіти, перегляду інформації про встановлений термін виконання завдань (Рис.2).

Рис. 2. Використання Google Календаря

Контакти Google – веб-сервіс, за допомогою якого можна імпортувати, зберігати й переглядати контактну інформацію, а також створювати особисті групи контактів і використовувати їх для надсилання електронних листів одразу кільком людям (Рис. 3).

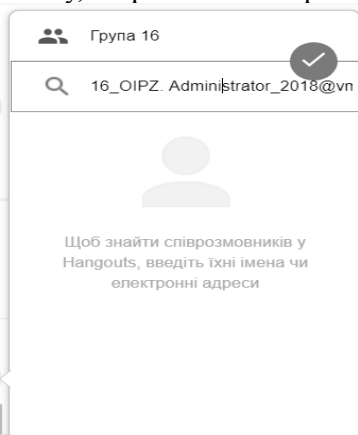

Рис. 3 Веб-сервіс «Контакти Google»

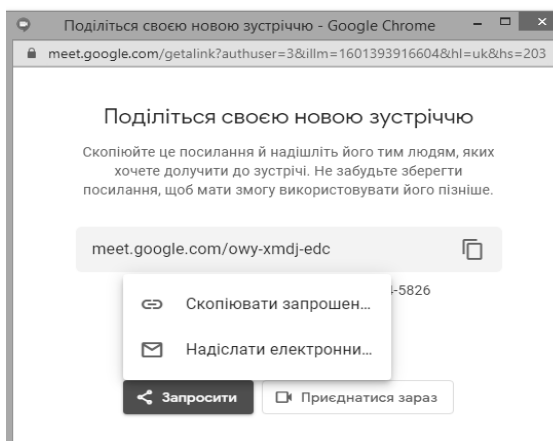
Google Hangouts, Meet – веб-сервіси, за допомогою яких користувачі можуть спілкуватися в реальному часі.

У Google Hangouts можна спілкуватися віч-на-віч або з групою здобувачів освіти, передавати текстові чи голосові повідомлення або організувати відеозустрічі. Для організації зустрічей із корпоративного акаунта достатньо ввести електронну адресу групи – усі учасники автоматично отримують запрошення на зустріч (Рис. 4а).

Google Meet дає змогу проводити відеозустрічі з великою кількістю учасників. Плануючи зустріч, достатньо скопіювати посилання та відправити його на електронну адресу групи або ж натиснути кнопку, запросити та вибрати варіант запрошення (Рис. 4б).

Рис.4а

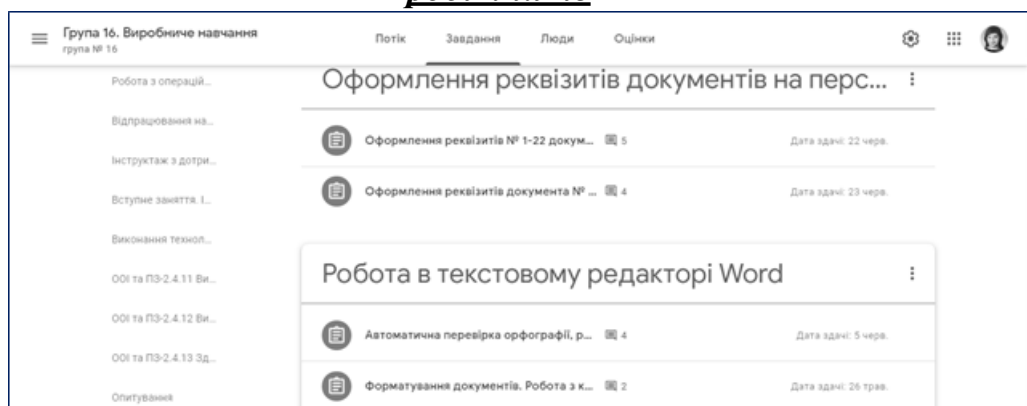
Рис. 4б

Рис. Планування відео зустрічей Google Hangouts та Google Meet

Віртуальний клас (Google Classroom) – платформа, за допомогою якої педагоги можуть призначити завдання, прикріплювати до них матеріали, бачити результати здобувачів освіти, зробити перевірку та оцінювання виконаних завдань (Рис. 5).

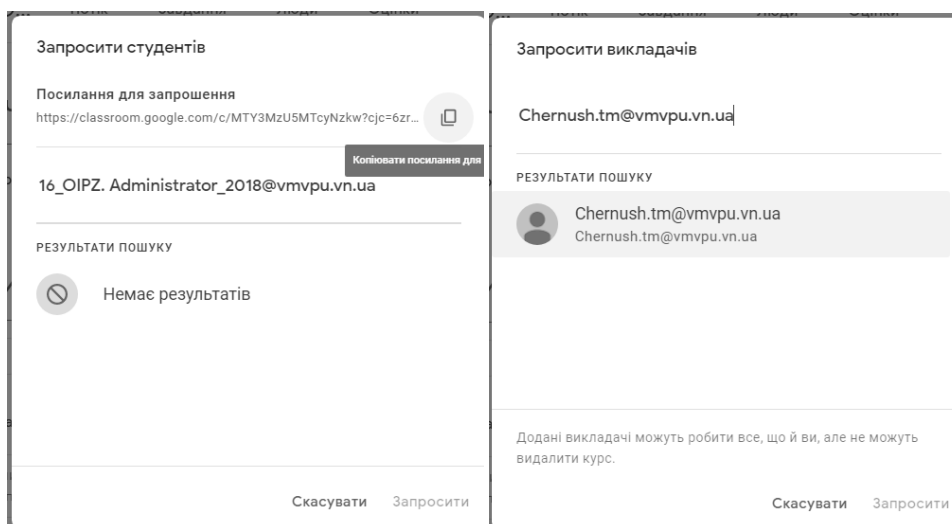

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

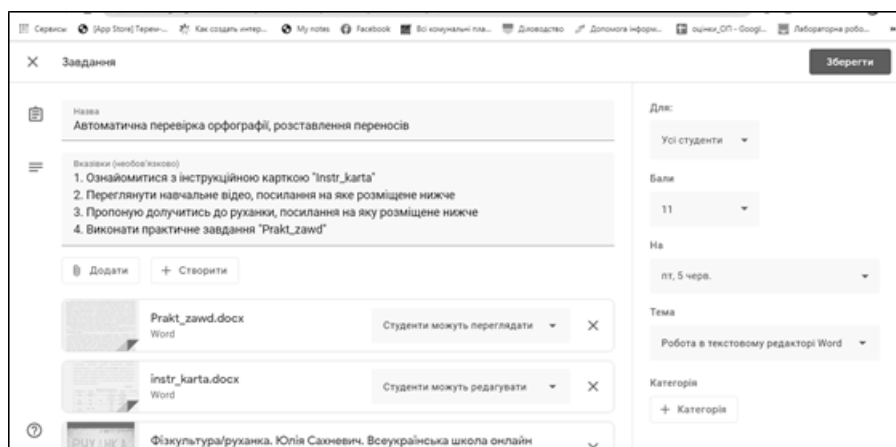
Рис. 5. Виртуальний клас Google Classroom

Розпочати роботу слід зі створення класу, після чого необхідно приєднати здобувачів освіти певної групи. Працюючи із корпорацією G Suite for Education, приєднувати здобувачів можна декількома способами: за кодом класу, за посиланням та запрошенням, надісланим на електронну адресу. Цей сервіс зручний також і тим, що в одному класі на рівних правах можуть працювати декілька педагогів (Рис. 6).

Рис. 6. Приєднання користувачів класу

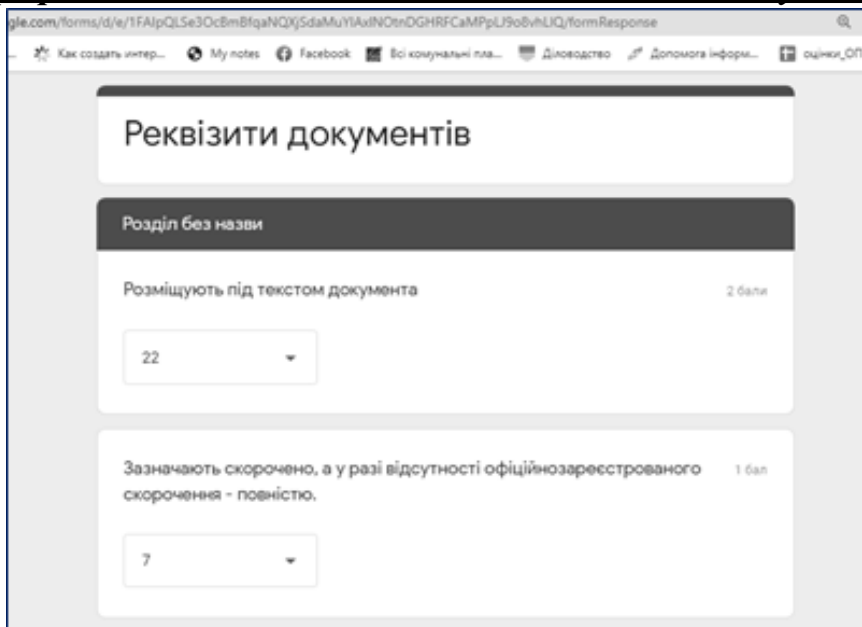
Продовженням роботи у Google-класі є створення тем та завдань до них. Завдання можуть бути різноплановими: копія кожному, спільне редагування, опитувальник, тестування, перегляд відео, ознайомлення за посиланням на Диск чи мережу Інтернет (Рис. 7).

Рис. 7. Різновиди завдань у Google-класі

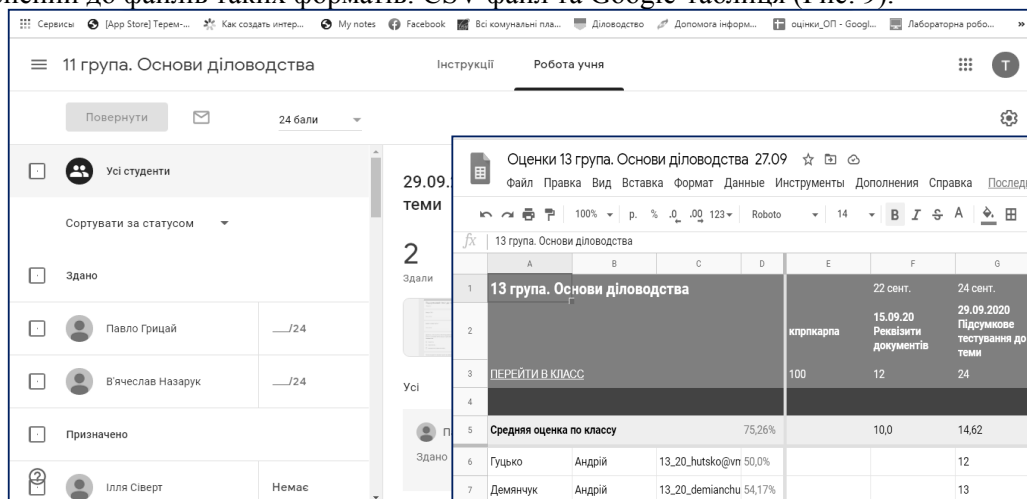
Для здійснення зворотного зв'язку, з метою отримання даних про успішність здобувачів освіти, ефективність освітнього процесу – доцільно використовувати додаток Google-форми [2].

За допомогою них можна створювати тести та опитувальники, використовувати форми як інструмент для взаємодії зі здобувачами освіти та їх батьками (Рис. 8).

Рис. 8 Використання Google-форми для тестування

Google-форми надають можливість педагогу імпортувати оцінки здобувачам освіти та скопіювати їх з електронного курсу з метою внесення даних до паперового журналу. Експорт може бути здійснений до файлів таких форматів: CSV-файл та Google-таблиця (Рис. 9).

Рис. 9. Оцінювання в Google-класі

Висновок. Отже, організація змішаного та дистанційного навчання із використанням G Suite for Education дає змогу залучити до освітньої діяльності максимальну кількість здобувачів освіти, забезпечує дієвий зворотний зв'язок та дає можливість якісно організувати освітній процес.

Список використаних джерел

1. Ручинська Н. С. Педагогічні підходи до використання змішаного навчання у вищій школі / Н. С. Ручинська // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. / Н.С. Ручинська., 2015. – С. 382–388
2. Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18/> (дата звернення 12.10.2020). – Назва з екрана.
3. Змішане навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.academia.edu/7070856/%D0%97%D0%BC%D1%96%D1%88%D0%B0%D0%BD%D0%B5_%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F (Дата звернення 28.09.2020). – Назва з екрана.
4. Дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#n18/> (дата звернення 12.10.2020). – Назва з екрана.
5. Закон України про професійну (професійно-технічну) освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text> (Дата звернення 15.09.2020). – Назва з екрана.
6. Закон освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення 06.10.2020). – Назва з екрана.
7. Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (Дата звернення 06.10.2020). – Назва з екрана.

ГРА – ОДИН ІЗ ТИПІВ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ

Анотація. Стаття присвячена висвітленню досвіду та методів проведення нестандартних уроків з менеджменту. Наведено приклад комбінованого уроку з елементами гри за темою «Керівництво та лідерство». Відзначено, що результативність навчального процесу значно підвищується при використанні нетрадиційних методів навчання.

Ключові слова: нестандартний урок, гра, рольові ігри, дидактичні ігри.

A.BLAHODIR GAME - ONE OF THE NON-STANDARD LESSON TYPES

Abstract. The article is devoted to highlighting of the experience and methods of conducting non-standard lessons in management. An example of a combined lesson with game elements on the topic of «Management and Leadership» is given. It is noted that the effectiveness of the educational process significantly increases by using non-traditional teaching methods.

Keywords: non-standard lesson, game, role games, didactic games.

Вступ. Зміни, що відбуваються у сфері освіти на сучасному етапі, викликані потребою суспільства в кадрах, здатних приймати нестандартні рішення та знаходити вихід із критичних, кризових ситуацій. Тому кажуть найтяжче жити у часи змін. Воно справді так. Але з іншого боку і цікаво, коли ці зміни вносять у наше життя позитивні реалії. До таких можна віднести зміни в галузі освіти.

Успіх розумового виховання залежить від творчого застосування методів навчання. Для здійснення цієї мети потрібно підвищити ефективність уроку різними способами і засобами навчання.

Актуальним є створення нових освітніх технологій, які мають сприяти загальному розвитку особистості, формуванню її світоглядної культури, індивідуального досвіду, інтуїції, творчості, інтегративності мислення.

Мета статті – показати теоретичне і практичне обґрунтування особливостей та значення нетрадиційного уроку, як особливої форми організації навчально-пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми проведення нестандартних уроків розглянута та досліджувалася багатьма вченими, зокрема серед них С.Атипова, Л.Костюк, В. Паламарчук, І. Підласий, Г.Терещук та ін.

Виклад основного матеріалу. Нетрадиційний, нестандартний урок – це форма занять, яка утверджується в педагогічній діяльності. Багато педагогів вбачають у ній засіб подолання стереотипу уроку, зміни звичних способів спілкування, демократизації взаємовідносин між викладачем та здобувачем освіти. Наприклад, Н. Мойсеюк у своєму посібнику «Педагогіка» визначає нестандартний урок як імпровізоване навчальне заняття, що має нетрадиційну структуру[3].

Що ж дає нестандартний, нетрадиційний урок?

По-перше, активізацію розумової діяльності. Стимулює мислити, думати, порівнювати, аналізувати, виправляючи свої помилки і помилки свого товариша.

По-друге, розвиток пізнавальних інтересів здобувачів освіти до навчання. Їм цікаво вчитися, прагнучи знати якомога більше, щоб виступати в ролі вчителя, контролюючи чи перевіряючи товариша.

По-третє, розвиток зв'язного мовлення та творчих здібностей здобувачів освіти.

За новою навчально-виховною концепцією вивчення мови, здобувачі освіти мають не тільки засвоїти певну суму лінгвістичних понять та граматичних правил – вони повинні вільно володіти усною й писемною мовою, послуговуватися нею в різних ситуаціях.

Найкраще і вдале визначення нестандартного (нетрадиційного) уроку дав відомий педагог І. П. Підласий. Він казав, що нестандартний урок – це імпровізоване учбове заняття, яке має нетрадиційну (невстановлену) структуру, а структура уроку прямо залежить від типу уроку, бо структура уроку – це сукупність, послідовність і зв'язок елементів (етапів), з яких він складається. Якщо нестандартний

урок не матиме певної структури, то навчальний процес буде стихійним. В той же час структура повинна бути гнучкою, динамічною, яка відповідає меті, змісту уроку, віку і рівню розвитку учнів, методам і прийомам роботи. Визначимо, що не існує й загальноприйнятої типології нестандартних уроків.

Аналіз педагогічної літератури дав змогу виділити більше сотні типів нетрадиційних уроків.

Також Н. Мойсеюк висвітлює таку класифікацію нестандартних уроків: уроки – ділові ігри, уроки-змагання, уроки типу КВК, інтегровані уроки та ін. [3].

До того ж, такі уроки більше подобаються здобувачам освіти, ніж буденні навчальні заняття. Насамперед тому, що навчальний процес тут має багато спільного з ігровою діяльністю.

В посібнику «Педагогіка» Н.Волкова навела приклади 12 видів таких уроків [1]. Одним із нестандартних та активних методів навчання чільне місце належить грі. Навчальна і виховна функції, цінність гри полягають у тому, що керуючи змістом і правилами гри, можна непрямо управляти процесом формування та розвитку необхідних професійних якостей, стимулювати ініціативу, самостійність гравців у ході виконання ігрових завдань.

Мотиви ігрової діяльності містяться у ній самій і здатні виконувати роль «пускового пристрою» для формування інших (навчальних, професійних) мотивів. Гра перетворює здобувачів освіти в суб'єкта педагогічного процесу, забезпечує формування принципів певної діяльності (яка імітується), вольових якостей, цілісного досвіду, необхідного в майбутній професії. Ця властивість гри зумовлює її місце у навчальному процесі. Отже, гра – діяльність, що імітує реальні дії або умови, основною метою якої є процес, а не результат[2]. Тому гра є ефективним методом навчання в будь-якому віці.

У процесі професійної підготовки використовуються дидактичні, розвивальні, рольові та ділові ігри.

У процесі гри у здобувачів освіти виробляється звичка зосереджуватись, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, вони не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші. Використання на уроках ігор та ігрових моментів робить процес цікавим, створюється бадьорий творчий настрій, полегшує засвоєння навчального матеріалу. Різноманітні ігрові дії, за допомогою яких розв'язується те чи інше розумове завдання, підтримують і посилюють інтерес до навчального предмета. Отож гра – незмінний важіль розумового розвитку.

З іншого боку – перетворювати нестандартні уроки в головну форму роботи, вводити їх у систему – недоцільно через відсутність серйозної пізнавальної праці. Творчі педагоги постійно вдосконалюють методику проведення уроку, в результаті чого в навчальний процес впроваджуються нестандартні уроки, адже вони спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності.

Отже, термін «нестандартний урок» дещо втратив своє первинне значення. Проте набув нового, бо конструювання «специфічних форм проведення уроків», безумовно, є свідченням спроби педагога вийти за межі шаблону в побудові методичної структури заняття. Вийти за межі будь-чого можливо лише за умов осмислення принципів його побудови. Таким чином, використання, а тим більше створення нестандартних форм уроків є виявом педагогічної творчості.

Пропонуємо до розгляду план комбінованого уроку з елементами гри з навчальної дисципліни «Менеджмент».

Тема заняття: Керівництво та лідерство»

Тип уроку: комбінований урок з елементами гри.

Вид уроку: практичне заняття.

Мета заняття:

- **навчальна:** а) закріплення теоретичного матеріалу; б) набуття практичних навичок самостійно аналізувати стилі керівництва і вжити заходів на його вдосконалення;

- **розвиваюча:** розвивати творче мислення, необхідне для пізнання практичної діяльності;

- **виховна:** виховувати культуру поведінки та спілкування, ведення диспутів, активну життєву позицію, формувати вміння роботи в колективі, оцінювати роботу товаришів.

Методичне забезпечення уроку:

Роздатковий матеріал, тестові завдання, ситуаційні завдання, ілюстративний матеріал, презентація.

I. Організаційна частина.

Урок починається з організаційного моменту, на якому відмічаються присутні, учні налаштовуються на урок.

Хід уроку

II. Актуалізація опорних знань учнів.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Повідомлення теми та мети уроку.

Група ділиться на дві команди. Для актуалізації опорних знань командам пропонується «розминка» (повторення вивченого матеріалу):

Завдання 1.

1. Що таке лідерство?
2. Хто такий лідер?
3. Що ми розуміємо під владою?
4. Що ми розуміємо під керівництвом?

Правильні відповіді висвітлені на екрані.

Вступне слово викладача. Ми з вами знаємо, що успішне лідерство залежить від наявності необхідних якостей та рис характеру в керівника. Дослідники діяльності виконавчих директорів у Великобританії визначили такий перелік характеристик (за зменшеною значимістю), які впливають на успіх справи.

Завдання 2. Завдання для команд. Проаранжувати якості лідера, що наведені в таблиці 1, від найважливішої до найменш важливої.

Таблиця 1.

Якості лідера

Якості	Ранжування
1. Обдарованість	
2. Здатність вести справи та переговори	
3. Попередній досвід лідерства	
4. Готовність ризикувати	
5. Здатність змінювати стиль керівництва в потрібній ситуації	
6. Відповідальність за виконання важливих завдань	
7. Потреба в досягненні результатів	
8. Великий досвід у різних галузях діяльності	
9. Здатність працювати з людьми	
10. Здатність генерувати нові ідеї	

Завдання висвітлене на моніторі для присутніх.

Відповідь висвітлюється для журі.

Додаток із відповідями

Таблиця 2.

Якості
1. Здатність працювати з людьми
2. Відповідальність за виконання важливих завдань
3. Потреба в досягненні результатів
4. Попередній досвід лідерства
5. Великий досвід у різних галузях діяльності
6. Здатність вести справи та переговори
7. Готовність ризикувати
8. Здатність генерувати нові ідеї
9. Обдарованість
10. Здатність змінювати стиль керівництва в потрібній ситуації

Перш ніж перейти до нашого практичного завдання, нам із вами необхідно з'ясувати, які існують характеристики форм влади, тобто, які чинники впливають на якість виконання тієї чи іншої роботи, чи посадових обов'язків.

Завдання 3. Викладач зачитує форму влади, команди на швидкість дають характеристику.

1. Влада примусу.
2. Влада винагород.
3. Експертна влада (компетенція).
4. Посадова влада.
5. Харизма (влада авторитету).

6. Влада переконання.

7. Влада за допомогою залучення підлеглих до керівництва.

Викладач зачитує ситуаційне завдання.

Вихідні дані:

Ви директор товариства з обмеженою відповідальністю «Темп».

Менеджер відділу економіки Петренко В.І. вийшов на пенсію. Директор товариства Розенко О.Б. із заступником з питань персоналу в останні місяці були не задоволені роботою Петренка. На їх думку, той був дуже лояльним керівником.

Спеціалісти відділу економіки, в основному жінки, часто не дотримуються трудової дисципліни. Їх кабінет схожий на бджолиний вулик – працівники постійно голосно розмовляють і не завжди на службові теми, багато часу ходять по кабінеті, не завжди присутні на робочих місцях.

Але відділ економіки завжди своєчасно виконував поставлені завдання і серйозних претензій до роботи не було. Та на думку керівника ТОВ та заступника, відділ міг би працювати краще, якщо укріпити трудову дисципліну.

На думку директора, менеджером відділу економіки має стати П'ятаков Я.О., згідно з документами, він характеризується як гарний організатор і спеціаліст. Йому 40 років, він 6 років був керівником ревізійного відділу військової частини, заочно закінчив авіаційний університет за спеціальністю «Інженер-механік».

На попередньому місці роботи був заступником менеджера відділу збуту кондитерської фабрики, показав себе сумлінним працівником, вимогливим до підпорядкованих працівників.

Директор і його заступник з економічних питань вирішили, що тільки така людина зможе укріпити дисципліну в економічному відділі.

При призначенні на посаду йому було сказано, що від нього чекають поліпшення роботи працівників за рахунок усунення недоліків у дисципліні.

Новий менеджер відділу економіки попередив, що різні непотрібні, неслужбового характеру розмови і ходіння по кабінету повинні бути припинені, тривала відсутність (більше 10 хв.) на робочому місці буде вважатись прогулом, час ведення бесід з особистих питань він також буде вважати прогулом. До прогульників будуть застосовуватись відповідні методи: *догани, позбавлення премій та інші санкції*.

Менеджер П'ятаков не любив обговорювати свої розпорядження з підпорядкованими працівниками. Нові зміни працівники зустріли по-різному. Одні вітали, вважаючи, що буде легше працювати, так як раніше заважав шум. Були і незадоволені. Вони говорили, що П'ятаков Я.О. не повинен контролювати їх та їхні розмови. Його справа – слідкувати за виконанням завдань. А з роботою вони впораються.

Так минуло 5 місяців. За цей час нові підходи до керівництва відділом дали свої результати. Двоє хороших спеціалістів відділу звільнилися за власним бажанням, а прийняті працівники дещо гірше виконували свої обов'язки.

Більшість працівників казали, що відділ став схожим на «військову казарму». В останньому кварталі відділ працював гірше, ніж раніше. Взаємовідносини в колективі працюючих стали погіршуватись. Час від часу виникали гострі суперечки, до П'ятокова надходили скарги на окремих працівників. Найбільш ініціативні з групи, які не погоджувались із заходами П'ятокова, звертались до заступника директора з питань персоналу з проханням розібратися в ситуації. Вони просили звернути увагу на такі факти: зниження продуктивності праці; погіршення взаємовідносин у колективі; наявність випадків грубого поведіння менеджера відділу економіки з підпорядкованими працівниками-жінками; недостатня компетентність П'ятокова в спеціальності, адже він в багатьох питаннях гірше розбирається від підпорядкованих працівників.

На картках з завданням дати письмову відповідь (завдання однакові для обох команд).

Завдання:

1. Який стиль керівництва використовував П'ятаков?
2. Чим можна пояснити зниження рівня трудової дисципліни?
3. Чи була необхідність зміцнювати дисципліну в відділі? Якщо так, то яким чином?
4. Кого краще було призначити менеджером відділу?
5. Яку помилку допустив директор товариства?
6. Яке ви прийняли б рішення, якби були директором?

Відповіді зачитують члени команд.

III. Підведення підсумків уроку.

За кількістю підрахованих балів вибирається команда-переможець.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Учням пропонується виставити оцінки самостійно кожному гравцю команди.

IV. Домашнє завдання.

Висновок. Ігрові технології активно використовуються в усьому світі для навчання як учнів, так і дорослих людей. Вони мають серйозні переваги в порівнянні з багатьма іншими методами навчання. Крім того, за допомогою ігор можна вчити і вчитися не лише тому, як і чому треба працювати, можна тренувати такі важливі для успішної роботи якості, як комунікативність, лідерські здібності, вміння орієнтуватися в складній швидко мінливій ситуації. Добре продумані ігри сприяють покращенню взаємовідносин всередині колективу, розвитку дружби та взаємопідтримки в групі.

Список використаних джерел

1. Волкова Н.П. Педагогіка/ Н.Волкова – Київ: Видавничий центр «Академія»; 2002р. –340с.
2. Капська А.Й. Гра як активний метод навчання студентів майстерності слова / А.Капська // Рідна школа. – 1991. – № 10. – С. 71–73
3. Мойсенюк Н.Є Педагогіка/ Н.Є.Мойсенюк – Київ: Навч. посіб. [5-е видання] ; 2007.- 360с.
4. Фіцула М.М. Педагогіка/ М.Фіцула – Київ:Академія Навч. посіб. для студ. вищих пед. закл. Освіти; 2003. - 528 с.

УДК 377.016:811.111]:641/642

К.А. Гірчук

*майстер виробничого навчання першої категорії
чотирнадцятого тарифного розряду*

Г.М. Степанюк

*майстер виробничого навчання першої категорії
чотирнадцятого тарифного розряду*

Р.П. Мороз

*майстер виробничого навчання першої категорії
чотирнадцятого тарифного розряду*

Державний навчальний заклад «Вище професійне училище № 7 м. Вінниці»

ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ-ЗМАГАНЬ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «ЛИЦЮВАЛЬНИК-ПЛИТОЧНИК»

Анотація. У статті розглянуто доцільність та приклад проведення нетрадиційних уроків виробничого навчання у формі уроку змагання при підготовці кваліфікованих робітників з професії «Лицювальник-плиточник» та при вивченні теми «Настилення підлоги керамічною плиткою «шов в шов» із використанням клейових сумішей».

Ключові слова: нетрадиційні уроки виробничого навчання, уроки змагання, активізація пізнавальної діяльності, творчий потенціал.

K.A. GIRCHUK, G.M. STEPANYUK, R.P. MOROZ CONDUCTING LESSONS OF COMPETITIONS IN THE TRAINING OF QUALIFIED WORKERS IN THE PROFESSION «COVER-TILER»

Abstract. The article considers the expediency and example of conducting non-traditional lessons of industrial training in the form of a competition lesson in training skilled workers in the profession «Facing-tiler» and in studying the topic «Flooring with ceramic tiles» seam to seam «using adhesive mixtures.»

Key words: non-traditional lessons of industrial training, lessons of competition, activization of cognitive activity, creative potential.

Вступ. Підготовка кваліфікованих робітників для будівельної галузі в умовах розвитку сучасної професійної (професійно-технічної) освіти (далі П(ПТ)О) вимагає нестандартного підходу в напрямі формування творчого спеціаліста.

У Державному навчальному закладі «Вище професійне училище №7 м. Вінниці» при підготовці кваліфікованих робітників із професії «Лицювальник-плиточник» здійснюється саме такий підхід.

Навчально-освітня діяльність училища націлена саме на підготовку будівельника, що вміє творчо мислити, прагне до самовдосконалення та швидко знаходить рішення виробничих задач різного рівня складності. При цьому його робота має бути якісно виконана та відповідати вимогам та запитам роботодавців за кваліфікаційними вимогами.

Координуючу функцію підготовки майбутніх лицювальників-плиточників в напрямі творчого розвитку звичайно здійснюють майстри виробничого навчання, які націлюють свою педагогічну діяльність у ході проведення виробничих занять на постійний пошук та створення нових нестандартних форм та видів, нової технології проведення уроків [8, с. 16]. Переслідуючи, при цьому, ціль – активізувати навчальну діяльність та розвинути творчий потенціал здобувачів освіти, навчити їх творчо, нестандартно і головне професійно виконувати виробничі завдання, вміти працювати в колективі та відповідати за якість роботи, яку вони виконують [4, с. 9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку творчого мислення в учнів ЗП(ПТ)О сьогодні вивчає велика кількість науковців та педагогів: Мойсеюк Н. Є. [2], Андреева В. М., Григораш В.В. [4], Ягупов В. В. [7], Шевчук С.С. [8]. Всі вони в один голос стверджують, що головним засобом для розвитку творчої складової у майбутніх кваліфікованих робітників є використання нетрадиційних або ж нестандартних уроків виробничого навчання, що мають ігрову та інтерактивну форму і вимагають від учнів вміння не лише доцільно застосувати професійні знання та навички, а аналізувати виробничі ситуації, мислити критично при виборі правильних способів їх вирішення.

Ряд педагогів у своїх працях наводять конкретні приклади видів та форм уроків виробничого навчання, які варто використати для активізації творчих здібностей учнів. Цим питанням сьогодні займаються Лухтай Л. В. [1], Митник О. І., Шпак В. П. [2], Паламарчук В. В., Рум'янцева Д. А., Антипова О. Ф. [5], Печерська Е.Г. [6].

Метою статті є демонстрація ефективності використання уроків змагань, як дієвої форми розвитку творчих здібностей в учнів, що навчаються за професією «Лицювальник-плиточник» та активізації їх пізнавальної діяльності, показ прикладу проведення уроку змагання при вивченні теми «Настилення підлоги керамічною плиткою «шов у шов» із використанням клейових сумішей».

Виклад основного матеріалу. Особливість сучасних уроків виробничого навчання полягає у прагненні майстра виробничого навчання урізноманітнити роботу учнів на уроці, викликати в них інтерес до пізнавального спілкування, до теми, що вивчається, до професії [2, с. 14]. Проведення таких уроків свідчать і про спробу педагога вийти за межі шаблону в побудові методичної структури виробничого заняття. І в цьому полягає їх позитивна сторона. Але з таких уроків неможливо побудувати весь процес навчання: по самій своїй суті вони слугують лише, як розрядка, як свято для учнів [1, с. 32].

Майстер виробничого навчання знаходиться в постійному пошуку форм і методів вдосконалення уроку. Такі пошуки націлені на намагання розв'язати в ході навчальної діяльності низку навчально-виробничих завдань, що спрямовані передусім на підвищення якості здобутих знань, використання змісту навчального матеріалу та максимального розвитку творчих здібностей учнів, розвитку в них пізнавальних інтересів, потреби у знаннях і самоосвіті, формування вміння працювати з інструкційно-технологічною документацією, відбирати із поданого навчального матеріалу інформацію необхідну для свого загального розвитку і майбутньої професійної діяльності [7, с. 19].

Велике значення на уроці виробничого навчання має активізація пізнавальної діяльності учнів, реалізація якої можлива лише при використанні активних методів навчання, виконання учнями різних видів самостійної роботи, творчих і дослідницьких завдань [3, с. 12].

Одним із засобів розвитку вище перерахованих компонентів успішного професійного навчання є проведення нетрадиційних уроків виробничого навчання, зокрема їх різновиду – уроків-змагань.

Це уроки, на яких навчання стає цікавим і захоплюючим процесом, що поглинає думки і почуття здобувачів освіти. Вони цінні для учнів як засіб формування вміння колективної співпраці, почуття власної відповідальності і гордості за команду, своєї значимості та індивідуальності в ході змагання [5, с. 67].

Уроки-змагання формують у здобувачів освіти стійкий інтерес до навчання, знімають напругу, допомагають формувати навички професійної і навчальної діяльності, завдяки чому у них формуються більш міцні і глибокі професійні знання [6, с. 64].

Навчальна група об'єднується у дві команди, приблизно однакові за рівнем знань учнів. У кожній обирається капітан.

Урок виробничого навчання складається із декількох етапів – конкурсів, які за характером виконання завдань націлені на виконання завдань виробничого заняття.

В ході змагання враховуються: активність кожного учасника, капітана і всієї команди в цілому. Для оцінювання на уроці заповнюються відомості результатів, де члени журі фіксують оцінки кожного учня за індивідуальну відповідь та команди за колективне виконання виробничих задач.

Перемогу здобуває та команда, яка набере найбільшу кількість балів, до того ж, кожен учень

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

отримує ще також власні додаткові бали.

На виконання кожного завдання у змаганні відводиться певний час, не дотримання його норм призводить до втрати командою балів, а право виконання чи відповіді переходить до суперників.

Прикладом проведення уроку виробничого навчання у формі уроку- змагання може слугувати тема «Настилення підлоги керамічною плиткою «шов у шов» із використанням клейових сумішей», що вивчається на другому курсі учнями, які здобувають кваліфікацію «Лицювальник-плиточник 2-3-го розряду».

Мета уроку: *навчальна* – навчити учнів раціональній організації робочого місця, формувати в них початкові знання та навички з виконання трудових прийомів при настиланні підлоги керамічними плитками «шов у шов», навчити учнів правильної технологічної послідовності в ході виконання трудових прийомів при настиланні підлоги керамічними плитками, навиків здійснення контролю та самоконтролю якості робіт, які виконуються, дотримання санітарно-гігієнічних норм та безпеки праці, сформувані в майбутніх лицювальників-плиточників вміння використовувати інструменти та матеріали призначені для плиткових робіт; *розвиваюча* – розвивати в здобувачів освіти раціональне мислення та творчість, пізнавальну активність та самостійність, вміння планувати та контролювати власну працю, проявляти ініціативу, комунікативні якості, розвивати критичне мислення при використанні сучасних технологій у плиткових роботах; *виховна* – виховувати в учнів свідоме відношення до праці, розуміння важливості обраної професії, почуття раціонального використання робочого часу, бережливого відношення до витрати будівельних матеріалів, прагнення до успіху, дисципліни, сумлінності, відповідальності, ініціативи.

Тип уроку: урок формування початкових знань, вмінь та навичок.

Форма проведення уроку: урок-змагання.

Методи роботи на уроці: словесні, наочні, практичні.

Міжпредметні зв'язки: «Технологія лицювальних та плиткових робіт» (тема «Технологія настилення підлоги»), «Матеріалознавство»

(теми: «Матеріали для кріплення плитки», «Розчини для настилення плиткових підлог і облицювання вертикальних поверхонь», «Класифікація сухих будівельних сумішей», «Основні експлуатаційні, фізико-механічні характеристики клейових сумішей»), «Охорона праці» (теми «Основи безпеки праці в будівництві», «Загальні відомості про потенціальні небезпеки при виконанні плиткових робіт»).

Дидактичне забезпечення уроку: інструкційно-технологічні картки, тестові завдання, плакати, макети-еталони фрагментів облицюваних поверхонь різними способами, завдання для конкурсів, відомості результатів «Екран успішності команд».

Матеріально-технічне оснащення уроку: резинові молоточки, металеві рівні, лазерний рівень, металевий кутник, рулетка, рейка, плиткорізи ручний та електричний, кусачки, кельма плиточника, шпателі металеві, шпателі зубчасті, плитка керамічна, рукавиці, розподільчі хрестики, шнур-причалка.

Місце проведення уроку: навчальна майстерня лицювальників-плиточників.

ХІД УРОКУ ЗМАГАННЯ

I. Організаційна частина.

1.1 Перевірка готовності робочих місць та майстерні до уроку.

1.2. Перевірка присутності учнів на уроці.

II. Вступний інструктаж.

2.1. Повідомлення теми програми.

2.2 Повідомлення теми і мети уроку.

2.3. Об'єднання учнів у команди, визначення капітанів команд.

2.4. Повідомлення критеріїв оцінювання (*відомості результатів «Екран успішності команд»*).

Ознайомлення команд із правилами змагання.

2.5. Представлення журі (*з числа педагогів*).

2.6. Мотивація навчальної діяльності учнів. (*Вступне слово майстра виробничого навчання, визначення місця уроку в програмі, роз'яснення цінності здобутих на уроці професійних знань та умінь, обумовлення доцільності проведення уроку у формі змагань, визначення очікуваних результатів такого уроку*).

На екрані мультимедійної дошки учням демонструються кваліфікаційні характеристики, якими вони оволодіють в результаті вивчення теми:

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

В результаті уроку будете знати: види плиткових підлог та їх конструкцію; елементи плиткового опорядження підлоги; види робіт при настиланні підлоги та технологічну послідовність їх виконання; інструменти, пристосування та інвентар для настилання підлоги плиткою; послідовність винесення відмітки рівня чистої підлоги; послідовність встановлення та закріплення маяків на підлозі; методи настилання підлоги керамічними плитками; способи настилання плитки прямими рядами; прості методи настилання підлоги з використанням клейових сумішей; вимоги до оцінки якості настилання підлоги; вимоги охорони праці при настиланні підлоги.

В результаті уроку будете вміти: організувати робоче місце при облицюванні підлоги; користуватися ручними, механізованими та вимірювальними інструментами; виносити відмітку рівня чистої підлоги за допомогою лазерного рівня; кріпити і натягувати причальний шнур на рівні зовнішнього ребра плитки; наносити і розрівнювати розчин; укласти перший ряд плиток від шнура-причалки та наступні ряди плиток; настилати підлоги плитками прямими рядами за підготовленими маяками на цементному розчині із використанням клейових сумішей; заповнювати шви розчином між плитками; заповнювати шви сухими сумішами між плитками; перевіряти якість настилання підлоги і доглядати за нею.

2.7. Актуалізація опорних знань.

I ЕТАП ЗМАГАННЯ «Бліцопитування» (команди на швидкість дають відповідь на запитання, капітани делегують право відповіді учасникам своїх команд, час підготовки 1 хвилина, отримані бали журі сумує у відомості результатів).

Орієнтовний перелік запитань:

1. Коли проводять первинний інструктаж із працівником? (Перед початком роботи).
2. Які засоби індивідуального захисту необхідні перед початком облицювальних робіт? (Одягнути спецодяг, перевірити наявність інструментів).
3. Під час використання електродріля, яких заходів з електробезпеки треба вжити? (Перевірити цілісність шнура, справність розетки та вилки).
4. Що необхідно зробити після закінчення роботи? (Після закінчення роботи потрібно прибрати своє робоче місце, почистити інструменти, забрати сміття).
5. Що розуміють під розбивкою покриття підлоги? (Вимірювання, які визначають форму площі підлоги, місця розташування і розміри його основних елементів – фону, фриза).
6. Які суміші застосовують для кріплення керамічних плиток? (Цементний розчин, спеціальні суміші (клеї для кріплення керамічних плиток)).
7. Як приготувати клейовий розчин для облицювання? (Для приготування розчину в суху суміш додають необхідну кількість води, використовують лише чисту воду, і все ретельно перемішують до отримання однорідної маси без згустків та грудок. Суміш розмішують вручну або за допомогою електродрілі з перемішувачем. Після перемішування розчинна суміш повинна відстоятися протягом 10 хв для «дозрівання». Якщо суміш загусла, її слід перемішати без додавання води. Термін використання розчиненої суміші – не більше 2 год. На 1 кг сухої суміші витрачають 0,22-0,3води).
8. Чим наносять розчинові суміш на поверхню? (Розчинну суміш наносять на основу гладеньким боком шпателя, а «прочищують» зубчастим шпателем).

II ЕТАП ЗМАГАННЯ – «Тестування за картками-завданнями» (на виконання тестів відводиться 3 хвилини, картки отримує кожен учасник команди, перемагає та команда, учасники якої впоралися з тестами найкраще, тобто за кількістю правильно виконаних тестів визначається переможець)

Орієнтовний зміст карток завдань із тестами:

1. За допомогою якого інструмента можна вирівнювати зміщені плитки ?
  - а) гумового молотка;
  - б) косинця;
  - в) лопатки плиточника.
2. На яку глибину повинні бути заповненні розчином шви між плитками?
  - а) на половину;
  - б) на 1/3;
  - в) повністю.
3. За чим натягують причальний шнур при облицюванні стін горизонтальними рядами?
  - а) за рівнем;
  - б) за середньою плиткою;
  - в) за крайніми плитками, установленими спочатку.
4. За допомогою якого інструмента розрівнюють і загладжують розчин на місці укладання плиток?

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

- а) лопатки плиточника;
  - б) дерев'яного правила;
  - в) лопатки штукатуру.
5. Якої товщини повинен бути розчинний прошарок, підготовлений для укладання плитки?
- а) 5-10 мм;
  - б) 10-15 мм;
  - в) 15-20 мм.
6. З чого починають настилення підлоги?
- а) з фону;
  - б) із фризового ряду;
  - в) з пристінної плитки.
7. За допомогою чого розмічають місце укладання проміжних маяків?
- а) виска;
  - б) рівня;
  - в) правила.
8. З якою метою розкладають плитки «насухо»?
- а) щоб виявити дефектні плитки;
  - б) для визначення місця проміжних маяків;
  - в) для визначення напрямку фризового ряду.
9. Як називається оптичний прилад для перенесення позначок?
- а) будівельний рівень;
  - б) висок;
  - в) лазерний нівелір.
10. Реперні маяки – це маяки які:
- а) встановлюють на розчині біля стіни для визначення рівня підлоги.
  - б) розташовують у кутах на лінії фриза;
  - в) використовують у приміщеннях великої площини, коли відстань між протилежними фризовими маяками перевищує 2 м.

III ЕТАП ЗМАГАННЯ - «Конкурс капітанів» (Капітани команд на швидкість здійснюють підбір інструментів, що покаже їх професіоналізм. Обов'язковою умовою конкурсу є: назва інструмента та характеристика його призначення. Члени команди можуть доповнювати відповіді капітанів).

Рисунок 1. Фото пояснення нового навчального матеріалу майстром в/н

2.8. Пояснення нового матеріалу. (На початку пояснення нового навчального матеріалу майстер виробничого навчання нагадує, що якість виконання плиткових робіт, в першу чергу, залежить від правильної організації робочого місця, дотримання технологічної послідовності, точності та уваги при виконанні робіт) (Рис. 1).

2.8.1. Демонстрація – показ трудових прийомів (Самостійне облаштування підлоги – дуже складне, однак цілком здійсненне завдання. Для того, щоб отриманий результат своїм зовнішнім виглядом і якістю радував вас довгий час, до укладання підлоги слід поставитися дуже відповідально).

Майстер виробничого навчання наголошує, що:

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

1. *Робочим місцем* плиточника є ділянка, у межах якої він працює і розміщує потрібні для роботи пристрої, інструменти й матеріали.

2. *Під час роботи* робітник має користуватися лише справними інструментами й механізмами та якісними матеріалами.

3. *Під час виконання плиткових робіт* обов'язково слід дотримувати всіх правил безпеки праці й виробничої санітарії.

4. *Після закінчення роботи* потрібно прибрати своє робоче місце, вимити і сховати в шафу інструменти, перевірити й вимкнути струм, підведений до електроінструментів.

5. *Роботи із влаштування підлоги з керамічною плиткою* виконують в такій технологічній послідовності:

- Попередня підготовка чорнової основи (*З особливою ретельністю потрібно поставитися до обробки стиків підлоги зі стінами. Далі закладаємо всі щілини і отвори, що утворились або були виявлені в процесі очищення. Це можна зробити недорогим плитковим клеєм. Пропустивши цю частину робіт, ви ризикуєте якістю стяжки або гідроізоляції, які можуть продірявився в цьому місці. Коли підготовчі роботи завершені, слід ретельно очистити поверхню чорнової підлоги від сміття, що утворилося, і пилу. І тільки потім можна буде приступити до наступного етапу – облаштування гідроізоляційного шару).*

- *Облаштування гідроізоляції (На сьогоднішній день відомо чимало способів облаштування гідроізоляції. Щоб отримати високий рівень зчеплення підлоги і гідроізоляції, перед початком робіт обробіть його поверхню спеціальною ґрунтовкою).*

- *Виконання стяжки (вирівнювання) основи (Щоб отримати якісне підлогове покриття, необхідно виконати стяжку підлоги. Якісна стяжка – це запорука того, що плиткове покриття буде укладено рівно. Більш того, з часом ремонтувати рівну поверхню підлоги буде набагато простіше).*

- *Укладання підлогового покриття (До настилення підлоги приступають після перевірки якості основи і затвердіння стяжки. Якщо на підготовленій основі є якісь пошкодження або відхилення від норми, то ці місця виправляють клейовим розчином).*

- *Розбивка покриття (виміри, які визначають форму площі підлоги, місце розташування і розміри його основних елементів (фону, фризів)).*

- *Послідовність операцій при укладанні плиток залежить від:*

- *розміру підлоги і малюнка,*

- *а також від форми і розмірів плиток.*

Детальне пояснення технології виконання плиткових робіт при настиланні підлоги керамічною плиткою майстер виробничого навчання пояснює та практично демонструє наочно на поверхні із використанням плакатів і макетів-еталонів фрагментів облицьованих поверхонь різними способами (Рис. 2).

Рисунок 2. Фото практичного показу майстром в/н прийомів настилення підлоги керамічною плиткою.

2.8.2. Розгляд інструкційно-технологічних карток.

2.8.3. Пояснення характеру і послідовності роботи учнів на уроці під час виконання практичного завдання.

2.8.4. Пояснення дефектів, які можуть виникати в процесі роботи і способів їх усунення.

2.9.5. Наголошення на необхідності дотримання правил ТБ при виконанні плиткових робіт.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

2.6. Закріплення навчального матеріалу:

IV ЕТАП ЗМАГАННЯ – «Фронтальне опитування»

(Завдання виконується командами на випередження).

Орієнтовний перелік запитань:

1. Після якої перевірки приступають до виконання настилення підлоги? *(До настилення підлоги приступають після перевірки якості основи та затвердіння стяжки).*

2. Що означає глухий звук при простукуванні плитки після її настилення?

(Недостатньо нанесено клею під плиткою).

3. Від чого залежить ширина швів між плитками? *(Ширина швів залежить від розміру плитки й передбачуваного зовнішнього вигляду).*

4. Для чого визначають розмір діагоналей в приміщенні? *(Форму підлоги перевіряють інуром, натягнутим із протилежних кутів приміщення, по його діагоналях. Однаковий розмір діагоналей свідчить про наявність прямих кутів у приміщенні і рівній довжині протилежних сторін. В таких приміщеннях розбивка покриття підлоги зводиться до розмітки фриза і установа маяків по заданій відмітці чистої підлоги).*

5. Для чого ґрунтують поверхню? *(Для зміцнення основи та кращого зчеплення плитки з поверхнею).*

2.7. Підведення підсумків вступного інструктажу.

III. Поточний інструктаж.

V ЕТАП ЗМАГАННЯ – «Практичне виконання».

- Закріплення учнів за робочими місцями.
- Видача виробничих завдань.
- Цільові обходи робочих місць учнів *(перевірка правильності виконання трудових прийомів, дотриманням вимог охорони праці, перевірка вміння учнів користуватися технологічними картками, вміння самостійно виконувати окремі операції, надання допомоги учням, які допустили помилки)*
- Прийом виконаних робіт та виставлення балів за практичний етап.

IV. Заключний інструктаж.

1. Аналіз виконання командами та їх учасниками навчально-виробничих завдань.
2. Аналіз характерних помилок, причин та способів їх запобігання.
3. Командне та індивідуальне оцінювання роботи учнів на уроці, обґрунтування виставлених оцінок, визначення команди-переможця змагання за підсумком сумарних балів.

V. Домашнє завдання:

- Повторити тему «Настилення підлоги на клейових сумішах».

Висновки. Отже, нетрадиційна форма проведення уроку у вигляді змагань є способом реалізації майстром педагогічних, методичних та дидактичних завдань уроку виробничого навчання, що в результаті призводить до ефективного засвоєння практичних знань майбутніми лицювальниками-плиточниками. Дана форма роботи формує в здобувачів освіти вміння ефективно застосовувати набуті знання на практиці, працювати в команді та швидко знаходити правильні рішення при виконанні виробничих задач, критично мислити та відчувати свою конкурентоспроможність у майбутній професійній діяльності як кваліфікованого робітника.

Список використаних джерел

1. Лухтай Л. Нестандартний урок // Початкова школа. – 1992. – №3. – С. 31-35.
2. Мойсеюк Н.С., Педагогіка: навч. посіб. – К.: Вид: В.Б., 1999. – 350 с.
3. Митник О., Шпак В. Народження нестандартного уроку // Початкова школа. – 1997. – №12. – С. 11-23.
4. Настільна книга педагога. Посібник для тих, хто хоче бути вчителем-майстром / Упорядники: Андреева В.М., Григораш В.В. - Х.: Вид. група Основа, 2009. - 352 с.
5. Паламарчук В., Рум'янцева Д., Антипова О. У пошуках нестандартного уроку // Рад. школа. – 1991. – №1. – С. 65-69.
6. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні // Рідна школа. – 1995. – №8. – С. 62-65.
7. Ягунов В. В. Педагогіка: навч. посібник /В. В. Ягунов – К.: Либідь, 2003. – 560 с.
8. Шевчук С.С. Науково-методична діяльність педагога професійної школи: метод. посіб. /С.С. Шевчук. – Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2012. – 116 с.

ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ШТУКАТУР, ЛИЦЮВАЛЬНИК-ПЛИТОЧНИК, МАЛЯР»

Анотація. У статті розглянуто особливості дистанційного навчання в Україні та організації дистанційного навчання у здобувачів освіти за професією «Штукатур, лицювальник-плиточник, маляр» у Професійно-технічному училищі №14 смт Вороновиця, проаналізовано його проблеми та переваги. Запропоновані рекомендації для практичного використання інструментів щодо здійснення дистанційного навчання здобувачів освіти в ЗП(ПТ)О.

Ключові слова: дистанційне навчання, Інтернет, інформаційні технології, онлайн, онлайн-сервіси, блог, сайт.

N.V. GOLUBENKO BENEFITS AND PROBLEMS OF DISTANCE LEARNING APPLICANTS OF EDUCATION BY PROFESSION «PLASTER, COVER - TILER, PAINTER»

Abstract. The article considers the features of distance learning in Ukraine and the organization of distance learning for students in the profession «Plasterer, tiler, painter» in Vocational School №14 Voronovitsa, analyzed its problems and benefits. Recommendations for practical use of tools for distance learning of students in FE (PA) are offered.

Key words: distance learning, internet, information technologies, online, online services, blog, site.

Вступ. У зв'язку з погіршенням епідологічної ситуації в Україні, з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби у навчальних закладах було запроваджено дистанційне навчання. Під час організації дистанційного навчання у здобувачів освіти за професією «Штукатур, лицювальник-плиточник, маляр» у Професійно-технічному училищі №14 смт Вороновиця були проаналізовані його проблеми та переваги.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результати аналізу наукових праць засвідчують, що питання дистанційного навчання розглядаються як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, проблемі використання дистанційного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти: О. Базелюк, В. Глущенко, Г. Сльникова, С. Кравець, Л. Петренко, В. Ягупов та ін. Проте питання використання елементів дистанційного професійного навчання у підготовці кваліфікованих робітників ЗП(ПТ)О залишаються недостатньо вивченими.

У розвитку дистанційного навчання в Україні деякі дослідники виокремлюють два етапи: початковий та сучасний. Перший тривав з 1990 до 1998 р.р. і був ознаменований розробкою та запровадженням концепції гнучкого дистанційного навчання на основі глобальних комп'ютерних комунікацій, тобто використанням інформаційних і комунікативних технологій у навчанні; створенням комп'ютерних телекомунікаційних лабораторій; розробкою дистанційних навчальних програм та курсів; технологічним і методологічним забезпеченням дистанційного навчання. На другому етапі, який розпочався 1999 р. і триває досі, інтелектуальні інформаційні технології використовуються для підтримки безперервного навчання: створюються інформаційно-навчальні середовища, віртуальні лабораторії, мультимедіа-технології, віртуальні товариства [1, с. 31].

Проте особливість дистанційної форми навчання якраз і полягає в тому, що тут навчальний процес майже на всі 100% складається саме із самостійної роботи здобувачів освіти із засвоєння навчального матеріалу, який має бути заздалегідь підготовлений, і потім наданий здобувачу освіти професійно-технічного закладу. Таким чином, головною вимогою до здобувача освіти є високий стартовий рівень освіти та наявність навичок самостійної роботи.

Аналіз практики використання дистанційного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти показав, що лише в окремих навчальних закладах педагоги професійного навчання за власної ініціативи використовують у навчально-виховному процесі елементи дистанційного навчання. ЗП(ПТ)О застосовують різні засоби мережі Інтернет із метою вивчення навчального матеріалу майбутніми кваліфікованими робітниками під час їхньої хвороби чи карантину. Зазвичай, це відбувається у формі звичайного переліку запитань чи завдань, які необхідно самостійно

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

опрацювати. Педагоги використовують елементи дистанційного навчання у процесі засвоєння учнями нових знань, в організації самостійної роботи, контролі знань, консультуванні тощо, послуговуючись такими елементами, як: електронний друкований навчальний матеріал, навчальні презентації, навчальні відео- та аудіоматеріали, електронне тестування, консультування в чаті тощо.

Дистанційне навчання у ЗП(ПТ)О може використовуватися при організації навчального процесу за програмами первинної професійної підготовки, перепідготовки чи підвищення робітничої кваліфікації, а також за навчальними програмами з навчальних предметів загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовок. Професійно-практична підготовка може здійснюватися за дистанційною формою або очною, у вигляді виробничого навчання, виробничої, переддипломної (передвипускної) практики, і проводиться у навчально-виробничих майстернях, на полігонах, тренажерах, автодромах, трактородромах, у навчально-виробничих підрозділах, навчальних господарствах, а також на робочих місцях на виробництві та у сфері послуг, або з використанням технологій дистанційного навчання за наявності відповідних веб-ресурсів і можливостей доступу до них [4]. Однак професійна підготовка кваліфікованих робітників у ЗП(ПТ)О передбачає формування і розвиток професійних умінь і навичок, які при опануванні багатьох професій є стримуючим фактором запровадження системи дистанційного навчання в цілому.

Метою даної роботи є поділитися особистим досвідом організації дистанційного навчання у Професійно-технічному училищі №14 смт Вороновиця в групі здобувачів освіти за професією «Штукатур, облицювальник-плиточник, маляр», проаналізувати його особливості, переваги та проблеми.

Виклад основного матеріалу. Актуальною дистанційна форма навчання стала тоді, коли вона почала обов'язково запроваджуватися з 16 березня 2020 року у всіх навчальних закладах у зв'язку з епідеміологічною ситуацією, що склалася в Україні, з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19).

Організаційна структура системи дистанційної освіти України на даному етапі включила в себе:

- Раду з питань моніторингу розвитку дистанційної освіти при Кабінеті Міністрів України;
- координаційну Раду Міністерства освіти і науки України з питань дистанційної освіти;
- Український центр дистанційної освіти;
- регіональні центри дистанційного навчання у містах Харків, Львів, Одеса, Донецьк, Дніпропетровськ, Хмельницький;
- локальні центри дистанційного навчання;
- базові центри дистанційної освіти за напрямками фахової підготовки;
- науково методичні комісії за напрямками діяльності системи дистанційного навчання [7].

Дистанційне навчання (Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручній для людини час та у віддаленому від викладача місці (тому дистанційне). Іншими словами, дистанційне навчання передбачає таку організацію навчального процесу, коли здобувач освіти навчається самостійно за розробленою викладачем програмою і віддалений від нього у просторі чи в часі, однак може вести діалог із ним за допомогою засобів телекомунікації [2, с. 5].

Навчання з переважною самостійною роботою відоме давно. У нашій країні воно називалося «заочним», на Заході – «кореспондентським», або «дистанційним» (The Distance Education and Training Council – існує з 1926 року) [5].

Дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з очною, вечірньою, заочною та екстернатом, що реалізується, в основному, за допомогою таких технологій, як Інтернет, e-mail, телефонний і факсимільний зв'язок, відеоконференції, можливе також традиційне пересилання навчальних матеріалів поштою (друкованих, аудіо-, відео- й електронних навчальних матеріалів).

Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційних технологій дистанційного навчання.

Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів із структурованим навчальним матеріалом, представленим у електронному вигляді.

Інформаційні технології дистанційного навчання – це технології створення, передачі і збереження навчальних матеріалів, організації і супроводу навчального процесу дистанційного навчання за допомогою телекомунікаційного зв'язку [6].

Сьогодні дистанційне навчання в Україні може повноцінно розвиватися тільки за наявності таких його основних складових: нормативно правової бази; навчальних закладів (центрів, кафедр, факультетів, інститутів або університетів дистанційного навчання); контингенту студентів; кваліфікованих викладачів; навчальних програм і курсів; відповідної матеріально-технічної бази (апаратного і програмного забезпечення, високошвидкісних ліній зв'язку); фінансової підтримки; розробки критеріїв якості тощо [2, с. 72].

Одним із структурних елементів дистанційної освіти є кваліфікований викладацький склад. Критерії підбору викладачів для програм дистанційної освіти мають бути, перш за все, академічними. Такі викладачі повинні вміти користуватися комп'ютерами для групових занять онлайн і асинхронних групових обговорень, а також перевіряти і коментувати роботи здобувачів освіти та повертати їх за допомогою електронної пошти. В інтенсивних або прискорених програмах навчання дуже важливо достатньо швидко перевірити і повернути роботу здобувачу освіти до надходження наступної роботи [1, с. 32].

Система дистанційного навчання розрахована переважно на людей достатньо свідомих, які не потребують постійного контролю з боку викладача. Тому, важливу роль при дистанційному навчанні відіграє мотивація слухачів, їхня здатність до самоорганізації. Отже, найбільш важливими компонентами дистанційного навчання є:

- створення практичних ситуацій під час навчального процесу;
- можливість для студента проявити себе, самореалізуватися;
- чіткість організації навчального процесу та індивідуального підходу.

Розглянемо плюси і мінуси дистанційного навчання. Позитивною стороною такого навчання є те, що «не встаючи з дивана», можна здобути якісну освіту і диплом державного зразка. Час для навчання ти обираєш сам. Не потрібно ходити на уроки та виробниче навчання, адаптуватися під незручний графік занять. Навіть серед ночі можна виконати завдання, пройти тести самоконтролю. Процес навчання можна проводити за місцем проживання в будь-якому зручному для себе місці: вдома, у транспорті, в бібліотеці. Це особливо важливо для людей із обмеженими фізичними можливостями. Матеріал для навчання викладено послідовно, у повному обсязі, нічого зайвого. Може бути розміщений на будь-якому носії, у будь-якому форматі. Навчання за дистанційною формою є дешевшим, ніж на денному відділенні. За абсолютної економії на супутніх витратах: не потрібно нікуди їздити, не потрібно платити за проживання в готелі чи гуртожитку, за підручники, методичні вказівки тощо. Ви платите лише за навчання. Диплом при здобутті певного ступеня є державного, європейського зразка.

Негативною стороною дистанційного навчання є відсутність живого спілкування як із викладачами, так і з однокурсниками. Навчальний матеріал потрібно опрацьовувати самостійно. Немає змоги поставити запитання викладачеві з будь-якого приводу. Якщо ти не можеш зрозуміти деякі моменти при вивченні дисципліни, то вирішити це питання ти повинен, у більшості випадків, самостійно. Вивчати матеріал потрібно дуже уважно, проникливо. І звісно – технічна сторона. Якщо виникають якісь проблеми з технічним оснащенням, то це може деякою мірою негативно вплинути на навчальний процес. Здобувачі освіти повинні, зі свого боку, самостійно усунути ці недоліки, а також забезпечити достатньо хороший Інтернет-зв'язок.

Під час організації дистанційного навчання здобувачів освіти Професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця за професією «Штукатур, облицювальник-плиточник, маляр», нами були зроблені висновки, що здобувачі освіти, викладачі та майстри виробничого навчання були не підготовлені навчатися дистанційно, ніхто не міг подумати, що карантин – це питання часу, а отже, варто підготуватися до дистанційного навчання заздалегідь – пошукати онлайн-платформи, скласти план, поінформувати батьків, щоб забезпечили дитині доступ до комп'ютера або телефона, зібрати списки мейлів і телефонів. В Україні розроблені онлайн-платформи GIOS для навчання здобувачів освіти загальноосвітніх навчальних закладів, але ще не має онлайн-платформ для навчання здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Саме тому, перед викладачами спеціальних дисциплін та майстрами виробничого навчання Професійно-технічного училища № 14 смт Вороновиця постала проблема: як ефективно організувати в таких умовах в дистанційне навчання? Адже, для ефективного організації дистанційної форми навчання майбутніх кваліфікованих робітників у нас існують певні проблеми, а саме:

1. Педагогічний колектив складається в основному з людей передпенсійного віку, тому не кожен має достатньо якісні гаджети та WI-FI, а також відповідні знання та навички користування ними.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

2. Учнівський колектив закладу в основному—це діти з сільської місцевості та з малозабезпечених сімей, тому не всі мають відповідні технічні засоби та якісний Інтернет.

3. Недостатнє фінансування для придбання необхідної кількості технічних засобів навчання, зокрема ноутбуків, планшетів і т.д.

Довелося починати все з нуля. Хто працює давно, має багато теоретично-методичних розробок і необхідні навички роботи з комп'ютером, у них не виникало великих проблем в організації дистанційного навчання. Залишилося лише передивитися в Інтернеті інформацію щодо дистанційної освіти, підібрати необхідні програми, онлайн-сервіси та створити особистий сайт або блог.

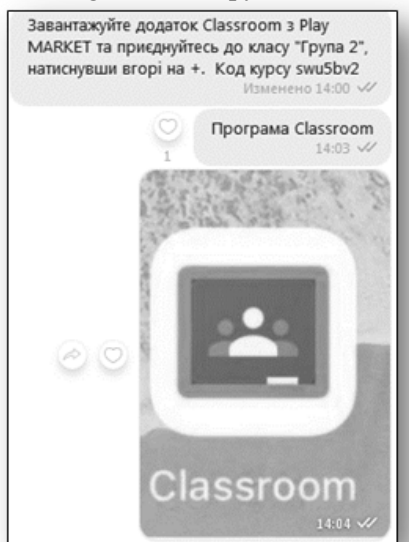
Тому організація дистанційного навчання в майбутніх кваліфікованих робітників будівельного профілю розпочалась з таких етапів:

- у програмі Viber для здобувачів освіти, їх батьків та для викладачів і майстра виробничого навчання було створено «Група 2», де надавалась необхідна інформація щодо організації дистанційного навчання;

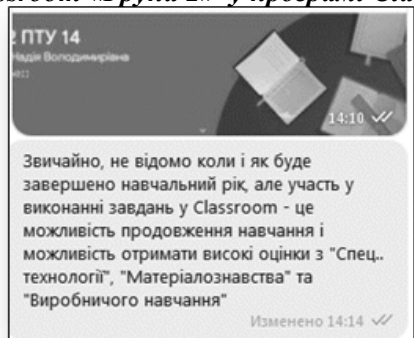

Рис. 1. «Група 2» у програмі Viber

- у програмі Classroom створено Google клас «Група 2»

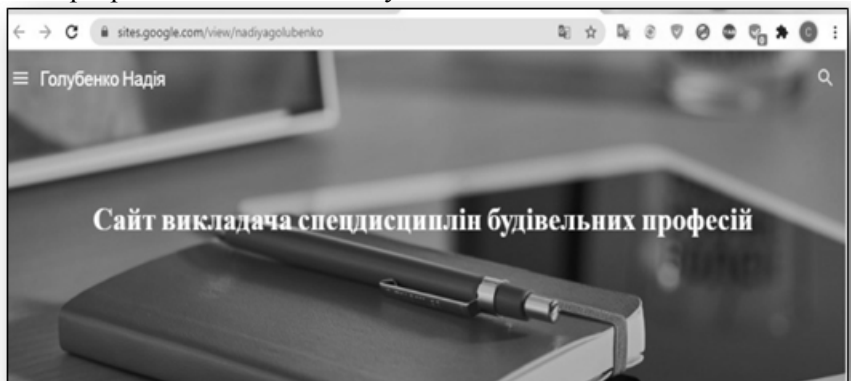

Рис. 2. Classroom «Група 2» у програмі Classroom [8]

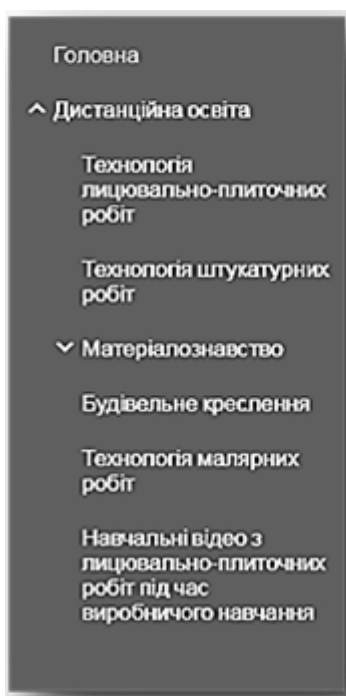
Рис. 3. Повідомлення у програмі Classroom Група 2[8]

- працювала над розробкою власного сайту:

Рис. 4. Головна сторінка сайту викладача будівельних професій [9]

- регулярно розміщувала необхідну інформацію з дистанційного навчання та спеціальних дисциплін будівельних професій;

Рис. 5. Інформація сайту [9]

- з предмета «Технологія облицювально-плиточних робіт» створено кросворд «Вимірювальні інструменти»;

Рис. 6. Кросворд «Вимірювальні інструменти» [9]

- створювала тести в Google Формх із «Технології облицювально-плиточних робіт», з «Технології штукатурних робіт», «Будівельного креслення», які були розташовані на сайті <https://sites.google.com/view/nadiyagolubenko> та Google-клас «Група 2».

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Варіант 1

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ З
БУДІВЕЛЬНОГО КРЕСЛЕННЯ.
ВАРІАНТ 1

*Обов'язкове поле

Електронна адреса *

Ваша електронна адреса

Що таке формат креслення? * 1 бал

розміри аркуша креслярського паперу

Рис. 7. Тести з будівельного креслення [9]

Створити ефективні онлайн-тести, анкети та опитувальники допомогали форми на Google-диску. Google Форми – це зручний інструмент, за допомогою якого можна легко і швидко планувати заходи, скласти опитування та анкети, а також збирати іншу інформацію. Форму можна підключити до електронної таблиці Google, і тоді відповіді респондентів будуть автоматично зберігатися в ній. Якщо ця функція не включена, можна відкрити меню «Відповіді» і переглянути короткий зміст.

Раджу застосовувати тести в Google Формам для оцінювання знань здобувачів освіти під час дистанційного навчання не тільки під час карантину, але поєднувати дистанційне навчання з основним, коли здобувач освіти відсутній із поважних причин, або не зміг прийти на навчання. Тому, що скласти тести в Word, перевіряти листки заповнені здобувачами освіти, нести затрати на друк тестів забирає багато дорогоцінного часу і тому, тести в Google Формам дуже зручні та доступні для всіх учнів.

Висновки. Таким чином, дистанційна освіта – справжня новація і виклик ХХІ століття. Технології дистанційного навчання – могутній засіб пізнання своїх можливостей, спосіб самовдосконалення. Однак сучасні організаційні та технічні умови ЗП(ПТ)О дають змогу здійснювати дистанційне професійне навчання кваліфікованих робітників лише за окремими елементами, переважно, у теоретичній складовій навчально-виховного процесу (загальнопрофесійній і професійно-теоретичній підготовках). Організація професійно-практичної підготовки за дистанційною формою навчання можлива лише частково або за окремими професіями, за якими можливо здійснити формування і розвиток професійних умінь і навичок дистанційно, і які не потребують складних організаційних, технічних і технологічних умов. На мій погляд, такими професіями можуть бути: «Оператор комп'ютерного набору», «Обліковець з реєстрації бухгалтерських даних», «Секретар керівника» тощо. Але професії практичного спрямування, такі як, наприклад: штукатур, облицювальник-плиточник, маляр та інші потребують практичних навичок, які можна перейняти очно від майстра-професіонала: неможливо навчити практичним навичкам і вмінням виконання робіт з укладання плитки, штукатурним та малярним роботам під час виробничого дистанційного навчання.

Список використаних джерел

1. Прибилова В. М. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України – 2013. - № 4. – с. 27-37.
2. Татарчук Г.М. Институционализация дистанционного обучения: социологический аспект / Г. М. Татарчук // Образование. – 2000. – № 1. – с. 63–72.
3. Триндаде А. Р. Информационные и коммуникационные технологии и развитие человеческих ресурсов / А. Р. Триндаде // Дистанционное образование. – 2000. – № 2. – с. 5–9.
4. Про затвердження Положення про дистанційне навчання НАКАЗ 25.04.2013 №466 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> – Назва з екрана.
5. Проблеми і перспективи дистанційного навчання в системі підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграції [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://edu.minfin.gov.ua/LearningProcess/RemoteEducation/Pages/> – Назва з екрана.
6. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uiite.kpi.ua/2019/06/03/1598>. – Назва з екрана.
7. Дистанційна освіта [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.osvita.org.ua/distance/>. – Назва з екрана.
8. Google Клас [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://classroom.google.com/u/0/c/NTczMDg2MzA2MzFa> – Назва з екрана.
9. Дистанційне навчання [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://sites.google.com/view/nadiyagolubenko>. – Назва з екрана.

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ НА УРОКАХ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНИХ ДИСЦИПЛІН ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «АПАРАТНИК ВАРІННЯ УТФЕЛЮ»

***Анотація.** У статті розглянуто важливу проблему організації професійної спрямованості вивчення загальноосвітнього предмета «Фізика» та загальнотехнічних предметів: «Електротехніка», «Інформаційні технології» й «Охорона праці» у професійно (професійно-технічній) освіті. На матеріалах із предметів показані можливості здійснення професійної спрямованості дисциплін загальноосвітньої та професійно-теоретичної підготовки кваліфікованих робітників за професією «Апаратник варіння утфелю».*

***Ключові слова:** мотивація навчання, професійне спрямування, міжпредметні зв'язки.*

L.H. HOWE THE VOCATIONAL ORIENTATION AT THE LESSONS OF THE ACADEMIC AND VOCATIONAL DISCIPLINES AS AN IMPORTANT PART BY TRAINING OF SKILLED WORKERS “SUGAR OPERATOR”

***Abstract.** The article deals with such an important problem as the organization of the professional orientation in studying the following academic subjects as Physics, Electrotechnics, Informational Technologies and Labor Protection in the field of the vocational education. On the subjects' materials the author shows the possibilities of the implementation in professional integration the disciplines of academic and vocational training of skilled workers by “Sugar Operator”*

***Key words:** learning motivation, vocational orientation, interdisciplinary links.*

***Наука лише умовно поділена на окремі дисципліни,
насправді ж вона являє собою єдину систему
знань і бачення світу.***

Вступ. Цей вислів набув сьогодні ще більшого бурхливого значення, коли в умовах становлення нової освітньої системи наука стає безпосередньою продуктивною силою. Знання з різноманітних дисциплін уособлені, стали більш дієвими при орієнтації навчання на розвиток особистості здобувача освіти, формування його основних компетентностей. Кожна наука в своїй галузі вивчає єдиний об'єктивно існуючий матеріальний світ. Тісний зв'язок вивчення навчальних предметів із виробництвом – необхідна умова для вдосконалення змісту, методики навчання в професійних (професійно-технічних) навчальних закладах та підвищення якості знань здобувачів освіти, формування конкурентоспроможних кваліфікованих робітників.

Суть професійної спрямованості навчання полягає в тому, щоб допомогти здобувачам освіти глибоко і міцно засвоїти основний навчальний матеріал, навчити їх самостійно здобувати інформацію, користуватися набутими знаннями для вирішення різних практичних завдань. А методи і прийоми, які ми використовуємо при реалізації професійної спрямованості, і є тим поштовхом для розвитку діяльнісних і особистісних характеристик кваліфікованих робітників у різних галузях народного господарства та цукрової галузі зокрема.

Професія «Апаратник варіння утфелю» має безпосередній зв'язок із фізичною наукою та електротехнікою.

Професійна спрямованість – важлива інтегральна якість особистості, що визначає позитивне ставлення до професії. За її наявності вся навчальна діяльність здобувачів освіти набуває особистісного значення, при цьому проявляється сумлінність, ініціативність, підвищується якість засвоєння знань, умінь і навичок, міцнішає зв'язок між здобувачем освіти і викладачем.

Актуальність професійної спрямованості у навчанні зумовлена сучасним рівнем розвитку науки, який яскраво виражає інтеграцію суспільних, економічних і природничо-наукових знань.

Мета статті: довести необхідність реалізації зв'язків курсу фізики і предметів професійно-теоретичної підготовки.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інтеграція у змісті навчання – справа не нова. Питанням удосконалення навчально-виховного процесу шляхом застосування професійно-спрямованих загальноосвітніх дисциплін займалась низка науковців: М.С. Анісімов, Г.М. Волков, А.М. Гуржій, І.М. Козловська, М.В. Марков, М.Г. Ничкало, О.М. Новиков, Г.М. Цибульська.

На важливості взаємозв'язаного навчання для забезпечення міцності знань здобувачів освіти наголошував Я. Каменський. Він вважав, що знання здобувачів освіти будуть міцними, якщо все, що в природі знаходиться у постійному взаємозв'язку, повинно викладатися у такому ж зв'язку. Цю ідею підтримали Дж. Локк, І. Песталоцці, А. Дістервег. Серед українських вчених проблемою міжпредметних зв'язків займалися К. Ушинський, П. Каптеров, Г. Ващенко. Саме К. Д. Ушинський стверджував: «Під час розподілу предметів викладання в загальноосвітніх закладах слід мати на увазі не науки в їх окремоті, а душу учня в її цілісності та її органічний, поступовий і всебічний розвиток...».

Виклад основного матеріалу. В умовах науково-технічного прогресу, коли спостерігається надзвичайний розвиток техніки, технології й організації праці, а відповідно рухомість трудових функцій, зміст навчання в ліцеях повинен відображати сучасний рівень науки і техніки, щоб підготувати висококваліфікованих робітників. Державний навчальний заклад «Крижопільський професійний будівельний ліцей» займає одне з провідних місць в Україні щодо підготовки кваліфікованих фахівців цукрової галузі, а саме «Апаратник варіння утфелю» (цукровар). На ринку праці ця професія є необхідною та престижною.

Розкрити здобувачам освіти наукові основи і загальні принципи виробництва цукру можливо лише за умовами здійснення політехнічного принципу навчання, завдяки якому підвищується якість засвоєння професійних знань, умінь і навичок. Тому так необхідний взаємозв'язок загальної освіти з практикою, навколишнім життям і виробництвом. Ці зв'язки, базуються на взаємодії основ наук і здійснюються за напрямками:

- включення у зміст уроку виробничого матеріалу, як підґрунтя для теоретичних узагальнень;
- розв'язання задач виробничого змісту;
- використання технічної літератури, довідників та обґрунтування результатів виконаного завдання, ознайомлення з роботою винахідників і раціоналізаторів тощо [1].

Одним із головних завдань, яке ставлять перед собою викладачі Державного навчального закладу «Крижопільський професійний будівельний ліцей» – дати глибокі та міцні знання здобувачам освіти, засобами свого предмета розкрити красу їхньої майбутньої професії та приділяти велику увагу професійній направленості. Зокрема, основними принципами викладання фізики та загальнотехнічних дисциплін.

Вивчення фізики особливо важливе для формування наукового світогляду кваліфікованого робітника, а особливо апаратника варіння утфелю (цукровара). Адже пізнання законів фізичної картини світу формує основу для засвоєння спеціальних дисциплін.

При вивченні фізики особливо важливе місце займає професійна спрямованість. Академік А. Ф. Йоффе висловився про значення фізичних знань у нашому житті так: «Сучасна техніка – це перш за все фізика в різних її застосуваннях». У процесі навчання слід не тільки подати здобувачам освіти систему наукових знань, але й озброїти їх цілою низкою умінь і навичок пізнавального і практичного характеру та створити необхідні умови для розвитку особистості.

Щоб досягти результату процесу навчання, обмірковуємо кожний етап уроку, підбираємо найбільш оптимальні форми та методи у відповідності до змісту навчання й навчально-виробничої практики. Серед форм навчання віддаємо перевагу активним: інтерактивним технологіям (роботі у групах, ігровій технології, дискусіям, семінарам), бінарним та інтегрованим урокам, проблемно-пошуковим завданням, використанням мультимедійних презентацій, підбором завдань, задач із професійно спрямованим змістом, виконанням розрахунків, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю здобувачів освіти, лабораторно-практичним роботам, а також екскурсіям безпосередньо на цукровий завод.

Використовуючи інформацію про різні фізичні процеси, ліцеїсти по-новому осмислюють явища, що дає змогу формувати цілісне сприйняття дійсності. Такі уроки сприяють інформаційному збагаченню сприймання, мислення й почуттів учнів за рахунок вибору змісту матеріалу. Вони допомагають емоційно та системно сприйняти запропонований матеріал, реалізують принципи єдності навчання й виховання; наочності, доступності, самостійності, активності кожного здобувача освіти, а також при цьому вчать співпраці.

Під час застосування професійних навичок здобувач освіти бачить практичне використання основних законів фізики, вчиться працювати з різноманітними джерелами інформації та аналізувати зміст матеріалу, який досліджується та самостійно працює з великим об'ємом інформації.

На уроках фізики під час вивчення теми «Вимірювання» даємо здобувачам освіти завдання описати фізичні властивості сировини для виробництва цукру. Так як фізико-хімічні властивості цукрових буряків характеризуються здатністю цукру до дифузії, яка залежить від молекулярної ваги дифундууючої речовини (чим менше молекулярна вага, тим вище швидкість дифузії), від здатності білків протоплазми до згортання (внаслідок денатурації білків при певних температурах підвищується проникливість клітинних стінок, дифузія речовин через таку пористу перегородку полегшується). Висока водоутримуюча здатність коренів сприяє збереженню необхідного фізичного стану сировини, з якої отримують якісну стружку при певній зрізаності коренів.

При вивченні розділу «Механіка» на прикладі транспортера, буртоукладальної машини розглядаємо види рухів. Здобувачі освіти розв'язують задачі на визначення переміщення, пройденого шляху та швидкості тіла. Вони також визначають частоту обертання маховика двигуна та електродвигуна, рухомих частин електроустановок та приладів.

Вивчаючи розділ «Динаміка», розглядаємо рух цукру по транспортеру на склад: здобувачі освіти визначають значення сили, ваги, прискорення, потужності. При вивченні ваги тіла розглядаємо рух тіла, визначаємо зменшення ваги автомобіля після вивантаження цукрового буряка в бурякові кагати.

Під час вивчення теми «Інерція та інертність» звертається увага на безпеку праці при роботі з рухомими об'єктами, які після вимкнення ще певний час обертаються.

Вивчаючи тему «Рівновага тіл. Умови рівноваги тіла, що має вісь обертання», обговорюється чітке горизонтальне встановлення завитка у відцентрованій бурякорізці. Значну увагу приділяється простим механізмам клинам, блокам, міжрамним накладкам, які значно полегшують роботу на підприємстві. Здобувачі освіти наводять приклади використання простих механізмів у майбутній професії.

При вивченні теми «Механічна робота та потужність» зосереджуємо увагу учнів на фізичному понятті «кінська сила». Здобувач освіти розв'язує задачі із знаходженням потужності електродвигуна та виконання корисної роботи, визначаємо потужність та коефіцієнт корисної дії двигуна.

Вивчаючи тему «Молекулярна фізика», розглядаються властивості рідин (води, сиропу, утфелю), газів (сатураційного газу, що містить CO₂) та їх дослідне обґрунтування» поєднується з процесами сатурації, дифузії у дифузійному апараті, де із бурякової стружки отримують дифузійний сік та свіжий жом. Пояснюючи сили взаємодії між молекулами, наводимо приклади обробки соку діоксидом вуглецю, вапняково-вуглекислу очистку, діоксидом сірки. Звертаємо увагу на те, що у процесі кристалізації цукру, теж діє сила протягування між молекулами.

Також приділяємо увагу властивості твердих тіл (крихкості, пружності) та застосуванню їх в обладнанні цукрового виробництва (амортизатори, вимикачі, насоси, клапани, дозатори). Розв'язуємо задачі із застосуванням ізопроесів у ошпарювачах, дифузійних апаратах, переддефекаторах, вакуумних апаратах, техніку безпеки при роботі на робочому місці апаратника варіння утфелю.

Під час вивчення теми «Рідкі кристали» розповідаємо про прилади, в яких вони використовуються (датчики з дисплеями).

Для вивчення теми «Термодинаміка» підбираємо задачі з визначення кількості дифузійного соку, що відбирається із стружки буряка (цукрози), сухих речовин та жому. А також розглядаємо принцип роботи кондиціонера, принцип роботи теплових двигунів.

Тема «Електрика і магнетизм» є фундаментальною для вивчення електротехніки з основами промислової електроніки. На заняттях приводимо приклади застосування основних законів електрики на виробництві. Здобувач освіти повторює вимоги безпеки при роботі з електричним струмом, розглядає з'єднання провідників, їх переваги та недоліки.

Також вивчаємо будову та принцип дії вимірювальних приладів (амперметра, вольтметра та ін.), електродвигуна, генератора, перетворювачів напруги, трансформатора, конденсатора, розглядаємо будову електростанції, передачу електроенергії на відстань, принцип роботи електричних пристроїв.

Розв'язування фізичних задач виробничого змісту – один із засобів реалізації зв'язку курсу фізики і цукрового виробництва. Академік АПН України С.У. Гончаренко сказав: «Розв'язуючи задачі, учень повинен не лише розуміти фізичну суть станів тіл і процесів, що відбуваються в них, а й виявити вміння розкрити взаємозв'язки між явищами, причинність і хід фізичних явищ; на основі законів фізики передбачати хід фізичних явищ» [3, с. 190].

Завдання професійного спрямування застосовуємо на різних етапах уроку при вивченні загальноосвітніх та загальнотехнічних предметів:

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

1. На етапі перевірки домашнього завдання, крім розв'язання задач, пропонуємо здобувачам освіти скласти задачі професійного спрямування з теми, яка вивчається, підібрати приклади застосування навчального матеріалу у своїй майбутній професії й оформити у вигляді презентації процесів. Наприклад, теплової обробки при виробництві цукру, руху тіл по колу, електровимірювальні прилади контролю технологічного процесу виробництва цукру, датчики та виконавчі механізми цукрового виробництва.

2. На етапі мотивації навчальної діяльності створюємо самостійно-пошукову діяльності здобувачів освіти із розв'язання навчальних проблем.

3. Для активізації та розвитку пізнавальної потреби, формування інтересу до знань на початку вивчення теми здобувачам освіти пропонуємо розв'язати задачі з виробничим змістом.

4. На різних етапах навчального процесу, підготувати проекти (реферати, презентації, випустити інформаційні бюлетені, газети з використанням ІКТ).

5. На етапі практичного застосування знань, умінь і навичок застосовуємо як індивідуальну, так і групову форми роботи.

6. На етапі перевірки знань, умінь, навичок використовуємо тести, завдання із професійним змістом, перевіряємо готовність здобувачів освіти використовувати здобуті знання для розв'язання проблем виробничого характеру.

Наприклад, у кожен варіант завдань для тематичного оцінювання включаємо задачі з професійним змістом, в яких обчислення фізичної величини пов'язане з відомостями про виробничі механізми, установки, процеси та ставимо такі питання, які зустрічаються на практиці, при цьому матеріал, який використовується в задачах, органічно пов'язаний із програмним матеріалом уроків. Такі задачі викликають значний інтерес, особливо якщо їх розв'язання підказує ліцеїстам практичне вирішення якого-небудь виробничого питання. На уроках пропонуємо здобувачам освіти задачі для «повного засвоєння теорії», «практичного її застосування», а також «розвитку розуму і кмітливості учнів» [6], розв'язання яких не потребує обчислень. Застосування таких задач сприяє розвитку мовлення учнів, формуванню вмій чітко, логічно й лаконічно висловлювати думку, «оживляє» виклад навчального матеріалу, підвищує пізнавальну активність здобувачів.

Наприклад, застосовуємо метод «Мозкова атака». Учні дають відповідь на запитання:

1. Яке фізичне явище лежить в основі видобування із стружки буряка максимально можливою кількістю сахарози?

2. Яким явищем зумовлено переміщення цукру в центрифугі, відбіленні та сушінні?

3. Чому кількість цукру, що зберігається в банках, облічують не в одиницях об'єму, а в одиницях маси (кілограмах або центнерах)?

4. Для фільтрування соку I сатурації використовують автоматизовану фільтраційну установку під тиском РКО. Робочий тиск, (мПа) не більше: фільтрування – 0,8, промивання – 0,8, просушування повітрям – 0,8. Чому потрібен такий тиск?

5. Під час виробництва цукру аромат поширюється по всьому цукровому заводі. Яке фізичне явище тут має місце?

Також застосовуємо для самостійної роботи професійно спрямовані задачі. Такі завдання підвищують теоретичний рівень навчання навчальних предметів, забезпечують на уроках зв'язок із виробництвом, покращують професійну підготовку здобувачів освіти у цукровому виробництві, активізують навчальний процес, підвищують виховну роль навчання та праці, допомагають глибше пізнати навчальний предмет, і краще зрозуміти необхідність її вивчення для оволодіння майбутньою професією апаратника варіння утфелю.

Для узагальнення знань із теми «Основні положення молекулярно-кінетичної теорії» пропонуємо здобувачам освіти розв'язати такі задачі:

1. Для чого обробку соку продувають газом, що містить 30-36% CO_2 при температурі 80-85° С протягом 10 хвилин, і з якою метою це здійснюється?

2. Знайти середню квадратичну швидкість руху молекул газу, який займає об'єм 5м³ під тиском 200кПа і має масу 6 кг.

При вивченні розділу «Основи термодинаміки» розв'язуємо професійно-спрямовані задачі:

1. Поясніть: чому на складі цукор потрібно зберігати в мішках при відносній вологості не вищій 70% і при температурі повітря не вище 40°, а в безтарному зберіганні – при відносній вологості в складі не вищій 55-60% і при температурі повітря для продування – 20-22°?

2. За відсутності вимірювальних пристроїв, здатних давати безпосередню інформацію про концентрацію сухих речовин і кристалічного цукру, а також про коефіцієнт перенасичення уварюючого утфелю, користуються методом залежності електричного опору R від коефіцієнта перенасичення a_{np} .

$$R_1 = 10 \text{ Ом}; a_{np} = 0,6 \qquad R_3 = 200 \text{ Ом}; a_{np} = 1,1$$
$$R_2 = 100 \text{ Ом}; a_{np} = 0,9 \qquad R_4 = 320 \text{ Ом}; a_{np} = 1,3$$

Побудувати графік залежності струму від температури.

Під час виконання лабораторно-практичних робіт здобувачі освіти закріплюють набуті знання, що тісно пов'язані з професійними навиками та вдосконалюють роботу з фізичними властивостями матеріалів, що знадобляться в побуті після оволодіння професією. Наприклад, спостереження явища дифузії при розчиненні цукру у воді.

Яскраво простежується професійна спрямованість також на заняттях з електротехніки. Приділяємо увагу на вивчення основних законів електричного струму; електровимірювальних приладів та правил виконання електричних вимірювань; електрообладнання цукрового заводу, принцип дії та умінням користуватися електрообладнанням, дотримуватися правил безпеки праці при роботі з електрообладнанням; аналізувати і зіставляти показання контрольно-вимірювальних приладів; правильно діяти у разі технологічних порушень і ліквідації аварійних ситуацій.

Для зацікавленості здобувачів освіти на уроках електротехніки застосовуємо розв'язування експериментальних, цікавих та якісних задач.

На уроках інформаційних технологій зосереджуємо увагу на використанні на виробництві програмного забезпечення. Розглядаємо автоматизовані лінії та модулі, автоматизацію цукрового виробництва та безпосередньо робочого місця апаратника варіння утфелю. Належна увага приділяється охороні праці та людському фактору на автоматизованому виробництві. Вимоги цукрового виробництва в значній мірі задовольняють засоби автоматизації. До них відносяться пристрої та перетворювачі температури (термоперетворювачі, термометри розширення, тиску (манометри, дифманометри, вакуумметри), витрат (діафрагми нормальні, електромагнітні витратоміри, ротаметри), кількості і маси речовин (автоваги, дозатори вагові), рівня (рівноміри, регулятори-сигналізатори, блок контролю опору), складу і кількості речовин (рН-метри зі скляними індикаторними електродами, густотоміри, газоаналізатори), електричні і пневматичні прилади, пристрої вироблення команд, пристрої командної інформації (електричні, пневматичні виконавчі механізми і регулюючі клапани). Також в якості контролюючого середовища у процесі розглядаємо сировину, продукти виробництва та відходи. Середовища цукрового виробництва характеризуються агресивністю, наявністю механічних і дрібнодисперсних домішок, кристалізуючих і самоутворюваних компонентів, твердих осадів, утворення піни і накипу, підвищення в'язкості і кольору, високими вологістю і температурою. Звертаємо увагу здобувачів освіти на дотримання вимог безпеки праці при роботі з ними.

Вивчаємо систему управління підприємством, системи контролю регулювання, сигналізації та блокування пуску. При виконанні практичних робіт здобувачі освіти поглиблюють знання та вміння працювати з комп'ютером, програмами професійного призначення.

В свою чергу, предмет «Охорона праці» тісно пов'язана з виробництвом, тому роботу на уроках спрямовуємо на формування у майбутніх робітників знань і навичок із безпеки праці, відповідального ставлення до збереження життя і здоров'я особистого та працюючих поруч на виробництві.

Наприкінці вивчення кожної теми предметів проводимо урок узагальнення і систематизації знань, умінь і навичок учнів із використанням тестової перевірки знань, інтерактивні вправи («Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», «Броунівський рух», «Ажурна пилка», «Коло ідей», «Метод ПРЕС»), ігрові методи («Снігова куля», «Слово – речення – запитання – відповідь», «Знайди помилку», «Запитай себе сам», «Хто більше», «Ланцюжок», «Електротехнічне доміно», «Кольорова стрічка», «Сюрприз», «Вилучи зайве», «Знайди за описом», «Так – ні», «Розсіпанка», «Найрозумніший», квест, вікторини). Кожен учень обговорює результати своєї діяльності, визначає свій внесок та внесок своїх одногрупників у спільну роботу із вивчення матеріалу.

Для виявлення загальної картини засвоєння матеріалу і сприяння індивідуальній роботі з учнями, які мають різні рівні навчальних досягнень із предметів застосовуємо тести. Тестові завдання розвивають інтуїцію, логічне мислення; виховують ініціативність, запов'язатливість, почуття розумного, ризик.

Наприклад, на заняттях із предмета «Інформаційні технології»:

1. При автоматизації процесів дефекосатурації і сульфитації потрібно:

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

- а) відповідний запас регулюючого середовища;
  - б) РН-середовище;
  - в) запас сировини;
2. При підготовці станції дефекосатурації до автоматизації слід:
    - а) передбачають пристрій для відведення соку із апарата;
    - б) передбачити, перш за все, автоматизацію підігрівачів соку після дифузійної установки.
  3. При автоматизації (Встановити відповідність:

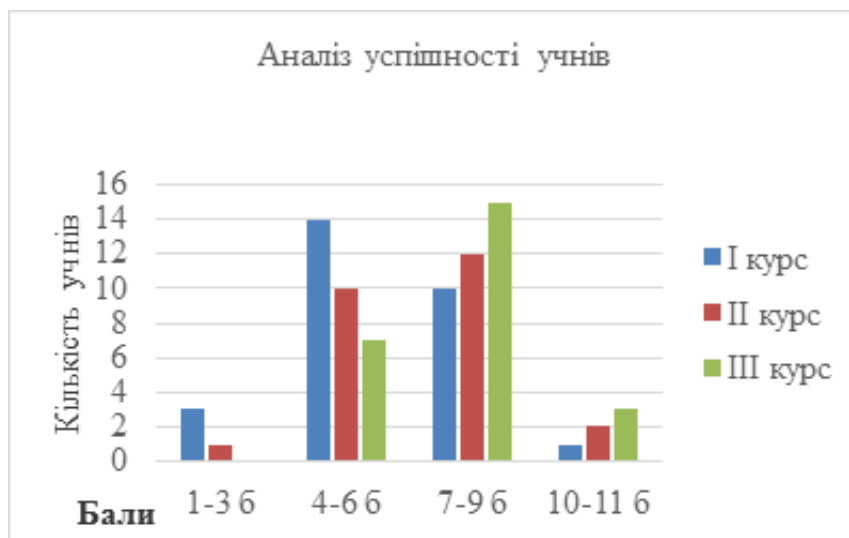
а) з прямо-плівковими апаратами ВАПП	I) передбачають пристрій для відведення соку із апарата
б) однопрохідного довготрубного випарного апарата	II) передбачається запас електронасосних агрегатів з продуктивності
	III) контур рециркуляції на кожному корпусі з регулюючим органом для заміщення нестачі розчину, що поступає в апарат за рахунок вихідного продукту

Також для розширення і поглиблення знань учнів організуємо екскурсії на цукровий завод ПрАТ ПК «Поділля», які мають пізнавальне значення. Гарного результату дають комплексні екскурсії, які мають узагальнюючий характер, так як вони поєднують декілька предметів (технологію цукрового виробництва, фізика, хімія, сировина і матеріали, електротехніка, охорона праці).

Опираючись на знання учнів із фізики та технології цукрового виробництва, уточняємо фізико-хімічні процеси варіння цукру у вакуум-апараті, засоби та пристрої автоматизації. Як підсумок екскурсії – захист звітів про екскурсію та навчальних проєктів.

Отже, таке комплексне вивчення та вирішення завдань професійного спрямування сприяє покращенню підготовки майбутніх кваліфікованих апаратників варіння утфелю.

Для визначення ефективності інтеграції навчальних предметів порівнюємо навчальні досягнення здобувачів освіти у навчальних групах із професії «Апаратник варіння утфелю».

Результатом роботи є покращення успішності та формування усвідомлення здобувачами освіти необхідності вивчення фізики та загальнотехнічних дисциплін.

Висновок. Отже, професійна спрямованість – це особливо значущий у сучасних умовах наукової інтеграції фактор формування змісту і структури навчального предмета, а саме структура навчального предмета слугує одним з об'єктивних джерел різноманіття їхніх видів і функцій.

Завдяки професійно орієнтованим урокам навчання в професійних (професійно-технічних) навчальних закладах – підвищення якості знань здобувачів освіти сприяє органічному поєднанню теорії і практики при підготовці конкурентоспроможних кваліфікованих, креативних, комунікативних, професійно-мобільних робітників. А це означає, що випускник ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей» – конкурентоспроможний, здатний до самовдосконалення та професійного зростання.

1. Батышев С. Я. Проблемы взаимосвязи общего и профессионально-технического обучения учащихся в средних профтехучилищах / С.Я Батышев // Советская педагогика – 1983. – №4 – С. 82–87.
2. Баханов К.А. Панорама методических идей / К.А. Баханов // Народное образование. — 1990. — №6. — С. 66–67.
3. Волошин З.С. Автоматизация сахарного производства. – З.С. Волошин, Л.П. Макаренко, П.В. Яцковський – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Агропромиздат, 1990. – 271 с.
4. Гуревич Р.С. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі (з досвіду роботи експериментального педагогічного майданчика у ВПУ №4 м.Вінниці) – Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, Ю.В. Бадюк – Вінниця: ТОВ «Діло», 2006. – 365с.
5. Римкевич А. П. Збірник задач з фізики для 8–10 кл. середньої школи / А. П. Римкевич // Посібник. – 8-е вид., перероб. – К.: Рад. шк., 1987. – 176с.
6. Сапронов А.Р. Технология сахарного производства. - М.: Колос, 1998. – 232 с.

УДК 377.3

В.В. Гуменюк

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії,
старший викладач
Кузьминецький професійний аграрний ліцей Вінницької області*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВОДІЇВ АВТОМОБІЛЯ.

Анотація. У статті розглянуто методику застосування інтерактивних методів навчання під час підготовки майбутніх водіїв автотранспортних засобів. Відзначено, що застосування цієї методики формує професійні компетентності та зосереджує увагу учнів на найважливіших моментах навчального матеріалу. Доведено необхідність урізноманітнювати види діяльності учнів, проведення мотивації навчання, що підвищує якість знань. Запропоновано застосування інтерактивних вправ при вивченні теми «Органи керування автомобілем та користування ними», з предмета «Основи безпеки руху».

Ключові слова: інтерактивний метод, органи керування автомобілем, кермове колесо, гальмування, експрес-опитування.

V.V. HUMENYUK USE OF INTERACTIVE METHODS IN TRAINING CAR DRIVERS

Abstract. The article considers the method of application of interactive teaching methods during the training of future drivers of motor vehicles. It is noted that the application of this technique forms professional competencies and focuses students' attention on the most important points of the educational material. The necessity to diversify the types of student activity, to motivate learning, which improves the quality of knowledge, has been proved. The application of interactive exercises in the study of the topic «Car controls and their use», on the subject «Fundamentals of traffic safety».

Key words: interactive method, car controls, steering wheel, braking, express survey.

Вступ. Парк автомобілів в нашій країні за останні роки різко збільшився. Щорічно сотні тисяч громадян одержують посвідчення на право керування автотранспортними засобами. Збільшується кількість недосвідчених водіїв, які не спроможні швидко орієнтуватися в дорожніх обставинах та досконало і правильно користуватися органами керування автомобіля. Статистика ДТП свідчить про те, що в 60-80% випадків вони виникають через помилки водіїв. [1, с. 12]

Все це вимагає, поряд з конструктивними процесами в організації підготовки водіїв, впровадження нових сучасних технологій, форм і методів їх професійної підготовки. Підготовка водіїв може здійснюватись успішно в тому випадку, коли кожен викладач досконало володіє методикою. Ця майстерність складається з глибокого знання предметів, які вивчаються, доброї методичної підготовки, вміння знаходити найефективніші інтерактивні форми і методи ціленаправленої і систематичної дії на учня з метою передачі йому певних знань, вмінь і навичок.

Систематизований навчальний матеріал, тестовий контроль, питання і завдання направлені на розвиток і удосконалення не тільки інтелектуальних, а й професійних здібностей. Різноманітні та систематизовані завдання створюють умови для самореалізації особистості і об'єктивного оцінювання власних досягнень, для свідомого та достатньо глибокого засвоєння знань.

В процесі викладу систематизованого навчального матеріалу пропонуються завдання для індивідуального опрацювання і колективного обговорення, використовуються ігрові елементи, створюються умови для формування професійних навичок майбутньої професії.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Деякі форми самостійної роботи для здійснення самоконтролю дозволяють учню вибрати завдання з урахуванням своїх здібностей і інтересів, створюють оптимальні умови для пізнавальної діяльності учня, розкривають перспективу розвитку від завдань репродуктивного характеру до реконструктивного, від проблемного – до професійного. [2]

Опрацювання учнями інтерактивних вправ забезпечить глибоке засвоєння системи знань даної теми, системно-структурного і функціонального рівнів, розвиток критичного та системного мислення, формування професійних навичок майбутніх водіїв автотранспортних засобів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями і практиками визнано, що отримання знань, формування вмінь і навичок, розвиток особистісних якостей набуття певних компетентностей особистості учня є найефективнішими, якщо в освітньому процесі використовують інтерактивні форми і методи.

В науково-педагогічних роботах та публікаціях К.О.Баханова, І.М.Дичківської, Є.В.Максименка, О.І.Пометуна, Г.П.П'ятакової, П.О.Фрейра, Е.С.Циганкова, В.І.Шаталова, та багато інших доведено, що за допомогою інтерактивних технологій учні мають змогу:

- аналізувати навчальну інформацію, творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу й у такий спосіб зробити засвоєння знань доступнішим;
- навчитися формулювати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну позицію, аргументувати й дискутувати [2];
- навчитися слухати іншу людину, поважати альтернативну думку;
- моделювати різні ситуації, збагачувати власний досвід через включення в різні життєві ситуації, їх моделювання;
- вчитися будувати конструктивні взаємини у групі, уникати конфліктів, розв'язувати їх, шукати компроміси, прагнути діалогу та консенсусу;
- розвивати навички проектної діяльності, самостійної роботи виконання творчих робіт [3].

Дослідження, проведені Національним тренінговим центром (штат Мері ленд, США), показує нам, що інтерактивне навчання уможливує різне збільшення відсотка засвоєння матеріалу, бо впливає не лише на свідомість учня, а й на його почуття та волю. Результати цих досліджень зображено в схемі, яка дістала назву «Піраміда навчання» [4, с. 11] (див. рис.1).

Рис.1 Піраміда навчання

Зі схеми видно, що найбільших результатів можна досягнути за умов інтерактивного навчання, це від 50% до 90%.

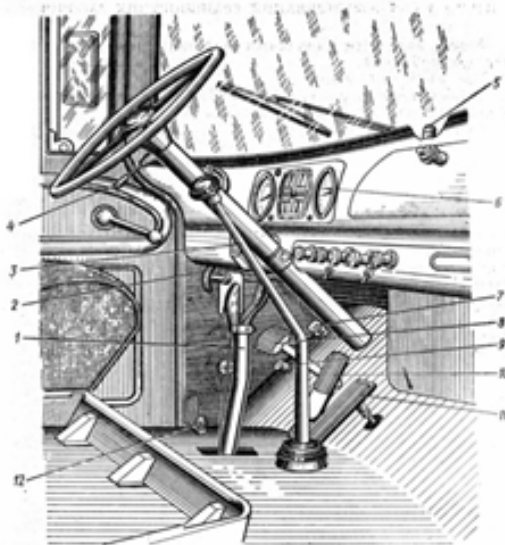
Тому *метою статті* є – висвітлення досвіду використання інтерактивних методів при підготовці водіїв автомобіля на прикладі вивчення теми «Органи керування автомобілем та користування ними», з предмета «Основи безпеки руху».

Виклад основного матеріалу. Органи керування автомобіля мають дуже велике значення в професії водія. А ще важливіше вміти досконало та ефективно користуватися ними для того, щоб за допомогою прийомів керування безаварійно виходити з будь-якої дорожньо-транспортної ситуації. Тому, вивчаючи тему «Органи керування автомобілем та користування ними», здійснюємо принцип системності і послідовності, доступності навчання, міцності знань; користуємось правилами: йти від відомого до невідомого, від легкого до важкого, від простого до складного [1, с. 27].

Розпочинаємо вивчення цієї теми на майданчику для практичного водіння автомобілів разом з майстром виробничого навчання на навчальному автомобілі. Звичайно, попередньо плануємо згідно з розкладом занять та погоджуємо з навчальною частиною. Таке поєднання теорії і практики має дуже велике значення тому, що учні краще запам'ятовують органи керування на навчальному автомобілі. Далі застосовуємо метод бінарного уроку: спочатку викладач розповідає теорію, а потім майстер виробничого навчання демонструє все на автомобілі.

Робоче місце водія починається з регулювання сидіння в кабіні відповідно до зросту. Важливо навчитись займати правильне положення за кермовим колесом. Водій повинен сидіти за кермом прямо, спираючись на спинку сидіння, кермове колесо тримати двома руками міцно, але без напруження. Також пояснюємо необхідність правильно оглядати дорогу з робочого місця водія спереду та ззаду автомобіля через дзеркала заднього виду, показуємо, як правильно встановлювати дзеркала.

Органи керування та контрольні прилади вивчаємо в кабіні автомобіля, тобто поєднуємо з практичними вправами. При ознайомленні учнів з органами керування та контрольними-вимірювальними приладами зберігаємо певну систему, групуємо органи за їх призначенням. Марки автомобілів вивчаємо ті, які використовуються в навчальному закладі для практичного водіння (див. рис.2). Далі майстер виробничого навчання називає і показує кожний прилад, важіль, педаль, вимикач та інше, пояснює призначення, показує правильні прийоми користування.

Рис. 2 Органи керування автомобіля ЗИЛ-130

Після цього застосовуємо інтерактивну вправу для закріплення знань: «Виконай сам». Вибираємо декілька учнів і вони по черзі показують, називають і приводять в дію органи керування: вільний та робочий хід педалей, нейтральне та робоче положення важеля переключення передач, положення важеля ручного гальма.

Дуже важливим є те, що при керуванні автомобілем потрібно виконувати вірну посадку водія в автомобіль, зберігати правильне положення на робочому місці. При цьому наголошуємо учням, що напружене положення за кермом призводить до швидкого стомлення. Занадто вільне положення знижує уважність і це може призвести до ДТП. Доводимо учням, щоб вони усвідомили, що сідати на робоче місце водія потрібно так, щоб мати можливість добре спостерігати за дорогою та швидко і вміло користуватися органами керування під час руху.

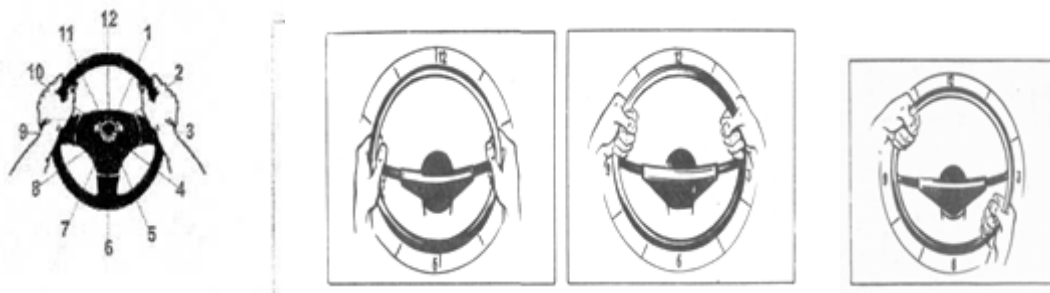
Після ознайомлення учнів з органами керування і контрольними-вимірювальними приладами розповідаємо і одночасно показуємо практично, як регулюються сидіння, ремені безпеки, дзеркала заднього виду (див. рис.3). Далі даємо учням самого високого та низького зросту, щоб вони по черзі відрегулювали сидіння, ремені безпеки та дзеркала під свій зріст. Тобто, щоб вони виконали вправу «Теорія і практика єдині».

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Рис. 3 Регулювання сидіння водія, підголівників і ременя безпеки

Розкриваючи питання про положення рук на кермовому колесі, порівнюємо його з циферблатом годинника. Доводимо учням те, що найоптимальнішим положенням рук на кермовому колесі є сектор на циферблаті годинника: права рука від 1 год. 30 хв. до 3 год. і ліва рука від 9 год. до 10 год. 30 хв (див. рис.4).

Рис. 4 Оптимальне положення рук на кермовому колесі

Після викладення цього блоку навчальних питань для контролю засвоєння матеріалу проводимо бліц-опитування, яке примушує працювати всю групу. Коли опитування закінчилось, оголошуємо «фізкультхвилинку», щоб група в швидкому темпі повернулась до навчального кабінету з ПДР і ОБР для продовження розгляду інших теоретичних питань з цієї теми.

Розглядаючи питання пуску, прогрівання і зупинки двигуна застосовуємо вправу «ОБР +...». З предмету «Будова автомобіля» повторюємо тему «Система пуску двигуна». Розглядаємо умови пуску карбюраторного і дизельного двигунів, на газовому паливі, шляхи полегшеного запуску за допомогою свічки накаливання, особливостей будови і роботи стартера, а також несправності, які можуть виникати в системі пуску. Повторення відбувається методом «Мікрофон», що передбачає своєрідну естафету, кожен по черзі відповідає на поставлене запитання.

Питання огляду і оцінки дорожніх обставин та користування попереджувальними сигналами на пряму пов'язані з ПДР. Так як ці питання вивчались на уроках ПДР, застосовуємо інтерактивну вправу: «Що? Де? Коли? Як? Чому?»

Об'єднуємо учнів у п'ять творчих груп. Формуємо п'ять журналістських запитань:

1. Що відноситься до попереджувальних сигналів?
2. Де вмикається аварійна сигналізація?
3. Коли необхідно вмикати попереджувальний сигнал світловим покажчиком повороту?
4. Як подається попереджувальний сигнал рукою?
5. У чому повинен переконатись водій перед початком руху?

Шляхом жеребкування кожна група отримує запитання та по черзі відповідає на них.

Послідовність дій органами керування вивчаємо із застосуванням мультимедійного проектора. Спочатку показуємо відеоролик: «Рушання автомобіля з місця». Після цього на екрані висвітлюється слайд кабіни автомобіля з пронумерованими органами керування в послідовності початку руху. Застосовуємо метод «Ланцюжок» – на екрані є 9 цифр, відповідає 9 учнів (див. рис.5).

Вивчення переключень передач в автомобілі розпочинаємо з проблемного питання: «Які типові помилки роблять водії при переключенні передач у висхідному і низхідному порядку?»

Рис. 5 Порядок дій перед початком руху

Поступово, даючи відповіді на ці питання, використовуючи пам'ятки водія, підводимо учнів до дотримання певного порядку переключення передач (див. рис.6).

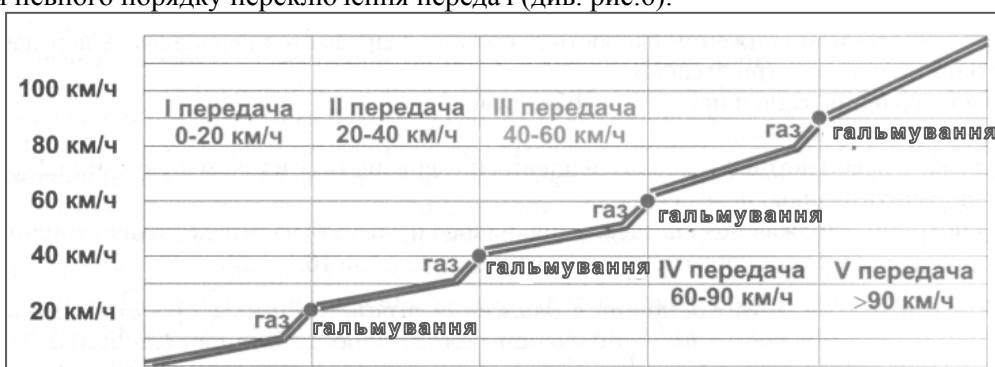

Рис. 6 Переключення передач у висхідному і низхідному порядках

Висвітлюючи питання прийомів і техніки керування кермовим колесом, застосовуємо інтерактивну вправу «Контраварійна підготовка водіїв», яка допомагає при маневруванні оволодіти прийомами керування. Викладач, розповідаючи про вправи з контраварійної підготовки, супроводжує розповідь показом способів керування кермовим колесом на спеціально виготовленому тренажері «Кермове колесо автомобіля», яке кріпиться до робочого місця викладача та робочих місць учнів. Особливу увагу при цьому зосереджуємо на правильний «перехват» рульового колеса лівою і правою руками при повному його повороті в умовах швидкісного керування за різних дорожньо-транспортних ситуацій. Учні повторюють за викладачем на своїх тренажерах прийоми та техніку керування кермовим колесом.

Щоб закріпити вивчене, проводимо експрес-опитування за питаннями для самоповторення та тестовий контроль. Працює вся група.

Прийоми керування гальмовою системою розглядаємо за допомогою комп'ютерної презентації, куди входять питання гальмівного і зупиночного шляху, способів та видів гальмування (див. рис.7).

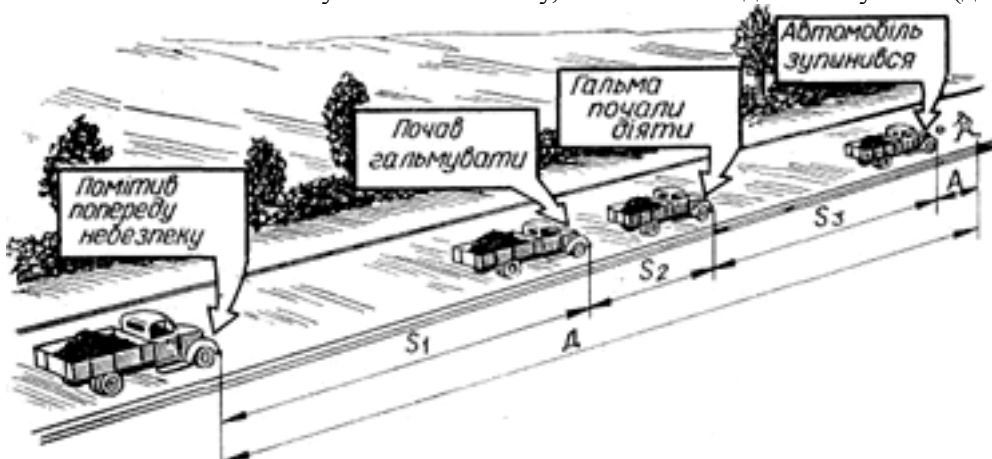

Рис. 7 Зупиночний шлях і дистанція безпеки автомобіля

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Після перегляду презентації використовуємо інтерактивну вправу «Таблиця знань». Учням роздаються завчасно роздруковані таблиці, які вони повинні заповнити.

Таблиця 1

Гальмування

№ п/п	Назва терміну	Дати визначення
1	Зупинковий шлях	
2	Час реакції	
3	Втома та алкоголь	
4	Ознаки настання сильної втоми	
5	Гальмівний шлях	
6	При збільшенні швидкості вдвічі – гальмівний шлях збільшується в...	

Таблиця 2

Види гальмування

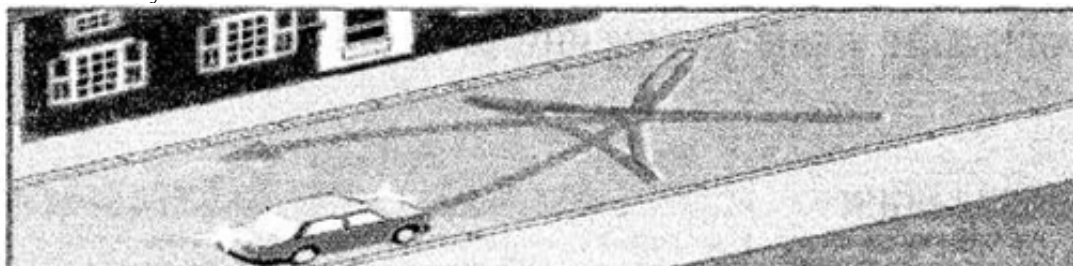
№ п/п	Спосіб гальмування	Які дії водія при...
1	Службове	
2	Екстренне	
3	Гальмування двигуном	
4	Комбіноване	
5	До гальмування «юзом» на задньоприводному автомобілі більш схильні	
6	Гальмування «юзом» при сухому стані дороги	

Питання розташування автомобіля на проїзній частині вивчалось в 11 розділі «Правил дорожнього руху» і більшість учнів володіють цими знаннями. Тому застосовуємо інтерактивну вправу «Чи знаєте ви?..»

- Як визначається кількість смуг для руху?
- Де повинен розташуватися автомобіль на проїзній частині?
- Чи дозволяється рух автомобіля по трамвайних коліях, тротуарах і пішохідних доріжках?
- Як здійснюється поворот ліворуч за наявності трамвайних колій?

Учні, які знають відповіді, за бажанням, повідомляють їх перед групою. Вивчаючи питання зупинки автомобіля, залежно від ситуації, водій повинен вміти прогнозувати заплановані і незаплановані зупинки. А для цього необхідно досконало знати послідовність дій водія для зупинки автомобіля. Цю послідовність записуємо в робочих зошитах.

Розглядаючи питання розвороту автомобіля, розповідаємо і показуємо за допомогою моделей автомобілів на макетному столику та магнітній дошці, як потрібно опанувати різні методи розвороту та вміти вибирати їх залежно від конкретної дорожньої обстановки (див. рис.8). Для цього застосовуємо вправу «Відповідь – запитай наступного». Один учень задає запитання з методики виконання розвороту, інший - відповідає та показує схему розвороту на магнітній дошці і отримує право запитати наступного.

Рис. 8 Порядок виконання розвороту з подвійним застосуванням заднього ходу

Останнім етапом вивчення цієї теми є індикатор якісного засвоєння знань та способів дій, формування первинних навичок. Щоб визначити рівень знань та вмінь, а також способів діяльності учнів, застосовуємо систему вправ у вигляді експрес-опитування та практичного завдання з вирішення тестів, а також узагальнююче повторення, яке приводить в єдину систему засвоєні на уроці поняття.

На завершенні уроку застосовуємо інтерактивну вправу «Підіб'ємо підсумки» – один з найпоширеніших прийомів усної рефлексії.

Учні промовляють за схемою:

На уроці я...

- Дізнався...
- Зрозумів....
- Навчився...
- Найбільший мій успіх – це...
- Найбільші труднощі я відчув....
- Я не вмів, а тепер умію...
- Я змінив своє ставлення до...
- На наступному уроці я хочу...

Підсумок проводимо для того, щоб порівняти мету та завдання уроку з отриманими результатами, проаналізувати діяльність учнів на уроці та обґрунтувати отримані учнями бали. Здаємо домашнє завдання за обов'язковим рівнем.

А також пропонуємо метод «Обери завдання сам»

Тренувальний рівень:

1. Скласти тести закритого типу на тему: «Органи керування автомобілем та користування ними».

Творче завдання:

1. Користуючись Інтернет-ресурсами, підготувати презентацію: «Робоче місце водія», «Прийоми керування кермовим колесом».

2. Користуючись Інтернет-ресурсами, підготувати презентацію до наступного уроку «Керування автомобілем в обмежених проїздах» - Випереджувальне завдання для обдарованих учнів.

Висновки. Отже, використовуючи інтерактивні методи, при підготовці майбутніх водіїв автомобіля, досягаємо значної активності учнів, а значить – і запам'ятовування основного матеріалу на уроці, що є пріоритетним завданням викладача. Подальше опрацювання навчального матеріалу в різних інтерпретаціях, дозволяє сформулювати стійкі знання, які мають вихід у застосуванні практичного водіння автомобіля та - в життя.

Використовуючи цілеспрямовано і систематично інтерактивні методи навчання в процесі підготовки водіїв автомобіля, можна значно підвищити якість їх знань. При цьому заняття стають цікавішими, легшими для сприйняття та доступнішими. В учнів розвивається логічне мислення, вміння висловити думку, аргументувати її. Засвоєння матеріалу стає свідомим.

Список використаних джерел

1. Гусаров С.Н. *Культура водіння / С.Н.Гусаров, А.М. Виходець, Є.А.Кізілова - Тернопіль: ВМВ, 2013-56с.*
2. Ковальова О.М., *Використання інтерактивних методів навчання [Електронний ресурс]/ О.М. Ковальова, Н.А.Сафарголіна-Конілова, О.А.Кочубей. . – Режим доступу: <http://www.refs.in.ua/m-kochubey-o-a-vikoristannya-interativnih-metodiv-navchannya.html>. (дата звернення 08.09.2020) – Назва з екрана.*
3. *Огляд інтерактивних методів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.google.com/search/multycourse.com.ua/ua/page/19/69>. (дата звернення 15.09.2020). - Назва з екрана.*
4. Пометун О.І. *Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Науково-методичний посібник/ О.І.Пометун, Л.В. Пироженко. – Київ: А.С.К., 2004.-192с.*
5. Фрейре П.О., *Педагогіка пригноблених / Пауло Фрейре.- Київ: 2003.-168с.*

УДК 373.51:371.315

І.П. Гуменюк

методист, спеціаліст

Ю. М. Присяжнюк

*майстер виробничого навчання першої категорії, чотирнадцятого тарифного розряду
Вище художнє професійно-технічне училище №5 міста Вінниці*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Анотація. У статті розкрито особливості проведення уроку виробничого навчання з професії «Столяр будівельний», подано приклад використання онлайн-платформи Classtimedля проведення опитування учнів, описано поетапність уроку виробничого навчання, особливості його перебігу.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Ключові слова: урок виробничого навчання, навчально-виробничий процес, столяр будівельний, онлайн-платформа, оцінювання навчальних досягнень учнів, професійні компетентності, заклад професійної (професійно-технічної) освіти.

I. HUMENIUK, Y. PRYSYAZHNYUK FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCIES OF STUDENTS BY USE IN THE LESSONS OF INTERNET RESOURCES

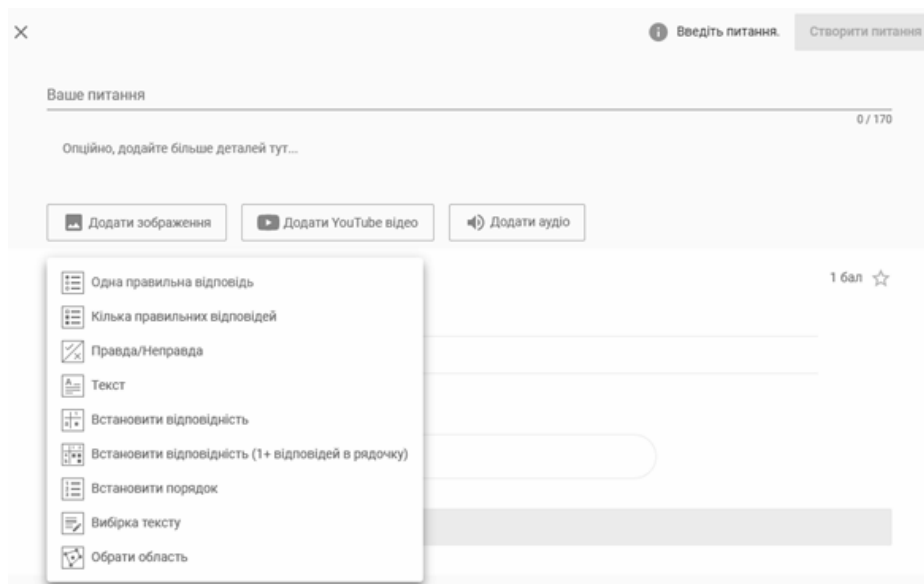
Abstract. The article reveals the features of the lesson of industrial training in the profession of «construction carpenter», gives an example of using the online platform Class time to conduct a survey of students and describes the phasing of the lesson of industrial training, the peculiarities of its course.

Key words: lesson of industrial training, educational and production process, carpenter construction, online platform, assessment of students' academic achievements, professional competencies, institution of professional (vocational) education.

Вступ. Одним із найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації освіти України є забезпечення якості підготовки спеціалістів на рівні міжнародних стандартів. Розв'язання цього завдання можливе за умови зміни педагогічних методик та впровадження інноваційних технологій та інтерактивного навчання в освітній процес [1]. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставини та відповідної ситуації.

Організація спілкування та співробітництва можлива як за допомогою традиційних методів навчання, так і за допомогою інтерактивних та хмарних технологій. Набувають популярності нові організаційні форми навчання, які не обмежуються класною кімнатою, зокрема навчального співробітництва з використанням комп'ютерних технологій [3, с. 312] та онлайн-ресурсів.

Однією із популярних безкоштовних онлайн-платформ для створення опитування є Classtime. Саме вона дозволяє створити різнорівневі завдання на одну, дві правильних відповіді, на встановлення відповідності, порядку, вибірку тексту тощо (рис. 1).

Рис. 1. Типи запитань, які можна створювати на платформі Classtime

Практика показує, що застосування викладачем комп'ютерних технологій та ресурсів Інтернету з одного боку стимулює індивідуальну активність учнів, формує позитивну мотивацію до навчання, зменшує «пасивних» і невпевнених у собі учнів, забезпечує високу ефективність навчання і розвитку майбутніх фахівців, формує певні особистісні якості і компетенції, а з другого – дає можливість самому викладачеві самовдосконалюватись, по-іншому мислити й діяти та оновлювати власний творчий потенціал, проте головною проблемою залишається гаджетизація викладачів та учнів.

Великою проблемою, що стоїть сьогодні перед педагогами, є низький інтерес учнів до навчання. Потреба у висококваліфікованих робітниках щороку зростає, тому педагогічним працівникам доводиться шукати різні шляхи мотивації та зацікавленості учнів у вивченні предметів та професійній підготовці. Також, наразі, важливим є безперервний освітній процес, що забезпечують сучасні цифрові технології та онлайн-сервіси. Освітній процес із використанням комп'ютерних технологій

вважається особливим видом освіти, що основним чином реалізується шляхом використання Інтернету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторами навчально-методичних праць щодо методики проведення уроків виробничого навчання представляли у своїх роботах С. О. Заславська, Г. І. Ненько, Н. Г. Ничкало, С. С. Шевчук. Питання впровадження та використання в освітньому процесі комп'ютерних технологій неодноразово у своїх роботах висвітлювали Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, С. С. Кізім, О. Г. Кузьмінська, М. Н. Морозов та інші.

Мета статті. Метою статті є висвітлення особливостей проведення уроків виробничого навчання з використанням онлайн-платформи Classtime.

Виклад основного матеріалу. Урок – організаційна форма навчання, яка забезпечує розв'язання єдиного дидактичного завдання всією групою учнів в однакових навчальних умовах. Це педагогічний витвір, а тому він повинен відрізнятися цілісністю, внутрішнім взаємозв'язком всіх структурних елементів, єдиною логікою діяльності педагога і учнів [4, с. 10].

Наведемо приклад сучасного уроку виробничого навчання.

Тема програми: Оброблювання деревини ручним електрифікованим деревообробним інструментом.

Тема уроку: «Механічне шліфування кришок табурета»

Мета:

освітня: формування професійних компетентностей при шліфуванні кришки табурета електрошліфмашинами;

розвивальна: сприяти розвитку в учнів практичних навичок і вмінь при налагодженні інструменту та під час практичного виконання шліфування кришок табурета;

виховна: виховувати бережливе ставлення до інструменту та матеріалу, дотримання учнями правил охорони праці та організації робочого місця під час виконання завдань практичної роботи.

Тип уроку: розвиток компетентностей.

Дидактичне забезпечення: наочні посібники, інструкційні картки, роздатковий матеріал.

Матеріально-технічне забезпечення: набір столярного і розмічального інструменту, робоча форма, столярні верстаки, проєктор, мобільні телефони.

Методи: бесіда, показ виконання трудових прийомів, практична робота, вирішення виробничих завдань.

Міжпредметні зв'язки: матеріалознавство, охорона праці, спеціальна технологія, креслення, інформаційні технології.

Перелік практичних завдань: виготовити 4 ніжки до табурета.

Список використаної літератури: С.С. Шумєга «Технологія виготовлення меблів», власні методичні напрацювання.

Методична мета: продемонструвати власний підхід до проведення вступного інструктажу уроків виробничого навчання із застосуванням інноваційних та інформаційних технологій на уроці як відрізка навчально-виховного процесу.

Хід уроку

I. Організаційна частина (5 хв):

- перевірка наявності учнів;
- огляд зовнішнього вигляду учнів;
- перевірка готовності учнів до уроку;
- допуск з охорони праці та БЖД.

II. Вступний інструктаж (40 хв):

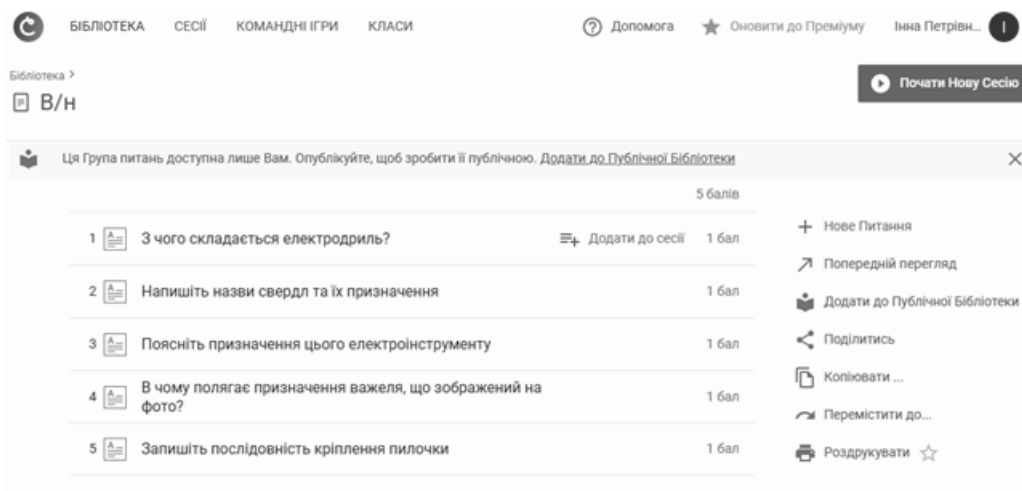
- повідомлення теми програми й уроку;
- цільова установка проведення уроку;
- актуалізація і корекція опорних знань;
- аналіз і доповнення відповідей учнів, підведення підсумків.

Викладання нового матеріалу:

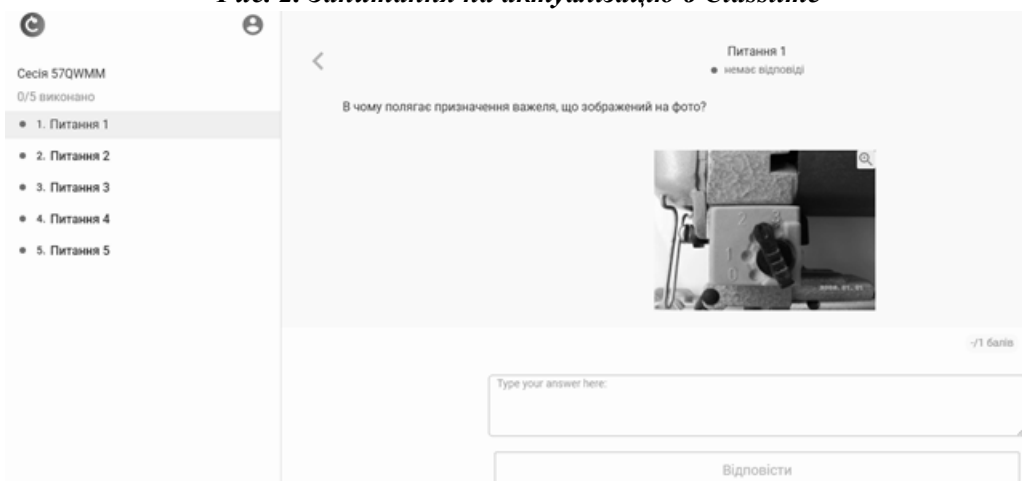
Повідомлення нової навчальної інформації:

- інструктаж з охорони праці, БЖД за змістом заняття, організація робочого місця;
- вивчення технологічної картки;
- налагоджування шліфмашинки;
- шліфування лен точною шліфмашиною першої площини;
- шліфування ексцентриковою шліфмашиною першої площини;
- практичний показ майстром в/н шліфування кришки табурета (учні отримують технологічні картки).

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

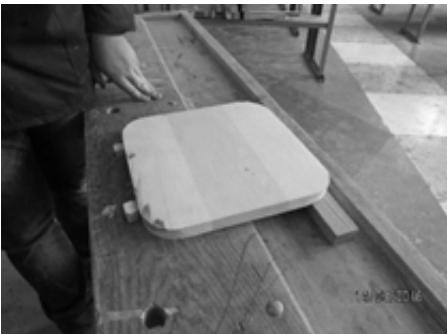

Рис. 2. Запитання на актуалізацію в Classtime

*Рис. 3. Приклад запитання, як його бачать учні
Технологічна картка*

Тема: «Шліфування кришки стільчика»

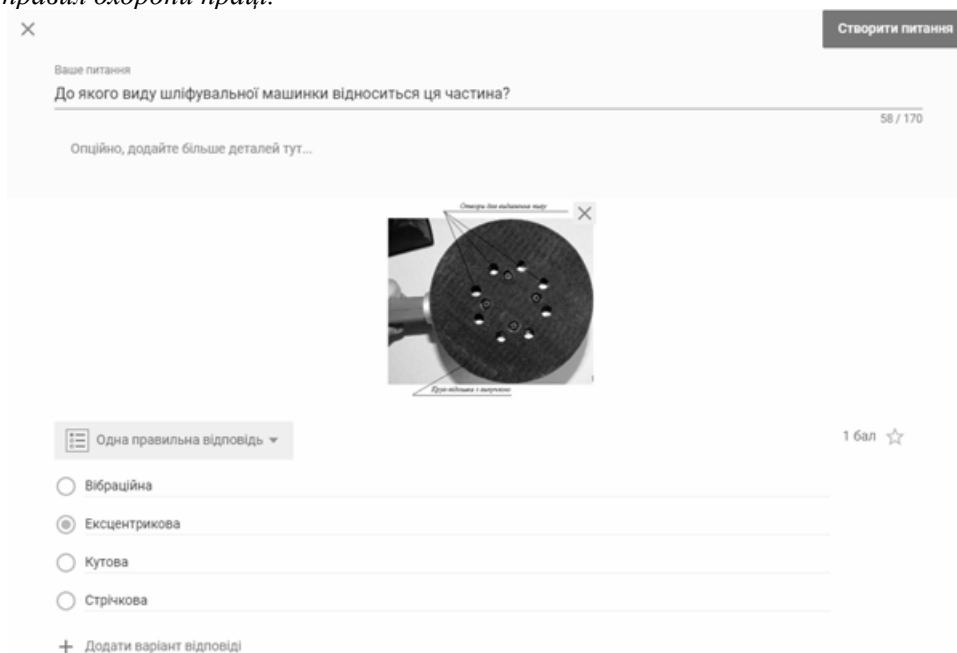
№ п\п	Найменування робіт	Показ робіт
1.	В отвори верстака встановлюємо два колики висотою 15 мм над столом.	
2.	Впираємо кришку до коликів (волокна на кришці до коликів також).	

3.	Відводимо поручень заміни стрічки.	 <p>14/02/2018</p>
4.	На наждачній стрічці по стрілках на ній визначаємо, якою стороною вона буде встановлюватись в машинку.	 <p>14/02/2018</p>
5.	Встановлюємо стрічку. Фіксуємо ричав в паз.	 <p>14/02/2018</p>
6	Регулятором центрівки стрічки виставляємо стрічку із зазорами 2-3 мм від краю.	 <p>14/02/2018</p>
7.	Вмикаємо машинку. Шліфуємо кришку повздож волокон деревини.	 <p>14/02/2018</p>

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

8	Прикріплюємо наждачний папір до підшви ексцентрикової шліфмашинки.	
9.	Вмикаємо машинку і водимо по всій поверхні кришки.	

- пояснення характеру і послідовності роботи учнів на уроці;
- повідомлення про передовий досвід за темою уроку;
- опитування учнів і пробне виконання одним або трьома учнями нових прийомів, показаних майстром: *заміна стрічки; фіксування заготовки на столі; шліфування площини заготовки; дотримання правил охорони праці.*

Рис. 4. Приклад запитання на 1 правильну відповідь в Classtime

(Відповіді майстра на запитання учнів.)

- обговорення типових помилок при роботі;
- підведення підсумків вступного інструктажу.

Майстер в/н оголошує оцінки за вступний інструктаж, активність учнів, кількість даних правильних відповідей.

III. Поточний інструктаж (270 хв):

- видача завдань для самостійної роботи учнів та пояснення порядку їх виконання.

1. Аналіз завдань практичної роботи; аналіз креслення деталей і технологічної картки; практична робота: вишліфувати кришку табурета.

2. Забезпечення необхідними матеріалами, інструментами, кресленнями, пристосуваннями та технологічними картками.

3. Інструкція з охорони праці, організації робочого місця та санітарно-гігієнічні вимоги під час виконання завдань практичної роботи.

4. Самостійне виготовлення ніжки табурета за технологічною карткою.

5. Обхід робочих місць майстром в/н:

1-й обхід: перевірка правильності організації робочого місця та відповідність вимогам охорони праці столярного інструменту;

2-й обхід: перевірка правильності виконання трудових прийомів, рухів і якості виробів;

3-й обхід: перевірка послідовності виконання операцій;

4-й обхід: перевірка правильності дотримання технічних умов.

Постійна перевірка виконання учнями правил охорони праці, виробничої санітарії.

6. Поточний інструктаж (індивідуальний, груповий).

7. Самоконтроль та взаємоконтроль учнів.

8. Підбиття підсумків практичної роботи:

- демонстрація кращих робіт учнів;

- аналіз недоліків у роботі та пояснення, як їх можна усунути;

- оцінювання виконання завдань практичної роботи з мотивацією оцінок.

Критерії оцінювання результатів практичної роботи:

а) уміння користуватися інструкційною карткою;

б) точність дотримання розмірів відповідно до креслення;

в) якість виконання операції та естетичний вигляд заготовки;

г) організація робочого місця відповідно до вимог ОП ;

д) уміння використовувати інструмент відповідно до технологій;

є) наявність власного інструменту;

ж) швидкість виконання робіт;

- прийом майстром виконаних робіт;

- прибирання робочих місць.

IV. Заключний інструктаж (30 хв).

Підбиття підсумків заняття: бесіда, фронтальне опитування.

1. Які завдання були визначені на урок?

2. Перелічити послідовність технологічних операцій, які виконувалися під час заняття.

3. Як допоможуть набуті сьогодні знання та вміння на наступних уроках?

- Аналіз діяльності учнів у процесі всього уроку;

- оцінка роботи учнів, їх об'єктивне обґрунтування, заповнити карту оцінювання п.17-20;

- аналіз причин помилок учнів та засоби їх усунення;

- повідомлення та обґрунтування оцінок, самооцінювання;

- мотивація оцінок, виставлення їх у журнал.

Майстер в/н оцінює діяльність кожного учня протягом всього уроку.

- видача домашнього завдання: повторити кріплення деталей на шурупах та саморізах, вивчити будову шурупверта.

Висновки. Комп'ютерні технології дозволяють педагогу урізноманітнити матеріал на всіх етапах уроку, підвищити мотивацію учнів, їх зацікавленість, сприяти більш міцному засвоєнню знань. Застосування комп'ютера на різних уроках дає можливість скоротити час на вивчення матеріалу за рахунок наочності і швидкості виконання роботи, перевірити рівень знань учнів в інтерактивному режимі, що, водночас, підвищує ефективність навчання, допомагає реалізувати весь потенціал особистості.

Окрім функцій, описаних вище, цифрові технології допомагають активізувати й інші види навчальної діяльності, зокрема: підготовка і перевірка домашнього завдання, самостійна робота, перевірочні і контрольні роботи, позакласна робота, творча робота тощо. При активній взаємодії здобувача освіти із засобами інформаційних технологій відбувається розвиток у них навиків навчально-дослідницької діяльності, що дозволяє досягти високих результатів у процесі вивчення будь-якої дисципліни.

Професійна культура викладача передбачає працьовитість і допитливість, творчий підхід до справи, підвищення рівня своєї професійної майстерності. І перед учителем стоїть завдання: оновлювати, удосконалювати зміст своєї діяльності та використовувати сучасні технології при підготовці до проведення уроків.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Список використаних джерел

1. Кузьмінська О.Г. Забезпечення умов набуття професійної компетентності педагогів в умовах інформаційного суспільства // *Нова педагогічна думка / науково-методичний журнал*. – №2. – Рівне, 2010. – С. 107-111.
2. Мокін Б.І. Формування професійної компетентності студентів в умовах професійно-практичної підготовки / Б. І. Мокін, В. М. Мізерний, О. М. Мензул. – *Вісник ВПУ №5*. – Вінниця, 2011. – С. 199-203.
3. Морозов М.Н. Системи сучасної освітньої діяльності на основі комп'ютерних мереж / М. Н. Морозов, А. В. Герасимов, М. Н. Курдюмова. – *Освітні технології суспільства*. – Т. 12, 2009. № 1. – С.310-323.
4. Шевчук С.С. Урок теоретичного навчання у ПТНЗ / С. С. Шевчук. *Методичні рекомендації*. – Донецьк, 2002.

УДК 377.091.27:641

Н.В. Гуменюк

методист, спеціаліст вищої категорії

Л.А. Явгусішина

викладач спеціальних дисциплін, вчитель-методист

Державний навчальний заклад

«Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ «КУХАР; КОНДИТЕР» У ФОРМІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ

Анотація. У статті розглянуто матеріали організації державної кваліфікаційної атестації у Державному навчальному закладі «ВПУ №7 м. Вінниці» ЗП(ПТ)О з професії «Кухар; кондитер». Надано характеристику, вимоги, опис послідовності виконання та захисту творчих робіт, проаналізовано особливості застосування інформаційних технологій при виконанні творчих робіт у формі мультимедійних презентацій та складання теоретичних іспитів у формі тестів.

Ключові слова: Державна кваліфікаційна атестація, перевірочні пробні роботи, Power Point, презентація.

N.V. GUMENIUK, L.A. YAVGUSHISHINA PECULIARITIES OF COMPILING THE STATE QUALIFICATION CERTIFICATION OF EDUCATORS IN THE PROFESSION «COOK; CONFECTIONER «IN THE FORM OF CREATIVE WORK.

Abstract. The article considers the materials of the organization of the state qualification attestation in the State educational institution «VPU №7 Vinnytsia» ZP (PT) O in the profession «Cook; confectioner». The characteristic, requirements, the description of sequence of performance and protection of creative works are given, features of application of information technologies at performance of creative works in the form of multimedia presentations and passing of theoretical examinations in the form of tests are analyzed.

Key words: State qualification attestation, verification tests, Power Point, presentation.

Вступ. У сучасних умовах переходу до моделі суспільства з соціально-орієнтованою ринковою економікою та розвиненою демократією усі сфери суспільного життя потребують впровадження передових технологій, глобальних та інтеграційних процесів.

Актуальною проблемою сучасного суспільства є підвищення якості освіти, заміна оцінки результату освіти з понять «підготовленість», «освіченість», «культура» та поняття «компетентність» [2, с. 75].

Саме з формуванням компетентності майбутнього фахівця пов'язують сьогодні якість професійної освіти, що забезпечує конкурентоспроможність випускника на ринку праці. Сучасному фахівцю потрібна не кваліфікація, а компетентність, що розглядається як сукупність кваліфікації, вміння соціально адаптуватись, працювати в команді. У світі, де все змінюється, система освіти покликана розвинути у майбутнього фахівця якості, що зроблять його успішним поза межами навчального закладу, а саме мобільність, рішучість, відповідальність, ініціативність, готовність до професійного ризику [1, с. 14]. Досвід показує, що випускники професійних закладів освіти, які не мають достатньо сформованих професійних компетенцій і досвіду практичної роботи на виробництві, зазнають труднощі у працевлаштуванні.

Сьогодні заклади сфери обслуговування громадського харчування відчувають потребу фахівців нового типу. У зв'язку з цим система професійної освіти зазнає реформації [6, с. 9]. Вводяться в освітню діяльність нові стандарти професій, побудовані на компетентісних засадах, – «Кондитер»,

«Офіціант», готуються до втілення «Бармен», «Кухар» при цьому також необхідна тісна співпраця між навчальними закладами та роботодавцями. Необхідними умовами розвитку економіки є вирішення проблем інтеграції науки й освіти між собою та виробництва, що сприятиме підготовці творчого, конкурентоспроможного фахівця [8, с. 34].

Одним з аспектів забезпечення якісної підготовки учнів, які навчаються у закладах професійної (професійно-технічної) освіти є використання сучасних видів контролю знань учнів.

Державна кваліфікаційна атестація (далі ДКА) – завершальний етап навчального процесу, що проводиться державною кваліфікаційною комісією з метою визначення рівня кваліфікації та підготовки випускників до самостійної роботи з обраної професії чи спеціальності, вміння орієнтуватися в різних виробничих ситуаціях. Кваліфікаційна атестація є вихідним контролем у формі державних кваліфікаційних іспитів й має на меті встановлення готовності осіб, які здобувають професійно-технічну освіту, самостійно виконувати комплекс робіт чи певну роботу з обраної професії, спеціальності та спеціалізації відповідного розряду (класу, категорії) [9, с. 5].

Кваліфікаційна атестація базується на державних стандартах професійно-технічної освіти з урахуванням документів, які регламентують організацію навчально-виробничого процесу в професійно-технічних навчальних закладах [1, с. 4].

Згідно з Положенням про організацію навчально-виробничого процесу, затвердженого наказом МОН України від 30.05.2006 року № 419 п.6. державні кваліфікаційні іспити включають: кваліфікаційну пробну роботу; дипломну роботу (або творчу роботу, що її замінює з пояснювальною запискою), проєкт для випускників вищого ступеня вищого професійного училища, іншого професійно-технічного навчального закладу третього атестаційного рівня; іспит або захист дипломної роботи, проєкту в межах вимог кваліфікаційних характеристик [7].

У ДНЗ «Вище професійне училище № 7 м. Вінниця», учні, які навчаються за професією «Кухар; кондитер», складають ДКА у формі захисту творчої роботи, що включає тестування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем навчання учнів в ЗП(ПТ)О займалися Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. [8] та ін., які розробили основні загальні методики проведення контролю знань з загально-професійних дисциплін та практичної підготовки для спеціалістів галузі «Ресторанного господарства». Питаннями виконання пробних та кваліфікаційних робіт на сучасному етапі займаються педагоги-практики та фахівці Артюшина М.В. [1], Вісник Н.Д. [2], Сілаєва І.Є. [5], Якимович Т.Д. [9], Романова Л.А. [6].

Основними ж нормативними документами для організації та проведення ДКА з професійної підготовки здобувачів освіти за професією «Кухар; кондитер», згідно з якими дозволяється проведення ДКА у формі захисту творчих робіт, залишаються Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 30.05.2006 року № 419 [7], Постанови Кабінету Міністрів України від 26.06.2013 року № 503 «Про внесення змін до Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики», Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту (наказ Мінпраці та соціальної політики України і Міністерства освіти і науки України від 31.12.1998 року № 201/469, Положення про державну підсумкову атестацію учнів (вихованців) системі загальної середньої освіти (наказ Міністерства освіти і науки України від 18.02.2008 № 94. Згідно з цими цих документами одним із видів вихідного контролю з навчально-виробничого процесу є здача іспиту, захист творчої (або дипломної) роботи або проєкту [4].

Метою статті є висвітлення методики, організації та принципів проведення захисту ДКА (творчих робіт з використанням презентацій та виконання тестових завдань), роботи з джерелами інформації для вибору технологій приготування страв згідно з конкретною тематикою.

Виклад основного матеріалу. Однією із складових навчального процесу підготовки фахівців у ДНЗ «ВПУ №7 м. Вінниця» з інтегрованої професії «Кухар; кондитер» – є вивчення учнями основ кулінарії та кондитерського виробництва, що передбачає ознайомлення з теоретичним матеріалом та практичне його застосування при приготуванні страв та виробів, виконанні перевірочних робіт на визначену кваліфікацію та, як результат, завершення курсу навчання складанням ДКА (державної кваліфікаційної атестації) у формі захисту творчих робіт.

Виконання творчої роботи займає важливе місце у визначенні рівня можливості здобувача освіти – випускника застосовувати набуті знання та вміння на практиці.

На підприємствах, де учні проходять виробничу практику, при проведенні пробних кваліфікаційних робіт і встановленні кваліфікаційного розряду учням підбирають роботи з

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

виконання певних конкретних операцій. Це не кращий спосіб визначити професійні знання, уміння й навички [5, с. 12]. Тому, учням випускних груп пропонується для здачі ДКА представляти творчу випускню роботу з використанням мультимедійної презентації. Це самостійна робота учня, яка спрямована на розв'язання таких завдань, як представлення страви згідно з тематикою, удосконалення технології її приготування із зазначенням якості продукції, визначення виду обладнання, яке використовується при її виготовленні, визначенням пропозицій щодо покращення роботи підприємства бази практики. Для виконання такої роботи з учнями проводяться консультації, де розробляються та координуються технологічні схеми приготування страв, оформляються в чорновому варіанті пояснювальні записки. Виготовлення виробу, приготування страв учні випускних груп здійснюють на III-му курсі у другому півріччі навчального року. Ці роботи виконуються в період виробничого навчання й виробничої практики на підприємствах. За домовленістю з керівництвом підприємств, учень може готувати страви своєї творчої роботи на підприємстві або приходити відповідно до розкладу занять у майстерні училища й здійснювати роботу в них. В творчих проєктах висвітлювалися нові питання, які ще не мали вирішення і застосування в конкретному випадку, при цьому здійснюється раціоналізація технологічного процесу на основі застосування більш продуктивного і прогресивного обладнання, пристосування і інструментів. Виконання таких робіт засвідчує про творчий підхід до вирішення виробничих питань та професійну самостійність учня.

До 2012 року згідно з стандартами за професією «Кухар» [3], які ще були прийняті у 2007 році і на цей час є діючими, було визначено, що вихідним контролем для випускників з даної професії є написання та захист дипломної роботи, яка включала в себе 35-40 сторінок друкованого тексту з описом технологічного процесу приготування страв за темами навчальної програми, розрахунком вартості страви, описом правил техніки безпеки та охорони праці при приготуванні страв та виконанням практичної частини: виконанням кваліфікаційної пробної роботи згідно з темою. З метою удосконалення навчального процесу у 2012-2013 навчальному році рішенням методичної комісії «Ресторанного господарства» ДНЗ «ВПУ № 7 м. Вінниці» змінено форму складання ДКА на виконання учнями творчої роботи. Такий підхід повинен був продемонструвати навички учнів щодо використання спеціальної літератури, Internet-ресурсів, володіння комп'ютерними технологіями щодо створення презентацій у програмі PowerPoint, вміння визначати якість сировини та володіти технологією приготування окремих видів страв.

Теми творчих робіт визначаються викладачем спеціальної підготовки у співпраці з майстрами виробничого навчання, при цьому складається перелік кваліфікаційних пробних робіт із виробничого навчання, який відповідає темі творчої роботи та затверджується на засіданні методичної комісії «Ресторанного господарства». В процесі виконання та захисту цих завдань учні мають змогу показати цілісні знання не лише з професійно-теоретичних дисциплін (технологія приготування їжі з основами товарознавства, калькуляція, облік та звітність, устаткування підприємств харчування, охорона праці, основи санітарії та гігієни), а й загальнотехнічних, таких як: інформаційні технології, галузева економіка та інших. Також вони мають можливість продемонструвати навички самостійного виконання виробничих завдань, вирішення виробничих ситуацій проблемного характеру, вміння творчо мислити, при цьому демонструвати та застосовувати сучасні тенденції приготування та оформлення страв.

Структура творчої роботи включає в себе такі елементи: пояснювальна записка, інструкційно-технологічна картка, фото кінцевого результату.

Теоретична частина творчої роботи виконується у формі презентації PowerPoint. Презентація повинна містити такі складові: тема роботи, харчова цінність страв даного виду, організація робочого місця, обладнання та правила техніки безпеки щодо його користування, первинну обробку продуктів, технологію приготування страви та вимоги до якості, розрахунок вартості страви та пропозиції щодо впровадження даної технології на підприємстві бази практики.

Практична частина виконується у вигляді кваліфікаційної пробної роботи, яка відображається у фото з поетапним приготуванням страви, кінцевим результатом страви та фото учня в представленій страві. На виконану творчу роботу пишеться рецензія, де за її виконання виставляється комплексна оцінка, яка включає в себе такі критерії: відповідність завданню та повнота розкриття теми, конкретність викладення матеріалу, креативність творчих ідей при представленні страв та виробів, правильність розрахунків, наявність технологічної схеми страви, естетичне оформлення роботи та представлення мультимедійної презентації згідно з темою. Ця оцінка є ключовою і до неї додаються бали за виконання тестових завдань.

Основними вимогами, що висуваються до виконання та оформлення творчої роботи, є поділ її на 2 частини.

До першої частини входить пояснювальна записка (теоретична частина). Має загальний об'єм не менше 6 аркушів і обов'язково повинна складатися з 3-х розділів.

У розділі I «Вступ» пояснюється, чому обрана така тема, за якими параметрами вона важлива, чим вона актуальна і яку практичну цінність представляє.

Розділ II. «Розрахунково-технологічний процес приготування страв» повинен містити опис робочого місця для приготування страви, розрахунок кількості продуктів (калькуляційна картка), первинну обробку продуктів (із зазначення особливості підбору продуктів та способів теплової обробки) та технологічний процес приготування страви у вигляді інструкційно-технологічної картки (Таб.1), яка може бути оформлена у вигляді таблиці з використанням фото- та відеоматеріалів або виготовлення технологічної картки.

Таблиця 1

Інструкційно-технологічна картка виготовлення страви
Назва страви _____

№ з/п	Назва та зміст операції, фото	Прийому-ван-ня та обладнання	Посуд та інвентар		Примітка (особливості обробки та підготовки продуктів)
			Основний	Допоміжний	

Графічна частина при виконанні творчої роботи відсутня, але пояснювальна записка обов'язково супроводжується технологічною схемою приготування страви. За бажанням учня або за вказівкою консультанта, пояснювальна записка супроводжується додатковими схемами, малюнками, світлинами, комп'ютерними програмами, які оформляються у вигляді додатків.

В розділі III. «Охорона праці, правила санітарії та гігієни при приготуванні страв та виробів» висвітлюються заходи, які запобігають виникненню небезпечних ситуацій на підприємстві. Також даний розділ містить відомості щодо основних правил санітарії та гігієни, яких повинен дотримуватись кухар, кондитер при приготуванні страв та виробів.

З досвіду роботи зауважимо, що правильно оформлена пояснювальна записка показує вміння випускника обґрунтувати актуальність обраної теми та логіку викладання матеріалу, знання нових технологій приготування страв, творчий підхід до висвітлення обраної теми, можливість знаходити та аналізувати інформацію й застосовувати отримані знання на практиці.

До другої частини входить презентація у формі PowerPoint, яка включає в себе фото та відеоматеріали з обраної теми, де представлено фото- або відеозвіт виконання пробної кваліфікаційної роботи згідно з обраною тематикою. Для виконання даної роботи учні повинні ознайомитись із темою, підібрати матеріал, вміти користуватися програмою PowerPoint, знаходити, аналізувати та систематизувати інформацію, яка потрібна для виконання, створення й захисту творчої роботи.

Окрім захисту творчих робіт, учні перед демонстрацією презентацій своїх досліджень складають теоретичний іспит з обраної кваліфікації у вигляді тестів.

Тестові завдання розроблені відповідно до Державного стандарту професійно-технічної освіти (ДСПТО 5122-НО.55.3-5-2007) та освітньо-кваліфікаційної характеристики. Тестові завдання для перевірки рівня навчальних досягнень учнів з окремих спеціальних дисциплін: «Технологія приготування їжі з основами товарознавства», «Організація виробництва», «Охорона праці, санітарія та гігієна», «Облік, калькуляція та звітність», «Виробниче навчання» [3].

Тестові завдання є диференційовані по 4 рівнях складності, а саме: I рівень – низький, II рівень – середній, III рівень – достатній та IV рівень – високий. Відповідаючи на запитання 1 та 2 рівня складності учні вписують тільки пропущені слова або дають варіант відповіді, які оцінюються по 1 балу за кожну правильну відповідь. У завданнях 3 рівня складності вони дають коротку відповідь на запитання або заповнюють таблицю відповідності та отримують по 2 бали за кожну правильну відповідь. Для виконання завдань 4 рівня здобувачі освіти повинні дати розгорнуту відповідь на запропоновані 2 запитання, за кожну повну правильну відповідь мають змогу отримати по 3 бали. Загальна кількість балів складає: 24 бали за правильно виконані у повному обсязі завдання.

Набір тестових завдань містить декілька варіантів, кожен з яких складається із чотирьох рівнів, що відповідають чинним навчальним програмам із професійної підготовки для професійних (професійно-технічних) навчальних закладів. При виконанні даних завдань учень повинен знати норми і правила охорони праці, правила організації робочого місця, технологію приготування

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

напівфабрикатів, готових страв та виробів, вміння аналізувати та систематизувати отримані знання, аналізувати типові помилки та недоліки, які можуть виникати при приготуванні страв, знаходити шляхи їх попередження та виправлення, користуватись нормативною документацією, вміння здійснювати розрахунки сировини для приготування страв та виробів; знати санітарні вимоги до обладнання, посуду та інвентарю, який використовується для приготування страв, визначати якість продуктів та готових страв, умови та терміни їх зберігання.

На виконання тестових завдань для кваліфікаційної підсумкової атестації відводиться 1 година 30 хвилин, після чого учні переходять до захисту творчих робіт. Кожен варіант містить 17 запитань, які систематизовані за рівнями, від початкового до високого.

Початковий рівень. Завдання з 1 по 6 – у тестовій формі з вибором однієї або декілька правильних відповідей із запропонованих. Правильне виконання кожного завдання оцінюється в 1 бал, а неправильна відповідь – 0 балів.

Середній рівень. Завдання з 7 по 12 – дати визначення поняттям або продовжити речення, заповнити таблиці відповідності, зазначити послідовність приготування страв. За правильно виконане завдання учню нараховується 1 бал, а неправильна відповідь – 0 балів.

Достатній рівень. Завдання з 13 по 15 – на встановлення відповідності (характеристика напівфабрикатів, виробів, вказати особливості приготування деяких видів страв) передбачає розгорнуту, повну, змістовну відповідь на запитання, скласти технологічну схему приготування страви. За кожне правильно виконане завдання – учню нараховується 2 бали, якщо відповідь неповна і не підтверджена поясненнями – 1 бал. Неправильна відповідь – 0 балів.

Високий рівень. Завдання 16 – практичне завдання, включає рішення задач із розрахунку кількості продуктів, вміння користування Збірником рецептур страв та кулінарних виробів. Завдання 17 – передбачає вирішення проблемної ситуації виробничого характеру, виявлення недоліків приготування страв та виробів, шляхи їх попередження або виправлення. За правильно виконане завдання, учню нараховується 3 бали. Якщо завдання виконано не в повному обсязі, то нараховується кількість балів пропорційно до виконаної роботи.

Також під час виставлення балів враховуються: розкриття відповіді, логічність та послідовність висловлювання, володіння термінологією, знання теоретичного матеріалу та вміння користуватися цими знаннями під час здійснення аналізу, відповідаючи на запитання.

Отримані бали за виконання завдань на кожному рівні додаються з метою отримання спільного результату. Загальна оцінка виставляється згідно з критеріями оцінювання в табличній формі (Таб. 2).

Таблиця 2

Критерії оцінювання тестової частини ДКА з професії «Кухар; кондитер»

Бали	2	4	6	8	10	12	14	15	17	19	21	24
Оцінка	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

Висновки. Отже, використання саме такого порядку проведення ДКА є достатньо ефективним, оскільки згідно з результатами протоколів захисту учні мають високий та достатній рівень знань. Практичні навички, отримані при виконанні кваліфікаційних пробних робіт, творчих робіт із кулінарії та кондитерського виробництва поступово перетворюються в погляди та переконання, що дає можливість формувати в учнів науковий світогляд. В учнів удосконалюються пізнавальні здібності, формуються основні процеси розумової діяльності (аналіз, синтез, логічне мислення, дедукція), виробляються вміння самостійно здобувати знання та застосовувати їх у своїй професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Артюшина М.В. Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів професійно-технічного навчального закладу (Автор. колек.: Артюшина М.В., Дремова І.Б., Герлянд Т.М., Лузан П.Г., Мося І.А., Романов Л.А., Росток М.Л., Слатвінська О.А., Сліпич О.О.). – К.: ІПТО НАПН України, 2015. – 198 с.
2. Вінник, Н. Компетентнісний підхід у розвивально-професійній підготовці учнів ПТНЗ / Н. Д. Вінник // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2007. – № 5. – С. 74-78. – Бібліогр.: 7 назв.
3. ДСПТО 5122-НО.55.3-5-2007. Державний стандарт професійно-технічної освіти / Нац. стандарт України. – Вид. офіц. – [Чинний від 2007-07-29]. – Київ: Держспоживстандарт України, 2007. – 54 с.
4. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua/go/1556-18. – Назва з екрана.
5. Методика професійного навчання: методичний посібник / І.Є. Сілаєва, С.С. Шевчук, С.О. Заславська. – Донецьк: ІПО ІПП УМО, 2013. – 292 с.
6. Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник / Романова Г. М., Артюшина М. В., Слатвінська О. А. – Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2015. – 87 с.

7. Положення про організацію навчально-виробничого процесу: наказ МОН України від 30.05.2006 року, № 419 п.б. /Офіційний вісник України, 2017. – № 20. – С. 136–141.

8. Щербак О. І., Софій Н. З., Бович Б. Ю. Теорія і практика оцінювання навчальних досягнень: навчально-методичний посібник /за наук. ред. О. І. Щербак. – Івано-Франківськ: «Лілея НВ». – 2014. – 136 с.

9. Якимович Т.Д., Стечкевич О.О., Криворучко К.В. Особливості підготовки та оцінювання творчих робіт учнів професійно-технічних навчальних закладів: монографія. – Львів: Сполом, 2014. – 48 с.

УДК 377.36.016:62]-027.22

Н.А. Ільницька

*майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний навчальний заклад «Вище професійне училище № 7 м. Вінниця»*

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНО-ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ З ПРОФЕСІЇ «ЕЛЕКТРОЗВАРНИК РУЧНОГО ЗВАРЮВАННЯ»

Анотація. У статті розглянуто способи використання наочно-дидактичних матеріалів при підготовці кваліфікованих робітників із професії «Електрозварник ручного зварювання» та при вивченні теми «Зварювання пластин у вертикальному, горизонтальному та стельовому положеннях».

Ключові слова: наочно-дидактичні матеріали, урок виробничого навчання, еталонні зразки, ескізи виробів.

O.N. ILNYTSKA USE OF VISUAL AND DIDACTIC MATERIALS IN LESSONS OF PRODUCTION TRAINING IN THE PROFESSION «ELECTRIC WELDER OF MANUAL WELDING»

Abstract. The article considers the methods of using visual and didactic materials in the training of skilled workers in the profession «Manual manual welding» and in the study of «Welding plates in vertical, horizontal and ceiling positions».

Key words: visual-didactic materials, lesson of industrial training, reference samples, sketches of products.

Вступ. Основною метою підготовки кваліфікованих робітників за професією «Електрозварник ручного зварювання» є формування освіченої, гармонійної та розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення професійних знань і умінь, професійної мобільності та швидкої адаптації до вимог ринку праці. Науково-технічний прогрес, широке запровадження інноваційних виробничих технологій у зварюванні та високі вимоги до компетентності електрозварника ручного зварювання потребують постійного підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників за даним фахом, які повинні швидко пристосовуватися до постійно модернізуючих умов праці на виробництві [3, с. 9].

Особливого значення набуває формування асоціативного, професійно та соціально компетентного типу зварника, здатного до творчого вирішення професійних завдань.

Сьогодні змінюється мета та зміст професійної (професійно-технічної) освіти (далі П(ПТ)О), з'являються нові технології, методи, форми та засоби навчання, але основною формою професійно-практичної підготовки в закладах професійної (професійно-практичної) освіти (далі ЗП (ПТ) О) залишається урок виробничого навчання. Він є динамічною фронтально-груповою формою організації навчального процесу, що обмежена визначеним відрізком часу, яка проводиться майстром із групою учнів постійного складу і включає мету, зміст, форми, методи, засоби навчання і наочно-дидактичне оснащення, оптимально обрані для рішення виробничих задач, навчання, розвитку і виховання [1, с. 26].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи наукові праці педагогів-практиків, що розглядали питання ефективності засобів та методів навчання, зокрема наочного та дидактичного оснащення уроку виробничого навчання, слід відзначити, що не існує єдиного переліку найефективніших засобів навчання, оскільки, вони постійно змінюються в залежності від педагогічних технологій та методик навчання.

Питанню ефективного застосування наочно-дидактичних матеріалів при проведенні уроків виробничого навчання присвячені публікації педагогів, дослідників та методистів: Гавриляк А.І., Гузюк В.Б. [1], Гуревич Р.С. [2], Заславської С.О. [3], Коваленко О.Е. [4], Ничкало Н. Г., Зайчук В.О., Розенберг Н.М. [5], Шматкова Є.В. [6], Шевчук С.С. [7].

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

У своїх працях автори визначають наочно-дидактичні матеріали, як засіб, що забезпечує на уроках виробничого навчання ефективне засвоєння навчального матеріалу, сприяє полегшенню розв'язання виробничих завдань здобувачами освіти та допомагає їм у засвоєнні практичних вмінь та навиків.

Метою статті є показ доцільності застосування на уроках виробничого навчання з професії «Електрозварник ручного зварювання» наочно-дидактичних матеріалів, зокрема еталонних зразків та ескізів виробів. Продемонструвати їх ефективність при вивченні різних прийомів зварювання та типів зварювальних швів у різних просторових положеннях.

Виклад основного матеріалу. Основними елементами сучасного уроку виробничого навчання є практична діяльність, аналіз практики роботи на виробництві (у зварювальних цехах), дослідження і пошук. Це обумовлено тим, що сучасний роботодавець зацікавлений в робітникові, який мислить логічно, вміє швидко вирішувати поставлені виробничі завдання, вміє приймати самостійні рішення, одержувати і використовувати інформацію, вміє планувати свою діяльність [2, с. 17]. До того ж, сучасний електрозварник ручного зварювання має бути комунікативним та здатним до співпраці в колективі. Розвиток цих особистісних якостей сучасного робітника перетворюють його на конкурентоспроможного професіонала, який зацікавить самого вимогливого роботодавця.

Традиційно урок виробничого навчання має визначену структуру, обумовлену майстром виробничого навчання в залежності від дидактичних цілей і реальних умов навчального процесу. Концепція сучасного уроку виробничого навчання ґрунтується на особистісно орієнтованих цінностях професійного навчання, коли учень є центральною фігурою навчального процесу [6, с. 29]. При цьому педагог у більшій мірі виступає в ролі організатора самостійної, активної, пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта і помічника. В ході уроку його професійні вміння спрямовані не лише на контроль знань і умінь, але й на проектування, діагностику і коригування дій учнів, щоб вчасно допомогти своїми кваліфікованими діями учням усунути труднощі під час виконання виробничих завдань [5, с. 67].

Готуючись до уроку виробничого навчання, майстер має врахувати те, що він має бути логічною одиницею теми, розділу, курсу, відрізнятись цілісністю, внутрішнім взаємозв'язком частин, єдиною логікою розгортання діяльності педагога і учнів.

Урок повинен передбачати не лише виклад нової навчальної інформації, а й завдання для її практичного застосування, причому частина знань повинна бути отримана учнями у процесі самостійного пошуку шляхом рішення виробничих задач. Робота учнів на уроці має спрямовуватися на реалізацію індивідуалізації та диференціації навчання, тобто виклад навчального матеріалу на уроці повинен бути варіативним за своєю структурою [4, с. 32].

Важливим для продуктивної роботи на уроці виробничого навчання є розвиток навчальних компетентностей учнів за допомогою відтворення ними практичних знань, вправ у вміннях і навичках шляхом виконання правильно обраних наочних та дидактичних матеріалів [7, с. 32].

Зауважимо з досвіду роботи, що найбільш ефективними на всіх етапах уроку виробничого навчання з професії «Електрозварник ручного зварювання» є такі види наочно-дидактичних матеріалів, як еталонні зразки та ескізи виробів. Їх наявність дає можливість учням врахувати при виконанні прийомів зварювання особливості та вимоги до відповідних типів зварювальних швів, що вивчаються на уроці. Також, дані види наочності допомагають учням із легкістю впоратись із виготовленням різних конструкцій, що вимагають виконання зварювання у різних просторових положеннях.

Прикладом ефективного використання еталонних зразків та ескізів виробів може слугувати урок виробничого навчання на тему:

«Зварювання пластин у вертикальному, горизонтальному та стельовому положеннях»

Метою уроку з даної теми є: навчити учнів самостійно виконувати складання і зварювання пластин у вертикальному, горизонтальному та стельовому положеннях зварного шва, забезпечуючи провар основного металу; розвивати в учнів навички самостійної роботи, уваги, координації, швидкості і техніки руху при виконанні дугового зварювання, виконувати підбір режиму зварювання та зварювальних матеріалів; закріпити в учнів уміння самостійно здійснювати аналіз та контроль якості окремих деталей і виробів в цілому, зіставляти якість оброблювальних деталей з еталонними зразками та ескізами; виховувати у здобувачів освіти охайність, старанність у роботі та дбайливе ставлення до зварювального обладнання.

Відповідно **типом такого уроку** є: формування вмінь та навичок.

Ефективними методами для вивчення теми виступають: показові, пояснювальні та практичні види роботи.

Міжпредметні зв'язки на уроці реалізуються в результаті поєднання знань із предметів та тем: «Технологія зварювальних робіт» (тема «Зварювання пластин у вертикальному, горизонтальному та стельовому положеннях»), «Читання креслень» (тема «Умовне позначення зварних швів та зварних з'єднань»), «Матеріалознавство» (тема «Класифікація сталей. Сталі звичайні, звичайної якості»), «Охорона праці» (тема «Організація безпечного виконання електрозварювання»).

Матеріально-технічне оснащення уроку складається із інструментів (електротримач, молотки, зубила, металеві щітки, лінійки, заготовки до виробу, електроди марки МР діаметром 3 мм. та 4мм., заготовки частин деталей із вуглецевої сталі товщиною 6 мм.) та обладнання (зварювальний пост, ВКМС-1000, ВДМ-1000, балансний реостат, щітки, маски, захисні окуляри, спецодяг).

Наочно-дидактичне оснащення складають: інструкційно-технологічні картки, зразки виробу, ескіз виробу.

Місцем проведення уроку виробничого навчання є майстерня електрозварників.

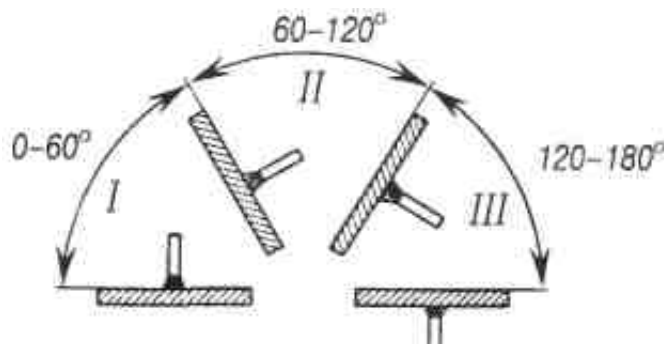
Структура уроку включає такі етапи:

I. Організаційна частина (включає перевірку присутності учнів на уроці, готовність робочих місць та учнів до роботи).

II. Вступний інструктаж (складається із мотивації навчальної діяльності, актуалізації опорних знань та вивчення нового матеріалу).

Актуалізація опорних знань на даному етапі уроку включає фронтальне опитування за запитаннями, тестові завдання на зіставлення видів та характеристик дефектів зварювального шва, тестові завдання відкритого характеру на перевірку правил охорони праці при виконанні зварювальних робіт.

Вивчення нового навчального матеріалу здійснюється через пояснення та демонстраційний показ майстром прийомів зварювання пластин у вертикальному (де шви розташовані вертикально у вертикальній площині), горизонтальному (при якому шви розташовані горизонтально у вертикальній площині) та стельовому (шви виконуються на стелі) положеннях швів (Рис. 1).

Рисунок 1. Схема просторового розміщення зварних швів

Особливу увагу тут доречно сконцентрувати на тому, що процес зварювання у таких просторових положеннях має низку особливостей. Зокрема, це пов'язано із специфікою виготовлення різних металевих конструкцій.

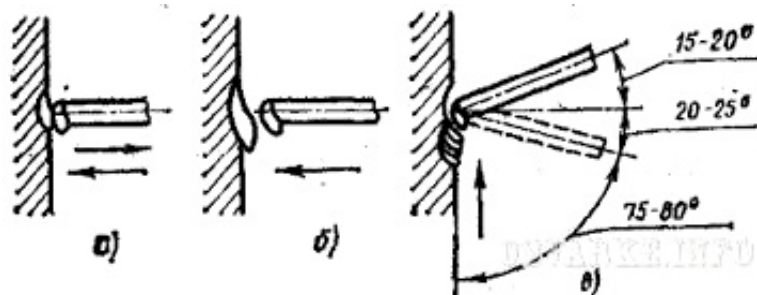
Учні наголошують на тому, що протягом уроку з метою уникнення типових помилок та не допущенні дефектів в процесі зварювання у кожному з просторових розміщень зварних швів слід використовувати еталонні зразки та ескізи зварних швів, деталей, конструкцій, інструкційно-технологічні картки їх виконання.

Пояснюючи виконання вертикальних швів, майстром виробничого навчання вказується, що таке зварювання є більш важким, ніж у нижньому положенні через можливе стікання розплавленого металу під дією сили тяжіння. Демонструється, що такі шви виконуються двома способами:

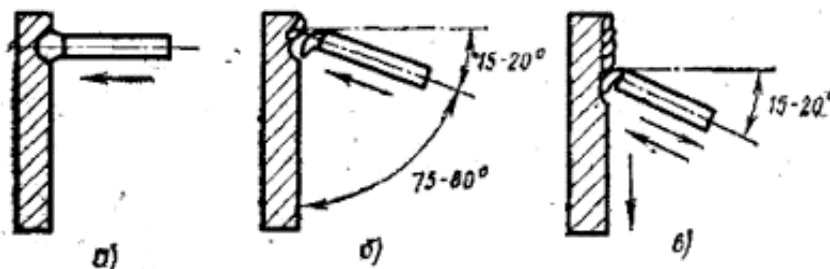
від низу до вершу – коли дугу збуджують у нижній точці з'єднання і після утворення ванночки розплавленого металу електрод відводять трохи вгору і в бік, дуга при цьому повинна бути спрямована на основний метал. Розплавлений метал при відведенні електрода вгору твердне, утворюючи «поличку», на яку робиться наплав і яка утримує наступні краплі металу при русі електрода вгору. При цьому електрод рекомендується нахилити вгору під кутом 20-250 до горизонту (Рис. 2);

зверху вниз – при такому зварюванні дугу збуджують у верхній точці шва і надають електроду спочатку перпендикулярний, а після утворення кратера – похиле положення. Доречно зауважити, що такий метод зварювання «зверху вниз» рекомендується застосувати в основному лише для з'єднання тонкого металу і виконання перших шарів при наявності оброблення крайок (Рис. 3).

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Рисунок 2. Схема техніки виконання наплавлення валиків і вертикальних швів на підйом: а-запалювання дуги, б-утворення зварювальної ванни, в-рух електрода вгору.

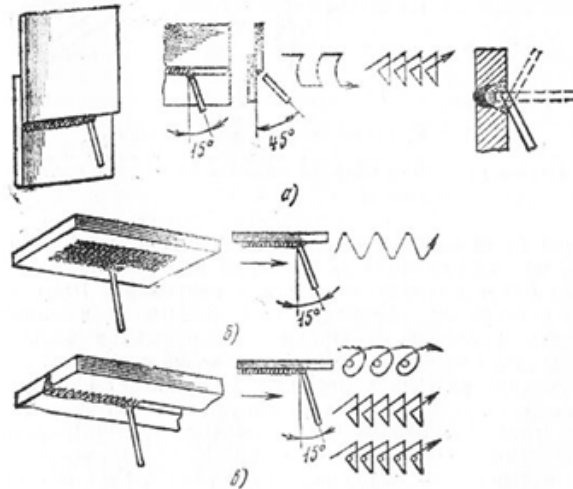
Рисунок 3. Схема техніки зварювання (наплавлення) на спуск: а-запалювання дуги, б-утворення зварювальної ванни, в-рух електрода вниз

Окремо увага учнів звертається на те, що вертикальні шви слід виконувати струмом на 10-15% меншим, ніж при виконанні швів у нижньому положенні і короткою дугою. Електроди, що використовуються при такому зварюванні повинні мати «короткі» шлаки. А результатом будуть вузькі або широкі валики. Рух електрода при наплавленні вузьких валиків у вертикальному положенні демонструється на схемі-ескізі виробу (Рис. 4).

Обов'язковим при поясненні даного навчального матеріалу є також зосередження уваги на умовах поліпшення формування зварювальних швів.

Пояснюючи виконання зварювання горизонтальних швів, майстер виробничого навчання має наголосити, що такий вид зварювання вимагає від зварника високої кваліфікації і точності. Зазвичай для цього застосовують V-образну або К-образну підготовку зі скосом однієї кромки. Зварювання ведуть короткою дугою і електродами діаметром до 4-5 мм. При цьому силу струму зменшують на 10-15% порівняно, наприклад, з нижнім положенням. Для запобігання скапування рідкого металу, скіс кромки виконують на одному верхньому листі під кутом 45-500 градусів. Дуга при цьому збуджується на нижній горизонтальній кромці, а потім переноситься на похилий скіс, піднімаючи догори краплю металу. Електродом виконують спіральні коливальні рухи. Акцентуємо увагу учнів і на тому, що горизонтальні шви внапуск зварювати легше ніж стикові тому, що кромка нижнього листа сприяє утриманню розплавленого металу від скапування вниз. Коли ж зварюють горизонтальні шви із двома скосами кромки, то встановлюють порядок накладання швів, при якому в процесі проварювання верхньої кромки вдається уникнути стельового положення кратера з розплавленим металом. Також варто зауважити, що при зварюванні горизонтальних швів високу якість забезпечують електроди з целюлозним покриттям (виконують упиранням покриття в кромки металу).

Особливо детального пояснення потребує навчальний матеріал щодо зварювання стельових швів, оскільки їх виконання є особливо важким через силу тяжіння, що перешкоджає переносу металу з електрода в зварювальну ванну, а розплавлений метал ванни прагне стекти вниз. Зосереджуємо увагу учнів на тому, що для зварювання в стельовому положенні використовується струм менший на 20-25% та менший на 1 мм діаметр електрода, ніж при зварюванні у нижньому положенні. Обов'язково наголошуємо на типових помилках при виконанні даного зварювання і необхідності просушити електроди перед зварюванням, для того щоб уникнути виділення газів, що піднімаються вгору і можуть залишитися у шві. Понижені режими й незручність зварювання швів у різних просторових положеннях, в свою чергу, можуть значно понизити продуктивність зварювання. Тому скрізь, де це можливо, слід уникати стельового зварювання і розташовувати вироби так, щоб шви зварювались в нижньому положенні. Також учням можна навести приклади видів монтажних робіт і зварювання великогабаритних виробів, для зварювання яких виконання стельових швів в стельовому положенні є неминучим (Рис. 5).

Рисунок 5. Схеми виконання стельових швів у різних просторових положеннях

З метою більш глибокого унаочнення поданого навчального матеріалу майстер не лише повинен практично продемонструвати описані прийоми зварювання у різних просторових положеннях, а й пояснити учням приклад використання наочно-дидактичного матеріалу, яким учні мають користуватися в процесі практичного відпрацювання прийомів зварювання в ході поточного інструктажу, зокрема це інструкційно-технологічна картка та ескізи виробів, на яких буде виконуватись зварювання швів (Рис. 6).

№р	Опис	Ескізи	Обладнання	І зв. пол.	тип, марка, довж. мм	Інструмент	
1	Правка та очищення пластин від бруду і ризи		Спл	-	-	Мололок, щітка металева	
2	Установлення 2 пластин 150x60x8 мм з зазором 2 мм		Спл	-	-	Линійка	
3	Складення пластин двома прихватками L=10-15 мм		ВДМ1000-1, РЕ-301	70-90, зворотно	ТипЗ-50 Монолит, 3мм	Електродами мач	
4	Очищення прихваток від шлаку та бруток	<p>РР: Вертикальне положення</p>	Спл	-	-	Кірка, щітка металева	
5	Перекантування пластин на другий бок.		Спл	-	-	-	
6	Зварювання стінового шва №1 у в.п.		ВДМ1000-1, РЕ-301	70-180, зворотно	ТипЗ-50 Монолит, 3мм	Електродами мач	
7	Очищення шва від шлаку та бруток		Спл	-	-	Кірка, щітка металева	
8	Зварювання стінового шва №2 у в.п.		ВДМ1000-1, РЕ-301	70-90, зворотно	ТипЗ-50 Монолит, 3мм	Електродами мач	
9	Очищення шва від шлаку та бруток		Спл	-	-	Кірка, щітка металева	
10	Контроль якості швів зовнішнім оглядом						

Рисунок 6. Інструкційно-технологічна картка «Зварювання пластин»

Натомість, під час пояснення причин допущення можливих помилок при виконанні прийомів зварювання у різних просторових розміщеннях та шляхів їх уникнення доречним наочно-дидактичним матеріалом можуть слугувати таблиці дефектів зварювальних швів (Рис. 7).

Найменування	Причина	Найменування	Причина
<p>Кратер</p>	Неправильне виконання кінцевої ділянки шва	<p>Несплавлення</p>	Велика довжина дуги, недостатній зварювальний струм, велика швидкість зварювання
<p>Підвіл</p>	Великий струм, низька швидкість	<p>Нерівномірна форма шва</p>	Нерівномірний рух електрода
<p>Пляма</p>	Забруднення кромок маслом, іржею, непродушені електроди	<p>Наплив</p>	Великий зварювальний струм, маленька V-за, неправильний нахил електроду А
<p>Непровар</p>	Висока швидкість зварювання	<p>Тріщини</p>	Різка охолодження конструкції високої напруги в жорстко закріплених конструкціях, підвищений вміст сірки або фосфору А
<p>Шлакові включення</p>	Неякісне очищення шлаку	<p>Свищі</p>	Низька пластичність металу шва, утворення гартувальних структур від нерівномірного нагріву А
<p>Пропалення, нерівномірна форма шва</p>	Великий струм мала та нерівномірна швидкість зварювання	<p>Перегрів зони термічного впливу(перепал)</p>	Надмірне нагрівання біля швової зони, неправильний вибір теплової потужності, високий зварювальний струм А

Рисунок 7. Таблиця дефектів швів

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Закріплення навчального матеріалу проходить у формі короткого бліцопитування та виконання тестових завдань за типом «Продовж речення» та «Знайди причину дефекту».

III. Поточний інструктаж з даної теми відбувається традиційно і включає:

- закріплення учнів за робочими місцями;
- видачу виробничих завдань;
- виконання учнями індивідуальних завдань (виконання зварного з'єднання пластин);
- обходи робочих місць учнів з метою формування навиків із зварювання пластин;
- контроль якості виконання зварювальних пластин у різному просторовому розміщенні;
- індивідуальний інструктаж учнів (за необхідності).

IV. Заключний інструктаж включає в себе рефлексію, аналіз виконання учнями навчально-виробничих завдань, аналіз характерних помилок і причин їх допущення при виконанні зварювання пластин, пояснення способів усунення дефектів, індивідуальне оцінювання учнів, видача домашнього завдання та його пояснення.

Висновки. Отже, використання наочно-дидактичних матеріалів на уроках виробничого навчання при підготовці майбутніх електрозварників ручного зварювання є важливим чинником у формуванні професійних компетенцій, що допомагають випускникам реалізуватися у подальшому самостійному та професійному житті. А такі види наочно-дидактичних матеріалів як еталонні зразки та ескізи виробів дають можливість здобувачам освіти при виконанні прийомів зварювання врахувати особливості та вимоги до виконання відповідних типів зварювальних швів у різних просторових положеннях.

Список використаних джерел

1. Гавриляк А.І. Викладання будівельних дисциплін / А.І. Гавриляк, В.Б. Гузюк – навч. посіб. – Львів: Оріяна-Нова, 1997. – 174 с.
2. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах: Монографія / за ред. С. У. Гончаренко. – К.: Вища школа, 1998. – 229 с.
3. Заславська С.О. Підготовка майстра виробничого навчання до занять: методичні рекомендації. – Донецьк: ДПО ІПП, 2003. – 58с.
4. Коваленко О.Е. Засоби активізації пізнавальної діяльності учнів //Професійно-технічна освіта. – 1999. – № 2. – С.31-33.
5. Педагогічна книга майстра виробничого навчання: Навч.-методичний посібник / Н.Г. Ничкало, В.О. Зайчук, Н.М. Розенберг та ін. / за ред. Ничкало Н.Г. – 2-е вид. доповн. – К.: Вища школа, 1994. – 383 с.
6. Шматков С.В., Коваленко О.Є. Методика професійного навчання / С.В. Шматков, О.Є. Коваленко: навч. посіб. – Част. 2 – Харків: УПА, 2002. – 214 с.
7. Шевчук С.С. Урок виробничого навчання у ПТНЗ: метод. рекоменд. – Донецьк: ДПО ІПП, 2004. – 48 с.

УДК:001.895:528.01:656

К.М.Карнаух

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Вінницький транспортний коледж*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ГЕОДЕЗІЯ» НА ВІДДІЛЕННІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 273 «ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ»

Анотація. У статті розглянуто застосування методів навчання та технологію викладання навчального матеріалу, що впливає на якість засвоєння знань та розвиток фахових умінь і навичок студентів

Ключові слова: інноваційні методи навчання, викладання спеціальних дисциплін, технології навчання.

K.M. KARNAUKH APPLICATION OF INNOVATIVE LEARNING TECHNOLOGIES WHEN TEACHING THE DISCIPLINE «GEODESY» AT THE DEPARTMENT OF SPECIALTY 273 «RAILWAY TRANSPORT»

Abstract. The article considers the application of teaching methods and technology of teaching educational material, which affects the quality of knowledge acquisition and development of professional skills and abilities of students

Keywords: innovative teaching methods, teaching of special disciplines, teaching technologies.

Вступ. Традиційно основними завданнями педагогів вважається згуртування колективу студентської молоді, допомога студентам в адаптації до умов навчання у ВНЗ та майбутньої професійної діяльності, залучення студентів до громадського життя. Так як відбувається швидка зміна в сучасному суспільстві технологій професійної діяльності людини, освіта також набуває безпосереднього розвитку. Особлива роль в суспільстві належала і буде належати особистості, яка буде здатна до інновацій і зможе реалізувати свої знання на благо всього суспільства. Ядром змісту роботи серед студентської молоді є фахове самоствердження, саморозвиток, застосування практичних навичок навчання, самоуправління і система людських цінностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвиток технології як педагогічної категорії пов'язаний із працями таких учених, як В. Беспалько, С. Батишев, Б. Гершунський, Л. Гордін, Р. Гуревич, А. Єршов, В. Збаровський, М. Кларин, І. Лернер, Г. Селевко, В. Трайнев, І. Трайнев, Н. Тализіна та ін., які зверталися до вивчення теоретико-методологічних питань і проблем моделювання змісту різних педагогічних технологій і розробки їх основних понять.

Проблема застосування інноваційних технологій у процесі підготовки студентів коледжу є однією з найбільш актуальних в системі сучасної професійної підготовки фахівців, бо тісно пов'язана із формуванням у молоді мотивації до навчання, яка впливає на якість засвоєних ними знань та розвиток фахових умінь та навичок, їх професійну компетентність. Реалії сьогодення показують, що професійна педагогічна компетентність сучасного викладача нині неможлива без практичного володіння сучасними методами навчання та інноваційними технологіями викладання навчального матеріалу, а отже – вимагає від педагогів вищої школи постійного професійного удосконалення та самоосвіти. Навчити студента самостійно оволодівати знаннями – одне з головних завдань дидактики вищої школи.

Мета статті – довести ефективність застосування інтерактивних технологій та інноваційних методів, впровадження сучасних прийомів педагогічної техніки студентам спеціальності 273 «Залізничний транспорт».

Виклад основного матеріалу. Застосування методів інтерактивної технології навчання та виховання – взаємодію педагога та студента, діалогову співпрацю дорослих, юнаків та дівчат.

У процесі інтерактивного навчання студенти вчать: критично мислити; вирішувати складні проблеми на основі аналізу ситуації і відповідної інформації; приймати продумані рішення; брати участь у дискусіях.

У роботі студентів коледжу широко використовується традиційні (нетехнічні) засоби і технічні засоби навчання. Серед технічних засобів навчання все ширше використовується комп'ютер і відповідне програмне забезпечення, зокрема, електронні словники, електронні енциклопедії, тренувальні, контрольні та тестові завдання тощо. Розширення традиційно арсеналу способів, засобів, прийомів самостійної роботи за рахунок широкого застосування інформаційних технологій навчання, зокрема залучення комп'ютерних технологій, повинно сприяти вдосконаленню навчального процесу.

Інтерактивна модель навчально-виховного процесу передбачає впровадження технологічного підходу і виглядає як застосування у навчанні сукупності інтерактивних технологій, загальною ознакою яких є принципи інтеракції: багатостороння комунікація, взаємодія та взаємонавчання студентів, кооперована навчальна діяльність із відповідними змінами в ролі і функціях як студентів, так і викладача. Така модель передбачає і особливе розуміння заняття як форми навчання, яке теж ґрунтується на технологічному підході. Інтерактивне навчання – це форма організації пізнавальної діяльності, яка має за мету створити комфортні умови навчання, де кожен студент відчує свою успішність та інтелектуальну спроможність [2, с. 7].

За час творчої роботи з картами, профілями студенти набувають практичних навичок у вишукувальних розробках, засвоюють правила та раціонально наносять проєктну лінію, згідно з нормами проєктування, а також виконують камеральну обробку польових матеріалів. У процесі інтерактивної взаємодії студенти отримують знання, вони розуміють, що роблять, і знають, що є важливою умовою їхнього професійного становлення, творчого розвитку [3, с. 55-56].

Інтерактивні технології використовуються із застосуванням різних інтерактивних методів і прийомів у практиці, що стимулюють процес пізнання та розумові й навчальні умови й процедури, за допомогою яких можна досягти запланованих результатів під час проходження геодезичної практики. На відміну від методик, інтерактивні навчальні технології не обираються для виконання певних навчальних завдань, а визначають кінцевий результат. Впроваджується сучасна методична система формування вмінь і навичок у студентів засобами активізації самостійної діяльності [3, с. 32].

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Фундаментальним підґрунтям застосування інтеракції є не планова діяльність, а загальна відкрита атмосфера навчання – як взаємодіє викладач зі студентами. Якщо думки студентів поважати і цінувати, то відбудеться заохочення їх до сумлінної праці, до відповідальності, «йти на ризик» і висловлювати вголос те, що вони думають.

Викладачі, які задають питання, що вимагають добре подумати, питання, над якими часто міркує сам викладач, опиняються в групі, де є цікаві особистості, де досвід одних збагачує навчання інших. Впровадження інноваційних методів дозволяє активізувати навчальний процес, приймати самостійні рішення, підвищення відповідальності кожного студента, розширення пізнавальних можливостей студентів [1, с. 25].

Інтерактивна діяльність на заняттях припускає організацію і розвиток діалогового спілкування, яке веде до взаєморозуміння, взаємодії. Інтерактив виключає домінування як одного виступаючого, так і однієї думки над іншою. Під час діалогового навчання студенти вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин і відповідної інформації, зважувати альтернативні думки, приймати продумані рішення, беруть участь у дискусіях, спілкуються з іншими людьми. Для цього на практиці організується індивідуальна, парна і групова робота, рольові ігри, ведеться робота з документами і різноманітними джерелами інформації та використовуються творчі роботи.

Мозковий штурм – це ефективний та добре відомий інтерактивний метод колективного обговорення, що широко використовується у навчальному процесі. Важливим є також систематичне надання студентам можливості вибору, їм доведеться приймати безліч рішень, щоб добре виконати роботу: «Як я можу використати свій час? З ким я хочу працювати? Чому? Як я буду знати, що я працюю добре? Що допоможе мені, якщо в мене виникнуть труднощі, а я хочу виконати роботу «на відмінно»?» А це означає, що необхідно продумати, що ми намагаємося досягти за допомогою цього заняття і що студенти мають робити, аби отримати від цього максимальну користь.

Інтерактивне навчання – це діалогове навчання, де здійснюється взаємодія викладача і студента. Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності. Одним із методів, що застосовується в практиці, є застосування ділової гри [3, с. 70]. Цей метод є професійно спрямований, корисний для майбутньої діяльності студентів. Ділова гра, яка є практичним заняттям, моделює різні практичні аспекти професійної діяльності студентів. Вона поділяється на етапи, що мають самостійний зміст і цілі [5, с. 112]. Підсумки є найважливішою частиною інтерактивного заняття. Під підсумками заняття ми маємо на увазі процес, зворотний інструктажу. Прояснюється зміст проробленого; підводиться риска під знаннями, що повинні бути засвоєні, і можуть знадобитися їм у майбутньому. Функції цього етапу заняття: прояснити зміст опрацьованого; порівняти реальні результати з очікуваними, проаналізувати, чому відбулося так чи інакше; зробити висновки, закріпити чи відкоригувати засвоєння; намітити нові теми для обміркування; установити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться вивчити, чому навчитись у майбутньому; намітити план подальших дій.

Кожна інтерактивна вправа обов'язково завершується рефлексією. Якщо ця складова не виконана, говорити про інтерактивне навчання взагалі не можна!

Рефлексія є природнім невід'ємним і найважливішим компонентом інтерактивного навчання. Вона дає можливість студентам і викладачу усвідомити, чому вони навчились, пригадати деталі свого досвіду та отримати реальні життєві уявлення про те, що вони думали і що відчували, коли перший раз зіткнулись з тією чи іншою навчальною технологією. Це допомагає їм чіткіше планувати свою подальшу діяльність уже на рівні застосування технологій у своїй подальшій пізнавальній діяльності та в житті; оцінити власний рівень розуміння та засвоєння навчального матеріалу і спланувати чіткі реальні кроки його подальшого опрацювання; порівняти своє сприйняття з думками, поглядами, почуттями інших й інколи скорегувати певні позиції. Як постійний елемент навчання – привчати людину рефлектувати в реальному житті, усвідомлюючи свої дії і прогнозуючи подальші кроки. Викладачам ця складова інтерактивного навчання дозволяє, крім усього, побачити реакцію студентів після проходження практики та внести необхідні корективи.

Висновки. Під час проходження геодезичної практики та вивченні дисципліни студент повинен бути допитливим, проявляти глибоке захоплення, цікавість у вирішенні постановки завдань, володіти багатим лексиконом у спілкуванні, а також бути великим працелюбом. Тому, крім вище описаних методів, переважають також самостійна робота, науково-пошукова, творча, дослідницька, метод зацікавленості. Зуміти пробудити інтерес у студентів – це є надзвичайно важливим у роботі, яка приносить їм задоволення, кожен талант завершує рівень реалізації після завершення практики.

Ядром змісту роботи серед студентської молоді є фахове самоствердження, саморозвиток, застосування практичних навичок навчання, самоуправління і система людських цінностей.

Список використаних джерел

1. Мойсеюк Н.С. Педагогіка: навчальний посібник: Індивідуалізація і диференціація навчання / Н.С. Мосейнюк.-3-є вид., доповнене.- К., 2001.
2. Павлов Л.В. Дослідницькі вміння як чинник забезпечення самостійної роботи студентів. //Нові технології навчання – 2011р.№70-с.72-79.
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: Теорія і практика.-К.,2002 - 136с.
5. Уданова О.Ю. Вплив інноваційних технологій навчання на розвиток професійних якостей студентів. //Нові технології навчання - 2012р.№72-с.111-116

УДК 377.37:537-005.342

М.І. Мазур

викладач вищої категорії

Державний навчальний заклад «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЕЛЕКТРОСЛЮСАРІВ З РЕМОНТУ ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИН, ЕЛЕКТРОЗВАРНИКІВ РУЧНОГО ЗВАРЮВАННЯ

Анотація. Дана стаття відображає один з прикладів впровадження інноваційних методів навчання у професійних (професійно-технічних) навчальних закладах освіти, які певним чином вирішують проблему підвищення ефективності навчання, допомагають учням набути необхідні знання, уміння та навички, прививають любов до обраної професії. Висвітлено деякі напрямки впровадження інноваційних методів навчання у професійному (професійно-технічному) навчальному закладі. Стаття орієнтована на комплексний підхід до навчання при отриманні професії, а також ґрунтовно доведено, що інноваційні технології навчання є перспективою в отриманні знань по професії.

Ключові слова: інноваційний підхід, інновація, модульне навчання, екскурсії, тижні по професії.

M.I. MAZUR INNOVATIVE APPROACHES IN THE ORGANIZATION OF TRAINING IN THE PREPARATION OF ELECTRIC LOCKSMITHS FOR REPAIR OF ELECTRIC MACHINES, ELECTRIC WELDERS OF MANUAL WELDERS

Annotation. This article reflects one of the examples of the introduction of innovative teaching methods in vocational (technical) educational institutions, which in some way solve the problem of improving the efficiency of education, help students acquire the necessary knowledge, skills and instill love for the chosen profession. Some directions of introduction of innovative methods of training in professional (vocational and technical) educational institution are covered. The article focuses on a comprehensive approach to learning in the profession, as well as thoroughly proven that innovative learning technologies are a perspective in the acquired knowledge of the profession.

Keys words: innovative eapproach, innovation, modular training, excursions, weeks by profession.

Вступ. Модернізація професійної освіти в Україні, як зазначено в Національній доктрині розвитку освіти в Україні в XXI столітті, передбачає поєднання освіти і науки, яке ґрунтується на розробці та впровадженні в освітню діяльність ЗП(ПТ)О новітніх наукових досягнень, інноваційних технологій навчання і виховання майбутніх фахівців, залучення до наукової діяльності педагогічних працівників, обдарованої учнівської молоді, а також науковців до участі в навчально-виховному процесі, дослідно-експериментальній роботі [3].

Інноваційні підходи до оновлення змісту і форм організації навчально-виробничої діяльності з урахуванням стану і прогнозів розвитку економіки, ринку праці, результатів наукових досліджень, вітчизняного та зарубіжного досвіду професійної підготовки учнівської молоді та професійного навчання дорослого населення були визнані як пріоритети у Концепції розвитку професійно-технічної освіти в Україні «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027року}, яка була схвалена Розпорядженням кабінету міністрів України від 12.06.2019р. згідно цього документу, основною проблемою, яка потребує вирішення є «невідповідність підготовки кваліфікованих кадрів потребам особи, національної економіки та суспільства» [2].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У професійній педагогіці значний внесок у розв'язанні цієї проблеми, добору й структурування навчального матеріалу внесли О.Е.Коваленко, Р.Гуревич,В., В.І.Байденко, Н. Ничкало й інші вчені. Проблема уніфікації й диференціації стосовно конкретних груп професій через їхню різноманітність і специфічні особливості розроблено на даний час недостатньо.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Стосовно професійної підготовки робітників у ЗП(ПТ)О знаходить своє відображення в спробах створити обґрунтовані уніфіковані навчальні плани й програми, підручники й навчальні посібники. Нагальна потреба у створенні таких навчальних програм для ЗП(ПТ)О розглянута в працях О.Е.Коваленко, Р.Гуревич В.І.Байденко, Н. Ничкало та інших дослідників. Проте перехід до масового їх використання стримується через відсутність науково обґрунтованих рекомендацій для навчання учнів за групами професій, добору й структуруванню навчального матеріалу спеціальної технології і виробничого навчання - провідних предметів професійно-технічного циклу. Невідповідність між підходами до визначення змісту освіти майбутніх спеціалістів, в тому числі і електрослюсарів з ремонту електричних машин, електрозварників ручного зварювання та необхідністю створення науково обґрунтованих спеціальних навчальних планів і програм, створює протиріччя, для розв'язання яких необхідна розробка комплексного підходу до впровадження програмної документації, в якій були б враховані дидактичні особливості різнопланового навчального матеріалу.

Мета статті – є спроба поділитись досвідом роботи в підборі та впровадженні інноваційних підходів в організації навчання при підготовці електрослюсарів з ремонту електричних машин, електрозварників ручного зварювання в ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей».

Виклад основного матеріалу. Основною метою впровадження інноваційних технологій в діяльності ЗП(ПТ)О є розуміння змін в світовій економіці, а також і в нашій країні.

Саме слово «інновація» (novus) в перекладі з латинської означає новий, а також його трактують, як «нововведення» [2].

Значення удосконалення змісту та форм професійної підготовки кадрів для будівельної промисловості зумовлене важливістю цієї галузі в житті країни. Завдання, які поставлені перед будівельниками, вимагають пошуку нових більш ефективних способів підготовки робітників. Відповідно до цього виникла необхідність підвищити якість професійної підготовки випускників ЗП(ПТ)О без збільшення строків навчання. Основним завданням, яке впливає із необхідності вдосконалення підготовки сучасного будівельника широкого профілю й високої кваліфікації, є зміна методів вивчення спеціальних предметів у напрямку інтеграції змісту матеріалу та диференціації в його освоєнні в процесі навчання. Одним з таких методів є модульне навчання.

Однак, при переході до модульних технологій виникає ряд проблем, а саме:

1. Як розробити програму професії?
2. Яка навчальна мета досягатиметься в процесі навчання і який результат її реалізації?
3. Які види робіт потрібно відпрацювати на початковому етапі, а які – на проміжному і вихідному?
4. Як логічно взаємопов'язати алгоритм навчальних модулів?
5. Які дидактичні засоби доцільні для вивчення навчального матеріалу?
6. Які види опорних дій і способів взято за основу?
7. Як врахувати поетапну атестацію підготовки професії?

Розроблені навчальні модулі ґрунтуються на інтеграції навчальних програм, що виключає дублювання змісту, внаслідок чого скорочується навчальний час на вивчення теоретичних основ і збільшується обсяг часу на практичну підготовку.

Проведено ретельний аналіз програм і підібрано тільки ту інформацію, яка б різнобічно висвітлювала зміст професії з урахуванням сучасних вимог щодо устаткування і технології виробництва.

Разом з тим, врахована можливість для отримання більшого об'єму інформації, а не тільки та що запропонована модульним пакетом. До кожного модуля запропонована як основна, так і додаткова література, зокрема періодична преса із сучасною технічною і технологічною інформацією. Адже від змісту вивченого залежить і то, як учні виконують запропоновані практичні завдання. Особливо це стосується вивчення модулів, що розкривають підвищену професійну компетентність [1].

Наступним важливим елементом у розробленому дидактичному модулі є його розбивка на дидактичні одиниці та елементи, відправною точкою яких визначення видів способів дій відповідно до кваліфікаційних вимог.

Навчальний елемент програми – це той самий план-конспект викладача спецтехнології. Якщо урок є творчою структурою вчителя, то і навчальний елемент, – це його творчість [2].

У навчальній програмі враховані всі нюанси спрямованості професії, тому вчитель має володіти не тільки теоретичними знаннями щодо змісту технологічної послідовності виконання операцій і комплексу робіт, а й мати відповідні навички виконання цих робіт. Тільки за таких умов розроблений пакет досягне мети.

Якщо при традиційному навчанні учням допомагають досвідчені педагоги. То в процесі самостійного відпрацювання учнями виробничих умінь та навичок без врахування специфічних рекомендацій виконати запропоновану роботу складно.

Тому вимоги до навчального матеріалу мають бути вищими за вимоги до підготовки до уроку. Особливе значення приділяється постановці дидактичних цілей формування професійних компетенцій учнів. Тут враховується не тільки розвиток їхніх пізнавальних здібностей, а і наполегливість у досягненні навчальної мети. Формування визначеної навички чи операції її комплексне застосування при отриманих знаннях та вміннях у виборі методів і способів виконання робіт, орієнтації в запропонованій виробничій ситуації, прийняття нестандартного рішення. Та головне – у розвитку індивідуальних здібностей.

Розглянемо визначення дидактичних цілей на прикладі модульної одиниці з робочого навчального плану з підготовки електрозварників ручної дугової зварки (код 7212) затвердженого у Департаменті освіти і науки облдержадміністрації (ЕРЗ 2.1) модуль 2.1 охоплює наступні теми:

- а) устаткування зварювального поста для ручного дугового зварювання;
- б) електрична дуга та її застосування в зварювальних роботах;
- в) основи металургійних процесів при зварюванні;
- д) деформації і напруги при зварюванні;
- є) основні відомості про електроди.

Метою модуля 2.1 є вивчення блоку навчального матеріалу згідно кваліфікаційної характеристики другого розряду електрозварника ручного зварювання.

Розгляд вище вказаних питань формує основні знання по вивченню зварювального устаткування за рахунок якого отримуємо зварювальну дугу, яка спричиняє розплавлення металу, тобто створення металургійного процесу при якому можуть виникнути деформації під час нагрівання частини металу електродом. Цей своєрідний виклад навчального матеріалу чітко вказує на зв'язок між всіма питаннями що розглядаються при вивчанні вказаного модуля.

Для закріплення знань по модулю проводиться тестове опитування (для прикладу наведемо декілька тестових завдань).

Тестові завдання по модулю 2.1

1. На які класи поділяють зварювання?

- а) механічний, термічний, термомеханічний.
- б) хімічний, фізичний, біологічний.
- в) холодно-механічний, електронно-променевий.
- г) вакуумний, вакуумно-дуговий.

2. Яка напруга холостого ходу зварювального трансформатора типу ТДМ-300?

- а) 65V;
- б) 100V;
- в) 30V;
- г) 150V.

3. Ділянка зварного з'єднання, утворена в результаті кристалізації металу зварювальної ванни називається:

- а) металом шва;
- б) зварним швом;
- в) зварною ванною;
- г) наплавленим металом.

4. З якого матеріалу виготовляють плавкі електроди?

- а) вольфраму та його сплаву;
- б) сталеві;
- в) вугілля;
- г) графітові.

5. Для чого на електроди наносять покриття?

- а) для збільшення часу до заміни електрода;
- б) для введення у зварну ванну кисню;
- в) для стабілізації горіння дуги;
- г) для збільшення міцності електрода.

Робочий навчальний план та програма модульного навчання передбачають проведення екскурсій на виробничі підприємства. Для учнів ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей» проводять екскурсії в ПрАТ «Плазма ТЕК». З керівництвом цього підприємства налагоджена

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

співпраця і учні груп зварювальників мають змогу з пізнавальною та навчальною метою відвідати дане підприємство.

План проведення екскурсії. Для організації проведення екскурсії по навчальному закладу оголошується наказ. У наказі вказується дата та час проведення даного заходу, відповідальні особи за нього і з ким та якою метою проводиться екскурсія. Керівник екскурсії визначає:

1. мету екскурсії та її тривалість;
2. кількість учнів – (навчальна група не більше 25 осіб згідно т/б праці);
3. метод пізнання – спостереження під керівництвом особи відповідальної за проведення (керівник екскурсії та представник підприємства – гід);
4. класифікацію екскурсії: програмна; тематична; виробнича. За методом проведення – ілюстративна з елементами спостереження; за часом проведення: ознайомча, навчальна;
5. організація екскурсії: визначаються об'єкти екскурсії на підприємстві; складається маршрут екскурсії по цехах заводу; повідомляється учням мета екскурсії, програма спостереження, план опису звіту; визначаються об'єкти можливої небезпеки: перехід вулиці, переїзд в залізничному транспорті, станочне рухоме обладнання, а також те що знаходиться під напругою;
6. проводиться інструктаж по техніці безпеки при проведенні екскурсії;
7. повідомляється інструктаж по оформленню звіту по екскурсії, вимоги до нього, критерії оцінювання.

Мета екскурсії:

Закріпити знання учнів при вивченні теми «Електроди для ручної дугової зварки». Розвивати спостережливість, аналітичні здібності, вміння використовувати набуті знання, робити висновки, висловлювати оціночні судження.

Маршрут екскурсії. Завод по виготовленню електродів, що знаходиться в с.м.т. Рудниця ПрАТ Плазма ТЕК.

План спостереження:

1. знайомство з ПрАТ Плазма ТЕК та його продукцією;
2. характер роботи підприємства;
3. оцінка екологічного впливу на середовище і на працівників даного заводу;
4. робота із зразками продукції підприємства.

Програма спостереження під час екскурсії:

1. зовнішній вигляд підприємства (розташування в мікрорайоні, зручність під'їзду. Естетичний вигляд. Стан прилеглої території. Привабливість вивіски).
2. внутрішній вигляд;
3. естетика робочих місць. Умови праці працюючих;
4. наявність інформації про роботу підприємства;
5. санітарно-гігієнічні умови праці;
6. які заходи техніки безпеки ви помітили?;
7. стиль спілкування працюючих між собою;
8. зручність режиму роботи для працюючих;
9. що нового, цікавого, незвичного ви побачили чи почули під час екскурсії;
10. що б вам хотілося взяти на озброєння, використати у подальшій вашій роботі?;
11. які недоліки у роботі підприємств ви помітили, що б ви порадили зробити для поліпшення їх роботи?;
12. естетика внутрішнього та зовнішнього оформлення.

Особливу нішу у підготовці фахових спеціалістів своєї справи відіграють позаурочні заходи, що проводяться за тематикою по освоєнню своєї професії. До таких заходів відносяться тижні та декади по професії. Щорічно з групами учнів, які здобувають професію електрослюсаря з ремонту електричних машин проводяться тематичні тижні присвячені Дню енергетика, що відзначається 22 грудня. Метою проведення тижня по професії є поліпшення знань та розширення кругозору учнів з обраної професії, а також визначення кращих серед учнів першого, другого та третього курсу.

Підготовка до проведення тижня має такі етапи:

1. **перший етап.** Обговорення та планування заходів на засіданні методичного об'єднання з даної професії;
2. **другий етап.** Складання плану проведення тижня, підготовка матеріально технічного забезпечення, роз'яснювальної та підготовчої роботи з учнями;
3. **третій етап.** Безпосереднє проведення тижня у визначений період.

Тиждень по професії передбачає ряд завдань, а саме:

- удосконалення знань та вмінь з обраної професії;
- стимулювання творчого самовдосконалення учнівської молоді;
- розвиток творчості молодого покоління при підготовці до даного заходу;
- підвищення зацікавленості до обраної професії під час зустрічі з випускниками минулих літ та представниками підприємств енергетики;
- визначення кращих по знаннях та вміннях з обраної професії.

На проведення тижня по навчальному закладу видається наказ у якому вказується період, місце, професія, з якої проводиться тиждень та умови і відповідальні особи за проведення даного заходу. Тиждень по професії набуває своєї активності коли він крім просвітницьких заходів передбачає і проведення конкурсу «Кращий за професією». Для проведення даного заходу складається план і висвітлюється на дошці оголошень.

Понеділок.

1. Висвітлюється план тижня та проводиться презентація стінних газет, які вміщують інформацію про досягнення в енергетиці нашої країни.

2. Проводиться перший етап теоретичної частини конкурсу «Кращий за професією» серед учнів усіх трьох курсів (завдання видаються диференційовано враховуючи період навчання).

Вівторок.

Перший етап практичної частини конкурсу для учнів першого, другого та третього курсу з врахуванням їхніх знань та вмінь відбувається в майстерні навчального закладу по ремонту електричних машин.

Вечір для учнів першого курсу – «Знайомство з професією» проводимо у профільному класі. На даний захід можуть бути запрошені представники профільного підприємства, випускники нашого навчального закладу, які працюють по відповідній професії на підприємствах енергетичного комплексу.

Середа.

Другий етап конкурсу з теоретичної частини проводимо серед учнів для визначення та оголошення першого, другого та третього місця.

Учні другого курсу запрошують своїх колег відвідати вечір, який має за мету поглибити знання з обраної професії застосовуючи ігри Брейн-ринг; Що? Де? Коли? та ін. (на вечері оголошуються місця за теоретичну частину конкурсу).

Четвер.

Проводиться другий етап практичної частини конкурсу «Кращий за професією» де визначаються перше, друге та третє місця по професії.

Організують проведення вечора учні третього курсу з тематикою, яка визначає застосування знань своєї спеціальності в різних галузях виробництва і за військовим напрямком (вечір проводиться у вигляді КВК; «Поле Чудес» та ін.)

П'ятниця.

Підведення підсумків другої практичної частини конкурсу.

Підведення підсумків та визначення переможців у конкурсі «Кращий за професією». Підведення підсумків тижня.

Урочисте нагородження учнів переможців конкурсу на лінійці.

Правила проведення конкурсу під час проведення тижня по професії:

1. виконання тестових завдань виконується протягом 45хв. Завдання теоретичної частини конкурсу з професії електрослюсар з ремонту електричних машин виконується у вигляді тестів зразок яких подається нижче;

2. практичне завдання виконується в електромонтажній майстерні навчального закладу. За виконання тестового завдання з теоретичної підготовки за 45 хвилин і ємкістю 48 запитань оцінюється в 12 балів, тобто – 4 вірних відповіді = 1 бал.

Виконання практичного завдання конкурсу оцінюється так:

- а) враховується час на виконання роботи;
- б) вірність виконання роботи;
- в) естетичний вигляд робочого місця;
- г) дотримання правил техніки безпеки праці;
- д) вміння користуватись вимірювальними приладами та інструментом;
- є) вміння читати електричні схеми.

Це загальна схема оцінювання. При виконанні конкретних тем розробляються і відповідні критерії оцінювання.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Висновки. Враховуючи вищесказане, відзначаємо, що у сучасній підготовці кваліфікованого робітника використання різних підходів до навчання має бути обов'язковим. Робота з використанням різних форм і методів навчання урізноманітнює діяльність учнів і сам процес навчання, робить його цікавим. Використання модульних технологій навчання дає змогу застосувати диференційований підхід у навчанні, вони формують в учня мотивацію до навчання. Навчальні екскурсії сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвивають в учнів навички до спостереження та вміння робити висновки. Проведення позаурочних заходів пов'язаних з набуттям знань та умінь по професії формує в учня інтерес до навчання. Комплекс застосування цих заходів під час навчання можна вважати інноваційним підходом при вивченні і засвоєнні знань по спеціальності.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних навчальних закладах [Електронний ресурс] / Р. Гуревич – Режим доступу: <http://library.nuft.edu.ua/> (дата звернення 09.09.2020р.) – Назва з екрана.
2. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання [Електронний ресурс] / О.Е.Коваленко. – Режим доступу: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=he6SxQQAAAAAJ&hl=ru> (дата звернення 09.09.2020р.) – Назва з екрана.
3. Ничкало Н.Г. Теорія і методика професійного навчання [Електронний ресурс] / Н.Г. Ничкало – Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/> (дата звернення 09.09.2020р.) – Назва з екрана.

УДК 377:37.091.33-026.15:641.5

М.І. Мороз

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Державний навчальний заклад «Крижопільський професійний будівельний ліцей»*

ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ УРОКУ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто технології розвитку креативного навчання на уроках спеціальних дисциплін з професії кухар, кондитер які сприяють підвищенню кваліфікації, самовдосконаленню та становленню власної професійної компетентності та реалізації навчальних планів і програм з метою підготовки конкурентоздатного спеціаліста.

Ключові слова: компетентність, креативність, проблемні ситуації.

M.I. MOROZ USE OF CREATIVE TEACHING METHODS AT DIFFERENT STAGES OF THE LESSON WITH THE PURPOSE OF DEVELOPING INDEPENDENT COGNITIVE ACTIVITY OF EDUCATORS

Abstract. The article examines the technologies of creative learning development at the lessons of special disciplines in the professions of cook, confectioner, which contribute to professional development and self-improvement of their own professional competence and implementation of curricula to train a competitive specialist.

Key words: competence, creativity, problem situations.

Люди різні тому, що Бог зробив їх різними, і вони потребують такої освіти, яка може пристосуватися до їхніх неповторних відмінностей

Д. Говард

Вступ. Професійно зростаючи, особистість усе більше адаптується, розвиваються професійно важливі якості щодо підготовки професіоналів у своїй справі. Для надання цьому процесу цілеспрямованого характеру виникає потреба переходу педагога на впровадження технологій, які б стимулювали професійне сходження майбутнього робітника. Це підкреслюється у низці законодавчих документів, у т.ч. наказі Міністерства освіти і науки України від 04.04.2018 №320 «Про розроблення стандартів професійної освіти на основі компетентісного підходу в 2018 році [5]. У стандарті професійної освіти(СП(ПТ)О) 7412.С.10.70 – 2017, відбувається за трьома групами компетентностей: загальнопрофесійними, ключовими та професійними [5]. Таким чином, щоб активізувати розвиток компетентностей здобувачів освіти, необхідно забезпечити повну співдружність викладача та здобувача освіти через впровадження на уроках креативних технологій, створюючи сприятливі умови навчання та виховання.

Творчість – це життя, а життя – це творчість. Тому розвитком креативного творчого мислення на уроках необхідно керувати. Для організації такої діяльності слід добирати різноманітні форми навчального процесу, щоб зацікавити здобувачів освіти на уроці, активізувати їх роботу, розвивати творче мислення, готувати висококваліфікованих робітників згідно вимог сучасного ринку [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За сучасних умов поняття «креативність» активно використовується в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних авторів (Р. Гуревич, В. Дружинін, Л. Єрмолаєва-Томіна, М. Козленко, М. Лещенко, О. Лук, А. Маслоу, О. Матюшкін, В. Моляко, В. Петухов, К. Тошина, Л. Старовойтта ін.) [2, с. 219].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні роботи викладача спеціальних дисциплін, який використовуючи креативні методи навчання на різних етапах уроку розвиває самостійну пізнавальну активність здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Розробка і впровадження у виробництво та навчальний процес сучасного обладнання, широке застосування комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій зумовили розробку нової парадигми організації навчального процесу. При вирішенні даної теми доцільно використовувати креативне навчання, яке має характерну рису: навчально-виховний процес зливається з життям, із розв'язанням реальних творчих задач. А головним завданням викладача не «донести», «пояснити» й «показати», а організувати спільний пошук розв'язання певних проблем.

У педагогічній науці досліджені й обґрунтовані різні форми навчання, доведена їх ефективність та доцільність використання. Форма об'єднує такі самостійні елементи навчання як зміст, методи і засоби та піднімає їх на більш високий рівень цілісного прояву [2, с. 81].

При викладанні спеціальних дисциплін майже в кожній навчальній темі з «Технології приготування їжі з основами товарознавства продовольчих товарів» можна створити умови для креативної діяльності, використовуючи: швидкість, гнучкість і оригінальність мислення.

Різні креативні завдання на уроці дозволяють здобувачам освіти розвивати свої навички, викликають мотивацію до навчання, вирішення проблеми. Отже, вміння викладача захопити здобувачів освіти своєю креативністю; створити проблемне бачення ситуації. Креативність сьогодні виходить на перший план у життєвому просторі молодого покоління. Як сформувати такого успішного здобувача освіти, справжнього фахівця у своїй справі? Найважливішим завданням на уроках спеціальних дисциплін є застосування креативної технології як такої, що формує нестандартне мислення.

При виборі методів та прийомів навчання дуже важливо не забувати про диференціацію навчання [3, с. 160]. Всі учні мають різний рівень навчальних досягнень, тому викладач готує різнорівневі завдання, що відповідають їхньому рівню. Для цього використовуються різні засоби навчання: додаткова фахова література, комп'ютерна інформація, новинки літератури, журнали за професією.

Головним акцентом запам'ятовування навчального матеріалу, на його глибокому розумінні, є навчання самостійно використовувати знання в нестандартній ситуації у процесі розв'язання ситуаційних завдань [3, с. 169].

Ситуаційні завдання доповнюються схемами, інструкційно-технологічною документацією. Розробляються конкретні виробничі ситуації кількох типів:

- вибір рішення щодо застосування правильних практичних дій в конкретних умовах;
- вибір правильних дій у кризовій ситуації, яка створилася при поломці інструменту, при порушенні технологічного режиму, правил охорони праці, тощо;
- застосування знань і умінь при вирішенні конфліктної ситуації.

Створення та розв'язування таких завдань на уроці сприяє кращому запам'ятовуванню вивченого матеріалу, активізує пізнавальну активність учнів, виробляє навички самоосвіти, формує творчу особистість, здатну ухвалювати рішення, аналізувати думку інших та знаходити спільні рішення.

У відповідності до теми використовуються технологічні інновації, які в залежності від технологічних параметрів поділяють на продуктові і процесні. Продуктові інновації включають застосування нових матеріалів, нового виду сировини та напівфабрикатів, нових продуктів. Процесні інновації включають нові технології та організаційні форми виробничої діяльності.

Мультимедійні технології допомагають вирішити проблему візуалізації навчального матеріалу. Зокрема, ефективною є пізнавальна програма «Віртуальна лабораторія», яка надає можливість «відвідати» майстер-класи на підприємствах харчування (кондитерські фабрики, цехи із виготовлення тортів; «погортати» сторінки книг і журналів. Доречним у цьому напрямі буде і проведення нестандартних уроків. Як приклад, додаток уроку на тему: «Технологія приготування бісквітного тіста і виробів з нього».

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

План уроку

Навчальний предмет: Технологія приготування їжі з основами товарознавства продовольчих товарів

Тема програми : Технологія приготування бездріжджових видів тіста та виробів з них.

Тема уроку: Технологія приготування бісквітного тіста та виробів з нього.

Мега уроку:

- *навчальна:* вивчити та засвоїти знання з технології приготування бісквітного тіста та ознайомити з асортиментом виробів із нього;

- *розвивальна:* розвивати в учнів креативне мислення, творчу активність, зацікавленість професією, вміння самостійно приймати рішення в процесі виконання робіт;

- *виховна:* виховувати, почуття відповідальності за дотриманням технологічного процесу виготовлення кондитерських виробів.

Тип уроку: нестандартний, урок - віртуальна екскурсія.

Вид уроку: вивчення нового матеріалу.

Дидактичне забезпечення: підручник Зайцева Г.П. «Технологія приготування борошняних кондитерських виробів», збірник рецептур борошняних, кондитерських виробів для підприємств харчування, технологічні схеми, презентація.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютер, проектор, екран.

Міжпредметні зв'язки: санітарія та гігієна, устаткування, організація виробництва та обслуговування в/н.

Структура уроку:

- I. Організаційна частина.
- II. Актуалізація опорних знань та умінь учнів.
- III. Мотивація навчальної діяльності учнів.
- IV. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.
- V. Вивчення нового матеріалу.
- VI. Закріплення матеріалу.
- VII. Виставлення балів, їх мотивація.
- VIII. Домашнє завдання.

Хід уроку

*«Праця кондитера-не ремесло, а мистецтво»
(Гераклея)*

I. Організаційна частина: перевірка наявності учнів; перевірка готовності учнів до уроку.

II. Актуалізація опорних знань та умінь учнів.

III. Мотивація навчальної діяльності.

Знання з технології приготування бісквітного тіста і виробів з нього, дасть змогу вам створювати задоволення для людей, але це не просте заняття, воно потребує креативності, акуратності, художнього смаку, витривалості, тонкості. Головною ж умовою успіху завжди будуть терпіння, гарний настрій, копітка праця. Кондитерство – не терпить метушливості й легковажності.

IV. Повідомлення теми, мети, завдань уроку.

Учитель, повідомляє тему уроку та визначає завдання уроку.

Тема уроку: Технологія приготування бісквітного тіста та виробів з нього.

Урок у нас сьогодні нестандартний, оскільки ми з вами вирушаємо на екскурсію до кондитерського дому «Вацак». (Відео)

Перед організацією екскурсії ви отримали випереджувальне завдання підготували презентацію про «Історію виникнення бісквітів».

« Історики говорять...»: надаємо слово історикам.

Чи знаєш ти?

Для того щоб ми продовжили екскурсію та ознайомились із технологічною лінією по приготуванню бісквітного тіста та виробів з нього ми відгадаємо загадки, а розгадавши загадки ви дізнайтеся які продукти необхідні для приготування бісквітного тіста?

Розкоlesh лід – візьмеш срібло.

Розкоlesh срібло – візьмеш золото (Яйце).

Білий камінь у воді тане.

Білий, а не сніг, твердий, а не камінь, солодкий, а не мед (Цукор).

В землі спало, в міху відпочивало, в млинці танцювало, людей згодувало (Борошно).

Білий, крихкий, зовсім легкий, не сніг, не пух, картоплі пух (Крохмаль).

Складові бісквітного тіста уже відомі. Занотуйте їх у зошити.

А зараз ми заглянемо в «Кондитерську комору».

Чи знаєте ви що з усіх видів тіста «найбільш вибагливим» є бісквітне? Щоб бісквіт удався потрібно зосередитись на всіх етапах його приготування, починаючи з правильної пропорції інгредієнтів. До якості продуктів пред'являються високі вимоги. На попередніх уроках ми вивчали з вами підготовку продуктів до кондитерського виробництва от і давайте перевіримо ваші знання.

«СКРИНЬКА ЗНАНЬ».

1. За якими показниками необхідно визначати якість борошна?
2. Назвіть основний показник якості борошна, та за якими ознаками його поділяють?
3. Як підготувати борошно до кондитерського виробництва?
4. Чому просівають цукор при приготуванні бісквітного тіста?
5. Як визначити якість яєць?
6. Як підготувати яйця для приготування тіста?
7. Що відноситься до продуктів переробки яєць та як їх підготувати до виробництва?
8. Який спосіб розрихлення використовують при приготуванні бісквітного тіста?

1. «Технологічна лінія по приготуванню бісквітного тіста»

Настанова: Щоб отримати відмінні знання, нам необхідно вчитися співпрацювати, допомагати один одному. Будьте дуже уважні протягом уроку. Думайте, запитуйте, пропонуйте – бо шляхом до істини нам з вами йти разом.

2. Технологія приготування бісквітного тіста

Складові бісквітного тіста уже відомі. Якість бісквітного н/ф залежить від складу і якості сировини це ми обговорили. Другим основним етапом, від чого залежить якість бісквітного н/ф є технології приготування тіста.

При приготуванні бісквітного тіста використовують **яйця чи меланж**. Найкраще використовувати дієтичні чи свіжі яйця, що мають високу піноутворюючу властивість.

Піноутворююча здатність меланжу залежить від його в'язкості – чим нижча в'язкість меланжу, тим вища його піноутворююча здатність.

На в'язкість і піноутворення яєць (меланжу) суттєво впливає температура сировини. З підвищенням температури маси підвищується піноутворююча властивість яєчних продуктів.

Оптимальна температура яєць і меланжу перед збиванням становить 15-20°C.

На якість готового н/ф впливає інтенсивність і тривалість збивання яєчно-цукрової маси.

Під час інтенсивного збивання яєчно-цукрова маса поступово збільшується і досягає об'єму, що перевищує початковий у 2,5-3 рази. Максимальний об'єм маси досягається приблизно через 30-40 хв. від початку збивання. Значне збільшення об'єму яєчно-цукрової маси пояснюється насиченням її великою кількістю дрібнесеньких бульбашок повітря у процесі збивання. При замішуванні з борошном повітряні бульбашки частково руйнуються, що може призвести до осідання тіста, тому замішувати його потрібно швидко (до 30сек.), але дуже обережно. Готове тісто одразу випікають.

Борошно потрібно використовувати з середнім вмістом (28-34%) слабкої клейковини. При використанні «середнього» чи «сильного» борошна утворюється «затягнуте» тісто, а випечений з нього напівфабрикат матиме щільну, мало пористу консистенцію. Якщо ж у борошні занижена кількість слабкої клейковини, н/ф буде надто крихким, що ускладнить його використання.

До рецептури бісквітного тіста (за винятком бісквіту «Буше» і масляного бісквіту) входить **крохмаль картопляний** (20% від маси борошна), який знижує кількість клейковини у борошні й робить тісто більш пластичним, а випечені вироби – менш крихкими. Якщо для приготування тіста використали борошно з малим вмістом слабкої клейковини, то немає потреби використовувати крохмаль, його замінюють на пшеничне борошно.

Для ароматизації бісквітного тіста найкраще використовувати **ванільну чи ромову есенції**.

Залежно від сировини, що використовують на замішування тіста, і способів приготування, розрізняють кілька видів бісквітного напівфабрикату: **бісквіт основний, бісквіт з наповнювачами (з какао, з горіхами, з маком, з родзинками), бісквіт «Новий», бісквіт «Буше» (круглий), масляний бісквіт.**

Технологія приготування. Бісквіт основний можна готувати двома способами: без підігрівання яєчно-цукрової суміші (холодним способом) і з підігріванням яєчно-цукрової суміші (теплим способом).

Приготування бісквітного тіста холодним способом. В бачок збивальної машини закладають яйця чи меланж (після первинної обробки), цукор і збивають масу протягом 30-40хв., поступово

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

збільшуючи оберти робочого механізму. Маса вважається збитою, коли вона набуде світло-кремового кольору, збільшиться у об'ємі у 2,5-3 рази, стане однорідною, пишною і на її поверхні буде залишатися слід від збивача чи лопатки.

Наприкінці збивання до яєчно-цукрової маси додають есенцію, а потім поступово всипають суміш просіяного разом з крохмалем борошна. Тісто замішують обережно, але швидко (протягом 15-30 сек.).

Тривале замішування може призвести до ущільнення структури і осідання тіста. Осісти тісто може і в тому випадку, якщо яєчно-цукрову масу недостатньо збили.

Випечений з такого тіста напівфабрикат буде мати щільну і тверду консистенцію. Вологість тіста повинна становити 36-38%.

Приготування бісквітного тіста теплим способом. Меланж (яйця) перемішують з цукром і підігрівають на водяній бані до температури 45-50°C не припиняючи збивання.

Нагріту суміш перекладають у бачок збивальної машини і продовжують збивати, поки вона не збільшиться в об'ємі у 2,5-3 рази і на її поверхні залишатиметься слід від збивача.

Наприкінці збивання додають есенцію, всипають суміш борошна з крохмалем і швидко, але обережно, замішують тісто. Збивають підігріту яєчно-цукрову суміш протягом 20-25 хв. Таке значне скорочення часу збивання пояснюється тим, що під час підігрівання жир, який міститься у жовтку яйця і уповільнює процес ціноутворення, розчиняється. Внаслідок цього пружна структура білка і жовтка послаблюється, яєчно-цукрова маса стає більш розрідженою і легко збивається до потрібного об'єму. Вологість бісквіту, виготовленого теплим способом, нижча, тому готовий бісквіт буде більш пухкий, розсипчастий і пишний, ніж бісквіт, виготовлений холодним способом.

Правила випікання заготовок з бісквітного тіста.

Бісквітне тісто дуже нестійке і для того, щоб уникнути осідання, його одразу розливають на листи або у форми і направляють на випікання.

Дно великих форм і листів вистеляють пергаментним папером або фольгою, а краї змащують жиром. Папір запобігає ламанню випеченого бісквіту під час вибирання його з форми.

Маленькі форми можна змащувати жиром і посипати борошном. Форми заповнюють тістом на 2/3 висоти, щоб під час випікання воно не виливалося через край.

Товщина випеченого бісквітного пласта (капсулю) повинна бути не менше ніж 30мм. Для тортів і тістечок квадратної чи прямокутної форми напівфабрикат випікають у бортових листах.

Для виробів з начинками або кремами, що скручуються у вигляді рулетів, випікають пласти завтовшки 10 мм – так звані «розмазки». Для цього на листи, вистелені папером, рівномірно наливають тісто і ножем розрівнюють (розмащують) його завтовшки 3-5 мм.

Викладене у форми або на листи тісто одразу направляють на випікання. Листи закладають у піч обережно, не струшуючи тісто, щоб воно не збігло на один бік. У перші хвилини випікання тісто інтенсивно піднімається, його об'єм збільшується внаслідок теплового розширення бульбашок повітря, якими воно насичене. У перші 10хв. випікання піч забороняється відкривати, а листи переставляти місцями – це може призвести до осідання тіста, а готовий бісквіт буде щільним.

Закінчення процесу випікання визначають за такими ознаками: поверхня н/ф набуває золотисто-жовтого кольору з коричневим відтінком; бісквіт стає пружним – при легкому натисканні пальцями не повинно залишатись заглиблень. Готовність бісквіту великих розмірів можна визначити, проколюючи його товщу дерев'яною паличкою – на ній не повинно залишатися сліду від тіста.

Випечений бісквіт охолоджують протягом 15-20 хв. Потім ножем відокремлюють його від форми по всьому периметру, форму (бортовий лист) перевертають догори дном і викладають бісквіт з папером на стіл. Свіжовипечений бісквіт під час нарізання заминається і сильно кришиться, а при просочуванні сиропом – розмокає і ламається. Тому перед використанням напівфабрикат, не знімаючи з паперу, витримують протягом 8-10 год. в прохолодному приміщенні з вільним доступом повітря.

Папір запобігає надмірному висиханню напівфабрикату. Під час вистоювання бісквіт набуває механічної міцності, внаслідок чого закріплюється пориста структура м'якушки.

Перед використанням з бісквіту знімають папір і ножем зачищають його бокові сторони. Випечені пласти використовують як основу для приготування різноманітних тістечок, тортів, рулетів.

Асортимент виробів з бісквітного тіста

Бісквітне тісто використовується для приготування таких кондитерських виробів, як торти, тістечка, кекси, рулети. До складу тіста, крім основних продуктів, уводять какао, горіхи, фрукти, родзинки, цедру лимона, лікери, сухофрукти (чорнослив, курагу), прянощі (гвоздику, мускатний горіх, корицю тощо).

3. Вимоги до якості тіста й готових виробів. Види і причини дефектів виробів із бісквітного тіста.

Бісквітне тісто ідеальної консистенції повинно важкими краплями падати з ложки, мати пишну консистенцію, світло-кремовий відтінок.

Добре пропечений бісквіт при натисканні легко стискується, а потім відновлює колишню форму, структура м'якушки – пишна, пориста, еластична. Слід звернути увагу на дефекти, які можуть виникати під час виготовлення бісквітних виробів, і їхні причини.

4. Інноваційні технології

Стадії приготування бісквіта на сумішах

1. Підготовка компонентів.
2. Збивання яєць і цукру 5-7 хв.
3. Додавання сухих компонентів, збивання 2-3 хв.
4. Формування бісквіта.
5. Випікання.

Переваги приготування бісквітів на сумішах

Швидкість – суміш збивається за 10хв.

Простота приготування – всі компоненти дозуються і змішуються практично одночасно.

Стійкість – збита маса може зберігатися кілька годин.

Якість – отриманий бісквіт відрізняється рівномірною пористістю.

Смак – яскраво виражений.

Зберігання – довго зберігає свіжість.

Економія – економляться електроенергія, виробничі площі.

VI. «Виробничі ситуації».

Дефекти виробів із бісквітного тіста

Види дефекту	Причини виникнення
Бісквіт щільний, малопористий, в'язкий	Недостатній або занадто довгий час збивання; тривале змішування; струшування форми з тістом; надмірна кількість борошна; передчасно витягнутий з духовки
Бліді верхня й нижня частина кірочки	Передчасно витягнутий з духовки; недостатня температура випікання
Підгоріла або стовщена коричнева кірочка	Надмірна тривалість або підвищена температура випікання.
Ряба поверхня бісквіта	Наявність кристалів цукру.
Бісквіт із грудочками борошна	Використання непросіяного борошна; неретельне вимішування тіста.

Закріплення матеріалу

Технологічний ринг

1. Від чого залежить якість бісквітного напівфабрикату? (складу і якості сировини).
2. Які найкраще використовувати яйця для приготування бісквітного тіста? (дієтичні чи свіжі, які мають високу піноутворюючу властивість).
3. Що впливає на в'язкість і піноутворення яєць?
4. Підвищення т яєчної маси підвищує або знижує піноутворюючу властивість яєчних продуктів (підвищує) В скільки разів?
5. Під час інтенсивного збивання збільшується яєчно – цукрова маса? (2,5-3 рази).
6. Чому бісквітне тісто замішувати потрібно швидко (до 30 секунд)? (Щоб не зруйнувалися повітряні бульбашки, не осідало тісто).
7. Якщо використовувати борошно з середньої або сильної клейковини при приготуванні бісквітного тіста, то бісквітний напівфабрикат буде мати? (щільну, мало пористу консистенцію).

Підсумок уроку:

Заключне слово вчителя.

Виставлення балів, їх мотивація.

Рефлексія «Релаксація».

Закрийте очі та пригадайте приємні моменти нашого уроку.

Я рада, що на протязі всього уроку ви були уважні.

Я хочу, щоб всі, хто працював добре – посміхнулися мені, а хто відчуває в собі потенціал працювати ще краще – поаплодуйте собі.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Домашнє завдання: Г.Т. Зайцева., Т.М. Горпинко «Технологія виготовлення борошняних кондитерських виробів», «Вікторія» Київ – 2002. – 214-219с.

Висновки. Актуальність впровадження креативних – технологій, як однієї з технологій розвитку компетентностей сприяє:

- підвищенню кваліфікації, самовдосконаленню та становленню власної професійної компетентності;
- реалізації навчальних планів і програм з метою підготовки конкурентоздатного спеціаліста;
- формуванню ключових компетентностей майбутніх кваліфікованих працівників;
- формуванню високого загального розвитку особистості з метою адаптації до життя в інформаційному суспільстві;
- оновленню організації навчального процесу на уроках та створення умов, в яких учень може проявити свій талант, власний творчий потенціал;
- використанню креативних технологій, стимулюванню пізнавального інтересу здобувачів освіти, доступу до практично необмеженого обсягу потрібної навчальної інформації, високої швидкості її отримання;
- формуванню вмінь здобувачів освіти самостійно шукати, аналізувати й відбирати необхідну інформацію, організувати, перетворювати, систематизувати, зберігати і передавати її;
- формуванню вмінь до освоєння інновацій новітніх виробничих технологій, адаптуватися до умов праці, вирішувати поставлені завдання в професійній сфері організовано та самостійно, самоаналізувати результати роботи.

Сучасному суспільству потрібен учень з креативним мисленням, яке потрібно розвивати. Креативність – головна якість людини 21 століття.

Список використаних джерел

1. Гуревич Р.С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах / Р.С. Гуревич / за ред. С. У. Гончаренка. – Київ: Вища школа, 1998. – 229 с
2. Креативна педагогіка. Наук.-метод. журнал / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. – Вінниця, 2015. – Вип. 10. – 160 с.
3. Литвиненко С. Креативність як загальна здібність до творчості: сучасні підходи / С. Литвиненко // Зб. наук. пр. Полтавського державного пед. універ. ім. В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Вип. 3 (50). – Полтава, 2006. – С.215-219.
4. Зайцева Г.Т. Технологія виготовлення борошняних кондитерських виробів / Г.Т. Зайцева, Т.М. Горпинко – Київ, «Вікторія» - 2002.– 214-219 с.
5. Про розроблення стандартів професійної (професійно-технічної) освіти на основі компетентнісного підходу в 2018 році (наказ від 04.04.2018 №320) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Терещук А. Креативність як невід'ємний компонент інтелектуального розвитку особистості / А. Терещук - [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=4254>. – Назва з екрана.

УДК:001.895:528.01:656

Л.П.Мусій

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Вінницький транспортний коледж*

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ДІЛОВІ ІГРИ

Анотація. У статті розкрито важливість застосування інноваційних педагогічних технологій при вивченні дисциплін транспортного спрямування та проаналізовано особливості впровадження ділових ігор у навчальний процес закладів фахової передвищої освіти.

Ключові слова: інновації, інтерактивні технології, ділові ігри.

L.P.MUSIY INTERACTIVE LEARNING METHODS: BUSINESS GAMES

Abstract. The article reveals the importance of the use of innovative pedagogical technologies in the study of transport disciplines and analyzes the features of the introduction of business games in the educational process of institutions of professional higher education.

Keywords: innovations, interactive technologies, business games.

Ми навчаємося не лише для школи, а й для життя.

Сенека

Вступ. Завдання якісної підготовки кваліфікованих спеціалістів України вимагають подальшої орієнтації процесу навчання до засвоєння студентами певної суми знань і створення механізмів для розвитку природних здібностей молоді.

Постановка проблеми полягає в тому, що у сучасному соціально-економічному середовищі рівень освіти значною мірою залежатиме від результативності запровадження інноваційних технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання, фахового та виробничого досвіду [6].

В умовах ринкової економіки до випускника закладу фахової передвищої освіти висувуються підвищені вимоги. Сучасне виробництво вимагає від молодого спеціаліста самостійності, вміння швидко приймати рішення, не лякатися особистої відповідальності, творчо підходити до розв'язання виробничих завдань.

Педагогічна технологія виступає як спосіб досягнення найкращого результату за допомогою різних засобів і прийомів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах розбудови національної системи загальної середньої освіти важливого значення набуває інноваційна діяльність, яка характеризується системним експериментуванням, апробацією та застосуванням інновацій в освітньому процесі.

В Україні принципові положення інноваційної педагогічної технології концептуально обґрунтовані А.М.Алексюком, В.М.Галузинським, Є.О.Гришиним, В.І.Євдокимовим, Б.І.Коротяєвим, І.Ф.Прокопенком, О.А.Устенком та ін., які узагальнюють їх у такий спосіб:

-інноваційна технологія, насамперед, повинна бути динамічною та гнучкою, забезпечувати режим найбільшого сприяння для реалізації індивідуальних інтересів та можливостей студентів;

-у новій технології навчання закладаються гнучкі й концентровані індивідуально «енергоємні» форми вивчення кожної навчальної дисципліни або окремо, або у великому блоці чи пакеті;

-у цих технологіях закладаються принципово нові форми контролю та оцінювання знань студентів і рейтингі: індивідуальні співбесіди, публічні огляди, захисти підсумків практики, поточні відповіді на семінарах, метод оцінювання знань групи експертами-викладачами та інші контрольні заходи.

У працях М. Семашка, Г. Гегеля, М. Кагана, П. Лаврова та ін. розкрито філософське трактування зародження й значення гри. У сучасній педагогіці за останні роки з'явилося багато праць з навчально-педагогічних ділових ігор. Привертає увагу досвід відомих вчителів-новаторів: Є. М. Ільїна, С. М. Лисенкова та В. Ф. Шаталова.

Метою статті є висвітлення теоретико-методичних та практичних аспектів впровадження ігрових інтерактивних методів при підготовці фахівців залізничного транспорту.

Виклад основного матеріалу. Сучасна освіта орієнтовна на підготовку майбутніх фахівців, здатних конкурувати на ринку праці завдяки умінню швидко адаптуватися до змін у виробництві. Якнайактивніше сприяють цьому ділові та симуляційні ігри, які використовуються, головним чином, для формування практичних умінь та навичок фахового досвіду.

Не існує універсального означення ділової гри донині. Наприклад, Ермаков А. [3] визначає ділову гру як модель взаємодії людей у процесі досягнення деяких цілей економічного, політичного або престижного характеру, розуміє її як модель процесу прийняття рішень [3]. Ряд авторів відзначають, що ділова гра – це моделювання вибіркового аспектів конфліктної ситуації, яку виконують за раніше визначеними правилами, вихідними даними і методиками. Всі дослідники, таким чином, відзначають, що ділова гра є моделлю.

Історія існування ділових ігор нараховує декілька тисячоліть. Перше згадування про ділові ігри можна знайти у папірусах стародавнього Єгипту, де описано навчання єгипетських військових з елементами ситуативного моделювання.

Використання лекції з елементами рольової гри створює умови для глибокого і повного засвоєння матеріалу на основі використання знань у процесі одночасного розв'язання навчальних та професійних проблем. В кожній хорошій грі є, насамперед, робоче зусилля та зусилля думки. Неправильна трактовка, що виробничі ситуації відрізняються від навчальної гри тим, що в роботі є відповідальність, а в грі її немає. У грі є така сама велика відповідальність за виконання професійних функцій, як і у роботі [2, с. 98].

В.Ф. Шаталов зазначав, що ігри вірою і правдою завжди служили й покликані служити розвиткові кмітливості та пізнавальної цікавості учнів на всіх, без винятку, їх вікових рівнях; і не таємниця, що ті, з яких на уроці слова не витягти, в іграх стають такими активними, якими ми їх в лекційно-урочних буднях і увияти собі не в змозі; що їхні дії починають відзначатися глибиною мислення. Мислення сміливого, масштабного, нестандартного [4, с. 23].

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

В даний час найважливішими ознаками ділових ігор вважаються: цільове призначення гри, різноманітність тематичних рамок, імітувальні контекстно-орієнтовані області, свободи рішень, характер комунікацій між учасниками, ступінь відкритості гри, комплексність моделі, що використовується, форма її проведення тощо.

Провідне місце у формуванні професійних якостей майбутніх спеціалістів транспорту займає практика. Фахові дисципліни є основою для набуття практичних навичок при проходженні виробничої практики. Бінарні заняття, які поєднують різні фахові дисципліни у вигляді ділової гри, є складовою частиною сучасних інноваційних технологій.

Ділова гра – це у певному змісті репетиція виробничої чи суспільної діяльності людини. Вона дає можливість програти практично будь-яку конкретну ситуацію в обличчях, що дозволяє краще зрозуміти психологію людей, встати на їхнє місце, зрозуміти, що ними рухає в той чи інший момент реальної події.

Навчальні ділові ігри розділяють за призначенням, за формою взаємодії учасників, за динамікою модельованих ситуацій, за способами обробки і передачі інформації, за швидкістю ігрового часу, за типом комунікації, за кінцевим результатом гри. У цьому плані в трудовій підготовці студентів ділова гра моделює окремі аспекти професійної та виробничої діяльності чи ситуації. Сюжетно-рольова гра дозволяє вирішувати не тільки освітні, але виховні, розвиваючі та профорієнтаційні завдання.

При підготовці фахівців залізничного транспорту у Вінницькому транспортному коледжі навчальні ігри використовуються під час викладання спеціальних дисциплін з урахуванням особливості виробничого процесу.

Комплексна навчальна ділова гра «Моя професія» проводиться з метою підготовки і тренування індивідуальних здібностей студентів, розвитку в них умінь і навичок, закріплення теоретичних і практичних знань, вироблення установки, активізації творчого мислення.

У ході заняття відпрацьовуються навички прийняття оперативних рішень, а також взаємодії окремих ланок системи колійного господарства. Наприклад, відпрацьовування форм і методів взаємних відносин, програвання ситуацій, проведення конкретних ремонтних робіт зі студентами. Удосконалюються професійні уміння і навички роботи з інструментами й у виробничих умовах.

При цьому найважливішою ознакою гри є динамізм ситуацій, що відображає умови реального виробництва. Використовується пояснювально-ілюстративна, пізнавальна, пошукова інформація, сучасні засоби навчання і контролю.

Метод ділової гри полягає у створенні ситуації, під час якої студенти відтворюють пройдені елементи робіт, що виконуються на виробництві. Так, під час заняття необхідно провести огляд фрагменту колії з метою виявлення несправності, використовуючи необхідний інструмент. Серед студентів формується бригада монтерів колії, призначається бригадир колії, оператор дефектоскопа, сигналісти, черговий по станції, зварювальник та експертна комісія. Студенти під час виконання завдань імітують основні функції та професійні обов'язки працівників колійного господарства.

Викладач повинен стати кваліфікованим консультантом студенту у вирішенні різних проблем, а студент стає активним учасником навчального процесу і повинен навчитись самостійно вирішувати проблеми.

Висновки. Таким чином, застосування ділових ігор під час проведення занять із фахових дисциплін дозволяє якнайповніше реалізувати основну навчальну мету у вищих навчальних закладах – готувати спеціалістів, здатних конкурувати на ринку праці, завдячуючи вмінню швидко адаптуватися до змін у виробництві, де необхідна присутність свіжого мислення, мобільність, самостійність у прийнятті рішень та впевненість у правильності своїх дій, вміння передбачити хід подій, нарешті – звичайна комунікативність.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Н.В. Інноваційні технології в освіті / Н.В. Бондарчук, О.І.Булейко// Педагогічний альманах- Вінниця, 2011- Випуск 9. С.207-213.
2. Гуревич Р.С. Теорія і практика навчання в професійно – технічних закладах / Р.С. Гуревич // Монографія. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2010. – 410с.
3. Ермаков А. Л. Основы самостоятельной работы студентов/А.Л.Ермаков, Н. А. Галатенко.-М.: гос. техн. ун-т гр. авиации, 2006. — 87 с.
4. Захарчук Т.В. Інноваційні технології навчання в сучасній школі[Електронний курс] / Режим доступу до журналу <http://www.social-science.com.ua/публікація/263>. – Назва з екрана.
5. Інтерактивні методи навчання: лінгводидактичні засади / Л. Варзацька, Л. Кратасюк // Дивослово. - 2005. - № 2. - С. 5-19.

УДК 377.091.12:678-048.35

А. М. Палько

*майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний навчальний заклад «Вище професійне училище №7 м. Вінниця»*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ФАХОМ «ШВАЧКА, КРАВЕЦЬ»

***Анотація.** У статті розглянута можливість удосконалення та розвитку професійно-практичної підготовки кваліфікованих робітників шляхом використання технології розвивального навчання. Розкрито основні аспекти практичного застосування даної технології при проведенні уроків виробничого навчання за фахом «Швачка; кравець».*

***Ключові слова:** технології навчання, професійно-практична підготовка, розвивальне навчання, урок виробничого навчання, проєктне навчання.*

A.M. PALKO USE OF DEVELOPMENTAL TRAINING TECHNOLOGY IN THE TRAINING OF QUALIFIED WORKERS IN THE SPECIALTY «SEAMSTRESS, TAILOR»

***Abstract.** The article considers the possibility of improving and developing professional and practical training of skilled workers through the use of developmental training technology. The main aspects of the practical application of this technology in conducting lessons of industrial training in the specialty «Seamstress; tailor».*

***Key words:** training technologies, professional and practical training, developmental training, industrial training lesson, project training.*

Вступ. Швейна галузь переживає нелегкі часи, потреба в спеціалістах високого рівня постала дуже гостро. Сучасне виробництво та використання новітніх технологій вимагають кадрів із творчим потенціалом, гнучким розумом, здатних швидко навчатися і адаптуватися до нових вимог. І саме профтехосвіта має забезпечити якісну професійну підготовку майбутнього конкурентоспроможного робітника, який відповідає вимогам ринку праці [2, с. 9].

Для цього необхідно модернізувати освітній процес, зробити його творчим, організувати навчально-професійну діяльність здобувачів освіти таким чином, щоб учень сам прагнув до творчого розвитку, самовдосконалення і бачив результати і перспективи своєї праці [3, с. 15].

Над вирішенням цієї проблемою працює педагогічний колектив Державний навчальний заклад «Вище професійне училище №7 м. Вінниця». Розвиває і вдосконалює професійно-практичну підготовку учнів, застосовуючи новітні педагогічні технології. Однією з таких технологій є розвивальне навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «розвивальне навчання» належить великому швейцарському педагогу Й.Г. Песталоцці [4].

Проблемою розвивального навчання займалися такі психологи і педагоги, як Л.Є. Войцещук [1], В.М. Молчанов [2], О. Пометун [5], І.Є. Сілаєва [7], С.П. Семенець [6] та інші.

Мета статті – показати, що використання технології розвивального навчання при практичній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у закладах професійно-практичної підготовки (далі ЗП(ПТ)О сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу, формує їх здатність швидко адаптуватися до можливих змін та умов виробництва, як сучасних, так і майбутніх.

Виклад основного матеріалу. Технологія розвивальної освіти – це активно-діяльнісний спосіб навчання, метою якого є формування активного, самостійного, творчого мислення учнів і поступового переходу до самостійного навчання.

Передумовами розвивального навчання є можливість учнів самостійно або з допомогою майстра виробничого навчання осмислювати матеріал, творчо використовувати його в нестандартних умовах, свідомо запам'ятовувати для подальшого навчання. Результатом навчання є нові знання, уміння, способи їх реалізації, розумова діяльність учнів [7, с. 128].

Основними аспектами технології розвивального навчання є:

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

- принцип змістового узагальнення, який передбачає побудову навчальних предметів і дисциплін на основі сходження від загального до конкретного;
- орієнтація не стільки на готові знання, скільки на принципи одержання нових знань;
- здобувач освіти є не об'єктом, а є суб'єктом навчальної діяльності;
- засвоєння навчального матеріалу здійснюється завдяки дослідницькому методу навчання;
- дискусійний характер проведення навчання;
- не передавати знання, а підвести студента до самостійного прийняття рішення, розв'язання завдання;
- пізнання має здійснюватися через форму діалогу учасників навчально-виховного процесу, внутрішнього діалогу з самим собою;
- важливим компонентом навчальної діяльності розвивального навчання є виробниче завдання. Працюючи над ним, учень має знати, для чого він виконує завдання;
- нові знання пропонуються не в готовому вигляді, а у формі проблемних задач [6, с. 67].

Саме на уроках виробничого навчання при підготовці кваліфікованого робітника здобуваються необхідні вміння, знання, компетентності, що дають можливість самореалізації. Тому урок виробничого навчання є центральною ланкою всього навчально-виховного процесу. Лише коли добре організовано виробниче навчання можна досягти високих результатів.

Як показує досвід, завдання майстра – не просто навчити виконувати ту чи іншу операцію, а спонукати учнів до творчої діяльності, до розвитку їх як особистостей, здатних мислити, приймати рішення, аналізувати, щоб у подальшому вміти застосувати отримані знання.

Діяльність майстра полягає в організації навчального процесу, створенні умов для успішного вирішення учнями пізнавальних і навчально-виробничих завдань, відбору таких способів, які дають максимальний ефект.

Майстер здійснює інструктування для створення в учнів повного уявлення про завдання, умови, засоби, способи виконання і контролю процесу. Регулює і контролює процес навчання, коригуючи власну діяльність на основі спостереження, аналізу та поточного контролю за протіканням навчання і його результатами [8, с. 11].

Діяльність учнів – це навчання, а саме сприйняття і осмислення інструктивних вказівок майстра виробничого навчання, обдумування і планування майбутньої роботи, навчально-виробнича діяльність (виконання прийомів, операцій, трудових процесів) та самоконтроль результатів навчально-виробничої діяльності [7, с. 129].

Майстер виробничого навчання повинен організувати навчальний процес, не обмежуючи діяльність учня, будувати процес навчання так, щоб створити комфортні умови для засвоєння знань здобувачами освіти.

Завдання педагога в тому, щоб підвести до дверей, дати ключ і навчити учня користуватися цим інструментом [6, с. 35].

Для цього необхідно, щоб процес навчання був цікавий, так як нецікавий урок нічого, окрім нелюбові до предмета і до педагога, не викликає.

Автор наголошує, що одним із головних завдань при здійсненні практичної підготовки здобувачів освіти за фахом «Швачка, кравець» в ДНЗ «ВПУ №7 м. Вінниці» є підвищення інтересу до навчання. Вирішенню цієї проблеми сприяє вдале використання інноваційних технологій, що дає можливість зробити процес навчання дійсно творчим, поліпшує розуміння і засвоєння матеріалу.

З досвіду автора зауважимо, що вибір засобів проведення уроків не може бути випадковим і має ґрунтуватися на розумінні як цілей їх використання, так і передбачуваних результатів. Кожний майстер в/н визначає для себе ті форми та технології роботи, які для нього найприйнятніші, відповідають тій методиці, якій він віддає перевагу в роботі.

На думку автора статті, мультимедійні засоби навчання є універсальними, оскільки можуть бути використаними на різних етапах уроку: під час мотивації; при поясненні нового матеріалу; під час закріплення та узагальнення знань; для контролю знань.

Наявність ілюстрацій, відеофрагментів, анімацій, звукового супроводу робить новий навчальний матеріал доступним та цікавим для розуміння [2, с. 12].

Наприклад, при проведенні повторення за темою «Охорона праці, пожежна безпека та електробезпека в навчальних майстернях» учням пропонується переглянути відеофрагмент, де зафіксовано, коли вони вперше сіли за швейну машинку. Їх завдання – прокоментувати побачене щодо дотримання правил техніки безпеки (Рис.1).

Рисунок 1. Фрагмент відео з техніки безпеки

Результат: активація пізнавальної діяльності, аналіз отриманої інформації на основі набутих знань і формулювання висновків.

При поясненні нового навчального матеріалу, для більшої наочності та, щоб дати якомога більше інформації, подача нового матеріалу супроводжується мультимедійною презентацією та навчальним відео (Рис. 2).

Рисунок 2. Слайд технологічної послідовності виготовлення швейного виробу

Результат: формування в учнів образного мислення, поява зацікавленості і потяг до пізнання, покращення сприйняття матеріалу.

Рисунок 3. Проведення віртуальної екскурсії

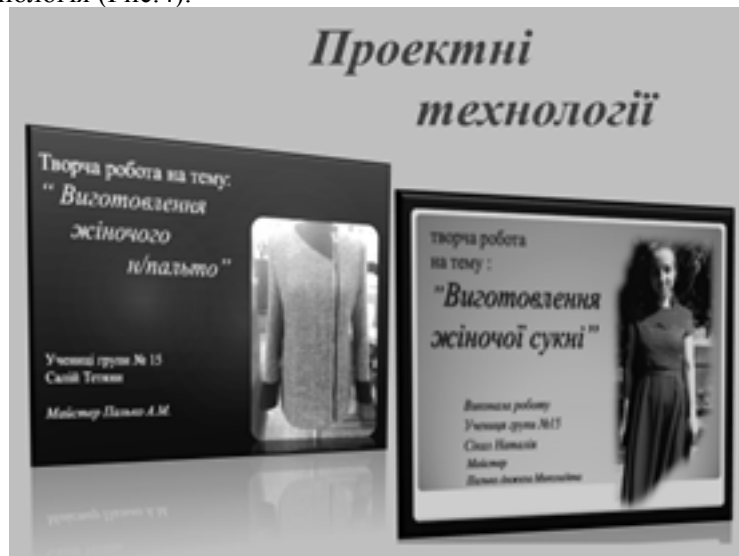
Для ознайомлення з прогресивними методами швейного виробництва, сучасним обладнанням, учням пропонується здійснити віртуальну екскурсію на підприємство за допомогою відеофільму (Рис.3).

Після перегляду фільму учні дають порівняльну характеристику методів обробки на підприємстві та у побуті, зробити відповідні висновки.

***Результат:** формування професійної компетентності, не уявне, а побачене розуміння особливостей виробництва на підприємстві, як наслідок – більш осмислене сприйняття навчального матеріалу.*

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Дієвою технологією навчання здобувачів освіти за фахом «Швачка, кравець», на думку автора статті, є проектна технологія (Рис.4).

Рисунок 4. Представлення творчих робіт учнів

Дуже доступне визначення «методу проєктів», яке стосується безпосередньо швейного профілю, дав професор педагогіки Вільям Кілпатрік: «Уявіть дівчину, яка пошила собі плаття. Якщо вона вклала душу в свою роботу, працювала з натхненням, любов'ю, самостійно зробила викрійку і придумала фасон плаття, самостійно його зшила, то це і є зразок типового проєкту» [1, с. 41].

Створення проєктів передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь для отримання конкретного результату, розвиток пізнавальної діяльності учнів, критичного мислення, уміння організувати свою роботу і здатність до самостійного вирішення виробничих проблем. Кожен виріб, пошитий учнем, і є проєкт, під час роботи над яким відбувається співпраця учнів із майстром і набуваються навички колективної роботи.

Ефективним методом навчання, який застосовується при здійсненні професійної підготовки у ДНЗ «ВПУ №7 м. Вінниці», є метод розв'язання творчих завдань. Така діяльність спонукає учнів до творчості, що відрізняє креативного фахівця від так званого виконавця, дає можливість нестандартного застосування отриманих знань і вмінь. Може використовуватись як індивідуальна, так і колективна форма роботи. Під час роботи над завданням у повній мірі розкриваються професійні та творчі здібності, здатність орієнтуватися в інформаційному просторі набуває розвитку комунікативна компетентність [4].

Прикладом може бути створення колекції одягу з нетрадиційних матеріалів (Рис. 5).

Рисунок 5. Колекція одягу з газет

Доцільно застосовувати цей метод наприкінці вивчення матеріалу професійно-практичної підготовки за певним кваліфікаційним розрядом.

На етапі узагальнення вивченого матеріалу професійно-практичної підготовки за кваліфікаційним розрядом «Кравець», учням можна запропонувати створити *портфоліо* виробів, пошитих за цей період (Рис. 6).

Рисунок 6. Оформлення портфоліо

Результат: аналіз та самооцінка своєї праці, а також розвиває творчі здібності при оформленні роботи, спонукає до удосконалення.

Дієвою формою розвитку творчого мислення, уміння практичного застосування набутих знань, за рекомендацією автора, є проведення майстер-класів.

Теми майстер-класів визначаються з урахуванням навчальної мети і побажань учнів. Майстер-класи доцільно проводити, коли учні мають певний багаж знань, вмінь і навичок, тоді вони будуть не сторонніми спостерігачами, а активними учасниками цього дійства.

Висновки. Отже, якісна професійна підготовка майстра виробничого навчання, і вміле застосування сучасних виробничих технологій, методів і форм організації навчального процесу при підготовці майбутніх швачок і кравців, стає потужним фактором і дієвим засобом створення комфортних умов для навчання. Розвивальні технології дозволяють учням відчувати себе безпосередніми учасниками навчального процесу, спроможними до самостійного прийняття рішень, творчого розвитку, а не бути просто сторонніми слухачами.

Учні будуть свідомо вчитися тоді, коли кожен урок виробничого навчання буде давати їм щось нове, необхідне для оволодіння обраною професією. Учні відмінно розуміють навчальний матеріал тоді, коли їх навчають по-справжньому. Тому урок виробничого навчання потрібно будувати так, щоб учні бачили результати своєї роботи, пишалися зробленим, знали ближню, дальню перспективу у своїй професії, тоді вони завжди будуть шукати зустрічей з улюбленою справою.

Список використаних джерел

1. Войцещук Л.С. Інтерактивне навчання – технології сучасного навчання. /Войцещук Л.С. //Вісник Запорізького національного університету. – № 3 (16). – 2011. – С. 46-49.
2. Молчанов В.М. Способи активізації пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ: навчально-методичний посібник. – Донецьк: АПНУ ДПДО ІПП, 2006. – 216 с.
3. Морзе Н.В. Основи інформаційно-комунікаційних технологій / Н.В.Морзе.— К.: група ВНУ, 2006.— 298 с.
4. Педагогічна спадщина І. Г. Песталоцці: лекція [Електронний ресурс] /читає Н. В. Литвиненко. – 2016. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=3WgWtGAnSz4>. – Заголовок с екрана.
5. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія і практика / О. Пометун, Л. Пироженко. – К.: Наукова думка, 2002. – 136 с
6. Семенець С.П. Система розвивального навчання в контексті сучасної концепції розвитку освіти // Вісник ЖДУ. – 2006. – № 25. – С. 65-68.
7. Семенець С.П. Аналіз методологічних основ системи розвивального навчання //Вісник Черкаського університету. – 2005. – № 70. – С. 127-132.
8. Сілаєва І.Є. Методи професійно-практичної підготовки. Методичні рекомендації. – Донецьк: АПНУ ДПДО ІПП, 2006. – 116 с.

УДК 377.091.33-027.22]:693.6

В.В. Піддубняк

майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду

Л.Г. Крижановська

майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду

Державний навчальний заклад «Вище професійне училище № 7 м.Вінниця»

**ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ У ФОРМІ
ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТУРНІРІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ШТУКАТУРІВ**

Анотація. У статті розглянуто проведення уроків виробничого навчання з професії «Штукатур» у формі технологічних турнірів, приведено приклад такого уроку при вивченні теми програми «Опорядження

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

поверхонь простою штукатуркою», визначено головні етапи технологічного турніру та види навчальної діяльності, що застосовуються.

Ключові слова: будівництво, якість професійної освіти, урок виробничого навчання, ігрові технології, технологічний турнір.

V.V. PODDUBNYAK, L.G. KRYZHANOVSKA CONDUCTING LESSONS OF PRODUCTION TRAINING IN THE FORM OF TECHNOLOGICAL TOURNAMENTS IN THE PREPARATION OF FUTURE PLASTERERS

Abstract. The article considers the lessons of industrial training in the profession of «Plasterer» in the form of technological tournaments, gives an example of such a lesson when studying the topic of the program «Finishing surfaces with simple plaster», identifies the main stages of technological tournament and training activities.

Key words: construction, quality of professional education, lesson of industrial training, game technologies, technological tournament.

Вступ. В сучасних умовах розвитку будівельної галузі підготовка кваліфікованого робітника за професією «Штукатур» повинна відповідати вимогам, під впливом яких у здобувачів освіти, що обрали даний фах, мають формуватися вміння: самостійно виконувати і оновлювати знання, ставити проблеми, творчо мислити, приймати оригінальні виробничі рішення в нестандартних ситуаціях, бути соціально-активною особистістю.

Будівництво – особлива галузь державної економіки, яка потребує конкурентоспроможних фахівців, здатних з легкістю адаптуватися до швидких змін сучасних будівельних технологій, а це потребує істотного підвищення якості підготовки кваліфікованих робітників, зокрема майбутніх штукатурів [10, с. 6].

Якісна підготовка здобувачів освіти за професією «Штукатур» вимагає творчого підходу майстра виробничого навчання до вибору форм і технологій навчання, що будуть використовуватися для вивчення навчального матеріалу, пошуку нових ідей щодо організації виробничих занять, максимального використання досягнень сучасної педагогіки та психології, постійного аналізу кваліфікаційних вимог, що ставлять перед сучасним випускником закладу професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП(ПТ)О) роботодавці [3, с. 13].

Сьогодні від майстра виробничого навчання залежить якість професійної освіти, що включає цілий ряд складових, які він неодмінно повинен забезпечити, це: ефективність педагогічної праці, якість навчального процесу, пошук нових форм, методів і педагогічних технологій навчання та виховання учнів. При цьому педагог має творчо підійти до процесу навчання, постійно знаходитись в пошуку нових методів і педагогічних технологій, які не лише охоплюють окремі сторони виробничого процесу, а й поширюються на всю роботу майстра виробничого навчання. Він має намагатися постійно удосконалювати вже відомі методи і засоби педагогічної праці, додаючи якісь свої авторські, оригінальні ідеї засвоєння професійних знань.

Оскільки процес виробничого навчання має характерні особливості, що забезпечують ефективність у досягненні цілей навчання, навчальних принципів, організаційних форм, методів і засобів здобуття професійної освіти, то для досягнення основної мети освоєння професії потрібно правильно організувати взаємодію майстра і здобувачів освіти на уроці [8, с. 69].

Досягнути потрібної взаємодії дозволяють ігрові технології навчання. Вони мають певну логіку, структуру, змістову цілісність та відповідають віковим й особистісним особливостям учнів. Завдання майстра – вибрати найдоцільніший різновид даних технологій, керуючись метою та типом уроку, на якому ці технології будуть використанні [1, с. 19].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання використання сучасних ігрових технологій при підготовці кваліфікованих робітників із будівельних професій та застосування технологічних турнірів, як форми проведення уроків виробничого навчання, досліджують провідні педагогічні теоретики та сучасні вчені, такі як Вербицький А.А. [1], Богданова І.М. [2], Войцещук Л. Є. [4], Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. [5], Пометун О.І., Пироженко Л.Г. [6], Соломатін А. І. [10], Шевчук С.С. [7], Ромадіна Л. Г. [8], Сиротенко Г.О. [9]. Усі названі науковці доводять та обґрунтовують із різних ракурсів доцільність, ефективність, а головне – дієвість використання технологічних турнірів при підготовці майбутніх будівельників.

Метою статті є демонстрація доцільності проведення уроків виробничого навчання з професії «Штукатур» із використанням ігрової технології навчання, зокрема у формі технологічних

турнірів. Показати даний спосіб організації практичної роботи на прикладі уроку з вивчення теми «Опорядження поверхонь простою штукатуркою».

Виклад основного матеріалу. Цікавим та дієвим, на думку автора, різновидом ігрових технологій навчання при проведенні уроків в/н за професією «Штукатур» є «технологічні турніри». Це технологія вивчення навчального матеріалу, що передбачає проведення виробничих занять у вигляді двобою між командами (бригадами) учнів [5, с. 12].

В ході їх проведення здобувачі освіти отримують можливість продемонструвати свої знання з відповідної теми або розділу та показати набуті вміння з професії.

Технологічний турнір – це форма організації уроку виробничого навчання, що з успіхом може реалізовуватися після вивчення будь-якої однієї або кількох тем, виконуючи функцію контролю і оцінки професійних знань та вмінь учнів [4, с. 36].

При проведенні таких уроків майстер виробничого навчання має можливість досягти виконання цілої низки навчальних завдань (педагогічних, методичних, дидактичних, професійних).

Зокрема, реалізуються психолого-педагогічні цілі навчання при організації технологічних турнірів, зокрема створення доброзичливої, невимушеної, дещо святкової атмосфери на уроці [6, с. 24]. Така зміна звичної обстановки виробничого заняття доцільна, тому що у здобувачів освіти зникає психологічний бар'єр при здійсненні контролю знань та вмінь, особливо якщо присутній страх зробити помилку [9, с. 14].

Такі уроки здійснюються за обов'язкової участі всіх учнів, а також реалізуються з неодмінним використанням засобів слухової і зорової наочності (мультимедійних засобів навчання, виставок, буклетів, стендів, інструкційно-технологічних карток, карток завдань) [2, с. 31].

Безперечно, що перевагою такої форми роботи є ще й реалізація міжпредметних зв'язків спеціальних дисциплін та виробничого навчання за професією «Штукатур», а також із математики, коли завдання вимагають розв'язання виробничих задач із використанням обрахунків та формул [7, с. 8].

Зауважимо, з досвіду роботи, й те, що виробничі уроки у формі технологічних турнірів, природно, більше подобаються учням в силу їх незвичайності за задумом, методикою організації та проведення, а також через відсутність жорсткої традиційної структури. Натомість, в ході їх проведення створюються умови для самореалізації і розвитку критичного мислення в учнів, а інколи – і певного креативу. Адже задля перемоги у змаганні здобувачі освіти (учасники команд) задіюють весь свій арсенал набутих знань та професійних вмінь і намагаються їх реалізувати на практиці всіма можливими способами.

Прикладом практичної реалізації технологічного турніру є розробка уроку виробничого навчання для учнів I-го курсу професії «Штукатур 2-го розряду» на тему «**Опорядження поверхонь простою штукатуркою**».

Методичною метою даного уроку є створення умов для закріплення та перевірки теоретичних знань, практичних вмінь і навиків у нестандартній ігровій формі.

Мета уроку: навчальна – закріплення знань, умінь та навичок із технології накидання розчинових сумішей, формування загальнопрофесійних вмінь та навичок опорядження поверхонь простою штукатуркою; розвивальна – розвивати в учнів пізнавальну активність та самостійність, вміння та навички самовдосконалення, креативного мислення, командної роботи та культуру навчально-виробничої праці; виховна – виховувати в учнів почуття відповідальності, самостійності, охайності при виконанні штукатурних робіт, поваги до своєї професії, взаємної відповідальності.

Тип уроку: урок контролю та систематизації знань, умінь та навичок.

Форма проведення уроку: «Технологічний турнір».

Міжпредметні зв'язки: «Технологія штукатурних робіт», «Матеріалознавство», «Охорона праці», «Математика».

Дидактичне забезпечення уроку: картки-завдання, інструкційно-технологічні картки, плакат «Прийоми накидання розчину на стіни», папка з правилами охорони праці при виконанні штукатурних робіт.

Матеріально-технічне оснащення уроку: інструменти для виконання штукатурних робіт, мультимедійний проектор, зразки поверхонь для виконання опорядження простою штукатуркою.

Хід технологічного турніру

I. Організаційна частина.

- Звіт чергових про присутність учнів на уроці.
- Перевірка готовності учнів до уроку (зовнішній вигляд, наявність спецодягу).
- Готовність навчальної майстерні до уроку (відповідність санітарних норм).

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

- Об'єднання учнів у бригади, що братимуть участь у турнірі, вибір керівників та назви (бригада №1 «Майстри», бригада №2 «Професіонали»).

- Обрання журі з числа педагогів, присутніх на уроці, у складі голови та двох членів (відбувається оформлення протоколів турніру за критеріями: активність кожного учасника бригади, кількість балів за правильно виконанні командні завдання, бонусні бали за дострокове виконання завдань, кількість знятих балів у тих бригадах, де наявні учасники, що не виконали жодного завдання) (Рис. 1).

Рисунок 1. Фото журі з числа педагогів та адміністрації ДНЗ «ВПУ №7 м. Вінниці»

II. Вступний інструктаж.

- Повідомлення теми, формування мети та основних завдань уроку.
- Ознайомлення учнів із таблицею критеріїв оцінювання технологічного турніру (Таб. 1).

Таблиця 1

Критерії оцінювання

Назва бригад	Розминка 1 бал	Вікторина 1 бал	Перехресний вогонь 2 бали	Естафета 2 бали	Конкурс бригадирів 2 бали	Практичне завдання 4 бали	Оцінка
Бригада №1 «Майстри»							
1. Учень							
2. Учень							
бригада №2 «Професіонали»	Розминка 1 бал	Вікторина 1 бал	Перехресний вогонь 2 бали	Естафета 2 бали	Конкурс бригадирів 2 бали	Практичне завдання 4 бали	Оцінка
1. Учень							
2. Учень							

- Мотивація навчальної діяльності учнів (відбувається через вступне слово майстра виробничого навчання, що включає обґрунтування цінності професії «Штукатур» та економічної обумовленості набутих професійних знань за даним фахом).

II. Активізація пізнавальної діяльності учнів.

- Підготовка учнів до активного, безпомилкового і свідомого виконання практичних завдань.

- Пояснення впливу конкурсних завдань турніру на активізацію пізнавальної діяльності (повторення призначення інструментів для штукатурних робіт у завданні «Розминка», закріплення знань про види будівельних розчинів і їх властивості у турнірному завданні «Вікторина», питання двобою «Перехресний вогонь», спрямовані на систематизацію знань із теми «Накидання розчинових сумішей», завдання «Естафета» дасть можливість перевірити знання з охорони праці при штукатурних роботах, актуалізація опорних знань з математики відбуватиметься на етапі турніру «Конкурс бригадирів», де учні обрахують площу оштукатуреної поверхні та вартість виконаної роботи) (Рис. 2.).

I ЗАВДАННЯ ТУРНІРУ – «Розминка».

Орієнтовний перелік запитань (виконуються за принципом незакінченого речення):

1. Для дозування, перемішування і накидання розчину застосовують один інструмент, і це –...

2. А для точнішого дозування матеріалів застосовують штукатурний інструмент, який називається...
3. На поверхню розчин накидають штукатурною лопаткою з ...
4. Крім утримання розчину, його застосовують для розрівнювання і ... розчину, це – ...
5. Цей інструмент також використовують для намазування і розрівнювання розчинової суміші, складається з полотна і ручки, і має назву ...
6. Загладжування штукатурки швидше виконується за допомогою ....
7. Для змочування поверхні та підсохлої штукатурки призначена ...
8. Невелика кельмочка, яку застосовують для опорядження архітектурних деталей, розрізання та підмазування кутів, має назву ...
9. Насічення декоративної штукатурки виконують за допомогою ...
10. Для перевірки горизонтальності та вертикальності поверхні використовують ...

Рисунок 2. Фото етапу уроку «Актуалізація опорних знань»

II ЗАВДАННЯ ТУРНИРУ – «Вікторина»

Орієнтовний перелік завдань (виконуються з обов'язковою характеристикою технологічних процесів):

1. Дайте визначення розчинової суміші.
2. Назвіть види розчинів, що застосовують для звичайних штукатурок.
3. Для штукатурення яких приміщень за функціональним призначенням можна використовувати тільки цементні розчини, а для яких – гіпсові та вапняні?
4. Який розчин називають простим, а який складним?
5. Які розчини мають водоутримуючу здатність?
6. Як перевірити рухливість розчинової суміші?
7. Назвіть складові цементно-вапняного розчину, спосіб їх приготування.
8. Від чого залежить пластичність розчину?
9. Приведіть показники рухливості обривку та ґрунту.
10. Що таке накривка та особливості приготування розчинової суміші для неї?
11. Розшифруйте: склад цементного розчину – 1:4.
12. Розшифруйте: склад цементно-вапняного розчину – 1:0,4:5.

III ЗАВДАННЯ ТУРНИРУ – «Перехресний вогонь».

Орієнтовний перелік завдань (бригади по черзі задають запитання суперникам, двобій стосується теми «Накидання розчинових сумішей»):

Запитання бригади «Майстри»:

1. Як називають перший шар штукатурки і якими інструментами його наносять на поверхню?
2. Де застосовують поліпшену штукатурку? Яка різниця між простою та поліпшеною штукатуркою?
3. Для якої поверхні набризк має найбільшу товщину?
4. Назвіть другий шар штукатурки і його призначення.
5. Яку максимальну кількість шарів ґрунту можна накидати при обштукатурюванні?

Запитання бригади «Професіонали»:

1. На якій відстані від стіни розташовують ящик для розчину при обштукатурюванні з ящика?
2. Назвіть основний шар штукатурки та його рухливість. Назвіть третій шар штукатурки і його товщину?
3. Якою є товщина набризку за ручного способу накидання штукатурки?
4. Чому для набризку потрібен не крутий сметаноподібний розчин?
5. Приведіть товщину і рухливість ґрунту.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

IV ЗАВДАННЯ ТУРНІРУ – «Естафета».

Орієнтовний перелік завдань (конкурсне завдання має на меті здійснити перевірку знань з охорони праці, тому що безпека учнів – найголовніше! Члени бригад отримують індивідуальні аркуші паперу і письмово відповідають на запитання на швидкість):

Запитання для бригади «Майстри»:

1. Приведіть основні правила безпеки при роботі з ручним штукатурним інструментом.
2. Назвіть засоби індивідуального захисту при очищенні поверхонь від пилу.
3. Приведіть правила безпеки при роботі з вапняними та вапняно-цементними розчинами.
4. Які заходи необхідно виконати штукатуру перед початком роботи з електрофікованим інструментом?

Запитання для бригади «Професіонали»:

1. Назвіть засоби індивідуального захисту при насіканні поверхонь.
2. Назвіть засоби індивідуального захисту при роботі з соляною кислотою.
3. Приведіть основні правила безпеки при роботі на висоті.
4. Які заходи допоможуть штукатуру знизити втому та виключити ризик травмування?

V. ЗАВДАННЯ ТУРНІРУ – «Конкурс бригадирів».

Орієнтовний перелік завдань (у завданні керівникам бригад потрібно обрахувати площу поверхні штукатурення за вказаними розмірами та суму заробітної плати) (Рис. 3).

Рисунок 3. Фото конкурсу бригадирів

Бригада «Майстри»:

- Довжина (а) – 7.75 м.
- Ширина (б) – 3.6 м.
- Висота (в) – 2.5 м.
- В кімнаті є одні двері (2х0.8м) та два вікна (1.4 м. х 1.3 м.).
- 1м² штукатурки коштує – 20 грн.

Бригада «Професіонали»:

- Довжина (а) – 12.5 м.
- Ширина (б) – 4.6 м.
- Висота (в) – 3 м.
- В кімнаті є дві двері (2 м. х 0.8 м.) та вікно (1.4 м. х 1.3 м.).
- 1 м² штукатурки коштує – 20 грн.

Підведення підсумків вступного інструктажу. (Журі підраховує кількість балів кожної команди та кількість балів, зароблених кожним учнем на теоретичному етапі, оголошує результати.) (Рис. 4).

III. Поточний інструктаж.

VI. ЗАВДАННЯ ТУРНІРУ – «Практичне завдання»

- Організація робочих місць та закріплення за ними бригад (керівник бригади визначає, яку саме виробничу операцію буде виконувати кожен учасник команди).
- Видача виробничих завдань (їх бригади виконують на швидкість, але враховується якість виконання штукатурних робіт та дотримання технологічних норм виробничого процесу).
- Цільові обходи робочих місць із метою контролю (правильної організації робочих місць та дотримання правил охорони праці, правильності виконання учасниками бригад трудових прийомів та технологічного процесу виконання виробничих завдань, вміння користуватися інструкційно-технологічними картками) (Рис. 5).

- Прийом та оцінка виконаних бригадами виробничих завдань (виставлення балів у таблицю оцінювання бригад та учнів).

Рисунок 4. Фото підрахунку балів на етапі вступного інструктажу

Рисунок 5. Фото цільового обходу майстром в/н робочих місць

IV. Заключний інструктаж.

- Підведення підсумків та аналіз виконання навчально-виробничих завдань бригадами та індивідуально кожним учнем.

- Аналіз допущених помилок, наведення прикладу успішної роботи.

- Повідомлення про досягнення мети та завдань уроку (виконання навчально-виробничих завдань групою в цілому, учнівськими бригадами та окремими учнями; підведення підсумків технологічного турніру між бригадами, пояснення недоліків та помилок, допущених при виконанні виробничих робіт, зазначення шляхів їх усунення та попередження; аналіз дотримання правил охорони праці, розгляд випадків втрати робочого часу та причин його браку).

- Виставлення оцінок за роботу на уроці та їх обґрунтування.

V. Рефлексія.

Відповідно до виконаних виробничих завдань на уроці, перефразувати слова відомого давньокитайського філософа та діяча Конфуція:

Те, що я чую, забуваю,

Те, що я бачу, пам'ятаю,

Те, що я роблю, розумію.

VI. Домашнє завдання.

- Відпрацювати вдома прийоми нанесення простої штукатурки на різні види поверхні.

Висновки. Отже, запропонований урок виробничого навчання продемонстрував доцільність використання технологічного турніру як ігрової форми проведення виробничих занять, завдяки якій можливо зацікавити учнів не лише в здобутті професійних навичок, але й спонукати здобувачів освіти до засвоєння навчального матеріалу зі спеціальних дисциплін. Застосування таких змагань між учнівськими бригадами перетворює традиційний урок виробничого навчання на яскравий та насичений двобій, що сприяє активізації навчальної діяльності та допитливості учнів, мотивує їх до успішної навчальної діяльності, розвиває в них навички критичного мислення, формує бажання і вміння працювати в команді.

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Список використаних джерел

1. Вербицький А.А. Професійна гра, як активний метод навчання /Вербицький А.А. – К: Юнна, 2002. – 210 с.
2. Богданова, І. М. Педагогічна інноватика: навч. посібник /І. М. Богданова. –Одеса: ТЕС, 2000. – 148 с.
3. Взаємодіюче навчання: рекомендації викладачам, методистам, керівникам професійних навчальних закладів щодо використання інтерактивних форм навчання /упоряд. І. М. Богданова. – Полтава: НМЦ, 2017. – 13 с.
4. Войцещук Л. Є. Інтерактивне навчання – сучасне навчання /уклад. Войцещук Л. Є. //Вісник Запорізького національного університету. – 2017. – Випуск 3. – 184 с
5. Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід /Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. – Вінниця: ПрК, 2017. – 348с.
6. Пометун О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання /ред. Пометун О., Пироженко Л. – К.: А.С.К., 2003. – 192 с.
7. Реалізація наступності навчання через використання міжпредметних зв'язків у професійній підготовці. Метод. реком. /за ред. Шевчук С.С. – Донецьк, ДПО ПП., 2007. – 96 с.
8. Ромадіна Л. Сучасні вимоги до уроку //Відкритий урок. – 2017. – № 6. – С. 66-79.
9. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: сучасні технології навчання /Сиротенко Г.О. – Х.: Основа, 2016. – 80 с.
10. Соломатін А. І. Організація уроку в умовах модернізації освіти //Відкритий урок. – 2016. – № 10. – С. 3-16.

УДК 377.004.94:33

Н.М. Радченко

*викладач спеціальностей, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Вище професійне училище № 41 м. Тульчина*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОКАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Анотація: У статті висвітлюється проблема організації самостійної роботи здобувачів освіти з урахуванням специфіки їхньої професійної підготовки. Вирішення означених проблем сприятиме активізації навчання учнів у вищих навчальних закладах.

Ключові слова: самостійна робота учнів, дисципліна «Бухгалтерський облік», активізація навчання, дидактичні умови, наукові дослідження, мотивація навчання, професійна підготовка.

N. RADCHENKO PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF STUDENTS` INDIVIDUAL WORK IN ACCOUNTING LESSONS

Abstract. The article highlights the problem of organizing the individual work of students taking into account the specifics of their training. The solution of the specified problems will promote the intensification of students` training in higher educational institutions.

Key words: students` individual work, subject "Accounting", intensification of training, didactic conditions, scientific research, learning motivation, professional training.

Вступ. Навчальний процес у ЗП(ПТ)О має бути спрямований на підготовку освіченого фахівця, який уміє ініціативно, творчо мислити, самостійно поповнювати свої знання та застосовувати їх у діяльності. Успіх підготовки фахівців залежить від багатьох факторів, одним з яких є самостійна робота здобувачів освіти.

Розширення функцій та зростання ролі самостійної роботи здобувачів освіти не тільки веде до збільшення її обсягу, а й обумовлює зміну у взаємовідносинах між викладачем і учнем як рівноправними суб'єктами навчальної діяльності, привчатимуть його самостійно вирішувати питання організації, планування, контролю за своєю навчальною діяльністю, виховуючи самостійність, як особисту рису характеру.

Тому виникає необхідність пошуку нових форм і методів до їх професійної підготовки. У зв'язку з цим постає проблема обґрунтування організації самостійної роботи учнів в процесі їх професійного навчання.

Актуальність проблеми організації самостійної роботи здобувачів освіти підсилюється також такими аргументами, як недостатній рівень готовності учнів до самодіагностики знань та умінь, самоконтролю результатів навчання; необхідність у розробці та використанні різних типів диференційованих завдань; неефективне використання зворотного зв'язку в системі «викладач ↔ здобувач освіти»; недостатність якісної різномірної джерельної бази для самостійного поповнення знань; низький рівень мотивації та умінь учнів самостійно здобувати необхідні знання; несформованість умінь працювати з різними джерелами, обирати головне, оцінювати нові відомості на достовірність тощо [4].

Тому основним завданням викладача бухгалтерського обліку стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи учнів та її стимулювання.

Саме життя довело, що тільки ті знання, які людина набула самостійно, завдяки власному досвіду, думці й діям, стають справді її здобутком. Це є свідченням того, що самостійна робота – важливий резерв підвищення ефективності підготовки спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Метод самостійної роботи учнів постійно в центрі уваги дидактів і психологів, які проводять дослідження з різних аспектів розвиваючого навчання. Проблема самостійної роботи цікавила ще Демокріта, Я.А. Коменського, Ж.Ж. Руссо, К. Ушинського, інших видатних філософів та педагогів минулого. Роль і місце самостійної роботи в навчальному процесі досліджували В.К. Буряк, Я.Г. Гендлер, Т.А. Нечаєва та інші. Сутність і методологічні засади самостійної пізнавальної діяльності викладено в працях А.С. Макаренка, К.Д. Ушинського, В.О. Сухомлинського та ін. Методологічні підходи до організації самостійної пізнавальної діяльності учнів визначено в працях В.Ф. Козака, Ю.К. Бабанського, М.Г. Гарунова, О.В. Євдокімова та інших. У роботах О.Г. Мороза, К.Б. Бабенка відображені особливості організації самостійної роботи учнів. Навчання учнів вмінню планувати свою пізнавальну діяльність досліджували В.Ф. Козак та М.П. Красницький; управлінням самостійної роботи учнів у позааудиторний час займалися Л.В. Клименко, В.П. Шпак; системний підхід в організації самостійної роботи учнів досліджували Г.М. Гнитецька, Л.І. Заяка та інші [10].

Метою статті є розкриття сутності, особливостей організації самостійної роботи учнів на уроках бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. Під час вивчення бухгалтерського обліку виокремлюють дві групи самостійної роботи учнів. До першої належать завдання теоретичного та практичного характеру, спрямовані на засвоєння, закріплення, повторення та контроль здобутих знань. Це насамперед: робота з конспектами навчального матеріалу; підготовка до практично-семінарських занять, написання рефератів, доповідей, вивчення обов'язкової та додаткової літератури, підготовка презентацій, складання планів-конспектів навчальних занять, самостійне опрацювання окремих питань з курсу, розв'язання поставлених завдань та ін.

До другої групи відносять види діяльності науково-дослідного характеру: виконання навчальних індивідуально-дослідних завдань, участь у конференціях, семінарах, конкурсах, відвідування гуртків, написання курсових та дипломних робіт, тощо. Дана група передбачає підвищену самостійність учнів, індивідуалізацію, регламентацію, розширену консультативну підтримку, упровадження цілого ряду новітніх дидактичних засобів, розширення спектру форм організації [8].

В залежності від цілей, самостійні роботи з вивчення бухгалтерського обліку можна розділити на такі: навчальні, тренувальні, закріплюючі, повторювальні, розвиваючі, творчі, контрольні [2].

Організація самостійної роботи здобувачів освіти з бухгалтерського обліку має здійснюватися з дотриманням низки вимог, зокрема таких:

1. Обґрунтування необхідності завдань у цілому й конкретного завдання зокрема, що вимагає виявлення та стимулювання позитивних мотивів діяльності учнів.

2. Відкритість та загальна оглядовість завдань. Усі учні повинні знати зміст завдання, мати можливість порівняти виконані завдання, проаналізувати правильність та корисність виконаної роботи, відповідність поставлених оцінок.

3. Надання детальних методичних рекомендацій щодо виконання роботи (у якій послідовності працювати, з чого починати, як перевірити свої знання).

4. Надання можливості учням виконувати творчі роботи, які відповідають умовно-професійному рівню засвоєння знань, не обмежуючи їх виконанням стандартних завдань.

5. Здійснення індивідуального підходу за виконання самостійної роботи. Індивідуальні завдання можуть виконувати усі учні або окремі з них.

6. Нормування завдань для самостійної роботи, яке базується на визначенні витрат часу та трудомісткості різних їхніх типів.

7. Можливість ведення обліку та оцінювання виконаних завдань і їхньої якості, що потребує стандартизації вимог до вмінь майбутніх спеціалістів та розроблення комплексу професійно орієнтованих завдань.

8. Підтримання постійного зворотного зв'язку з учнями в процесі здійснення самостійної роботи, що є фактором ефективності навчального середовища [10].

Лекція є одним із основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання. Сьогодні, коли з'явилося нове потужне інформаційне джерело – Інтернет, надруковано достатньо підручників і навчально-методичних посібників, у тому числі в електронному варіанті, переважно інформативна функція лекції – втрачає свій сенс. Тому при вивченні бухгалтерського обліку необхідно запроваджувати окремі завдання із самостійної роботи учнів на лекції [1].

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Як приклад, завдання із самостійної роботи учнів на лекції:

- Відповісти на декілька запитань за лекцією (запитання називаються чи записуються на дошці на початку чи в кінці лекції);
- скласти і задати викладачу свої запитання до лекції;
- написати предметний диктант (учень має завершити речення, що зачитує викладач – навести поняття, визначення якого надається, і т.п.)
- самостійно скласти план лекції;
- намалювати структурно-логічну схему до лекції;
- зробити власні висновки з лекції;
- висловити свою думку з якогось питання;
- виділити ключові поняття, що розглядалися на лекції;
- вказати питання з лекції, з яких вони хочуть отримати додаткову інформацію.

Завдання сучасного викладача професійних дисциплін – не стільки надати інформацію учню, скільки зацікавити його до самостійного вивчення теми, показати своє ставлення до її певних аспектів, вказати можливі джерела додаткової інформації і спрямувати на подальшу самостійну роботу.

На уроках бухгалтерського обліку доцільно використовувати досвід Є.В.Заїки, який пропонує організувати систему навчальних занять у вигляді «ланцюжка»: практичне заняття – лекція – самостійна робота – факультатив – семінар. На практичному занятті з певної теми учень «зіштовхується» з певною проблемною ситуацією, ставляться певні запитання, на які він ще не знає відповіді. На лекції проблема, що виникла, аналізується, узагальнюється, висвітлюються джерела, які можливо вивчити для вирішення даної проблеми. В процесі самостійної роботи учень вивчає запропоновану викладачем літературу та намагається знайти відповіді на запитання, що виникли, вирішити поставлену проблему. На факультативі (гуртку) учні можуть отримати деякі додаткові відомості з теми, що вивчається. На семінарі чи практичному занятті підводяться підсумки самостійного вирішення учнями поставленої проблеми [5].

До проведення лекцій із бухгалтерського обліку важливо залучати і самих учнів, адже найефективнішим методом навчання, що забезпечує засвоєння 90% інформації вважається метод «навчання інших».

Для кращого засвоєння та закріплення теоретичного матеріалу розроблені зошити для самостійної роботи учнів з бухгалтерського обліку (рис. 1).

Тема 4. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис

Завдання 1.
Дайте визначення рахунків бухгалтерського обліку.

_____

_____

_____

Завдання 2.
Намалюйте схематично бухгалтерський рахунок.

_____

_____

_____

Завдання 3.
Дайте характеристику активному рахунку.

_____

_____

_____

Завдання 4.
Дайте характеристику пасивного рахунку.

_____

_____

_____

Рис. 1. Сторінка зошита для самостійної роботи з бухгалтерського обліку

Для найбільш ініціативних учнів рекомендуємо підготувати творчі завдання з вивченої теми: створити кросворд (рис. 2), ребус, головоломку (рис. 3).

В процесі вивчення бухгалтерського обліку підручник є основним засобом навчання та одним з основних джерел знань для роботи в аудиторний і позааудиторний час. Цілеспрямована робота з підручником сприяє підвищенню самостійності здобувачів освіти.

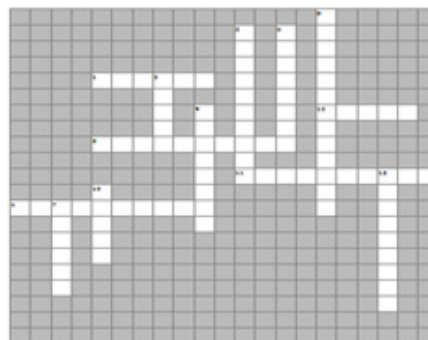
Приклади різних типів завдань для роботи з текстами: ознайомитися зі змістом тексту (статті); зобразити зміст тексту у вигляді опорно-інформаційної схеми; визначити головну проблему, описану в тексті; скласти словник понять, що зустрічаються в тексті; провести обговорення тексту (дискусія, пресконференція, «мозкова атака») та ін.

**Кросворд за темами:
«Бухгалтерський баланс. Подвійний запис та класифікація рахунків»**

Заняття:

1. Який термін означає «виринь»?*
2. Який термін означає «він вимень»?*
3. Яку назву мають рахунки типового Плану рахунків, які мають законодавчо затверджену назву і постійний код?*
4. Крім аналітичних та систематичних застосовують ... рахунки?*
5. Які рахунки призначені для обліку наявності і змін конкретних видів засобів, їх джерел і господарських процесів?*
6. Як суми на початок та на кінець звітного періоду вказують по рахунках з урахуванням змін на цьому рахунку?*
7. Яку назву має звіт про фінансовий стан підприємства на певну дату?*
8. Який баланс складають на підприємстві при ліквідації?*
9. Який баланс складають на підприємстві в момент початку роботи?*
10. Яку назву має частина балансу в якій відображається джерела утворення господарських засобів?*
11. Які рахунки використовують для обліку наявності та руху матеріальних цінностей і коштів?*
12. Яку назву має частина балансу в якій відображаються господарські засоби?*
13. Які рахунки призначені для розгляду оцінки господарських засобів або джерел утворення?*

Кросворд

Рис. 2. Бухгалтерський кросворд

Знайшовши слово, яке означає "застосування в бухгалтерському обліку методів оцінки, які які повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства", ви зможете "розплутати клубок" основних принципів бухгалтерського обліку.

М	І	С	Т	Ь	Ю	Є	Д	И	Н
А	Н	С	Ь	З	П	О	С	И	
П	В	І	И	С	В	І	Т	Л	И
Н	Р	Н	В	Н	І	С	А	І	Г
У	Е	М	Е	Ч	О	Т	Е	Д	Р
П	Р	О	Н	А	Б	Ь	Н	О	О
З	Е	Н	В	О	П	К	Н	В	Ш
К	П	О	Т	В	А	Р	Я	Н	О
А	З	Е	Б	Х	Ь	Т	С	І	В
К	И	Н	Р	І	М	И	В	И	И

Рис. 3. «Плутанка» з основ обліку

Для урізноманітнення навчальної діяльності на уроках бухгалтерського обліку використовую елементи гри. «Сходинки» – можна використати в тих випадках, коли вивчається ведення синтетичного обліку активів, зобов'язань та капіталу. Для цього учасники об'єднуються в малі групи по 4-5 осіб або в робочі пари. Організатор роздає учасникам бланки завдань зі схемою, де вказана послідовність відображення певної операції в розрізі кореспонденції рахунків, але не вказано її зміст. В описі можуть бути допущені помилки в складеній кореспонденції або їх послідовності. Учням необхідно вказати пропущений зміст операцій до кожної кореспонденції рахунків та виправити допущені помилки. «Фантазія» – використовується для розвитку вмінь аналізувати виробничу ситуацію та відображувати її на рахунках бухгалтерського обліку, обґрунтовувати в дискусії свою думку. Для цього учасники навчальної групи об'єднуються в 2-4 малі групи (парна кількість). Для роботи підбираються 2 тексти-описи ситуації відповідно до теми, що вивчається; кожна група отримує свою виробничу ситуацію. На першому етапі кожна група після нетривалого обговорення записує на аркуші відображення виробничої ситуації на рахунках обліку. На другому етапі – групи обмінюються аркушами із записаними на них опорними бухгалтерськими проведеннями. На основі цих проведенень група-опонент дає свій опис виробничої ситуації. На третьому етапі групи по черзі репрезентують відтворені описи та зіставляють з оригінальними текстами. Вважаю, що використання елементів гри сприяє зняттю емоційного напруження, яке виникає в процесі навчання.

Важливе місце в системі завдань для активізації самостійної роботи учнів під час вивчення бухгалтерського обліку посідає метод навчального проектування. Метод проектів полягає у виконанні учнями завдань, які потребують опрацювання великого обсягу матеріалу з предмета, передбачають самостійне формулювання теми, визначення проблеми й пошук її розв'язань під керівництвом викладача [9].

Для кращого вивчення бухгалтерського обліку учні самостійно створюють робочі зошити по одній із тем, що вивчаються (рис. 4).

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення бухгалтерського обліку учні виконують комплекс завдань різних типів відповідних рівнів складності. У цілому, завдання для самостійної роботи студентів мають відповідати таким вимогам:

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

1. Професійна результативність – формулювання завдання, яке має гарантувати формування хоча б одного професійного вміння в термінах та поняттях майбутньої спеціальності.
2. Продуктивність – передбачає отримання квазіпрофесійного продукту навчальної самостійної праці учня після завершення всіх дій із вирішення цього завдання.
3. Конструктивність – наявність визначеної структури завдання-задачі (мета, вихідні дані, умови, що їх зв'язують).
4. Когнітивність – перевага розумових дій над психомоторикою в процесі вирішення завдання.
5. Самостійність – переважна кількість дій здобувача освіти має бути самостійною. Кожен з елементів завдання-задачі має спонукати учня до того, щоб він сам приймав рішення, порівнював умови, здійснював необхідний інформаційний пошук тощо [6].

Рис. 4. Приклад розробленого учнями робочого зошита

Розробка завдань для самостійної роботи з бухгалтерського обліку різних рівнів є основною умовою належного планування та організації самостійного навчання.

Під час виконання практичних робіт з бухгалтерського обліку важливо пояснити учням послідовність виконання роботи та дати відповідні рекомендації щодо розв'язання завдання. Тому при розробці зошитів для виконання практичних робіт доцільно до кожної практичної роботи включити методичні вказівки щодо її виконання. Окремий посібник «Методичні вказівки до самостійної роботи та практичних занять із бухгалтерського обліку» включає в себе: основні нормативні документи, що регламентують вивчення теми; основні визначення теми; завдання для контролю засвоєння знань; тестові завдання; приклади вирішення практичних ситуацій з теми, що вивчається; перелік ситуаційних завдань для самостійного вирішення.

Висновки. Економічна освіта сьогодні стала самостійним, одним із найрозвиненіших сегментів освітнього ринку в Україні, а до її основних конкурентних переваг відносять якість підготовки майбутніх фахівців у кожному конкретному навчальному закладі. Тому до її організації потрібні особливі підходи, зокрема і правильно організована самостійна робота учнів на уроках.

Проведене дослідження дає змогу стверджувати, що організацію самостійної роботи учнів на уроках бухгалтерського обліку слід розглядати як систему взаємодії учня та навчального матеріалу з дисципліни, яка за умови її чіткої організації викладачем, забезпечить активізацію професійної підготовки майбутніх фахівців, сприятиме формуванню творчого, самостійного мислення. Самостійна робота дає величезне поле для реалізації здобувачем освіти індивідуальної відповідальності за якість професійної підготовки залежно від власних зусиль. Учень стає ініціатором пошуку знань, формування навичок і всього спектра різноманітних якостей, необхідних у подальшій діяльності.

Список використаних джерел

1. Артюшина М. В. Управління самостійною роботою студентів на лекціях [Електронний ресурс] / М. Артюшина.- Режим доступу: <http://tme.umo.edu.ua/docs/2/09artiwl.pdf> / (дата звернення 01.10.2020). – Назва з екрана.
2. Білан Н. Організація самостійної роботи студентів аграрних ВНЗ [Електронний ресурс] / Н. Білан.- Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/ дата звернення 01.10.2020). – Назва з екрана.
3. Болюбаши Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти / Я. Я. Болюбаши. – К. : ВВП «КОМПАС», 1997. – 64с.

4. Данильчук О.М. Методика організації самостійної роботи студентів економічних спеціальностей у процесі професійно орієнтованого навчання математики [Електронний ресурс] / О.М. Данильчук.- Режим доступу: <http://enpiri.pri.edu.ua/handle/123456789/26694/> дата звернення (29.10.2020). – Назва з екрана.

5. Заїка О. В. Організація самостійної роботи студента / О. В. Заїка // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 6. – С. 20–29.

6. Козаков В.А. Самостійна робота студентів як дидактична проблема / В.А. Козаков. - К. : НМК ВО, 1990. - 62 с.

7. Лабінцева О.П. Організація самостійної роботи студентів при вивченні економічних дисциплін [Електронний ресурс] / О.П.Лабінцева.- Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/metodichna-rozrobka-na-tetu/> / (дата звернення 30.09.2020). – Назва з екрана.

8. Лаврентьева О. О. Сучасні підходи до організації самостійної роботи студентів вищих педагогічних навчальних закладів [Електронний ресурс] / О.О. Лаврентьева. – Режим доступу: https://seanewdim.com/.../lavrentieva_o.o./ / (дата звернення 28.09.2020). – Назва з екрана.

9. Оленюк І. В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого навчання / М. Оленюк // Кам'янець-Подільський.- 2003. – Вип. 9. – С. 35–37

10. Росток Л.М. Самостійна підготовка учнів з дисципліни «Бухгалтерський облік» [Електронний ресурс] / Л.М. Росток.- Режим доступу: www.umsa.edu.ua/kafhome/.../kurs.../savost_rob_stud.pdf (дата звернення 26.09.2020). – Назва з екрана.

УДК 377:37.016:74:005.336.2

Т.П. Савчук

*майстер виробничого навчання першої категорії тринадцятого тарифного розряду
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Козятинське міжрегіональне вище
професійне училище залізничного транспорту»*

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ

***Анотація:** Статтю присвячено розвитку критичного мислення на уроках виробничого навчання з професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення». Запропоновано приклади завдань із теми «Ділова графіка в табличному процесорі Excel. Побудова діаграм». Розглянуто прийоми розвитку критичного мислення при вивченні та засвоєнні матеріалу.*

***Ключові слова:** технології критичного мислення, ділова графіка, діаграми.*

T.P.SAVCHUK USE OF TECHNOLOGY OF CRITICAL THINKING IN LESSONS OF PRODUCTION TRAINING

***Abstract.** The article is devoted to the development of critical thinking in the lessons of industrial training in the profession of «Information Processing and Software Operator». Examples of tasks on the topic «Business graphics in Excel spreadsheet. Construction of diagrams». Techniques of development of critical thinking at studying and mastering of material are considered.*

***Key words:** technologies of critical thinking, business graphics, diagrams.*

***Вступ.** Сьогодення ставить перед сучасним здобувачем освіти надважливе завдання – набуття навичок критичного і творчого мислення, вміння працювати з інформацією й систематизувати її, виступати перед аудиторією, володіти навичками ділової комунікації, здійснювати пошук ефективних способів діяльності, бути «членом команди». Саме така діяльність на уроці виробничого навчання сприятиме тому, що навчання буде успішним, а набуті знання – якісними. Однак подібна організація педагогічної діяльності вимагає від майстра виробничого навчання знання нових методів роботи, впровадження нових педагогічних технологій, необхідності самому постійно навчатися, творити, розвиватися та самовдосконалюватися [1].*

Однією з технологій, що допоможе здобувачу освіти не тільки засвоїти необхідний обсяг знань, а й сприятиме розвитку його особистісних якостей, є формування та розвиток критичного мислення.

***Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Інтерес до технології критичного мислення як освітньої інновації виник в Україні порівняно недавно – близько десяти років тому. Натомість в освіті США та Канади цей напрям залишається популярним уже майже півстоліття.*

У витоків цього напрямку стояли такі видатні вчені, як Л.Виготський, Дж. Дьюї, М.Коул, Д.Вертч, Д.Брунер. Свої наукові дослідження присвятили цій проблемі вітчизняні вчені М.Жрасовицький, О.Белкіна, Ю.Стежко, педагоги-новатори Одещини С.Пеняєв, О.Боровська та інші.

Критичне мислення – складний процес, що передбачає виокремлення інформації, її критичне осмислення, аналіз, синтез та прийняття рішення.

Для здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – ЗП(ПТ)О) найбільш ефективною, безумовно, є інтеграція критичного мислення в методології уроків

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

виробничого навчання. У рамках такого підходу сформувалися моделі та стратегії, що поставили критичне мислення у центр освітнього процесу: встановлення зв'язків із життям, підвищення рівня критичної рефлексії учнів орієнтують виробниче навчання на його розвиток.

До особливостей навчально-виробничого процесу, побудованого на засадах критичного мислення, варто віднести такі, як:

- розв'язання завдань, які потребує мислення вищого рівня;
- організація освітнього процесу як дослідження учнями певної теми;
- результат навчання – не засвоєння фактів чи чийось думок, а вироблення власних суджень завдяки застосуванню певних прийомів мислення;
- постійний зв'язок «учні – майстер в/н» (постійне оцінювання результатів роботи);
- формування уміння оперувати доказами та формулювати висновки, знаходити та інтерпретувати оригінальні документи і джерела інформації, аналізувати, аргументувати, обґрунтовувати висновки.

При цьому варто зауважити, що формування критичного мислення – процес довготривалий і ще жодному майстру в/н впродовж одного уроку виробничого навчання не вдалося навчити здобувачів освіти мислити критично. Тому *метою статті* є: показати можливості розвитку критичного мислення здобувачів освіти та шляхи впровадження отриманих знань під час уроків виробничого навчання з професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення».

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою формування в здобувачів освіти критичного мислення є створення в групі сприятливого психологічного клімату. Аби вони почувалися на уроці себе комфортно та безпечно, майстер в/н може використати безліч прийомів, зокрема:

- якомога частіше хвалити як за незначні, так і за важливі досягнення;
- спокійно реагувати на неправильні або недостатньо повні відповіді, адже це впливає на формування в здобувачів освіти почуття захищеності;
- повторювати запитання, перефразовуючи їх, адже це допомагає краще зрозуміти матеріал;
- підкреслювати індивідуальні можливості здобувачів освіти;
- уважно вислуховувати думку кожного та з повагою ставитися до неї;
- застосовувати активне слухання, встановлювати зоровий контакт із кожним здобувачем освіти, звертатися до нього на ім'я, бути доброзичливим, посміхатися тощо [3].

Таким чином, суть і мета застосування технології критичного мислення криється в наступних твердженнях:

- освіта не дається майстром в/н, вона здобувається кожним здобувачем освіти індивідуально;
- майстер в/н сам повинен навчитися мислити по-новому, відповідним чином сприймаючи зміст програмового матеріалу, обирати й застосовувати лише ті методи і прийоми, які сприятимуть розвитку критичного мислення в здобувачів освіти.

У ході підготовки до уроку виробничого навчання ретельно підбирається навчальний матеріал. При цьому основна увага приділяється мотивації, зокрема даються відповіді на такі запитання:

- Чому цей урок важливий?
- Як тема означеного уроку пов'язана з іншими темами?
- Як тема уроку пов'язана із життєвим досвідом та інтересами здобувачів освіти?
- Чого здобувачі освіти зможуть навчитися в майбутньому завдяки цьому уроку?
- Яка цінність проведеного уроку для майстра в/н і для здобувачів освіти?

Плануючи урок, майстер виробничого навчання запитує себе:

- Як спонукати здобувачів освіти зосередитися на темі уроку?
- Як пробудити зацікавленість до вивчення теми?
- Яким чином здобувачам освіти буде запропоновано навчальний матеріал?
- Скільки часу триватиме кожен етап уроку?
- Як застосувати знання, вміння і навички, отримані на уроці, аби переконатися у їх сформованості?

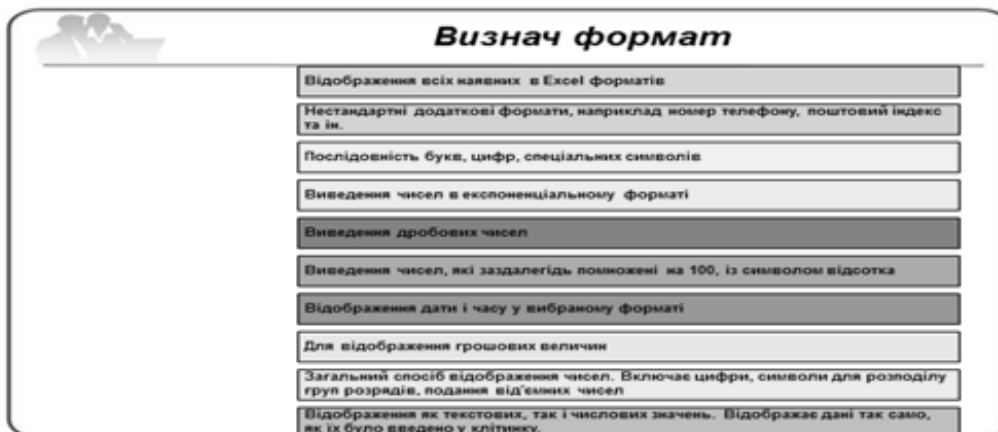
Наведемо приклад уроку виробничого навчання з професії «Оператор з обробки інформації та програмного забезпечення», під час якого реалізується технологія критичного мислення. Тема уроку: **«Ділова графіка в табличному процесорі Excel. Побудова діаграм».**

Уроки, проведені за технологією формування критичного мислення мають певну структуру, яка включає такі основні етапи:

- *Фаза актуалізації* – спрямування учнів до роздумів над темою, яка вивчатиметься у групі. Мета: прагнення актуалізувати («оживити») в пам'яті здобувачів освіти уже наявні знання; оцінити те, що вони вже знають (зокрема й помилкові уявлення чи ідеї); визначити мету навчання; зосередити увагу на темі уроку; підготуватися до розуміння нових ідей.

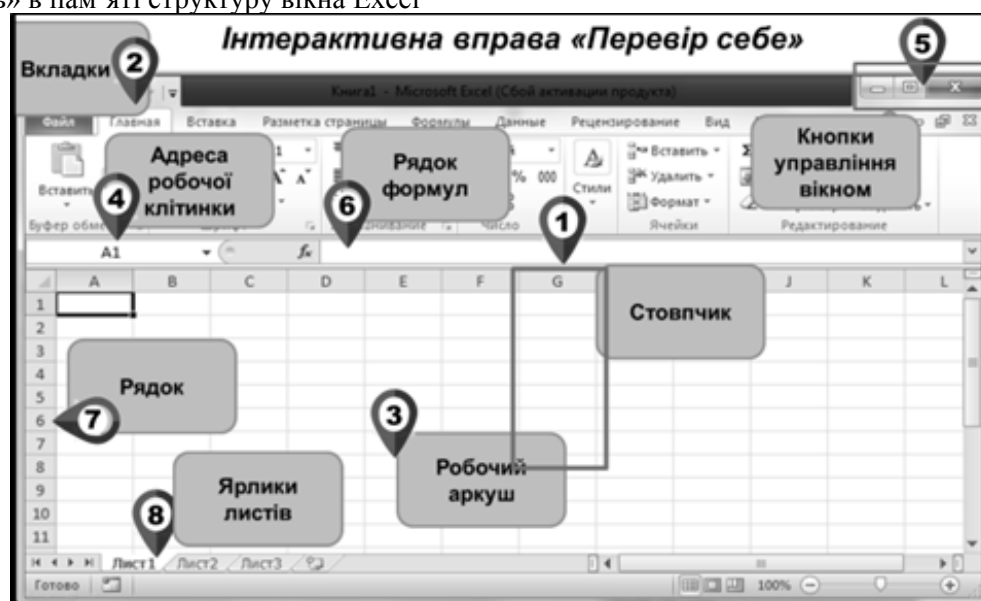
Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Для реалізації мети даної фази використовуємо інтерактивну вправу «Визнач формат». Під час виконання цієї вправи на уроці виробничого навчання здобувачам освіти пропонуються означення форматів, а вони повинні назвати, що це за формат.

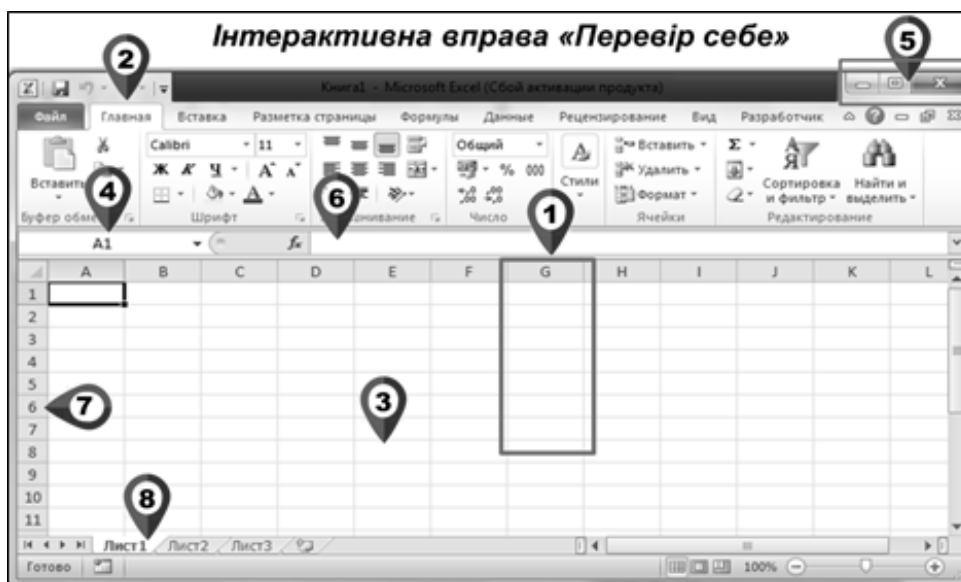
Формат	Призначення
<i>Загальний</i>	Відображення як текстових, так і числових значень. Відображає дані так само, як їх було введено у клітинку (за деяким винятком)
<i>Числовий</i>	Загальний спосіб відображення чисел. Включає цифри, символи для розподілу груп розрядів, подання від'ємних чисел
<i>Грошовий, або фінансовий</i>	Для відображення грошових величин
<i>Дата/час</i>	Відображення дати і часу у вибраному форматі
<i>Відсотковий</i>	Виведення чисел, які заздалегідь помножені на 100, із символом відсотка
<i>Дробовий</i>	Виведення дробових чисел
<i>Експоненціальний</i>	Виведення чисел в експоненціальному форматі
<i>Текстовий</i>	Послідовність букв, цифр, спеціальних символів
<i>Додатковий</i>	Нестандартні додаткові формати, наприклад, номер телефону, поштовий індекс
<i>Усі формати</i>	Відображення всіх наявних в Excel-форматів

Інтерактивна вправа «Перевір себе» цікава тим, що під час її виконання здобувачі освіти «оживляють» в пам'яті структуру вікна Excel

Інтерактивна вправа «Адресне питання» дозволяє вибрати по кольору рівень питання:
жовтий колір – питання середнього рівня;
синій колір – питання достатнього рівня;
червоний колір – питання високого рівня

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

<i>Інтерактивна вправа «Адресне питання»</i>			
	A	B	C
1			
2			
3			
4			
5			

<i>Інтерактивна вправа «Адресне питання»</i>			
	A	B	C
1	<i>До чого може привести крапка в десятковому дробі?</i>	<i>Як збільшити або зменшити кількість робочих листів?</i>	<i>Яке розширення має робоча книга MS Excel?</i>
2	<i>Що може містити клітинка електронної таблиці?</i>	<i>Як заповнити комірки послідовністю місяців року, назв днів тижня тощо?</i>	<i>Як встановити орієнтацію тексту з довільним кутом?</i>
3	<i>Як присвоїти ім'я комірці?</i>	<i>Як називається файл, який створений в MS Excel?</i>	<i>Яку кількість робочих листів може містити книга MS Excel?</i>
4	<i>Які символи не дозволяється використовувати в назві листа?</i>	<i>Як можна швидко ввести однакові дані в декілька клітинок?</i>	<i>Яка адреса комірки називається змішаною?</i>
5	<i>Скільки рядків може мати робочий аркуш?</i>	<i>Які операції можна виконувати над вмістом комірок?</i>	<i>Як встановити абсолютну адресу комірки?</i>

Також під час фази актуалізації уроку виробничого навчання здобувачам освіти пропонується продемонструвати виконання випереджального домашнього завдання, під час демонстрації виконання якого вони згадують асоціативний куц термінів табличного процесора Excel.

Випереджальне домашнє завдання:
Інтерактивна вправа:
«Асоціативний куц термінів «Табличний процесор Excel»

Випереджальне домашнє завдання:
Інтерактивна вправа:
«Асоціативний куц термінів «Табличний процесор Excel»

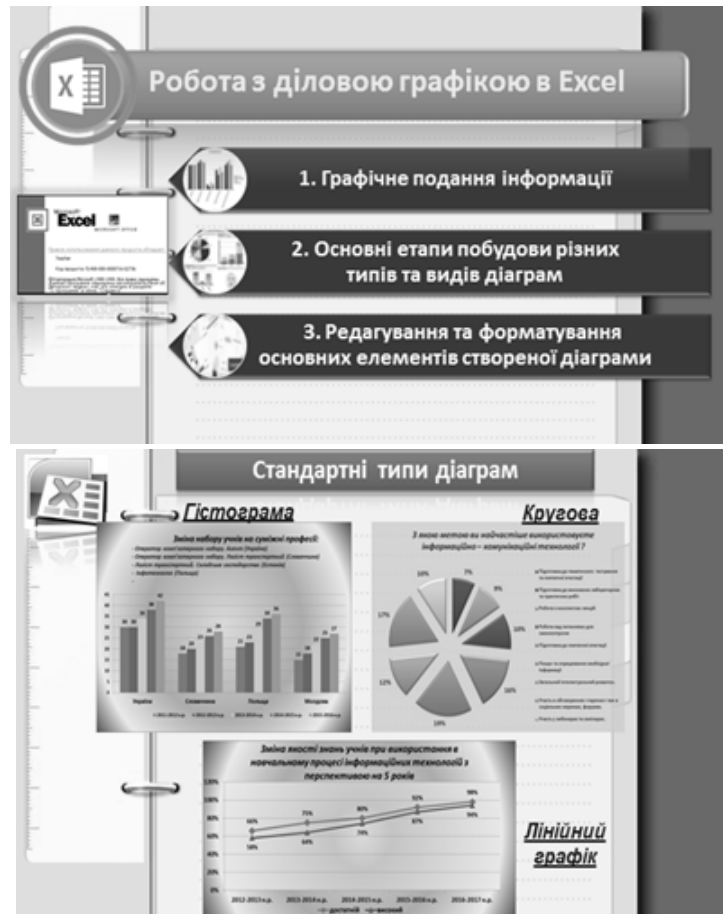

Адреса комірки
 Функція
 Сортування даних
 Формула
 Автозаповнення
 Діаграми
 Формати чисел
 Фільтрація даних

Електронна таблиця
 Книга
 Лист
 Клітинка
 Рядок
 Стовбець
 Число
 Текст

– *Фаза побудови знань* – осмислення матеріалу, постановка запитань і прагнення дати на них відповідь. Мета: порівняння очікувань учнів із реальними результатами; виявлення основних моментів; відстеження процесів мислення; формулювання висновків й узагальнення матеріалу; поєднання змісту уроку з особистим досвідом учнів.

Доцільно викладання навчального матеріалу проводити, використовуючи інтерактивні плакати та опорні конспекти.

Робота з діловою графікою в Excel

1. Графічне подання інформації
2. Основні етапи побудови різних типів та видів діаграм
3. Редагування та форматування основних елементів створеної діаграми

Стандартні типи діаграм

Гістограма
 Значні результати учнів на спеціальній професійній оцінці компетентностей (за даними таблиці)

Кругова
 З яких напрямків найбільше використовують інформаційні технології в навчанні?

Лінійний графік
 Значні результати учнів при використанні в навчанні інформаційних технологій з перспективою на 5 років

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

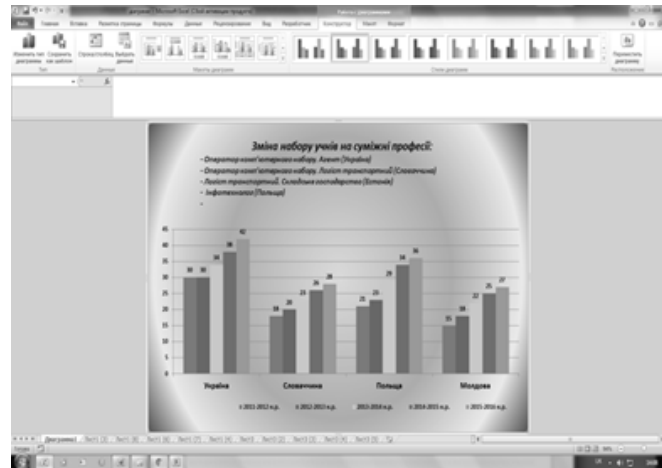
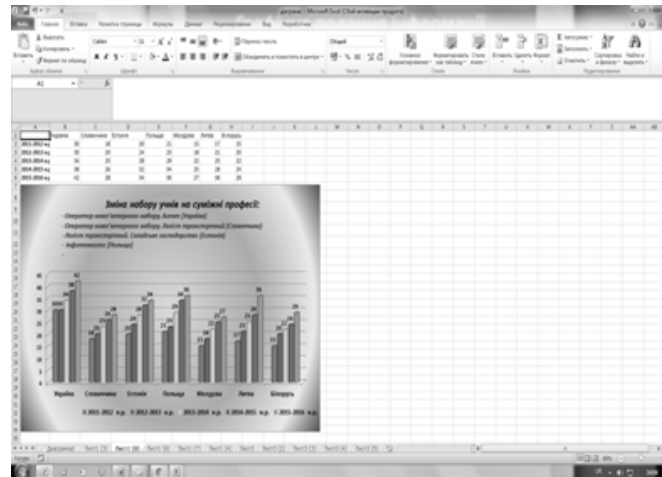
Графічне подання інформації

Діаграма – це представлення даних таблиці в графічному вигляді, які використовуються для аналізу і порівняння даних.

Діаграми можна розміщувати прямо на аркуші поряд із даними для побудови діаграми. Такі діаграми називають **впровадженими**.

Діаграма, що займає в книзі окремий аркуш, який називають **діаграмним аркушем**.

Незалежно від того, яким чином була створена діаграма, вона завжди зв'язана з даними динамічної таблиці. У разі змінення даних діаграма буде автоматично оновлюватися.

Для пояснення способів створення діаграм доцільно використати створені інтерактивні плакати:

ЯК СТВОРИТИ ДІАГРАМУ?

Побудова діаграми по таблиці. Спосіб 1

1 Будуємо таблицю з даними – основу діаграми.

Рік	2014	2015	2016	2017	2018
1 курс	153	183	386	254	340
2 курс	307	109	300	194	268
3 курс	319	264	183	355	381
Всього	779	556	869	803	989

Якщо діаграма вийшла не правильна, слід звернути увагу на спосіб №2!

3 Після побудови діаграму можна змінити:

- ✓ додати підписи
- ✓ додати легенду
- ✓ змінити колір
- ✓ змінити сітку
- ✓ змінити вид
- ✓ змінити розмір
- ✓ перемістити
- ✓ перемістити
- ✓ дати назву
- ✓ і інше.

2 Виділяємо таблицю та переходимо у вкладку «Вставка» і вибираємо тип та вид діаграми.

ЯК СТВОРИТИ ДІАГРАМУ?

Побудова діаграми по таблиці. Спосіб 2

1 Будуємо таблицю з даними – основу діаграми.

Рік	1 курс	2 курс	3 курс	Всього
2014	153	307	319	779
2015	183	109	264	556
2016	386	300	183	869
2017	254	194	355	803
2018	340	268	381	989

2 Переходимо у вкладку «Вставка» і вибираємо тип та вид діаграми.

3 На тимчасовій вкладці «Конструктор» натискаємо кнопку «Вибрати дані». (якщо вкладки немає потрібно натиснути на область діаграми)

4 У стовпці «рядки» натискаємо кнопку «Додати». В рядку «кількість» вказуємо ім'я, а у рядку «Значення» вказуємо відповідні комірки таблиці (записувати Q1 для непослідовних колонок). Натискаємо «ОК». Повторюємо по кожній дані не будуть введені.

5 У стовпці «Категорії» натискаємо кнопку «Змінити» і вказуємо на комірки, дані яких будуть вказані на горизонтальній панелі. Натискаємо «ОК».

6 Після побудови діаграми можна змінити її:

- ✓ додати підписи
- ✓ додати легенду
- ✓ змінити колір
- ✓ змінити сітку
- ✓ змінити вид
- ✓ змінити розмір
- ✓ перемістити
- ✓ перемістити
- ✓ дати назву
- ✓ і інше.

ЯК СТВОРИТИ ГІСТОГРАМУ?

Спосіб побудови за допомогою умовного форматування

1 Будуємо таблицю з даними

Рік	1 курс	2 курс	3 курс	Всього
2014	153	307	319	779
2015	183	109	264	556
2016	386	300	183	869
2017	254	194	355	803
2018	340	268	381	989

2 Виділяємо потрібні дані таблиці. Переходимо у вкладку «Голова»

У групі «Стилі» натискаємо кнопку «Умовне форматування».

3 У випадковому списку знаходимо пункт «Гістограма» та натискаємо на нього. Вибираємо один з видів і натискаємо на нього.

Результат

Рік	1 курс	2 курс	3 курс	Всього
2014	153	307	319	779
2015	183	109	264	556
2016	386	300	183	869
2017	254	194	355	803
2018	340	268	381	989

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

РЕДАГУВАННЯ ТА ФОРМАТУВАННЯ ДІАГРАМ

END

Після того, як діаграма створена, в новій вкладці «Робота з діаграммами» стають доступними додаткові інструменти для її редагування і зміни.

У вкладці «Конструктор» можна змінити:

1. Тип діаграми
2. Колір діаграми
3. Розміщення діаграми

У вкладці «Макет» можна поставити, або зняти:

1. Назву діаграми
2. Назву осей і саму вісь
3. Легенду
4. Підписи даних у діаграмі
5. Таблицю з даними
6. Стиль
7. Область побудови

У вкладці «Формати» можна змінити:

1. Колір активного елемента
2. Колір надписів
3. Розмір діаграми

ВСТАВКА ДІАГРАМ В ІНШІ ПРОГРАМИ MICROSOFT OFFICE

END

Створена діаграма (точніше її копія) може бути вставлена в документ іншої програми Microsoft Office. При цьому зв'язок між даними таблиці і діаграмою зберігається, тому всі зміни даних таблиці будуть відображені у діаграмі. Також можна вставити діаграму як картинку (зв'язок не зберігається). Для вставки діаграми потрібно:

Натиснути на діаграму правою клавішею миші і вибрати копіювати (Ctrl+C)

Перейти на потрібний документ, на вкладці головна натиснути кнопку вставити (Ctrl+V).

Діаграма-картинка
Вставити діаграму і натиснути клавішу Ctrl. Потім натиснути українську літеру «Р», або з випадкового списку (праворуч знизу діаграми) вибрати кнопку «картинка».

Також можна на вкладці головна натиснути стрілочку підпунктовою вставити і вибрати кнопку «картинка»

Формуючи висновки та узагальнюючи матеріал з теми уроку, проведеного за технологією критичного мислення, використовуються інтерактивні вправи-завдання:

«Знайди співвідношення»

Завдання 1: «Знайди співвідношення»

Поснайдіте речення з таблиці, що розташована зліва, з відповідними словами з таблиці справа та назвіть отримані твердження:

Графічне відображення числових даних	Гістограма
Зміна структури діаграми	Редагування
Види діаграм	Діаграма
Зміна розміру діаграми	Форматування
Елемент діаграми	Лінійчатая, кругова
	Заголовок діаграми
	Легенда
	Графік, точкова
	Осі

Завдання 1: «Знайди співвідношення»
 Послняйте речення з таблиці, що розташована зліва, з відповідними словами з таблиці справа та назвіть отримані твердження:

Діаграма	Графічне відображення числових даних
Редагування	Зміна структури діаграми
Гістограма	Види діаграм
Лінійчата, кругова	
Графік, точкова	
Форматування	Зміна розміру діаграми
Заголовок діаграми	Елемент діаграми
Легенда	
Осі	

- *«Поверни порядок».*

Завдання 2: «Поверни порядок»
(Тест логічного ранжирування).

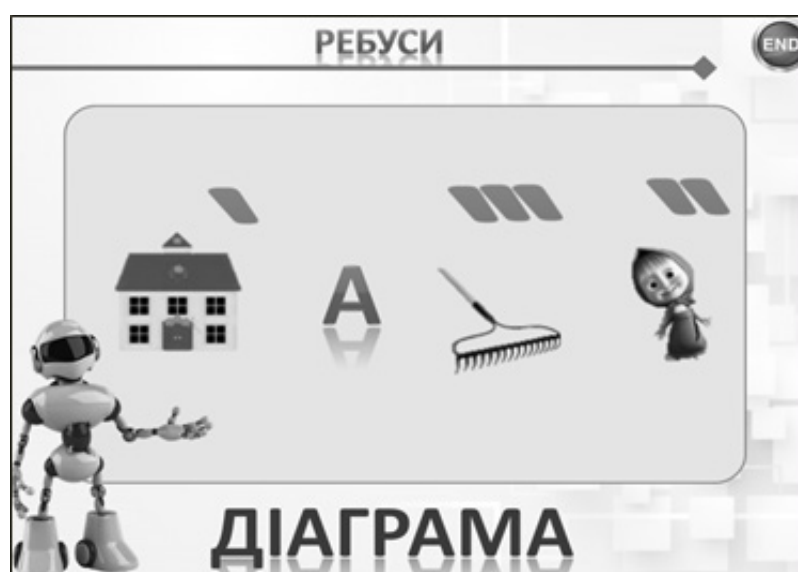
Назвіть основні етапи створення діаграм:	Основні етапи створення діаграм:
Форматування та редагування областей діаграми	
Вибір типу діаграми	
Створення таблиці з числовими даними	
Вибір потрібного інструменту побудови діаграми	
Виділення необхідного діапазону даних	

Завдання 2: «Поверни порядок»
(Тест логічного ранжирування).

Для зміни типу діаграми потрібно:	Основні етапи створення діаграм:
	▪ Виділити діаграму, тип якої потрібно змінити;
	▪ Викликати контекстне меню діаграми.
	▪ Вибрати команду <u>Тип</u> <u>діаграммы</u> ;
	▪ У діалоговому вікні <u>Изменить тип диаграммы</u> вибрати потрібний тип
	▪ Клацнути по кнопці <u>ОК</u> ;

- *Ребуси-завдання.*

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

– Фаза консолідації – спонукання учнів до рефлексії («Що нового я дізнався на уроці?», «Як нові знання вплинули на мене?», «Де я можу застосувати набуті знання?»). Мета: узагальнити й інтерпретувати основні ідеї; обмінятися думками; виявити особисте ставлення до певної проблеми; апробувати раніше визначені ідеї; оцінити, як відбувається процес навчання; поставити додаткові запитання.

Доцільно майстру в/н провести із здобувачами освіти узагальнююче оцінювання власних здобутих знань:

Діагностична анкета:

<i>Я вмію завантажувати табличний процесор</i>	
<i>Я знаю основні поняття та можу їх розтлумачити</i>	
<i>Я знаю правила розміщення даних в електронних таблицях</i>	
<i>Я знаю основні функції табличного процесора та розумію їх призначення</i>	
<i>Я вмію вводити текстові, числові дані та формули до таблиць</i>	
<i>Я знаю основні операції та вмію виконувати елементарні операції над табличними даними</i>	
<i>Я вмію будувати діаграми на основі табличних даних</i>	
<i>Я опанував (ла) нові корисні для мене навички</i>	
<i>Я не мав (ла) проблем із виконанням запропонованих завдань</i>	

Критичне мислення можливе лише на чітко продуманому та створеному за певною технологією уроці.

Плануючи уроки з розвитку критичного мислення, потрібно не забувати, що формування критичного мислення в здобувачів освіти відбувається завдяки використанню групової навчальної діяльності, зокрема роботи в команді, адже саме завдяки цьому найкраще знаходиться консенсус щодо різних точок зору.

Висновки. Освіта орієнтована на майбутнє, яке не може бути наперед визначеним, а отже, першочерговим є розвиток такого типу мислення, що дає змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які виникають. Зважаючи на це, розвиток критичного мислення стає найбільш актуальним у період інтенсивних соціальних змін, коли необхідно діяти, пристосовуючись до нових політичних, економічних чи інших обставин, ефективно вирішуючи проблеми, результати яких важко передбачити. У цьому сенсі очевидною є життєва необхідність формування критичного мислення для вітчизняної освітньої системи.

Тобто навчальний процес має будуватися таким чином, щоб здобувачі освіти були вмотивовані до обговорення проблем, а не намагалися уникнути їх розв'язання, були однією командою, адже вміння співпрацювати – найважливіша умова критичного мислення, оскільки саме завдяки цьому підтримується діалог, вирішується спільна мета [2].

Виходячи з вищезначених засад, основне завдання майстра в/н – сформувати особистість, яка:

- здатна критично сприймати думки інших, виявляти здатність дослухатися до цих думок, оцінювати й аналізувати їх з метою розв'язання поставленої проблеми;
- компетентна, прагне до аргументації прийнятих нею рішень на основі життєвого досвіду, життєвих фактів і знань;
- небайдужа до сприйняття подій, виявляє інтелектуальну активність у різноманітних життєвих ситуаціях;
- має власну думку та переконливо доводить свою позицію, прислухається до критики на свою адресу, може протиставити свою думку думкам інших або не погодитися з іншими;
- допитлива, здатна проникнути в суть проблеми;
- чесна із собою, здатна переборювати сумніви і не піддаватися маніпуляціям;
- відкрита до діалогу й дискусії, не лише вміє вислухати думки інших, а й ставиться до них із повагою.

Список використаних джерел

1. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчати / Н. Вукіна, Н. Дементієвська. – Х. : Основа, 2007. – 251 с.
2. Макаренко В. М. Як опанувати технологію формування критичного мислення / В. М. Макаренко, О. О. Туманцова. – Х. : Основа, 2008. – 318с.
3. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : АПН, 2002. – 234 с.
4. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер ; наук. ред. і перекл. О. Пометун. – К. : Плеяди, 2006. – 220 с.

УДК 377.091.212

І.І. Стець

викладач спеціальних дисциплін

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. Статтю присвячено пошуку інноваційних підходів до навчання шляхом використання ІКТ для формування професійної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників. У ході дослідження розкрито поняття професійної компетентності та необхідність підсилення та удосконалення практичної спрямованості професійної освіти. Представлено використання ІКТ та хмарних сервісів на уроках теоретичного навчання у процесі формування професійної компетентності здобувачів освіти, що навчаються за професією «Оператор телекомунікаційних послуг».

Ключові слова: професійна компетентність, хмарні сервіси, професійна освіта.

I.I. STETS FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SKILLED WORKERS IN THE STUDY OF SPECIAL DISCIPLINES

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Abstract. The article is devoted to the search of innovative approaches to learning through the use of ICT for the formation of professional competence of future skilled workers. The study revealed the concept of professional competence and the need of strengthen and improving of the practical orientation of vocational education. The use of ICT and cloud services at the lessons of theoretical training in the process of formation of professional competence of students getting the profession of «Telecommunication Services Operator» is presented.

Key words: professional competence, cloud services, professional education.

Вступ. Сучасна освіта орієнтується на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей, на навчання здобувачів освіти, застосовувати знання та вміння у професійному та повсякденному житті, адаптуватися до мінливих умов трудової діяльності [2]. Одним із основних етапів формування професійної компетентності робітничих кадрів полягає у підсиленні та удосконаленні практичної спрямованості професійної освіти, отримання новітніх вузькоспеціалізованих знань, можливість використовувати ІТ у виробництві тощо [5, с. 210].

Аналіз попередніх досліджень та публікацій свідчить про те, що проблеми підвищення якості сучасної освіти для підготовки конкурентоспроможних фахівців у закладах професійної освіти у своїх працях розглядали Р.С. Гуревич, Л.С. Шевченко, В. Г. Кремень, О.І. Пометун, О.В. Овчарук та інші вітчизняні науковці-освітяни.

У своїх працях вони зазначають, що для якісної організації освітнього процесу необхідний постійний пошук інноваційних підходів до навчання здобувачів освіти [3, с. 159], адже це вимагає постійно змінюване сучасне суспільство та умови виробництва.

Варто поєднувати традиційні форми і методи разом з інноваційними підходами. Якщо здобувачі не залучені до активної діяльності, будь-який змістовний матеріал викликає в них споглядальний інтерес до предмета [4, с. 39-41]. Слід використовувати диференційований підхід до окремих груп здобувачів [6, с. 19-21], використовувати інформаційні технології [1, с. 56-66], [3, с. 160-162], практикувати роботу здобувачів освіти в малих групах, здійснювати постійний контроль знань та вмінь здобувачів освіти.

Мета даної статті полягає у представленні інноваційних підходів до навчання кваліфікованих робітників для формування їх професійної компетентності, використання ІКТ та завдань практичної спрямованості на уроках теоретичного навчання, зокрема за професією «Оператор телекомунікаційних послуг».

Виклад основного матеріалу. Для формування професійних компетенцій при вивченні відповідних тем варто пропонувати здобувачам освіти завдання, які певною мірою пов'язані з їх професією. Наприклад, при викладанні предмета «Інформаційні технології у сфері поштового зв'язку та телекомунікацій», при вивченні теми «Побудова та редагування діаграм» здобувачі працювали над завданнями, які передбачали статистичну обробку даних на підприємствах зв'язку.

Тема: «Обробка інформації в електронних таблицях»

Тема уроку: «Побудова та редагування діаграм»

Мета:

Навчальна: ознайомити здобувачів освіти з основними типами та видами діаграм, їх застосуванням, основними елементами, навчити здобувачів використовувати Microsoft Excel для побудови діаграм і графіків;

Розвиваюча: розвивати логічне мислення, творчі здібності здобувачів освіти, увагу та зосередження на виконанні завдання, розвивати навички роботи за комп'ютером з програмою Excel, розвивати вміння аналізувати, розвивати самостійність та самоконтроль.

Виховна: виховання інформаційної культури здобувачів освіти, уважності, акуратності, формувати вміння працювати в колективі, естетичний смак та почуття прекрасного.

Типу уроку: комбінований.

Засоби навчання: інтерактивна дошка, ПК із програмою MS Excel із підключенням до мережі Internet, презентація «Побудова та редагування діаграм», дидактичний матеріал: опорний конспект здобувача освіти, інтерактивні вправи, створені в сервісі Learninapps: <http://LearningApps.org/watch?v=pk85qpf0517>), <http://LearningApps.org/watch?v=pvmzzjh6n17>)

Структура уроку

1. Організаційний момент (1 хв)

Вітання, перевірка присутніх.

2. Мотивація вивчення нового матеріалу (2 хв)

Науково доведено, що візуально подана інформація сприймається найбільш повно. Люди завжди намагалися виділити найголовніше в інформаційному повідомленні за допомогою будь-яких засобів.

Запитання до групи: Як можна покращити подання табличної інформації, зробити її цікавішою і зрозумілішою?

Сьогодні на уроці ми навчимося засобами програми MSExcel створювати діаграми та графіки, за допомогою яких можна наочно представити числові дані та підкреслити важливі закономірності.

Тема сьогоднішнього уроку: «**Побудова та редагування діаграм**».

А девізом уроку я пропоную вислів: «**Візуалізуй, щоб бути почутим!**».

3. Актуалізація опорних знань учнів (7 хв)

Фронтальне опитування:

1) Які типи даних використовуються у електронних таблицях?

Очікувана відповідь: число (включаючи дату і час), текст, формула.

2) Як змінити формат числа?

Очікувана відповідь: Вкладка Головна / Число / Інші числові формати вибрати зі списку потрібний формат та його параметри.

3) Вирази, які можуть виконувати обчислення, повертати відомості, змінювати вміст інших клітинок, перевіряти умови тощо ...

Очікувана відповідь: Це – формули.

4) Який порядок введення формули?

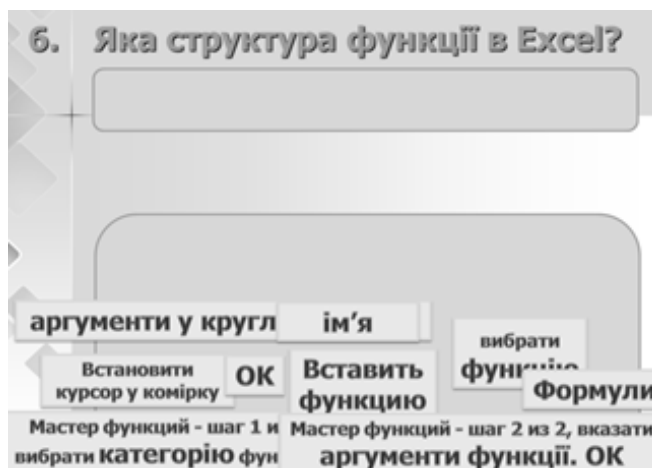
Очікувана відповідь: Поставити знак рівності (=), потім ввести функції, посилання на комірки, оператори та константи.

5) Що таке функція?

Очікувана відповідь: Це створена формула, яка виконує операції над заданими значеннями і повертає нове значення.

Встановити відповідності:

6) Яка структура функції в Excel? Встановіть відповідність, вибравши потрібні елементи із запропонованих (Рис.1).

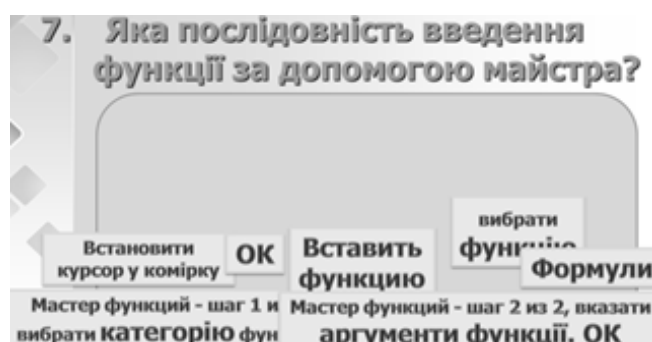
Рис. 1. Вибір правильної відповіді із варіантів команд

Відповідь (Рис. 2):

Рис. 2. Структура функції в Excel

7) Яка послідовність введення функції за допомогою майстра? Встановіть відповідність, вибравши потрібні елементи із запропонованих (Рис. 3):

Рис. 3. Вибір правильної відповіді із варіантів команд

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Відповідь (Рис. 4):

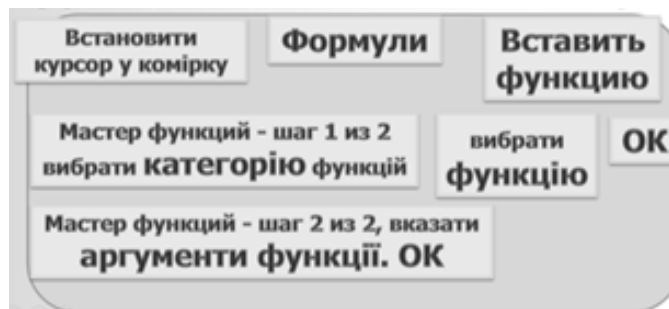

Рис. 4. Послідовність введення функції за допомогою майстра

Фронтальне опитування:

8) Які є типи функцій?

9) Як скопіювати формулу у суміжні комірки?

Очікувана відповідь: Виділити комірку з формулою, натиснути ліву кнопку миші на маркері автозаповнення і протягнути у потрібному напрямку для копіювання.

10) Які є посилання на комірки?

Очікувана відповідь: Відносні – змінюються при копіюванні формули; абсолютні – не змінюються при копіюванні формули; мішані – при копіюванні формули змінюється відносна частина.

11) Як створити абсолютне посилання?

Очікувана відповідь: В адресі комірки перед літерою і цифрою поставити знак долара (\$) або виділити адресу комірки і натиснути F4.

12) Виконати завдання 1 у зошиті (Рис. 6). **Встановіть відповідність:**

Сортування по одному стовпчику	просте
Сортування по 2 і більше стовпцях	розширений
Процес приховування всіх рядків, окрім тих, які задовольняють визначеним критеріям	сортування
Впорядкування набору однотипних даних по зростанню або спаданню	складне
Фільтр зі складним критерієм фільтрації	фільтрація

Рис. 6. Вибір відповідностей із запропонованих

Учні обмінюються зошитами і перевіряють завдання.

4. Пояснення нового матеріалу (27 хв).

План:

1. Графічне зображення даних.
2. Вставка діаграми.
3. Види діаграм.
4. Редагування діаграми.
5. Форматування елементів діаграми.

Подання даних у графічному вигляді дозволяє виконувати найрізноманітніші завдання. Основна перевага такого подання – наочність. У процесі графічного аналізу легко простежити тенденції до зміни, співвідношення, приріст, взаємозв'язки різних процесів.

Діаграма – це представлення даних таблиці в графічному вигляді, яке використовується для їх аналізу і порівняння.

Діаграми створюють на основі даних, розташованих на робочих аркушах. Як правило, використовуються дані одного аркуша. Це можуть бути дані діапазонів як суміжних, так і не суміжних комірок. Несуміжні комірки повинні утворювати прямокутник.

Діаграма постійно пов'язана з даними, на основі яких вона створена, і оновлюється автоматично при зміні вихідних даних.

Порядок створення діаграми у програмі MS Excel:

1. Виділити у таблиці дані для відображення. (Для виділення несуміжних даних натиснути і утримувати CTRL);
2. На вкладці «Вставка» у групі «Діаграми» вибрати тип діаграми, а далі – підтип.
3. За потреби виконати додаткові налаштування елементів діаграми.

Далі учні виконують завдання на побудову діаграм на комп'ютері, використовуючи дані з таблиці «Доходи підприємств від надання послуг пошти та зв'язку (млн. грн)».

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Отже, на основі даних електронної таблиці можна побудувати діаграму певного типу. Вибір типу діаграми залежить від того, як саме потрібно представити дані та на які залежності між ними звернути увагу. Графік дозволяє висловити ідею, яку несуть дані, найбільш повно і точно, тому дуже важливо вибрати відповідний тип діаграми.

Основні типи діаграм:

Гістограми – порівнюють значення за категоріями.

Графіки – використовуються для дослідження зміни певного параметра протягом певного періоду часу, або дослідження залежності однієї величини від іншої.

Кругові – показують вклад кожного значення у загальну суму.

Лінійчаті – порівнюють декілька значень.

З областями – підкреслюють відмінності між декількома наборами даних за деякий період часу.

Точкові – порівнюють пари значень.

Елементи діаграми:

Ряди даних – це набори значень, які зображено на діаграмі.

Легенда – це умовні позначення значень різних даних.

Примітка: Якщо у вхідний діапазон включити заголовки рядків і стовпців, то підписи категорій і легенда сформуються автоматично.

Щоб запам'ятати назви елементів діаграми, учні колективно виконують інтерактивну вправу «Елементи діаграми», розміщену на сервісі LearningApps.

Назвіть елементи діаграми (див. завдання за посиланням:

<http://LearningApps.org/watch?v=pk85qpf0517>):

Учні самостійно виконують завдання у зошиті, вписуючи на схемі назви елементів діаграми. Вставте пропущені слова (Рис. 7):

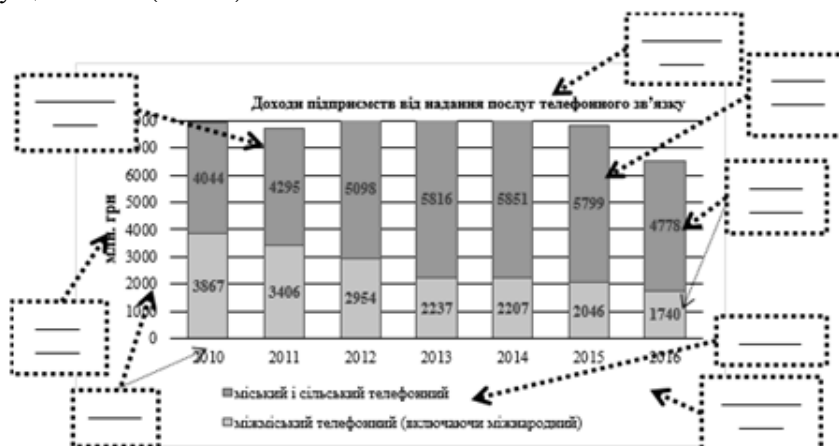

Рис. 7. Завдання у зошиті «Елементи діаграми»

Учні обмінюються зошитами і перевіряють завдання.

Редагування діаграми

Для налаштування діаграм на стрічці є вкладка **Робота з діаграмами** з трьома наборами інструментів (вкладками) для зміни діаграм: «Конструктор», «Макет» і «Формат». Вкладка **Конструктор** призначена для зміни типу діаграми, джерела даних і упорядкування даних, макета та стилю діаграм, розташування діаграми.

Вкладка **Макет** – властивості діаграми, додавання або редагування елементів діаграми, параметри, пов'язані з тривимірними графіками, лінія тренду та інші засоби аналізу:

Лінія тренду – графічне представлення загальної закономірності зміни ряду даних.

Для редагування чи форматування елементів діаграми, їх потрібно спочатку виділити, потім вибрати необхідну команду на стрічці або скористатися командами контекстного меню.

Викладач створює діаграму типу «Графік», пояснюючи здобувачам освіти призначення команд вкладок **Конструктор** і **Макет**. До діаграми додаються пояснення у вигляді підписів даних та смуги підвищення – зниження.

Учні виконують завдання на побудову та редагування діаграм: Створення лінійчатого діаграми з назвою діаграми, підписами даних, лініями тренду.

Далі учні виконують завдання у зошиті, після чого колективно перевіряють виконання:

Вставте пропущені слова (див. завдання за посиланням:

<http://LearningApps.org/watch?v=pvmzzjh6n17>):

Розділ 3 * Новітні технології професійної підготовки кваліфікованих робітників

Щоб додати до діаграми типу «Графік» підписи даних потрібно:

Виділити _____. На вкладці _____ у групі _____ обрати команду _____ і вибрати зі списку спосіб розміщення підписів, або обрати команду _____ і у діалоговому вікні «**Формат підписей даних**» встановити розташування підписів та додаткові параметри підписів.

(Слова для вибору: Макет, діаграму, Дополнительные параметры подписей данных, Подписи данных, Подписи).

Учні обмінюються зошитами і перевіряють завдання.

Форматування елементів діаграми

Вкладка **Формат** – опції вибору різних елементів діаграми, стилі графічних елементів, контури, ефекти, стилі WordArt, кольори фігур та шрифту, упорядкування об'єктів, установка розмірів тощо.

Для форматування тексту підписів на діаграмі потрібно виділити відповідний елемент і на вкладці **Главная** у групі **Шрифт** вибрати необхідні параметри: стиль, розмір, накреслення і т.д.

Викладач створює діаграму, пояснюючи здобувачам освіти призначення команд вкладок **Формат** і **Главная**.

Учні виконують завдання на ПК на побудову та форматування діаграм.

На закріплення виконуються завдання у зошиті.

Визначте правильний порядок команд для створення і зміни кольору назви діаграми (пронумеруйте):

	Заливка текста
	вкладка Макет
	кнопка списку Название диаграммы
	Виділити діаграму
	вказати місце розташування, ввести назву
	вкладка Формат

Очікувана відповідь: 6, 2, 3, 1, 4, 5.

Учні обмінюються зошитами і перевіряють завдання.

5. Закріплення вивченого на уроці (4 хв)

Учні виконуються завдання у зошиті.

Встановіть відповідність:

Дія		Команда		Відповідь
Створити діаграму	1	Вкладка Конструктор / кнопка Переместить діаграму 	А	
Зробити назву діаграми	2	Вкладка Макет / кнопка списку Линия тренда 	Б	
Аналіз закономірності зміни ряду даних	3	Вкладка Макет / кнопка списку Название диаграммы 	В	
Взаємна заміна даних на осях	4	Вкладка Формат / кнопка списку Заливка фигуры Заливка фигуры	Г	
Розмістити діаграму на окремому аркуші	5	Вкладка Вставка / вибрати тип діаграми 	Д	
Змінити розмір шрифту підписів	6	Вкладка Конструктор / кнопка Строка/Столбец	Е	
Добавити до діаграми нові дані	7	Вкладка Главная / група Шрифт, кнопка списку Размер шрифта 	Є	
Змінити колір ряду даних	8	Вкладка Конструктор / кнопка Выбрать данные 	Ж	

Відповіді: 1 – Д, 2 – В, 3 – Б, 4 – Е, 5 – А, 6 – Є, 7 – Ж, 8 - Г

Учні обмінюються зошитами і перевіряють завдання.

6. Підведення підсумків (3 хв)

Сьогодні ми навчилися на основі табличних даних створювати діаграми різного типу у програмі MSExcel та формувати їх. Відомо, що 60% успіху візуалізації даних залежить від вибору типу

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

типу графіка, 30% – від його правильного використання та 10% – від його правильного оформлення.

Оцінювання роботи учнів на уроці проводиться за таблицею:

	Завдання					Бали за роботу на уроці	Разом:
	1-ше	2-ге	3-тє	4-те	5-те		
Максимальний бал	2	2	1	1	3	3	12
Правильних відповідей							
Отримано балів							

Виставлення оцінок з поясненням.

7. Домашнє завдання (1 хв)

- 1) Вивчити опорний конспект.
- 2) Підготуватися до лабораторної роботи.

Висновки. Для формування професійних компетенцій при вивченні відповідних тем варто пропонувати здобувачам освіти завдання, які певною мірою пов'язані з їх професією. Використання практичних завдань, які відповідають потребам даної професії, дає можливість вирішити дві задачі одночасно:

1. Зацікавити здобувачів освіти у вивченні даної теми.
2. Стимулювати пізнавальні інтереси оволодіння професією.

Великі можливості для формування професійних компетенцій дає використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Для ефективного формування професійних умінь та навичок навчальний процес вимагає використання великої кількості наочних матеріалів та інтерактивних засобів. Вони, в свою чергу, сприяють покращенню досягнення навчальної мети, формують здатність здобувачів освіти розуміти сутність і соціальну значущість своєї майбутньої професії, виявляти до неї стійкий інтерес.

Список використаних джерел

- 1 Гуревич Р.С. Інформаційні технології навчання: інноваційний підхід : навчальний посібник / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, Л. С. Шевченко ; за ред. Гуревича Р. С. – Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2012. – 348 с.
- 2 Закон України «Про професійно-технічну освіту» №103/98-ВР, із змінами від 19 грудня 2006 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.osvita.org.ua/pravo/law_04/part_01.html (дата звернення 27.08.2020). – Назва з екрану.
- 3 Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; за заг. ред. В. Г. Кременя. – Київ : , 2016. – 224 с.
- 4 Овчарук О.В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи // Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: «К.І.С.», 2004. – 112 с.
- 5 Паржницький О.В. Формування професійної компетентності у майбутніх кваліфікованих робітників як педагогічна проблема / О.В. Паржницький // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». – 2016. – випуск 1 (38). – С. 208-211.
- 6 Пометун О.І. Інтерактивні технології: теорія та методика, Посібник для викладачів ПТУ, коледжів та всіх тих, хто цікавиться застосуванням інтерактивних технологій у навчальному процесі задля його вдосконалення, Умань-Київ-2008, - 94с.

РОЗДІЛ 4

МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ІЗ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

УДК 378.147: 81'373.237

М.В. Білоус

*викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії
Вінницький транспортний коледж*

ВИВЧЕННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В КУРСІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті проаналізовано характерні особливості терміна. Розглянуто найпоширеніші проблеми, з якими стикаються здобувачі освіти у процесі опанування фаховою термінологією. Особливу увагу приділено визначенню найбільш ефективних шляхів вивчення професійно-орієнтованої термінології здобувачами освіти технічних спеціальностей.*

***Ключові слова:** термін, іноземна мова за професійним спрямуванням, проблеми перекладу терміну.*

M.V. BILOUS STUDY OF PROFESSIONAL TERMINOLOGY IN THE FOREIGN LANGUAGE COURSE FOR PROFESSIONAL PURPOSES IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION

***Abstract.** The article analyses the major characteristics of term peculiarities. It focuses on the most common challenges arising in the process of learning English for professional purposes. Special attention is drawn to the monitoring of the most effective methods of learning EPP terminology by the students of technical specialties.*

***Keywords:** term, English for specific purposes, term translation problems.*

***Вступ.** У сучасних умовах розвитку освітнього процесу в Україні значна увага приділяється відповідності рівня кваліфікації майбутнього фахівця європейським стандартам. У зв'язку з розширенням міжнародної співпраці володіння іноземною мовою стало невід'ємною складовою професійної компетенції та успішної кар'єри сучасного фахівця.*

Під впливом науково-технічної революції відбувається інтернаціоналізація суспільного життя, що вимагає детального дослідження, оскільки в багатьох сферах науки та техніки постійно з'являються нові поняття, які потребують якісного перекладу [2, с.3]. Саме тому в процесі вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням особливого значення набуває проблема засвоєння терміна як з погляду структурно-семантичних особливостей, так і необхідності вдосконалення навичок його перекладу. Перед здобувачем освіти постає питання опанування як загальнотехнічної термінології, так і вузькоспеціалізованої фахової лексики. А для викладача актуальним залишається пошук найбільш ефективних методів вивчення та засвоєння термінології.

***Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вивчення термінологічної лексики здобувачами освіти закладів фахової передвищої освіти була і є актуальною проблемою у сучасній методичній науці. Проблемами термінології глибоко та ґрунтовно займалися такі лінгвісти, як Д.С. Лотте, Т.Л. Канделакі, В.П. Даниленко, Г.О. Винокур, К.Я. Авербух, В.І. Карабан та інші. Значна кількість вчених та лінгвістів у різні роки займалися проблематикою перекладу інтернаціональної лексики, а саме: В.В. Акуленко, А.Д. Швейцер, Р.А. Будагов, Л.І. Борисова, В.М. Комісаров, І.В. Корунець та інші. Методологічні засади вивчення термінології досліджуються в наукових працях Т.І. Панько, З. Куньч, Ю.А. Зацний, Т.О. Пахомової, О.В. Столярскої, О.О. Баловневої та інших. Проблема вивчення іноземних мов для професійного спілкування розглядається багатьма сучасними дослідниками (Р.О. Гришковою, С.В. Козак, О.Л. Поляковою, Л.О. Сікорською, Н.В. Ягельською).*

***Метою статті** є вивчення поширених проблем, з якими стикаються здобувачі освіти у процесі опанування фаховою термінологією, та визначення найбільш ефективних шляхів вивчення професійно орієнтованої термінології здобувачами освіти технічних спеціальностей.*

***Виклад основного матеріалу.** Основною метою курсу іноземної мови для здобувачів освіти*

технічних спеціальностей закладів фахової передвищої освіти є досягнення практичного рівня володіння цією мовою у професійній галузі, що, перш за все, вимагає оволодіння здобувачами освіти навичок перекладу науково-технічних текстів за фахом. Практика навчання цієї категорії здобувачів освіти показує, що одним із найскладніших завдань є уміння адекватно перекладати специфічні терміни, що належать до конкретної наукової дисципліни [5, с. 67]. Термінологічна лексика дає можливість найбільш правильно і конкретно викладати зміст предмета і забезпечує правильне розуміння тексту.

Терміни – це слова або словосполучення, які мають лінгвістичні властивості, як і інші одиниці словникового складу. Відмінність терміна від звичайного слова залежить, перш за все, від його значення. Терміни виражають поняття науково оброблені і властиві лише конкретній галузі науки і техніки.

Науково-технічні терміни як мовні знаки, що репрезентують поняття спеціальної, професійної галузі науки або техніки, становлять суттєву складову науково-технічних текстів і є однією з головних причин виникнення труднощів при перекладі з огляду на їх неоднозначність, відсутність перекладних відповідників (у випадку термінів-неологізмів) та національну варіативність.

Також при перекладі значні труднощі іноді виникають через те, що в лінгвістичному аспекті терміни, як і інші слова мови, мають явище багатозначності. Наприклад, слово «cell» може позначати клітину рослини чи тварини, камеру у в'язниці, електрохімічний елемент, регістр пам'яті, частину комп'ютерної мережі тощо. Одним із найважливіших завдань викладача є навчання студентів правильно враховувати особливості перекладу науково-технічних термінів.

У мові науки і техніки це явище поширене, тому що у терміносистемах різних галузей науки і техніки широко застосовується так зване семантичне словотворення, коли існуючій формі слова приписується те чи інше значення. Вирішальним при перекладі багатозначного терміна є контекст.

У спеціальному тексті нерідко буває елемент новизни, який є особливо цікавим для читача, але пов'язаний із вживанням нових термінів (термінів-неологізмів), ще не зафіксованих у словниках. Зрозуміло, що такі випадки можуть створювати серйозні проблеми для перекладача. Основна умова подолання цих труднощів полягає у детальному аналізі описуваного явища і передачі його термінами, що вже є усталеними в науці.

За ступенем поширеності в англійській мові професійного спрямування помітне місце займає інтернаціональна лексика, а її переклад має свої особливості. Проблема перекладу даної категорії слів на сьогоднішній день є однією з найбільш актуальних проблем теорії та практики перекладу. До інтернаціональної лексики зазвичай належать слова, що виникають у результаті взаємовпливу мов або їх збігів зовні.

Не менш поширеною проблемою, з якою стикаються здобувачі освіти у процесі опанування англійською мовою професійного спрямування, є переклад псевдоінтернаціональних термінів, які частіше асоційовані та ототожнювані у двох мовах за змістом або вживанням, але не повністю відповідають або навіть повністю не відповідають один одному.

На кожному етапі вивчення англійської мови професійного спрямування термін залишається в центрі уваги, починаючи з поступового засвоєння загальнотехнічних лексичних одиниць, що крок за кроком перетворюється на опанування фаховою термінологією.

На практичних заняттях з англійської мови професійного спрямування з метою вдосконалення навичок перекладу термінів викладач пропонує здобувачам освіти завдання на переклад речень або текстів фахової тематики з англійської мови на українську та навпаки. Однак, під час виконання таких завдань на переклад у здобувачів освіти виникають такі труднощі:

- правильне застосування того чи іншого способу перекладу;
- вибір адекватного варіанта перекладу терміна;
- етноспецифічна лексика і етнонаціональна варіантність термінів [3, с. 25].

У мовознавстві виділяють такі способи перекладу термінів:

1. Транскодування – спосіб перекладу, коли передача звукової або графічної форми слова здійснюється засобами абетки мови перекладу: *electrode* – електрод, *diode* – діод, *laser* – лазер; *multimedia* – мультимедіа; *decoder* – декодер.

2. Калькування – спосіб перекладу слова шляхом заміни складових частин їх відповідниками у мові: *access code* – код доступу, *autorepeat* – автоматичний повтор.

3. Описовий переклад (експлікація) – це спосіб перекладу, що полягає у заміні оригінальних слів у мові перекладу із збереженням їхнього змісту. Варто відзначити, що описовий переклад здебільшого застосовують через відсутність відповідника терміна в мові перекладу: *impedance* – повний опір у ланцюзі перемінного струму; *cache hit* – успішний пошук у кеш-пам'яті, *burning* – запис компакт-диска.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

4. Еквівалентний переклад – це спосіб перекладу, коли значення терміна вихідної мови повністю співпадає із значенням у мові перекладу: semiconductor device – напівпровідниковий пристрій, gas turbine – газова турбіна.

Беручи до уваги складність та багатогранність як самого поняття «термін», так і проблеми його перекладу, викладач англійської мови професійного спрямування стикається з необхідністю організації такого процесу навчання, яке б створило найбільш ефективні умови для вивчення фахової термінології. Дуже часто засвоєння професійної лексики відбувається паралельно з вивченням фахових дисциплін, що певною мірою полегшує не тільки розуміння, але й запам'ятовування значної кількості термінів. Консультації викладачів фахових дисциплін безумовно сприяють засвоєнню професійної лексики.

Вивчення професійно орієнтованої термінології здобувачами освіти технічних спеціальностей має носити послідовний та системний характер. Як правило, хід занять з іноземної мови організовується таким чином, що засвоєння термінів відбувається у процесі роботи над науково-технічними текстами. Під час роботи над професійно орієнтованим текстом слухач стає веденням словників, що містять терміни певного фаху з наданим перекладом. Це надає можливість не лише систематизувати знання, але й полегшує їх засвоєння.

Сучасний здобувач освіти часто сприймає процес навчання через тісний зв'язок із новітніми технологіями. Однак сучасні технології не завжди стають надійним помічником у процесі оволодіння професійно-орієнтованою термінологією. Готуючись до заняття з англійської мови та виконуючи завдання на переклад фахових текстів, майже кожен здобувач освіти користується комп'ютерними перекладачами. Проте аналіз таких робіт ілюструє всі недоліки машинного перекладу, найпоширенішим з яких є невідповідність фаху або темі. Тому здобувачі освіти під керівництвом викладача мають прийти до висновку, що незамінним помічником у роботі з науково-технічним текстом має стати не комп'ютерний перекладач, а технічний словник. Одним із таких словників є онлайн-словник «Мультитран», який не лише має професійне спрямування у найрізноманітніших галузях, але й постійно оновлюється фахівцями та професійними перекладачами.

Висновки. Отже, у процесі навчання здобувачів освіти професійній іноземній мові слід надати їм можливість роботи з неадаптованими фаховими текстами, навчити їх користуватись сучасними допоміжними засобами, включаючи електронні словники, довідники тощо [4, с. 292]. Практичний аналіз складнощів у перекладі науково-технічних термінів дозволяє здобувачам освіти уникнути помилок і відкриває для них шляхи для ефективної професійної комунікації у міжнародному науковому товаристві.

Список використаних джерел

1. Борщовецька В.Д. Вправи для навчання англійської фахової лексики студентів-економістів / В.Д. Борщовецька // *Іноземні мови.* – 2003. – №2. – С.24-28.
2. Ванников Ю.В. *Научно-технический перевод* / Ю.В.Ванников. – М.: Наука, 1987. – 256 с.
3. Гореликова С.Н. *Природа термина и некоторые особенности терминологического образования в английском языке* / С.Н. Гореликова // *Вестник ОГУ,* 2002. – №87. – С.21-31.
4. Кузнецов В. *Довідкова література на заняттях з іноземної мови у вищих технічних навчальних закладах. Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах* / В. Кузнецов – Вип. 13. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2006. – С. 287-293.
5. Кузнецов В. *Раціональний підхід до побудови професійно-орієнтованого курсу іноземної мови. Матеріали УП міжн. конф. «Наука і освіта – 2004»* – Т. 42: *Сучасні методи викладання.* – Дніпропетровськ: Наука і освіта. – 2004. – С. 66-69.
6. Мельник А.І. *Навчання студентів-медиків читання професійно орієнтованих текстів англійською мовою* / А.І. Мельник // *Іноземні мови.* – 2005. – №4. – С.22-27.
7. Семенчук Ю.О. *Вивчення термінологічної лексики у курсі ділової англійської мови* / Ю.О. Семенчук // *Іноземні мови.* – 2003. – №3. – С.29-32.
8. Семенчук Ю.О. *Комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей англійської термінологічної лексики* / Ю.О. Семенчук // *Іноземні мови.* – 2004. – №3. – С.24-32.

УДК 37.091.321

М.А. Бомк

*викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Державний навчальний заклад «Браїлівський професійний ліцей»*

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Анотація. У статті розкрито використання краєзнавчого матеріалу на уроках історії України із

застосуванням на різних етапах уроку. За допомогою даного матеріалу зростає зацікавленість у вивченні предмета та відіграє важливу роль у патріотичному вихованні молоді.

Ключові слова: історія України, краєзнавство, патріотизм, виховання, компетентність.

M.A. BOMK USE OF LOCAL LORE MATERIAL AT THE UKRAINIAN HISTORY LESSONS AND DURING EXTRACURRICULAR ACTIVITIES AS AN IMPORTANT FACTOR OF PATRIOTIC EDUCATION OF YOUTH

Abstract. *The article describes the use of local lore material at the lessons of Ukrainian history with application at different stages of the lesson. With the help of the available material, the interest in studying the subject grows and plays an important role in the patriotic upbringing of young people.*

Key words: *Ukrainian history, local lore, patriotism, upbringing, competence.*

Вступ. Протягом останніх років в педагогічній та історичній науках відбулися істотні зміни, що знайшли своє відображення в офіційному визнанні вчительською громадськістю необхідності інших підходів до системи навчання, а саме: орієнтації освітнього процесу закладів, які дають повну середню освіту, на розвиток особистості.

Сучасний період – епоха суттєвих змін у світовій та вітчизняній історії. Історичні катастрофи та переломи, які досягають особливої гостроти в певні моменти всесвітньої історії, завжди схиляють до роздумів у галузі філософії історії, до спроб обміркувати історичний процес, побудувати ту чи іншу філософію історії [5]. Сталися зміни в поглядах істориків, які раніше тлумачили історичні події, підпорядковуючись певній ідеології. Сприйняття плюралізму думок в історичній науці є реаліями сьогодення. Виходячи з цього, одним із головних завдань викладача має бути: навчити особу мислити, аналізувати отриману інформацію, висловлювати свої думки, оперувати набутими знаннями, в більш ширшому розумінні бути компетентним. Відомий британський фахівець у галузі історичної дидактики М.Собарт відзначає: «Якщо ми хочемо дати підростаючому поколінню шанс досягти успіху, то важливо точно визначити основні знання, «фундамент» компетентностей, якими повинні оволодіти учні, щоб підготуватись до самостійного життя» [3].

Навчальні заклади є тими соціальними інститутами, де формуються компетентності. Освітня компетентність – здатність і готовність здобувача освіти здійснювати складні культуродоцільні види діяльності, це – особистісна сформована якість [1].

Історія ж як навчальний предмет має не стільки давати знання фактів, скільки навчити учнів розуміти історію, осмислювати її.

М. Собарт наголошує: «Вивчення історії – це не лише вивчення фактів, але й активний процес, в якому учні мають працювати з цілою низкою джерел. Навчання історії має розвивати навички самостійного мислення, роботи з документами, ставити запитання, відрізняти упередження та уміння робити обґрунтовані та збалансовані висновки. Історія допомагає учням виробити такі якості, як інтелектуальна чесність, наукова точність і терпимість; підготувати до життя в плюралістичному і демократичному суспільстві» [3]. Саме така модель є визнаною в європейських країнах. Для нас, викладачів суспільних дисциплін, вона є досить важливою, тому що кожна людина має свою думку на ті чи інші історичні події, і це можливість не по шаблону сприймати історичний факт, а самостійно робити висновки.

Переосмислення історії, що відбулося протягом останніх десятиріч, переконливо доводить, що кожне покоління шукає свої ідеали. Тому наявність кількох точок зору на історичні події та особистості є нормальним явищем, і здобувачі освіти мають бути до цього готовими. А це означає, що у змісті історичної освіти мають відбиватися різні погляди на основні події, що особливо важливо в мультикультурному середовищі, яке широко представлене в країнах сучасної Європи [4].

Предмет «Історія України» за характером багатогранний і охоплює не лише освітні та розвивальні аспекти, а й виховні, що призводить до різних підходів у визначенні мети історичної освіти. Навчальна програма з історії України спрямована на розвиток творчих здібностей здобувачів освіти, на самонавчання в умовах «...глобальних змін і викликів» [7].

Зміст історичного матеріалу базується на певній періодизації новітньої історії України, науковості, національній спрямованості, на зв'язках із всесвітньою історією, а також на вивченні регіонального краєзнавчого матеріалу. На щастя, програма цьому питанню приділяє достатню увагу, оскільки ми маємо практичні роботи, де здобувачі освіти можуть підготувати різного роду матеріали, що висвітлюють події в Україні та нашому краї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До проблеми використання краєзнавчих матеріалів у навчально-виховному процесі у різні часи звертались видатні педагоги Б. Грінченко, К. Ушинський, С. Русова, Г. Ващенко, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Значний внесок у розвиток подільського

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

краєзнавства внесли С.Гальчак, О.Рєєнт, О.Коваль, М.Смірнов та інші. Краєзнавчий матеріал, як важлива складова системи знань з історії України, виступає засобом конкретизації загальноісторичних подій і засобом активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Тому **мета роботи** – поділитися досвідом використання краєзнавчого матеріалу для покращення якості знань та зацікавити здобувачів середньої освіти вивченням історії України. Дуже важливо, щоб молодим людям подобалося вивчати історію рідного краю, щоб вони її розуміли.

Виклад основного матеріалу. Вивчення історії рідного краю виховує молоде покоління. Маленька батьківщина – це родина, а родину люблять, поважають, захищають. Знання минулого своєї держави, своєї землі – це шлях у велике життя. Адже події через певні проміжки часу повторюються, і той, хто уважно спостерігає за ними, неодмінно побачить, що історія вчить жити. Ми часто ніби не помічаємо цього, а коли задумуємось, аналізуємо – то сходимось на думці, що, дійсно, необхідно було б багато чому повчитися в далеких забутих сторінках минулого.

Г.Сковорода писав: «Пізнай свій край, себе, свій рід, свій народ, свою землю – і ти побачиш свій шлях у життя...». Який же він є актуальний сьогодні, тай, по праву, завжди був таким! Я навіть не уявляю, як можна вчити історію України і не використовувати матеріали краєзнавства. Все, що відбувалося в країні – нерозривно пов'язане з рідним краєм, з людьми, які були і є творцями історії [8]!

Викладачі історії чудово розуміють, що від того, як вони навчають, залежить майбутнє держави. Ми маємо подати інформацію так, щоб слухачі могли самі робити висновки, аналізувати, критично мислити. Тому кожен із нас має поставити собі за мету – пояснити матеріал так, щоб урок був цікавий та корисний для молодих людей.

Європейський досвід методики викладання історії включає такі підходи: заборону нав'язування поглядів, що заважають формуванню власних суджень; принцип контроверсійності; врахування інтересів здобувачів освіти, які мають навчитись аналізувати політичну ситуацію, співвідносити її з власними інтересами та віднаходити правові механізми їх узгодження [7].

Сучасне навчання історії – це шлях пізнавально-творчого, критичного освоєння здобувачем освіти історичного досвіду, набуття навичок та методів пізнання минулого заради розуміння сучасного і творення майбутнього. На думку науковців, мета історичної освіти – навчити здобувача освіти відрізнити суттєве від несуттєвого, вміти визначати упереджені судження й розуміти алгоритми здійснення певних соціально важливих акцій [6].

Існує багато методів і прийомів, тільки вдало необхідно їх підібрати. Всі вони покликані допомогти молоді стати компетентними, активними, відповідальними громадянами нашої держави.

Таким чином, використання краєзнавчого матеріалу у процесі вивчення історії України є актуальною, важливою і невід'ємною складовою освітнього процесу ЗП(ПТ)О.

Для викладачів є необмежена кількість джерел, що стосуються краєзнавства. Це – періодична преса, книги, документи, спогади, інтерв'ю очевидців подій та інші. З історії селища Браїлів є дослідження. Друковані джерела: фундаментальна праця М. Смірнова «Браїлів: погляд крізь століття», А. Загрійчука «Довічні сорокоусти», Н. Слободенюк, В. Логвінова «Браїлів: стежками історії. Краєзнавчі нариси», Л. Юсухно «Браїлівські бувальщини», збірки поезій різних авторів. В селищі збереглися інші «очевидці» минулих подій – це храми, пам'ятники, меморіали. Історія селища Браїлів – це історія людей, які разом з державою пережили події, що випали на долю України.

В ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» навчаються здобувачі освіти з різних районів області. Кожен населений пункт має свою історію, майже кожен з них має своє друковане видання, матеріалів достатньо, щоб вивчати історію України. Є одна особливість. Краще сприймається історичний матеріал, коли він пов'язаний з історією рідного краю. Предмет «Історія України» став основним каналом просування національно-патріотичної історії, яка забезпечує виховання громадянської лояльності нових поколінь [8]. Викладачам історії це доцільно враховувати на заняттях.

Форми та методи використання місцевого матеріалу у процесі вивчення дисципліни «Історія України» можуть бути різноманітними. Зміст і обсяг краєзнавчого матеріалу в курсі історії України визначається, насамперед, вагомістю місцевих подій, історичних постатей, пам'яток в історії держави, умови розвитку краю, ступенем його дослідження.

Заслуховування доповідей та творчих робіт за визначеною тематикою на уроці або засіданні гуртка «Родина», підготовка проєктів, проведення зустрічей з відомими односельчанами, конференції, семінари, екскурсії. Використання краєзнавчого матеріалу на заняттях, як правило, відіграє допоміжну роль, але ця роль є досить важливою, тому що здобувачі освіти самостійно опрацювали джерела і винесли на обговорення колективу. При можливості, необхідно включати такі питання при плануванні уроку.

Значний ефект у роботі викладача історії мають тематичні екскурсії. Але, щоб екскурсії дали корисні наслідки, треба правильно їх організувати, щоб була досягнута мета подорожі. Керівникові потрібно мати педагогічний такт, щоб керувати увагою здобувачів освіти. Екскурсії, справді – найкращий спосіб пізнати свій рідний край, зрозуміти залежність його від тих або інших факторів, стати свідомим учасником історичних обставин рідного народу та його сучасного економічного життя, його національної культури [11].

В ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» традиційними стали екскурсії до музеїв: «Історія навчального закладу ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей»», В.О.Забаштанського, Н.Ф.фон Мекк та П.Чайковського; екскурсії до скелі П.Чайковського та по Браїлову. В селищі є меморіальний комплекс пам'яті єврейської громади селища Браїлова, розстріляної фашистами в 1942 році, члени гуртка «Родина» щорічно відвідують могилу загиблих. Історія пам'ятає Голодомор 1932-1933рр. Здобувачі освіти ліцею вшановують пам'ять про земляків.

Розповіді екскурсіводів, фотодокументи, наочність музейної експозиції підвищують цікавість, посилюють сприйняття фактів і подій.

Важливе навчально-виховне значення у вивченні краєзнавчого матеріалу має демонстрація документального матеріалу за допомогою ІКТ. Час для перегляду – 5-7 хвилин. Наприклад, тема «Початок радянсько-німецької війни. Окупація України військами Німеччини та її союзників». Перегляд документального кінофільму «Вінниця у часи Другої світової війни» та обговорення. Щодо селища Браїлів в роки Другої світової війни – є робота випускника Шевчика Владислава, яка базується на спогадах ветеранів війни та очевидців тих подій.

Таким чином, краєзнавчий матеріал на різних етапах уроку можна використовувати: як вступне слово викладача перед вивченням теми; до одного з питань, що розглядаються на уроці; під час практичної роботи; під час написання есе; під час аналізу світлин.

Щоб здобувачі освіти якісніше оволодівали краєзнавчим матеріалом, необхідно систематично його використовувати. Тоді буде зв'язок між теорією (матеріал підручника) і, так би мовити, практикою. Оскільки історія України має періодизацію, відповідно в такій послідовності подається краєзнавчий матеріал. Тільки за таких обставин будуть глибокі знання. Дослідження історії рідного краю будуть джерелами, документами з певних тем програми.

Навчальна програма на 2020-2021 н.р. містить орієнтовні теми для практичних занять, навчальних проєктів, написання есе. Вони дають можливість використати краєзнавство. Здобувачі освіти матимуть повну картину подій, які вивчались на уроці, тому що опрацьований матеріал з історії краю доповнив набути на уроці знання.

Для того, щоб краєзнавчий матеріал сприяв формуванню історичних знань, необхідно дотримуватись таких правил:

- постійно тримати взаємозв'язок місцевого та загальноісторичного матеріалу;
- вивчати місцеві краєзнавчі об'єкти у взаємозв'язку з подіями країни;
- враховувати періодизацію, прийняту в історичній науці, тобто хронологічну послідовність подій;
- дотримуватись тематичного принципу відбору місцевого матеріалу відповідно до програми з історії України [11].

Вивчення історії України завжди здійснюється із залученням краєзнавчого матеріалу, а історія краю вивчається, базуючись на знаннях історії всієї країни. Зв'язок предмета «Історія України» і дослідження встановлюється через події, що мають загальнодержавне значення, але територіально локалізовані. Вище вказані зв'язки, з одного боку, спираються на єдине тематичне планування матеріалу з історії України, що передбачено програмою, а з іншого боку – на певну організацію педагогічного процесу, включаючи різноманітні варіанти поєднання матеріалу історії краю та держави.

Краєзнавчий матеріал не лише впливає на формування історичних знань, а й прививає молоді елементи творчої пошукової діяльності, навчає самостійно розв'язувати пізнавальні завдання. Здобувачі освіти набувають навичок роботи з додатковою літературою, першоджерелами, виробляють вміння вибирати основне із загального матеріалу – вміння спілкування, готують досить цікаві проєкти, записують спогади старших людей, які чули або знають про ті події. Важливо, щоб вони зрозуміли, що перед кожною людиною може постати важливий вибір, від якого залежатиме чиесь майбутнє. Історія вчить мислити, приймати рішення, які не лише будуть задовольняти потреби однієї людини, а вчить думати про майбутнє держави, народу, усвідомлювати власну відповідальність та громадянський обов'язок.

Цікавим був проєкт «Жінки на фронті». Діти порівняли, опираючись на матеріали підручника, Інтернет-ресурс, життя Олени Степанів з Галичини, яка була на фронті Першої світової війни та

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

волонтерки із села Сьомаки Валентини Іванівни Войтович (творча робота О.Резедента). На прикладах життя наших земляків ми виховуємо патріотів України, справжніх захисників, яким небайдужою є доля рідної землі. Зазначимо, що з перших днів війни 2014 року наші випускники стояли на захисті кордонів неньки-України. Ми гордимися ними!

Молодь нашого ліцею бере участь у вивченні історичної спадщини краю. Здобувачі освіти підготували гарні дослідження, що стосуються рідного краю, його талановитих, мужніх людей. Це роботи : «Волонтерка», «Життя, обпалене війною», «Ю.А. Жук – лікар-художник», «Вулиці мого міста» та інші.

Отже, форми та методи використання місцевого матеріалу у процесі вивчення дисципліни «Історія України» можуть бути різноманітними: від уроку-лекції до уроку-дослідження. Важливою є мета вивчення краєзнавства на уроках історії України – краще розуміння історичних подій в цілому, активізація пізнавальної діяльності, виховання глибоких патріотичних почуттів.

Аналіз педагогічної, історичної і методичної літератури дозволяє стверджувати, що є низка досліджень, що стосуються історії рідного краю. Викладачі широко використовують дані доробки на уроках історії України. Відповідно до тем уроків застосовують міжпредметні зв'язки, що мають краєзнавчі питання.

До вивчення історії рідного краю залучають здобувачів освіти. Оскільки краєзнавство є безцінною скарбницею збереження історичного досвіду багатьох поколінь, усього того найкращого, що витримало випробування часом в сфері матеріальної і духовної культури.

Висновки. Сучасна практика організації та проведення краєзнавчої роботи в навчальних закладах України, в тому числі закладах професійної (професійно-технічної) освіти, доводить, що вона включає різноманітні форми і методи, які зорієнтовані на поглиблене вивчення краєзнавчих об'єктів, що є важливим засобом для оновлення змісту історичної освіти. Але є суттєва проблема – в розробці навчально-методичного матеріалу, націленого на вивчення того чи іншого окремого регіону. Якщо загальні приклади конспектів занять із краєзнавчої тематики є, відсутній комплексний методичний посібник, що стосується конкретного регіону Вінницької області.

Опираючись на все вище сказане, можна констатувати:

- 1) на прикладі історії рідного краю можна показати основні тенденції економічного, соціального, політичного і культурного розвитку України;
- 2) на основі історичних фактів конкретних подій, явищ, історичних постатей краю розкривати особливості історії рідного краю, специфіку його розвитку й характерні риси;
- 3) здійснювати порівняльний аналіз подій і явищ місцевої історії з подіями та явищами, що відбувалися на території країни в цілому;
- 4) формувати уміння самостійної системно-аналітичної діяльності з різними джерелами інформації;
- 5) розвивати науково-дослідницькі навички;
- 6) сприяти вихованню патріотичних та державницьких почуттів;
- 7) сприяти розвитку національної свідомості.

Отже, без глибоких знань історії рідного краю неможливо формувати великі людські почуття: любов до рідної землі, мови, до звичаїв та традицій, національної гордості та патріотизму.

Краєзнавчий матеріал сприяє виробленню у учнів цілісних, системних, структурованих знань про історичний процес, створює умови для глибокого розуміння закономірностей історичного розвитку. Завдяки краєзнавству підвищуються знання учнів із предмета «Історія України», відкриваються широкі можливості для самостійної діяльності учнів, для пошуку, дослідження і навіть невеликого відкриття.

Найбільший педагогічний ефект історичне краєзнавство дає тоді, коли викладач не обмежується передачею готових відомостей, а організовує учнів на самостійний пошук краєзнавчих знань. Це забезпечує сприятливі умови для застосування в навчальній роботі різноманітних елементів пошуку й дослідження, широкого використання місцевих джерел, отриманих під час екскурсій, походів, експедицій, і на основі них – створення творчих проєктів.

Список використаних джерел

1. Бондар С.П. Термінологічний аналіз понять «компетенція» і «компетентність» у педагогіці: сутність та структура / С. П. Бондар // Освіта і управління. – 2007. – Т. 10. – № 2. – С. 93–99.
2. Гунєке Ф. Деякі підсумки міжнародного практичного семінару по шкільних підручниках. Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): зб. наук. ст. К.: Генеза, 2000. С. 343–347.

3. Баханов К.О. Сучасна шкільна історична освіта: інноваційні аспекти. / К.О. Баханов – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 12с.
4. Баханов К.О. Структуровані плани-конспекти уроків: Всесвітня історія: 9 кл.: Метод. посібник. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 72с.
5. Бердяев Н.А. Смысл истории. – М.: Мысль, 1990. – 4с.
6. Гоцца Г. Нові шкільні підручники в Україні. Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): зб.наук. ст. / Г. Гоцца, Н. Петровські – К.: Генеза, 2000. – 145с.
7. Гунєке Ф. Деякі підсумки міжнародного практичного семінару по шкільних підручниках. Українська історична дидактика: Міжнародний діалог (фахівці різних країн про сучасні українські підручники з історії): зб.наук. ст. / Ф. Гунєке – К.: Генеза, 2000. – 343 с.
8. Драч О. Колективна пам'ять і національна історія у середній освіті доби незалежності / О. Драч / Київські історичні студії: наук. журнал. – 2019. – № 2(9). – 44с.
9. Закон України «Про повну загальну середню освіту» м. Київ 16 січня 2020 року № 463-ІХ // ВВР України. – 2020. – №31.
10. Козак Б.І. Використання краєзнавчого принципу у формуванні основних компетентностей учнів / Б.Козак // Географія. – 2008. – №4. – С. 5-8.
11. Масненко В.В. Історична пам'ять як основа формування національної свідомості. / В.В. Масненко // Український історичний журнал. – 2002. – № 5. – С. 49-62.

УДК 377.091.33:519.1

Л.І. Гладка

викладач математики, спеціаліст першої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ЕЛЕМЕНТИ КОМБІНАТОРИКИ. ПЕРЕСТАНОВКИ, РОЗМІЩЕННЯ, КОМБІНАЦІЇ»

***Анотація.** У статті розкрито суть технології перевернутого навчання. Проаналізовано особливості застосування технології «перевернутого навчання» на уроках математики. Наведено приклад застосування даної технології під час вивчення теми з алгебри та початків аналізу «Елементи комбінаторики. Перестановки, розміщення, комбінації»/*

***Ключові слова:** перевернуте навчання, перевернутий клас, інформаційні технології.*

L.I. HLADKA USE OF TECHNOLOGY OF INVERTED LEARNING DURING THE STUDY OF THE TOPIC «ELEMENTS OF COMBINATORICS. REHABILITATIONS, PLACEMENTS, COMBINATIONS»

***Abstract.** The article reveals the essence of inverted learning technology. Peculiarities of «inverted learning» technology application in mathematics lessons are analyzed. An example of application of this technology in studying the theme of algebra and the beginning of analysis «Combinatorial elements. Permutations, placement, combinations».*

***Keywords:** upside down training, upside down classroom, information technology.*

Вступ. Сьогодні час вимагає нових підходів до навчання. Як зауважив американський психолог Джон Дьюї, реформатор освіти: «Ми позбавляємо дітей майбутнього, якщо продовжуємо вчити сьогодні так, як вчили цьому вчора» [3].

Змінюється час, змінюються вимоги до вміння користуватися знаннями, інформацією, яку отримує учень; змінюються вимоги до ролі вчителя: вчитель із носія знань має перетворитися на організатора навчального процесу, який допомагає дитині розвивати вміння «вчити вчитися» та формує всі компетенції, що зазначені в Концепції Нової української школи [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням технології «перевернутого» навчання займаються провідні зарубіжні науковці: Бейкер С., Бергманн Дж., Самс А., Беррет Д., Дрісколл Т. та інші.

Авторами технології «перевернуте навчання» вважаються вчителі хімії Аарон Самс і Джонатан Бергманн (США). У 2008 році вони стали записувати відеоролики зі своїми лекціями та пропонувати їх на домашнє опрацювання своїм учням. У власних книгах «Перевернуте навчання або як достукатися до кожного учня на уроці» вони розповідають про особливості цієї технології та її можливості [2].

У 2010 році Clintondale High School у м. Детройті, США, стала першою «перевернутою школою», яка повністю перейшла на принцип «перевернутого навчання» [2].

Мета статті. Розкрити суть технології «перевернутого» навчання та проаналізувати особливості застосування технології «перевернутого» навчання на уроках математики.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Виклад основного матеріалу. Останнім часом в закладах освіти багатьох розвинених країн широкого використовується система «перевернутого класу», яка повністю змінила підхід до навчання та отримання знань.

Перевернуте навчання (flipped learning) представляє собою одну із форм навчання, яка дозволяє «перевернути» звичайний клас, а саме: замість домашнього завдання здобувачі освіти опрацьовують вже готовий матеріал (відеоматеріали, стислий теоретичний матеріал, приклади розв'язаних задач), який надає їм педагог, а весь аудиторний час, коли викладач поруч, використовується для спільного розв'язування вправ та задач – західні колеги порівнюють це з розв'язуванням домашнього завдання в класі.

Перевернутий клас (англ. Flipped classroom) – принцип навчання, за яким основне засвоєння нового матеріалу здобувачами освіти відбувається вдома, а час аудиторної роботи виділяється на виконання завдань, вправ, проведення лабораторних і практичних досліджень, індивідуальні консультації викладача тощо [4].

Зазвичай в «перевернутому класі» викладач не є основним джерелом інформації, але він організовує продуктивний освітній процес. І саме він підбирає, який матеріал здобувачі освіти будуть вивчати онлайн та за допомогою якого матеріалу вони зможуть себе проконтролювати. Важливо, щоб запропоновані викладачем завдання в класі були орієнтовані на такі види робіт, які найкраще виконувати за участю інших учасників освітнього процесу, або такі, що потребують додаткових пояснень викладача. Зазвичай це завдання, що потребують аналізу, критичного чи креативного мислення здобувачів освіти, обговорення, дискусії або ж такі, що краще виконувати в парі чи в групі. Основна мета «перевернутого класу» – покращити розуміння здобувачами освіти матеріалу, тобто зосередити увагу учнів на розумінні матеріалу лекції, а не на самій лекції. По суті, домашня робота, яку зазвичай здобувачі освіти не знають, як виконати, виконується у класі, в той час, як лекції зазвичай прослуховуються здобувачами освіти вдома.

«Перевернутий клас» надає багато можливостей: урізноманітнювати форми в освітньому процесі, врахувати індивідуальні особливості сприйняття здобувачами освіти інформації, розвивати вміння здобувачів освіти вибудовувати свою власну освітню траєкторію, планувати та регулювати свій час, формувати у здобувачів освіти активну життєву позицію, розвивати в здобувачів освіти навички контролю та самоконтролю, підвищити мотивацію здобувачів освіти, вивільнити час на уроці на творчі завдання чи завдання підвищеної складності [1].

Як приклад використання технології перевернутого навчання – урок з алгебри і початків аналізу. План уроку з алгебри і початків аналізу

Тема: «Елементи комбінаторики. Перестановки, розміщення, комбінації».

Мета:

Навчальна: ознайомити учнів із видами комбінаторних сполук, формулами для обчислення числа перестановок, розміщень і комбінацій, вчити використовувати ці формули під час розв'язування задач.

Розвиваюча: Розвивати швидкість, кмітливість, наполегливість, творчу активність, логічне мислення; розвивати навички самостійної роботи.

Виховна: Виховувати в учнів відповідальність за свої знання, самостійність мислення, толерантність до міркувань інших учнів, зацікавленість темою, залучати до роботи в групі, поставити перед учнями завдання пошукового та творчого характеру для всебічного вивчення даної теми, прищеплювати любов до математики.

Цілі та завдання уроку, направлені на досягнення учнями -особистісних результатів:

- 1) формування шанобливого ставлення до думки інших учнів;
- 2) прийняття і освоєння власної соціальної ролі у суспільстві, розвиток мотивів навчальної діяльності та формування особистісного сенсу навчання;
- 3) навички співпраці із викладачем та одногрупниками у різних соціальних ситуаціях, вміння знаходити рішення у спірних випадках;
- 4) налаштування на безпечний, здоровий спосіб життя, мотивація до творчої праці, до роботи на результат.

Мета предметних результатів:

- 1) знання основних базових понять теми;
- 2) знання основних формул сполук;
- 3) вміння розрізняти сполуки;
- 4) вміння використовувати формули комбінаторики під час розв'язування задач.

Тип уроку: комбінований.

Методи навчання, прийоми: «перевернуте» навчання, «жива бібліотека», рефлексія, «мозковий штурм», фронтальна робота, робота в групах, індивідуальна робота, словесні, наочні, практичні.

Основні терміни і поняття: факторіал, перестановки, розміщення, комбінації.

Міжпредметні зв'язки: хімія, біологія.

Наочність: презентація «Елементи комбінаторики. Перестановки, розміщення, комбінації», робочий зошит учня, картки із самостійною роботою.

Технічні засоби навчання: комп'ютер, мультимедійний проєктор.

Структура уроку.

I. Організаційний момент.

Перевірка присутності учнів на уроці.

II. Мотивація навчальної діяльності.

В наш час доводиться розв'язувати задачі, в яких з деякої множини об'єктів потрібно вибрати елементи, що мають певні властивості, розміщувати ці елементи в певному порядку. Так керівнику цеху потрібно розподілити кілька видів робіт між працівниками, агроному – розмістити посіви сільськогосподарських культур на кількох полях, хіміку – розглянути можливі зв'язки між атомами і молекулами тощо. Такого типу задачі розв'язуються за допомогою формул комбінаторики. В сучасному світі комбінаторні задачі доводиться розв'язувати фізикам, хімікам, біологам, економістам, спеціалістам найрізноманітніших професій.

Тому тема нашого уроку – «Елементи комбінаторики. Перестановки, розміщення, комбінації». Заздалегідь ви були об'єднані в три групи за напрямками: «Перестановки», «Розміщення», «Комбінації». Кожна група отримала завдання опрацювати матеріал одного із блоків даної теми. Матеріал був розміщений на гугл-диску, доступ до якого вам було надано. В групах було обрано по два здобувачі освіти, які є керівниками, – теоретик та практик, вони опрацьовували матеріал всієї теми. Теоретики та практики будуть сьогодні моїми помічниками та спробують у кожній групі пояснити той блок матеріалу теми, над яким вони працювали. Тобто сьогодні на уроці ви спробуєте не тільки навчитися, але й навчити інших.

Перш ніж ми розпочнемо, хочу вам побажати:

Будьте активними протягом уроку. Думайте, питайте, пропонуйте. Пам'ятайте, що кожен наш урок – це сходінка до ЗНО. Я сподіваюся, що цей урок пройде цікаво, з великою користю для всіх. Дуже хочу, щоб той, хто ще байдужий до цариці всіх наук, з нашого уроку пішов із глибоким переконанням, що математика – цікавий і потрібний предмет.

Давайте пригадаємо матеріал, який сьогодні нам буде потрібний під час опрацювання даної теми.

III. Актуалізація опорних знань учнів.

«Вікторина «Дай відповідь»

- 1) Пояснити поняття «множина».
- 2) Як називаються предмети, з яких складається множина? Якими способами можна задати множину?
- 3) Яку множину називають впорядкованою?
- 4) Яку множину називають скінченною?
- 5) Яку множину називають нескінченною?
- 6) Яку множину називають порожньою?
- 7) Коли множини називають рівними?

IV. Засвоєння нових знань.

«Поділись знаннями»

Перейдемо до основної частини нашого уроку. Нагадую, що вдома кожна підгрупа опрацьовувала свій блок матеріалу, а зараз ви спробуєте поділитися набутими знаннями зі своїми одногрупниками. Допоможуть нам теоретики.

Теоретики – представники з кожної групи пояснюють іншим групам блок теоретичного матеріалу, який вони готували. Потім, через п'ять хвилин, міняються.

Група 1 «Перестановки»

Добуток натуральних чисел від 1 до даного натурального числа n називається факторіалом числа n і позначається $n!$.

$$n! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot n$$

Наприклад: $5! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 = 120$; $2! = 1 \cdot 2 = 2$; $4! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$

Будь-яка впорядкована множина, яка складається з n елементів, називається **перестановкою** з n

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

елементів, називається перестановкою з n елементів і позначається P_n .

$$P_n = n!$$

- **формула числа перестановок без повторень**

(тобто кожен елемент, що входить у комбінацію, поданий в єдиному екземплярі)[5]

Приклад: Скільки п'ятицифрових чисел можна скласти із цифр 1, 2, 3, 4, 5, якщо цифри в числі не повторюються?

Розв'язання: Кількість різних п'ятицифрових чисел, які можна скласти із цифр 1, 2, 3, 4, 5, не повторюючи цифри в одному числі, дорівнює

$$P_5 = 5! = 1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5 = 120$$

Група 2 «Розміщення»

Розміщенням з n елементів по k називають будь-яку впорядковану k -елементну підмножину n -елементної множини.

$$A_n^k = \frac{n!}{(n-k)!}$$

- **формула числа розміщень без повторень**

Приклад: Скільки трицифрових чисел можна скласти із цифр 1, 2, 3, 4, 5, якщо цифри в числі не повторюються?

Розв'язання: Кількість трицифрових чисел, які можна скласти із цифр 1, 2, 3, 4, 5 за умови, що цифри не повторюються, дорівнює

$$A_5^3 = \frac{5!}{(5-3)!} = \frac{5!}{2!} = (1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5) / (1 \cdot 2) = 3 \cdot 4 \cdot 5 = 60. [5]$$

Група 3 «Комбінації»

Комбінаціями з n елементів по k називають будь-яку k -елементну підмножину

$$C_n^k = \frac{n!}{k!(n-k)!}$$

- **формула числа комбінацій без повторень**

Приклад: Скількома способами можна вибрати дві різні цифри із цифр 1, 2, 3, 4, 5? [5].

Розв'язання: У цій задачі не має значення порядок розміщення двох цифр, які вибираємо із даних п'яти цифр, тобто способів вибору двох цифр буде

$$C_5^2 = \frac{5!}{2!(5-2)!} = \frac{5!}{2! \cdot 3!} = \frac{1 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 5}{1 \cdot 2 \cdot 1 \cdot 2 \cdot 3} = 10. [5]$$

Узагальнення пройденого матеріалу.

Давайте разом складемо алгоритм вибору формули при розв'язуванні комбінаторних задач.

Виконання вправи в LearningApps

Вкажіть сполуки, які будуть застосовані для розв'язування таких задач.

<https://learningapps.org/watch?v=px52dmyk318>

Розв'язування вправи на розмежування сполук (використання хмарних технологій).

V. Осмислення нового матеріалу.

Учні розв'язують задачі по групах, допомагають їм розв'язувати практики – представники кожної групи. Потім, через п'ять хвилин практики міняються (переходять працювати в іншу групу).

Група 1 «Перестановки»

1. Скількома способами можна скласти список із 6 учнів?

Відповідь: 720 способами.

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

2. Скількома способами можна розмістити 8 осіб за столом, біля якого стоїть 8 стільців? [5]

Відповідь: 40320 способами.

3. Скількома способами можна розставити на майданчику 11 футболістів? [5]

Відповідь: 39916800 способами.

Група 2 «Розміщення»

1. Скількома способами можна розсадити 4 учнів на 25 місцях?

Відповідь: 303600 способами.

2. Скільки існує всього семицифрових телефонних номерів, у кожному із яких жодна цифра не повторюється?

Відповідь: $A_{10}^7 = 604800$ способів.

3. Учні треба скласти 4 екзамени протягом 8 днів. Скількома способами це можна зробити? [5]

Відповідь: 1680 способами.

Група 3 «Комбінації»

1. Скількома способами можна вибрати із 28 учнів класу трьох учасників спортивних змагань?

Відповідь: 3276 способами.

2. Із 20 робітників треба виділити 6 для ремонту комп'ютерів у відділі. Скількома способами це можна зробити?

Відповідь: 38760 способами.

3. Скількома способами можна закреслити 6 номерів із 49 в картці «Спортлото»?

Відповідь: 13983816 способами [5].

VI. Мисли творчо.

Кожній групі (на вибір) потрібно придумати задачу на отриману сполуку.

$$P_5, A_{16}^7, C_{28}^2$$

VII. Самостійна робота (в форматі ЗНО).

Варіант 1

1. Скількома способами можна вибрати 4 яблука із 10? (3 бали)

А	Б	В	Г	Д
231	219	40	14	320

2. Скількома способами можна розподілити 3 різних путівки між 25 учнями? (3 бали)

А	Б	В	Г	Д
13800	75	28	280	125

3. Скількома способами можна сформувати поїзд із 8 вагонів? (3 бали)

А	Б	В	Г	Д
8	64	40320	300	268

4. Обчисліть: $C_6^4 + C_6^5 + C_6^6$ (3 бали).

Варіант 2

1. Скількома способами можна розподілити 3 однакових путівки між 25 учнями? (3 бали)

А	Б	В	Г	Д
75	2300	40	28	560

2. У класі навчається 10 юнаків. Скількома способами можна їх вишикувати у шеренгу? (3 бали)

А	Б	В	Г	Д
13800	3628800	10	100	125

3. Скількома способами із 20 студентів групи можна обрати голову, заступника голови і секретаря зборів? (3 бали)

А	Б	В	Г	Д
60	6840	23	300	80

4. Обчисліть: $C_5^3 + C_5^4 + C_5^5$ (3 бали)

VIII. Домашнє завдання.

Розділ XII, §3, запитання і завдання для повторення розділу XII №11, 22. Вправи №23, 25.

IX. Підсумок уроку.

Виставляються оцінки, підводяться підсумки.

Сьогоднішній урок хотіла б закінчити словами Сократа: «Те, що я встиг пізнати, – чудове.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Сподіваюся, таке ж чудове те, що ще мені доведеться пізнати».

Висновки. Отже, технологія «перевернуте навчання» сприяє формуванню освітньої діяльності, підвищує інтерес до навчання, дає можливість вивести на перший план сумісну роботу вчителя і учня.

Список використаних джерел

1. Васильєва Д. «Змішане навчання на уроках математики» [Електронний ресурс] / Д.Васильєва. – Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua/714294/1/GIOS.pdf> (дата звернення 14.09.2020). – Назва з екрана.
2. Пилипчук О. «Перевернуте навчання» інформатики / [Електронний ресурс] / О. Пилипчук, В. Ластовецький, Є. Шестопалов – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/manage/42677/> (дата звернення 13.09.2020). – Назва з екрана.
3. Приходькіна Н. Використання технології «переверненого навчання» у професійній діяльності викладачів вищої школи проблема [Електронний ресурс] / Н. Приходькіна. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nviupred_2014_30_53 (дата звернення 10.09.2020). – Назва з екрана.
4. Рашевська Н.В. Змішане навчання як психолого-педагогічна / Н.В.Рашевська//– Вісник Черкаського університету. Серія педагогічної науки – 2010. – Вип. 4. – С. 84 – 91.
5. Шкіль М.І. Алгебра і початки аналізу 10-11 клас / М.І. Шкіль, З.І. Слєпкань, О.С. Дубинчук –Київ: Зодіак-ЕКО, 2001. – 656 с.

УДК 377.3.091.33-025.26:51

О. С. Грабенко

викладач математики та інформатики

Вище художнє професійно-технічне училище №5 м. Вінниця

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Анотація. У статті пропонується опис процесу набуття учнями компетентностей, пов'язаних із реалізацією технології змішаного навчання, на теоретичному та практичному рівнях. У роботі продемонстровано ефективність застосованих підходів та перелічено переваги і недоліки змішаного навчання.

Ключові слова: технологія; змішане навчання; методика навчання математики; дистанційне навчання.

O. HRABENKO MODERN APPROACHES TO THE USE OF MIXED LEARNING TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF STUDYING MATHEMATICS

Abstract. The article offers a description of the process of students acquiring competencies related to the implementation of blended learning technology at the theoretical and practical levels. The paper demonstrates the effectiveness of the applied approaches and lists the advantages and disadvantages of blended learning.

Keywords: technology; blended learning; methods of teaching mathematics; distance learning.

Вступ. Інновації, які сьогодні впроваджуються в процес навчання, передбачають використання різних моделей та технологій навчання. Зокрема при навчанні математики, науковці, методисти та вчителі-практики описують концепції, розглядають переваги та недоліки, діляться досвідом упровадження адаптивного навчання, навчання у віртуальному класі, застосування масових відкритих онлайн-курсів, синхронного та асинхронного навчання, змішаного та «перевернутого» навчання, самостійно направленою навчання, хмароорієнтованого та мобільного навчання, гейміфікації, дистанційного навчання, цифрового сторітелінгу, навчання у співробітництві [7, с. 43-44].

Сучасні технології змінили комунікацію, співпрацю, навчання, тому що знання знаходяться не лише на паперових носіях та пам'яті людини, а в мережах, спільнотах; люди навчаються через створення та підтримку зав'язків з «обізнаними» людьми, що сприяє навчальній діяльності поза стінами класних кімнат [2]. Сучасний викладач має бути готовим до глобальних змін, які відбуваються в освіті, володіти предметними компетенціями та методиками впровадження інноваційних технологій в навчальних процес свого предмета. І такі тенденції, безумовно, мають бути відображені як в університетських дисциплінах з методики навчання, так і в кусках формальної та неформальної освіти та підвищення кваліфікації.

Незважаючи на значну кількість праць, присвячених підготовці майбутніх учителів математики та формуванню їх професійних компетентностей, багато питань залишаються невирішеними, зокрема потребують досліджень такі питання, як методична підготовка вчителів математики до

упровадження інноваційних педагогічних технологій. Особливої уваги заслуговує технологія, яка передбачає змішування традиційного та електронного навчання [4].

Сьогодні диктує свої правила та розставляє пріоритети у роботі викладача. Становлення і розвиток суспільства породжує гостру необхідність в педагогах, що володіють високою професійною компетентністю, вмінням зацікавити учнів у вивченні власного предмета. Сучасний розвиток освіти потребує від учителя математики значної підготовки, володіння ним сучасними освітніми технологіями, використання у навчальному процесі електронних ресурсів. З-поміж сучасних освітніх технологій найбільш поширеними є комп'ютерно-інформаційні. Такі технології активізують урок, рівень володіння знаннями стає значно вищим, а процес засвоєння набагато глибшим, що дає можливість викладачеві збільшити обсяг матеріалу та впроваджувати самостійну пошукову та навчально-дослідницьку роботу учнів. Для того, щоб розуміти потреби сучасного учня, варто пам'ятати, чим живуть діти сьогодні. Не існує, мабуть, дитини, яка б не цікавилась різними гаджетами. Саме це дозволяє педагогу впроваджувати технології змішаного навчання в освітній процес та підняти рівень зацікавленості учнів до вивчення математики.

Метою статті є визначення переваг та недоліків змішаного навчання, його практичного застосування та ефективності на уроках математики.

Виклад основного матеріалу. Змішане навчання – це освітня технологія, в рамках якої особа, що навчається, отримує знання, набуває навичок та формує компетентності і самостійно онлайн, і очно із вчителем та іншими учасниками процесу навчання [8, с. 48-50]. Такий підхід дає можливість контролювати час, місце, темп та шлях опанування навчальним матеріалом. Змішане навчання дозволяє суміщати традиційні методики та актуальні технології.

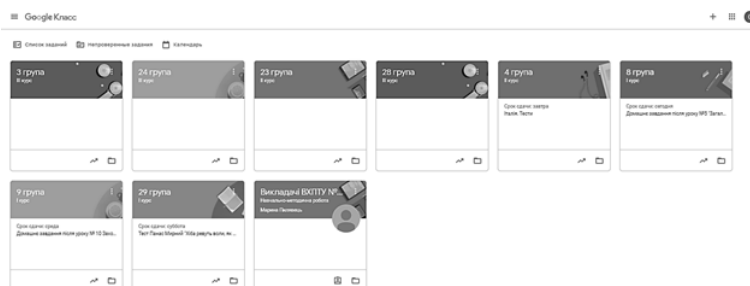
Переваги змішаного навчання:

- ефективне використання часу.
- більший вибір засобів діагностики.
- інтерактивність;
- виконання частини роботи у звичних комфортних умовах;
- економічність за рахунок скорочення кількості поїздок;
- учень засвоює матеріал у своєму темпі, може подивитися відео стільки, скільки вважає за потрібне, зробити паузу для конспекту або простого сприйняття нової інформації.
- учні можуть використовувати більшу кількість додаткових джерел при самостійній підготовці вдома: Інтернет, довідники, книги.

Недоліки змішаного навчання:

- викладачеві потрібен час, щоб розмістити необхідний матеріал у мережі.
- викладачі потребують підготовки щодо застосування цього методу навчання, щоб зробити його ефективним.
- учням необхідно показати, як використовувати засоби технологій і що від них очікується.
- учні повинні витратити певну частину свого вільного часу на навчання.
- учні повинні мати все необхідне обладнання: комп'ютери або мобільні пристрої і надійне підключення до Інтернету. Таке обладнання не з дешевих, тому в учнів можуть виникнути труднощі при впровадженні цієї моделі.

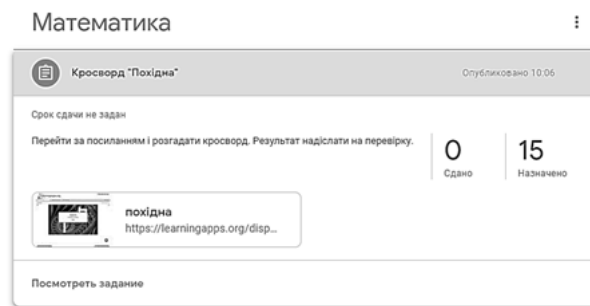
Формування навичок здійснення навчальної діяльності за технологією змішаного навчання відбувається у двох рівнях: учні вивчають цю технологію за принципами змішаного навчання та реалізують практичні завдання, пов'язані із даною технологією на заняттях. Таким чином, учні набувають теоретичних знань та практичного досвіду з даної технології, зокрема поняття змішаного навчання та його основні принципи, приклади реалізації, моделі побудови навчального процесу тощо, учнів classroom.google.com. Вони отримують завдання, розроблені в різноманітних онлайн-сервісах.

Рис. 1. Сторінка груп, створених у classroom.google.com

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Рис.2. Завдання для учнів у classroom.google.com

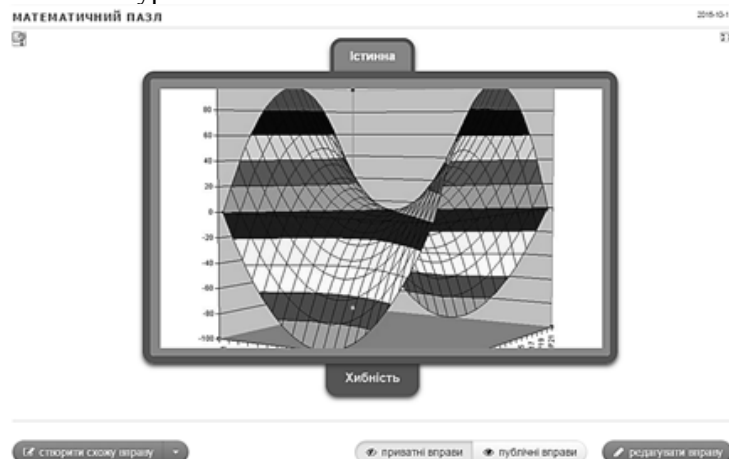
В основу практичного аспекту опанування технологією змішаного навчання покладено цілі: формування в учнів на заняттях з математики навичок розвитку критичного мислення та спроможності приймати рішення. Необхідною умовою реалізації окреслених цілей є формування здатності у того, хто навчається, розмірковувати, тобто застосовувати різноманітні види умовиводів (індуктивне, дедуктивне мислення тощо.) у залежності від ситуації; застосовувати системне мислення, тобто аналізувати, як частини цілого у складних системах взаємодіють між собою; робити висновки та приймати рішення; вирішувати задачі, використовуючи як традиційні, так і інноваційні способи; формулювати і ставити важливі питання, що прояснюють різні погляди [1].

У своїх роботах дослідники змішаного навчання зазначають, що таке навчання має три складові (рис. 3) [7, с. 41].

Рис. 3. Складові змішаного навчання

Самостійна робота учня над виконанням запропонованих завдань потребує у нього розвитку спеціальних навичок. Зокрема, комунікативні навички необхідні для забезпечення опанування учнем гри чи середовища та отримання допомоги в онлайн-спільноті або серед однолітків, аналітичне та критичне мислення – для перенесення набутих навичок у нові умови, уміння ставити та досягати цілі – для розв'язування поставлених завдань, здатність брати на себе відповідальність, самоорганізація – для досягнення результату, утримання навчальних мотивів в актуальному стані, плануванні власної траєкторії навчання на онлайн-курсі.

Рис.4. Математичний пазл, створений в LearningApps.org

Висновки. Технологія змішаного навчання в курсі математики є ефективною, про що свідчать результати експрес-опитування учнів. Зокрема, учні зазначили, що технологія змішаного навчання розвинула у них навички самостійного планування та організації діяльності, сприяла поглибленню умінь незалежно отримувати та аналізувати власні знання, добирати потрібні відомості та дані, приймати рішення, займатись самоосвітою. Учні підтримали ідею використання змішаного навчання в освітньому процесі.

Змішане навчання дає можливість зробити процес навчання більш індивідуалізованим чи особистісно орієнтованим, оскільки дає учням змогу здобувати знання у власному темпі, в зручний час і в комфортному місці. Крім того, учень одразу може ознайомитися з додатковими джерелами інформації із теми, поставити запитання вчителю чи однокласникам в чаті й отримати відповіді, не чекаючи уроку.

Список використаних джерел

1. Кривонос О. М. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в навчанні : навч. посібник / О. М. Кривонос. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2013. – 182 с.
2. Морзе Н. В. Основні тенденції використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті [Електронний ресурс]. / Н. В. Морзе – Режим доступу: <http://leader.ciit.zp.ua/files/plan/2013/prez30.11.13.pdf> (дата звернення: 04.10.2020 р.). – Назва з екрана.
3. Ніколенко, В. В. Можливості, переваги та недоліки змішаного навчання [Текст] / В. В. Ніколенко // Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2018). – 2018. – Ч. 2. – С. 44-46.
4. Організація позакласної роботи з математики в процесі підготовки до учнівських олімпіад: метод. посіб. / за заг. ред. С. В. Каплун – Харків: Компанія СМІТ, 2014. – 124 с.
5. Попова С. И. Формирование ИКТ-компетентности учащихся через создание единого информационного пространства школы и повышение уровня ИКТ-компетентности педагогов [Електронний ресурс]. / С. И. Попова – Режим доступу: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=21541466> (дата звернення: 28.09.2020 р.) – Назва з екрана.
6. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / [Березеньська С. М., Бугайчук К. Л., Кухаренко В. М. та ін.]; за ред. В. М. Кухаренка. – Харків : Міськдрук, НТУ ХП, 2016. – 284 с.
7. Ярмук В. О. Залучення вчителів до складання тестів з наступним розміщенням їх в Інтернеті та проведенням он-лайн тестувань як засіб підвищення професійної компетентності / В. О. Ярмук // Комп'ютер у школі та сім'ї. – 2014. – № 6. – С. 41-44.
8. Ярмук В. О. Комп'ютер, як засіб гуманізації освіти / В. О. Ярмук // Гуманізація науки і освіти: матеріали науково-методичної конференції. – 1992. – С. 48-50.

УДК 37.091

А.В.Гусаревич

викладач математики, спеціаліст вищої категорії

А.А.Загорівська

викладач хімії, спеціаліст вищої категорії

Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

ВИКОРИСТАННЯ STEAM-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ

Анотація. В статті представлено проєктну роботу уроку та задачі з елементами STEAM-освіти, які можна використовувати на уроках математики та в позаурочній діяльності. Дана робота спрямована на розвиток у здобувачів освіти розуміння важливості дизайну, творчого мислення, навичок використання інженерного підходу до розв'язання реальних завдань, усвідомлення ролі технології у їхньому вирішенні. Саме застосування такого типу освіти має стати пріоритетним напрямом у питанні підвищення інтересу молоді до спеціальностей майбутнього. У статті дано рекомендації щодо залучення здобувачів освіти до підгруп з розробки бізнес-проєктів різного рівня складності, створення міні-лабораторій і творчих груп.

Ключові слова: здобувачі освіти, ризик, підприємництво, конкурентоспроможна особистість, ринок праці, самостійна трудова діяльність, STEM-освіта, задачі з практичним спрямуванням.

A.V. HUSAREVICH, A.A. ZAGOROVSKA USE OF STEAM-TECHNOLOGIES IN MATHEMATICS AND CIVIC EDUCATION LESSONS

Abstract. In the article project work of lesson and task is presented with the elements of STEAM-educations that can be used on the lessons of mathematics and in extracurricular activity. This work is sent to development in students of vocational schools of formation of understanding of importance of design, creative thinking, skills of the use of the engineering going near the decision of the real tasks, realization of role of technology in their decided.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Self-application of such type of education must become priority direction in the question of increase of interest of young people to specialties of the future. In the article recommendations are given in relation to bringing in of students of vocational schools of education to the sub-groups from development of business projects of different level of complication, creation of mini-laboratories and creative groups.

Keywords: *students of vocational schools, risk, entrepreneurship, reform, competitive personality, labor market, independent labor activity, STEM-education, mathematical problems with practical orientation.*

**Учень, який напханий знаннями,
але не вміє їх застосовувати,
нагадує фаршировану рибу,
яка не вміє плавати.**

Мініц [1]

Вступ. STEAM-освіта – це вимога часу, яка диктує нову освітню концепцію розвитку завдяки новітнім технологіям. Для освітніх закладів – це інтеграція навчальних предметів. Проведення STEAM-уроків дозволяє розкрити не тільки творчість, самобутність, креативність, мистецтво педагога, але й розвиває творчу активність здобувача освіти. Саме для творчої активності потрібне міцне підґрунтя, що базується на гарній стимуляції та створенні відповідної атмосфери на уроці. STEAM-освіта – це комплексний міждисциплінарний підхід, який поєднує в собі природничі науки з технологіями, інженерією, мистецтвом і математикою, акцентований на розв'язанні життєвих завдань, де всі предмети взаємопов'язані й інтегровані в єдине ціле.

Теорія ймовірностей та математична статистика – дуже необхідні розділи математики у сучасному житті. Адже суспільство сьогодення ставить особливі вимоги до своїх членів, які можна віднести до вміння оцінювати шанси, аналізувати випадкові факти, висувати гіпотези, прогнозувати розвиток ситуації, приймати рішення в ситуаціях невизначеності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням упровадження STEM-освіти присвячені дослідження Д. В. Васильєвої, Н. І. Василюк, Н. М. Кіяновської, Н. В. Рашевської, С. О. Семерікова та інших. Так, збірник Н. І. Василюк, складений відповідно до навчальної програми з математики, призначений для підготовки і проведення уроків педагогами та самостійного розв'язування задач у навчальному закладі та вдома з метою закріплення знань і умінь з математики й набуття досвіду застосування математичних знань на практиці та перенесення їх в нові ситуації. Також серед десяти ключових компетентностей чільне місце займають математична компетентність, компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, вміння навчатися впродовж життя та інші, що також покладено до цільових орієнтирів STEM-підходу в навчанні.

Мета статті. Проаналізувати та розкрити сутність STEAM-освіти, показати актуальність та ефективність проведення уроків математики та громадянської освіти використовуючи STEAM-технології.

Виклад основного матеріалу. Майбутні новатори та інноватори – це сучасні випускники, які повинні вміти спілкуватися, працювати в команді, вирішувати проблеми в контексті інноваційних можливостей та поточних потреб суспільства, повинні отримувати ґрунтовні знання з природничих і технічних наук у поєднанні з навичками та потребами XXI століття. Тому усе більше освітян спираються на STEM, адже особливості такого підходу можуть справді вирішити чимало завдань. Одним із напрямів інноваційного розвитку природничо-математичної освіти є система навчання STEM (Science-наука, Technology-технологія, Engineering-інженерія, Mathematics-математика).

Проведення уроків математики із застосуванням відповідних технологій чи їх елементів розвиває у здобувачів освіти такі якості, як комунікативність, співробітництво, творчість [4].

Тож пропонуємо розробку уроку математики (алгебри та початків аналізу), який є підсумком вивчення теми «Елементи комбінаторики, теорія ймовірності та статистика» і теми «Ринок праці», «Підприємництво» з громадянської освіти.

Тема: «Елементи комбінаторики, теорія ймовірності та статистика. Розв'язування вправ та задач».

Мета: узагальнити та систематизувати знання з теми «Елементи комбінаторики, теорія ймовірності та статистика», розвивати особистість здобувачів освіти через підсилення творчих, моральних та соціальних основ; вчити працювати в групах, представляти результати досліджень; формувати в здобувачів освіти комунікативні вміння; виховувати дбайливе ставлення до засобів обчислювальної техніки; виховувати інформаційну культуру.

Компетенції: математична, комунікативна, підприємлива, інформаційно-цифрова.

Тип уроку: урок узагальнення і систематизації знань.

Вид уроку: STEAM-урок.

Форма проведення уроку: урок – математичний батл із використанням STEAM-технологій.

Очікувані результати: здобувачі освіти повинні вміти розв'язувати задачі з теми «Елементи комбінаторики, теорія ймовірності та статистика» (математика), знати основні визначення з тем «Ринок праці» та «Підприємництво» (громадянська освіта), вміти аналізувати та пов'язувати задачі з математики із запропонованими темами громадянської освіти, вміти використовувати ІКТ.

Методи навчання: словесний, наочний, практичний.

Дидактичне забезпечення: буклети, картки-завдання, відеопрезентації: «Комбінатори», «Статисти», «Випадкові події», викладацька презентація «Елементи комбінаторики, початки теорії ймовірності та статистика», оцінювальні листи.

Матеріально-технічне забезпечення: ПК, проектор, екран, ноутбуки, програми «MyTestX», «PowerPoint», «Word»; таблиці.

Підготовчий етап: група заздалегідь об'єднується у три команди. Командам роздані завдання.
Перебіг уроку

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

Викладач. Доброго дня! Я рада вітати вас на уроці.

Хто відсутній? Причина?

II. МОТИВАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВІДОМЛЕННЯ ТЕМИ ТА МЕТИ УРОКУ

Вислів відомого італійського вченого Галілео Галілея:

«Філософія написана в тій книзі, яка завжди відкрита в нас перед очима (я маю на увазі Всесвіт), але яку неможливо зрозуміти, якщо заздалегідь не вивчити її мову».

Її мова – це мова математики. То ж і ми спробуємо поговорити цією мовою при проведенні сьогоднішнього уроку, тема якого «Елементи комбінаторики, початки теорії ймовірностей та статистика. Розв'язування вправ».

Великі потенціальні можливості до прориву в невідоме має молодість, пора інтенсивного нагромадження знань і сміливих пошуків та осяянь. Молодість в математиці – це сила, значення якої важко переоцінити. Я думаю, що ви не будете проти, якщо ми використаємо на сьогоднішньому уроці девіз (*Н.Вінер*):

Математика – наука молодих. Інакше й не може бути.

Заняття математикою – це така гімнастика розуму, для якої потрібна вся гнучкість і вся витривалість молодості [6].

На позакласних гурткових заняттях ви вчилися бути телеведучими, знімати міні-фільми, вирізати потрібні кадри з інших фільмів та проводити їх монтаж у програмі SonyVegasPro.v10. За допомогою цієї програми вами було створено відеопрезентації, які ви підготували до уроку. Урок буде проходити у вигляді математичних батлів, на яких кожна група поділиться своїми знаннями та передасть свій досвід одна одній. Також підсумуємо вивчений матеріал із тем «Ринок праці» та «Підприємництво», що ви опрацьовували на уроці громадянської освіти.

III. АКТУАЛІЗАЦІЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

Пропонується 7 завдань «Закінчи речення» (громадянська освіта) та «Злови помилку» (алгебра і початки аналізу).

Викладач. Розумова зарядка закінчилася, тож запрошую на математичний батл.

VII. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ, ВМІНЬ ТА НАВИЧОК

Викладач. Заздалегідь ваша група була поділена на три підгрупи, які отримали завдання створити відеопрезентацію та її захистити. Відеопрезентація повинна містити задачі, складені на підприємствах, організаціях та інших об'єктах підприємницької діяльності, що розміщені на території нашого міста та складають його ринок праці. Захист проходитиме у вигляді класної роботи з розв'язування практичних задач, які ви обирали самостійно, та зі створення публікацій, які повинні доповнювати вашу відеопрезентацію. Також кожна група підготувала задачі для опонентів, які також будуть оцінюватися. Під час уроку кожна підгрупа оцінюватиме опонента та ставитиме бали в оцінювальний лист, який ви отримали перед уроком.

Отже, *план математичних батлів:*

- Чому обрали саме цю тему?
- Як працювали над створенням відеопрезентації?
- Які ресурси використовували?
- Короткий зміст відеопрезентації.
- Історична довідка.
- Теоретичний матеріал.
- Задачі.
- Висновок.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Викладач. І на службі, і у дома,
Серед степу й на горі,
Все рахують без втоми
Нам статисти-трудоарі.

Запрошую до слова групу «Статисти». (Виступи учнів, представлення відеопрезентацій та публікацій.)

Задача №1. Внаслідок вибіркового аналізу виручки (у тис. грн.) Хмельницьке бюро подорожей та екскурсій за тиждень дістало вибірку $n=20$:

1 2 3 2 5

3 5 3 2 1

4 1 1 1 2

3 2 5 3 1

За цими даними:

- знайти розмах вибірки;
- скласти частотну таблицю;
- знайти моду;
- знайти медіану.

Задача №2. 7 працівників відкритого акціонерного товариства «Швейна фабрика «Лілея» одержують по 2 300 грн., 8 – по 2 450 грн., а 5 – по 2 500 грн. Визначте середню місячну зарплату робітника цієї бригади.

Задача для опонентів

Два токарі Хмельницького машзаводу, виточивши по 6 деталей, допустили такі похибки (у десятих частках міліметра):

перший: 2 ; -5; 4; -3; -3; 5;

другий : 3; -1; 4; 1; 1; 2.

Хто з них виконав якісніше роботу?

Викладач. Дякую групі «Статисти» за об'ємну виконану роботу. Виставляємо бали в оцінювальний лист і продовжуємо урок з афоризму: «Чудово, що наука, яка почалася з розгляду азартних ігор, повинна стати найважливішим об'єктом людського пізнання». (П. Лаплас) [5]

Запрошую групу «Комбінатори». (Виступи учнів, представлення відеопрезентацій та публікацій.)

Задача №1. Із п'яти учасників акціонерного товариства закритого типу «Оранта» потрібно вибрати голову правління, його заступника і голову ревізійної комісії. Скількома способами можна це зробити?

Задача №2. Хмельницька фірма перевізників придбала 8 нових автобусів різних марок, які планує розподілити порівну між двома своїми відділами. Скількома способами можна це зробити?

Задача для опонентів

На вітрині магазину «Продукти», що знаходиться по вулиці Свято-Троїцькій, можна поставити в ряд п'ять різних пляшок із напоями. Скількома способами це можна виконати?

Викладач. Дякую і знов продовжую математичні батли з афоризму: «Ступінь очевидності екстраординарної заяви пропорційна її дивацтву». [6]

До слова запрошую «Випадкові події». (Виступи учнів, представлення відеопрезентацій та публікацій.)

Задача №1. На організацію і проведення лотереї вирішено витратити 1000 000 000 гр. од. За умовами лотереї, виграш певної великої суми випадає на частину білетів випуску. Кількість випущених лотерейних білетів (К) – 1 0000 000. Ціна одного лотерейного білета (Б) – 1 гр.од. Виграш на «щасливий» білет (В) – 100 000 гр. од. Яка ймовірність виграти, купивши один білет такої лотереї, якщо розрахункова норма прибутку 30%? Які зміни відбудуться, якщо підвищити ймовірність виграшу у 10 разів? (Кількість випущених білетів та їхня ціна лишаються незмінними.)

Задача №2. Автомобіль майстра виробничого навчання Василя Петровича обладнано двома пристроями проти викрадення: механічним і електричним. Механічний спрацьовує з ймовірністю 0,9 (це означає, що з 10 разів він спрацьовує 9 раз), а в електричному механізмі спрацювання дорівнює 0,8. Яка ймовірність того, що автомобіль не викрадуть?

Задача для опонентів

Олександр, маючи початковий капітал, обрав два шляхи його вкладення: кінофільм, який планує зняти його друг Микола, та магазин «Марічка», який планує відкрити подруга Марія. Ймовірність

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

успіху від вкладення у торгівлю – 0,7, в кінофільм – дорівнює 0,2. У разі неуспіху кінофільм дає 10% прибутку, а торгівля – 20 %. У разі успіху торгівля дає прибутку 90 %, а кінофільм – 30%. У яке виробництво Олександрю вигідніше вкласти капітал?

Викладач. Дуже цікавий у нас вийшов математичний батл, і для того, щоб закріпити знання, які ви отримали сьогодні, пропоную пройти тестування, зайшовши через електронну адресу на «Мій диск» під назвою «STEAM-урок» (Тестування було розроблене на Google Платформі. Також можна використати будь-які інші програми для тестування. Продубльовано цей тест у програмі «MyTestX»).

Тестові питання

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

1. В олімпіаді з математики в I етапі брало 22 здобувачі освіти. Вони отримали такі бали: 0;1;0;3;1;3;3;7;9;10;11;12;7; 8; 9; 11; 12; 11; 9; 9; 9;1. Вказати моду варіаційного ряду оцінок.

А) 3; Б) 0; В) 1; Г) 9.

2. Сашко відкрив власну перукарню «На стилі». Скільки різних слів він може отримати, переставляючи літери в слові «перукар»?

А) 3120; Б) 2146; В) 1362; Г) 5040.

3. Випускниця ДПТНЗ «Хмільницький аграрний центр ПТО» Оксана відкрила невелику кав'ярню «Дружня бесіда». Вона має 6 подружок. Щоб віддячити за підтримку бізнес-проекту, щодня вона запрошує 2 із них у гості до себе так, що компанія жодного разу не повторюється. Скільки днів потрібно Оксані для зустрічі із подругами?

А) 20; Б) 30; В) 15; Г) 12.

4. ТОВ «Хмільницький завод сухого знежиреного молока «Молочний візит» планує здійснювати поставки двох видів виробів. Імовірність зриву поставок для першого виду виробів складає 0,05, а для другого 0,08. Згідно із проектом контракту при порушенні термінів поставок хоча б одного виду продукції, до виробника застосовуються штрафні санкції, які приводять до нерентабельності виробництва обох видів виробів. Знайти імовірність нерентабельності виробництва цих виробів.

А) 0,216; Б) 0,06; В) 0,126; Г) 0,843

5. Працівниками ПАТ «Укртелеком» було з'ясовано, що після буревію в Хмільницькому районі Вінницької області пошкоджена телефонна лінія на ділянці між 20-м і 40-м кілометрами. Яка імовірність того, що пошкодження сталося між 25-м і 30-м кілометрами лінії?

А) 0,25; Б) 0,07; В) 2,12; Г) 0,84

6. Обчислити імовірність неповернення позичальником кредиту банку «Райффайзен банк Аваль» (кредитний ризик щодо позичальника), якщо фахівцями банку було встановлено, що:

а) позичальник погасить узятую позику після її пролонгації і в терміни пролонгації в повному обсязі з імовірністю 0,17;

б) позика буде винесена на прострочення після того, як вона була пролонгована з імовірністю 0,06;

в) позика буде винесена на прострочення відразу після закінчення терміну дії кредитного договору, тобто без пролонгації з імовірністю 0,01 [3, с.115].

А) 0,13; Б) 0,24; В) 0,52; Г) 0,32.

7. Редактор Хмільницької районної газети «Життєві обрії» зможе піти на побачення, якщо дочекається протягом години новин від двох кореспондентів. Ймовірність того, що перший кореспондент з'явиться протягом години становить 0,72, а ймовірність того, що другий кореспондент з'явиться протягом цієї ж години становить 0,85. Яка ймовірність того, що редактору все ж таки вдасться вчасно прийти на побачення?

А) 0,143; Б) 0,274; В) 0,612; Г) 0,392.

8. Автомобільний номер складається з трьох букв та чотирьох цифр. Знайти кількість можливих номерів, якщо використовуються всі цифри і 32 букви українського алфавіту.

А) 327680000; Б) 423565670; В) 345276008; Г) 123245760.

9. Встановити відповідність між визначеннями та їх поняттям.

План доходів і витрат сім'ї на певний період	1	а	Реальний дохід
все, що можна використати для виробництва благ, для задоволення потреб людини	2	б	трудоий дохід
матеріальне чи інтелектуальне майно, яке перебуває у володінні власника	3	в	Власність
дохід, який отримує працівник у результаті своєї економічної діяльності, як наймана робоча сила	4	г	Ресурси
кількість товарів і послуг, які може придбати сім'я за наявний у неї дохід	5	д	бюджет сім'ї

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

IV. ПІДСУМОК УРОКУ. Оцінювання учнів.

Викладач (слайд). 2500 років тому Аристотель зауважив, що мислення починається зі здивування. Наш співвітчизник Сухомлинський вважав, що почуття подиву – могутнє джерело бажання знати; від здивування до знань – один крок. А математика чудовий предмет для подиву.

- Як на вашу думку: чи є практично виправданим вивчення даної теми у навчальному закладі?

- Що створює мотивацію до навчання математики?

Відповіді учнів

Викладач.

Три шляхи ведуть до знань:
шлях роздумів – найбагородніший,
шлях наслідування – найлегший,
шлях досвіду – найгірший.

Конфуцій [4]

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ (слайд№12) [2, с.181]

Висновки. Проведення нестандартних уроків із використанням стем-технологій та практичним спрямуванням надає можливість здобувачам освіти відчувати зв'язок математики із реальним життям, допомагає зацікавити навіть непосидючих. Такий підхід до проведення уроку виконує не тільки освітню функцію, але й розвиваючу та виховну. На нашу думку, задачі практичного змісту з поєднанням тем «Ринок праці» та «Підприємництво» з громадянської освіти переконують здобувачів освіти у потребі вивчення теоретичного матеріалу і показують, що математичні абстракції виникають із задач, поставлених реальним життям. Адже «найстрашніше горе, – на думку В.Сухомлинського, – горе для сім'ї, горе для школи, горе для суспільства, – якщо молодій людині не хочеться знати! Небажання знати – це символічні залізні ґрати, якими людина закриває від себе безмежне небо, замість символічних потім можуть з'явитися справжні» [5, с. 94].

Якщо сучасний викладач математики у процесі навчання акцентує увагу здобувачів освіти на зв'язок математики з життям, тоді він викликає у молоді інтерес до навчання, дає можливість розвиватися таким важливим рисам характеру, як наполегливість, послідовність у роботі, критичне ставлення до своєї роботи й роботи своїх товаришів, акуратність, увагу, любов до праці, чесність, кмітливість, культури письма й усної мови.

Список використаних джерел

1. Афоризми про самостійне навчання - самоосвіта вчителя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/samoosvitavcitelapocatktivca/aforizmi-pro-samostijne-navcanna> – Назва з екрана.
2. Бевз Г.П. Математика: 11 кл.: підруч. для загальноосвіт. навч. закл./рівень стандарту / Г.П. Бевз, В.Г. Бевз– К. : Генеза, 2011 – 319 с.
3. Вислови про математику [Електронний ресурс]. – Режим доступу: suzirka.blogspot.com/p/blog-page_9.html – Назва з екрана.
4. Дьоміна І. Як створити хороший STEM-урок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua/view/yak-stvority-horoshyj-stem-urok/> – Назва з екрана.
5. Міхно О.П. Афоризми / О.П. Міхно, О.В. Сухомлинська, В.О. Сухомлинський – Київ: ПМУ, 2018. – 104 с.
6. Теорія ймовірностей. Учнівська презентація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.slideshare.net/vinohodov/ss-32927371 – Назва з екрана.

УДК:641/642.096.439.84.64

Т.Б. Дребот

викладач іноземної мови та зарубіжної літератури, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

Державний навчальний заклад «Вище професійне училище №7 м. Вінниця»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ІЗ ПРОФЕСІЇ «КУХАР; КОНДИТЕР» НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація. У статті розглянуто роль вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, обґрунтовано важливість професійної підготовки майбутніх фахівців із професії «Кухар; кондитер»; проаналізовано використання вправ для розвитку професійних комунікативних компетенцій у здобувачів освіти.

Ключові слова: професійна комунікативна компетентність, англійська мова за професійним спрямуванням, мотивація, висококваліфікований робітник.

Abstract. The article considers the role of learning English in a professional direction, substantiates the importance of professional training of future professionals; the use of exercises for the development of professional communicative competencies in students is analyzed.

Key words: professional communicative competence, English for professional purposes, motivation, highly skilled worker.

Вступ. Сьогодні професійна (професійно-технічна) освіта (далі П(ПТ)О) є головним елементом, що формує економіку України і виступає вирішальним фактором її економічного зростання. Саме від неї залежить ефективність функціонування всієї системи господарювання і на сучасному етапі її ріст неминуче пов'язаний із вивченням іноземної мови [2, с. 19].

Розвиток України в напрямі міжнародної співпраці із зарубіжними країнами ставлять перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти (далі ЗП (ПТ)О) вимоги формування нового типу випускників, здатних самостійно та критично мислити, адекватно реагувати на події навколишнього світу, відкритих до незалежного спілкування, здатних відстоювати свою думку. Знання іноземних мов значною мірою сприяє всебічному розвитку такого кваліфікованого робітника, створює умови для вільного спілкування [6, с. 271]. Саме вільне спілкування є невід'ємною частиною професійної підготовки за фахом «Кухар; кондитер», що здійснюється у Державному навчальному закладі «Вище професійне училище №7 м. Вінниці».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Професійні комунікативні компетенції включають систему мовленнєвих умінь (вести діалог, сприймати, відтворювати та створювати усні й писемні монологічні й діалогічні висловлювання різних видів, типів, стилів і жанрів) і навичок користування усною і писемною літературною мовою, багатством її виражальних засобів залежно від мети висловлювання та сфери суспільного життя. Їх завдання полягає в тому, щоб збагачувати словник фахівця, сформувані в нього вміння точно й правильно висловлювати свої думки ясно, просто, послідовно, логічно, виразно й переконливо, зрозуміло не тільки для нього самого, а й для інших [5, с. 6].

Компетентність як важливий показник професійного становлення вивчалась у роботах Вольфовської Т. О. [1], Пасова Є.І. [6], Лісовської В.В. [4] та ін. Окремі дослідницькі підходи до її формування та питання професійної підготовки на основі компетентнісного підходу досліджено у роботах Гез Н. І. [2], Николаєвої С. Ю. [3], Кенела М. [7] та ін.

Проблему формування професійних комунікативних компетентностей викладачів англійської мови досліджують не лише українські педагоги-дослідники а й зарубіжні науковці, зокрема Хеймс Д. [8].

Також, дослідження таких сучасних науковців як Микитенко Н.І., Козяра М.М. та Ничкало Н.Г. [5], свідчать про те, що сфера ресторанного господарства відчуває гострий дефіцит у кваліфікованих робітниках, що володіють іноземною мовою, і роботодавці вважають професійний рівень підготовки таких робітників кращим за умови якісних знань іноземної мови. Хоча сучасні вимоги до підготовки кваліфікованого спеціаліста, перш за все, потребують від випускника ЗП (ПТ)О бути активним учасником міжкультурної комунікації, мати необхідні комунікативні спроможності у сферах професійного та ситуативного спілкування [7, с. 2].

Мета статті: проаналізувати викладання іноземної мови за професійним спрямуванням при підготовці фахівців за інтегрованою професією «Кухар; кондитер»; обґрунтувати формування в учнів «професійних мовних компетенцій»: оволодіння фаховою термінологією, що надає учням можливість читати, розуміти, перекладати, висловлюватись в усній та письмовій формі в межах професійної тематики з метою подолання нестачі часу та підвищення ефективності самостійного засвоєння професійної лексики.

Виклад основного матеріалу. Володіння іноземною мовою – це готовність і здатність здобувачів освіти використовувати іноземну мову в повсякденному житті в різних ситуаціях і розв'язувати проблеми в професійній діяльності [1, с. 14].

Виходячи з досвіду роботи, зауважимо, що для забезпечення реалізації вище перерахованих складових професійних комунікативних компетенцій велику увагу потрібно приділити плануванню уроків. Зокрема використовувати професійну лексику під час вивчення теми №3 «Харчування», теми №7 «Шкільне життя», підтеми «Освіта в Україні й за кордоном», «Найвідоміші школи в світі», теми №8 «Робота і професії», відповідно до навчальної програми для учнів середніх загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту) [4, с. 17]. Працюючи із даними темами, автор статті підбирає різні форми вправ, залежно від майбутньої професії учнів. Учні нашого училища активно працюють

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

із зарубіжними англійськими веб-сайтами кухарського напрямку, де мають змогу поповнити свій лексичний запас, ознайомитися із новітніми зарубіжними технологіями, проаналізувати кухні різних народів світу, подивитися майстер-класи приготування страв та використання професійної лексики у розмові з іноземними роботодавцями. Автором розроблено авторський роздатковий матеріал, глосарій (українсько-англійський словник професійної лексики та сталих виразів), який просто необхідний у майбутній професії. Використовуючи словник професійної лексики, здобувачі освіти працюють із текстами, що мають різнорівневі завдання, учні засвоюють вивчену лексику, повторюють лексичні одиниці в граматичних структурах, виконують вправи до стандартних та нестандартних діалогів [8, с. 6].

Сприяє засвоєнню професійної лексики проведення бінарних уроків з англійської мови спільно з викладачами спеціальних дисциплін сфери ресторанного господарства. Вони включають поєднання теорії та практики, а саме: рольові ігри, діалоги, ситуативні завдання, заповнення резюме, написання листа про працевлаштування, вміння працювати з англійськими технологічними картками, інструкціями, що знадобляться учням при подальшому навчанні та працевлаштуванні [3, с. 26]. Для учнів брати участь у таких уроках дуже незвично і водночас цікаво, адже це формує в них стійку мотивацію до вивчення іноземної мови з метою підвищення їх кваліфікаційного рівня, а також підвищує їхню самооцінку та створює умови для самостійної роботи.

Все це буде ефективно за умови використання інформаційно-комунікаційних технологій під час професійного комунікативного навчання, так як ІКТ значно підвищує якість подачі матеріалу уроку та ефективність засвоєння цього матеріалу учнями.

Висновки. Отже, формування мовних професійних компетенцій у процесі викладання й вивчення іноземної мови з професійним спрямуванням «Кухар» дозволяє розв'язати низку освітньо-виховних завдань щодо підвищення якості професійної підготовки:

- задоволення потреб учнів у культурознавчому дослідженні світу та комунікативних потреб у міжкультурному спілкуванні;
- внесення елементу новизни й зацікавленості в контекст вивчення іноземної мови;
- сприяння розвитку особистості учня;
- покращення підготовки майбутнього спеціаліста до самоосвітньої творчої продуктивної діяльності в умовах формування єдиного культурного та інформаційного простору.

Сформовані знання з іноземної мови професійного спрямування та вміння застосовувати їх в практичній діяльності майбутніх кухарів-кондитерів є переконливою запорукою того, що такий спеціаліст буде здатний працювати в міжнародному просторі, здійснювати міжкультурну комунікацію, зможе бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Список використаних джерел

1. Вольфовська Т. О. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети / Т.О. Вольфовська // Шлях освіти. – 2001. – № 3. – С. 13–16.
2. Гез Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований / Н.И. Гез // III Иностранные языки в школе. – 1985. – № 2. – С. 17–24.
3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання/ наук. ред. укр. видання д.пед.н., проф. С.Ю.Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – С. 24 – 73.
4. Лісовська В.В. Традиції та інноваційні методики навчання іноземної мови [Збірник тез доповідей учасників Декади студентської науки – 2020] / За заг. ред. д. політ. н., проф. К. В. Балабанова, к. е. н., проф. О. В. Булатової. – Маріуполь, 2020. – 385 с.
5. Микитенко Н. Оптимізація процесу формування іншомовної професійної компетентності майбутніх фахівців засобами інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій / Н. Микитенко // Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи. Зб. наук. праць. Ч. 2 / за ред. М.М. Козяра та Н.Г. Ничкало. – Львів: ЛДУ БЖД, 2009. – С. 308–313.
6. Пассов Е.И. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре средней школе / Е.И. Пассов. – М., 2003. – 125 с.
7. Canal M. From communicative competence to communicative language pedagogy / M. Canal // Richards J. and Schmidt R., (eds.) Language and Communication. – London : Longman, 1983. – P. 2 – 27.
8. Hymes, D. (1972). "On communicate competence" /D. Hymes // J.B. Pride and J. Holmes, (eds.): Sociolinguistics. – Harmondsworth, Middlesex : Penguin Education, 1972.– P. 269–293.
9. Професійна мовнокомунікативна компетенція //Електронний збірник наукових праць (Закарпатський державний університет). URL: <https://studfile.net/preview/5265227/page/2/>

М. Л. Кирильчук

викладач іноземних мов (англійської та німецької),
спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ЗП(ПТ)О

Анотація. В статті порушується питання використання інтерактивних методів навчання як основного фактору оптимізації процесу опанування іноземної мови за професійним спрямуванням, що дає можливість поєднувати індивідуальні, парні та групові види роботи з метою формування і підвищення англомовної компетенції здобувачів освіти. Також висвітлюються інтерактивні технології та основні дидактичні принципи, на які слід спиратися при проведенні нестандартних уроків, що спонукають здобувачів освіти до творчого пошуку, активізують їх розумову діяльність, навчають аналізувати, правильно висловлювати свою точку зору, будувати зв'язне логічне висловлювання, бути готовим до професійної комунікації іноземною мовою із колегами та споживачами.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, іноземна мова за професійним спрямуванням, парні та групові види роботи, формування англомовної компетенції, інтерактивні технології.

M.L. KYRYLCHUK FEATURES OF PROFESSIONAL-ORIENTED ENGLISH LANGUAGE TEACHING AT VOCATIONAL SCHOOLS

Abstract. The article comprises the issue of using interactive teaching methods as the main factor in optimising the process of students' mastering a foreign language in a professional field, which makes it possible to combine individual, pair and group activities in order to form and improve students' English language competence. Interactive technologies and basic didactic principles are also highlighted, which should be used as a basis for non-standard lessons that encourage students to search creatively, stimulate their thinking activity, teach them to analyse, correctly express their point of view, build a coherent logical statement, and be ready for professional communication in a foreign language with colleagues and consumers.

Key words: interactive teaching methods, foreign language in a professional field, pair and group activities, the formation of English language competence, interactive technologies.

Вступ. Сьогодні наша держава обрала орієнтир на світовий освітній простір і прагне визнання українських стандартів освіти та вітчизняних фахівців у високорозвинених країнах. Все більш актуальним постає питання необхідності вивчення іноземних мов з метою формування мовленнєвої компетенції й створення нових програм опрацювання лексики за фахом. Однак слід врахувати певні особливості у процесі складання навчальних програм і методичних матеріалів у плануванні, організації та проведенні практичних занять, адже основне завдання є надати здобувачам освіти систематизовані знання з курсу, поглибити навички англомовної професійно орієнтованої комунікативної компетентності (зокрема, прагматичної, дискурсивної та стратегічної) для забезпечення їхнього ефективного спілкування в академічному та професійному середовищі.

Мета статті – дослідити ефективність застосування інтерактивних технологій для формування іншомовної професійної комунікативної компетентності та розглянути особливості навчання англійської мови за професійним спрямуванням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні, на думку провідних вітчизняних науковців (В. П. Андрущенко, П. О. Бех, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, Г. В. Онкович, В. Г. Редько та ін.), опанування навчальної дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» є більш складним та багатограним процесом, оскільки, з одного боку, передбачає оволодіння іноземною мовою як лінгвістичним явищем, а з іншого – використання іншомовних розумових форм і категорій у площині конкретної галузі та в її окремих професійних сферах. Тобто, це – формування та розвиток іншомовних та професійних знань, а отже – інтеграція лінгвістичної та професійної компетенцій. У наш час все більше уваги приділяється аспектам навчання іноземної мови як мови професійного спілкування. Так, проблеми викладання іноземної мови за професійним спрямуванням висвітлені в публікаціях таких авторів, як О. Г. Поляков, Н. Д. Гальскова, О. П. Биконя, В. Д. Борщовецька, А. И. Гордєєва, Т. М. Корж, Г. А. Гринюк, Т. М. Каменева, Л. Я. Личко, Ю. В. Манько, І. М. Мельник, Н. М. Одегова, О. П. Петрашук та інші. Також зазначається, що основною умовою оволодіння здобувачами

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

освіти «Іноземної мови за професійним спрямуванням» є успішне засвоєння ними загального курсу іноземної мови та спеціальних дисциплін за напрямом підготовки.

Актуальність даної теми зумовлюється новими підходами до розвитку освіти в цілому і мовної освіти зокрема, адже підвищення ефективності навчання безпосередньо залежить від доцільності використання різноманітних, найбільш адекватних навчальній темі методів навчання, а також від активізації всього навчального процесу. Іноземна мова стає засобом міжкультурного спілкування, а самоосвіта з репродуктивної стає розвиваючою.

Для втілення в практику навчання професійної іноземної мови нових дидактичних та методичних принципів та впровадження в освітньо-виховний процес сучасних підходів до формування іншомовної компетенції здобувачів освіти необхідно:

- дотримуватись принципу раннього професійного спрямування навчання іншомовного спілкування;
- впроваджувати культурологічний підхід до навчання;
- забезпечити відповідність навчання іноземної мови європейським стандартам;
- дотримуватись умотивованого характеру мовленнєвих дій викладача та здобувачів освіти;
- створювати позитивну емоційну атмосферу на заняттях з іноземної мови [1, с. 154].

У зв'язку зі змінами в мотивації до вивчення іноземних мов у методиці навчання з'явилася окрема галузь, що почала досліджувати проблеми, пов'язані з вивченням іноземної мови не тільки як обов'язкової дисципліни, але й як одного зі шляхів отримання професійних знань з обраної здобувачем освіти спеціальності. Завдяки новому зацікавленню іноземними мовами увага лінгвістів і методистів перемістилася від дослідження особливостей літературної мови до вивчення мови, що використовується в реальному спілкуванні фахівців окремої галузі. Згодом науковці та викладачі-практики дійшли висновку, що оскільки сфера спілкування людей різних професій має кардинальні відмінності, як вважає професор О.О. Заболотська, тому існує потреба знання різних «англійських» [2, с. 68]. Звідси і виникла необхідність створення курсу англійської мови, наприклад, для операторів обробки інформації та програмного забезпечення, який матиме суттєві відмінності від курсу англійської мови «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» у ДПТНЗ «Вінницьке ВПУ».

Зміст навчання англійської мови за професійним спрямуванням визначається метою формування іншомовної комунікативної компетенції та вимогами фахової підготовки здобувачів освіти. Оскільки іноземна мова розглядається більшістю дослідників (С. Ю. Ніколаєва, В. В. Сафонова, П. В. Сисоєв, Н. К. Скляренко, В. Г.Редько та ін.) як засіб міжкультурного спілкування, то практичною метою навчання визнається міжкультурна комунікативна компетенція фахівців [5, с. 179]. [7, с. 32].

Професійно орієнтоване читання є першим складником іншомовної компетенції фахівців будь-якої галузі. Як зазначають Т. Н. Астафурова, Ф. М. Берман, О. М. Ветохов, Н. А. Саєнко, О. Б. Тарнопольський, читання текстів фахового спрямування розширює можливості ефективного цільового опанування нормативного курсу професійної інформації й ситуативно прогнозованого специфічного ділового спілкування, сприяючи збагаченню загального і професійно орієнтованого термінологічного вокабуляра, як основи плідної інтерактивної мовленнєвої діяльності здобувачів освіти, а також моделюванню на заняттях тематично прогнозованих ситуацій, характерних для реальної діяльності спеціалістів певного профілю, забезпечуючи тим самим оптимальну результативність формування професійно спрямованої комунікативної мовленнєвої компетенції фахівців відповідної сфери.

На думку О. О. Заболотської, професійне читання відіграє виняткову роль у житті та діяльності фахівця. Читання іноземною мовою є для нього засобом задоволення як комунікативних, так і пізнавальних потреб, оскільки дозволяє користуватися всіма засобами інформації – журналом, монографією, а з широким використанням Інтернету якісне володіння читанням іноземною мовою стає пріоритетним [2, с. 12].

Другою складовою змісту навчання професійної іноземної мови мають стати інтегровані професійні знання, реалізовані в практичних навичках комунікативної поведінки, змодельованої в процесі вивчення іноземної мови.

Для того, щоб виявити загальні та специфічні аспекти змісту навчання професійної англійської мови для різних спеціальностей, звернемося до так званих фонових знань. Фонові знання, характерні для будь-якої визначеної групи людей, розглядаються як культурно-країнознавчі та структуруються, як знання історико-культурного, соціокультурного, етнокультурного і семіотичного фонів.

Необхідність урахування фонових знань у процесі комунікації сьогодні вже є загально визнаною. На думку Н. К. Скляренко та Л.П. Голованчук [8, с. 9-10], зміст іншомовної соціокультурної

компетенції визначається засвоєнням певних соціокультурних знань. Перш за все, це фонові знання країнознавчого характеру. Водночас фонові знання, якими володіють члени певної етнічної і мовної спільноти, – основні об'єкти лінгвокраїнознавства. Як зазначає Г. Д. Томахін, фонові знання – це сукупність нерозривно пов'язаних між собою слів та їх значень, які є загальними для носіїв мови та їхньої культури [9, с. 156]. Розглядаючи фонові знання як один зі складників змісту навчання, слід зазначити, що самій мові властиво накопичувати, зберігати та відбивати факти і явища культури народу – носія цієї мови. Доцільним є включення до змісту навчання іноземної мови саме використання фразеологічних одиниць: вони допомагають проникати в культуру країни мови, що вивчається.

Як і в методиці навчання іноземних мов у середніх загальноосвітніх закладах, представленій колективом вітчизняних авторів під керівництвом професора С. Ю. Ніколаєвої [4, с. 98], методи навчання англійської мови за професійним спрямуванням можна диференціювати на ті, що застосовує викладач, і ті, якими користується здобувач освіти. Викладач застосовує демонстрацію, пояснення або організовує самостійний пошук інформації здобувачів освіти з опорою на їхні фахові знання, після чого пропонує їм пройти етап тренування (для формування навичок), а згодом етап практики.

Перехід до різнорівневої системи підготовки на сучасному етапі диктує необхідність зміни підходів до змісту освітнього процесу, створення нових форм його методичного забезпечення, так само як і усвідомлення ролі викладача в інноваційній парадигмі особистісно орієнтованого, творчого навчання [5, с. 120].

Мета викладача полягає в поступовому збільшенні мовних знань здобувачів освіти з основ спеціальності і розвитку комунікативних умінь, притаманних професійній діяльності. Навчання повинно спиратися на специфічний зміст, пов'язаний із певною професійною сферою. Процес навчання повинен бути диверсифікованим, матеріал варто розбавляти аудіоматеріалом, переглядом відео на мові оригіналу, щоб створити неформальну обстановку навчання, де здобувачі освіти не будуть соромитися говорити іноземною мовою і робити помилки.

Сучасні вимоги до майбутніх фахівців припускають уміння проводити презентацію іноземною мовою, вдало використовувати професійну термінологію, вміти вести ділове листування та документацію іноземною мовою. Методика навчання презентації англійською мовою базується на загальних принципах сучасної системи викладання мови професійного спрямування. Мотиваційної достатності, культурологічності, практичної реалізації комунікативної компетенції, проблемності, автономії творчої освітньої діяльності, які забезпечують особистісне самовираження здобувачів освіти засобами мови, можна досягти за умови належної організації викладання з використанням завдань на досягнення мети [12, с. 135].

Інтерактивні технології та методики викладання, у яких закладено розвиваючий потенціал, створюють необхідні передумови для розвитку мовленнєвої компетенції здобувачів освіти, здатності вдосконалювати професійну і загальну культуру спілкування яскраво простежуються у плануванні уроку для здобувачів освіти за спеціальністю «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» на тему «Гроші. Криптовалюта». Базовим принципом інтерактивного методу є принцип колективної взаємодії, тобто досягнення комунікативних цілей, що відбувається через професійну і соціально-інтерактивну діяльність. Під час роботи активно використовується проекційна дошка для подачі нової лексики, демонстрації навчального відео та графіків в презентації формату PowerPoint. Із використанням комп'ютерних технологій концепція навчання мови стає значно інтенсивнішою, адже використання мережі Інтернет органічно доповнює освітній процес. Комп'ютерні навчальні програми дозволяють тренувати різні види мовної діяльності і допомагають сформулювати лінгвістичні здібності, автоматизувати мовні дії, а також сприяють інтенсифікації самостійної роботи здобувача освіти.

Як показує аналіз сучасних методичних особистісно орієнтованих підходів до викладання іноземної мови професійного спрямування, одним із найбільш поширених інноваційних технологій є метод проектів, який розглядають як цілісну педагогічну систему. Побудова навчання на творчому засвоєнні знань у процесі самостійної, індивідуальної або групової діяльності для виконання професійного завдання з презентацією результату є основою цієї системи [10, с. 127], [11, с. 38].

Здобувачі освіти, використовуючи дані методичні прийоми роботи при розвитку комунікативних умінь, знайомляться з особливостями мовної поведінки в конкретній комунікативній ситуації; освоюють нові лексичні і граматичні одиниці; відпрацьовують у групі й індивідуально мовні репліки типового діалогу; навчаються реагувати на певні репліки; активізують вживання мовних кліше; складають діалоги на основі ситуації у відповідності з темою проекту; проводять дискусії на задані теми; вчать будувати діалоги та монологи, використовуючи зорові опори; моделюють різні

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

комунікативні ситуації. Здобувачі освіти з низьким рівнем знання мови, як правило, не беруть участь у роботі на занятті, вони бояться допустити помилки. Проектна діяльність проходить у невимушеній обстановці, здобувачі освіти не відчують психологічного тиску, тому кожен може працювати над проектом у групі або в парі, допомагаючи у його здійсненні, і згідно зі своїми можливостями може вносити в проект свої ідеї.

На сучасному етапі модернізації процесу викладання іноземних мов професійного спрямування триває активний пошук шляхів його вдосконалення. Переваги надаються інноваційним технологіям, які сприяють розвитку пізнавальної та творчої активності здобувачів освіти, формуванню комунікативної, мовної та міжкультурної компетенції у середовищі, близькому до професійної сфери діяльності [3, с. 299-312].

Збільшені професійні вимоги до випускників і реалії життя ставлять перед викладачами завдання і надалі вивчати і впроваджувати в навчальну практику найбільш ефективні методики і технології, поєднувати традиційні та інноваційні методи у викладанні дисципліни. Як приклад розглянемо урок:

English Lesson Plan

Money Objectives:

- to introduce and develop a knowledge and understanding of such cryptocurrency as Bitcoin;
- to practice speaking and listening skills;
- to improve pronunciation and develop creative skills;
- to develop pupils' communicative skills and expressing comments on the subject of the lesson;
- to foster the desire to read, speak, get necessary information;
- to provide students with additional information about cryptocurrency;
- to consolidate the knowledge used in Economics lesson.

Equipments: White Board, beamer, Mobile Phones, Power Point Presentation, Worditout, students' worksheets.

Interdisciplinary ties: Economics.

PROCEDURE

I. INTRODUCTION

Teacher: *Good afternoon my dear pupils! How do you do today? Who is absent today? Write today's date and day. (slide 1)*

Pick up one envelope and try to explain what it is. Let's put them in the logical chronological order. (slide 2) I will add one more sheet. Do you know what does it denote?

Aim. *Today we shall speak about such cryptocurrency as Bitcoin. During the lesson, you will learn a new portion of words to the topic, understand more about cryptocurrency; listen and read useful information. (slide 3)*

During the lesson, you will work with these worksheets and there you can find a "purse" where you will put your points in the form of money. At the end of the lesson, you will dictate the total score and I may add some points for your active work.

So, let's start.

Warming up. *Look at the white board and try translate a saying of Princess Zelda.*

"Shadow and light are two sides of the same coin." (slide 4)

Teacher: *Today we'll try to define cons and pros of this currency.*

II. The main part of the lesson (Основна частина уроку)

3-Rs (Reading, wRiting, Retelling)

Group work

Teacher: *take a candy and according to the colour split into groups.*

Pre-Reading task

Teacher: *let us pay attention to the new words that you can find in your worksheets.*

Representation, instantaneous, borderless, card fees, pseudonym, equations, payout

While-Reading task

Teacher: *read and translate the parts of the text in your groups and be ready to retell them*

What is bitcoin?

Bitcoin is the first, worldwide digital or electronic currency known as 'cryptocurrency'. It was introduced in 2008. Bitcoins cannot be printed or physically made. They are completely virtual coins with no need for banks to move and store the money. Bitcoin is one of the biggest (successful) representation of the Cryptocurrency.

What are the cons of bit coin?

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Bitcoins are not regulated by any government or banking institution. Transactions are anonymous and are almost instantaneous. Bitcoins are borderless currency and can be used anywhere. In addition, international payments are easy and cheap because bitcoins are not tied to any country or to regulation. There are no credit card fees. People can send bitcoins to each other using mobile apps or their computers. It's similar to sending cash digitally.

Who and when was the bitcoin introduced by?

Bitcoin was introduced in 2008 by an unknown individual under the pseudonym Satoshi Nakamoto. The first bitcoin ATM was installed in October 2013 in Vancouver, British Columbia, Canada. Some people just buy bitcoins as an investment, hoping that they'll go up in value.

How to get Bitcoins?

You can get Bitcoin from digital world only, and there are 3 ways for it

1. You can create Bitcoins through Bitcoins Mining, a process that involves running software on a computer to solve complex mathematical equations. If one of the equations is solved, then the payout is a Bitcoin. Mining Bitcoins takes much time and it is not easy.
2. You can get Bitcoins from selling something in online markets.
3. You can buy Bitcoins outright at various Bitcoin exchange markets.

What is bitcoin?	Bitcoin is the first, worldwide digital or electronic currency known as 'cryptocurrency'. It was introduced in 2008. Bitcoins cannot be printed or physically made. They are completely virtual coins with no need for banks to move and store the money. Bitcoin is one of the biggest (successful) representation of the Cryptocurrency.
Who and when was the bitcoin introduced by?	Bitcoin was introduced in 2008 by an unknown individual under the pseudonym Satoshi Nakamoto. The first bitcoin ATM was installed in October 2013 in Vancouver, British Columbia, Canada. Some people just buy bitcoins as an investment, hoping that they'll go up in value.
What are the cons of bitcoin?	Bitcoins are not regulated by any government or banking institution. Transactions are anonymous and are almost instantaneous. Bitcoins are borderless currency and can be used anywhere. In addition, international payments are easy and cheap because bitcoins are not tied to any country or to regulation. There are no credit card fees. People can send bitcoins to each other using mobile apps or their computers. It's similar to sending cash digitally.
How to get Bitcoins?	<i>You can get Bitcoin from digital world only, and there are 3 ways for it</i> 1. You can create Bitcoins through Bitcoins Mining, a process that involves running software on a computer to solve complex mathematical equations. If one of the equations is solved, then the payout is a Bitcoin. Mining Bitcoins takes much time and it is not easy. 2. You can get Bitcoins from selling something in online markets. 3. You can buy Bitcoins outright at various Bitcoin exchange markets.

Post-Reading task

Teacher: Get your lists with the blanks and try to fill it in.

Teacher: Let's watch the video and get some more information about buying bitcoins.

Listening I (Watching a video)

Pre-Listening task

Teacher: let us read and translate the words

Exchange – prefer – available – purchasing – funds – customer-

While-Listening task

Teacher: Watch the video and try to remember the reasons to buy Bitcoins

Task on Listening

Easy and available Big coin exchange Can buy it with cash 500.000 locations	Customer can get a support Fast Risk-free and secure 100 percent safe
--	--

Teacher: Write down the reasons to buy Bitcoins (according to the video)

Post-listening task

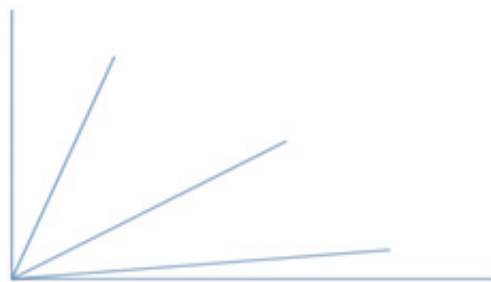
Teacher: What information have you written down?

Home task checking-up (slide 23) *Brush up your memory*

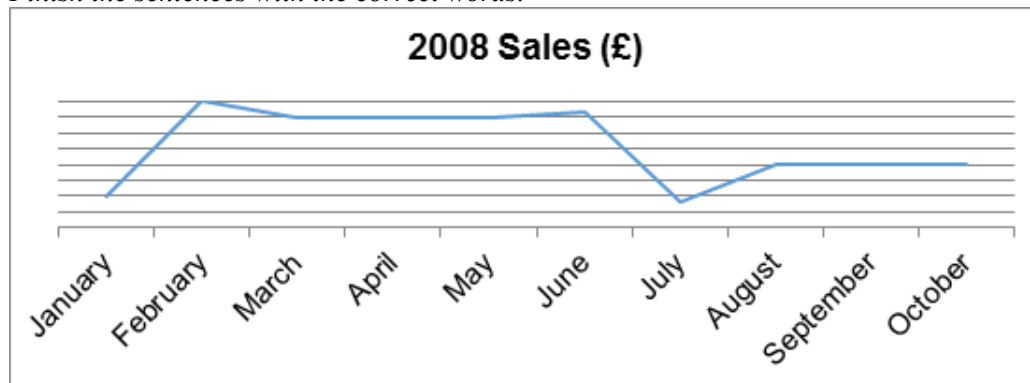
Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

consistently
gradually
quickly
rapidly
sharply
slowly
steadily
swiftly

Describing the speed of change

Finish the sentences with the correct words.

Sales shot up dramatically in January, reaching peak in February, before dropping a little in March. They evened out in the next two months and improved slightly in June. They plunged in July, hitting a low for the year. In August they picked up again and stabilized in September and October.

Listening II

While-Listening task

Teacher: Watch the video and try to remember the reasons to buy Bitcoins

Task on Listening

Teacher: Split into groups. Combine the speed of graphic change.

<p>an upward trend</p>	<p>the highest point</p>	<p>stability</p>
<p>a downward trend</p>	<p>the lowest point</p>	<p>fluctuation</p>

Teacher: Listen to the description of the graph and try to draw it.

Let's move onto the statistics. The above graph shows how the price of bitcoin has changed since 2014.

In January 2014 1 bitcoin costed 870\$, then its cost reduced to 400\$ in April. It broke up dramatically in January 2015 and costed only 204\$ and remained steady the whole next year. Bitcoin's value improved slightly in June and remained constant till May in 2016.

The beginning of 2017 was rather successful for the bitcoin’s cost and it was 1000\$. It’s price shot up significantly and reached its highest point in June with 2800\$. In a month the price reduced by 800\$. The second highest point was in August and it’s cost was 4500\$. And today we can buy one bitcoin for 5900\$.

Post-Listening task

Teacher: Let see what you have got, let’s combine.

“Brainstorm” all your associations using mobile phones

https://www.polleverywhere.com/free_text_polls/SbYoPWv8i6hs21X

IV. SUMMING-UP. HOME ASSIGNMENT

- *What new information have you learned during the lesson?*
- *Which activities did you enjoy most?*
- *The home task for the next lesson: to learn the new words. Find as much as possible cons and pros of bitcoin, write the information down into your copy-books.*
- *Your marks are _____.*

Remember the words of Thomas Jefferson

Never spend your money before you have learned it.

Suggested level – B1, intermediate

By Maria L. Kyrylchuk, a teacher of English,

VIHVS (Vinnytsia Interregional High Vocational School).

Додаток 2

Bitcoin worksheet

Name _____

Date _____

“Shadow and light are two sides of the same coin.” _____

Vocabulary

Representation – _____ ;

instantaneous – _____ ;

borderless – _____ ;

pseudonym – _____ ;

equations – _____ ;

payout – _____ .

Fill in the missing information

What is bitcoin?	
Who and when was the bitcoin introduced by?	
What are the cons of bitcoin?	
How to get Bitcoins?	

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої

підготовки
Pre-Watching Activity

Exchange – _____
 prefer – _____
 available – _____
 purchasing – _____
 funds – _____
 customer- _____

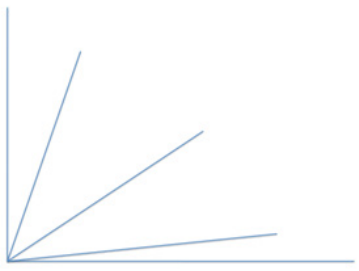
Task on Listening

Watch the video and try to remember what reasons to buy Bitcoins are

1.	6.
2.	7.
3.	8.
4.	9.
5.	10.

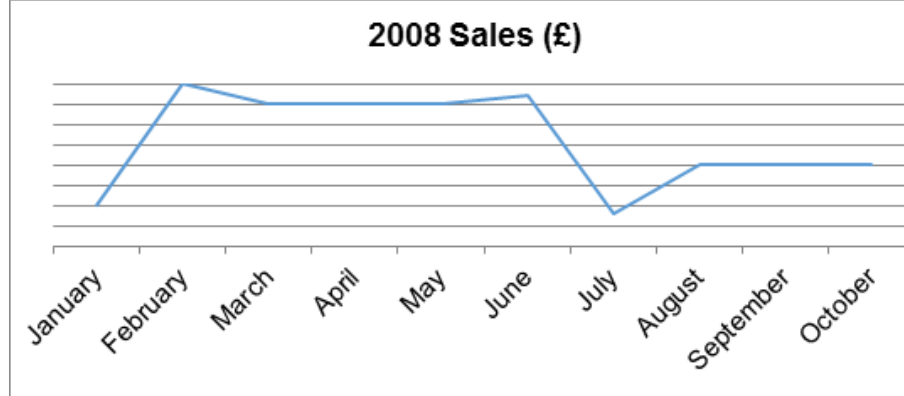
Home task checking-up (slide 23)

Describe the speed of graph change

	consistently gradually quickly rapidly sharply slowly steadily swiftly
--	---

Finish the sentences with the correct words:

Stabilized, plunged in, evened out, reaching peak, shot up, dropping, hitting a low, slightly, picked up

Sales _____ dramatically in January, _____ in February, before _____ a little in March. They _____ in the next two months and improved _____ in June. They _____ July, _____ for the year. In August they _____ again and _____ in September and October.

Match the speed of graphic change.

1. 	a) stability
2. 	b) an upward trend
3. 	c) a downward trend

 <p>4.</p>	d) the highest point
 <p>5.</p>	e) fluctuation
 <p>6.</p>	f) the lowest point

Listen to the description of the graph and try to draw it.

Value

5,000							
4,000							
3,000							
2,000							
1,000							
0							
	<i>Jul</i>	<i>2015</i>	<i>Jul</i>	<i>2016</i>	<i>Jul</i>	<i>2017</i>	<i>Jul</i>

Висновки. Отже, інтерактивні методи сприяють інтенсифікації та оптимізації навчального процесу. На інтерактивних уроках здобувачі освіти мають змогу:

- аналізувати навчальну інформацію та творчо підходити до засвоєння навчального матеріалу;
- формувати власну думку, правильно її висловлювати, доводити власну точку зору, аргументувати й дискутувати;

- моделювати власний соціальний досвід через включення в різні життєві ситуації;
- розвивати навички творчої та проектної діяльності, самостійної роботи.

Висвітлені інтерактивні методи викладання іноземної мови за професійним спрямуванням та поєднання їх з комп'ютерними технологіями значно покращують результативність і оптимізують процес опанування іноземною мовою.

На відміну від традиційних, застосування активних методів навчання спонукає майбутніх спеціалістів до творчого пошуку, активізує їх розумову діяльність, навчає аналізувати, правильно висловлювати свою точку зору, будувати зв'язне логічне висловлювання, бути готовим до професійної комунікації іноземною мовою із колегами та споживачами. Отже, застосування активних методів навчання веде до розвитку комунікативної компетенції та направлене на створення стійкої мотивації до вивчення іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Гришкова Р.О. Міжпредметна координація у навчанні професійно спрямованої англійської мови та фахових дисциплін // *Наук. праці МДГУ ім. Петра Могили*. – Миколаїв, 2007. – Т. 71. Вип. 58. – С. 149-154.
2. Заболотська О. О. Методика викладання іноземних мов у ВНЗ / О. О. Заболотська. – Херсон : Айлант, 2010. – 288 с.
3. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : [монографія] / Р. Ю. Мартинова. – К. : Вища шк., 2004. – 454 с.
4. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах : [підручник] / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Романова П.А. Побудова навчальної технології: індивідуально-типологічний підхід // *Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посібник / За ред. М.В. Артюшиної, О.М. Котишиної, Г.М. Романової*. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 120.
6. Самойленко Н. Б. Міжкультурна компетентність майбутніх фахівців гуманітарного профілю : [монографія] / Н. Б. Самойленко. – Севастополь : Рібест, 2013. – 412 с.
7. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В. В. Сафонова. – Воронеж : Истоки. – 1996. – 226 с.
8. Склярєнко Н. К. Формування соціокультурної компетенції учнів за навчально-методичними комплексами серії *English through Communication* / Н. К. Склярєнко, Л. П. Голованчук // *Іноземні мови*. – 2003. – № 1. – С. 9–10.
9. Тарнопольський О. Б. Методика навчання ініомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти / О. Б. Тарнопольський. – К. : Фірма ІНККОС, 2006 – 248 с.

МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ

Анотація. У статті охарактеризовано сучасні інноваційні педагогічні технології за способом їх застосування на заняттях хімії, розглянуто значення їх у навчальному процесі з метою оптимізації засвоєння й закріплення знань і вмінь, застосування їх для розв'язання конкретних завдань, формування наукових переконань, посилення творчої активності з переходом від пізнавальної мотивації до професійної через створення комплексу умов для розвитку творчого потенціалу студентів із використанням комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання в рамках сучасної педагогічної системи з метою реалізації основних навчальних цілей: розвивальної, інформаційної, мобілізаційної, комунікативної, дослідницької.

Ключові слова: інноваційні педагогічні технології, компетентність, інформаційно-комунікаційні технології.

T.V. KRASIY METHODOLOGICAL AND PEDAGOGICAL INNOVATIONS FOR IMPLEMENTATION OF COMPETENCE APPROACH DURING THE STUDY OF CHEMISTRY

Abstract. The article describes modern innovative pedagogical technologies by the way of their application in chemistry classes, considers their importance in the educational process in order to optimize the acquisition and consolidation of knowledge and skills, their use to solve specific problems, formation of scientific beliefs, strengthening creative activity cognitive motivation to professional through the creation of a set of conditions for the development of creative potential of students using computer-based learning tools within the modern pedagogical system in order to implement the main educational goals: developmental, informational, mobilization, communicative, research.

Keywords: innovative pedagogical technologies, competence, information and communication technologies.

Вступ. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та всевітньої мережі Інтернет вимагає перебудови системи вітчизняної освіти, висуває нові вимоги до освітнього процесу. В умовах сучасної ситуації, що склалася в Україні та на планеті в цілому, стає актуальним включення в структуру освіти інноваційних технологій для навчання студентів на якісному рівні. Особливо ефективними ці технології є на заняттях із хімії. Компетентнісний підхід сучасного студента орієнтований на всебічно розвинуту людину у хімічній сфері, яка здатна використовувати свої теоретичні знання на практиці, освіченої особистості, здатної до постійного вдосконалення, самоосвіти, прийняття креативних рішень.

У сучасному інформаційному суспільстві відбувається процес трансформації освітніх технологій. Державна програма «Використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті» передбачає інформатизацію освіти в Україні, спрямовану на формування і розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, диференціацію навчання у відповідності до запитів, нахилів і здібностей с здобувачів освіти, надання навчання дослідницького, творчого спрямування, розкриття творчого потенціалу студентів і викладачів [1, с. 5].

Використання нових педагогічних методик у навчально-виховному процесі дозволяє викладачам реалізувати свої професійні ідеї, а студентам – самостійно вибирати освітню траєкторію: послідовність і темп вивчення тем, систему тренувальних завдань і задач, способи контролю знань. Завдяки інноваційним технологіям помітно підсилюються мотивація вивчення хімії та рівень індивідуалізації навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз педагогічної літератури показав, що проблемами інноваційних технологій при вивченні хімії займалися такі науковці: О. Міщенко, О.Бондаренко, М. Жалдак, Е.Полат, В. Загорський, О. Ключникова, С. Дендебер, Н. Титаренко, Е. Раткевич, Г. Селевко, В. Шолохович та інші.

Мета статті. Розкрити поняття інноваційних педагогічних технологій, яким має відповідати будь-яка інноваційна технологія навчання, а також знайти та проаналізувати ефективні педагогічні інновації з використанням комп'ютерно-орієнтованих засобів навчання на заняттях хімії.

Виклад основного матеріалу. Поняття інновація в перекладі з грецької означає «оновлення», «новизна», «зміна». Інновація - нововведення в галузі техніки, технології, організації праці, управління, а також в інших сферах наукової та соціальної діяльності, засноване на використанні досягнень науки й передового досвіду, є кінцевим результатом інноваційної діяльності [2, с. 4].

Інновація в освіті – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем, це процес оновлення чи вдосконалення теорії й практики освіти, який оптимізує досягнення її мети. Дослідники проблем педагогічної інноватики (О. Арламов, М. Бургін, В. Журавльов, В. Загвязинський, Н. Юсуфбекова, А. Ніколс та ін.) намагаються співвіднести поняття нового в педагогіці з такими характеристиками, як корисне, прогресивне, позитивне, сучасне, передове [3, с. 15].

Педагогічна технологія – це наука про розвиток, освіту, навчання і виховання особистості студента на основі позитивних загальнолюдських якостей та досягнень педагогічної думки, а також основ інформатики.

Сьогодні відомо безліч педагогічних технологій. Різновидом технологій інноваційного навчання є: інтерактивні технології; проєктна технологія; комп'ютерно-інформаційна технологія.

Інтерес студентів до предмета формується під безпосереднім впливом викладача і значною мірою залежить від його особистості. Творче застосування інтерактивних форм та засобів навчання, які має у своєму розпорядженні викладач, дає йому змогу виробити власну систему роботи, досягти справжньої майстерності.

Сутність інтерактивних технологій у тому, що навчання відбувається через взаємодію всіх, хто навчається. У такому навчанні і викладач і студенти є суб'єктами [4, с. 20].

Володіння інформаційно-комунікаційною компетентністю (далі – ІК-компетентність) є важливою складовою успішного навчання в навчальному закладі та впродовж життя, подальшого професійного розвитку і застосування можливостей ІКТ у навчальній діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства. Нині інтенсивний розвиток ІК-технологій, швидке оновлення комп'ютерної техніки й Гаджетів, зміни в ставленні студентів до навчання, а також розвиток систем змішаного навчання і навчальної мобільності є провідною ідеєю навчання здобувачів освіти ХХІ ст. та оновлення організаційно-методичної роботи в системі освіти.

Викладач під час підготовки до занять має враховувати, що сучасний студент добре орієнтується у інформаційному просторі, уміє швидко відшукати потрібну інформацію в Інтернеті, добре обізнаний із новим програмним забезпеченням, а також має низку додатків у своєму смартфоні, які дають змогу досить швидко розв'язати завдання, використовуючи інноваційні методи.

Сучасне заняття хімії не можна уявити без використання хоча б деяких ІКТ. Адже під час підготовки до заняття викладач має застосовувати креативні підходи, використовуючи Smart-технології, хмарні сервіси, нові Гаджети, програми 3D-моделювання, онлайн-тренажери, хімічні редактори, додатки для створення презентацій тощо [5].

Крім того, кабінети хімії все частіше починають обладнувати за останнім словом техніки, і вже нікого не здивує наявністю інтерактивної дошки, проєктора, ноутбука, документ-камери чи портативних пристроїв на столах студентів. Зазвичай, викладач хімії має вміти користуватися усіма сучасними пристроями, знати хімічний софт і мати навички створення власного інформаційного продукту. Таким чином, викладач, володіючи сучасними ІКТ, може підвищити ефективність освітнього процесу. Це сприятиме активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, розвитку їхньої самостійності в ході освітнього процесу, посиленню позитивної мотивації навчання та дозволить формувати інформаційно-цифрову компетентність. Електронні освітні ресурси дають змогу унаочнити навчальний зміст, зокрема той, що стосується внутрішньої будови речовин чи хімічних процесів, недоступних для спостереження в умовах лабораторії навчального закладу або продемонструвати дослід, який неможливо здійснити через його токсичність, тривалість чи брак реактивів [6, с. 230].

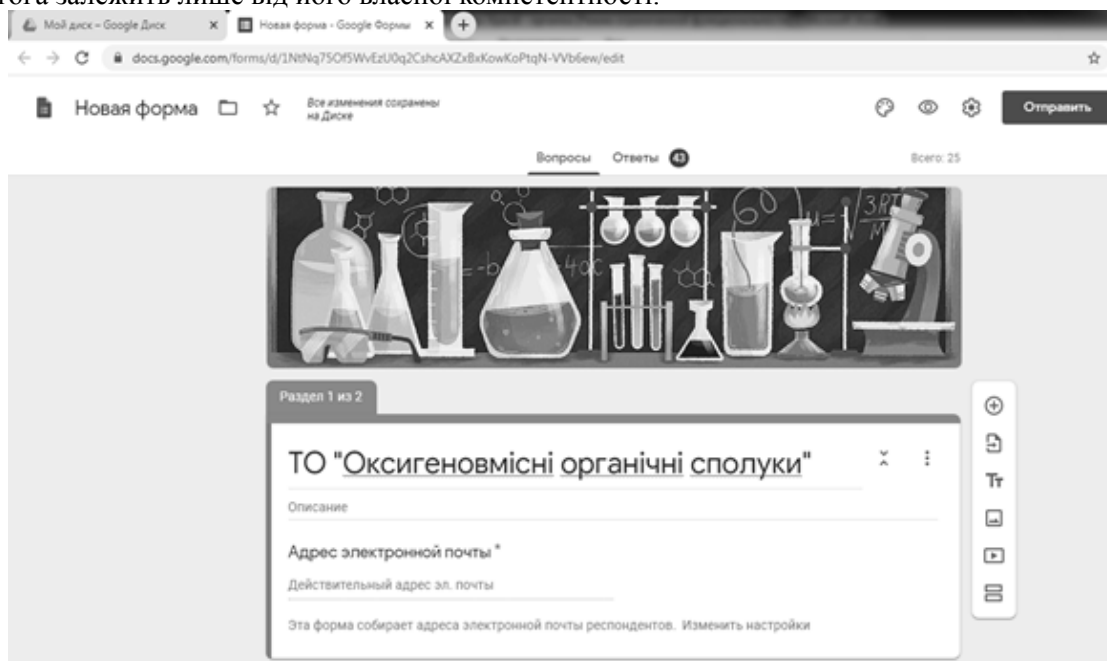
Використання ІКТ створює умови для моніторингу знань студентів, можливість спостерігати динаміку навчальних досягнень кожного здобувача освіти і групи загалом. Наприклад, використовуючи додатки Google, можна створити тести у Google-формах (рис.1).

Опановуючи та вдосконалюючи уміння використовувати ІКТ, студент та викладач створюють презентації, буклети, відеоролики, анімації, беруть участь у вебінарах, створюють сайти і блоги, а також власні цифрові ресурси, працюють із програмно-педагогічними комплексами.

Висновки. Компетентнісний підхід в освіті – це відповідь на вимоги часу. Динамічні зміни життя, оновлення інформації та колосальні темпи її нагромадження зумовлюють потребу в таких членах суспільства, які здатні гнучко і активно адаптуватися до нових вимог. Викладач має бути

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

не «транслятором» інформації, а організатором діяльності, спрямованої на виконання навчальних завдань. Що різноманітнішою є навчальна діяльність, то більшою розвивальною функцією наповнюється учіння. Дидактичні можливості конкретних тем курсу хімії дають змогу проводити цілеспрямовану ефективну роботу з формування всіх основних груп компетентностей. Але навіть з огляду на усі умови, які створюються на державному і громадському рівнях, професійний розвиток педагога залежить лише від його власної компетентності.

Рис.1. Google-форма

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 р. №2145-VIII. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> - Назва з екрана.
2. Аніщенко О.В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій: Навч. посібник.-Київ, 2010. – 212 с.
3. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання :навч.-метод. посібник / О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: Видавництво А.С.К., 2004. - 192 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології.- Львів: Новий світ, 2005.-350 с.
5. Гирич О. Компетентнісна орієнтація у викладанні хімії [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/1961>. - Назва з екрана.
6. Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики.- К.: Вид-тво «К.І.С.», 2003.- 260 с.

УДК 377

О.М. Лобанова

викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Вищого професійного училища № 41 м. Тульчина

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті розглянуто характеристику елементів інноваційних технологій та обґрунтовано доцільність їх використання на уроках української літератури з метою активізації пізнавальної діяльності учнів і підвищення ефективності занять.

Ключові слова: ефективні методи навчання, інновації, лекція, бесіда, диспут

O. LOBANOVA INNOVATIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN UKRAINIAN LITERATURE LESSONS

Abstract. The article considers the characteristics of the elements of innovative technologies and substantiates the feasibility of their use at Ukrainian literature lessons for the purpose of intensification of the students' cognitive activity and increase the effectiveness of classes.

Key words: effective teaching methods, innovations, lecture, discussion, dispute.

Вступ. Українська освіта характеризується інтенсивними пошуками нового в теорії та практиці освітнього процесу. Продуктом творчого пошуку є оригінальні виховні ідеї, форми й методи виховання, нові освітні технології. Інноваційні педагогічні технології як процес – це «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» [6]. А інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, який виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність (Д.С. Мазоха, Н.І. Опанасенко). Саме інноваційні процеси є механізмом інтенсивного розвитку педагога, зростання його професійної майстерності, рівня культури, мислення, світогляду [1; 2].

Розвиток сучасної освітньої системи ставить безліч питань щодо змісту й організації навчання української мови (літератури) й методичного забезпечення їх викладання. Тому важливою проблемою є пошук оптимальних шляхів зацікавленості учнів до навчання, спонукання до творчості, самостійності, підвищення розумової активності.

А це означає, що поряд із традиційними формами навчання потрібно використовувати нестандартні форми та методи роботи: уроки-семінари, заліки, лекції, конкурси, мандрівки, бінарні уроки, заняття конференції, диспути, свята, уроки-казки, тематичні ігрові уроки, завдяки яким здобувачі освіти швидше і якісніше засвоюють програмовий матеріал.

Актуальність проблеми є в тому, що сьогодні здобувачам освіти необхідні не тільки знання, а й високий розвиток різних типів компетентностей, які допоможуть їм відповідати вимогам реального «дорослого» життя, активно інтегруватися в сучасне суспільство. У сучасних учнів спостерігається високий рівень психоемоційного напруження. Крім того, предмет, якому відведено головну роль у вихованні моральності, вимагає постійного читання. А учні ХХІ століття читають значно менше, ніж їх батьки. Часто читання художнього тексту обмежується ознайомленням із скороченим його варіантом, причому коло читацьких інтересів – програмові твори української літератури [3], а використовуючи нестандартні форми і методи, наприклад, буктрейлер, можна зацікавити учнів прочитати твір.

Тому головне завдання використання інноваційних технологій у процесі вивчення української літератури – підвищити пізнавальний інтерес учнів до вивчення предмета, ефективність його опанування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження інноваційних технологій в освіті ведуться з кінця 50-х років ХХ сторіччя, у вітчизняній практиці термін «інновація в освіті» почав використовуватися лише у середині 80-х років ХХ. Проблема інноваційної діяльності в освітній сфері було присвячено чимало досліджень провідних вчених. Теоретичною основою методології і інноваційних технологій є дослідження сучасних педагогів:

В. Безпалько, Б. Лихачова, М. Кларина, В. Монахома, Г. Селевка. Розробкою інноваційних технологій навчання займалися також А. Єршов (комп'ютерні (інформаційні) технології), А.С. Белкін (педагогічна технологія створення ситуацій успіху), Ж. Піаже, Л. Виготський, Ч. Темпл, Д. Стіл, К. Мередіт (технологія розвитку критичного мислення), В. Коваленко, Б. Нікітін, П. Підкасистий, М. Стронінта (ігрові технології), О. Пометун, Л. Пироженко (інтерактивні технології), К. Баханов, Д. Дьюї, В. Кілпатрик, В. Гузєєв, І. Єрмаков, О. Пехота, І. Чечель (технології проектного навчання). Але, незважаючи на велику кількість досліджень у цьому напрямі, й нині відсутні єдині підходи як до визначення поняття «освітня інновація», так і до класифікації інновацій [2;4].

Мета статті: показати як використання елементів інноваційних технологій активізує пізнавальну діяльність учнів та підвищує ефективність занять української літератури.

Виклад основного матеріалу. Для активізації пізнавальної діяльності учнів використовуємо різні методи та прийоми. Добір їх залежить від літературного матеріалу, що вивчається, мети заняття, віку здобувачів освіти, особливостей навчальної групи і, звичайно ж, їх можливостей, уподобань, здібностей. Підвищення мотивації до читання творів намагаємося спровокувати шляхом емоційного впливу, використовуючи вправи «Мікрофон» чи «Продовж речення»: «Сьогодні на уроці я хочу навчитися...»; «Я вже знаю...» чи «Я хочу знати...»; «Незрозумілим для мене є...». Наприкінці уроку учні повідомляють, чого навчилися, чи досягли успіху, що було відкриттям на уроці, а що залишилось незрозумілим. Це сприяє постановці мотивації, налаштовує на продуктивну роботу.

Дуже важливо при вивченні творчості письменника відчутти його епоху, зануритися в атмосферу

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

часу. Для цього ми з учнями проводимо віртуальні екскурсії: відвідуємо музеї, будинки письменників у різних країнах. І все це завдяки використанню інформаційно-комунікаційних технологій на уроках української літератури як засобу візуалізації навчального матеріалу. У цьому контексті актуальним є ресурсно-орієнтоване навчання – комплекс методів та засобів навчання, націлених на цілісний підхід до організації навчального процесу, який зорієнтований не тільки на засвоєння знань і набуття навичок, але і на тренінг здібностей самостійного й активного перетворення інформаційного середовища шляхом пошуку і практичного застосування інформаційних ресурсів [5]. З іншого боку, ресурсно-орієнтоване навчання – це напрям у розвитку інноваційних освітніх технологій, який уможливує реалізацію відповідних дидактичних принципів навчання та забезпечує індивідуальну освітню траєкторію розвитку для кожного учня [7;2]. В систему ввійшло використання інтерактивних технологій. Інтерактив (від англ. – взаємний та діяти). Вони дають можливість на уроці постійно, активно взаємодіяти всім учням, вільно висловлювати думку, брати участь в обговоренні та підведенні підсумків. І що важливо, при цьому викладач і учень є рівноправними суб'єктами навчання.

Система розвивального навчання передбачає формування активного, самостійного творчого мислення учнів на уроці і на цій основі поступового переходу в уміння самостійно здобувати знання.

Практикуємо і роботу в групах, яка сприяє формуванню комунікативних якостей учнів, активізує розумову діяльність, вчить працювати в колективі, прислухатися до думки інших, шукати згоди в суперечливих ситуаціях, заохочує до діалогу.

Використовуємо і метод проєктів – систему навчання, у процесі якої учні здобувають знання шляхом планування і виконання практичних завдань (проєктів).

Сьогодні не можливе проведення уроків без використання інформаційно-комунікаційних технологій – це створення мультимедіа-продуктів – мультимедійних презентацій, відеоплакатів, кліпів, фільмів, буктрейлерів, програми тестових завдань перевірки знань...

Уроки літератури – це гарна база для використання технології критичного мислення, адже формується вміння різносторонньо аналізувати інформацію; творчо, оптимально застосовувати потрібний метод, мати особисту думку та вміти коректно її відстоювати; уміти застосовувати здобуті знання на практиці та самоактивізації особистісного «Я». І звичайно, обов'язково враховуються індивідуальні особистості учнів, рівень розвитку їх здібностей – особистісно-зорієнтоване навчання [7:1].

На прикладі матеріалу уроку за новелою В.Стефаніка «Камінний хрест»,

«Линуть з України журавлі...» (Проблема еміграції у новелі В.Стефаніка «Камінний хрест») конкретно ознайомимося, які інновації можна використати на уроках української літератури:

Тема уроку: «Линуть з України журавлі...» (Проблема еміграції у новелі В.Стефаніка «Камінний хрест»)

Мета: у процесі аналізу твору дослідити психологію галицького селянина- емігранта; виробляти в учнів уміння самостійно аналізувати та робити висновки; розвивати соціальну, полікультурну, комунікативну компетентності; виховувати в учнів інтерес до історії України, увагу до художньої деталі; через осмислення твору поглиблювати в учнів почуття патріотизму, вселяти в юні душі віру у краще майбутнє держави.

Тип уроку: урок-роздум.

Методи і прийоми: дослідження, аналіз, «Асоціативний куш», «Мозковий штурм», «Знайди пару».

Обладнання: портрети В.Стефаніка, запис пісні «Журавлі» К.Цісек, тексти новели «Камінний хрест», опорний конспект, словник діалектних слів, презентація, платформу Learningapps.org, доступ до Інтернету.

І. Організація класу.

Сьогодні ми продовжуємо вивчення життя та творчої спадщини В. Стефаніка.

Перед вами портрет письменника, якого ще за життя називали окрасою нашої літератури. (Звучить мелодія)

Летять журавлі у вирій. Відлітають, щоб ніколи не повернутися...

Живуть землі співучої сини
В Америці, Канаді й Аргентині.
Їм сняться рідні села і лани,
І очі мавок, незбагненно сині.
Летять роки, як сиві журавлі,
Немов журба, сльоза лягла на вії,

І не дає заснути до зорі

Щемлива, наче пісня, ностальгія...

Квітка Володімирівна Цісик – американська співачка українського походження, популярна виконавиця рекламних джінглів у США, оперна і блюзова співачка. Але величезна кількість пісень була саме про Україну.

Пісня «Журавлі» (*Запис пісні*).

- Хто ж ті журавлі, що не змогли дочекатися весни на Батьківщині, відлетіли у вирій і так надовго там залишились? Хто такі емігранти?

- Вони проживають в Америці, Бельгії, Бразилії, Канаді, Новій Зеландії. Та хіба перелічиш всі їх притулки?

- Яка ж сила примусила розійтися наш український народ по світу? Яка ж сила змогла розбити долю наших братів-українців?

II. Актуалізація опорних знань і умінь учнів.

Згадаймо історію. Виступ учнів про причини еміграції. (*Випереджувальні завдання з використанням відеофрагментів та презентацій.*)

III. Повідомлення теми і мети уроку. Мотивація навчання.

Наш урок має назву «**Линуть з України журавлі...**» (**Проблема еміграції у новелі В. Стефаника «Камінний хрест»**)

Саме про проблему та трагедію еміграції піде мова на сьогоднішньому уроці. (**Запис теми уроку у зошити та на дошці**)

Епіграфом до нашого уроку послужать слова Великого Кобзаря, який майже все своє життя провів на чужині, але завжди марив рідною землею.

Може, мені на чужині

Жити легше буде,

Як іноді в Україні

Згадувати будуть.

Наше завдання, аналізуючи новелу В. Стефаника «Камінний хрест», з'ясувати історичну основу твору, його жанр, а також дослідити психологію образу головного героя; розкрити символічну назву твору.

IV. Робота над аналізом твору. (Звучить мелодія) Студент Краківського університету Стефанік стає свідком першої хвилі української еміграції. Побачене мучило його, не давало не тільки спати, а й жити. Він знову й знову йшов на вокзал, проводжав знедолених, переживав із ними біль розлуки з рідною землею, бо вважав це своїм якимсь страшним обов'язком – він повинен на власні очі бачити нужденні натовпи земляків, поринати у «те море сліз, пекло ціле муки!..»

Учень читає вірш

Коли почувеш, як в тиші нічній

Залізним шляхом стугонять вагони.

А в них гуде, шумить, мов рій,

Дитячий плач, жіночі скорбні стони,

Важке зітхання

І гіркий проклин,

Тужливий спів, дівочії дисканти.

То не питай:

– Сей поїзд – відки він?

Кого везе? Куди? Кому вздогін?

Се – емігранти.

І. Франко

Справжнім пам'ятником тим нещасним, яких безвихідь гнала у світи, стала новела В. Стефаника «Камінний хрест». Це єдиний твір Стефаника про еміграцію. Єдиний. Але який!..

Якою ж була історія написання твору?

I. Історична основа твору.

Користуючись *опорним конспектом*, учні розповідають:

- Новела «Камінний хрест» була написана в лютому 1899 року. Цей твір дуже любив сам письменник і через 36 років у листі до онука Стефана Дідуха писав: «Зараз по їх від'їзді я написав оповідання «Камінний хрест», де є дослівні думки. Вашого небіжчика діда майже в дослівнім наведенню. Це, так сказати, мій довг, сплачений Вашому дідові в українській літературі, він же, Ваш дідусь, мав в моїй молодості великий вплив...». Письменник змінив ім'я селянина Стефан на більш поширене Іван, а камінне поле змінив більш виразним образом безплідного піщаного горба.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

- В основу новели покладено справжній факт. Штефан Дідух, односелець письменника (в новелі – Іван), емігруючи до Канади, поставив на своєму полі камінний хрест. Він і понині стоїть на найвищому горбі в Русові.

- У цей період народилося дуже багато народних емігрантських пісень, коломийок, в яких оспівується доля емігрантів – важка праця, тяжкі умови, безправність. У деяких піснях в сатиричному плані говориться про «райське» життя емігрантів і бажання якнайшвидше повернутися додому.

Викладач: Тим, хто відвідає рідне село Василя Стефаника Русів на Івано-Франківщині, земляки обов'язково покажуть на одному з високих пагорбів кам'яний хрест, що його поставив бідняк Дідух перед від'їздом до Канади.

2. Визначення символічної назви новели.

Викладач: розповідь про визначення символічної назви новели

- Що ж ця назва символізує?

- Чим образ галицького селянина схожий з Ісусом Христом? (*Складаємо «асоціативний куц»*)

3. Визначення теми, ідеї твору.

- У листі до О.Кобилянської Стефаник писав: «Чую їх біль, всі ті нитки, що рвуться між серцем емігранта і селом його». Отже, яка тема твору?

Тема твору: еміграція за океан галицького селянства на межі XIX й XX століть (прощання хлібороба Івана Дідуха із сусідами у зв'язку з виїздом до Канади).

(Тема твору, запис у зошит)

- Чи є тема еміграції актуальною для нашого часу?
- Що стало об'єктом дослідження Стефаника?
- Сформуйте ідею твору та запишіть у зошити.
- Що вас вразило у новелі «Камінний хрест»?

Іван Франко відзначив, що Василь Стефаник «ніде не скаже зайвого слова», а Леся Українка додала, що він «двома-трьома штрихами... надзвичайно яскраво зображує нам цілі драми».

• Яку ж форму вибрав автор для змалювання того болю, тих нервів, жалю, що переповнювала головного героя?

- Давайте звернемося до жанру твору та повторимо деякі відомості з теорії літератури.

Робота зі слайдами презентації.

Стиль твору – експресіонізм (визначення на екрані).

Жанр твору – психологічна новела (визначення на екрані).

В.Стефаник майстер психологічної новели, одразу вводить читача у хід подій, мовлення зведене до мінімуму. Роздумують, згадують, говорять самі персонажі. Хто із зарубіжних письменників звертався до жанру новели? (Кafka, Г.Мопассан, Е.Хемінгуей, А.Чехов та ін.)

Художній прийом – гротеск (визначення на екрані).

Закріпити даний матеріал нам допоможе невелике завдання на платформі «Learningapps.org» - «Знайдіть пару».

Важливо щоб ви на сьогоднішньому уроці зрозуміли психологію селянина кінця XIX – початку XX ст., а також прослідкували за змінами душевного стану емігранта, наростанням болю та туги, розпачу через розлуку з рідною землею. Це буде нелегко і в нагоді вам стане словничок діалектних слів....

4. Словникова робота (роздавальний матеріал).

1. Газда (сучасний правопис - газда) – господар
  2. Сапов шкребчи – сапою шкреби
  3. Моцуватися – вмоцуватися, напинатися
  4. Вихолітувалося – хилиталося
  5. Лед – лід
  6. Бук – тут – палиця
  7. Струнви – струни
  8. Бодяк – колючка
  9. Цу – цю
  10. Ліпше – краще
  11. Слинов – слиною
  12. Батюгов – багатом
  13. Най – хай
6. Бесіда за змістом твору.
- Назвіть головного героя новели (Іван Дідух).

• Поміркуйте, що зближує образ українського хлібороба з міфологічним Сізіфом? (фото на екрані)

Робота з текстом твору «Камінний хрест». Знайдіть у тексті:

- Як назвали його односельці? Яким ми бачимо Івана Дідуха?
- Що нам відомо про минуле героя? Чому Іван так любить «пщаний горб»?
- Що підкреслює бідуювання сім'ї селянина?
- Які риси характеру Івана вам подобаються, а які – ні?
- Що штовхнуло Івана сповідуватися перед односельцями?
- Що ж змусило Івана Дідуха і його дружину покидати рідний край?
- Які слова передають трагізм, душевні передчуття емігранта?
- Як передано біль і тугу Івана Дідуха? Виділіть слова, які яскраво передають почуття...

(Перегляд уривка з фільму «Камінний хрест»)

- Яке справляє враження танець Івана Дідуха?
- З яким проханням до односельців звертається Іван Дідух?

V. Підсумки.

На цьому твір завершується. Від чого кожного з нас застерігає твір?

Заключне слово викладача.

Трагедія, що відбулася століття тому в хаті головного героя новели «Камінний хрест» Івана Дідуха, у його зболеній душі, душах сотень тисяч галичан, спонукає нас замислитися над сенсом життя, долею України і власною долею.

Перегляд відео «Ми українці!» вірші Анатолія Матвійчука, музика Ігоря Корнілевича.

Тож хай кожен із нас розумом своїм і серцем зрозуміє і відчує всі ті труднощі, які і сьогодні випадають на долю України, зуміє пережити їх, зуміє повірити в щасливе майбутнє рідного краю, народу. Висновок зробить кожен для себе.

VI. Домашнє завдання на екрані. Підготовка до ЗНО. Написати власне висловлювання: «Чи погоджуюсь я зі словами М.Сєбатульського «Дасть вина і хліба дальна чужина, Та не дасть розради для душі вона...»

Підсумок – оцінювання.

Висновки. У сучасній педагогіці має місце багатоваріантність методів і форм інноваційного навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань здобувачами освіти, виявлення умінь та навичок критичного осмислення проблем, розвиток їх розумової діяльності, набуття досвіду самостійного опрацювання навчального матеріалу, пошукової роботи, набуття якостей, які стануть у нагоді в подальшому житті.

Впровадження та застосування інноваційних технологій в навчальний процес дозволяє педагогу сформувати в учнів міцні знання шляхом активізації інтересу до навчання, створити ситуацію спільного успіху, самореалізації, саморозвитку, що є важливою дидактичною умовою формування особистісних якостей здобувачів освіти. У результаті використання інноваційних технологій на уроках словесності підвищується інтерес до вивчення предмета, вдосконалюється освітній процес, створюється атмосфера творчої діяльності здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Навч. посіб. / І.М. Дичківська – Київ: Академвидав. 2004. – 187 с.
2. Дубасенюк, О.А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти. Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: Зб. наук.-метод. праць. Режим доступу <http://eprints.zi.edu.ua/8278/> (дата звернення 1.10.2020). - Назва з екрана.
3. Кононець Н. В. Педагогічні інновації вищої школи: ресурсно-орієнтоване навчання / Наталія Кононець // Педагогічні науки : зб. наук. праць. – Полтава, 2012. – Вип. 54. – С. 76–80.
4. Козут О. Інноваційні технології навчання. / О. Козут – Тернопіль: Астон. 2005. – 200 с.
5. Колток Л. Використання інтерактивних методів. Бібліотека шкільного світу. / Л. Колток, Л. Годкевич, Т. Герєга – Київ : ред. заг. пед. газет. 2004. – С. 10–20.
6. Лебедик Л.В. Особливості проектування інноваційних технологій навчання / Л.В. Лебедик // Дидакал. – 2014. – № 14. – С. 104-107. – Режим доступу: <http://science.cfuv.ru/wp-content/uploads/2015/10/22.pdf#page=59> (дата звернення 1.10.2020). – Назва з екрана.
7. Масловська Л.Г. Роль нестандартних уроків української мови та літератури у формуванні предметної й ключових компетентностей. Українська мова і література в школі / Л.Г. Масловська – 2018. – № 3. – С. 44-49.
8. Цінько С. Інноваційні методи в навчанні рідної мови. Українська мова та література / С.Цінько – 2007. – № 2. – С. 9-13.

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

Анотація. У статті розглянуто особливості організації змішаної форми навчання на уроках інформатики засобами сервісів G Suite for Education; охарактеризовано їх функціональні можливості та методичні аспекти використання; запропоновано розробку підсумкового уроку з предмета «Інформатика» (базовий модуль).

Ключові слова: змішане навчання, інформаційні технології, хмарні сервіси, сервіси G Suite for Education.

L.V. MELNICHUK, T.O. CHORBA, ORGANIZATION OF BLENDED LEARNING AT THE COMPUTER SCIENCE LESSONS (FROM WORK EXPERIENCE)

Annotation. The features of the organization of a blended form of education at the computer science lessons by means of G Suite for Education services are considered in the article, their functional capability and methodological aspects of use are characterized; the final lesson plan for Computer Science (basic module) is proposed.

Keywords: blended learning, information technology, cloud services, G Suite for Education services, Computer Science.

Вступ. Сучасна епоха інформаційного суспільства характеризується глобальним охопленням інформаційними технологіями та телекомунікаційними системами усіх сфер життєдіяльності людини та держави. Зокрема, як ніколи раніше, актуальним є використання зазначених технологій і в освітній діяльності. Сучасний освітній процес все частіше потребує реалізації «змішаної моделі» навчання як поєднання кращих освітніх практик і методів поряд із застосуванням сучасних технічних засобів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало дослідників намагалися проаналізувати зміст поняття «змішане навчання». Зокрема, слід згадати здобутки Воротникової І. П., Данькевич Л. Р., Кухаренка В. М., Пьяних Є. Г., Рашевської Н. В., Фандей В. О., Шроль Т. С. та ін. Натомість у вказаних працях ця категорія розглядається або з позиції викладання певної навчальної дисципліни, здебільшого, «мовного» чи «інформаційного» спрямування, або мова йде про моделі «змішаного навчання» в контексті організації навчальної взаємодії під час аудиторної роботи [1].

Мета статті – на прикладі підсумкового уроку з базового модуля, розглянути особливості організації змішаної форми навчання на уроках інформатики з використанням сервісів G Suite for Education.

Виклад основного матеріалу. Змішане навчання – це методика формальної освіти, згідно з якою здобувач освіти засвоює одну частину матеріалу онлайн, частково самостійно керуючи своїм часом, місцем, шляхом і темпом навчання, а іншу частину матеріалу вивчає в навчальному закладі [4].

Виділяють основні принципи змішаного навчання:

- **Послідовність.** Для отримання ефекту важлива послідовність у викладанні: спочатку здобувач освіти повинен сам ознайомитись із матеріалом, потім отримати теоретичні знання від викладача і тільки потім застосувати їх на практиці. Багато в чому цей принцип перетинається з моделлю «перевернутого класу».

- **Наочність.** Завдяки сучасним інструментам електронного навчання можна створити базу знань, яка завжди буде у здобувача освіти під рукою. На відміну від класичної моделі навчання, при змішаному навчанні здобувач освіти має доступ до методичних матеріалів – відеоуроків, книг, навчальних програм, тренажерів тощо.

- **Практичне застосування.** Для засвоєння теорії обов'язковим є відпрацювання знань на практиці.

- **Безперервність.** Змішане навчання частково базується на принципах мікронавчання. За рахунок доступності матеріалу здобувач освіти завжди може зайти у Google Classroom (чи інше середовище) та отримати «нову порцію» матеріалу.

- Підтримка. У системі віддаленого навчання здобувач освіти завжди може поставити питання викладачеві й оперативно отримати відповідь, не чекаючи наступного очного заняття.

Таким чином, здобувачі освіти мають постійний рівний доступ до якісних навчальних матеріалів та мають змогу відслідковувати свою успішність та прогрес у навчанні, отримуючи коментарі та зворотній зв'язок із викладачем.

Викладач може надавати доступ до навчальних матеріалів, завдань, додаткових ресурсів для здобувачів освіти, які потребують додаткових консультацій та пояснень, а також для тих, хто бажає знати більше. Змішане навчання є проміжним між звичайною класно-урочною системою навчання та дистанційним навчанням, що відбувається без очних зустрічей викладача та здобувачів освіти.

ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» використовує для організації навчання платформу G Suite for Education. Зазначений спеціалізований пакет програмного забезпечення та хмарних інструментів вирішує завдання реалізації чіткої структурованої діяльності освітнього закладу на всіх організаційно-методичних рівнях, підвищення ефективності освітнього процесу, забезпечення різних форм навчання: очної (денної, вечірньої), заочної, дистанційної, мережевої.

Варто виділити низку переваг щодо використання хмарних інструментів Google:

- не передбачають додаткових витрат на комп'ютерну техніку (крім плати за трафік), оскільки доступ забезпечується з будь-яких пристроїв (комп'ютер, ноутбук, нетбук, планшет, мобільний телефон та ін.);

- доступність (дім, початковий заклад, будь-яке місце, де є доступ до Wi-Fi);

- можливість роботи в режимі online (викладач має змогу контролювати процес виконання завдання як групою, так і кожним учнем окремо).

Розгляньмо перелік хмарних сервісів, які перевірені особистою практикою, та ефективність використання яких доведена власним досвідом.

Таблиця 1

Використання Google-сервісів у роботі педагога

Сервіс	Як використати?
Classroom	Безкоштовний веб-сервіс для навчальних закладів, який передбачає налагодження взаємодії та прискорення поширення файлів між педагогами та здобувачами освіти. Google Classroom об'єднує в собі: Google Диск для створення і обміну завданнями, Google Документи, Таблиці та Презентації для їх створення, Gmail та Meet для спілкування і Google Календар для розкладу.
Google Meet	Сервіс захищених відеоконференцій, який забезпечує проведення уроків, нарад, дистанційних заходів в режимі online.
Документи Google	Завантаження і створення документів, їх збереження, перегляд, спільне редагування та коментування дистанційно.
Презентація Google	Створення презентацій, редагування їх у спільному доступі. Зручно застосовувати для створення колективних презентацій при здійсненні проектною та дослідницької діяльності, при дистанційному чи змішаному навчанні.
Таблиці Google	Таблиці можна використовувати при складанні різних звітів, діаграм, опитувань, анкет і т.п. Але основна перевага – можливість редагувати їх спільно і публікувати на сайті.
Форма Google	Створення тестів, анкет, опитувань, вікторин, які можна публікувати на сайті. Зручно використовувати при дистанційній чи змішаній формі навчання.
Блог, сайт, групи Google	Блог, сайт можна використовувати для створення сайту групи або блогу викладача, створення веб-сторінок із навчальними матеріалами, для розміщення домашніх і практичних завдань тощо. Групи – для обговорення питань, пов'язаних із навчанням; для розсилки навчальних матеріалів; для організації дистанційних курсів.
Календар Google	Для планування і організації навчального часу: установка термінів здачі завдань, організація зустрічей із колегами і батьками.

Як приклад реалізації змішаної моделі навчання з використанням сервісів G Suite for Education, представлено розробку підсумкового уроку з інформатики.

Тема: «ІТ-батл (підсумковий урок)»

Мета:

Формування компетентностей:

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

- *предметна компетентність*: систематизувати та узагальнити знання учнів із базового модуля, закріпити набуті навички та вміння.

- *ключові компетентності*: розвивати навички роботи в малих групах, інформаційні компетентності, логічне та творче мислення, навички самостійного пошуку та аналізу даних, культуру мовлення, чіткість і точність думки, культуру поведінки при роботі в середовищі ІКТ.

- *життєві компетентності*: виховувати уважність, самостійність, навички самоконтролю і самоаналізу, вміння орієнтуватися у нестандартних ситуаціях, виховувати повагу до майбутньої професії, інформаційну культуру.

Методична мета: ефективно використовувати інтерактивні та інформаційні технології на уроках інформатики.

Тип уроку: узагальнення і систематизація набутих знань, умінь і навичок.

Методи і форми навчання: частково-пошуковий метод, дослідницький метод, проблемний метод, інтерактивні методи, пошук та аналіз інформації, ділова гра.

Методичне забезпечення: онлайн-карта уроку; онлайн-тестування засобами MyQuiz; завдання із ребусами Rebus1.com; вправи, розроблені в додатку LearningApps; зображення QR-кодів для виконання завдань; файли для виконання завдань з електронних таблиць та баз даних; презентація для жеребкування, розроблена засобами Power Point; Google-форма оцінювання Google-сайтів; картки оцінювання учнів; Google-таблиця результатів із результуючою оцінкою, рейтингом учнів у підгрупах та рефлексією.

Матеріально-технічне забезпечення: ПК, проектор, екран, безпроводні маніпулятори типу «Миша», безпроводна клавіатура, веб-камери, звукові колонки; програма для налаштування віддаленого зв'язку TeamViewer, друковані матеріали (картки із завданнями, картки оцінювання учнів).

Очікувані результати: вміння розуміти та застосовувати основні правила інформаційної безпеки; складати алгоритми виконання запропонованих виробничих завдань; підбирати засоби для виконання практичних завдань в електронних таблицях та базах даних; проаналізувати готові програмні продукти, виявити та усунути помилки; працювати в парах; розвиток пізнавального інтересу; формування мотивації до навчальної діяльності.

Ключові поняття: інформаційне суспільство, інформаційна безпека, електронні таблиці, інфографіка, статистичний аналіз, бази даних, онлайн-сервіс для створення сайтів, онлайн-оцінювання.

СТРУКТУРА УРОКУ

I. Організаційний момент.

Мобілізація учнів до праці.

II. Узагальнення і систематизація знань.

Протягом уроку здобувачі освіти працюють за індивідуальними робочими місцями (в кабінеті або дома). Спільна робота здійснюється у середовищі Google Classroom. Комунікація забезпечується завдяки відеоконференції у сервісі Meet.

Урок проходить у формі ділової гри «ІТ-батл», де підгрупи (група об'єднана в дві підгрупи) представляють дві ІТ-фірми, що конкурують між собою з метою отримання максимального прибутку.

Кожна фірма складається з відділів, на чолі з керівниками (визначеними серед учнів заздалегідь), які координують та оцінюють роботу своїх підлеглих на відповідних етапах уроку.

Урок проходить в 4 етапи, кожен з яких узагальнює матеріал основних розділів базового модуля предмета «Інформатика»: «Інформаційні технології в суспільстві», «Моделі і моделювання. Аналіз та візуалізація даних», «Системи керування базами даних», «Мультимедійні та гіпертекстові документи».

Оцінювання: Кожна ІТ-фірма протягом уроку виконує завдання, заробляє бали та віртуальні гроші, які вносяться в індивідуальні картки оцінювання учнів. Наприкінці уроку формується остаточна таблиця результатів, на основі якої проводиться аналіз уроку та рефлексія.

ІТ-Вікторина «Інформаційні технології в суспільстві».

Оцінювання: 1 місце – 100 у.о., 2 місце – 80 у.о., 3 місце – 60 у.о.

Учням пропонується перелік завдань, виконання яких принесе у скарбничку 20 у.о., 30 у.о., 50 у.о., 60 у.о. А також ребуси – 5 у.о.

Нарахування зароблених коштів проводить керівник відділу, а оцінювання – викладач. Результати записуються в індивідуальну картку оцінювання.

Завдання визначається онлайн-жеребкуванням у межах підгруп.

Карта уроку	
	<p>https://goo.gl/Mi59q3</p>

Етап 1. ІТ-ВІКТОРИНА

Вікторина	
<p>https://forms.gle/CWxisU78jbiwqaFb6</p>	

Етап 2. ВІДДІЛ АНАЛІЗУ ДАНИХ

<p>Завдання: https://cutt.ly/vf0fcCB</p>	
--	---

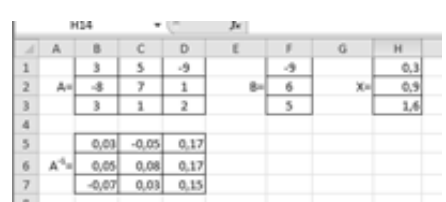
Приклади вправ:

Вправа 1. Пошук рішення. Розв'язати рівняння $x - \text{tg}(x) + 1 = 0$

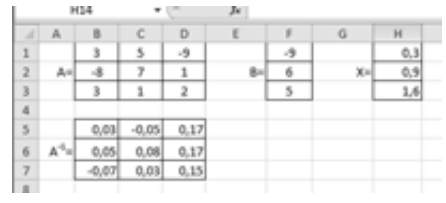
<table border="1" style="border-collapse: collapse; width: 100%;"> <thead> <tr> <th></th> <th>A</th> <th>B</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>1</td> <td>Невідома</td> <td>1,1323495</td> </tr> <tr> <td>2</td> <td>Рівняння</td> <td>-0,0003718</td> </tr> <tr> <td>3</td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>		A	B	1	Невідома	1,1323495	2	Рівняння	-0,0003718	3			<p>Практичні дії: Данніе → Подбор параметра</p>	<p>30 у.о.</p>
	A	B												
1	Невідома	1,1323495												
2	Рівняння	-0,0003718												
3														

Вправа 2. Розв'язати систему рівнянь. Змінні округлити до одного значення після коми.

$$\begin{cases} 3x_1 + 5x_2 - 9x_3 = -9 \\ -8x_1 + 7x_2 + x_3 = 6 \\ 3x_1 + x_2 + 2x_3 = 5 \end{cases}$$

	<p>Практичні дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Обчисліть матрицю A-1 у діапазоні B5:D7: МОВР (діапазон B1:D3) → Ctrl+Shift+Enter. - Обчисліть матрицю X у діапазоні H1:H3: МУМНОЖ → добуток A-1B - Змінні округлити до одного значення після коми. 	<p>50 у.о.</p>
---	---	----------------

Вправа 3. Графічний аналіз даних. Подайте у графічному вигляді динаміку відвантаження зі складу продукції трьох фірм-виробників (гістограма). Відобразіть також частки товарів кожної фірми у загальному обсязі відвантаженої продукції (колова діаграма з відображенням даних).

	<p>Практичні дії:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Порахуйте «Разом» у діапазонах B6:F6 та F3:F5. - Побудуйте гістограму по діапазону A3:E5. Вказати назву та підписи - Побудуйте кругову діаграму по діапазону F3:F5. Вказати назву та підписи у відсотках. 	<p>60 у.о.</p>
---	---	----------------

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Вправа 4. Інтерактивна вправа.

- Знайдіть терміни, пов'язані з електронними таблицями Excel.

	https://cutt.ly/Qf0fJo0		30 у.о.
---	---	---	---------

Вправа 5. Ребус

	Таблиця		5 у.о.
	Статистика		10 у.о.

Етап 3. ВІДДІЛ БАЗ ДАНИХ

Учні об'єднуються в пари та виконують завдання, виконання яких принесе у скарбничку 60 у.о., 70 у.о.

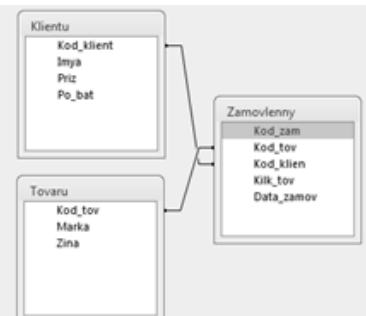
Нарахування зароблених коштів проводить керівник відділу, а оцінювання – викладач. Результати записуються в індивідуальну картку оцінювання.

Завдання визначається жеребкуванням в межах групи.

Завдання: https://cutt.ly/5f2Re6K	
--	--

Приклади вправ

Технічне завдання 1. Проаналізувати файл бази даних zavd_1, знайти помилки в будові таблиць та схемі даних (правильність надання імен та підписів полів, наявність ключових полів, правильність зв'язків). Виправити помилки.

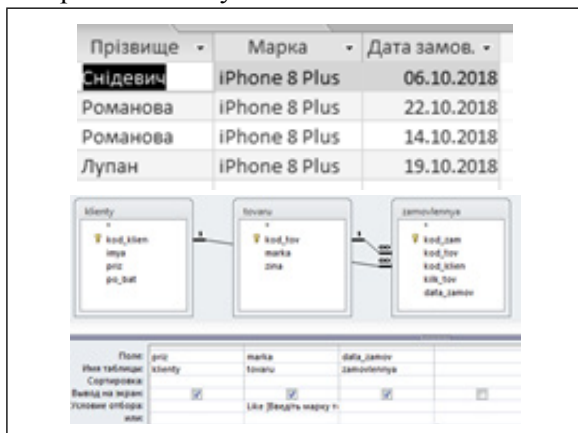
	60 у.о. Очікуваний результат: Помилки: <ul style="list-style-type: none"> - в таблицях відсутні ключові поля; - не забезпечено цілісність даних. Практичні дії: <ul style="list-style-type: none"> - визначити в кожній таблиці ключове поле; - знищити зв'язки між таблицями; - встановити зв'язки з допомогою «Майстра підстановок» та забезпечити цілісність даних.
---	---

Технічне завдання 2. Проаналізувати файл бази даних zavd_5. Створити форму звіту (див.рис.), яка дозволяє відкривати та друкувати звіти.

	60 у.о. Очікуваний результат: Практичні дії: <ul style="list-style-type: none"> - побудувати форму звіту засобами «Конструктора форм»; - додати кнопки, що відкривають відповідні звіти: «Звіт про клієнтів», «Звіт про товари», «Звіт про придбаний товар на поточну дату»; - додати кнопки для друку звітів.
---	--

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Технічне завдання 3. Проаналізувати файл бази даних **zavd_8**. Створити запит із параметром з інформацією про придбаний товар, клієнта та дату придбання. Параметром для вибору зробить «Марку товару». Збережіть запит із назвою «**zamovl_tovar_marka**». Створити звіт на основі створеного запиту.

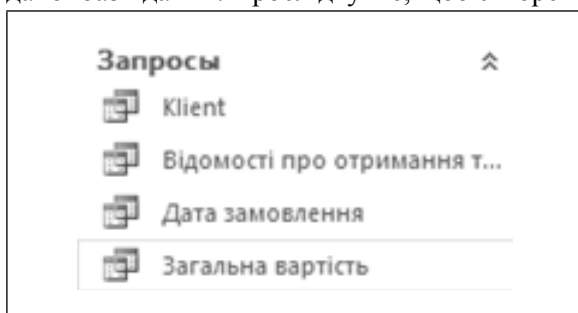
70 у.о.

Очікуваний результат:

Практичні дії:

- з допомогою «Конструктора запитів» створити простий запит з інформацією про придбаний товар, клієнта та дату придбання;
- задати параметр у полі «Марка Like» [Введіть марку товару];
- зберегти запит із назвою «**zamovl_tovar_marka**»;
- Створити звіт на основі створеного запиту.

Технічне завдання 4. Проаналізувати файл бази даних **zavd_15**. Створити звіти до усіх запитів даної бази даних. Прослідкуйте, щоб створені звіти не виявились порожніми.

70 у.о.

Очікуваний результат:

Практичні дії:

- створити звіт до запиту «**Klient**»;
- створити звіт до запиту «**Відомості про отримання товару**»;
- створити звіт до запиту «**Дата замовлення**»;
- створити звіт до запиту «**Загальна вартість**».

Етап 4. ВІДДІЛ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Протягом вивчення розділу «Мультимедійні та гіпертекстові документи», учні розробляли та наповнювали сайти. Кожна підгрупа оцінила напрацювання та обрала кращий сайт.

Форма оцінювання сайтів (1 підгрупа) https://cutt.ly/Lf2a4N2	
Форма оцінювання сайтів (2 підгрупа) https://cutt.ly/7f2a7JO	

Керівники відділів кожної підгрупи презентують кращі сайти в режимі онлайн-трансляції в GoogleMeet:

- Інформаційний сайт «Кіберспорт в Україні»: <https://cutt.ly/ff2su0F>
- Інтернет-магазин «iPhone»: <https://cutt.ly/af2siFf>

Шляхом відкритого голосування (серед присутніх на уроці або в чаті додатка Meet) обирається переможець, який заробляє для своєї ІТ-фірми 100 у.о. та 12 балів із даного розділу.

III. Підсумки уроку.

Учні вносять «зароблені кошти» та бали в таблицю результатів. Автоматично підраховується рейтинг кожного учня та підсумкова оцінка.

Таблиця результатів: https://cutt.ly/hf2spyd	
--	--

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Рефлексія

«Незакінчене речення»:

Учням пропонується продовжити речення, в якому варто вказати свої враження від уроку.

Мені сподобалося ...

Мені не сподобалося ...

Мої враження...

Висновки. Відповідно до вимог сучасності повсюдне використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі зумовлює зміну його форми організації. ДПТНЗ «Вінницьке МВПУ» активно застосовує в освітній діяльності хмарноорієнтоване освітнє середовище, зокрема на платформі G Suite for Education. Таким чином, є усі передумови для реалізації освітнього процесу із використанням змішаної форми навчання, як поєднання онлайн- і офлайн-навчання в рамках вивчення відповідної навчальної дисципліни.

Список використаних джерел

1. Бугайчук К.Л. Змішане навчання: теоретичний аналіз та стратегія впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів / Інформаційні технології і засоби навчання – 2016 – Том 54 – №4 – С. 1-18.
2. Кухаренко В.М. Системний підхід до змішаного навчання / В.М.Кухаренко // Інформаційні технології в освіті. – 2015. – № 24. – С. 53-67.
3. Шроль Т.С. Змішане навчання як нова форма організації ІКТ-освіти [Електронний ресурс] / Т.С. Шроль // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2016. – Вип. 13(1). – С. 166-170. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13\(1\)_52](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ozfm_2016_13(1)_52) – Назва з екрана.
4. Змішане навчання: персоналізоване навчання кожного учня [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://prosvitcenter.org/zmishane-navchannya> – Назва з екрана.

УДК 37.091.214.18:621.3

М.Г. Міськова

заступник директора з методичної роботи

Л.І. Яворська

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИВАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ НА УРОКАХ ТЕХНІЧНОГО І СПЕЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ З ПРЕДМЕТІВ «ДОПУСКИ ТА ТЕХНІЧНІ ВИМІРЮВАННЯ» І «КРЕСЛЕННЯ»

Анотація. У статті здійснено систематизований опис використання технологій розвивального навчання на уроках спеціальних дисциплін, а саме з предметів «Креслення» і «Допуски та технічні вимірювання». Запропоновано приклади завдань до кожного етапу уроку.

Ключові слова: розвивальні технології, допуски та технічні вимірювання, креслення.

M. MISOVA, L. YAVORSKA INTRODUCTION OF TECHNOLOGIES OF DEVELOPMENTAL CHARACTER IN LESSONS OF TECHNICAL AND SPECIAL DIRECTION IN SUBJECTS «TOLERANCES AND TECHNICAL»

Abstract. The article provides a systematic description of the use of development all earning technology in lessons of special disciplines, namely in the subjects «Drawings» and «Tolerances and technical measurements». Examples of tasks forea chastise of the lesson are offered.

Keywords: development technologies, to learn ceased technical measurements, drawings.

Вступ. Визначною ознакою сучасної освіти є розвиваюча, культуротворча, здатна до самоосвіти і саморозвитку особистість, яка вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити своє життя. А також використовувати набуті знання і вміння для творчого розв'язання проблем. Тому перед кожним педагогом постає проблема, яка перетворюється на частину його професійного життя: «Як навчати? Як навчити? Яку технологію навчання обрати?».

Обираючи нові технології, кожен викладач як загальнотехнічного, так і спеціального спрямування, створює сприятливі умови для творчості здобувача освіти, і тим самим висуває до себе нові вимоги відповідно до потреби часу. Він має вміти:

- діагностувати цілі навчання, виховання та особистісного розвитку; глибоко володіти навчальним предметом;

- моделювати професійну діяльність за умов професійного навчання;
- визначати й цілісно прогнозувати структуру освітнього процесу;
- організовувати самостійну та самоосвітню роботу здобувачів освіти для підготовки до теоретичних та практичних занять;
- розробляти опорні конспекти та структурно-логічні схеми для ефективної побудови уроку;
- створювати принципово нові різновиди наочних засобів навчання;
- вільно володіти методами проблемного розвивального навчання;
- знати та вміти диференціювати групову роботу або індивідуальні заняття з використанням комп'ютерів;
- вміти, при потребі, працювати дистанційно тощо.

Першочерговим завданням в освітньому процесі вважається поєднання традиційних методів із новими технологіями та застосування розвивального навчання на уроках. Теорія розвивального навчання є однією з особистісно орієнтованих теорій і головна особливість її полягає в тому, що безпосередньою основою розвитку особистості виступає її освітня діяльність, спрямована на зміну себе як суб'єкта учіння. Вирішальна роль відводиться принципу навчання на високому рівні складності: якщо навчальний матеріал і методи його засвоєння такі, що перед тими, хто навчається, не виникає перепон, які треба подолати, то розвиток здобувачів освіти відбувається слабо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвивального навчання має тривалу історію становлення, яка впливає з вирішення проблеми співвідношення навчання й розвитку. Її досліджували: Г.С. Костюк, Л.С. Виготський, В.В. Давидов, П. Я. Гальперін та ін. За Л.С. Виготським, навчання не є розвитком, але за умови правильної організації, воно тягне за собою розвиток [12, с. 345]. Саме ця ідея стала першою при розробці розвивального навчання.

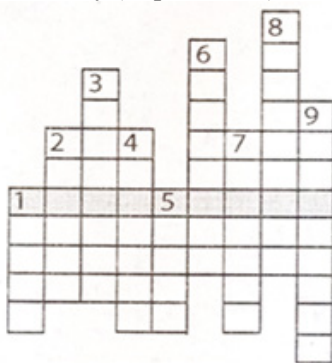
Метою статті є показати, як ефективно впроваджувати і застосовувати сучасні технології розвивального навчання на уроках технічного і спеціального спрямування, а саме на уроках з предметів «Креслення» та «Допусах і технічних вимірюваннях», а також, при потребі, їх вдосконалювати, коригувати, залежно від мінливих умов навчання, психологічних особливостей та освітньої підготовленості здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. В основу розвивального навчання закладена орієнтація не стільки на готові знання, скільки на принципи одержання нових знань. Саме в цьому полягає інноваційність розвивального навчання та найсуттєвіша його відмінність від традиційного [2, с. 35].

Найефективнішими прийомами при навчанні здобувачів освіти на уроках креслення є прийоми, пов'язані із використанням інноваційних технологій: Інтернет-ресурси, мультимедійні презентації; прийоми інноваційного навчання (кросворди, тести, конкурси, ділові ігри, «мозковий штурм», робота в парах, проблемні ситуації та інші). Вони дають найбільший очікуваний результат.

Наприклад, під час актуалізації опорних знань замість здобувачам освіти можна запропонувати розв'язати кросворд (прийом «Розшифруй») (рис. 1):

1. Об'ємне геометричне тіло. (*Конус*)
2. Стандартний аркуш креслярського паперу. (*Формат*)
3. Креслярський інструмент, який маркується. (*Олівець*)
4. Відношення між розміром зображення і розміром об'єкта. (*Масштаб*)
5. На кресленні вона тонка, товста, хвиляста. (*Лінія*)
6. Одиниця виміру на кресленнях. (*Міліметр*)
7. Креслярський прилад. (*Лінійка*)
8. Геометрична фігура. (*Трикутник*)
9. Плавний перехід від однієї лінії в іншу. (*Спряження*).

Рис. 1. Кросворд

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Доцільним є використання розв'язання ребусів (прийом «Дешифрувальник») (рис.2). (Відповідь: конус).

Рис. 2. Ребус

Цікавими для здобувачів освіти є питання на логіку, які носять проблемний характер (прийом «Оптичні ілюзії») (рис.3,4). Наприклад, на зображенні 2 відрізки. Який з них довший? (Відповідь: вони однакові.)

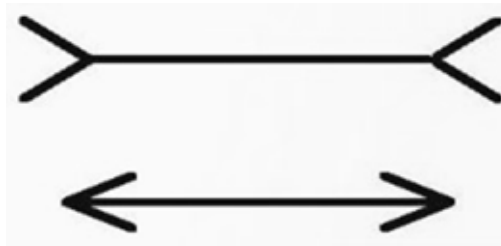

Рис. 3. Оптичні ілюзії

Або ще один приклад: ці предмети дуже добре всім знайомі, але на кресленні виглядають незвично. Що це? (Відповідь: олівець, виделка, ложка.)

Рис.4. Оптичні ілюзії

Застосовуючи на уроках креслення прийоми розвивального навчання, доводиться розв'язувати багато педагогічних завдань, одним з яких є вміння поставити перед здобувачем освіти проблемне питання чи завдання.

До постановки проблеми необхідно ставитися дуже серйозно з огляду на основні дидактичні вимоги: залучення здобувачів освіти до діяльності, спрямування розумової діяльності в «потрібне русло», а саме, щоб проблема викликала активний інтерес і бажання в ній розібратися, спиралася на наявні знання і досвід.

Наприклад, вивчаючи тему «Геометричні побудови» з предмета «Креслення», здобувачам освіти пропонується кілька способів побудови вписаних багатокутників (шестикутника). Вони ж, виконуючи практичну роботу, мають скористатися одним найбільш раціональним способом, доцільним саме для виконання не в зошиті, а на чистому білому папері (рис.5).

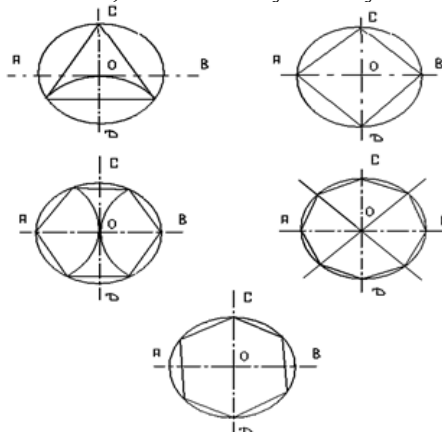
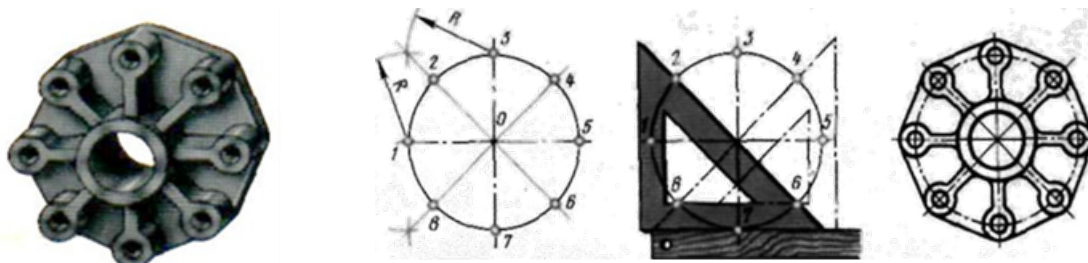

Рис.5. Способи побудови шестикутника

Обравши найточніший спосіб, здобувач освіти застосує його під час практичної роботи на форматі.

Не менш важливим завданням для викладача при використанні прийомів розвивального навчання, є вміння створювати ситуацію, в якій здобувач освіти виявить своє власне, здебільшого, ненормативне, уявлення про обговорюване явище, існування інших уявлень, інших точок зору, недостатність свого уявлення для вирішення нової задачі чи для відстоювання власної думки.

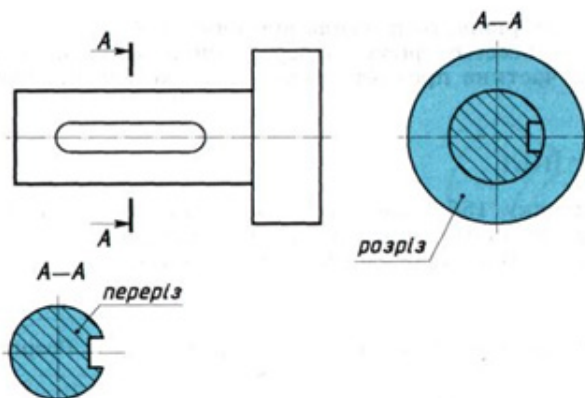
Наприклад, під час закріплення вивченого матеріалу з теми «Практичне застосування геометричних побудов» здобувачі освіти мають сформулювати уявлення про спряження як окремий елемент складної конфігурації деталі та вміти обирати потрібний спосіб для його виконання (рис.6).

Рис. 6. Способи виконання спряження

Постановку навчальної задачі на уроках краще подавати через організацію дослідження чи мінідискусії, під час яких викладач допомагає здобувачам освіти зафіксувати всі висловлені точки зору і побачити внутрішню логіку кожної із них. Якщо вдається показати їм сторони понятійного протиріччя через зіткнення власних точок зору, то навчальна задача, спрямована на введення нового поняття, вважається поставленою, адже вона емоційно захопила здобувачів освіти.

Наприклад, вивчаючи тему «Перерізи і розрізи», здобувачам освіти важко навчитися розрізняти їх через однакове позначення на кресленні. Вирішити цю проблему можна через дослідження з ними остатку деталі: якщо він присутній – це розріз, якщо ні – переріз (рис.7).

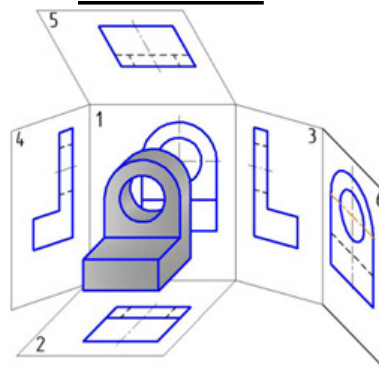

Рис. 7. Перерізи та розрізи

Що ж потрібно зробити, щоб навчання на уроці стало важливим і цікавим? Найкраще для цього – щоб запитання на уроках ставив не викладач, а здобувач освіти. Перехід від взаємин «запитує викладач – відповідає учень» до взаємин «запитує учень – викладач допомагає йому сформулювати своє запитання і знайти на нього відповідь» – ось важлива умова для відчуття здобувача освіти суб'єктом навчальної, а не виконавчої діяльності. У здобувача освіти, який запитує викладача, а не лише відповідає на запитання, який самотужки буде гіпотези щодо невідомого, формується вміння вчитися – самостійно ставити нові навчальні цілі і знаходити засоби їх досягнення, так необхідні для вирішення проблемного навчання.

Наприклад, під час виконання креслення деталі здобувачі освіти часто ставлять запитання, бо потребують допомоги у виборі кількості її виглядів для передачі об'ємної форми на плоскому зображенні, а саме – трьох проєкцій деталі, і правильному порядку їх розташування на форматі. Якщо їм запропонувати розділити формат на 4 частини, в кожній з яких показується лише 3 вигляди (спереду, зверху, збоку) і згадати порядок розташування виглядів на кресленні змінювати який не можна, то здобувачі освіти самі відповідають на свої запитання, успішно продовжуючи виконувати креслення (рис.8).

Для організації повноцінних навчальних дій є доречними форми навчальної роботи, такі як: взаємна перевірка знань, взаємні завдання груп, навчальний конфлікт, обговорення учнями способів своїх дій, зіткнення різних точок зору на спосіб розв'язання завдання.

Рис. 8. Порядок розташування проєкцій на форматі

Наприклад, такі форми навчальної роботи ефективно використовувати під час виконання практичної роботи з предмета «Допуски та технічні вимірювання». Здобувачам освіти пропонується об'єднатися у бригади, в яких вони разом виконують заміри розмірів деталі, обирають вимірювальні інструменти потрібної точності, розраховують розміри – внутрішній і зовнішній з графічним зображенням поля допуску цих розмірів. Потім доцільно, щоб вони обмінялися своїми записами, перевірили їх правильність, і таким чином, здійснили взаємний контроль, вказуючи на недоліки.

Такий спосіб перевірки сприяє розвитку відповідальності, справедливості, довіри між здобувачем освіти і викладачем.

В умовах дистанційного навчання, не менш цікавим способом перевірки знань учнів є онлайн-тестування. Кількість онлайн-ресурсів зростає з космічною швидкістю. Конструктори тестів займають особливе місце в освітньому процесі. Вони значно допомагають викладачу в організації оперативного контролю знань. Насамперед, педагогу необхідно визначити для себе пріоритети: які тести йому потрібні і в якому форматі.

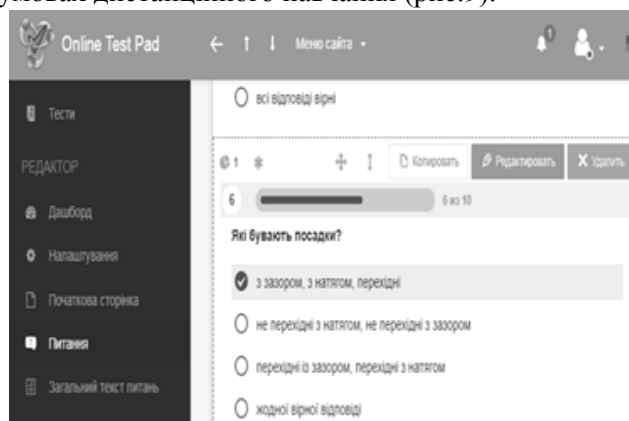
На що слід звернути увагу? Саме на:

- інтерактивність тестів;
- зручність інтерфейсу;
- різноманітність видів тестів;
- можливість використання зображення, символів, аудіо та відео;
- вікові особливості здобувачів освіти;
- можливість використання тестів у мобільних пристроях;
- простота складання тестів.

Зручним, невибагливим та простим у роботі конструктором тестів для перевірки знань здобувачів освіти при викладанні креслення, допусків і технічних вимірювань, матеріалознавства тощо – є конструктор OnlineTestPad. Він пропонує складання тестів:

- альтернативних;
- з вибором кількох правильних відповідей;
- цифрового диктанта;
- на відповідність;
- на відновлення послідовності.

Наприклад, даний конструктор тестів можна використовувати для тематичного контролю знань із предмета «Допуски і технічні вимірювання» після вивчення теми «Посадки і їх види», а також для підсумкового контролю в умовах дистанційного навчання (рис.9).

Рис.9. «Сторінка» тесту у конструкторі OnlineTestPad

І, нарешті, не можна залишити осторонь ще одне непросте педагогічне завдання – обговорення отриманих результатів і підведення підсумків роботи. На цьому етапі важливо, щоб здобувач освіти зумів з'ясувати всі незрозумілі моменти й підійти до потрібних висновків, отримав задоволення від виконаної роботи та радість успіху. Щоб домогтися цього, доречно проводити аналіз виконаних робіт, вказуючи на гарні та правильні моменти в роботі, обов'язково похваливши за старанність і акуратність, наголосити, що ця робота виконана ним (здобувачем освіти) краще, ніж попередня. Здобувач освіти розуміє, що його практичний рівень в кресленні зростає, і прагне виконувати завдання ще старанніше, вдосконалює свої навички і вміння, виховує в собі акуратність, творчість і точність.

Висновки. Під час викладання креслення та інших дисциплін спеціального спрямування технології розвивального навчання заслуговують на особливу увагу і дають вагомий результат для досягнення єдиної освітньої мети. Вони допомагають виховувати особистість, яка здатна до пошуку нових підходів під час творчого розв'язання проблем, може критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, прагне змінити своє життя.

Переконливим аргументом для цього є постійне бажання здобувачів освіти брати активну участь у конкурсах фахової майстерності.

Прагнення до особистісного і професійного самовдосконалення – основа успішної та ефективної педагогічної діяльності, запорука того, що кожен новий урок буде цікавим.

Список використаних джерел

1. Выготский Л.С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский; под ред. В.В.Давыдова.– М.: Педагогика –Пресс, 1996.–536 с.
2. Вербицкий А.А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход: метод.пособ. / А.А. Вербицкий.– М.: Высшая школа, 1991.–207 с.
3. Вербицкий А.А. Деловая игра как метод активного обучения / А.А. Вербицкий // Современная высшая школа. – 1982. – № 3/39. – С.129–142.
4. Мобильное обучение как новая технология в образовании / И.Н. Голицына, Н.Л. Половникова // Международный 85 электронный журнал «Образовательные технологии и общество». - 2011. - V.14, N 1. - С 241-252. – [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://grouper.ieee.org/groups/infets/russian/depository/v14_i1/pdf/1r.pdf. – Название с экрана.
5. Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник / Романова Г.М., Артюшина М.В., Слатвінська О.А.–Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2015. – 87 с.

УДК 377.016:502/504

О.О.Ододюк

викладач біології та хімії, спеціаліст вищої категорії
Державний професійно-технічний навчальний заклад
«Центр професійно технічної освіти №1 м. Вінниця»

ВПРОВЕДЖЕННЯ КОМПОЗИЦІЙНОГО АСПЕКТУ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Анотація. Статтю присвячено питанням композиційного аспекту навчання, яке потрібне для формування екологічної культури, яка закладається в учнів під час уроків із біології і екології. Відзначено, що важливою умовою досягнення оптимальних результатів екологічного навчання є комплексне використання в навчанні різних композиційних форм та методів, які є результатом продуманої роботи вчителя. Встановлено, що композиційне навчання підвищує ефективність уроків з екології та формує в учнів екологічну свідомість, яка є рушійною силою екологічної культури підрастаючого покоління.

Ключові слова: екологія; екологічна культура і екологічна свідомість; екологічне навчання; композиційне навчання; екологічне виховання.

O.O.ODODIUK INTRODUCTION OF THE COMPOSITIONAL ASPECT OF TEACHING IN THE LESSON OF BIOLOGY AND ECOLOGY, AS AN EFFECTIVE MEANS OF FORMING ECOLOGICAL CULTURE IN STUDENTS OF VOCATIONAL SCHOOLS

Abstract. The article is devoted to the compositional aspect of learning that is needed for the formation of ecological culture that is laid in students during lessons in biology and ecology. It is noted that an important condition for achieving optimal results of environmental education is the integrated use in the teaching of various compositional forms and methods, which are the result of the thoughtful work of the teacher. Excerpts from lessons with a creative approach are also given. It is established that compositional learning increases the effectiveness of ecology lessons and forms in the student's ecological consciousness, which is the driving force of the ecological culture of the younger generation

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Keywords: ecology, ecological culture and ecological consciousness, ecological training, compositional training, ecological education.

Вступ. Освіта XXI століття обов'язково повинна включати в процес навчання екологічні питання, адже наше сьогодення вимагає від кожного кращого ставлення до природи, яка стоїть на межі знищення у зв'язку з діяльністю людини. Слова «екологія, екологічна культура та екологічна свідомість, екологічне виховання та екологічне навчання» міцно ввійшли до нашого щоденного словника. Звісно, всі ці поняття – це виховання любові до природи, яка може бути дуже сумнівною у зв'язку з глобальними проблемами сьогодення. Саме вони є поштовхом для формування екологічної культури, яка формується з роками, починаючи з дошкільного віку і продовжується протягом життя, а саме: на уроці, позакласній і позашкільній діяльності, а також в повсякденному житті. Тому таке навчання повинно здійснюватися в композиційному аспекті – поєднуючи і батьків, і навчальний заклад, який повинен турбуватися про те, щоб в майбутньому підготувати професійного робітника, який був би ознайомлений із різними напрямками професійної роботи, в яких було б відведено значне місце й екології. Крім цього, екологічна культура має формуватися впродовж життя за допомогою засобів екологічного виховання, екологічної освіти, шляхом формування екологічної свідомості та екологічної відповідальності, з позицій екологічного світогляду.

Мета статті – розкрити композиційні аспекти навчання на уроці біології і екології як ефективного засобу формування екологічної культури в учнів ЗП(ПТ)О.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В літературі існує значна кількість праць, в яких розв'язуються завдання екологічного виховання учнів. Психолого-педагогічні дослідження М.В.Картель, А.Берека, В.Вербицького, С.В.Крисаченко, І.Д.Зверева, П.П.Печенко, А.Е.Писарчук показують, що формування екологічної культури в учнів є актуальною проблемою, яка ґрунтується на різних особливостях навчання, в тому числі і композиційному аспекті.

Виклад основного матеріалу. При підготовці майбутніх спеціалістів робітничих професій предмет «Біологія і екологія» є потужним засобом формування екологічної культури учня, оскільки його зміст є екологічно спрямованим, що має важливе місце у визначенні рівня готовності учнів співпрацювати з природою. Така форма роботи вимагає поєднання комплексу робіт, які досягаються за рахунок композиційного навчання. Композиційне навчання в екології можна порівняти з деревом – стовбур дерева органічно пов'язує коріння і гілля, це так само, як і композиція екологічних знань, які виражаються у різних формах освоєння навколишнього світу. Композиційне екологічне навчання важливе не лише для формування екологічних знань, але й для формування екологічної культури учня, що в наш час важливо для дітей, які ростуть в епоху цифрових технологій та Інтернету [7, с. 6]. Їхня зайнятість в інтернет-мережах відбиває інтерес і забирає час для спілкування з навколишнім середовищем, тому основним завданням на уроках біології і екології та позаурочних заходах є вміння організувати вчителем роботу так, щоб учень із задоволенням зробив щось таке, щоб було цікаво не лише йому, але й оточуючим і одночасно пішло на користь природі. Тут в пригоді стане композиційний аспект навчання.

Термін «композиція» – (від лат. *compositio*) багатозначний. Композиція (від лат. *compositio* – зіставлення, творення) – зіставлення, поєднання, сполучення різних частин в єдине ціле у відповідності до якої-небудь ідеї. Композиція – це результат творчої праці, який проявляється в різних сферах життя суспільства: економічній, соціальній, політичній, духовній, моральній. Їхнє існування не можливе без професійної (професійно-технічної) освіти, в якій значне місце повинно відводиться екологічному навчанню. Саме екоосвітнє середовище ЗП(ПТ)О впливає на формування екологічних інтересів, потреб, мотивів. Перебудовані процеси в суспільстві вимагають проєктування нового екоосвітнього середовища, яке має відповідати сучасним екотенденціям: розвитку екоеконіміки, ековиробництва, екотехнологій, які не можливі без елементів екокультури. Для оптимізації процесу екологічної освіти необхідно впроваджувати і удосконалювати інноваційні педагогічні технології, творчу діяльність, інтерактивні технології, проєктну діяльність, тобто евристичну композиційну діяльність, що орієнтує учнів на екологічне навчання [5, с. 7].

Програмовий матеріал із біології та екології насичений великою кількістю термінології, яку учні не завжди можуть запам'ятати, тому урок з біології і екології – це не заучування певних термінів, а можливість для учнів, які можуть бути творчими завдяки задуму вчителя, який вмiло поєднає вивчений матеріал із прийомами практичного навчання. Вони можуть поєднати вивчений матеріал з різними видами діяльності. Так, наприклад, проводячи урок з біології і екології, можна поєднати методи, які спонукали б учнів до самостійної роботи та до вирішення проблемних питань екологічного напрямку. Для цього можна виділити такі композиційні властивості, які можна застосувати

і в екології: сміливість думки; фантазія; уявлення і уява; проблемне бачення; вміння долати інерцію мислення; вміння переносити навчальні досягнення і досвід у нові ситуації; незалежність; альтернативність; гнучкість мислення [3, с. 2].

Процес навчання – це та сама композиційна динамічна взаємодія (співробітництво, партнерство) учителя та учнів, у ході якої здійснюється стимулювання і організація активної навчально-пізнавальної діяльності учнів з метою засвоєння системи наукових знань, умінь, навичок, розвитку і всебічної вихованості особистості, яка повинна дбати про природу в цілому, використовуючи проблемне бачення, вміння переносити навчальні досягнення і досвід у нові ситуації з композиційними властивостями. Як уже зазначалося, композиційне навчання – це динамічна взаємодія, яка добре проявляється між біологією та екологією. Практика показує, що першорядну роль повинна відігравати біологія, що є основою екологічної підготовки. Біологічні знання – закони життя живої природи, це розуміння того, як необхідно жити, не завдаючи шкоди природі і одночасно не порушити гармонію навколишнього середовища. Таке навчання привертає увагу учнів до предмета, який сприяє формуванню екологічної культури, яку ми визначаємо як форму адаптації етносу до природних умов і способів творення свого довкілля (за Крисаченком В.С.) [4]. Тому проаналізувавши навчання учнів ДНЗ «Центру професійно-технічної освіти №1 м. Вінниця», можна сказати, що втілення таких завдань можливе лише через композиційну освітньо-виховну систему на основі принципово нових, ніж це було досі, – ідей, методів, підходів. Вони повинні враховувати структуру екологічних знань: традиції, звичаї, історичний досвід українського народу.

Композиційне навчання не виняток, аналіз першоджерел переконав нас у тому, що екологічне виховання учнів не повинно проводитись епізодично, воно має бути глибоко продуманим, систематичним, цілеспрямованим, поєднувати різні частини навчального процесу в єдине ціле у відповідності до екологічної ідеї, що є основою композиційного навчання. Досягти оптимальних результатів в екологічному вихованні можна при умові широкого використання в навчально-виховному процесі уроків-комплексів, що мають інтегрований зміст та завдань інтегрованого характеру, що стимулюють творчість учнів [2]. Так, проводячи урок з екології, використовуємо творчі композиційні елементи, а саме:

- екомалюнки, які відображають вплив людини на навколишнє середовище, яке змінюється в залежності від потреб людини;
- екокартини, які створені із підручних засобів, а саме вторинної сировини;
- ековироби, які відповідають за естетичне виховання та формуванню екологічної культури учнів;
- екопоради у нестандартній формі, які можна розмістити у навчальному середовищі (див. фрагмент уроку).

На уроках екології також використовуємо і композиційні засоби та прийоми, до яких можна віднести: рівновагу, ритм, контраст, динаміку, симетрію, відкритість, цілісність. Таким чином, засоби композиції – це все, що необхідне для формування екологічної культури учнів. Всі ці засоби є універсальними природними властивостями. Наприклад, ритм присутній в багатьох явищах дійсності, які учні зустрічають на кожному кроці свого життя [1]. Наприклад, більшість явищ зі світу живої природи, так чи інакше пов'язані з ритмом (обертання планет, зміна дня і ночі, циклічність пір року, ріст рослин, переліт птахів, зимівля тварин). Ритм завжди має на увазі рух, а молоде покоління зобов'язане рухатися вперед під пильним наглядом педагогів, які теж не повинні відставати від молодого покоління і бути з ним одним цілим, тобто зберігати цілісність у намірах по відношенню до природи. Поведінка щодо природи у людей може бути контрастною тому, що ми живемо в світі, який постійно змінюється. Ритм є однією з «чарівних паличок», за допомогою якої можна зацікавити учнів. Створюючи композицію уроку, необхідно визначити, що буде головним, і як виділити це головне на уроці, тобто створити композиційний центр, який часто називають «смісловим центром» або «зоровим центром», що сконцентровує увагу. Навіть існує вислів, що запам'ятовується краще те, що створено своїми руками [5].

Звичайно, на уроці не все однаково важливо, і другорядні частини підкоряються головному, але все разом в композиції сприятиме утворенню навичок, які знадобляться учням у професійній діяльності. Наприклад, будь-який природний об'єкт можна розглядати по різному в залежності від професії. Для прикладу розглянемо професію ювеліра, яку готують у нашому навчальному закладі, тобто для створення ювелірного виробу використовують не лише метали, але й елементи рослинних і тваринних об'єктів, які викликають захоплення людей і сприяють естетичному вихованню, а в будівельних спеціальностях матеріали розглядаються з біодеградабельної точки зору, що вимагає екологічних знань і є центром уроку.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Центр композиційного навчання включає основний задум уроку, який повинен, в першу чергу, привертати увагу, стимулювати розвиток мислення, привчати учнів розмірковувати над завданнями, аналізувати ситуацію з екологічної точки зору, дозволяє пов'язувати матеріал кількох предметів. До того ж, композиційне навчання дає можливість учням бути в композиційному центрі. Аналіз останніх публікацій (Кисельов М., Саєнко Т., Васильєва О., Поклад І., Шорохов Е.), в яких започатковано композиційний аспект навчання полягає саме в тому, щоб вміло поєднати формування екокультури без світоглядних позицій переоцінки діяльності людей по відношенню до природи. Кожна людина з дитинства повинна усвідомити, що природа – це джерело не тільки її фізичного та матеріального, але й духовного життя, у якому особистість керується ціннісними орієнтирами, готовністю до корисної професійної діяльності в суспільстві, яка принесе користь не лише людині, але й навколишньому, яке сьогодні потребує кваліфікованого спеціаліста із екологічними знаннями [2].

Вашій увазі пропонуються фрагменти циклу уроків про сміття, де використано композиційний центр, а саме: екокартини, екоголоволмки, зіркові екопоради, ековироби, які є ефективними засобами для формування екологічної культури. Такі творчі композиційні елементи можуть стати поштовхом для екологічних вчинків, які будуть формувати правильну екологічну культуру.

Пропонуємо розглянути розробки фрагментів уроку з предмета «Біологія і екологія» з використанням композиційних аспектів із формування екологічної культури.

Урок 1.

Тема: «Збереження життя в наших руках».

Мета: закріпити знання учнів про рециклінг та вторинне використання сміття; формувати екологічну культуру; виховувати в учнів почуття відповідальності за збереження навколишнього середовища.

Тип уроку: узагальнюючий.

Хід уроку

1. Організаційний момент.

2. Повідомлення теми і мети уроку.

Тема сьогоднішнього уроку знаходиться на дошці у вигляді екоголоволмки. Пропоную вам розглянути картинку і прочитати тему уроку: «Збереження життя в наших руках».

Метою нашого уроку буде познайомитися з ключовими поняттями:

1. Рециклінг.
2. Екофрендлі.
3. Біодеградабельність.

3. Узагальнення й систематизація знань і вмінь учнів.

Ці слова для вас нові, але значення їх ви дізнаєтесь в ході уроку. (Розповідь вчителя про біодеградабельність, екофрендлі, рециклінг).

Зараз ми звернемося до першого ключового поняття нашого уроку. Вам потрібно провести рециклінг предметів, які лежать на столах. «Що таке рециклінг?» – запитасте ви. Для цього перегляньте відео.

(Перегляд відео <https://www.youtube.com/watch?v=mAyuXGBkpro>).

Отже, рециклінг – це переробка. Вам потрібно заповнити таблицю 1 і запропонувати шляхи покращення екологічного стану нашого навчального закладу. Ваші пропозиції будуть враховані. Працюємо з таблицею 1.

Отже, екофрендлі – це багаторазове використання. Я вам пропоную зробити свій внесок – станьте екофрендлі. На урок я принесла екосумки. Вам потрібно познайомити своїх друзів або рідних з даним виробом та їх значенням для навколишнього середовища. Це буде ваше домашнє завдання, яке додасть вам бали до загального числа.

Шляхи покращення екологічного стану закладу ДНЗ «Центр професійно-технічної освіти №1 м. Вінниця»

Сміття	Укладіть перелік виробів із синтетичних матеріалів, якими ви користуєтесь в гуртожитку (вдома) (+)	Як можна зменшити їх кількість?	Чим може допомогти вам заклад для здійснення рециклінгу?
Лампочка			
Поліетиленовий кульок			
Пляшка пластикова			
Пластикова пробка			
Кулькова ручка			
Скляна пляшка			
Папір			
Батарейка			
Паперовий пакет			
Пластикова миска			
Пластиковий стакан			

Отже, екофрендлі – це багаторазове використання. Я вам пропоную зробити свій внесок – станьте екофрендлі. На урок я принесла екосумки. Вам потрібно познайомити своїх друзів або рідних з даним виробом та їх значенням для навколишнього середовища. Це буде ваше домашнє завдання, яке додасть вам бали до загального числа.

4. Домашнє завдання.

Кожен із вас має мобільний телефон, яким можна зафіксувати будь-які події, тому на наступний раз при виставленні оцінок за урок я поставлю додаткову оцінку за домашнє завдання, яке називається «Екофрендлі». Вам потрібно принести проект, відео або фото, де ви закликаєте своїх знайомих, рідних або друзів берегти природу через використання екосумок або екостанків, пояснивши їм, що пластик розкладається більше тисячі років. Наприклад, демонстрація частин проекту екофрендлі у вигляді фото. Викладачі ДНЗ «ЦПТО №1 м. Вінниця»

Урок 2.

Тема уроку: «Сміття – екологічна проблема людства».

Мета уроку: закріпити і узагальнити знання учнів про глобальні проблеми людства; розвивати логічне мислення, пам'ять, увагу, формувати екологічну культуру; систематизувати знання учнів про сортування сміття; виховувати бережливе ставлення до природи, дисциплінованість.

Тип уроку: узагальнення і систематизація.

Хід уроку

- 1. Організаційний момент.**
- 2. Повідомлення теми і мети уроку.**
- 3. Хід семінару.**

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

I. Виступ учнів групи «Художники».

Від минулого ми переходимо у сьогодення. Чи може сміття створювати естетичний настрій? Наша підгрупа підготувала для вас картини із сміття. Пропонуємо вашій увазі презентацію картин із вторсировини і закликаємо кожного: «Здавайте сміття в пункти переробки!». (Розповідь учнів про втор сировину.)

II. Виступ учнів групи «Астрономи».

- Привіт. Вас вітає підгрупа «астрономів», ми пропонуємо вам розглянути незвичайні зірки, у яких кожний промінчик несе екопораду. Їх можна прочитати і запропонувати кожному пересічному громадянину нашої країни для покращення навколишнього середовища скористатися нашою інформацією. (Розповідь учнів про можливості кожного із нас щодо покращення навколишнього середовища.)

III. Виступ учнів групи «Квіткарі».

- А для естетичного настрою наша підгрупа пропонує вам власноруч виготовлені екорослини, з якими ви можете сфотографуватися і зберегти біорізноманіття нашої планети. (Розповідь учнів про захист рослин.)

2. Підсумок семінару.

3. Домашнє завдання.

Висновки. Отже, використання аспектів композиційного навчання на уроках біології і екології дасть можливість сформувати екологічну культуру завдяки динамічній взаємодії (співробітництву, партнерству) зіставленню, поєднанню, сполученню різних частин в єдине ціле у відповідності до творчого підходу учнів і вчителя, який професійно організовує зміст уроку, добирає об'єкти для вивчення, вміло вміє змінити послідовність вивчення окремих питань у межах теми, що сприяє збагаченню гармонійного світу учня, забезпечує мотивацію, а також створює умови для формування екологічної культури, яка зможе врятувати наш Всесвіт.

Список використаних джерел

1. Аксенов Ю.Г. Цвет и линия / Ю.Г. Аксенов, М.М. Левидова - М.: Сов. художник, 1986. - 326 с.
2. Грицан М. Сучасна екологічна освіта: передумови, принципи, завдання / М. Грицан, М. Курик // Дошкільне виховання. – 2001. – № 10. – С. 6–7.
3. Композиція у творах образотворчого мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/culture/30327/> – Назва з екрана.
4. Крисаченко В.С. Екологічна культура: теорія і практика: Навч. посіб. – К.: Заповіт, 1996. – 352 с
5. Силко Є.М. Композиція: Навч.-метод. посіб. (для студ. спеціальності 6010102). / Є.М. Силко Чернігів: Чернігівський нац. пед. універ. ім. Т.Г. Шевченка, 2015. – 53 с.

ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Анотація. У статті описано особливості проведення веб-квестів на уроках української літератури у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. Наведено приклад уроку вивчення новели М. Хвильового «Я (Романтика)». Доведено, що веб-квести є дієвим засобом підвищення якості навчання та сприяють розвитку вміння використовувати нові технології інформації та комунікації.

Ключові слова: українська література, заклади професійної (професійно-технічної) освіти, веб-квест.

N.V. TKACH WEBQUESTS IN UKRAINIAN LITERATURE STUDYING

Abstract. The article describes the peculiarities of conducting webquests in Ukrainian literature classes at vocational (vocational training) institutions. The example of a lesson in studying M. Khvylovy's short story «I am (romance)» is given. Webquests have been proven to be an effective means of improving the quality of studying and the development of the ability to use new information and communication technologies.

Key words: Ukrainian literature, vocational (vocational training) institutions, webquest.

Вступ. На сучасному етапі розвитку освіти в Україні нагально стоїть завдання пошуку нових видів і форм організації навчальної діяльності. Навчання має на меті розвиток самостійного критичного мислення. При цьому необхідно не забувати про діяльнісний та компетентнісний підходи при навчально-методичному забезпеченні процесу здобуття освіти. Тому неабияке значення має самостійний пошук, перетворення інформації та практичне застосування освітніх інтернет-ресурсів. Одним із засобів організації такого навчання є технологія веб-квесту.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Технологію веб-квесту у своїх дослідженнях розглядають Л. Желізняк [1], О. Ільченко [2], С. Маївка [3], І. Сокол [4, 5]. Так, І. Сокол у своїх дослідженнях акцентує увагу на тому, що сучасна квест-технологія допомагає здобувачеві освіти знаходити необхідну інформацію, піддавати її аналізу, систематизувати, вирішувати поставлені задачі, розвивати пізнавальну діяльність. У свою чергу, О. Ільченко зауважує, що дана технологія підвищує не лише мотивацію до процесу здобуття знань, але і відповідальність за результати цієї діяльності та їх презентацію.

На думку багатьох педагогів-практиків, навчання має розвивати самостійне критичне і творче мислення. З цією метою багато викладачів уже давно використовують проектну технологію, залучаючи ресурси мережі Інтернет. Але велика кількість інформації в мережі та її якість не тільки не спрощують процес роботи над проектом, але й ускладнюють його. Одним із можливих рішень даної проблеми є технологія веб-квесту.

Мета статті: на прикладі вивчення новели М. Хвильового «Я (Романтика)» описати методику використання веб-квестів у процесі вивчення української літератури.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підвищення якості освітнього процесу є пріоритетним напрямом роботи ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». Зважаючи на це, педагогічні працівники закладу постійно вдосконалюють форми і методи роботи на уроці, використовуючи новітні технології навчання.

Безумовно, сучасні навчальні програми вимагають від здобувачів освіти вміння працювати з інформацією, потік якої постійно зростає. Це вдається далеко не всім. Часто ми можемо бачити, що учні відчувають значні труднощі, невпевнені у своїх силах, незадоволені результатами своєї праці. Зрештою, це призводить до втрати інтересу при вивченні предметів гуманітарного циклу. Саме тому одним із завдань педагогічних працівників (викладачів та майстрів виробничого навчання) є пробудження інтересу до навчання. Цьому сприяє впровадження інноваційних методів, серед яких – технологія веб-квесту.

Вперше модель веб-квесту була представлена викладачем університету Сан-Дієго Берні Доджем у 1995 році. Сьогодні ця технологія використовується як найбільш вдалий спосіб використання Інтернету на уроках.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Пропонуємо приклад використання веб-квесту під час вивчення навчальної дисципліни «Українська література» здобувачами освіти ЗП(ПТ)О. У процесі дослідження нами з'ясовано, що технологія веб-квесту сприяє розвитку багатьох компетенцій: самоорганізації і самонавчання, роботі в команді, умінню знаходити декілька способів вирішення проблемної ситуації та обґрунтування вибору найбільш оптимального з них. Такий вид роботи підвищує читацьку активність та вдосконалює уміння використовувати нові технології інформації та комунікації.

Веб-квест – це такий формат уроку, при підготовці до якого значну частину інформації здобувачі освіти отримують через ресурси Інтернету. До основних його елементів входять:

- вступ із вказанням терміну роботи над проєктом та визначення основних завдань;
- опис усіх етапів квесту та вимоги до них із вказанням джерел інформації;
- самостійне або групове опрацювання здобувачами освіти окремої частини проєкту;
- презентація виконаної роботи та її оцінювання.

Щоб створити веб-квест, спочатку потрібно визначитись із темою. Після цього викладач обирає одну з форм подачі завдань – презентацію, текст чи візуальний матеріал. Проаналізувавши джерела інформації, якими користуватимуться здобувачі освіти, та маючи план і основну інформацію, викладач розміщує веб-квест на сайті.

Для прикладу наведемо короткий опис уроку української літератури з вивчення новели «Я (Романтика)» Миколи Хвильового. Мета уроку – ознайомити здобувачів освіти зі змістом новели, з'ясувати проблематику, ідею; розкрити суперечність між гуманістичними, вселюдськими ідеалами й жорстокою дійсністю революції; розвивати художнє бачення твору, вчити аналізувати текст; виховувати гуманізм, усвідомлення пріоритетності морального вибору над ідеологічним.

Представлений нами урок супроводжувався презентацією, на слайдах якої відображалися тема уроку, зображення для гри «Асоціації», елементи композиції твору, мотиви та деталі новели, основні цитатні характеристики героїв. Було використано уривки з екранізації новели режисера М. Калюжного. На уроці застосовувалися такі методи і прийоми як робота з підручником, «Групування», «Асоціації», «Незакінчене речення», «Снігова куля», твір-перевтілення, робота в групах, компаративний аналіз, бесіда.

На підготовчому етапі викладач ознайомив здобувачів освіти з темою, метою та інструкцією до роботи над веб-квестом. Учням було запропоновано об'єднатися у групи, обравши для себе одну з «ролей»: історика, мистецтвознавця, рекламного агента або читача. Історики мали дослідити Інтернет-ресурси, ресурси бібліотеки та музею училища «Історія родини – в історії країни» та створити презентацію про історичний період, описаний у новелі. Також вони пишуть твір-перевтілення «Я» – новела Миколи Хвильового «Я (Романтика)». Мистецтвознавці досліджували своєрідність зорового та звукового тла подій новели, а також створювали гроно проблем, яке мали розмістити у Вікі-газеті. Рекламні агенти працювали над публікацією «Обережно! Фанатизм!» та створювали буктрейлер. Читачі аналізували образи новели, добирали влучні цитати та з'ясовували мотиви поведінки героїв, спираючись на критичний матеріал до новели, розміщений на інтернет-ресурсах.

Як бачимо, завдання розподілено таким чином, щоб під час пошуку відповідей на них здобувачі освіти виділяли головне, аналізували і систематизували навчальний матеріал, набуваючи при цьому необхідних компетентностей та удосконалюючи навички критичного мислення.

Розглянемо алгоритм проведення уроку.

На початку викладач повідомляє тему та мету уроку. Актуалізацію опорних знань проводить за допомогою асоціативних слайдів.

– Фотокопія статті М. Хвильового «Геть від Москви!» (Очікувана відповідь: Саме з неї розпочалась літературна дискусія 1925 року).

– Збірка «Сині етюди». (Збірка прозових творів Миколи Хвильового, що була опублікована в 1923 році. Її поява була сприйнята найавторитетнішими тогочасними критиками як явище новаторське і знакове. Новели прозаїка приваблювали не лише тематичною злободенністю, а й стильовою, мистецькою самобутністю, засвідчували утвердження нової манери письма).

– Емблема ВАПЛІТЕ. (Літературне об'єднання, лідером якого був М. Хвильовий).

– Число 13. (Улюблене число М. Хвильового, з яким пов'язана його загибель).

Наступний етап – **презентація роботи творчої групи «Історики»**. (Повідомлення про історичний період, зображений у творі. На екрані демонструється презентація).

Твір-перевтілення «Я – книга М. Хвильового» про перше авторське виконання твору перед кількатисячною аудиторією у Київському театрі ім. Т.Г. Шевченка; про те, як на 50 років

була викреслена з української літератури та про триумфальне повернення до читача після здобуття Україною незалежності.

Викладач зауважить, що сьогодні наше трактування постаті головного героя суперечить авторській точці зору, але впливає з аналізу самого тексту, бо в радянській літературі 20-х років образ революціонера, для якого комуністична ідея превалює над загальнолюдськими цінностями, сприймався як приклад для наслідування. Хвильовому дорікали, що головний герой інколи занадто вагається, замість того, щоб рішуче діяти.

Робота над змістом твору (бесіда)

- Як ви розумієте назву твору?
- Яку присвяту має твір?
- За жанром «Я (Романтика)» — психологічна новела. Що це означає?
- Яка тематика твору? (Протистояння добра і зла в душі героя, його роздвоєність; життя й

вибір людини в умовах революційних подій 20-х рр. ХХ ст.).

Метод компаративного аналізу новел М. Коцюбинського «Цвіт яблуні» та М. Хвильового «Я (Романтика)» (коментар учителя).

М. Хвильовий присвятив новелу «Я (Романтика)» «Цвітові яблуні» М. Коцюбинського. По-перше, М. Хвильовий-прозаїк був його пильним учнем. По-друге, у «Цвітові яблуні» теж введено персонаж із роздвоєною свідомістю. Це письменник, який, переживаючи трагедію смерті власної дитини, одночасно відчуває і муку батьківських почуттів, і роботу письменницької пам'яті.

Аналіз образів новели. Здобувачі освіти добирають цитати, що розкривають характери персонажів та пояснюють їхні вчинки.

- «Я» – «м'ятежний» син – «чекіст, але й людина», комунар, що у вогні фанатизму вбиває рідну матір і відтоді вже остаточно не людина, а тільки чекіст.

- матір (Марія – Божа й вселюдська мати – центральний гуманістичний символ новели, символ надії, любові, життя, материнського всепрощення);

- доктор Тагабат («людина з холодним розумом і каменем замість серця», безглуздо жорстокий п'яниця);

- дегенерат (вартовий революції з душею «палача з гільйотини»);

- Андрюша (людина з нормальною психікою, «чекіст мимоволі»).

Створення грона «Проблеми новели «Я (Романтика)» (презентація роботи групи «Мистецтвознавці»).

Прийом «Снігова куля» (формулювання ідеї твору).

Головний герой – романтик революції. Перед яким життєвим вибором він постає?

Що є перешкодою загальнолюдським цінностям?

Хто перемагає у цій боротьбі?

Убивши матір, герой убиває –...?

Отже, ідея твору – фатальна невідповідність між ідеалами революції та засобами їх досягнення; розвінчання й засудження революційного фанатизму.

Презентація роботи групи «Рекламні агенти». Публікація «Обережно! Фанатизм!», у якій ідеться про форми і приклади даного явища.

Презентація роботи групи «Мистецтвознавці». (Орієнтовна відповідь: Кольори: «темні ночі», «чорний трибунал революції», «канделябр тускло горить», «у городі – тьма, північна тьма, холодна трясовина, заграва, гарматний гул», «палахотять блискавиці, хмари пилу, які покривають мутне вогняне сонце», «сонце – мідь і неба не видно, мутна курява над далеким небосхилом», «зелено-лимонна безвість мертвої дороги».

Звуки: «дзвенить мідь», «глуха канонада», «апарат військового телефону тягне печальну тривожну мелодію», «насуваються грози», «виють собаки», «передзвін сердець», «росте передгроззя, скоро буде гроза», «вечір не розрядив заряду передгроззя», «кричить вокзальний ріжок, одноманітно відбиває кулемет».

Систематизуємо та узагальнюємо вивчене за допомогою **інтерактивного методу «Незакінчене речення».**

1. Фанатизм убиває в людині ...

2. На крові не може...

3. Гармонійна світобудова ...

Презентація буктрейлера, створеного групою «Рекламні агенти».

Вдома викладач пропонує учням написати власне висловлення «Чи є в житті людини речі, які не вибирають?».

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Висновки. Застосування ІКТ дозволяє видозмінювати весь процес викладання, реалізовувати модель особистісно зорієнтованого навчання, інтенсифікувати заняття, а головне – удосконалити систему самостійної підготовки учнів. Водночас застосування методики веб-квесту сприяє розвитку особистості, дозволяє створити цілісну дидактичну модель вивчення української мови та літератури, розвиває ініціативу, впевненість в собі, уміння творчо виконувати поставлені завдання, самостійно приймати відповідальні рішення, захищати власну точку зору, критично мислити. Дана методика розвиває пізнавальну активність здобувачів освіти та навички самостійного одержання знань, активізує освітній процес, сприяє підвищенню індивідуалізації навчання та його якості, тому має ширше впроваджуватися, зокрема, при викладанні гуманітарних предметів.

Список використаних джерел

1. Желізняк Л. Технологія «Веб-квест» на уроках інформатики [Електронний ресурс] / Л. Желізняк. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30734/ (дата звернення 29.09.2020). – Назва з екрана.
2. Льченко О. Використання веб-квестів у навчально-виховному процесі [Електронний ресурс] / О. Льченко. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/30113/ (дата звернення 30.09.2020). – Назва з екрана.
3. Маївка С. «Web-квест» як засіб розвитку інформаційної культури та ІКТ-компетентностей на уроках інформатики [Електронний ресурс] / С. Маївка. – Режим доступу: <http://osvita.pl.km.ua/~zosh1/content/1213/files/maivka.pdf> (дата звернення 30.09.2020). – Назва з екрана.
4. Сокол І. Веб-квест як інноваційний метод формування творчої особистості [Електронний ресурс] / І. Сокол. – Режим доступу: <https://prezi.com/tf7lzyfhd09/presentation/> (дата звернення 30.09.2020). – Назва з екрана.
5. Сокол І. Квест-технологія [Електронний ресурс] / І. Сокол. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Admin/Downloads/Otros_2013_2_8%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Admin/Downloads/Otros_2013_2_8%20(1).pdf) (дата звернення 02.10.2020). – Назва з екрана.

УДК 377.2

І.М.Поліщук

викладач фізичної культури, спеціаліст вищої категорії
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ТА СПОРТОМ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню сучасних підходів до уроку фізичної культури, впровадженню новітніх ефективних методів, що мотивують займатися фізичною культурою та спортом, а також допомагають підвищувати рівень фізичної підготовки здобувачів освіти, що сприяє досягненню ними високих результатів у спорті та під час змагань. У статті наведено приклад проведення заняття з фізичної культури із застосуванням інноваційних технологій.

Ключові слова: інновації у фізичному вихованні, інноваційні технології, інноваційна спортивна діяльність, фізичне виховання з інноваційними технологіями.

I.M. POLISCHUK THE USE OF INNOVATION TECHNOLOGIES IN THE PHYSICAL EDUCATION LESSONS AND SPORT.

Annotation: this article is devoted to the search of modern effective methods, which motivate go in for sport and increase the level of training and achievements in sport and sport competition. There are examples of physical education lessons with application of innovation technology.

Key words: innovations in physical education, information technologies, innovative sports activity, physical education with innovative technologies.

Вступ. Розвиток фізичної культури та спорту на сучасному етапі передбачає, перш за все, застосування нових методів та технологій, які сприятимуть не лише покращенню занять із фізичної культури, дотриманню здорового способу життя, але й мотивуватимуть займатись фізичною культурою та спортом. Науковці стверджують, що постійний розвиток із впровадженням інновацій під час занять фізичною культурою і спортом вносять свої позитивні зміни у фізичний стан здобувачів освіти навчальних закладів та сприяють досягненню ними високих результатів у спорті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для розкриття проблеми та з'ясування головних переваг введення інновацій під час занять фізичною культурою та спортом опираємось на низку досліджень науковців: Базилюк Т.А., Гільової І. С., Єлісєєвої Д. С., Футорного С. М., Школи О. М., Грищенко Л. К. та ін.

Мета статті полягає в дослідженні переваг застосування інноваційних технологій у фізичному вихованні здобувачів освіти закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

Виклад основного матеріалу. Із застосуванням інноваційних технологій у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти» спостерігається підвищена зацікавленість здобувачів освіти заняттями фізичною культурою та прагнення їх до високих результатів у змаганнях, що проходять на різних рівнях.

Інноваційні технології – нове поняття для галузі освіти, зокрема фізичного виховання.

В останні десятиліття у зв'язку зі зміною соціально-економічних умов у країні, інтелектуалізацією багатьох видів діяльності людини, розвитком наукових досліджень, в області освіти стрімко зросла актуальність пошуку нових, ефективніших, форм, засобів, методів і технологій навчання і виховання [2, с. 22-24].

Удосконаленню ходу проведення занять із фізичної культури у центрах ЗП(ПТ)О, училищах з кожним роком надається все більшої уваги.

Здобувачі освіти різних навчальних закладів зустрічаються під час змагань, демонструють свої навички та здібності, намагаючись показати себе з кращого боку та здобути якомога більше перемог. Для цього вони підтримують себе у відповідній фізичній формі, мають відповідні знання і навички щодо того чи іншого виду спорту, командної гри, швидкого реагування та досягнення бажаного результату.

Розуміння того, що досягненню високих результатів, здобуттю перемоги сприяє застосування новітніх технологій під час занять фізичною культурою і спортом, має позитивний вплив на здобувачів освіти.

У Державному професійно-технічному навчальному закладі «Хмельницький аграрний центр професійно-технічної освіти» робиться все для того, щоб здобувачі освіти були в рядах кращих і показували гідний рівень та високі результати.

Інноваційні технології несуть у собі не стільки предметний зміст, скільки такі способи організації різних видів діяльності здобувачів освіти й організаційні форми освітнього процесу, при використанні яких створюються оптимальні можливості для навчання. Інноваційні технології включають також впорядковану сукупність дій, операцій і процедур, які інструментально забезпечують досягнення прогнозованого та діагностованого результату в умовах навчально-виховного процесу [3, с. 21].

Одним із головних завдань розвитку і вдосконалення фізичної культури є організація фізкультурно-оздоровчої роботи.

Саме тому науковці значну увагу звертають на застосування інноваційних технологій, які сприятимуть удосконаленню фізичного здоров'я та мотивації до занять фізичною культурою та спортом здобувачів освіти [1, с. 1].

У час стрімкого розвитку цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій викладачі фізичної культури ЗП(ПТ)О мають можливість на основі набуття теоретичних знань та практичних застосувань і аналізу вдосконалювати заняття таким чином, щоб кожен здобувач освіти, засвоївши таку навчальну програму з предмета «Фізична культура», досконало володів отриманими знаннями, вмів їх застосувати під час занять фізичною культурою, спортом, а також під час змагань на різних рівнях і був у відмінній фізичній формі.

Наведемо приклад одного із уроків фізичної культури

Тема програми: «Футбол»

Тема уроку: «Аналіз техніки гри у футбол»

Мета: Забезпечити у легкій, зрозумілій формі отримання та засвоєння ключових навичок гри у футбол, що сприятиме отриманню високого рівня підготовки здобувачів освіти та вмінню застосовувати набуті навички на практиці;

сприяти розвитку здатності швидко реагувати на будь-які передбачувані та непередбачувані ситуації, які виникають у процесі гри, використовувати всі необхідні можливості, знання та вміння з метою отримання високих результатів та демонстрування командної та особистої професійності; виховувати відповідальність, інтерес до уроку, теми та гри у футбол у цілому.

Методична мета: застосування інноваційних підходів і технологій у ході проведення заняття, оперативна оцінка результатів від впроваджених інновацій.

Тип уроку: комбінований (за рахунок поєднання викладення теоретичного матеріалу та практичного заняття).

Метод організації уроку: змагальний.

Місце проведення: стадіон, спортивний майданчик

Матеріально-технічне оснащення уроку: монітор, презентація у слайд-шоу, свисток, секундомір, футбольні м'ячі, футбольні ворота.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої

підготовки ПЕРЕБІГ УРОКУ

1. ОРГАНІЗАЦІЙНА ЧАСТИНА (3 хв)

На початку уроку перевіряємо присутність здобувачів освіти за списком у журналі, виявляємо відсутніх.

Оглядаємо зовнішній вигляд та перевіряємо фізичну готовність до уроку.

2. ПІДГОТОВЧА ЧАСТИНА (7 хв)

Даємо команди групі:

- шикуватись: повідомляємо завдання уроку, проводимо інструктаж із техніки безпеки, здійснюємо вимірювання частоти серцевих скорочень (ЧСС) за 15 секунд;

- виконати стройові вправи: поворот ліворуч, поворот праворуч, поворот кругом;

- розрахуватись на 1-2, вишикуватись у дві шеренги та розподілитись на дві команди.

3. ОСНОВНА ЧАСТИНА (35 хв)

3.1. Мотивація навчальної діяльності учнів. Для того, щоб викликати зацікавленість та забезпечити легке засвоєння інформації, пропонуємо здобувачам освіти переглянути слайд-шоу з покроковим викладом інформації із застосуванням графічних зображень та фото, а після перегляду кожного слайду розібрати ситуацію та виявити її переваги й недоліки, застосовуючи технологію «дерево рішень», яка допоможе зрозуміти й проаналізувати ситуацію та запропонувати виважені, але оперативні рішення.

Повідомлення теми та мети уроку.

Викладач. Тема сьогоднішнього уроку – «Аналіз техніки гри у футбол». Мета уроку: провести аналіз техніки гри у футбол, застосовуючи інноваційні технології для кращого розуміння та опрацювання інформації, а також обміну думками з приводу ситуацій, що можуть виникати в процесі гри, та їх рішень.

Фізична культура та заняття спортом для кожного з вас є одним із головних аспектів запоруки здоров'я та відмінної фізичної форми. Займаючись спортом, ви дбаєте про власну фізичну підготовку. Важливою є й професійність, яку ви демонструєте під час занять та під час змагань, адже саме завдяки їй ви здобуваєте перемоги та визнання.

Сьогодні ми проведемо урок, у ході якого ви зможете детально розібрати та проаналізувати вдалі техніки гри у футбол і ситуації, які приносять негативні наслідки та результати як для гравця, так і для команди в цілому.

3.2. Розгляд та розбір технік на слайдах.

Викладач задає питання, на які здобувачі освіти повинні дати відповіді по черзі (технологія «дерево знань»). Після відповіді останнього учасника викладач сам дає правильну відповідь, акцентуючи увагу на головному.

Частина 1.

Прошу розглянути перший слайд та на основі фото гравців назвати, що включає в себе техніка «пересування», пояснити, чи правильно рухається гравець по полю. (Біг, зупинки, повороти, стрибки. Зображений на фото гравець біжить із надто великою швидкістю відповідно до розташування м'яча. Він має ризики: зупинитись далі від м'яча, перестрибнувши його, не вихопити м'яч, оскільки його перехоплять гравці іншої команди).

Зафіксуємо цю техніку практично. Прошу кожного із команди №1 продемонструвати техніку «пересування» та пояснити, чому ви вчинили саме так.

Спостерігаючи за тим, як учні демонструють техніку, викладач оцінює правильність її виконання на практиці.

Частина 2.

Наступний епізод і наступна техніка гри у футбол – «удари по м'ячу ногою». Як повинні виконуватись удари по м'ячу і як їх виконує кожен із трьох гравців на зображенні? (*Внутрішньою стороною стопи, внутрішньою, середньою і зовнішньою частинами підйому, носком і п'яткою. Всі три гравці на зображенні виконують удар неправильно*).

Зафіксуємо техніку практично. Прошу команду №2 розрахуватись на 2 команди та передавати м'ячі один одному, застосовуючи техніку «удари по м'ячу ногою».

Спостерігаючи за тим, як здобувачі освіти демонструють техніку, яку щойно обговорили, викладач оцінює правильність її виконання на практиці.

Частина 3.

Прошу розглянути наступний слайд, на якому демонструється техніка «удар м'яча головою».

Поясніть, яким чином гравець має вдарити м'яч, щоб він потрапив до захисника його команди. (Серединою чола, без стрибка.)

Прошу по черзі відобразити ситуацію, подібну до тієї, що на слайді, та продемонструвати власні навички прийому м'яча головою і відбивання до захисника команди. Розташування гравців, як на зображенні.

Спостерігаючи за тим, як здобувачі освіти демонструють техніку, яку щойно обговорили, викладач оцінює правильність її виконання на практиці.

Кожен етап, коли гравці демонструють закріплені знання техніки гри у футбол, викладач супроводжує коментуванням, зауваженнями та акцентуванням уваги на успішних діях. Крім цього, спостерігає за здобувачами освіти, хто з них і як засвоїв матеріал.

Після кожного практичного завдання вислуховує запитання від гравців та дає на них правильні відповіді, демонструючи їх практично, власним прикладом.

Самоконтроль якості дотримання технік під час гри у футбол:

1. Постійно слідкувати за швидкістю свого руху полем та оперативно розраховувати відстань, швидкість, час.

2. Зосереджувати увагу на м'ячі, учасниках команди, воротах суперника в момент, коли приймається м'яч; дотримуватись головного принципу: м'яч повинен бути у воротах суперника.

3. Пам'ятати про те, що будь-яке недотримання технік гри у футбол може нести негативні наслідки та результати, які, зокрема, можуть позначитись на погіршенні стану здоров'я і травмуванні гравця.

4. Пам'ятати, що матч, зіграний професійно, та здобуття перемоги відкривають нові можливості і для саморозвитку, і для нових досягнень.

5. Пам'ятати, що перемога здобувається лише в командній грі.

Домашнє завдання. Законспектувати матеріал та вивчити напам'ять головні правила технік, які розглядалися під час заняття. Вміти переказати зміст та правильно продемонструвати на практиці техніки гри у футбол.

Висновки. Підсумовуючи вищесказане, варто відзначити, що застосування в ході проведення занять з фізичної культури інноваційних технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних, сприяє підвищенню рівня теоретичних знань здобувачів освіти та пробуджує бажання використовувати їх практично.

З допомогою інноваційних технологій розвивається інтерес здобувачів освіти до предмета та, зокрема, до кожної з його тем; підвищується їх емоційність, активізується логічне мислення під час заняття. Вони прагнуть удосконалювати свої знання та навички, виявляють бажання застосовувати їх на практиці, а також починають відповідально ставитись до свого здоров'я та фізичної форми.

Сьогодні інноваційні технології досить широко застосовуються при проведенні занять у нашому навчальному закладі. Це зумовлено метою якомога доступніше передати інформацію здобувачам освіти та забезпечити належний рівень фізичної підготовки молоді, здатної гідно демонструвати свої вміння й здібності та досягати високих спортивних результатів.

Список використаних джерел

1. Базилук Т. А. Інноваційна технологія аквафітнесу з елементами баскетболу в фізичному вихованні студентів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення» / Тетяна Антонівна Базилук; Національний університет фізичного виховання і спорту України. – К., 2013. – 20 с.

2. Гільова І. С. Впровадження інноваційних технологій та їх елементів на уроках фізичної культури / І. С. Гільова // Фізичне виховання в школі. – 2007. – № 3 – с. 22-24.

3. Єлісеєва Д. С. Інноваційна технологія зміцнення здоров'я дітей старшого шкільного віку в процесі самостійних занять фізичним вихованням: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. вих. та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення» / Д. С. Єлісеєва; Дніпропетровський державний інститут фізичної культури і спорту. – Дніпро, 2016. – 21 с.

4. Футорний С. М. Теоретико-методичні основи інноваційних технологій формування здорового способу життя студентів в процесі фізичного виховання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз. вих. та спорту: спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних верств населення» / С. М. Футорний; Національний університет фізичного виховання і спорту України. – К., 2015. – 43 с.

5. Школа О. М. Використання інноваційних технологій в процесі навчання студентів та організації змагань з різних видів спорту / О. М. Школа, О. І. Грищенко, Л. К. Грищенко // Scientific Journal «ScienceRise». Серія: Педагогічні науки. – 2014. – № 3. – с. 59–63.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПРИ ВИКЛАДАННІ ХІМІЇ

***Анотація.** У статті розглянуто важливість використання інноваційних технологій при вивченні природничих дисциплін. Доведено ефективність застосування інтерактивних методів навчання які дають змогу диференціювати та індивідуалізувати освітній процес. Формують внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації.*

***Ключові слова:** інноваційні технології, інтерактивні методи, ключові компетентності.*

O. V. SHAPOSHNYK INTRODUCTION OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IS IN EDUCATIONAL PROCESS AT TEACHING OF CHEMISTRY

***Abstract.** The article considers the importance of using innovative technologies in the study of natural sciences. The effectiveness of the use of interactive teaching methods that allow to differentiate and individualize the educational process is proved. Form an internal motivation for active perception, assimilation and transmission of information.*

***Key words:** innovative technologies, interactive methods, key competencies.*

Вступ. Сучасна українська освіта впроваджує кардинальні зміни у структурі, змісті та технологіях навчання. Сучасний етап розвитку суспільства в Україні висуває перед освітою нові завдання щодо її вдосконалення. Одним із таких завдань є формування особистості, виховання її наукового світосприйняття, творчих здібностей, що забезпечує її життєву та соціальну компетентність. Це є запорукою формування висококваліфікованих працівників, які вміють працювати в умовах сучасного виробництва, знаходити вихід із різних складних ситуацій, передбачати можливі наслідки діяльності і це диктує потребу впровадження в процес нових педагогічних технологій [3, с.7].

Актуальність проблеми висуває життя, яке доводить, що в складних, постійно змінних умовах, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей, задумів, нових підходів та рішень). Це людина, яка володіє певним переліком якостей, а саме: рішучістю, вмінням не зупинятися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники.

Мета статті: розглянути особливості використання інтерактивних методів навчання на уроках хімії у закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемою інтерактивних технологій займаються багато фахівців. Всі вони розглядають дані технології в контексті особистісно-орієнтованого підходу до навчання. В працях К.О.Баханова, О.Л.Глотова, К.Ф.Нор, О.М.Пехоти, Л.В.Пироженко, О.І.Пометун, О.Г.Ярошенко інтерактивні технології розглядаються як засіб формування основних ключових компетентностей [2, с. 27].

Інтерактивні технології в навчанні досить швидко були визнані педагогами дієвим засобом впровадження нових освітніх технологій. Проаналізувавши наукові дослідження хочеться звернути увагу на думку М. Кларіна, який розглядаючи проблеми інтерактивного навчання, стверджує, що «це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності учнів, яка включає конкретні цілі, а саме створення комфортних умов навчання, за допомогою яких учень відчуває свою успішність, власну інтелектуальну спроможність, що робить продуктивним сам процес навчання» [3,с.71].

Виклад основного матеріалу. Інтерактивна діяльність ґрунтується на активній комунікації учасників освітнього процесу.

Інтерактивність освіти сприяє формуванню як предметних умінь і навичок, так і виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання здобувачі освіти вчаться демократично спілкуватись, критично й творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. При цьому до роботи залучаються всі учасники процесу, які працюють у групах за підготовленим заздалегідь викладачем матеріалом, робочих місцях із дотриманням процедури й регламенту, в атмосфері довіри.

Застосування інтерактивних технологій потребує старанної підготовки викладача та здобувачів освіти. Вони мають навчитися успішно спілкуватися, використовувати навички активного слухання, висловлювати особисті думки, вміти ставити запитання та відповідати на них [1].

Ефективність інтерактивних технологій залежить від умінь:

- поставити завдання для попередньої підготовки: прочитати, обміркувати, виконати самостійні підготовчі завдання;
- відбирати для заняття такі інтерактивні вправи, які дали б здобувачам освіти «ключ» до освоєння теми;
- під час інтерактивних вправ давати час подумати над завданням, для сприйняття, а не механічного його виконання;
- здійснювати спокійне глибоке обговорення за підсумками інтерактивної вправи, зокрема акцентуючи увагу й на іншому матеріалі теми, прямо не порушеному в інтерактивній вправі;
- проводити швидкі опитування, самостійні домашні роботи з різноманітних матеріалів теми, не пов'язаних з інтерактивними завданнями [2, с. 31].

Найбільш ефективні форми інтерактивного навчання слід вирішувати викладачеві, враховуючи при цьому свій досвід, вміння й навички здобувачів освіти, психологічні особливості групи та інші чинники які мають вплив на навчально-виховний процес.

Таким чином, інтерактивне навчання – це така форма пізнавальної діяльності, яка створює комфортні умови для навчання учня, за яких він відчуває свою необхідність, розвиває свої здібності і нахили, набуває впевненості, виробляє навички спільної роботи в групі, колективі, формує комунікативні компетентності [3, с. 44].

Інтерактивне навчання розглядають як багатовимірне явище. Воно вирішує три завдання: навчально-виховне, комунікативно-розвивальне та соціально-орієнтаційне.

Серед інтерактивних методів широко використовуються такі з них як мозковий штурм, мікрофон, коло ідей, робота в малих групах, займи позицію, прес-метод, акваріум, незакінчене речення, подорож, рольові ігри та інші.

Використовуючи прийоми, що дають змогу здобувачам освіти стати активними учасниками навчального процесу, зробити урок пізнавальним і цікавим, сприяє досягненню вищих результатів засвоєння знань і формування вмінь.

Впровадження різноманітних форм навчання спонукає самого викладача до активізації його творчих здібностей, подолання формалізму у роботі.

Розглянемо приклад використання інтерактивних методів під час проведення уроку з предмету «Хімія».

Тема уроку: Мило, його склад, мийна дія

Мета уроку:

Навчальна мета: ознайомити учнів зі складом молекул мила, пояснити принцип їх мийної дії; обґрунтувати гігієнічне значення використання мила; виявити причинно-наслідкові зв'язки між складом, будовою та властивостями мила, його дію на шкіру людини та навколишнє середовище.

Розвиваюча мета: формувати інтерес до процесу миловаріння, набуті знання застосовувати на практиці, вдосконалювати навички роботи з додатковими джерелами інформації, навички самостійної роботи учнів, роботи в малих групах, розвивати пізнавальний інтерес, логіку, спостережливість, а також уміння орієнтуватися в асортименті мила.

Виховна мета: виховувати дбайливе ставлення до свого здоров'я, навколишнього середовища, сумлінність, відповідальність, самоконтроль.

Очікувані результати: учні повинні характеризувати способи одержання, склад, властивості мила; знати сфери застосування мила; пояснювати мийну дію мила.

Учні повинні вміти оцінювати вплив мийних засобів на довкілля; дотримуватися правил безпеки під час використання мийних засобів у побуті.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Базові поняття й терміни: мило, солі вищих карбонових кислот, мийна дія, процес миловаріння, поверхнево-активні речовини.

Методи навчання: пояснювально-ілюстративні та проблемно-пошукові

Форма роботи: розповідь учителя, бесіда-діалог, індивідуальна робота, робота в групах «Впізнай мене», гра «Вірю, не вірю», «Асоціація», перегляд презентації та відео - роликів.

Матеріально-технічне та дидактичне забезпечення: ПК, проектор, екран, опорні конспекти, мультимедійна презентація, відеоматеріали, колекція зразків мила (господарське, туалетне, дитяче), завдання-картки, картка-довідник.

Девіз уроку: «Знай, умій, застосовуй!»

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Хід уроку

I. Організаційний момент

Метод: «До успіху» навіювання психологічної підтримки учнів на уроці.

Привітання, фіксація присутніх, перевірка готовності учнів до уроку, відповіді на запитання учнів, встановлення психолого-педагогічного контакту з учнями.

II. Актуалізація опорних знань

Для кращого засвоєння нової теми повторимо вивчений матеріал. Проведемо опитування учнів використовуючи **метод «Мікрофон»**

1. Що таке жири ?
2. Як поділяються жири?
3. Які карбонові кислоти входять до складу твердих жирів?
4. Які карбонові кислоти входять до складу рідких жирів?
5. Яким способом можна отримати твердий жир із рідкого?
6. Які катіони зумовлюють твердість води?

III. Мотивація навчальної діяльності

Сполуки, що забруднюють тіло, одяг й інші речі досить різноманітні за складом і будовою. Водночас вони малорозчинні або нерозчинні у воді і тому вода не може справитись з більшістю забруднень: помити руки від мастила, попрати шкарпетки від бруду. Щоб позбутись їх необхідно використовувати побутові хімікати з групи мийних засобів (мило)

Демонстрація колекції зразків мила.

Питання до учнів: А чи знаєте, ви, технологію виготовлення мила, та принцип його мийної дії? Хто і коли почав використовувати мило?

Оголошення теми уроку

IV. Вивчення нового матеріалу (супроводжується презентацією)

Слово викладача

Сьогодні на уроці ми з вами маємо розглянути історію виникнення мила; ознайомитись із будовою молекули мила, та його класифікацією; розглянути принцип мийної дії; розглянути значення мила для людини; встановити вплив на навколишнє середовище.

Коли на вашу думку з'явилося мило? (відповіді учнів)

Історія виникнення мила.

Доповідь учня (завдання на випередження).

Мило і його мийна дія. Пояснення викладача

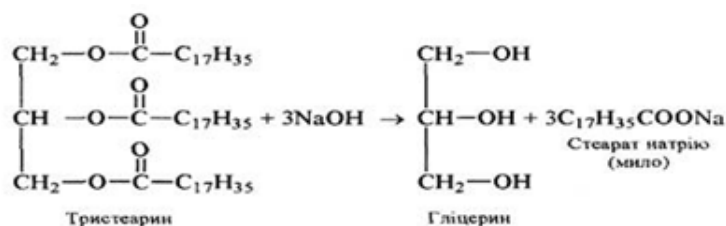
Протягом розповіді учителя, учні конспектують визначення та формули.

Мило – розчинна у воді мийна речовина

До складу мила входять натрієві та калієві солі вищих карбонових кислот.

У результаті взаємодії жиру з лугом утворюється мило. Дану реакцію ще називають омиленням жиру (слайд 9), (слайд 10)

Пригадайте дану реакцію. (робота біля дошки учня)

Натрієві солі вищих карбонових кислот є основною складовою частиною твердого мила, калієві солі – рідкого мила.

Мило має такі властивості як твердість, розчинність у воді, здатність до піноутворення, мийна здатність

Властивості мила залежать від складу карбонових кислот. Пальмітинова кислота забезпечує твердість і високе піноутворення, олеїнова – розчинність у холодній воді і мийну здатність, стеаринова кислота - посилює дію мила у гарячій воді. Високоякісні сорти мила виготовляють з додаванням лауринової кислоти $\text{C}_{11}\text{H}_{23}\text{COOH}$, що міститься в кокосовому маслі. Також ряд інших компонентів входить до складу мила

У промисловості мило добувають лужним гідролізом жирів. Для омилення жирів замість лугу можна використовувати каустичну соду Na_2CO_3 . Мило, добуте внаслідок цієї реакції, називається

ядровим милом і відоме як господарське мило. Туалетне мило відрізняється від господарського наявністю добавок: барвників, запашних речовин, антисептиків тощо. (відео)

Основою для виробництва натурального мила є олія (соняшникова, бавовняна), тваринний жир. Синтетичне мило отримують окисненням парафіну.

Гра: «Вірю, не вірю».

1. У середні століття мило цінувалося на вагу золота і було абсолютно недоступно для більшості людей. Так, королева Іспанії Ізабелла Кастильська зізнавалася, що милом вона користувалася лише два рази в житті: при народженні і напередодні весілля. (так)

2. Нікола Леблан (1742-1806) був першим, хто відкрив спосіб сучасного масового виробництва мила - спосіб хімічного виробництва сильного лужного розчину. До цього лужний розчин видобувався складним методом із золи. (так)

3. Вчені з Університету Мічигану, які провели власне дослідження, довели, що тільки антибактеріальне мило захищає від інфекцій, а звичайне ні. (ні)

4. Ще зовсім недавно рослинне мило застосовувалося як «хірургічні рукавички». Лікарі використовували його по призначенню перед процедурами, а потім чекали, коли піна підсохне. Подібна процедура істотно знижувала ризик зараження. (так)

5. Найдорожче мило коштує 2800 доларів за шматочок 160 грам. (так)

6. Англійський король Генріх IV з династії Ланкастерів в 1399 році заснував особливий орден. Кожен хто вступив у нього отримував привілей митися з милом. (так)

Мийна дія мила.

Хвилинка релаксу. Вправа «Асоціація»

Учні переглядають **відео** «Музика дощу»

Запитання. Які відчуття, емоції викликали у вас переглянуті сюжети? З чим вони у вас асоціюються?

Очікувана відповідь: з чистотою

Пояснення викладача

Відчуття чистоти дають мийні засоби. З'ясуємо мийну дію мила.

Мило належить до поверхнево активних речовин

Мийна дія мила – це складний фізико-хімічний процес. Щоб з'ясувати його суть, звернемося до відомого вам, з курсу фізики, явища поверхневого натягу. Якщо рідина прилипає до поверхні і розтікається по ній, то відбувається змочування поверхні рідиною. Якщо ж вона збирається в кульку, то кажуть, що рідина не змочує поверхню.

Запитання. Чи зустрічали ви подібне явище у своєму житті? Наведіть приклад.

Пояснення. Часточки бруду і вода мають різну хімічну природу: вода – полярна сполука, часточки бруду (жиру) – неполярна. Вода їх не змочує, отже, бруд не змивається. Для поліпшення змочування використовують речовини-посередники, такі як мило. Молекула мила розміщується між полярними молекулами води і неполярними часточками бруду і тим самим полегшують змочування їх водою.

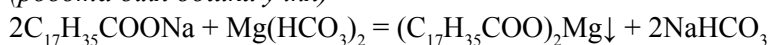
Під час миття молекула мила орієнтується на забрудненій поверхні так, що полярні групи звернені до полярних молекул води, а неполярні вуглеводневі групи – до неполярних часточок бруду. Останні ніби потрапляють в оточення молекул мила і легко змиваються з поверхні водою. У процесі прання в мийний розчин потрапляє також велика кількість повітря. Бульбашки повітря, що опинилися в мильній піні, прагнуть спливати нагору. Зіштовхуючись, вони утворюють піну. Піна сприяє механічному видаленню бруду. (відео)

Мийний ефект мила зумовлений процесами, що відбуваються на поверхні розчину, де в зв'язку зі специфікою будови зосереджені молекули мила (такі речовини називаються поверхнево-активними — ПАР)

Як, практично, покращити мийну дію?

У твердій воді мило втрачає свою мийну дію, тому що утворюються нерозчинні магнієві та кальцієві солі вищих карбонових кислот.

(робота біля дошки учня)

Узагальнення отриманих знань на даному етапі.

Робота малими групами. «Впізнай мене»

Учні отримують картки із завданням (складом мила), та картку – довідник. Їм потрібно опрацювати дані, та зробити висновки щодо складу, та застосування мила. Визначити яке вони розглядали мило серед запропонованих (туалетне, дитяче, господарське)

Зразок 1.

Розділ 4 * Методично-педагогічні інновації із загальноосвітньої підготовки

Натрієві солі тропічних рослинних олій, вода демінералізована, парфумована композиція, гліцерин, екстракт олійний, трилон Б, ЕНОР, кислота лимонна, антиоксидант, діоксин титану.

Зразок 2.

Пальміат натрію, талловат натрію, кокоат натрію, вода, гліцерин, олія оливкова, тригліцерид, екстракт алое, ароматична композиція, лимона кислота, бензоанат натрію, сорбат калію, ліналоол.

Зразок 3.

Натрію пальміат, кокоат натрію, вода демінералізована, натрію триполіфосфат, натрію пербонат, ЕДТА, кислота лимона.

Робота з конспектом. Відповіді.

Цікавий факт про мило

Відомо, що на 1 см³ шкіри здорової людини знаходиться від 100 тис. до 1 млн мікроорганізмів. Шкіра виділяє особливі захисні речовини, що руйнують білки бактерій. У разі її забруднення різко знижується виділення цих речовин.

Під час миття зі шкіри віддаляється до 1,5 млрд. мікробів. Уже з цього випливає, що шкіру й одяг потрібно утримувати в чистоті.

Запитання. А як часто ви використовуєте мило?

Захист навколишнього середовища від забруднення мийними засобами.

Є влучний вислів « Немає отрути, існує перебільшене дозування»

Менше століття тому, коли виробництво мийних засобів мало невеликі обсяги, особливих змін у природі не відбувалось. Сьогодні використання мила і СМЗ приводить до незворотніх змін у рослинному і тваринному світі.

Мило і мийні засоби належать до поверхнево-активних речовин (ПАР). Їхнє широке застосування часто пов'язують із забрудненням водойм, доквілля. Річ у тім, що до мийних засобів додають фосфати, які у водоймах перетворюються на речовини, що живлять мікроорганізми. Вони починають швидко розмножуватись. А це спричинює заболочення водойм.

Миючі засоби негативно впливають на рослини, в кінцевому підсумку вбивають їх. Тому господаркам потрібно запам'ятати, що виливати воду після прання білизни та миття посуду потрібно у спеціально відведене для цього місце, не допускаючи попадання цієї води у водойми, колодязі, на рослини і т.п.

Через це сучасні мийні засоби повинні хімічно чи біологічно розкладатися на нешкідливі речовини, що не забруднюють стоки.

Щоб захистити навколишнє середовище від забруднення мийними засобами необхідно використовувати їх у помірних кількостях.

V Узагальнення вивченого матеріалу

Підсумок «Експрес - тест»

1. Вкажіть до якого класу сполук відноситься мило:
а) оксиди; б) *солі*; в) кислоти; г) основи.
2. Виберіть метал, який входить до складу твердого мила:
а) К; б) *Na*; в) Zn; г) Са.
3. Виберіть назви карбонових кислот, що входять до складу мила:
а) оцтова; б) *пальмітинова*; в) *стеаринова*; г) метанова.
4. Що таке «омилення» жиру:
а) взаємодія з лугами; в) взаємодія з кислотами;
б) *гідроліз жирів*; г) реакція етерифікації.
5. Мийна дія мила – це складний процес:
а) фізичний; б) хімічний; в) *фізико-хімічний*; г) біологічний.

VI. Підбиття підсумків уроку

Закінчити твердження (учні висловлюються почергово)

На уроці я ознайомився (ознайомилась)....

Мені цікаво було дізнатись про.....

Викладач підводить підсумки роботи учнів, аналізує їх результати, та виставляє оцінки

VII. Домашнє завдання

Задача

Калій стеарат – найважливіший компонент рідкого мила. Обчисліть масу калій гідроксиду і тристеарату, що знадобиться для одержання калій стеарату масою 800 кг, якщо масова частка виходу продукту становить 80 % через виробничі втрати.

Додаткове завдання: Подумайте й запропонуйте заходи щодо охорони навколишнього середовища від забруднення мийними засобами (відповідь запишіть в робочий зошит тезами)

Висновки. Інтерактивні методи захоплюють здобувачів освіти, пробуджують у них інтерес та мотивацію до самостійного мислення та дій. Ефективність і сила впливу на емоції і свідомість здобувачів освіти залежить від умінь, стилю роботи конкретного викладача.

Отже, у процесі роботи переконались, що лише вдала інтеграція сучасних педагогічних технологій інтерактивного, особистісно-орієнтованого, проектного навчання на основі розвитку критичного мислення дасть змогу розвивати творчі здібності, а значить, і сформувати творчу особистість.

Список використаних джерел

1. Каплан Л.О. Інтерактивне навчання на уроках хімії / Лариса Каплан // Хімія. Шкільний світ: газ. для вчителів хімії. – 2008. – № 24. – С. 19-23.
2. Пометун О. Сучасний урок: Інтерактивні технології навчання. Наук.-метод. посібн./ О.І. Пометун, Л. В. Пироженко.- К.: АСК, 2004. - 192 с.
3. Третьяк. О.С. Застосування інноваційних педагогічних технологій. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: Монографія / За заг. ред. В.П. Андрущенко, В.І. Лугового. К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.

РОЗДІЛ 5

ВИХОВНА РОБОТА ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД У СИСТЕМІ ОСВІТИ

УДК 374:340.1]:124.5

С. М. Бережок

*викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище
професійне училище»*

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ)

***Анотація.** У статті розглянуто можливості, умови та сучасні підходи до організації роботи та діяльності правового гуртка.*

Проведено практичний аналіз та ефективність впровадження інтерактивних форм на формування громадянської активності та правової культури учнів.

***Ключові слова:** соціокультурне середовище, Центр формування національної гідності, гурткова робота, інтерактивні технології.*

S. BEREZHOK FORMATION OF CIVIC ACTIVITY AND LEGAL CULTURE THROUGH INTRODUCTION OF INTERACTIVE FORMS OF GROUP WORKING

***Abstract.** The article considers the possibilities, conditions and modern approaches to the organization of work and activities of the legal club.*

The practical analysis is carried out through the efficiency of introduction the interactive forms on formation of civic activity and legal culture of pupils.

***Keywords:** social-cultural environment, Centre for the formation of national dignity, club working, interactive technologies.*

Вступ. Сучасна ситуація в нашій державі формує соціальне замовлення і на ефективні виховні системи й технології. Сьогодні патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, національної самосвідомості. В суспільстві є запит на громадянську активність, життєву позицію, усвідомлення себе як частини свого народу, громади.

Тому особливі вимоги постають перед усіма освітніми закладами, в тому числі і перед закладами професійної (професійно-технічної) освіти, які повинні виховувати молодь на основі національно-патріотичних цінностей, на принципах загальнолюдської моралі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зміни, які відбуваються в Україні, ставлять під сумнів традиційний підхід до формування громадянської активності та виховання правової культури учнівської молоді, оскільки він забезпечував здебільшого інформаційну обізнаність.

Наукові підходи до виховання суспільно активної особистості, формування її громадянських якостей та компетентностей висвітлювались у працях Л.Архипенка, Р.Арцишевського, М.Боришевського, П.Вербицької. А питання сутності громадянськості, розробки інноваційних технологій, форм і методів громадянського виховання молоді, порушували Н.Дерев'янку, О. Коберник, Л.Крицька, В.Кузь, О.Пометун, Т.Рагозіна, М. Бабкіна та ін.

Мета статті. Розглянути можливості, умови та сучасні підходи формування громадянської активності та правової культури через впровадження інтерактивних форм, порівняти їх із власним педагогічним досвідом.

Виклад основного матеріалу. Актуальність цієї теми полягає в тому, що сьогодні орієнтація на впровадження інтерактивних технологій вимагає певних змін, педагогічного пошуку і в позаурочній

діяльності. Функціонування ефективного освітньо-виховного середовища можливе при наявності чіткої системи роботи багатьох взаємодіючих факторів і складових, які працюють на спільний результат.

Державний професійно-технічний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» належить до тих закладів освіти, який вибудовує виховну систему через створення Центру формування національної гідності – соціокультурного середовища, в якому розкриваються потенційні можливості кожного учня, здійснюється особистісне і професійне зростання, що дає змогу акумулювати різні форми виховного простору, виробити загальні вихідні положення для основних структурних елементів. Наприклад:

- школа лідерства та національної гідності;
- благодійний фестивальний рух;
- творча платформа;
- здоров'язберігаюче середовище;
- музейне середовище;
- гурткова діяльність;

Рис.1. Структура Центру національної гідності

Важливою складовою Центру формування національної гідності є правовий гурток «Феміда» (керівник Бережок С.М.) у Вінницькому міжрегіональному вищому професійному училищі, де проблема становлення особи, як громадянина, людини високої моральності і гідності висувається на перший план.

Мета діяльності правового гуртка «Феміда» :

- формування активної життєвої позиції особистості, накопичення досвіду демократичної правомірної поведінки в соціумі;
- формування вміння легальними засобами на підставі норм права захищати загально визнані суспільні цінності;
- виховання поваги до державних символів України, Конституції та законів України;
- виховання почуття громадянського обов'язку перед Україною, суспільством;
- формування політичної та правової культури особистості;
- формування правової свідомості, людської гідності.

Практична діяльність правового гуртка «Феміда» спрямовується на формування ідейної серцевини особистості – громадянських поглядів, переконань, почуттів, поведінки, вчинків, єдності слова і діла.

Правовий гурток має установчі документи: статут, програму діяльності, має свої атрибути: емблему, девіз, форму, свій інформаційний центр – веб-сторінку.

Це згуртовує його учасників, створює своєрідну корпоративну культуру та правила поведінки, виконання яких дотримуватимуться усі.

Налагоджена вже протягом багатьох років робота гуртка стала запорукою успішного проведення групових і масових форм позаурочної роботи. Гуртківці стали надійною опорою і активними помічниками у виховній роботі навчального закладу.

Серед форм роботи – дебати, правові тренінги, «круглі столи», правоосвітні акції, диспути, рольові ігри, проектна діяльність, зустрічі, змагальні заняття, конкурси.

Рис.2. Веб-сторінка правового гуртка

Рис. 3. Прес-центр «Одним рядком»

Рис.4. Інформаційний сектор

Рис. 5. Робота «Юридичного бюро»

З особливим задоволенням здобувачі освіти беруть участь у театралізованих виставах та судових засіданнях, рольових проблемно-дискусійних іграх, які дозволяють бути причетними до розробки теми, яку вивчають, дають можливість «прожити» деякий час у ролі судді, адвоката, прокурора та спробувати свої сили в конкретних життєвих ситуаціях.

Членами правового гуртка «Феміда» організована постійна робота юридичного бюро «Проблема – консультація», яке проводить інформаційно-роз'яснювальну роботу серед учнів.

На особливу увагу заслуговує впровадження інтерактивної технології дебатов. Дебати – це не просто гра, це інтерактивна освітня технологія, яка вчить бачити проблеми, які є навколо, з'ясовувати їх причини та шукати шляхи вирішення. Вже традиційно протягом багатьох років члени дебатного комітету «Гаряча тема» беруть участь в міських правових дебатах, дебатах «Студентської Ліги», надають допомогу в організації та проведенні училищних дебатів на соціально-правові теми.

Кожна дебатна тема (для прикладу: «Подвійне громадянство», «Цивільний шлюб», «Зміна віку виборців», «Відповідальність батьків за булінг») потребує ретельної підготовки – теоретичної, моральної, емоційної. Для того, щоб довести свою думку учням треба попрацювати із законодавчими актами, оцінити факти, структурно та логічно вибудувати свій виступ. Тут треба переконувати не силою голосу чи емоційним запалом, а чіткими аргументами.

Рис.6. Дебатний комітет «Гаряча тема»

Рис.7. Дебатний процес

Дебати – це інтелектуальна дискусія, у якій є свої чіткі правила, без дотримання яких вона ризикує перетворитись у побутову суперечку. Учасники набувають вміння відстоювати свою позицію, пояснювати оточуючим свою думку, уважно дослухатись до думки інших. Гра вчить «триматись» перед аудиторією, бути впевненим та переконливим. Здобувачі освіти добре розуміють, що навички, здобуті під час дебатів, обов'язково стануть в нагоді у повсякденному спілкуванні з людьми, в навчанні та кар'єрі.

Велике значення приділяється усвідомленню учнями того, що значні справи починаються з маленьких вчинків – тому будь-яка акція, захід розглядається не лише як конкретна дія, а як набуття позитивного досвіду громадянської співучасті. Для прикладу – це участь в голосуванні «Бюджет громадських ініціатив», рольова гра «Вступ до Євросоюзу», де важливо ознайомитись із проектами, програмами, пройти процедуру реєстрації, зробити свій вибір.

Висновки. Отже, практика показує, що ефективною технологією формування активної громадянської позиції здобувачів освіти є діяльність, яка ґрунтується на активній соціальній взаємодії у вирішенні суспільно значимих проблем. Безперечно, гурткова робота відіграє свою особливу, важливу і позитивну роль у формуванні громадянської активності та правової культури.

Організація роботи гуртка із використанням та впровадженням інтерактивних форм не тільки сприяє розширенню правових знань, а й створює умови для розвитку духовних сил, здібностей кожного здобувача освіти. Інтерактивна технологія дебатів підвищує їх самооцінку, формує здатності самостійно вирішувати як щоденні життєві завдання, так і більш складні проблеми і, що важливо, впливає на самореалізацію молоді, виховує лідерів, здатних приносити значну користь як місцевій громаді, так і всьому суспільству.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-методичний збірник «правова освіта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://oblprto.in.ua/images/docum/\(дата звернення 25.09.2020\)](http://oblprto.in.ua/images/docum/(дата звернення 25.09.2020)). – Назва з екрана.
2. Каліберда Г. Інтелектуальна гра «дебати» у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів / Каліберда Г. — Полтава: ПОППО, 2008. – 204 с. .
3. Колісник-Гуменюк Застосування сучасних інтерактивних технологій в процесі правової підготовки учнів ПТНЗ / Ю. Колісник-Гуменюк // Молодь і ринок. - 2016. - №9. С.58 - 60.Ю.
4. Нестеренко О. Актуальні проблеми та цілі правового виховання молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/> (дата звернення 2.09.2020). – Назва з екрана.

УДК 377.015.31:7

Л.О. Біла

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії, заступник директора з виробничої роботи

Г.П. Петренко

вихователь вищої категорії

Н.Л. Гавриш

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»*

ВПЛИВ ПОЕЗІЇ НА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДІ В УМОВАХ НОВОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена визначальному виховному, пізнавальному та культурному значенню поезії в естетичному розвитку молоді людини та у формуванні її творчої особистості. У статті визначено вплив поезії на всебічний розвиток молоді, що здобуває професійну освіту в умовах соціокультурної реальності.

Ключові слова: поезія усного слова, поет-початківець, гурткова робота, психологія творчості, творча особистість.

L.O. BILA, H.P. PETRENKO, N.L. HAVRISH THE INFLUENCE OF POETRY ON THE AESTHETIC DEVELOPMENT OF YOUTH IN THE CONDITIONS OF THE NEW SOCIO-CULTURAL REALITY

Annotation. The article is devoted to the defining educational, cognitive and cultural significance of poetry in the aesthetic development of a young person and in the formation of his creative personality. The article identifies the impact of poetry on the comprehensive development of young people receiving professional education in the context of socio-cultural reality.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Keywords: oral poetry, novice poet, group work, psychology of creativity, creative personality.

*Поезія – це струни відчуттів,
Це музика Вселенської любові,
Поезія – це скарб усіх віків,
Це діамант величиною в слово!
Ігор Федчишин*

Вступ. Одним із наслідків науково-технічної революції є зростаюче розуміння значення поезії та інших видів мистецтва у підвищенні творчого потенціалу людини, великої ролі літератури у вихованні підростаючого покоління. Давно визнано, що точні науки: математика, фізика, біологія, астрономія та інші – формують пізнавальні здібності і розвивають мислення підлітка, а мистецтво і, в першу чергу, поезія – формує почуття і моральні якості майбутнього громадянина. Світ поезії – емоційна сфера психіки людини. Сила її в безпосередньому пробудженні таких почуттів, які становлять суб'єктивну і інтимну сторону особистості і її переживань. Найгуманніші почуття: співчуття в горі, подолання печалі, насолода перемогою, світла радість – поезія викликає легко і тим самим емоційно виховує людину, готуючи її до реальних переживань. Точні науки і мистецтво, фізика і поезія не протилежні, а доповнюють одне одного в системі виховання цілісної особистості, адже вони характеризують необхідні і взаємозалежні сторони раціонального та емоційного в людині.

Мета статті. Висвітлення аспектів психології творчості, формування творчої особистості через поетичну творчість поетів-початківців, адже у столітті технологічного прогресу саме завдяки поезії дитина пізнає норми моральної поведінки і виховує естетичне сприйняття прекрасного. Читання поезії формує підлітка, як особистість із морально-етичними уявленнями, почуттями та оцінками, які допомагають йому розвиватися в суспільстві. У свідомості з'являються поняття добра і зла. Поетичні твори несуть ідеї доброти, справедливості, розповідають про красу і велич Батьківщини, про дружбу і працю, про благородних і сміливих людей, про боротьбу добра і зла.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній доктрині розвитку освіти акцентується увага на культуротворчих аспектах, що передбачає прилучення молоді до літератури, музики, образотворчого мистецтва, надбань народної творчості і здобутків української і світової культури, формування художньо-естетичної освіченості та збагачення духовного світу молоді [1, с. 7].

Аналіз проблемних аспектів впливу літератури на формування кругозору дитини знайшло відображення в окремих дослідженнях українців-науковців (Л. Базиль, Н. Білоус, Л. Бондаренко, А. Градовського, Н. Диги, Т. Дятленко, С. Жили, О. Куцевол, А. Лісовського, Н. Логвіненко, Л. Овдійчук, С. Пультера, О. Семенов, Г. Токмань, В. Шуляра та ін.).

Важливість виховання художнім словом підкреслювали Я. А. Коменський, К. Ушинський, О. Потебня, І. Франко, І. Огієнко, Леся Українка та ін. Проблеми виховання та розвитку особистості через вивчення літератури проаналізовано у працях М. Бахтіна, Т. Завгородньої, Д. Овсяненко-Куликовського, Є. Пасічника, Н. Побірченко, Н. Скрипченко, Б. Степанишина, П. Флоренського, П. Хропко. Питання взаємозв'язку емоційно-чуттєвої сфери і сприймання художнього твору досліджували Б. Ананьєв, В. Асмус, Н. Волошина, І. Зязюн, Н. Миропольська, Л. Проців та інші вчені [4, с. 24].

Найголовнішою передумовою гармонійного розвитку особистості, за В. Сухомлинським, є виховання чутливості до слова. Літературну освіту слід розглядати як засіб розвитку емоцій та розумових сил.

Результати дослідження особливостей розвитку дитячої літературної творчості відображені у роботах Х.Гізе, В.С. Соловійова, І. Гауппа, Л.С. Виготського, В.О. Моляка та В.Штерна. І до сьогодні ця проблема залишається актуальною.

Виклад основного матеріалу. Література сьогодні є одним із важливих засобів формування духовної культури молоді, якщо художнє слово органічно поєднується з іншими видами творчості: музикою, кіно, театром, архітектурою, живописом. Одним із стратегічних завдань сучасної освіти є створення сприятливого середовища для формування духовно-творчої особистості майбутнього фахівця, реалізації та самореалізації його природних задатків, здібностей.

Художня література – це підручник життя, який дає історичні знання, формує особистість, впливає на морально-естетичне самовдосконалення. Це те невичерпне джерело, яке живить поетів, сприяє всебічному вихованню читачів, розвиває свідомість людини, її почуття, волю, психіку, формує людський характер – отже, створює особистість. Література підтримує людей у тяжкі миті життя;

надихає на подвиги заради інших; додає сили у подоланні життєвих негараздів; вказує шлях до розв'язання важливих проблем; допомагає зрозуміти зв'язок епох, задуматись над долею України та людства; виховує різні почуття, національну гордість, відповідальність за наше майбутнє.

В одному зі своїх творів Ліна Костенко зазначила: «Поезія – це завжди неповторність, якийсь безсмертний дотик до душі». Саме вона відкриває і пояснює молоді життя сучасного суспільства, світ людських почуттів і взаємин, розвиває мислення, мову, моральні якості та творчість, збагачує її емоції.

Творчість є потребою людини, адже творча діяльність – це не лише відкриття в певній галузі науки, художні досягнення, що є значущими для суспільства, творчість вимагає повсякденне життя з його малими і великими проблемами, які людина досить часто мусить вирішувати.

Людина народжується індивідом, але в подальшому своєму розвитку лише під впливом соціального середовища вона стає свідомою особистістю. В людині одночасно формуються і моральні якості, і естетичні смаки, і переконання. Активність особистості проявляється в діях, намірах, вчинках.

Існують певні закономірності, що визначають ранні прояви розумової обдарованості й таланту. На основі проведеного аналізу Дж. Селлі дійшов висновку, що окремі типи талантів розташовуються в такому порядку: спочатку – музичні, літературні, потім йдуть таланти у сфері живопису й скульптури.

Творчість є специфічно людською діяльністю, вона властива кожній людині. Особистість високої творчої спрямованості здатна з головою заглибитися в те, що її цікавить, вона дуже винахідлива в образотворчій діяльності, висловлює багато різних міркувань з приводу конкретної ситуації, як правило, енергійна, дотепна, відрізняється розвинутою пам'яттю і виявляє значну самостійність у думках і поведінці [4, с. 86].

Обдарована дитина: вміє добре висловлювати думки; виділяється досягненням у читанні, багатим словниковим запасом, розумінням прочитаного, переказом, дуже допитлива і спостережлива; виявляє незалежність та оригінальність мислення, винахідлива, висловлює багато міркувань про конкретні ситуації, виявляє гнучкість; легко пристосовується, активно спілкується, виявляє ініціативу; бере на себе відповідальність; вирізняється доброю пам'яттю, завжди знаходиться у пошуку нових цікавих знань.

Залучення молоді до поезії усного слова в наш час стало великою проблемою. З появою високорозвинених технологій і великою кількістю джерел інформації все рідше можна побачити людину, захоплену читанням. Дорослі не тільки самі втратили інтерес до літератури, але і не прищеплюють любов до поетичного слова своїм дітям – це призвело до того, що багато підлітків не знають поетичних творів вітчизняних та закордонних поетів, які старше покоління пам'ятає ще зі шкільної програми. Молодь віддає перевагу сучасним гаджетам, і героями для них стають персонажі фільмів та комп'ютерних ігор, медійні персони, які часто пропагують досить жорстоке і агресивне ставлення до світу і оточуючих, негативно впливаючи на психологічний стан підлітків, а це в свою чергу, аж ніяк не сприяє моральному і соціальному вихованню та розвитку дитини.

Незважаючи на нові реалії сучасного життя, роль літератури у формуванні особистості дитини залишається ключовою. Дитину по життю вестимуть батьки, вихователі, педагоги, і якщо у них вийде сформувати у неї любов до літератури, вона отримає колосальну перевагу і набагато швидше досягне психологічної зрілості.

Педагогам і батькам завжди потрібно пам'ятати про те, що дитина – це жива людина, особистість, зі своїми думками та принципами, якій необхідно надавати право вибору, не тиснути на неї, але при цьому допомагати зробити цей вибір правильним, бути їй другом і провідником на шляху формування морально розвинутої особистості. У будь-якої дитини можна розвивати художні здібності до високого рівня. Дітей, що зовсім не здібні до мистецтва, немає. А якщо і є діти з низьким творчим потенціалом, то ця їх «нездібність» майже завжди пояснюється тим, що в дитячі роки вони не отримували належного естетичного виховання [3, с. 141].

Відомо, що поезія – могутній дієвий засіб, що сприяє всебічному розвитку та вихованню особистості. Саме для цього в гуртожитку ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» створенні та функціонують літературний гурток «Поезія усного слова» та гурток поетів-початківців «Джерельце».

Метою роботи літературних гуртків є розвиток в учнів творчого потенціалу, зокрема, вміння писати вірші, аналізувати ліричні твори – власні та інших авторів, формування компетенцій у царині віршування через знайомство з аспектами поетичної майстерності [2, с. 19].

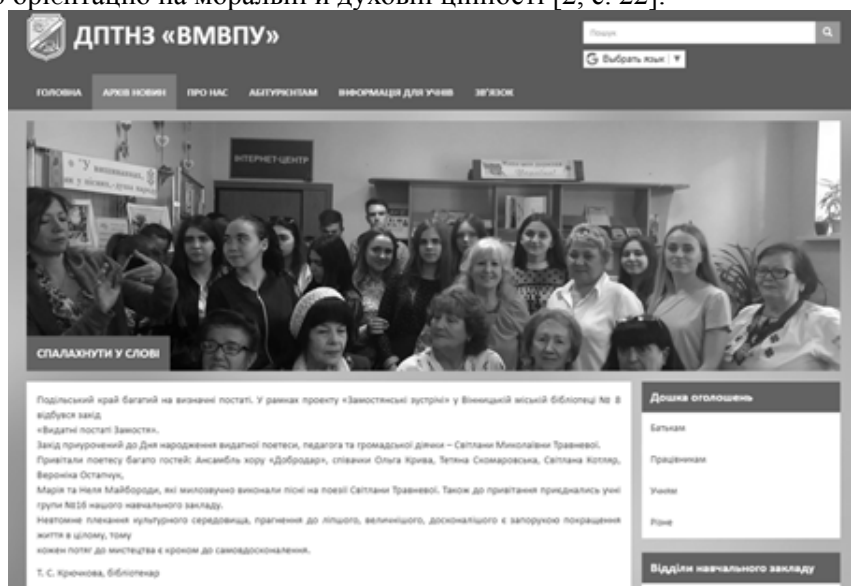
Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Керівники гуртків ставлять перед собою завдання формувати у вихованців мовленнєву і читацьку культури, сприяти постійному збагаченню знань із теорії літератури, зокрема з основ віршування, розвивати естетичний смак, творче мислення (абстрактне, логічне, образне, асоціативне), уяву для сприйняття та оцінки ліричного твору виразними образами, що мають художньо-естетичне значення, навчати творенню авторської поезії, допомагати їх самореалізації як творчих особистостей, формувати у них бажання читати поетичні твори, вміння сприймати й розуміти їх, здатність насолоджуватися мистецтвом слова, виховувати любов до рідного слова, високі моральні цінності людини, втілені в поетичних образах.

До роботи гуртків залучені діти, які люблять рідне слово, свою землю, свій народ, свою Вітчизну. Це талановита молодь з особливим творчим та інтелектуальним потенціалом. Вони здатні чуйно сприймати, тонко розуміти прекрасне у мистецтві та майстерно передавати його за допомогою поетичного слова.

Для стимулювання потреби вихованців в реалізації їх творчого потенціалу діяльність гуртків проводиться за такими напрямками: творчі зустрічі з митцями, портфоліо відомих поетів Вінниччини, щорічний Альманах творчості юних літераторів, поетичні конкурси.

Одним із напрямів роботи літературних гуртків є проведення зустрічей із письменниками та поетами рідного краю, адже у майбутньому літературно обдаровані діти самі можуть стати відомими письменниками, літературними критиками чи спеціалістами у галузі філології (рис. 1). Вони – потенційна інтелектуальна творча еліта, яка впливатиме на культурний розвиток суспільства, визначатиме його орієнтацію на моральні й духовні цінності [2, с. 22].

Рис. 1. Творча зустріч з поетесами

В межах роботи гуртка «Поезія усного слова» систематично проводяться тематичні творчі вечори (рис. 2). Вони дають можливість вихованцям розвивати творчий потенціал та реалізовувати власні творчі можливості. Тематика зустрічей завчасно обирається керівником гуртка з урахуванням вподобань гуртківців. Кожен з учасників заходу може презентувати власну творчість або декламувати вірші одного і того ж автора, або ж, відповідно до обраної тематики, читати улюблені твори.

Рис. 2. Тематичні літературні вечори гуртківців

Когорта поетів-початківців ДПТНЗ «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище» постійно поповнюється новими іменами. За підтримки керівника гуртка вони мають можливість висвітлювати власну творчість на сторінках училищної газети «Молодіжний Вісник» (рис. 3).

Рис. 3. Училищна газета «Молодіжний Вісник»

Поряд з цим талановиті твори поетів-початківців знаходять своє місце в щорічному Альманасі творчості юних літераторів (рис. 4). Його актуальність не тільки в можливості юних поетів творчо реалізуватись; він є цікавим також для усіх читачів, бо дає розуміння того, чим живе і що думає сучасний підліток.

Рис. 4. Альманах творчості юних літераторів

Дуже важливо, щоб підліток відчував задоволення від своєї діяльності, щоб захоплення художнім словом дарувало йому радість, його друзям, батькам та усім оточуючим. Конкурси мають особливе значення в житті обдарованих дітей, оскільки змагання – це одна із форм виявлення виняткових здібностей і водночас забезпечення соціальних, емоційних та інтелектуальних потреб обдарованих і талановитих учнів. Саме тому гуртківці долучаються до участі в літературних конкурсах різних рівнів, зокрема конкурсу «Струна на арфі України», «Сурми звитяги», Міжнародного конкурсу шкільних медіа, адже конкурс-змагання, в якому, за умов конкуренції, отримують визнання або виборюють нагороду (рис. 5).

Рис. 5. Нагороди вихованців гуртка «Поезія усного слова»

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Висновки. Суспільства без поетів не існує. І хоча творчий процес відбувається на самоті, поети не живуть у замкнутому світі, як відлюдники. Поети – це творці всесвіту, яким вони прагнуть поділитися з оточуючими. Незалежно від того, чи надруковані вірші в книгах, чи звучать в піснях, поети відіграють першорядну роль у формуванні світогляду підлітка.

Роль поезії для розвитку молоді в умовах нової соціокультурної реальності – дуже велика. Знайомство з творами поетичного мистецтва має визначальний вплив на її інтелектуальний, розумовий, творчий, психологічний та психофізіологічний розвиток. Декламація віршів розвиває художньо-мовні навички, формує моральну і культурну сторону дитини, передає уявлення про життя і працю, про ставлення до природи і рідної землі, розвиває її соціальний досвід і трудову діяльність. Усі ці пріоритети гармонійно розвивають дитину як повноцінну особистість під час освітнього процесу, так і поза ним.

Літературне виховання мистецтвом художнього слова є одним з основних завдань сучасного освітнього процесу, адже сила поетичного слова, його психологічний вплив дають безмежні можливості для виховання в цілому. Саме тому позаурочна робота в цьому напрямі повинна бути системною, послідовною і цілеспрямованою та впливати на формування світогляду, життєвих переконань і культурних потреб молоді.

Гурткова робота, як складова позаурочної діяльності закладу освіти, є ефективним засобом розвитку творчо спрямованої особистості. Саме тому функціонування гуртків усного поетичного слова у професійному навчальному закладі є досить актуальною для сьогодення, а результати такої роботи значною мірою залежать від чіткої, продуманої її організації, планування та координації.

Список використаних джерел

1. *Постанова Кабінету міністрів України №896 «Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття»)» від 03.11.1993 р.*
2. *Дідківський В. Літературний гурток у загальноосвітній школі / В. Дідківський // Дивослово. – 2005. – № 5. – С. 18–23.*
3. *Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень/ За ред. В.О. Моляко, О.Л. Музики. – Житомир. Рута, 2006. – 320 с.*
4. *Наукові основи методики літератури: навч.-метод. посібн. / [Волошина Н. Й., Бандура О. М., Гальонка О. А. та ін.]; за ред. Н. Й. Волошиної. – К. :Ленвіт, 2002. – 344 с.*

УДК 37.035-043.84

А.П.Гавриш

*викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач
Вінницький транспортний коледж*

ДІЯЛЬНІСТЬ КУРАТОРА НАВЧАЛЬНОЇ ГРУПИ У ФОРМУВАННІ КОМПЛЕКСУ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК БАЗИСУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ І ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті розглянуто основні особливості формування соціальної компетентності сучасної молоді – так званого покоління Z, здійснено структурний аналіз соціальної компетентності та визначено її компоненти. Обґрунтовано значимість партнерської співпраці навчального закладу з батьками студентів для створення сприятливих умов для навчання та виховання молоді, формування їх як особистості та фахівця у майбутньому. Відзначено, що сьогодення педагогічна наука висуває на перший план проблему компетентнісного підходу в освіті, особливо у фаховій передвищій та фаховій вищій освіті. Охарактеризовано різні прийоми та методи педагогічної діяльності куратора навчальної групи у процесі соціалізації особистості у суспільстві взагалі та в студентському середовищі зокрема.

Ключові слова: компетентність, соціалізація, педагогіка співробітництва, взаємодія, покоління Z, особливості засвоєння інформації, професійні компетентності.

A.P. HAVRYSH ACTIVITY OF THE CURATOR OF THE STUDY GROUP IN THE FORMATION OF A COMPLEX OF SKILLS OF SOCIAL COMPETENCE AS THE BASIS OF THE PERSONALITY OF PERSONALITY AND PERSONALITY

Abstract. The article considers the main features of the formation of social competence of modern youth, the so-called generation Z, carried out a structural analysis of social competence and identified its components. The importance of partnership cooperation of the educational institution with parents of students for creation of favorable conditions for training and education of youth, their formation as a person and a specialist in the future is substantiated. It is noted that today's pedagogical science brings to the fore the problem of the competence approach

in education, especially in professional higher and professional higher education. Described various techniques and methods of pedagogical activity of the curator of the study group in the process of socialization of the individual in society in general and in the student environment in particular.

Keywords: *competence, socialization, pedagogy of cooperation, interaction, generation Z, features of information assimilation, professional competences.*

Вступ. В системі освіти України сталися докорінні зміни – взято курс на гуманізацію та демократизацію, соціалізацію особистості та формування її як найбільшої цінності суспільства. Особливістю підліткового віку є наявність у студентів потреби у спілкуванні з дорослими та однолітками, в спільній діяльності з ними. Сьогоднішньому поколінню Z простіше спілкуватись через екрани різноманітних пристроїв: смартфонів, ноутбуків, відеокамер. А от формування соціальної компетентності відбувається тільки в процесі соціально значимої діяльності в колективі. Кожен член колективу входить у суспільство тільки через діяльність та взаємодію в колективі чи то академічної навчальної групи, чи предметного гуртка, чи іншої спільноти.

Сформованість у особистості студента соціальної компетентності є результатом активної групової і колективної навчальної та позанавчальної діяльності. До того ж, активна участь молоді людини у навчальній діяльності є базисом формування й інших ключових компетентностей і в першу чергу – професійних, як майбутнього фахівця залізничного транспорту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показує аналіз науково-педагогічної літератури, питання соціалізації учнів старшої школи та студентської молоді завжди є актуальним. Кожне покоління має свої особливості та відмінності. «Теорія поколінь», у якій вперше було вжито термін «покоління Z», охарактеризовано його основні риси, розроблена в 1991 році американськими вченими Н. Хоувом та В. Штраусом [2].

Різні аспекти та шляхи формування соціальної компетентності підлітків висвітлюються в працях М. Гончарової-Горянської, С. Бахтеєва, М. Докторович, Т.Кондратової, Н. Сажиної та ін. У дослідженнях цих авторів розкрито сутність поняття «соціальна компетентність» та визначені її складові. Однак питання обґрунтування психолого-педагогічних умов формування соціальної компетентності у процесі партнерської співпраці навчального закладу, куратора академічної навчальної групи та родини залишаються недостатньо розробленими.

На сучасному етапі розвитку суспільства проблема формування соціальної компетентності підлітка є надзвичайно важливою, оскільки розвиток суспільства в значній мірі впливає на формування особистості людини, розвиток вмінь і навичок комунікативної діяльності.

Метою статті є: теоретично обґрунтувати способи формування соціальної компетентності підлітка у процесі партнерської співпраці педагогічного колективу взагалі і куратора навчальної групи зокрема та родини і батьків студента.

Виклад основного матеріалу. Наша молодь сьогодні – це те наше майбутнє, яке вже стоїть на порозі і стукає у двері. І ми, дорослі, маємо навчитись її приймати і розуміти.

Слова «нове покоління» в різних життєвих ситуаціях використовуються по-різному: іноді як привід для гордості та похвала, а інколи як докір і з великою часткою іронії. Але чи завжди ми розуміємо, яка ж вона насправді – сьогоднішня молодь? Адже кожне нове покоління відрізняється від попереднього, і досить суттєво.

Покоління Z народилося, коли Інтернет повністю ввійшов до повсякденного життя людини. До того ж, покоління Z – це перше покоління, що повністю народилося в епоху глобалізації та постмодернізму. Тепер доступ в Інтернет не обмежується лише користуванням домашнім комп'ютером і може бути доступним в будь-який момент завдяки ноутбукам з інтернет-модемами, планшетами, мобільним телефонам, смартфонам, смарт-годинникам. Для представників покоління Z характерне етичне споживання, підприємницькі амбіції, прогресивні погляди на різні теми – від освіти до статі, сприйняття інформації дозвано. І основна задача викладача та куратора навчальної групи – допомогти соціалізації цих особливих юнаків та дівчат у суспільство.

Сформовані компетентності людина використовує за потреби в різних контекстах, залежно від умов та потреб щодо здійснення різних видів діяльності. Для виконання окреслених завдань компетентна особа застосовує ті стратегії, які здаються їй найсприятливішими. До підвищення рівня компетентності людини веде управління власною діяльністю. Поняття «соціальна компетентність» є поєднанням двох термінів: «соціальний» походить від латинського «socialis» – товариський, суспільний, той, що належить суспільству, пов'язаний із життям та стосунками людей у суспільстві підсумків [1], та «compete» – досконале володіння справами, знаннями. Цю категорію понять можна трактувати як володіння соціальними повноваженнями, соціальними знаннями, наявність соціального авторитету або повним рівнем соціальної компетенції, що дозволяє існувати та діяти

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

у соціумі. Поняття «соціальна компетентність» вперше застосував у науковій літературі німецький вчений Г. Рот, який соціальну компетентність вважав одним із різновидів людської компетентності, що відображає взаємодію між людьми [5].

На думку М. Докторович, «соціальна компетентність» – це складне переплетення вмінь, знань та дій, орієнтованих та організованих у відповідності до навколишньої соціальної реальності, які відкривають та забезпечують можливість самореалізації у заданій системі [4]. Соціальна компетентність зумовлюється: вмінням орієнтуватися в соціальних ситуаціях; визначати особистісні особливості та емоційний стан інших; вмінням обирати адекватні способи спілкування з ними і реалізовувати їх у процесі взаємодії. Формування та розвиток соціальної компетентності підлітка є одним із головних завдань сучасної педагогіки і до розв'язання цього завдання мають залучатися батьки, оскільки соціальна компетентність стає однією з основних потреб сучасної людини [3]. І якраз її процес формування починається в підлітковому віці, тому партнерська співпраця педагогів та батьків така важлива.

Партнерська співпраця – це співробітництво навчального закладу та родини заради досягнення результату. Виховання як у сім'ї, так і в коледжі, має чітку спрямованість. Співпраця батьків та куратора групи є безперервною. Коледж у процесі повсякденного життя вчить батьків здійснювати процес виховання. Наше сучасне суспільство переживає соціальну та економічну кризу. Усе більше студентів опиняються у складній ситуації через зайнятість батьків на роботі, відсутність одного з батьків та ін. Ознака сучасної сім'ї – послаблення її основних функцій та неналежне виконання батьківських обов'язків. Особливої уваги потребують неповні сім'ї. 23,7% студентів групи, де автор є куратором, виховуються та проживають у сім'ях, які є неповними. Це ті, де батьки розлучені або один чи обоє батьків проживають і працюють за кордоном. Залишаючись без батьків, діти позбавляються належного батьківського виховання та опіки, що призводить до суттєвих психологічних змін у їх поведінці. Тому проблема дітей трудових мігрантів заслуговує окремої уваги. Також особливими у цьому плані є діти переселенців та тих батьків, які знаходяться у зоні АТО. Ці студенти вже пережили та продовжують переживати стресові ситуації. Надання їм емоційної підтримки є головним завданням куратора групи. Не менш важливим є залучення можливостей соціуму для адаптації таких дітей. Тут важливу роль відіграють: батьки (надають інформацію про особливості дитини, внутрішні ресурси, уподобання); педагоги та куратор групи (приділяють більше уваги таким студентам, помічають зміни); одногрупники (підтримка, залучення до гуртків); залучення у життя коледжу (екскурсії, секції, заходи).

Структуру соціальної компетентності особистості визначають такі компоненти: когнітивний, діяльнісний (уміння, навички), мотиваційно-ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання тощо) та рефлексивний. Формування цих складових вимагає постійної уваги куратора групи та всього педагогічного колективу коледжу. Для налагодження тісної співпраці педагогів та батьків застосовуються різноманітні форми роботи. Двічі протягом навчального року проводяться батьківські збори, щомісяця – засідання батьківського комітету, метою діяльності яких є доведення до кожного з батьків основних знань про методи виховання, профілактику шкідливих звичок, правопорушень, негативного впливу інформаційного середовища, проявів насилля та агресії в студентському середовищі, ефективне спрямування здібностей дитини в межах обраної професії. Спільно з батьками ми практикуємо туристичні походи, екскурсії на виробництво, святкування дня іменинника, відвідуємо театральні вистави та художні виставки, запрошуємо їх на виховні години та інші виховні заходи, залучаємо батьків до проведення майстер-класів, благодійних акцій, флеш-мобів, волонтерської діяльності.

Зусилля всього педагогічного колективу коледжу та кураторів академічних навчальних груп спрямовані на розвиток навчального закладу та вдосконалення навчально-виховного процесу, підвищення ролі громадськості у вирішенні питань, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу.

Висновки. Отже, період навчання студента у коледжі є важливим з точки зору формування усіх життєво важливих ключових компетентностей, серед яких соціальна посідає чільне місце. Важливість цієї компетентності полягає у її здатності виховати зі студента справжнього громадянина і адаптувати його у суспільному середовищі. Одночасне консолідоване спрямування зусиль усіх учасників виховного процесу дає найбільш помітний ефективний результат. Студенти, що будуть виховані у такій партнерській взаємодії, стануть у майбутньому соціально активними членами суспільства та гарними фахівцями залізничного транспорту.

1. Бех І.Д. Професійно-особистісна компетентність педагога у контексті гуманістичної особистісно орієнтованої освіти // Наукові вісники. Серія: Педагогіка і психологія / Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського.-Вінниця, 2002.-вип.6, ч.1-С.13-19.
2. Великий тлумачний словник української мови під ред. В.Т.Бусел.-К.: Ірпінь.-2003.-1720 с.
3. Гончарова-Горянська М.С. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів/ М.С. Гончарова-Горянська// Рідна школа.-2004.-№7-8.
4. Докторович М.О. Соціальна компетентність як наукова проблема/ М.О. Докторович // Психологія і суспільство.-2009.-№3- С.144-147.
5. Сірко Р.Л. Формування соціальної компетентності особистості: 13.00.14 дис. канд. пед. наук: / Р.Л.Сірко.-Запоріжжя, 2014.-250 с.

УДК 377.4

В.В.Кучерявенко

майстер виробничого навчання другої категорії

Державний професійно-технічний навчальний заклад «Мазурівський аграрний центр професійно-технічної освіти»

МІЖПРЕДМЕТНИЙ ПОЗАКЛАСНИЙ ЗАХІД ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті відзначено актуальність реалізації професійної спрямованості загальноосвітніх предметів. Доведено ефективність міжпредметних зв'язків під час проведення позакласних заходів. Запропоновано сценарій міжпредметного позакласного заходу «У нас сьогодні 8 уроків».

Ключові слова: загальноосвітня підготовка, міжпредметні зв'язки, міжпредметний позакласний захід.

V.V. KUCHERIAVENKO INTERDISCIPLINE EXTRACURRICULAR ACTIVITY AS ONE OF THE WAYS OF INTERRELATIONSHIP OF GENERAL EDUCATION AND PROFESSIONAL TRAINING

Abstract: The statute indicates the relevance of the implementation of the professional directing of the foreign objects. The efficiency of the interdisciplinary links has been brought to the attention of the hour of the last calls. The script of the interdisciplinary post-entry call «We have 8 lessonstoday» has been proponated.

Key words: preschool education, inter-subject links, inter-subject post-entry.

Вступ. У процесі формування системи знань учнів із будь-якої професії велике значення мають міжпредметні зв'язки, оскільки при вирішенні багатьох виробничих питань необхідні комплексні знання. Наприклад, механізатору в сільськогосподарському виробництві при використанні будь-якої технологічної операції потрібні знання не лише з професійної, а й із загальноосвітньої підготовки. Для освоєння професії тракториста необхідні ґрунтовні знання з фізики, хімії, біології, математики, а також інших загальноосвітніх предметів, які сприяють засвоєнню спеціальних знань, вмінь та навички.

За сучасних умов загальноосвітні дисципліни є базисом для підготовки майбутнього кваліфікованого робітника, а реалізація вимог професійної спрямованості при їх вивченні особливо актуальна [1, с.2]. Тож вивчення загальноосвітніх і професійних предметів без зв'язку між собою сьогодні неможливе [2, с.5].

Взаємозв'язок загальноосвітньої і професійної підготовки можна забезпечити як під час уроків, так і під час міжпредметних позакласних заходів.

Позакласна робота відкриває додаткові можливості для здійснення міжпредметних зв'язків, які стимулюють самоосвітню діяльність учнів, їх звернення до додаткової літератури, повторення навчального матеріалу з різних дисциплін під новим кутом зору, розширення кругозору в результаті організованого спілкування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема міжпредметних зв'язків цікавила педагогів ще в далекому минулому. Я. А. Коменський, К. Д. Ушинський, В. Ф. Одоєвський та багато інших підкреслювали необхідність взаємозв'язків між навчальними предметами для відображення цілісної картини природи «в голові учня», для правильного світорозуміння.

Тому **мета статті** – довести, що міжпредметні позакласні заходи поглиблюють й розширюють знання, уміння і практичні навички учнів, набуті у процесі навчання; розвивають мислення, кмітливість, здатність до узагальнень, відкриттів нових знань; а головне – підвищують інтерес до навчання, залучають учнів до цікавих занять.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Виклад основного матеріалу. Основними завданнями міжпредметних позакласних заходів, які проводяться в Державному професійно-технічному навчальному закладі «Мазурівський аграрний центр професійно-технічної освіти», є формування креативності, вміння працювати у команді, проектного мислення, аналітичних здібностей, різних видів компетентностей, здатності до самонавчання, що забезпечують успішність особистісного, професійного та майбутнього кар'єрного зростання молоді.

Пропонуємо сценарій міжпредметного позакласного заходу – гри-конкурсу «**У нас сьогодні вісім уроків**», який був проведений у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Мазурівський аграрний центр професійно-технічної освіти» у групах учнів, які навчаються за професією «Тракторист-машиніст сільськогосподарського виробництва».

Мета заходу: переконати учнів у важливості загальноосвітніх знань, довести їх взаємозв'язок зі спеціальними дисциплінами; виявити найкращих знавців загальноосвітніх предметів та спеціальних дисциплін; виховувати інтерес до навчання, бажання здобувати знання.

Обладнання: розклад уроків, дзвоник, таблиця «Сільськогосподарські рослини», чорна скринька з набором с/г культур, набір пробірок із мінеральними добривами, роздавальний матеріал (запитання з фізики, задачі з математики, завдання з української та англійської мов, задача із правознавства).

Майстер в/н. Добрий усім день! Сьогодні я пропоную вам побувати в незвичайному навчальному закладі. Ми позмагаємось у гри-конкурсі «У нас сьогодні вісім уроків». Усі вісім уроків ми проведемо без перерв. Оскільки наш навчальний заклад незвичайний, то й 12-тибальної системи оцінювання в ньому не буде. Замість максимальних 12 балів за кожне правильно виконане завдання ви отримаєте максимальних 6 балів. Для гри нам необхідно по 6 учасників з групи №11 та з групи № 12. *Із залу виходять учасники гри-конкурсу і займають ігрові місця.*

Майстер в/н (звертається до учасників гри-конкурсу). А хто будуть ваші викладачі – ви дізнаєтесь після того, як пролунає дзвінок на перший урок.

Ознайомтеся з розкладом уроків:

1. Біологія
2. Фізика
3. Хімія
4. Математика
5. Технології
6. Українська мова
7. Іноземна мова
8. Правознавство

Бажаю Вам гарного настрою, щирої посмішки, наснаги в роботі й гарних оцінок. *Лунає дзвінок.*

БІОЛОГІЯ *До класу заходить викладач (1-й учень).*

Викладач. Добрий день! Зараз у нас урок біології. Тема уроку: «Сільськогосподарські культури». Ваше завдання – заповнити таблицю. Час виконання – 3 хв.

*Таблиця 1
Сільськогосподарські рослини*

<u>Назва сільськогосподарської групи</u>	<u>Приклад рослин</u>
Овочеві культури	
Зернові культури	
Олійні культури	
Кормові культури	
Зернобобові культури	
Технічні культури	

Конкурс «Чорна скринька». Під музичний запис учень вносить чорну скриньку. За описом, який пропонує викладач, кожному учаснику гри необхідно відгадати одну рослину, що міститься в «чорній скриньці» (правильна відповідь – 1 бал).

1. Цій «універсальній» рослині з родини Бобові пророкують велике майбутнє.
2. Це рослина з родини Злакових дає крупу не лише нам, людям, а й курчатам.
3. Назва цього культурного злаку заховалася у назві обласного центру України.
4. Цю рослину помірного поясу вирощують для отримання тканин.
5. Ця рослина родини Лободових. Як не дивно, людина спочатку оцінила смак листя і вже потім коренеплоди.

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

6.Цю рослину поміщали в саркофаги разом із муміями, вірили в чудодійну силу амулетів, зроблених з неї.

7.Ще Піфагор, який обожнював цей овоч, займався його розведенням і селекцією. Кук не відкрив би Гаваї, адже його команда рятувалася з допомогою цього овочу від цинги.

8.Вартість цього овочу, вирощеного за рік на планеті, більша за вартість видобутого дорогоцінного металу. Спочатку його сприймали як декоративну рослину, потім намагалися варити варення з «вершків» – ягід.

9.Римські поети і прозаїки присвячували цьому овочу хвалебні твори, іменуючи його «королевою овочів».

10.Мало кому відомо, що згідно з ботанічною класифікацією плоди цього овочу – ягода.

11.Це дуже корисна рослина. Вона є природним засобом проти різних інфекцій.

12.Для людини досить з'їсти половину стручка цього овочу без насіння, щоб поповнити запас вітаміну С на добу.

Підбиття підсумків.

Викладач. На цьому урок біології закінчено. До побачення! *Лунає дзвінок.*

ФІЗИКА До класу заходить викладач (2-й учень).

Викладач. Добрий день! Проведемо урок фізики, темою якого є узагальнення та систематизація вивченого.

Конкурс «Мозковий штурм» (правильна відповідь – 1 бал; відповідає той, хто перший підняв руку; по 6 запитань – кожній команді).

1. Яке фізичне явище лежить в основі утворення пальної суміші в центрі дизельного двигуна?

2. Яким явищем зумовлено переміщення мінеральних та органічних добрив у ґрунтах?

3. Чому не рекомендується знаходитися поблизу поля, обробленого отрутохімікатами?

4. Навіщо за місяць до осінньої оранки лущать стерню?

5. Як впливає зміна вологості повітря на вологість повітря (за умови, що опадів не було)?

6. Коли стартер краще «бере» – взимку чи влітку?

7. Коли трактор втрачає більше палива – під час їзди із зупинками чи без зупинок?

8. Коли струм у стартері більший: у момент розмикання чи тоді, коли він набирає обертів?

9. З якою метою скло фар тракторів та автомобілів роблять рифленим?

10. Яким чином досягається найбільш можлива потужність двигуна?

11. Чому ККД теплових двигунів влітку трохи менший, ніж взимку?

12. Чому культивация чи прополка с/г культур іноді називається «сухим поливом»? *Підбиття підсумків.*

Викладач. Урок фізики закінчено. До побачення! *Лунає дзвінок.*

ХІМІЯ До класу заходить викладач (3-й учень).

Викладач. Добрий день! Зараз у нас урок хімії. Тема нашого уроку – «Мінеральні добрива». Ваше завдання – визначити вид мінеральних добрив. **Конкурс «Впізнай мене»** (добрива пропонуються у пробірках). За кожен правильно названий вид добрива – 1 бал. *Підбиття підсумків.*

Викладач. На цьому урок хімії закінчено. До побачення! *Лунає дзвінок.*

МАТЕМАТИКА До класу заходить викладач (4-й учень).

Викладач. Добрий день! Проведемо урок математики.

Конкурс «Розв'язи задачу».

1. Тракторист, рухаючись зі швидкістю 15 км/год, тягне за собою дискову сівалку з робочою шириною захвату 6 м. Скільки гектарів можна засіяти у такий спосіб за 8-годинний робочий день?

2. Фірма «Агросоюз» засіяла горохом 80 га поля, що становить $\frac{4}{5}$ площі засіяної гречкою. Яку площу засіяли гречкою?

3. З 12 га зібрали 108 ц гречки, а з 6 га – 72 ц. Знайди середню врожайність гречки на цих ділянках. *Підбиття підсумків. Звучить дзвінок.*

ТЕХНОЛОГІЇ До класу заходить викладач (5-й учень).

Викладач. Добрий день! Ми проведемо урок технологій на тему «Технічний рисунок». Завдання для команд – намалювати технічний рисунок трактора.

Підбиття підсумків.

Викладач. На цьому урок технологій закінчено. До побачення!

Майстер в.н. А ось, до речі, й дзвінок. Лунає дзвінок. Ну що ж, бажаю успіхів у навчанні. А ми продовжуємо нашу гру і зараз у вас – наступний урок.

УКРАЇНСЬКА МОВА До класу заходить викладач (6-й учень).

Викладач. Добрий день! Зараз у нас урок української мови. Тема нашого уроку «Лексичні помилки».

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Гра «Я – редактор». Відредагуйте речення.

1. В Україні жнива традиційно розпочинаються в липні місяці. 2. Для капітального ремонту нам підійде любий матеріал. 3. Син здав екзамен на відмінно, і не дивно, адже всі його відповіді вірні. 4. Виробнича практика розпочнеться рівно через місяць. 5. Під вагою вантажу причіп покривився на бік. 6. Я всю неділю бив байдики, а на вихідних заходився працювати.

Перевірка завдання. Підбиття підсумків.

Викладач. На цьому урок української мови закінчено. До побачення!

Майстер в/н. Продовжимо заняття в нашому незвичайному навчальному закладі. Звучить дзвінок.

ІНОЗЕМНА МОВА До класу заходить викладач (7-й учень).

Викладач. Good afternoon! We'll check knowledge in modification. You have cards with the types of the gear and the names of technics. Match modifications with the names.

Matching

Group 1 Group 2

Таблиця 2

UMZ-6	Narrow	CZF 36	Tractor
PKC-6	Mover	T-150R	Plow
KKP-3	Beet Harvester	GBP6	Cultivator
E30-2	Plow	PN3-35	Seeder, Sower
PLN-4-35	Combine Harvester	KPC-4	Tractor
BDT-7	Tractor	DT-75	Rake

Finishing the sentences

Group 1. Tractor is used for... Harrow is used for... Plow .

Group 2. Cultivator is used for... Rake is used for... Seeder is used for...

Підбиття підсумків.

Викладач. The lesson is over. Goodbye.

ПРАВОЗНАВСТВО До класу заходить викладач (8-й учень).

ВИКЛАДАЧ. Добрий день! Розпочинаємо наш останній урок, тема якого «Юридична відповідальність».

Конкурс «Юридичний практикум».

Керівник агрофірми «Наша земля» прийняв на роботу Ковалю М.С. трактористом. Через місяць Ковалю М.С. звільнили, звинувативши в крадіжці. Проте свідків крадіжки не було, кримінальна справа не порушувалася. Чи законні дії роботодавця? Відповідь аргументуйте. Підбиття підсумків.

Викладач. На цьому урок правознавства закінчено. До побачення!

Підбиття підсумків гри-конкурсу «У нас сьогодні 8 уроків».

Майстер в/н. Закінчився останній урок у нашому незвичайному навчальному закладі. Настав час привітати переможців. Це команда ____ групи. Бажаю всім тепла, гарного настрою, радості. Хочеться побажати учням відмінних оцінок, але вже на уроках у справжньому навчальному закладі. До побачення!

Висновки. Отже, ефективність міжпредметних позакласних заходів полягає в закріпленні, розширенні і поглибленні знань, отриманих на уроках, підвищенні пізнавальної активності учнів, їх інтересу до навчання. Такі заходи забезпечують тісний зв'язок навчальної та позакласної роботи, загальноосвітніх предметів та спеціальних дисциплін. Під час гри-конкурсу «У нас сьогодні вісім уроків», проведеного в Мазурівському АЦ ПТО, панувала атмосфера командної роботи, здорової конкуренції, азарту та гарного настрою. Задоволення від проведеного заходу одержали не лише учасники гри-конкурсу, а й присутні педагогічні працівники та учні.

Список використаних джерел

1. Герлянд Т.М. Використання міжпредметних зв'язків у загальноосвітній підготовці майбутніх кваліфікованих робітників: експериментальний аспект / Т. М. Герлянд // Науковий огляд. – 2017. – № 10(42). – 6с.

2. Очеретяна Н.М. Міжпредметні зв'язки в навчальному процесі професійно-технічних закладів освіти (методичні рекомендації) / Н.М. Очеретяна. – Ужгород: Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, 2016. – С.5.

УДК 377.015

В.М. Лупол

викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії
Державний навчальний заклад «Крижопільський професійний
будівельний ліцей»

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ В ЗП(ПТ)О

Анотація. У статті розглянуто значення уроків літератури рідного краю у формуванні мистецьких

та естетичних уподобань та прищепленні високих естетичних смаків майбутнього покоління, вихованні почуття прекрасного, становленні майбутнього громадянина-патріота України.

Ключові слова: уроки літератури рідного краю, патріотизм, художні смаки, мистецтво слова, літературне краєзнавство.

V.M. LUPOL PECULIARITIES OF STUDYING LITERATURE OF THE NATIVE LAND IN THE STATE EDUCATIONAL INSTITUTION «KRIZHOPIL PROFESSIONAL BUILDING LYCEUM»

Annotation. *The article considers the importance of lessons of literature of the native land in the formation of artistic and aesthetic preferences and instilling high aesthetic tastes in the future generation, educating a sense of beauty, becoming a future citizen-patriot of Ukraine.*

Key words: *lessons of literature of the native land, patriotism, artistic tastes, art of words, literary local lore.*

Вступ. В умовах сьогодення у системі професійної (професійно-технічної) освіти уроки української словесності спрямовані на підвищення результативності навчально-виховного процесу та збагачення максимально розумової активності учнів. Сьогодні ми все частіше звертаємося до історії рідних місць, намагаємося глибше і всебічно її пізнати. Уроки літератури рідного краю покликані виховувати в учнів любов до рідного слова, до джерел народної творчості, які живлять нашу літературу та нашу історію, формують художні смаки учнів та почуття прекрасного. Це найкращий засіб патріотичного виховання, засіб поглиблення знань із літератури і розвитку пізнавальних інтересів учнів.

Уроки літератури рідного краю є невід'ємною складовою навчання і виховання учнів ЗП(ПТ) О. На цих уроках учні мають змогу досягнути глибини і сутність спадщини митців рідного краю, сприймати і цінувати їх мистецький набуток, почувати гордість за творчих людей, славних краян. Безсумнівно, що такі уроки допомагають у розвитку літературної освіти учнів, наближають до розуміння особливостей літературного процесу та специфіки художньої творчості, активізують читацькі інтереси, формують навички пошуково-дослідницької діяльності.

Метою української літератури є виховання національно свідомого громадянина України, формування й утвердження національних та загальнолюдських цінностей. Тому вивчення літератури рідного краю має бути глибокозмістовним, із застосуванням особистісно-орієнтованих підходів, із проєкціями в сучасне життя. У літературне краєзнавство покладено правдиве слово про свій народ, про його споконвічне прагнення розбудувати Українську державу. Творчі зусилля кожного учителя спрямовані на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, формування патріотичних почуттів під час вивчення літератури рідного краю. Мета даних уроків – прилучити учнів до кращих надбань літератури рідного краю в контексті української класичної і сучасної літератури; пробудити патріотичні почуття, плекати вільну особистість, яка вміє самовиражатися, шанує історичне минуле та сучасне регіону.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання про необхідність впровадження уроків літературного краю в освітній процес порушували у наукових працях сучасні учені методисти: Н. Й. Волошина, В. Я. Неділько, С. О. Пульгер, Б. І. Степанишин та інші.

Метою статті є висвітлення особливостей проведення занять з літератури рідного краю у ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей», а саме залученні ліцеїстів до літературної скарбниці чарівного Поділля, Вінниччини, Крижопілля.

Виклад основного матеріалу. Важливою складовою національної культури для кожного народу є виховання підростаючого покоління, яке повинне виховуватися на ідеях українського слова. На уроках літератури рідного краю ліцеїсти вибирають твори, які їм до душі. Основою кожного такого заняття є патріотизм: любов до України починається з любові до малої батьківщини, поваги до її культури.

«Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється, ожива, як їх почує!», – говорив до нас Тарас Шевченко. Це щось прекрасне, без чого просто не можна жити. Поезія вчить цінувати дружбу, ніколи не здаватися, вчить відстоювати свої права, любити Батьківщину. Вона промовляє сильним голосом Шевченка і Франка, ніжними устами Ліни Костенко і Лесі Українки. Поезія вчить жити. Слово – це сама людина. Нас зіткано зі слів. Вони єдина наша реальність, принаймі єдине свідчення того, що ми існуємо. Без мови немає ні думки, ні того, про що мислити; і перше, що робить людина, стикаючись з чимось незнайомим, – присвоює йому ім'я, називає його.

У сучасній педагогічній науці загальноприйнятою є думка, що з усіх літературних родів найглибше впливає на формування духовного світу людини лірика. «Багатство і благородство почуттів підлітків, – писав Сухомлинський, – немислиме без співпереживання найтонших порухів

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти людської душі, які являють собою духовне багатство і надбання людства».

Про великий виховний вплив говорять і інші вчені. На думку Є Пасічника, «ліричні твори містять у собі великі можливості для формування людини».

Вінниччина – щедра, багата літературними талантами земля. Вона є батьківщиною класика української літератури Михайла Коцюбинського, російського поета Миколи Некрасова, польського романіста Ярослава Івашкевича, майстра українського гумору Степана Руданського, літописця подільського краю Михайла Стельмаха, поета-дисидента Василя Стуса, письменника-мандрівника Миколи Трублаїні, романіста-фронтовика Василя Земляка. Якщо українці – нація поетів, то Вінниччина – один із осередків поетичної України. Не можливо уявити сучасну українську літературу без творів письменників-земляків: Євгена Гуцала, Анатолія Бортняка, Володимира Забаштанського, Андрія М'ястківського, Ніни Гнатюк, Ганни Чубач, Галини Тарасюк, Григорія Усача, Миколи Луківа, Василя Кобця, Анатолія Гарматюка, Михайла Каменюка, Наталки Поклад, Валентини Сторожук, Тетяни Яковенко...

На уроках літератури рідного краю учні ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей» знайомляться також із творчістю поетеси Крижопільського краю Наталії Іванівни Струтинської, яка є членом Спілки письменників України з 2005 року. Вони поринають в таїну художнього слова поетеси і нехай поезія допоможе нам збагнути суть проблеми: Що таке життя? У чому його сенс? Як не розмінятися на дрібниці? Хто ми в очах світу? Яку маємо вартість? Чи так живемо? (рис.1).

Фото.1. Струтинська Н.І.

Народилася Наталя Іванівна в селі Заболотне Крижопільського району. Тематика її творів багата й різноманітна. Перший свій дитячий вірш написала Наталя Струтинська у шестирічному віці. З 1977 по 1981 рік навчалася у Вінницькому педінституті на філологічному факультеті (українське відділення). Нині Н.І. Струтинська працює вчителькою рідної мови та літератури в Крижопільській СЗОШ І-ІІІ ст. №2. Перша поетична збірка Наталії Іванівни – «Для душ». Потім побачили світ ще дві збірки віршів: «Освідчення», «Прогулянка під дощем». Легкою, але впевненою ходою йдуть її вірші до читача. У своїй поезії вона постала патріоткою, надзвичайно ліричною, мрійливою натурою. Кожен вірш поетеси («Одкровення», «Якась я нині зовсім не святкова», «Мальви», «Осінній настрій») – це доля людини.

У поетеси є багато поезій, присвячених рідному краю, людям, які там проживають. Це такі як: «Краю мій, терплячий мій народе», «Новорічне», «Польові квіти», «О.Д.– кохання», «На святвечір», «Розсипалось намисто Коляди», «Ніколи Україну не покину». Наталя Іванівна написала вірші про Україну, про нас, українців.

Ми ж українці!
Пані і панове!
Сестрице і брате!
Слухайте серцем,
Щось маю казати:
Годі вже бавитись
У вечорниці, –
Їсти вареники
І паляниці.
Треба трудитися
до сьомого поту –
Час бо настав
для важкої роботи.
Руки свої прикладіть
до землиці,

Воду беріть із нової криниці
Мову свою вбережіть
від напасті.
Пісні народній
не дайте пропасти!
Пані й панове!
Гуртом, поодинці, –
Ми українці!
А проміняли свої вишиванки
На закордонні
«варені» вдяганки,
І дукачі,
І намисто – з нудьги –
На золотії
важкі ланцюги...
Пані й панове!
Шановна громадо!
Скільки це гризтися можна
за владу?!
Топимось ми
в павутинні гріховнім,
Душить нас нині
Чорнобиль духовний,
Стронцій, мов привид,
В воді і на суші –
Не допустімо його
в наші душі!
Пані й панове!
Тож будьмо відверті –
Ви заблукали
В страшній круговерті...
Криза чи біль?
А яка їм відгадка?
Як подивитись
у вічі нащадкам?
Пані й панове!
Громадо єдина!
Ми ж – Україна!
Велика родина!

Краю мій, терплячий мій народе...

Краю мій, терплячий мій народе!
Чим ти завинив і перед ким?
Хто тобою нині верховодить,
Хто йому дав право, хто такий?

Хто й кому дав право зневажати
Матерів, дітей, людей старих?
Думаю, доречно нагадати,
Що чинить таке – смертельний гріх!

Кажуть, що не в моді нині правда,
Що тепер вона – найбільше з див.
Кажуть, що така в народі влада,
На яку він сам і заслужив...

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

З цим згодитись я ніяк не можу:
Досить психології раба!
Все ти бачиш, справедливий Боже?
Ми ж – народ, а не якась юрба!

Вірю, що прийде така Месія,
Україну виведе із тьми.
І тоді ніхто вже не посміє
Збиткуватись тяжко над людьми!

***

Ніколи Україну не покину,
Хоч важко нині – це я не забула.
Білява айстра в такт мені кивнула.
Пелюстку загубивши, мов пір'їну.
Ніколи я не зраджу Україну!
Ніколи Україну не покину...
Навіть тоді, коли за неї згину,
Я просто перевтілюся в калину.
Та не залишу ньеньку-Україну.

Рідна домівка – лагідна пристань наших душ, оспівана у ніжній та щирій українській пісні. До рідного дому повертаємося з далеких доріг, несемо до нього свої радощі, сумніви й печалі. Тому Н.Струтинська написала рядки, присвячені отчому порогу.

***

Коли рушаєш у дорогу
Або збираєшся в політ, –
Вклонюся отчому порогу,
А ще оглянься від воріт...
Коли прощаєшся з землею
Своїх дідів, свої батьків,
Стань на коліна перед нею
І ти почуєш ніжний спів,
Коли прощаєшся з землею...
Вона тебе благословляє
Своєю піснею у путь...
Вона тобі добра бажає,
Говорить тихо: «Щедрий будь...»
Земля тебе благословляє...
Коли рушаєш у дорогу
Або збираєшся в політ, –
Вклонися отчому порогу,
А ще – оглянься від воріт,
Коли рушаєш у дорогу...

Наталія Іванівна є частим гостем на уроках літератури рідного краю у ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей», яка декламує свої вірші, розповідає про себе, ділиться з учнями задумками, історіями написання творів. Ліцеїсти читають власні твори. Під час цих зустрічей учні мають нагоду зрозуміти психологію творчості поетеси, зазирнути у творчу лабораторію письменника, осмислити процес творення мистецтва слова.

Цікаво проходять уроки, коли ліцеїсти знайомляться із творчістю земляка Миколи Яковича Завального, який народився 1 січня 1947 року в с. Крикливець Крижопільського району. Від природи Микола Якович наділений талантом поета і художника. З-під його пера вийшли з друку 8 поетичних збірок, 3 книги гумору та сатири і 3 книги прози. Віршує він з дитинства. Перша публікація в армійській газеті «Страж Балтики» (1968). Автор понад двох десятків книг прози, поезії, гумору, віршів для дітей. Його твори надруковані у журналах «Україна», «Прапор», «Соціалістична культура», газетах «Літературна Україна», «Сільські вісті», Лауреат премії імені А.М'ястківського (2003) (фото 2).

Фото 2. Завальний М.Я.

Наша українська мова – це золота скарбниця душі народної, з якої ми виростаємо, якою живемо й завдяки якій маємо величне право й високу гордість іменуватися народом України. Мова – це душа народу. Ось так пише про рідну мову Микола Якович:

Українська мова

Найцінніший скарб – рідна мова
У людини на вічні віки
І найпершим було її слово,
А після життя і роки.

Найніжнішою – є українська,
Мова древня і рідна моя,
Вона лине з Карпат до Курільська,
Наче пісня дзвінка ручая.

Й завітає вона до нас знову –
Я зустріну кохану в гаю,
В рідній мові знайду аж два слова –
Неповторних «Кохаю, люблю...»

Історія України завжди манить до себе творчих людей. Життя видатних історичних постатей є загадкою для нас. Тому їм присвячено чимало романів, повістей, оповідань та віршованих рядків. Микола Завальний не є винятком.

Фото 1. Урок літератури рідного краю. Зустріч із М.Я.Завальним

Переяславська рада

Дзвонили дзвони і гули гармати
У Переяславі давнім із віків.
І на майдані – пітерські солдати,
І козаки з розмаєм бунчуків.

Стрічав Богдан з Московії сусідів
Із вірою, що це його брати,
Хоча й пихатість їхню ненавидів,
Але до згоди треба шлях знайти.

І підписав із ними він Угода,
Щоб спільно бити грізних ворогів,
І захищать обох своїх народів,
І жити в дружбі багато ще років.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Не знав Богдан, що підписав неволю
Й москаль злукавить, брехнею обведе,
Зведе Україну у нещасливу долю
І по волі лунко прогуде.

Козаки не впадуть на коліна

Після битви в Полтаві Петро
Зажадав, щоби на колінах
Козаки попросили його –
Пробачити за Україну,
Що Мазепа хотів від'єднать,
Тому і звернувся до Карла,
Аби неньку в москвичів забрать
Із неволі, знуцання і кари.
І Петро вщент Батурин спалив –
Козацьку столицю й святиню,
Та Богун йому відповів –
Козаки не впадуть на коліна...

...Я би теж не відступив
І не став перед ним на коліна,
І на крок би його не пустив
В рідну мою Україну.

У ліцеї працюють літературні гуртки («Дивослово», «Золотий гомін»), де здобувачі освіти збирають цікаві матеріали про письменників рідного краю, підтримують постійні зв'язки з місцевими аматорами, організують із ними зустрічі, виставки їх творів (збірок), виготовляють альбоми та стенди, присвячені їх життю і творчості.

Фото.2. Літературна вітальня (зустріч з М.Завальним)

Фото 3. Урок літератури рідного краю, присвячений 85-ій річниці з Дня народження А. М'ястківського

Висновки. Таким чином, заняття з літератури рідного краю є невід'ємною частиною курсу української літератури: вони наближають учнів до їхньої малої батьківщини, дають можливість пишатися тими, хто живе зовсім поруч, спонукають до самостійної творчої діяльності.

Отже, вивчати твори письменників-земляків корисно і цікаво, бо вони приваблюють читачів і різноманітністю тематики, і стилем, і художніми манерами, і широким жанровим діапазоном. Твори місцевих аматорів дадуть змогу ліцеїстам краще і повніше дізнатися про історичне минуле нашого краю, про наших предків, про видатних людей краю, ближче відчутти красу рідної природи.

Список використаних джерел

1. Бугрій В. С. Краєзнавча робота як засіб розвитку пізнавальних можливостей учнів загальноосвітніх шкіл України. / В.С. Бугрій Педагогічний альманах: Зб. наук. пр. Херсон: РІПО – 2010. – Випуск 7. – С. 260-264.
2. Гуняк М. Можливості літератури рідного краю. Українська мова та література / М. Гуняк – 2002. № 40. – С. 3-4.
3. Дем'янчук Г.С. Українське краєзнавство: сторінки історії. / Г. С. Дем'янчук – К.: Просвіта, – 293 с.
4. Енциклопедія сучасної України (ЕСУ) 2014. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://esu.com.ua> – Назва з екрану.
5. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді. [Електронний ресурс] – Режим доступу: gov.ua/.../konceptsiya-nacjonalno-patriotichnogo-vihovan... – Назва з екрану.
6. Лисенко А. В. Роль і місце літературного краєзнавства у процесі відродження національної школи. Зб. наук. ст. «Літературне краєзнавство: проблеми, пошуки, перспективи». / А.В. Лисенко – Полтава: ПДПУ, 2002. – С. 131-138.
7. Самойленко Г. В. Краєзнавство культурно-мистецьке та літературне: навч. посібн. / Г.В. Самойленко – Ніжин: НДПУ, 2001. – 150 с.
8. Уроки літератури рідного краю. Українська література. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrlit.net/article/39.htm – Назва з екрану.
9. Шляхова В. Українознавчі засади сучасної мовної освіти. / В. Шляхова - [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ualogos.kiev.ua/fulltext.html?id=1826> – Назва з екрану.

УДК 378. 371

О.В. Мусій

викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії
Вінницький транспортний коледж

ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ

Анотація. У статті розкрито зміст та особливості роботи з обдарованою молоддю, визначено педагогічні умови, форми і методи роботи з обдарованими здобувачами освіти у освітньому процесі закладу фахової передвищої освіти.

Ключові слова: обдарованість, здібності, досвід, робота з обдарованою молоддю.

O.V. MUSIY EXPERIENCE AND FEATURES OF WORKING WITH GIFTED YOUTH

Abstract. The article reveals the content and features of work with gifted youth, defines the pedagogical conditions, forms and methods of working with gifted students in the educational process of the institution of professional higher education.

Keywords: giftedness, abilities, experience, work with gifted youth

Вступ. Розбудова державності в Україні зумовила нові тенденції в розвитку освіти, з'явилася нагальна потреба суспільства у творчих, діяльних, обдарованих, інтелектуально, творчо і духовно розвинених громадян. Україні потрібні молоді кадри високої кваліфікації. Звідси, одним із пріоритетних завдань сучасної освітньої системи є звернення уваги педагогічної науки і громадськості до удосконалення роботи з обдарованими дітьми і молоддю, що передбачає розвиток здібностей особистості, її самовизначення, соціальну адаптацію та культурне становлення. Обдарована молодь – успішна держава:

«Ви можете і повинні творити власне майбутнє, бо якщо ви цього не зробите, хтось інший, безумовно, вас випередить».

Загальновідомо, що обдарована молодь – це майбутня еліта будь-якої країни у всіх сферах: це лідери, бізнесмени, науковці, митці, спортсмени. Відтак – це безпека, благополуччя і гордість нашої української держави. Серед пріоритетних напрямів реформування освіти є своєчасне виявлення обдарованості, забезпечення умов для розвитку талановитих дітей, а також удосконалення навчально-виховного процесу в закладах освіти з урахуванням особистих якостей, стану здоров'я, природних задатків людини [2].

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наприкінці XIX на початку XX століття П.Ф. Кацтерев, В.П. Вахтерев, А.Н. Острогорський, А.П. Модестов, Л.Ф. Зеленкевич, В.М. Екземплярський, Б.І. Грінченко та інші фахівці розробляли наукові й практичні основи діагностики, підтримки обдарованих дітей. У той час проводились конференції, створювались школи, накопичувався досвід, що став надбанням світової педагогіки.

Сучасні дослідники Ю.Гільбух, О. Зазимко, А. Запорожець, В. Красноголов, Н. Лейтес, О. Матюшкін, В. Моляко, М. Подд'яков, Г. Суворов, Д. Узнадзе, Ю. Юркевич та інші розглядають поняття «обдарованість», вивчають її особливості. У науковій літературі знаходять висвітлення такі аспекти проблеми обдарованості, як питання індивідуальних відмінностей обдарованих дітей (Б. Ананьєв, Л. Виготський, П. Гальперін); виділення сфер та видів обдарованості (Г. Бурменська, Ю. Гільбух, М. Гнатко, С. Гончаренко В. Слуцький); розвиток обдарованості на різних вікових етапах (В. Давидов, Д. Ельконін, Н. Лейтес, В. Паламарчук).

Мета статті полягає у виявленні та підтримці обдарованої молоді, з'ясуванні змісту та особливостей роботи з обдарованими дітьми, визначенні педагогічних умов роботи викладача з обдарованими дітьми у навчально-виховному процесі з виховання інтелектуально розвинутої людини з високими моральними якостями, стимулювання творчої праці студентів та викладачів, активізації пізнавальної діяльності, підвищення інтересу до вивчення економічних та ін. дисциплін, поширення інноваційних технологій серед викладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих результатів. Сьогодні навчання і виховання обдарованих дітей займає значне місце у державній освітній політиці України. Освітні інтереси цієї категорії студентів та їхні специфічні проблеми відстоюються на державному, обласних, районних та місцевих рівнях; розробляються державні, обласні, районні та місцеві програми для обдарованих і талановитих учнів; визначено комплекс психолого-педагогічних, організаційних, правових, науково-практичних заходів щодо розроблення і впровадження ефективних засобів та технологій пошуку, навчання, виховання й самовдосконалення обдарованих студентів, створення умов для їх розвитку, забезпечення соціально-правових гарантій. У відповідності до вищезазначеного, перспективними напрямками навчання і виховання обдарованих студентів Вінницького транспортного коледжу є: створення державної системи навчання, розроблення й впровадження механізмів їх державної підтримки; сприяння їх залученню до участі у всеукраїнських міжрегіональних олімпіадах, конкурсах, турах.

Для успішного розвитку обдарованої особистості необхідні наявність природних даних та відповідного середовища, в якому людина може успішно розвиватися [10, с. 51]. В останньому випадку важливого значення надається організації навчально-виховного процесу та навчання прийомів самостійної роботи, способів самоконтролю, дослідницької діяльності [7, с. 76]. Сприятливі можливості для розвитку обдарованих студентів надають гурткові форми навчання: рівень інтелектуальних здібностей, академічні досягнення [8, с. 31].

Обдарованість студентів може мати різні рівні, виміри, аспекти, що не дає можливості розробити якусь універсальну методіку роботи з обдарованими дітьми і вимагає досконалого вивчення й розуміння конкретного студента, вироблення та застосування до нього специфічних форм і методів навчання і виховання, розвитку його потенційних можливостей [4, с. 67].

Принципи, на які опираються викладачі економічних дисциплін Вінницького транспортного коледжу при реалізації визначених завдань, і які визначають гуманістичну філософію освіти:

- індивідуальне орієнтоване навчання К. Роджерса;
- гуманізація освіти В.Сухомлинського;
- самоактуалізація особистості Маслоу;
- глобальність полікультурної освіти;
- безперервність освіти упродовж усього життя;
- профільна диференціація;
- співтворчість учасників освітнього процесу;
- «школа життя» Ш. Амонашвілі;
- діалог культур, що походить від Сократа;
- «філософія серця» (Г.С.Сковорода, П.Д.Юркевич, М.В.Гоголь).

Розвитку особливості сприяє сучасна технічна база коледжу. В коледжі встановлено безлімітний Інтернет, комп'ютери з'єднано мережею. мультимедійне обладнання – з інтерактивною дошкою.

Для виконання задачі всебічного виховання обдарованих студентів спрямована робота залучення молоді до вивчення досягнень науки та пошуку ефективних шляхів застосування результатів наукових досліджень.

Щодо обдарованих студентів особливу увагу слід звернути на такі моменти:

1. Повне задоволення запитів у поглибленому вивченні предметів, навчальних дисциплін.
2. Створення умов для задоволення їх різнобічних пізнавальних інтересів і водночас для розвитку здібностей, виявлених у певній галузі діяльності.
3. Забезпечення можливостей для вияву творчості в навчальній і позанавчальній роботі.
4. Залучення їх до надання допомоги своїм одногрупникам у навчанні.
5. Запобігання розвитку в них переоцінки своїх можливостей, лінощів через систематичну недовантаженість.

Методи навчання обдарованих:

- самостійна робота;
- частково-пошуковий і дослідницькі підходи;
- методи стимулювання, активізації творчої діяльності;
- домашні завдання повинні бути творчими, диференційованими [7, с. 115].

Названі моменти в навчальних заняттях доповнюються студентам Вінницького транспортного коледжу системою позакласної роботи: виконанням студентами позанавчальних завдань, відвідуванням занять гуртка або участю в масових тематичних заходах (вечорах, оглядах, конкурсах, олімпіадах, зустрічами з ученими, відомими людьми тощо).

Значну роботу з розвитку навичок пошуково-дослідницької роботи творчої молоді проводять вчителі економічних дисциплін. Протягом останніх трьох навчальних років студенти навчального закладу взяли участь у Регіональному турі «Бізнесмен за три хвилини» Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької ідеї серед молоді та конкурсі «Кращий за професією». Дипломи учасника Регіонального туру «Бізнесмен за три хвилини» Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької ідеї серед молоді отримали студенти Вінницького транспортного коледжу за виконану роботу «Бізнес-план на тему «Бджільництво».

В 2018-2019 навчальному році – отримали призові місця за презентацію бізнес-планів у Регіональному турі «Бізнесмен за три хвилини» Всеукраїнського конкурсу бізнес-планів підприємницької ідеї серед молоді за бізнес-план на тему «Екологічна база відпочинку» та «Виготовлення дерев'яних вікон».

Висновки. Отже, сьогодні необхідно визнати, що система роботи з обдарованими учнями – один із пріоритетних напрямів роботи ЗВО, що вимагає вдосконалення науково-методичної роботи та освітнього процесу.

Обдаровані студенти характеризуються порівняно високим розвитком мислення, тривким запам'ятовуванням навчального матеріалу, розвинутими навичками самоконтролю в навчальній діяльності, високою працездатністю тощо, їм властива висока розумова активність, підвищена схильність до розумової діяльності, неординарність, свобода самовияву, багатство уяви, сформованість різних видів пам'яті, швидкість реакції, вміння піддавати сумніву і науковому осмисленню певні явища, стереотипи, догми.

Тому вони повинні мати сприятливі морально-психологічні умови для активної навчальної діяльності, виконуючи роботу більшу за обсягом та інтенсивністю.

Список використаних джерел

1. Анджейчак А. Психолого-педагогічні умови формування творчої особистості дитини в освітньо-виховних закладах / А. Анджейчак // *Обдарована дитина*. – 2000. – № 5. – С. 8-13.
2. Державна національна програма “Освіта” (Україна XXI століття). – К. : Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Кравцова О. *Форми та методи роботи з обдарованими дітьми на уроках та в позаурочний час* / О. Кравцова // *Обдарована дитина*. – 2010. – № 8. – С. 2-5.
4. Кушнір В. *Пошуки науково-практичних підходів у дослідженні феномену дитячої обдарованості* / В. Кушнір // *Рідна школа*. – 2009. – № 4. – С. 66-69.
5. Липова Л. *Специфіка навчання обдарованих дітей* / Л. Липова, Л. Морозова, Л. Луценко // *Рідна школа*. – 2003. – № 7. – С. 8-11.
6. Настенко Н. *Рекомендації щодо форм та методів роботи з обдарованими школярами* / Н. Настенко // *Завуч*. – 2000. – № 6. – С. 12-16.
7. *Робота з обдарованими дітьми* / М. О. Володарська, А. І. Настенко, О. М. Пілаєва, С. М. Полуніна, В. М. Сисоєва. – Х. : Вид. група “Основа”, 2010. – 190 с.
8. Теличко Н. В. *Американський досвід роботи з обдарованими дітьми в Україні* / Н. В. Теличко // *Обдарована дитина*. – 2005. – №10. – С. 27-35.
9. Чернишов О. *Підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми* / О. Чернишов // *Рідна школа*. – 2010. – № 4/5. – С. 12-14.
10. Янковчук М. *Розвиток обдарованості : практичний досвід* / М. Янковчук // *Обдарована дитина*. – 2008. – № 2. – С. 47-53

МОЛОДЬ ОБИРАЄ ЗДОРОВ'Я: STOP НАРКОТИК

Анотація. У статті розглянуто загальний огляд стану наркотичної ситуації в Україні та безпосередньо у Вінниці. З'ясовано та оцінено основні мотиви і ставлення до вживання молоддю наркотиків. Проаналізовано результативність профілактичної роботи з молоддю і шляхи отримання нею інформації про загрозу вживання наркотичних речовин. Окреслено завдання для учасників виховного процесу.

Ключові слова: наркоманія, залежність, наркокультура.

V.I. PIDLISNYY YOUTH DESCRIBES HEALTH: STOP DRUG

Abstract. The article examines the general overview of the drug situation in Ukraine and directly in Vinnitsa. The main motives and attitudes towards youth use of drugs have been found out and evaluated. The effectiveness of preventive work with young people and ways of obtaining information about the threat of drug use are analyzed. The task for the participants of the educational process is outlined.

Keywords: drug addiction, addiction, drug culture.

Вступ. Розвиток людської особистості в період дитинства закладає основу фізіологічного та психосоціального здоров'я. Розлади здоров'я, з якими діти та підлітки зіштовхуються на початку життя, у своїй більшості не є невідворотними, однак стають набагато складнішими і важчими з віком. Однією з таких проблем сьогодення є вживання підлітками та молодими людьми наркотичних речовин і наслідки для їхнього життя та здоров'я, що настають у результаті цього. На жаль, у діяльності загальноосвітньої та професійної школи виховання перебуває на периферії педагогічного процесу, вся увага прикута до сфери знань. Навчально-виховний процес у закладах фахової передвищої освіти в сучасних умовах не може обмежитися формуванням у випускників лише основ професійної майстерності, він має бути орієнтований також на вирішення кардинальних завдань виховання. Новий підхід до перебудови професійної освіти полягає в тому, щоб у центр виховної системи поставити людину.

Дитинство та юність є надзвичайно важливими етапами в житті людини. В цей час формується людська особистість, закладаються основи здорового способу життя, важливі життєві звички. Тому проблеми що виникають у цей час, як правило, мають негативні наслідки для здоров'я у зрілому віці, і якщо їх ігнорують, то з кожним прожитим роком їх вирішення стає все важчим і пов'язаним із більшими витратами. Розвиток людської особистості в період дитинства закладає основу фізіологічного та психосоціального здоров'я і благополуччя протягом усього життєвого циклу.

Однією з таких проблем сьогодення є вживання підлітками та молодими людьми наркотичних речовин та зловживання палінням, і наслідки для їхнього життя та здоров'я, що настають у результаті цього.

Президент України В. Зеленський в Указі [5] підкреслив значення усвідомлення важливості здорового способу життя та гармонійного розвитку, високої працездатності, духовної рівноваги, збереження та поліпшення власного здоров'я (підвищення імунітету, уникнення різних захворювань, підтримання нормальної ваги тіла тощо) та запобігання вживанню учнями, іншими учасниками освітнього процесу тютюну, алкоголю, наркотичних засобів, інших речовин із психоактивною дією, унеможливлення їх розповсюдження та вживання в закладі освіти та на прилеглих до нього територіях.

У Листі МОН № 1/9-385 від 20.07.20 року [3] вимагається впроваджувати апробовані передовою міжнародною та вітчизняною практикою профілактичних стратегій формування життєвих навичок, розроблення нових і удосконалення чинних програм та методик розв'язання наркотичних алкогольних проблем згідно з вимогами МОН до наукових, науково-методичних та освітніх видань та формувати в дітей, учнівської та студентської молоді життєві навички, уміння протистояти ризикам і загрозам, пов'язаним із наркотиками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Статистична інформація у звіті щодо наркоситуації в Україні наведена на рис. 1 за даними 2017 року [4] за показниками Європейського центру моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA) (клієнти лікування, смерті від отруєнь, проблемне вживання наркотиків, розповсюдження шприців та правопорушення, які пов'язані з наркотиками). Інформація

щодо поширеності та тенденцій вживання психоактивних речовин та алкоголю серед молоді від 15 до 17 років в Україні наведена за результатами дослідження 2015 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин – ESPAD: The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs». Зараз дослідження охоплює більше 45 європейських країн, в тому числі Україну. Опитування проводиться кожні 4 роки. У 2019 р. сьома хвиля опитування в Україні охопила 8509 респондентів (4108 хлопців і 4401 дівчину) віком 14-17 років, які є учнями сільських та міських установ загальної середньої освіти, закладів професійної (професійно-технічної) освіти та закладів фахової передвищої освіти.

В Україні простежується загалом позитивна тенденція - частка тих, хто протягом останніх 12 місяців вживали марихуану, знизилася з 13% до 5,7%. Зниження вживання відбулося серед хлопців – з 10,8% в 2015 р. до 6,6% в 2019 році. Серед дівчат зниження вживання марихуани за останні 4 роки не відбулося.

Міжнародний проект «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин (ESPAD)» здійснюється за підтримки Європейського центру моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA) з 1995 року. Наразі дослідження охоплює понад 45 європейських країн, у тому числі Україну. Опитування проводиться кожні 4 роки. У 2019 році сьома хвиля опитування [2] в Україні охопила 8509 респондентів (4108 хлопців і 4401 дівчину) віком 14-17 років, які є учнями сільських та міських закладів загальної середньої освіти, закладів професійної технічної освіти та закладів фахової передвищої освіти. В Україні дослідження провела ГО «Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка» за підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) та Європейського моніторингового центру з наркотиків та наркоманії (EMCDDA). Про це свідчать результати дослідження, проведеного за сприяння ЮНІСЕФ, щодо куріння, вживання наркотичних речовин серед підлітків, які презентувала голова правління Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка Ольга Балакірева. Так, згідно з даними дослідження, у 2019 році 18,3% дівчат-підлітків мали досвід вживання наркотичних речовин протягом життя, і 16,6% – хлопців.

Короткий огляд проблем щодо наркотиків в Україні

Рис. 1. Короткий огляд проблем щодо вживання наркотиків в Україні

Для порівняння, у 2015 році, коли проводилася шоста хвиля дослідження ЮНІСЕФ, це відсоток становив 11,9 у дівчат, і 17,8% – у хлопців, у 2011 році – 8,4% у дівчат і 21,2% – у хлопців.

Також в дослідженні розглядалися поведінкові практики підлітків, які вживали наркотики. Так, 14% респондентів, що вживали дві та більше наркотичні речовини, грали в азартні ігри протягом 12 останніх місяців, як мінімум, 2-3 рази на тиждень. Серед тих, хто вживає понад дві речовини, також удвічі більше жертв булінгу, ніж серед тих, хто не практикує полі наркоманію – 21,2% та 9,5% відповідно. Також ті, хто вживає понад дві наркотичних речовини, у 3,7 рази частіше проявляють агресивні форми поведінки, ніж ті, хто не вживає наркотичні речовини – 17,4% та 4,7% відповідно.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Мета статті: вивчення стану поширеності наркотичних речовин і частоти їх використання серед студентської молоді, основні мотиви їхнього вживання, вплив «наркокультури» (розповсюдженість жаргонів та сленгів) на молодіжне середовище, вивчення ставлення молоді до вживання наркотичних речовин, а також показників результативності профілактичної роботи з протидії вживанню наркотиків.

Виклад основного матеріалу. «Люди не вмирають. Вони убивають самі себе». Так думав давньогрецький філософ Сенека. Збереження здоров'я – це справа кожної людини, яку не можна довірити нікому.

Наркоманія (з грецької – пристрасть, безумство) – вживання речовин – наркотиків, до яких людина звикає, самостійно відмовитися від їх вживання не може, і які викликають руйнування нервової системи, всіх людських органів. Це загальний термін, що включає декілька форм залежності від певних речовин.

Толерантність – терпимість наркотичної речовини, потреба в якій збільшується в міру того, як організм звикає до неї. Будь-який наркотик – це активна хімічна речовина, яка вступає в хімічні реакції з компонентами клітини, перед усім з нервовими, і руйнує їх. Із збільшенням толерантності зростає кількість наркотику, яка потрібна для досягнення попереднього ефекту. Отже, чим більша доза, тим швидше і в більшій кількості руйнується організм.

Залежність – це стан, при якому організм людини звикає функціонувати тільки при наявності наркотичної речовини в ньому. Коли прийом наркотику припиняється, наркоман відчуває крайній дискомфорт, який називають синдромом «ломки». В такому стані людина спроможна на все – пограбування, вбивство та інше.

Психічна залежність – це потреба, бажання продовжити приймати наркотик, незалежно від того, є фізична залежність чи немає. Всі наркотичні речовини – від тютюну і алкоголю до важких наркотиків, викликають фізіологічну залежність. Людина після довгого вживання або при специфічних обставинах може звикнути до певної наркотичної речовини.

Скільки їх, доріг у безодню? Можна навести величезну кількість назв наркотичних засобів, але результат їх дії – один. Наркомани, які звикли збуджувати себе «зіллям», стають соціально небезпечними, йдуть на все, щоб придбати необхідний для них препарат. Злодійство, проституція, вбивство – всі засоби для них добрі. Мало хто з наркоманів доживає до зрілого віку.

Які симптоми вказують на те, що людина вживає наркотики? Типові ознаки: запалення повік і носа; розширені або звужені зіниці; відхилення в поведінці – загальмовування або збудженість, істерія; апетит надмірно завищений або відсутній; втрата ваги; вічний страх або агресивність; неприємний запах від тіла, із рота; проблеми зі шлунком: діареї, нудота; шкіра стає зморщеною; виразки на місці ін'єкцій; руйнування уяви про моральні цінності.

Чим шкідлива наркоманія? Чим вона страшна? По-перше, якщо хворий не буде лікуватися, не змінить свого способу життя, то його організм швидко почне руйнуватися. Під дією наркотиків згорають нервові клітини, різко знижуються захисні реакції організму, людина швидко піддається захворюванням, іноді людина «згорає» за рік. Наркотики викликають передракові процеси в легенях, атрофію мозку, руйнування крові. Пристрасть до наркотиків – це моральне й фізично самознищення.

По-друге, наркомани не є повноцінними членами суспільства. Загальна деградація особистості починається в 15-20 разів швидше, ніж від алкоголю. Наркоман стає черствим, егоїстичним, дріб'язковим, дратівливим, йому байдужа доля близьких людей. Особливо згубно діють наркотики на підлітків та жіночий організм.

По-третє, наркомани – потенційні злочинці. Будь-яким шляхом наркоман намагається отримати свою дозу наркотику. Час, енергія йдуть на те, щоб дістати сам препарат або гроші на його придбання. Для досягнення цієї мети вони йдуть на все: брехню, насильство, крадіжки і навіть на вбивство.

В свою чергу і самі наркотики збуджують агресивність. Інколи, не маючи сили переносити «наркотичний голод», наркомани намагаються покінчити із собою.

Об'єктом дослідження було обрано вивчення та аналіз явищ і процесів, пов'язаних з формуванням та становленням особистості молодої людини, її фізичного та психічного здоров'я, для того щоб унеможливити або мінімізувати ризики, які приводять до вживання наркотичних речовин.

Дослідження соціологічної анкети «Молодь і наркотики» проводилось серед двох вікових груп: одинадцятикласників чи здобувачів освіти коледжу (другий курс) та медичного університету (I-II курс). З'ясовувались та оцінювались основні мотиви і ставлення до вживання молоддю наркотиків та робився аналіз результативності профілактичної роботи з молоддю і шляхи отримання нею інформації про загрозу вживання наркотичних речовин.

У заповненні соціологічної анкети «Молодь і наркотики» брали участь студенти 1 курсу коледжу, всього 137 студентів, з яких 101 або 74% становлять юнаки та 36 або 26% – дівчата, та студенти I-II курсів медичного факультету ВНМУ, всього 48 осіб, з яких 37% – чоловіки та 63% – жінки. Середній вік студентів 1 курсу становив 16,3 років, в той час як студентів медичного факультету ВНМУ – 21,9 років.

Основу нашої анкети склали 37 запитань, які розбиті на блоки:

- Основний блок: включає комплекс прямих та непрямих індикаторів поширеності наркотиків і частоти використання різних психоактивних речовин.
- Мотиваційно-нормативний блок: основні мотиви вживання і культурні норми використання легальних і нелегальних наркотиків.
- Субкультурний блок: поширеність жаргону і елементів наркокультури в молодіжному середовищі.
- Оціночний блок: відношення молоді до вживання наркотиків.
- Інформаційно-профілактичний блок: показники профілактичної роботи з молоддю і канали отримання інформації про наркотики.
- Паспортні дані.

Ключові результати:

1. Розповсюдженість наркотиків і частота використання психоактивних речовин. Можна стверджувати що близько 70% опитуваних студентів-медиків та 52% студентів коледжу вважають, що вживання наркотичних речовин є дуже серйозною проблемою для молоді. Чверть опитаних студентів та 41% опитаних студентів коледжу, відмічають її достатню серйозність. Загалом 97% та 96% серед опитаних у обох групах відповідно відзначають серйозність названої проблеми (для прикладу наводиться діаграма, рис.2).

Рис. 2. Діаграма серйозності проблеми наркотиків для молоді

Існування проблеми вживання наркотиків студенти-медики (29%) пов'язують із легкістю придбання НР, а серед молодших студентів, цей відсоток становить 46%. Це можна пояснити зниженням рівня контролю зі сторони батьків та навчального закладу, і більшою мірою свободи та вибору. 58% опитаних студентів коледжу та 67% опитаних студентів-медиків знають про досліджувану проблему не «на слух», так як свідчать, що бачили людей у стані наркотичного сп'яніння. 43% студентів коледжу свідчать, що такі люди належать до колективу їх спілкування, а у студентів-медиків цей відсоток зростає до 56%. При цьому серед близьких людей 88% опитаних студентів коледжу не знайомі з такою категорією, а 8% студентів коледжу стверджувально відповідають на це запитання. У студентів-медиків 17% мають серед близьких людей проблему із вживанням наркотиків, а 77% заперечують. 31% студентів коледжу були свідками прийому наркотиків, а у студентів-медиків таких уже 52%. Частота описаної ситуації насторожує – близько 15% в студентів коледжу та 78% студентів-медиків бачили це декілька або багато разів.

Шляхи придбання речовин: 14% опитаних студентів коледжу стверджують, що така ініціатива надходила від них, а 15% студентів коледжу та 26% студентів-медиків говорять про випадковість події. 4% студентів коледжу та 25% студентів-медиків пробували наркотики на смак, при цьому 67% студентів коледжу та 90% студентів-медиків, кажуть що це було рік тому, а 33% студентів коледжу кажуть, що це відбулося протягом останнього місяця. Наведені відповіді не можуть нас не насторожувати.

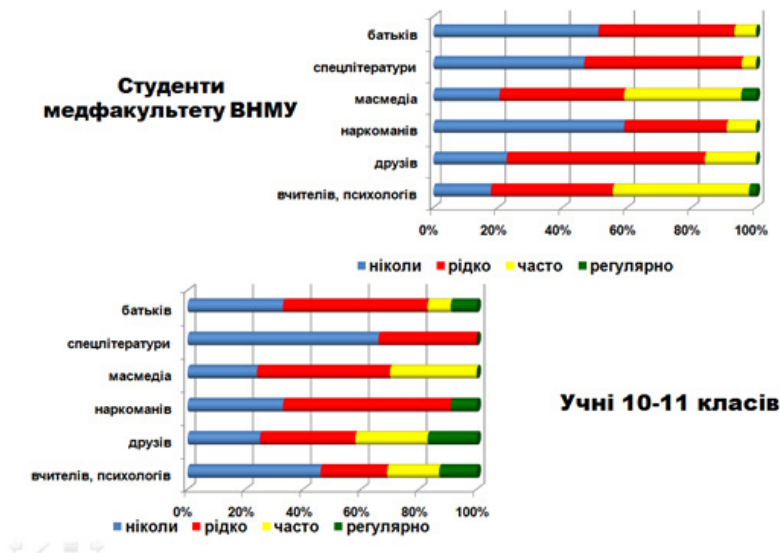
Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

2. Основні мотиви вживання і культурні норми використання легальних і нелегальних наркотиків. На питання про мотиви що приводять до вживання наркотиків більшість студентів коледжу (68%) та 85% студентів-медиків заперечують їх вживання, а пояснюють це цікавістю, протестним настроєм та бажанням бути «своїм» у компанії. Відповідь на питання «Чи відомі Вам назви наркотичних та психоактивних речовин?» – не всі змогли дати. Оскільки опитування було добровільним, то можна пояснити відсутність відповідей серед студентів коледжу; можливо їм були невідомі названі медичні та фармацевтичні терміни, з якими студенти-медики краще обізнані, що вони і продемонстрували при опитуванні. Окремі записи щодо зустрічі та вживання бензину, травки, плану, ацетону, дрону, димедролу тощо не варто вважати масовими.

3. Використання жаргону і елементів наркокультури в молодіжному середовищі. З відповідей респондентів помітно здорові тенденції при формуванні уявлення про зміст «молодіжної культури» і серед студентів ВНМУ, і серед студентів коледжу. Так близько 17% опитуваних у обох групах припускають, що вживання речовин є елементом молодіжної культури, а з «наркоматським» жаргоном, за твердженням опитуваних, знайомі близько 40% студентів коледжу, та 66% студентів-медиків.

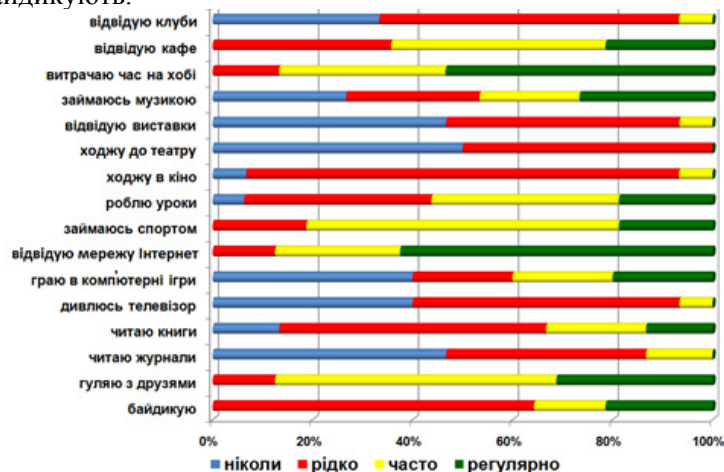
4. Ставлення молоді до вживання наркотиків. У відповідях респондентів, які описують їх емоційні стани та поведінку по відношенню до споживачів наркотиків, переважає негативне ставлення до спілкування, та бажання обмежити такі контакти з наркоманами. Водночас студенти-медики проявляють розуміння проблеми, як медичного захворювання і 21% опитаних вважає це проявом людської слабкості.

5. Показники профілактичної роботи з молоддю і канали отримання інформації про наркотики. Джерела інформації наведені на діаграмі (Рис. 3.)

Рис. 3. Діаграма джерел інформації про наркотики

50% студентів коледжу та майже 78% студентів-медиків вважають також необхідним роз'яснення про шкоду наркотиків. Ще цікава інформація про те, чим займаються у вільний час ті, хто вживав наркотики (Рис. 4.). Більше часу вони проводять в Інтернет-мережі, приділяють увагу спілкуванню з друзями і частіше байдикують.

Рис. 4. Діаграма занять у вільний час тих, хто вживав наркотики

Висновки. Результати проведених досліджень та опитувань свідчать про актуальність обраної тематики. На основі отриманих нами результатів ми розробили такі рекомендації:

- молоді люди потребують відвертого на довірливого спілкування зі сторони дорослих і фахівців;
- корисним є досвід такого спілкування, проведення бесід, тренінгів, індивідуальних та групових занять;
- необхідно доводити до батьківських колективів, здобувачів освіти інформацію і важливість бесід і роз'яснень зі сторони дорослих;
- вважаємо досить високою роль наочної агітації, листівок, брошур, а також проведення різноманітних тематичних конкурсів та залучення до участі в них більшої кількості учасників на добровільних умовах;
- «Поінформований – значить захищений», із результатами нашого дослідження ознайомили студентів коледжу першого курсу.

Список використаних джерел

1. Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні: за результатами дослідження 2019 року в рамках міжнародного проекту «Європейське опитування учнів щодо вживання алкоголю та інших наркотичних речовин - ESPAD» / О.М. Балакірева (кер. авт. кол.), Д.М. Павлова, Н-М.К. Нгуєн, О.Г. Левцун, Н.П. Пивоварова, О.Т. Сакович, О.В. Флярковська. - К.: ТОВ «ОБНОВА КОМПАНІ», 2019. - 214 с. Режим доступу: http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/B_Report_ESPAD_2019_Internet.pdf. – Назва з екрана.
2. Лист МОН № 1/9-385 від 20.07.20 року «Деякі питання організації виховного процесу у 2020/2021 н. р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок».
3. Національний звіт щодо наркотичної ситуації в Україні за 2018 рік (за даними 2017 року) [Електронний ресурс]. – К., 2018 – 28с.- Режим доступу: https://cmhmda.org.ua/wp-content/uploads/2019/05/NACZIONALNYJ_ZVIT_2018.pdf. – Назва з екрана.
4. Сердюк О.О. Молодь та наркотики – 2018: За результатами соціологічного моніторингу розповсюдження хімічних та нехімічних форм залежності серед молоді м. Харкова 1995–2018 років : [наук. звіт] / Сердюк О. О., Базима Б. О., МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Н.-д. лаб. з проблем протидії злочинності. – Харків : ХНУВС, 2019. – 48 с.
5. Указ Президента України від 25 травня 2020 року №195/2020 Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі.

УДК 37.015.3..159.922.7

Т.І. Присяжна
викладач фізики, спеціаліст першої категорії
Вінницький транспортний коледж

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ

Анотація. У статті розглядається питання психологічного супроводу становлення особистості в навчальній діяльності. Напрями роботи викладача в успішному становленні студента як особистості. Проблема становлення особистості в навчальній діяльності – як один з основних моментів роботи викладача.

Ключові слова: супровід, педагог, особистість, психологічна служба.

T.I. PRYSYAZHNA PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF PERSONALITY FORMATION IN THE EDUCATIONAL SPACE

Abstract. The article considers the issue of psychological support of personality formation in educational activities. Areas of work of the teacher in the successful formation of the student as a person. The problem of personality formation in educational activities as one of the main points of the teacher's work.

Keywords: support, teacher, personality, psychological service.

Вступ. Суспільство з кожним роком набуває змін (передові наукові технології, поширення ЗМІ, економічні злети та падіння, збільшення інформаційного потоку). Плинність цих явищ надто швидка. Кожна людина опиняється в погоні за часом, розвитком подій, умов, які потрібно створювати для комфортного самопочуття.

Не оминає цей процес і навчальні заклади. Коледж являється тим міні-суспільством, де студенти отримують досвід соціальних зв'язків, проявляють свої сили, можливості, реалізують свої здібності, самостверджуються, набувають життєвого досвіду та готуються до самостійного життя, а то і набувають самостійності в стінах навчального закладу. А, отже в нових умовах, нового тисячоліття

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

потреби коледжу змінюються. Тому психологічний супровід становлення особистості в освітньому просторі досить важливий для самого студента, який прагне реалізувати себе як особистість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «супровід» у практичній психології почав використовуватись майже із самого початку функціонування психологічної служби в системі освіти. Хоча термін «супровід» міцно увійшов у професійне життя практичних психологів та педагогів і вживається як концептуально, так і відносно практичної діяльності щодо вирішення конкретних проблем, сьогодні усе ще немає єдності думок фахівців у визначенні цього поняття. Термін «психологічний супровід» у сучасній психологічній літературі трактується досить широко. Крім того, у науковій і методичній літературі не існує однозначного підходу у визначенні цілей і завдань психологічного супроводу, його змісту.

Багато дослідників відзначають, що супровід передбачає підтримку природних реакцій, процесів і станів особистості. Більше того, успішно організований соціально-психологічний супровід, на їхню думку, відкриває перспективи особистісного росту, допомагає студенту увійти в ту «зону розвитку», яка поки ще їй недоступна (О.Обухова). З погляду Е.Зеєр [1], психологічний супровід професійного становлення особистості – це складова частина професійного становлення особистості, що полягає в психологічній допомозі у подоланні труднощів професійного життя, корекції деструктивних тенденцій розвитку (криз, стагнацій, конфліктів, деформацій), підвищенні адаптованості фахівця до соціально-економічних й технологічних змін, розвитку в нього позитивної професійної перспективи.

На думку Е. Зеєр [1], кожна ситуація вибору породжує множинність варіантів рішень, опосередкованих різними умовами. Супровід може трактуватися як допомога суб'єктові у формуванні орієнтаційного поля розвитку, відповідальність за дію в якому несе він сам. Важливим положенням даного підходу є опора на внутрішній потенціал людини, отже, на її право самостійно робити вибір і нести за нього відповідальність.

На думку О. Казакової, супровід – це складний процес взаємодії супроводжувача і супровідного, результатом якого є рішення й дія, що веде до прогресу в розвитку супроводжуваного. Не менш важливо й те, що суб'єктом або носієм розвитку студента є не тільки він сам, але і його батьки та педагоги.

Позиція супроводу – це цілісний процес допомоги студентів, його родині й педагогам, в основі якої лежить збереження максимуму волі й відповідальності суб'єкта розвитку за вибір рішення актуальної проблеми; мультидисциплінарний метод забезпечуваний єдністю зусиль педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників; органічна єдність діагностики проблеми й суб'єктного потенціалу її розв'язання, інформаційного пошуку можливих шляхів вирішення, конструювання плану дій і первинна допомога в його здійсненні; допомога у формуванні орієнтаційного поля, де відповідальність за дію несе сам суб'єкт розвитку [3].

Таким чином, психологічний супровід за О. Казаковою – це комплексний метод, в основі якого – єдність чотирьох функцій:

- діагностика суті виниклої проблеми;
- інформація про суть проблеми й шляхи її розв'язання;
- консультація на етапі ухвалення рішення й вироблення плану вирішення проблеми;
- первинна допомога на етапі розв'язання проблеми [3].

Мета статті – теоретичне обґрунтування проблем психологічного супроводу становлення особистості в навчальній діяльності, визначення основних аспектів роботи соціально-психологічної служби з метою повноцінного становлення особистості у сфері освіти.

Виклад основного матеріалу. Нагальною потребою суспільства сьогодні є така людина, яка може вільно мислити, свідомо брати участь у житті громади, а її діяльність є результатом самоусвідомлення себе як суб'єкта власної життєдіяльності в просторі соціальних і міжособистісних відносин. Ключову роль тут має відігравати освіта, як соціальна інституція. Саме у освітніх закладах ми спостерігаємо різноспрямовані стосунки і багаторівневі функціональні позиції, які відображають загальні суспільні процеси.

Тому, саме системна функція освітніх закладів може сприяти ефективному становленню особистості із врахуванням актуальних проблем і перспектив розвитку суспільства. Ключову роль відіграє розвиток соціально-психологічної служби навчального закладу, а саме психологічний супровід становлення особистості в навчальній діяльності.

Особливість психологічного супроводу в коледжі полягає в безпосередній роботі з педагогами, студентами, батьками. Робота спрямована планомірно, систематизовано та пліч-о-пліч з навчально-виховним процесом.

Психологічний супровід є одним із видів психологічної допомоги, який має на меті створення необхідних умов для ефективної адаптації до навчальних умов, взаємодії між всіма ланками навчально-виховного процесу, забезпечує пристосування в умовах інтенсивного інформаційного потоку, сприяє кращому засвоєнню знань, навичок, умінь.

У чому ж сенс психологічного супроводу? Не кожен вміє вчасно і повноцінно позбавлятися від тривоги, страху, образи, обурення, перенапруги, нетерпіння, жалю до себе. Не кожен вміє «брати себе в руки». За допомогою викладача – це стає реальним. Студент у процесі взаємодії починає відстежувати, вчасно аналізувати, правильно розуміти і ефективно брати участь в подоланні труднощів та бар'єрів в умовах студентського життя. Робота у цьому напрямі досить індивідуальна. Завдання психолога, педагога полягає в тому, щоб створювати необхідні умови для адекватного розуміння студентом своєї життєвої ситуації, завдань, які поставлені перед ним, можливих варіантів поведінки, пошуку ресурсів на реалізацію себе в навчально-виховному процесі, подоланню певних труднощів.

Психологічний супровід в умовах навчального процесу здійснюється не тільки зі студентами, але й педагогами та батьками. Це не менш важлива складова, яка створює максимальні умови ефективної взаємодії всіх ланок навчально-виховного процесу. Тому в освітньому просторі виділяють такі основні завдання супроводу:

- систематичне відстеження статусу студента та динаміки його розвитку у процесі навчання;
- створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості;
- створення соціально-психологічних умов для надання допомоги студентам, що мають проблеми у навчанні.

Психологічний супровід навчальної діяльності має специфіку методів застосування та напрямів роботи. Визначають наступні напрями реалізації діяльності педагога в умовах коледжу, що окреслюють поняття психологічного супроводу: діагностична, корекційна, консультаційна, просвітницька, профілактична робота [2].

Діагностична робота – дає можливість отримати необхідну інформацію про студента, його розвиток, потенціальні можливості, потреби, життєві цінності, емоційні переживання, труднощі. Накопичений досвід діагностичного підходу до організації навчально-виховного процесу допомагає розв'язанню актуальних педагогічних проблем. Завдяки діагностичному матеріалу можна прогнозувати певні явища, процеси в групі, колективі, запобігти певним негативним проявам, формувати подальші стратегії роботи з даною категорією досліджуваних.

Корекційна робота (розвивальна) – активний вплив на процес формування особистості в підлітковому віці і збереження індивідуальності. Даний вид роботи здійснюється на основі діагностичних даних. Завдяки корекційно-розвивальним заняттям корегуються прояви певних небажаних (негативних) явищ, здійснюється вплив на особистість студента з метою розвитку пізнавальних процесів, здібностей, індивідуальних проявів. Такі заняття мають індивідуальну та групову форму проведення. Яскраво виражають поняття психологічного супроводу становлення особистості в навчальних умовах.

Профілактична робота. Часто її об'єднують з корекційною. Проте хочемо виокремити цей напрям роботи. Адже суть його полягає в попередньому впливі на студентів, підвищенні знань, які забезпечують гармонійний розвиток особистості.

«Для того, щоб в майбутньому не говорити про шкідливість цигарок, сьогодні поговоримо про те, яке цінне наше здоров'я». Такий підхід має за мету уберегти студентів від подальших можливих наслідків.

Консультавання – це робота за конкретним запитом. Зі студентами даний вид роботи зазвичай здійснюється для вивчення певного явища, проблеми, яка хвилює студента. При необхідності, педагог знайомить батьків із результатами діагностики, дає певний прогноз, попереджає про те, які труднощі можуть у майбутньому виникнути у студента в навчанні та спілкуванні; при цьому спільно виробляються рекомендації з рішення виникаючих проблем і взаємодії зі студентом. Тісна співпраця створює максимально позитивний результат в умовах системи.

Психологічна просвіта – це підвищення психологічної культури студентів, викладачів, батьків. Завдяки певним заходам, лекціям, навчальним семінарам учасники навчального процесу мають змогу краще пізнати себе, інших. Психологічна освіта полягає в тому, щоб знайомити викладачів і батьків з основними закономірностями й умовами сприятливого психічного розвитку. Студенту такі заходи дають змогу вивчати себе, особливості свого розвитку, шляхи та методи саморегуляції, самовиховання. Своєрідний багаж отриманих знань кожен із них має можливість використовувати на практиці.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Під час здійснення психологічного супроводу важливими залишаються всі вищесказані напрями, які повинні здійснюватися згідно з потребами та вимогами навчального закладу.

Для успішного психологічного супроводу становлення студента як особистості виділяють найбільш важливі питання, вони мають певну структуру і завдання.

Завдання супроводу студента:

Допомога в професійному самовизначенні:

- рівень знань про свої можливості до обраної професії;
- стійкість вибору;
- фактори впливу на вибір;
- знання потреб економіки та ринку праці;
- переваги у виборі професії.

Для успішного виконання всіх вище сказаних завдань, виділяють найефективніші умови становлення особистості:

- збереження психологічного здоров'я студента;
- комфорт у коледжі і групі;
- створення умов для індивідуалізації студентів;
- взаємодія педагогів і батьків;
- партнерство і взаємодопомога.

Отже, завдяки ефективній роботі педагогів та психологічної служби в коледжі здійснюється підтримка та надається допомога всім учасникам навчально-виховного процесу, чи то пряма, чи опосередкована, включається весь діагностичний арсенал методів та методик, звісно з урахуванням всіх вікових та індивідуальних особливостей.

Висновки. Отже, завдяки психологічному супроводу та педагогам можливе формування особистості, здатної саморозвиватися, що вимагає психологічної допомоги і підтримки, а не директивного впливу з зовні.

Супровід визначається як допомога особистості у ситуації вибору, що породжує варіанти рішення, у формуванні орієнтаційного поля розвитку, при цьому відповідальність за рішення несе сама особистість.

Важливим тут є усвідомлення того, що зусилля у роботі педагогів та психологічної служби освітнього закладу розподіляються на усіх суб'єктів освітнього середовища. Саме цілісна й врівноважена система стосунків і взаємодій освітнього закладу, його екологічність є підґрунтям ефективного становлення особистості, формування її життєстійкості й соціальної компетентності.

Список використаних джерел

1. Зеер Е.Ф. Психологія професій / Е.Ф. Зеер. – Київ: Ділова книга, 2013.- 336 с.
2. Істратова О.М. Довідник психолога / О.М. Істратова, Т.В. Юксакусто. – Видавництво 5-е. – Харків: Віват 2014. – 510с.
3. Козакова Е.І. Толерантність – шлях до розвитку / Козакова Е.І. – СПб: Видавництво:Ютос, 2012. – С. 24-36.
4. Столяренко Л.Д. Основи психології / Л.Д. Столяренко. - 20-е видавництво. - Харків: Віват, 2014. – 671 с.

УДК 377.015

Т.В. Сваричевська

викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

А.Л. Кучерук

викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії, старший викладач

Державний навчальний заклад «Браїлівський професійний ліцей»

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНО НАЛАШТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. *Значимість міжпредметної інтеграції в процесі виховання патріотично налаштованої особистості досить актуальна в закладах професійної (професійно-технічної) освіти. З цією метою викладачі української літератури та англійської мови створили літературний проєкт, використовуючи різні методи формування пізнавальної компетенції здобувачів освіти, що є одним із видів когнітивних підходів щодо вивчення особистості в розрізі опрацювання краєзнавчого матеріалу.*

Ключові слова: *патріотизм, Батьківщина, героїзм, поет-земляк, краєзнавство.*

T.V. SVARYCHEVSKA, A.L. KUCHERUK INTERDISCIPLINARY INTEGRATION IN THE PROCESS OF EDUCATING A PATRIOTIC PERSONALITY

Abstract. The importance of interdisciplinary integration in the process of educating a patriotic personality is quite relevant in the institutions of professional (vocational) education. For this purpose the teachers of Ukrainian literature and English language have created a literary project using various methods of forming the cognitive competence of students, which is one of the types of cognitive approaches to the study of a personality while learning local lore material.

Key words: patriotism, Motherland, heroism, poet-countryman, local lore.

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

В. О. Сухомлинський

Вступ. Патріотичне виховання – це багатовимірний та багатокомпонентний процес, спрямований на формування цілісної системи якостей, які перетворюються у потреби служіння українському народу і Батьківщині.

Зміст героїко-патріотичного виховання передбачає глибоке розуміння природи здобувачів освіти, їх індивідуальних рис і можливостей, повагу до особистості дитини, турботу про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі.

Тому робота з виховання патріотизму повинна мати системний характер і складатися з компонентів, кожний з яких поєднує пізнавальний, емоційно-вольовий і поведінковий аспекти.

Патріотизм у сучасному розумінні – це відчуття того, що набуває сьогодні особливого значення. Головною запорукою процвітання держави є національно-патріотичне виховання молоді. Якими б ми хотіли бачити своїх дітей? Чесними, вихованими, добрими людьми, які поважають старше покоління, пишаються своїм українським походженням, традиціями та звичаями.

Ми хочемо бачити нашу молодь патріотами своєї держави, свідомими громадянами, людьми, які пам'ятають своє коріння й шанують пам'ять предків; громадянами, які готові в будь-який момент стати на захист рідної землі.

Ураховуючи нові суспільно-політичні реалії в Україні, усе більшої актуальності набуває виховання в молодого покоління почуття патріотизму, відданості загальнодержавній справі зміцнення країни, активної громадянської позиції тощо.

Важливо, щоб кожен навчальний заклад став для здобувача освіти осередком становлення громадянина-патріота України, готового брати на себе відповідальність, самовіддано розбудовувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єдності української політичної нації та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Метою статті є поширення досвіду навчальної та позаурочної роботи педагогів ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей», здійснення пошукової діяльності, роботи над реалізацією літературних проєктів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість В.О. Забаштанського вивчали В. Подолинний, Н. Гнатюк, В. Рабенчук, А. Гайворон, В. Головка, В. Крупка. Науковці досліджували поетичний стиль поета, джерела творчості та вплив творів поета на формування свідомості юного покоління.

Виклад основного матеріалу. Основна ідея пошукової роботи полягає у мотивації громадської активності молодого покоління. Це стане запорукою небайдужості як сьогоднішнього, так і прийдешніх поколінь громадян. Найкращою мотивацією до безкорисної суспільної праці є почуття гордості за свою державу, співпереживання за минуле, співпричетність до творення її сьогодення та майбутнього. Саме тому патріотичне виховання молоді є одним із найголовніших пріоритетів молодіжної політики в Україні.

Патріотичне виховання є складовою частиною загального навчально-виховного процесу, який здійснюється як на уроках історії України, української літератури, так і в позаурочній діяльності викладачів та здобувачів освіти.

Проблема патріотизму в усі часи привертала до себе не лише громадських діячів, але й педагогів, які прагнули дати своїм учням не лише знання, а й сформувані зрілу особистість, патріотично налаштовану.

У свій час видатний педагог А.С. Макаренко відзначав, що патріотизм виявляється не тільки в героїчних вчинках. Це очевидно, тому що патріотизм проявляється у виконанні роботи людини, адже патріот завжди буде прагнути працювати для розвитку рідної країни [4]. В.О. Сухомлинський підкреслював, що одним із головних виховних завдань школи є підготовка учнів до простої повсякденної праці, праці для суспільства як до патріотичної діяльності, причому сама

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

діяльність дітей, що організовувалась педагогом з даною метою, являє рушійну силу формування особи громадянина, що росте. У своїх роботах О.Сухомлинський також указував і на складність у вихованні патріотизму, пояснюючи її тим, що в повсякденному житті ми не зустрічаємося з мірою, за допомогою якої можна було б виявити цю «тяжко зрозумілу цінність» – патріотизм. Любов до Вітчизни стає силою духу тільки тоді, коли у людини відображені в свідомості образи, пов'язані з рідним краєм, мовою, коли з'являється відчуття гордості від того, що все це – твоя Батьківщина [1].

Ідеологічною основою патріотичного виховання в сучасному навчальному закладі є духовно-етичні цінності нації. Суть патріотичного виховання в сучасних умовах може трактуватися як розвиток відчуття особи, патріотичної свідомості, заснованої на гуманістичних духовних цінностях свого народу.

Патріотизм як піднесене відчуття, незамінна цінність і джерело, найважливіший мотив соціальної значущої діяльності, найповніше виявляється в особі, соціальній групі, що досягла вищого рівня духовно-етичного і культурного розвитку. Дійсний, духовний в своїй основі патріотизм припускає безкорисливе, беззавітне служіння Вітчизні [3].

Одна із форм національно-патріотичного виховання молоді в Україні є вивчення славних і видатних імен відомих людей, чие життя пов'язане з Україною у соціально-економічній, політичній, культурній сферах тощо, переймаючи у молодих людей гордість за співвітчизників, земляків та вивчаючи історію рідного краю крізь призму видатних світових постатей. І тут в нагоді стає красназнавча робота як форма патріотичного виховання, що здійснюється в позаурочний час викладачами української мови та літератури, особливо, коли місцевість має цікаву історію, знана славетними іменами, що прославили рідний край, його людей.

Багато педагогів вважають, що головним методологічним принципом патріотичного виховання має бути пізнання і усвідомлення здобувачами освіти своєї Малої Батьківщини. Як велика річка набирається сили від невеликих потічків, так велика Батьківщина складається з тисяч маленьких міст і сіл.

«Батьківщина без нас обійтися може, ми ж без неї – ніщо». Цю велику істину, на яку звертав увагу В.О. Сухомлинський, повинна розуміти і відчувати кожна дитина [1].

Будь-який здобувач освіти, що цікавиться краєзнавством, може вибрати собі заняття до душі. Розрізняють наступні напрями краєзнавчої роботи: географічне, художнє, історичне, літературне, екологічне. У педагогічній науці метою літературного краєзнавства є виявлення двох залежностей: як те або інше місто (село) сформували особу письменника (поета) і як цей письменник відобразив в своїй творчості ту або іншу місцевість.

Прикладом пошуково-краєзнавчої роботи, яка вирішує завдання патріотичного виховання молоді, може слугувати літературний проєкт викладача та здобувачів освіти ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» *«Я живу, і борюся, і творю для людей» (В.О.Забаштанський)*.

Це літературний проєкт, який містить матеріали про життєвий і творчий шлях видатного українського поета, лауреата Шевченківської премії, браїлівчанина, Володимира Омеляновича Забаштанського. Даний проєкт базується на спогадах рідних поета, його друзів, колег, людей, небайдужих до щирого та правдивого слова поета. Перед нами прижиттєві світлини поета, документальні свідчення місцевих авторів та колег по перу.

Проєкт призначений для здобувачів освіти ЗП(ПТ)О педагогів, шанувальників та поціновувачів поетичного слова.

Робота над проєктом містила такі розділи:

- Анатолій Подолинний про поета – лауреата Шевченківської премії;
- творчість поета;
- поети-земляки про Володимира Забаштанського і його родину;
- Ніна Гнатюк про книгу «Свічечкою слова»;
- вшанування пам'яті поета-земляка;
- Браїлівська осінь В. О. Забаштанського;
- участь учнів ДНЗ «Браїлівський професійний ліцей» в конкурсах:
  - а) читців поезії;
  - б) учнівських творів про поета;
  - в) юних художників.
- браїлівчани про видатного земляка.

В сучасних умовах ми постійно працюємо з молоддю в цьому напрямі та створюємо нові, більш цікаві форми пропагування творчості поета-земляка В. Забаштанського.

У програму з української літератури введено цикл уроків «Література рідного краю». Маючи багато фактичного матеріалу, ми переконані, що саме життєвий і творчий шлях В.О. Забаштанського – це приклад великої людської мужності і глибокого патріотизму.

Ми відвідуємо літературно-меморіальний музей В.Забаштанського, проводимо літературні вечори, перегляд фільму про поета «Світло по той бік ночі» (автор сценарію і режисер В. Рабенчук, 2009), створили презентації, флешмоб, буктрейлер, зустрічаємося з письменниками та творчими людьми, які шанують пам'ять про письменника

Викладачі української та англійської мови підготували і провели інтегрований літературний урок – проєкт:

План-конспект інтегрованого літературного уроку-проєкту української літератури та іноземної мови (англійської)

Тема: «В.О.Забаштанський – лауреат Шевченківської премії, людина-легенда, поет, земляк».

Мета:

Навчальна: поглибити знання про життєвий і творчий шлях В.О.Забаштанського, продовжити вивчення його творчості, закріпити вивчений лексичний матеріал з англійської мови та засвоїти новий, підтримувати навички аудіювання, читання з української та англійської мови та навички перекладу.

Розвивальна: розвивати ораторські навички, вміння висловлювати власні думки, зацікавити здобувачів освіти особистістю В.О.Забаштанського, спонукати до роздумів про життєвий подвиг поета, викликати цікавість до вивчення його творчості з метою глибше зрозуміти душу митця.

Виховна: прививати здобувачам освіти любов до рідної землі, виховувати здатність до співчуття, небайдужість до чужого горя, вчити відстоювати свої права й переконання; виховувати любов до рідної мови та повагу до мов і культур інших народів.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: портрет письменника, ілюстративні матеріали до життєвого і творчого шляху, відеоматеріали, аудіозаписи, книжкова виставка, тексти поетичних творів, англо-українські словники, брошура, телевізор, комп'ютер.

Міжпредметні зв'язки: українська література, англійська мова, інформаційні технології, історія України.

Перебіг уроку

I. Мотивація навчальної діяльності здобувачів освіти.

На дошці тема проєкту: «Я живу і борюся, і творю для людей».

Вчитель української літератури. На сьогоднішньому уроці ми пропонуємо вам літературний проєкт «Я живу, і борюся, і творю для людей», віртуальну подорож до меморіального музею поета В.О. Забаштанського – нашого земляка, лауреата Шевченківської премії. Над проєктом працювали кілька творчих груп здобувачів освіти .

We must admit that the groups were performing the project not only in Ukrainian but in English language. The students were doing a Power Point presentation and researching the life of the poet Zabashtanskyi, his literary activity.

II. Повідомлення теми й мети уроку.

Вчитель української літератури. Цей літературний проєкт є актуальним, тому що наша держава прямує до євроінтеграції, наш навчальний заклад теж іде в ногу з часом, тож ми хочемо пропагувати нашого земляка не тільки на теренах України, але й за її межами, розвивати ораторські навички, вміння висловлювати власні думки, зацікавити здобувачів освіти особистістю В.О. Забаштанського, спонукати до роздумів про життєвий подвиг поета, викликати цікавість до вивчення його творчості з метою глибше зрозуміти душу митця.

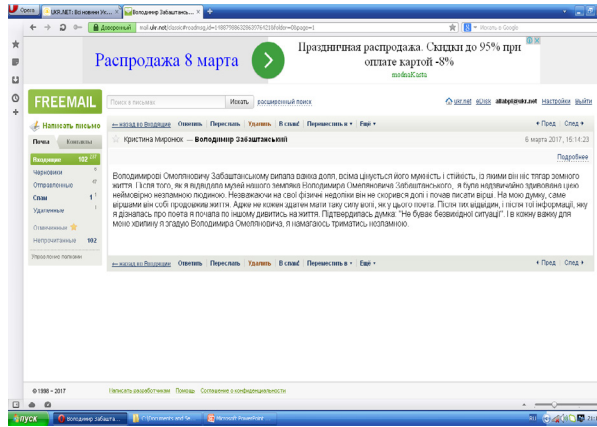
We'd like to persuade the young generation that English language is very important for their future career that is why they should learn to use this language in their everyday life.

III. Перевірка домашнього завдання.

Вчитель української літератури. На початку навчального року здобувачі освіти відвідали музей В.О.Забаштанського, тому на сьогодні вашим домашнім завданням було написати міні-твір «Мої враження після відвідування музею В.О.Забаштанського» і надіслати листи електронною поштою на наш e-mail. Я перевірила ваші листи і проаналізувала їх, поставила оцінки.

(Здобувачі освіти по черзі зачитують листи).

Вчитель української літератури. Під час написання листів ви зробили помилки....

Рис.1. Твір-мініатюра «Мої враження після відвідування музею В.О.Забаштанського»

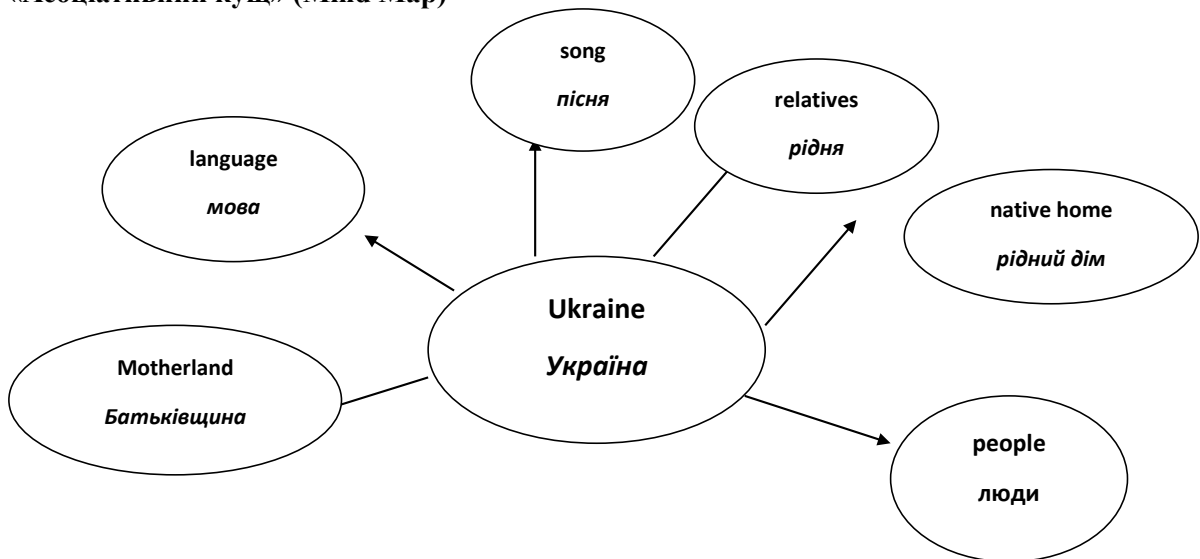
Рис.2. Екскурсія до музею

III. Актуалізація опорних знань здобувачів освіти.

Вчитель української літератури. В.О.Забаштанський жив для людей, творив, прославляв рідний край, а що для вас Україна?

Учитель англійської мови. We will do a Mind Map «Ukraine».

«Асоціативний куш» (Mind Map)

IV. Сприйняття і засвоєння здобувачами освіти навчального матеріалу.

Учитель української літератури. Ми з вами побачили, що Батьківщина для кожної людини відіграє велику роль, так як і для В.О.Забаштанського рідний Браїлів, який поєднав всі почуття у своїй творчості.

Учитель англійської мови. As you see, Zabashchanskyi tried to glorify his native land and our students researched his art.

Рис.3. Презентація здобувачів освіти

Вчитель української літератури. Про свою дослідницьку роботу розкажуть Коваль Марія та Миронюк Христина.

(Здобувачі освіти занотовують основні дати з життя, назви основних збірок.)

(Здобувачі освіти розповідають українською та англійською мовами.)

К.М. Ми висвітлювали такі питання:

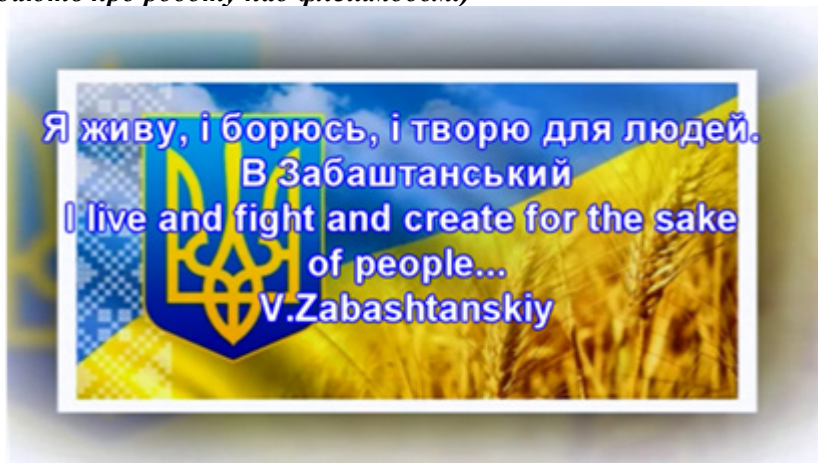
1. На що здатна людина?
2. Чи можна подолати темінь?
- М.Х.** 3. What makes a person stronger?
4. Can we live a life and stay in mind forever?

Учитель української літератури. На святкуванні була присутня надзвичайно цікава людина, яка захоплюється творчістю В.О.Забаштанського, надихнувшись його творчістю, він писав твори англійською мовою.

Учитель англійської мови. This is Walter Orr Scott, he was at the celebration of the anniversary, he read his poems.

Учитель української літератури. Пропонуємо вашій увазі віртуальний флешмоб, над яким працювали Федоров О. та Третяков А.

(Учні розповідають про роботу над флешмобом.)

Рис.4. Флешмоб

V. Закріплення знань, умінь і навичок.

Учитель української літератури. Враховуючи те, що у Браїлів приїжджають багато гостей із різних країн, учні створили друкований екскурсійний путівник по творчості В.О.Забаштанського.

Учитель англійської мови. They introduced the literary activity of the poet and some of his achievements.

Lyudmila Kolotsinskaya and Roman Reznik will present you the buklet.

(Здобувачі освіти представляють буклет.)

Учитель української літератури. Запишіть у зошити назви основних збірок поета.

(Робота в зошитах.)

Учитель англійської мови. So, answer my questions, please:

1. When was V.O.Zabashkanskyi born?
2. What honours did he get?
3. Name some of the works of the poet.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Учитель української літератури. Можливо, хтось із вас знає вірші В.О.Забаштанського?

(Здобувачі освіти декламують вірші.)

VI. Оцінювання.

VII. Підбиття підсумків уроку.

Учитель української літератури.

Учитель англійської мови.

VIII. Домашнє завдання.

Учитель української літератури. Провести опитування у місцевості, де ви проживаєте, про видатних людей вашого регіону і підготувати невеличку розповідь про них.

Учитель англійської мови. Prepare a short report about famous people of your region in English

Для залучення здобувачів освіти до активного читання ми створили бук трейлер. Це коротке відео, що візуально презентує книгу В.О.Забаштанського «Свічкою слова».

Висновки. Ми вважаємо, що В.О.Забаштанський власним прикладом показав усім, що в житті ніколи не потрібно втрачати надію, що не сталося б, потрібно жити далі, не падати духом.

Творчість Володимира Омеляновича Забаштанського для нас – рідна. Це дещо особливе для жителів нашого містечка. Його вірші завжди нагадують про нього, його героїчну душу і велике серце митця. Його поетична спадщина дуже велика. Скільки хорошого поет встиг зробити за своє життя! Він повинен бути прикладом для усіх нас. І ми маємо повне право пишатися цією людиною, тому що Забаштанський – гордість всього Браїлова, всієї Вінницької області, всієї України!

На прикладі життя і творчості В.О.Забаштанського ми виховуємо патріотів України, які щиро вболівають за долю українського народу, за єдину Україну, за рідний край, за рідну мову, шануємо та бережемо історію селища та його видатних постатей.

Список використаних джерел

1. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі / О.А. Апраксина – К.: Освіта, 2007 – 130 с.
2. Головка В.В. Забаштанський Володимир Омелянович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2005. - 672 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Zabashtsky_V – Назва з екрана.
3. Губко О.Т. Українська козацька педагогіка і духовність / О.Т. Губко, Ю.Д. Руденко, В.Г. Кузь – Умань, 2005. – 220 с.
4. Дмитриева Л.Г. Методика виховання в школі / Л.Г. Дмитриева, Н.М. Черношваненко, пособие для учителя. – М.: Академия, 1998. – 240 с.
5. Крупка В. Володимир Забаштанський – поет кобзарського чину / Проблеми поетики: зб. наук. праць / – К.: Твім інтер, 2009. – 28 с.
6. Методичні рекомендації щодо національно-патріотичного виховання на уроках української мови та літератури у загальноосвітніх навчальних закладах, 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsri.edu.ua/> – Назва з екрана.
7. Подолінний А.М. Для нього світлом було слово. Жити Україною: статті, рецензії [Електронний ресурс]. / А.М.Подолінний – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org> – Назва з екрана.
8. Смирнов С. Д. Педагогіка и психология высшего образования / С. Д. Смирнов. – М., 2005. – 392 с.
9. Ткаченко А.О. Забаштанський Володимир Омелянович [Електронний ресурс]. / А.О. Ткаченко – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki> – Назва з екрана.

УДК37.015.31:172.15:796

І. М. Тесленко

*майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду
Державний навчальний заклад «Жмеринське вище професійне училище»*

ПАТРІОТИЧНИЙ КВЕСТ «КОЗАЦЬКІ ЗАБАВИ» ДО ДНЯ ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ

Анотація. У роботі розглянуто сценарій виховного заходу «Козацькі забави» до дня захисника України. Квест-гра допомагає формувати та розвивати інтелектуальні здібності здобувачів освіти, розвивати сміливість, кмітливість, ерудованість, увагу, вміння міркувати, працювати в команді; розвивати фізичні здібності учнів; виховувати інтерес до навчання, виховувати почуття гордості за історію свого народу; виховувати справжніх патріотів рідного краю.

Ключові слова: патріотичне виховання, козацькі звичаї, традиції, творча активність учнів.

*Люби Україну – свою Батьківщину,
Свій прапор і герб, що на сонці сія,
Шануй рідну землю – святу і єдину,
Бо це Україна – твоя і моя!
Віра Носенко*

Вступ. У різні часи та епохи у всіх цивілізованих державах сім'я, навчальний заклад, суспільство ставили перед собою завдання виховати громадянина – патріота своєї країни. Сучасне суспільство докорінно відрізняється від суспільства перших років незалежності України.

Сьогодні важливо відтворити в українському суспільстві почуття істинного патріотизму як духовно-моральної та соціальної цінності, сформувати в здобувачів освіти громадянсько-активні, соціально значущі якості, які вони можуть проявити в усіх видах діяльності, і, перш за все, пов'язаних із захистом рідного краю, народу та Батьківщини, реалізацією особистісного потенціалу на благо української держави.

Патріотизм сьогодні є нагальною потребою.

Національно-патріотичне виховання – спрямована на дітей та молодь комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [1].

Патріотичне виховання належить до пріоритетних напрямів національної системи виховання і передбачає формування патріотичних почуттів, любові до свого народу, розуміння громадянського обов'язку, готовності відстоювати державні інтереси Батьківщини.

В умовах, коли Україна, з одного боку, перебуває на шляху радикальних політичних, соціальних та економічних перетворень, а з іншого – знаходиться у стані загрози її національній безпеці, патріотичному вихованню належить пріоритетна роль.

Основна мета патріотичного квесту – виховати в молодих українців синівську вірність рідній землі, своїй Батьківщині – Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам, пов'язаним із національно-патріотичним вихованням молодого покоління, присвячені численні дослідження вітчизняних та закордонних вчених.

Серед класиків педагогічної науки до проблем патріотичного виховання зверталися: Г. Ващенко, О.Духнович, А. Макаренко, О. Огієнко, С. Русова, Г. Сковорода, В.Сухомлинський, К.Ушинський, Я.Чепіга та інші видатні вчені й педагоги. У своїх працях вони висвітлювали актуальні для свого часу проблеми розвитку патріотичних почуттів як складової частини національної системи виховання, висували ідею виховання «свідомого» громадянина, патріота своєї Батьківщини [2, с.60].

Взаємозв'язок патріотичного, громадянського та національного виховання висвітлено в працях В.Гонського, М. Качура, О.Коркішко, І. Мартинюка, В. Паплучного, Ю. Римаренко, О. Сухомлинської, Г.Шевченка та інших. Національно-патріотичне виховання на традиціях українського народу розглядали: О. Вишневський, О. Гевко, М. Стельмах, М.Щербань та інші [3, с. 2].

Мета статті. Залучати здобувачів освіти до джерел національної історії, культури, звичаїв, традицій; сприяти патріотичному вихованню, осмисленню себе, своєї особистості як частини великого українського народу; пробуджувати національну свідомість; виявити здібності до гри і зацікавити їх; виховувати вольові якості; розвивати прагнення до перемоги й упевненість у власних силах; учити не лише відчувати радість від власних перемог, але й хвилюватися за товаришів; виховувати справжніх козаків.

Виклад основного матеріалу. У нашому навчальному закладі був проведений патріотичний квест-гра «Козацькі забави» до дня захисника України, що ставить за мету національно-патріотичне та військове виховання здобувачів освіти, загартування, відродження традицій українського козацтва.

Сценарій заходу «Козацькі забави». До дня захисника України

КВЕСТ

Мета: формувати та розвивати інтелектуальні здібності учнів; учити доводити свою думку; розвивати кмітливість, ерудованість, увагу, вміння міркувати, працювати в команді; розвивати фізичні здібності учнів; виховувати інтерес до навчання, виховувати почуття гордості за історію свого народу та свого рідного краю.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Ведучий 1. Добрий день, шановні гості та учні!

Роки, роки, роки ... Скільки б їх не минуло, не зітруть вони у народній пам'яті світлі імена тих, хто віддав своє життя за захист Вітчизни. Нелегкою була доля українського народу. В її історичному минулому були роки процвітання і тяжкі роки поневолення.

Пам'ятають... Ось те, що дає можливість нації зберегти у віках імена героїв, які не пошкодували життя, щоб їхні нащадки жили у вільній та незалежній державі...

День захисника України – це свято пам'яті про наших гордих предків, які пером і словом, вогнем і мечем виборювали право на незалежність рідної держави; свято вшанування козацької доблесті та звитяги; свято вдячності ветеранам Другої світової, які також воювали за свою землю.

Саме цього дня 1942 року була створена УПА.

І, нарешті, це день усіх героїв сьогодення, воїнів-захисників АТО, які і сьогодні продовжують героїчну сторінку нашої історії, захищаючи наші кордони від ворогів.

Дорогі присутні! Схилимо голови перед світлою пам'яттю загиблих.

Хвилина мовчання.

Саме в ці дні гранично ясно, що для країни побажання миру є найголовнішим.

Миру усім нам!

14 жовтня українці святкують одразу три свята. Перше – Свято Покрови Божої Матері, друге – День українського козацтва, третє свято, дуже молоде – День захисника України.

Усі ці свята дуже взаємопов'язані й виникали послідовно.

В багатому на подвиги літописі українського воїнства безліч битв і дат, гідних стати Днем захисника Вітчизни. Дату 14 жовтня обрали не випадково. Споконвіку на свято Покрови наші пращури вшановували воїнів-захисників. Традиція ця дуже давня і походить ще з часів Київської Русі. Козаки вважали Покрову своєю заступницею. На Січі була церква на честь Покрова Пресвятої Богородиці з іконою її Покрова. Збираючись у похід на ворога, козаки проводили молебень до своєї Покровительки. Повернувшись щасливо з походу, дякували їй за збережене життя. Цікаво, що козаки настільки глибоко й щиро шанували образ Покрови Божої Матері, вірили у її силу й урочисто святкували цей день, що у народі закріпилася й друга назва свята – Козацька Покрова.

Оберігає Пресвята Богородиця і теперішніх оборонців державних кордонів.

Ведучий: Як суто національне, українське явище, козацтво з'явилося в столітті. 14

З самого початку воно складалося виключно з вільних людей, які все своє життя присвятили захисту Батьківщини від ворогів. Головною характеристикою Запорізької

Січі можна назвати, в першу чергу, демократичність. Цим вона випередила Європу на цілі століття. У той час, коли по всій Європі утвердився різкий поділ суспільства на класи і соціальні верстви, в Запорізькій Січі всі вважалися рівними товаришами, братами з рівними правами і обов'язками.

Впродовж століть могутнє козацьке братство здійснювало вплив на європейську історію. Саме з козацького роду вийшли відомі всьому світу діячі національного відродження України.

Й нині сотні тисяч нащадків козаків розвивають кращі традиції своїх предків, котрі є для них взірцем доблесті, шляхетності, відданості Вітчизні. З липня 2002 року в нашій країні діє Українське реєстрове козацтво – громадська організація, яка вважає себе правонаступницею і продовжувачем традицій козацтва України. Вона об'єднує майже 70 тисяч козаків.

А тепер давайте спробуємо свої сили у краснавчому, історичному, спортивному, жартівливому, захопливому квесті !

ПЕРЕБІГ ЗАХОДУ

«Козацькі забави». До дня Захисника України.

Завдання: Відвідавши 18 кошів, почувши легенду керівника коша, виконати завдання й отримати відповідну кількість балів у маршрутному листі. Перемагає команда, яка в ході гри-подорожі отримує найбільшу кількість балів.

Правила гри:

- Команда рухається від станції до станції відповідно до маршрутного листа.
- Ураховуються швидкість проходження маршруту та якість виконання завдань.
- Кількість балів, яку можна отримати в одному коші, повідомляє керівник.

Ведучий. Найрозумніші, найерудованіші, найспритніші сьогодні боротимуться за звання команди – «Найкращі нащадки козаків».

Отже, я вітаю усіх розумників, уболівальників і гостей нашого квесту!

Ведучий. Отже, у минулому в українського народу було унікальне явище – Запорізька Січ. Там жили мужні лицарі. І звали їх – козаки.

Ведучий. Козак – це вільна військова людина. Перші згадки про козаків датовані 1489 роком. Є думка, що слово «Січ» походить від слова «сікти».

Ведучий. Січ – це була простора площа на Дніпровому острові Хортиця. Довкола площі стояли побудовані хатки, так звані коші.

Ведучий. Хто хотів стати козаком, мав наперед служити три роки в старого козака за джуру (помічника). Джура виконував усяку роботу й носив за козака другу рушницю й потрібні йому клунки.

Ведучий. Козаки вбиралися просто: в грубу сорочку, в кирею. За широким поясом носили пістолі й люльку.

Ведучий. Їли сушену рибу й печене м'ясо та юшку з рибою.

Ведучий. Жінок на Січі не було і ніхто не міг мати на Січі жінку, навіть сам отаман.

Ведуча. Січове військо поділялося на полки; полк – на п'ять сотень, по сто осіб; сотня мала десять десятків по десять осіб.

Ведучий. Січню командував кошовий. Козаки билися до останку, кажучи: «Або перемога, або смерть!»

Ведуча. Сьогодні нашим учасникам потрібні витримка, ерудиція, логіка та життєвий запас знань.

Отже, познайомимося з героями сьогоднішнього змагання!

Вітаємо оплесками команди-квестори: **курінь «Хортиця», курінь «Січовики».**

Ведучий. Нам залишилося тільки побажати учасникам виявити себе якнайкраще та отримати максимум балів у кожному коші!

Словникова робота

Кіш – 1. Військовий козацький табір в Україні в XVI-XVIII столітті. 2. Кіш

Запорозької Січі – центральний орган управління в Запорозькій Січі, що відав адміністративними, військовими, фінансовими, судовими та іншими справами. Кіш виник із часу заснування Січі (XVI ст.) і зазнав тієї самої еволюції, що й сама Січ.

Курінь – 1. Військова одиниця Запорозької Січі, що складалася з кількох сотень козаків.

2. Назва будівлі, у якій мешкали козаки.

Ведучий. Визначати переможців у нашому змаганні буде журі у складі:

Ведучий.

Хай гумо, хор
У цій залі лунає,
І сміх щиросердний
Усіх нас єднає.

Ведучий. Удачі вам бажаємо –
«Ні пуху, ні пера»,
Нехай вже почнеться
Козацька наша гра.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Кіш №1 «Привітання»

Ведучий: Прошу представити курінь.

(Журі оцінює девіз, привітання, куренів за п'ятибальною системою).

I. Курінь «Хортиця»

Девіз: «Степ та воля – козацька доля»

Отаман: Для боротьби ми не збирали
Ані рушниць, ані гармат,
Здоров'я, знань понабирали,
Що вистачить для всіх команд.

II. Курінь «Січовики»

Девіз: «Козацькому роду нема переводу!»

Отаман: Прибули ми змагатися і перемагати,
Отож, і просимо вболівальників щиро
Нам у цій грі допомагати.

Кіш №2 «Козацька сила»

Одночасно зустрічаються дві команди-курені. Реквізит для виконання завдання – стіл і два стільці.

Ведучий. Щоб мужньо боронити свій народ, свою неньку-Україну, козаки повинні мати силу в руках.

Отже, починаємо змагання силачів. Запрошуємо по двох представників від кожного куреня. Вони здобуватимуть для куреня звання «Силачів».

Завдання: За допомогою вправи армреслінг (змагання на руках) перемогти суперника. Кожний переможець приносить своєму куреню по 1 балу.

Кіш №3 «Складальний»

Ведуча. Козаки були розумними людьми, могли придумати, як обхитрувати ворога, і ми перевіримо вашу мудрість.

Завдання: Зі слова «тулумбас» (стародавній музичний інструмент) скласти нові слова. За кожне нове слово – 1 бал. (бас, баул, сам, тумба, тулуб, Тула, Сула, ас, ум, ам, бал, Балу...)

Кіш №4 «Взуй, козаче, козака!»

Ведучий. Козаки були швидкими та спритними. Тож до цього коша запрошують-ся сміливці.

Одночасно змагаються по одному учасникові з кожного куреня. Кожному з них зав'язують очі. Учасник присідає біля перевернутих догори ніжками стільців, поруч яких лежать 5 пар різного взуття. Завдання кожного учасника: швидше, ніж його суперник, «взути» одну пару взуття на ближні ніжки стільця, іншу пару – на дальні. Взуття має вирізнятися дизайном, формою, а не кольором, бо із зав'язаними очима учасники колір взуття не розрізняють.))))))

Коли учасник упорався із завданням, він підводиться, тим самим показавши, що завдання виконане. Переможець приносить своєму куреню 1 бал.

Кіш №5 «Влучне око»

Ведучий. Усі козаки вміли влучно стріляти. І зараз наші гравці покажуть свою вправність влучення м'ячиком у ціль.

Учасники по черзі влучають м'ячиком у мішок. Кожен учасник має три спроби. За кожне влучення курінь отримує 1 бал.

Кіш №6 «Інтелектуальний»

Ведуча. Козаки були розумними та кмітливими. Зараз перевіримо і ваші знання. Отже, приготуйтеся уважно слухати і швидко давати відповіді на запитання. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

1. Синонім слова карта. (*Мапа.*)

2. Найвища гора України. (*Говерла.*)

3. Зачіска козака. (*Оселедець.*)

4. Який одяг носили козаки? (*Шапки з китицею, червоні або сині шаровари, сорочка, жупан, барвистий пояс.*)

5. Як називалася головна база козаків? (*Січ.*)

6. Якого кольору був стяг у Запорозькій Січі? (*Малиновий.*)

7. Які символи влади гетьмана України ви знаєте? (*Булава, бунчук.*)

8. Моря, що омивають береги України. (*Азовське, Чорне.*)

9. Помічник козака, молодший воїн. (*Джурка.*)

10. Якого року теперішня Україна стала незалежною державою? (*1991 року.*)

Кіш №7 «Стройовий»

Ведуча. Козаки були розумними та кмітливими. Зараз перевіримо і вашу кмітливість. Отже, приготуйтеся уважно слухати і швидко виконувати команди.

Команди шикуються у дві шеренги, ведучий швидко називає команди: «сісти», «встати», «направо» і т.п. Виграє та команда, яка найбільше і правильно виконала команд.

Команда-переможниця приносить своєму куреню 1 бал.

Кіш №8 «Шифрувальний»

Ведуча. Щоб ворог не зміг зрозуміти повідомлення, що передавалися під час військових дій, то їх зашифровували.

Завдання: Розшифрувати зашифровані слова.

- 28, 7, 21, 3, 19, 18, 1

15, 1, 16, 11, 18, 1 (Червона калина.)

- 10, 1, 20, 19, 21, 12, 10, 31, 15, 1 22, 12, 28 (Запорізька Січ.)

Дешифратор

A1	B2	B3	G4	G5	D6	E7	E8	Ж9	310	И11
П12	Ї13	Й14	K15	Л16	M17	H18	O19	П20	P21	C22
T23	У24	Ф25	X26	Ц27	Ч28	Ш29	Щ30	Ь31	Ю32	Я33

Кіш №9 «Заплети косу»

Ведучий. А зараз перевіримо, чи й справді нащадки козаків вправні та швидкі. Одночасно змагаються два курені. З кожного куреня беруть участь по одному учаснику.

Завдання: Кожному учаснику потрібно заплести косу дівчині.

Команда-переможець отримує 1 бал.

Кіш №10 «Загадковий»

Ведуча. Козаки були не тільки сміливими та відважними, але й розумними та кмітливими. Уміли розгадати будь-яку загадку ворога.

Завдання: Відгадати загадки. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

Загадки

1.Хто то? Лицарі відважні і міцні, немов дуби,

А на головах росли в них Оселедці. Це...*(вільні козаки).*

2.Хто за народ горою,

А проти ворога ордою?*(Козаки.)*

3.Що означає слово «козак»?*(Вільна людина.)*

4.Найвідоміший козацький танець.*(Гопак.)*

5.Кому заборонявся вхід на територію Запорозької Січі?*(Усім жінкам.)*

6.Ім'я відомого козака, який брав участь у понад п'ятдесяти битвах.*(Іван Сірко.)*

7.Що означає для козака слово «чайка»? *(Човен.)*

8.Народний співець, який оспівував подвиги козаків.*(Кобзар.)*

9.Про яку деталь козацького одягу говорили: «Широкі, як Чорне море»?*(Шаровари.)*

10.Найвідоміша козацька страва, що дуже полюбили козаки.*(Куліш.)*

11.Яке церковне свято козаки вважають своїм? Коли воно відзначається? *(Покрова Пресвятої Богородиці, 14 жовтня.)*

12.Як звать українського військового, політичного та державного діяча, Гетьмана Війська Запорозького, очільника Гетьманату (1648-1657), якого зобразили на купюрі номіналом у 5 гривень?*(Богдан Хмельницький.)*

Кіш №11 «Танцювальний»

Ведучий. Козаки були не тільки спритними, сміливими та відважними, вони ще займалися різними бойовими мистецтвами, зокрема полюбили бойовий гопак.

Бойовий гопак – українське бойове мистецтво, розроблене на основі елементів традиційного козацького бою, що збереглися в народних танцях.

Завдання: Затанцювати якомога оригінальніше будь-який український танок: гопак, козачок, аркан та ін. Виконувати завдання може як один учасник, так і вся команда. Оцінюється оригінальність виконання танцю. Оцінки виставляють за п'ятибальною системою. (5 балів)

Кіш №12 «Заспіваймо пісню веселеньку!»

Ведучий. Правда кажуть, що душа народу в його пісні. Ще козаків із-за гори не видно, а козацька пісня котиться попереду.

Завдання: Заспівати українських народних пісень. Кожна пісня – 1 бал.

Кіш №13 «Забави кашоварів»

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Ведучий. А ще, козаки славилися своїми кулінарними здібностями. Щоб приготувати їжу, козаки заготовляли дрова, розпалювали багаття і тоді вже готували. Хто з вас не чув про козацький куліш?

Завдання: Слід якомога швидше відділити горох, квасоллю, кукурудзу.

Команда-переможниця приносить своєму куреню 1 бал.

Кіш №14 «Майстерних художників»

Ведучий. А ще, козаки славилися своїми художніми здібностями.

Завдання: На прикріплених аркушах паперу кожна команда повинна намалювати козака на повний зріст. Один учасник біжить – малює голову, повертається, тоді наступний – тулуб і т.д. Виграє команда, яка швидко, згуртовано, акуратно і точно намалює козака.

Команда-переможець отримує 1 бал.

Кіш №15 «Хто швидше одягнеться?»

Ведучий. Козаки були не тільки кмітливими, але й швидкими, красивими.

Завдання: (Виходять по одному гравцеві від команди. Виграє той, хто швидше і краще одягнеться за одну хвилину. Реквізит: брюки, піджак, черевики на шнурках).

Виграє команда, яка швидко і точно одягнулась.

Команда-переможець отримує 1 бал

Кіш №16 « Чумацький шлях »

Ведуча. Козаки були кмітливими, швидкими та розумними . Зараз перевіримо і ваші знання.

Потрібно встановити відповідність між назвами речей козаків та їх зображенням.

1. Печатка		
2. Козацька чайка		
3. Люлька		
4. Пістолі		
5. Гармата		
6. Пернач		
7. Лигаври		
8. Бунчук		
9. Порохівниця		
10. Булава		

Кіш №17 « Секретний»

Ведуча. Козаки були не тільки сміливими та відважними, але й розумними та кмітливими. Уміли розгадати будь-який ребус.

Завдання: Розгадати ребуси. Відповіді писати на аркуші біля малюнка. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

Кіш №18 «Твоя доля»

Підбиття підсумків та нагородження куренів грамотами (звання: «Силач куреня», «Влучне око», «Золотий голос куреня», «Найкращий танцюрист куреня», «Найспритніший козак» «Найшвидший козак», «Найкращий кухар» тощо).

Заклучна частина. Висновки:

Майстер :

Сьогодні у нашому квесті брало участь 2 команди, які проходили завдання за маршрутними листами, і кожна група показала гарні результати і змогла краще за інших проявити себе на одній із станцій. Отже, за підсумками квесту ми хочемо нагородити кожную групу за перемогу Дипломом Патріота України.

Ведучий:

На веселім квесті ми побували.

Одні позмагались, інші відпочивали,

Співали, сміялись та ще й жартували

Та про предків наших славних з шаною згадали.

Здоров'я і щастя всій нашій родині,

А цвіту і плоду усій Україні.

Щоб був достаток на столі

У кожному місті та селі.

Список використаних джерел

1. Божко Т.М. Супер-козак класу. / Т.М. Божко // Класному керівнику – Основа – 2018. – №6 – С. 15-24.
2. Виховуємо патріотів України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://4vripo.org.ua/download/metod_prob/plekaeto_patriot.pdf – Назва з екрану.
3. Демешкевич В.А. Особливості патріотичного виховання молоді в контексті розвитку сучасного суспільства / В.А. Демешкевич // [Електронний ресурс] – Режим доступу : www.managment.kr.sch.in.ua/naukovo-praktachna_internet-K – Назва з екрану.
4. Жередко І.В. Ми – українці / І. В. Жередко // Класному керівнику – Основа – 2015. – №6 – С. 35-39.
5. Колеснікова О. Соціальна робота в Україні: теорія і практика. наук.-метод. журнал / О. Колеснікова – 2012. – №2. – С. 58-67.
6. Концепції національно-патріотичного виховання молоді дітей та молоді № 641 від 16 червня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/ – Назва з екрану.
7. Кравець Н.В. Квестоманія / Н.В. Кравець // Класному керівнику – Основа – 2018. – №5 – С. 87-95.

УДК 377.37.09

А.С. Ткаченко

майстер виробничого навчання I категорії

Державний навчальний заклад «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

ВЗАЄМОДІЯ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА ТА МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В НАПРЯМІ АДАПТАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗП(ПТ)О

Анотація. У статті розкрито значення співпраці майстра виробничого навчання та класного керівника як важливого компонента навчально-виховного процесу у системі П(ПТ)О. Виховна робота класних керівників, майстрів виробничого навчання, вихователів сприяє розвитку зацікавленості учнів, професійному зростанню особистості, вихованню громадян, які володіють системою людських цінностей, надбанням українського народу, моральною, художньо-естетичною та правовою культурою.

Ключові слова: адаптація, особистість, колектив, співпраця, планування.

A.S. TKACHENKO INTERACTION OF CLASS LEADER AND MASTER OF PRODUCTION TRAINING IN THE DIRECTION OF ADAPTATION AND EDUCATION OF STUDENTS IN SP(PT)O

Abstract. The article reveals the importance of cooperation between the master of industrial training and the class teacher, as an important component of the educational process in the system of Vocational Education. Educational work of class teachers, masters of industrial training, educators promotes the development of students' interest, professional growth of personality, education of citizens who have a system of human values, the property of the Ukrainian people, moral, art, aesthetic and legal culture.

Keywords: adaptation, personality, collective, cooperation, planning.

Вступ. Основною метою професійної освіти – є підготовка робітника високої кваліфікації, який був би конкурентноздатним на ринку праці, високоосвіченого, інтелектуально розвинутого спеціаліста з цілісним уявленням про картину світу, що вміє технологічно мислити, засвоювати і застосовувати сучасні види інформації. Актуальним питанням про освіту є виховання інтелектуальної особистості, яка любить свою Батьківщину, знає рідну мову, історію свого народу, його культуру, традиції, звичаї, любить та захищає рідну природу.

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

Однак з розвитком інформаційного суспільства пізнавальна активність учнів, інтерес до знань, зацікавленість у них знижується. Відомо, пізнавальна активність є одним із найважливіших стимулів навчання.

Досвід роботи в навчальному закладі показує, що для активізації пізнавальної активності учнів необхідно використовувати різноманітні методи виховного впливу, вдосконалювати форми і методи навчання. Співпраця майстра виробничого навчання і класного керівника яка проводиться планово, систематично – має позитивні наслідки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Виховання традиційно розглядалось як цілеспрямований процес формування особистості, що забезпечується соціальними інститутами суспільства (А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Батишев, О. Кондратюк, І. Бех, М. Боришеський, Н. Ничкало).

Л. Виготський ще в 20-х роках ХХ століття сформував гуманістичну позицію, згідно якої виховний процес має ґрунтуватися на особистій ініціативі й діяльності здобувача освіти, а мистецтво вихователя має полягати лише в тому, щоб спрямувати й регулювати таке волевиявлення особистості [1, с.173]. На думку Л. Виготського, виховувати – значить організувати життя. Гуманізація виховного процесу – це сучасна науково-практична освітня стратегія, в центрі якої стоїть конкретна особистість, її можливості, потенціал, індивідуальне й творче самовираження [1, с.174]. За такої стратегії виховний процес стає простором повноцінного життя, інструментом вирішення життєвих проблем і особистого становлення та зростання суб'єкта професійної діяльності.

Гуманістичний підхід до виховання особистості знайшов розвиток у практичній й науковій роботі Н. Макаренка, В. Сухомлинського, І. Беґа, В. Кременя та інших.

Мета статті. Відображення особливостей співпраці класного керівника і майстра виробничого навчання в напрямі адаптації та виховання учнів в ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей».

Виклад основного матеріалу. На думку А.С.Макаренка «Педагогічна майстерність – це високе мистецтво навчання і виховання, що постійно удосконалюється, доступне кожному педагогу, в основі якого лежать професійні знання, уміння і здібності» [4, с. 31].

Завдання освіти на сучасному етапі – це виховати молоде покоління освіченим, професійним, духовно-багатим, висококультурним, творчим здібним вирішувати складні проблеми повсякденного життя. Адже сучасне динамічно-розвиваюче виробництво вимагає від працівників не лише високого освітнього і професійного рівня підготовки, але й здатності самостійно орієнтуватись у швидкій зміні сучасних технологій. Це можливо тільки в умовах безперервного оновлення набутих знань. Тому робота в нашому навчальному закладі вимагає нестандартного підходу до підбору кадрів. Професія педагога особлива серед багатьох професій. Педагогічний працівник ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей» – це передусім організатор теоретичного і виробничого навчання, наставник і вихователь учнів. Допомогу молодим людям в організації їх подальшого життя мають надати працівники, яким притаманні високий професіоналізм на рівні сучасних вимог та любов до вихованців.

«Від педагога залежить, чим стане серце дитини – ніжною квіткою чи засушеною корою. Заповітна мрія кожного мислячого педагога – щоб серце вихованця було чутливим до кожного слова вихователя, щоб дитяча душа відгукнулася, мов ніжна струна, на тонку музику його душі» – писав видатний педагог В.О. Сухомлинський у роботі «Серце віддаю дітям» [4, с.147].

Майстер виробничого навчання, класний керівник, вихователі, інші працівники ЗП(ПТ) О повинні системно приділяти увагу розвитку особистості учнів, їхній загальній культурі та виховувати у них самостійність й відповідальність, національну свідомість. Виховання учнів може бути по-справжньому ефективним лише при умові спільної роботи майстра виробничого навчання і класного керівника.

Взаємодія майстра виробничого навчання і класного керівника виникає і розвивається в процесі їхньої професійної педагогічної діяльності. Вона зумовлена їхнім соціальним статусом і соціальними ролями – об'єктивними, виробленими суспільством функціями, які повинні ними виконуватись у конкретній трудовій діяльності.

Об'єднання зусиль майстра виробничого навчання і класного керівника базується на координації і згуртованості їхніх дій, які виявляються в узгодженості функціонально-рольових очікувань – послідовність виконання кожного із двох керівників навчальної групи під час реалізації спільної виховної мети; формування єдиних педагогічних позицій і вимог до учнів; рівноцінному розподілу відповідальності за успіхи і невдачі у виховній роботі.

Важливим у вихованій роботі є врахування принципів виховання у плануванні виховної роботи у навчальній групі. Планування допомагає майстру виробничого навчання та класному керівнику спрямовувати свою педагогічну діяльність, визначити цілісну виховну систему, проектувати розвиток окремої особистості та учнів всього колективу в цілому.

Після вибору професії і навчального закладу підліток потрапляє в новий учнівський колектив та з хвилюванням вперше заходить в кабінети, майстерні, спортзал. Намагається зловити погляд вчителя, майстра, і як нам здається, визначити: «Чи правильний я зробив вибір, чи не пошкодую?».

І саме тоді, дуже важливо керівникам групи зробити все необхідне, щоб зібрати цих учнів в один колектив, щоб кожен з них відчув, що тут не будуть байдужі до них, тут їм допоможуть, тут їх оцінять, помітять їхню схильність до технічної творчості чи спорту, художньої самодіяльності чи комп'ютерної техніки. Саме в нашому навчальному закладі вони зможуть оволодіти обраною професією і займатись улюбленою справою.

Питання адаптації першокурсників до нових умов у ЗП(ПТ)О на сьогоднішній день досить часто піднімається.

Адаптація – це процес входження особистості в конкретну соціальну спільноту через засвоєння соціального досвіду цієї спільноти і використання нагромадженого раніше соціального досвіду [2, с. 6].

Постає питання про необхідність швидкої адаптації учнів до нових умов.

Весь педагогічний колектив, обслуговуючий персонал навчального закладу, роботодавці, в тій чи іншій мірі, беруть участь у процесі навчання і виховання учнів. Але ніхто з учасників цього процесу не несе такої відповідальності за кінцевий результат як майстер виробничого навчання і класний керівник.

Співпраця класного керівника і майстра виробничого навчання починається з вивчення групи й окремо кожного учня. У результаті створюються необхідні умови для правильної, раціональної організації виховної роботи та впровадження індивідуального підходу. Вивчення учнів триває упродовж усього їхнього навчання.

Процес адаптації учнів нашого навчального закладу у ДНЗ «Крижопільський професійний будівельний ліцей» проходить поетапно, а саме:

1. уважно і досконало вивчаються документи учнів;
2. проводяться індивідуальні бесіди з кожним учнем;
3. вивчаються можливості, нахили, організаторські здібності кожного учня;
4. складаються плани виховної роботи – річні і щомісячні;
5. спрямовується робота по організації самоврядування в групі;
6. робота психолога ліцею в плані допомоги учнів адаптації.

Процес ознайомлення необхідно розпочати з вивчення документів – свідоцтва про отримання базової середньої освіти чи атестата; характеристики, довідки про сімейний стан. Так, складаємо таблицю зі списком групи, де зазначено: прізвище, ім'я, по батькові учня, дата народження, домашня адреса, соціальний статус батьків, наявність інших членів сім'ї, телефон. Під час знайомства з учнями варто нагадати про їх рідних, які закінчили також цей ліцей.

Важливо протягом перших двох тижнів переговорити з кожним учнем індивідуально у невимушеній обстановці. Відповідно після наших бесід можна розпочати формувати актив групи. Правильний підбір активу, розподіл обов'язків між ними має важливе значення в подальшій роботі всієї групи.

Важливим завданням для класного керівника і майстра виробничого навчання є підбір громадських доручень для кожного учня. Тут не можна помилитися при виборі активу: старости, заступника старости та спочатку доцільно призначити учнів на ці посади з випробувальним терміном. Звернути увагу на цих учнів, котрі користуються повагою своїх товаришів, творчо ініціативні. Необхідно окреслити зміст доручень кожного учня та раз на місяць заслуховувати звіт на зборах групи.

Зміст громадських доручень групи:

1. староста групи зобов'язаний – знати розклад занять і доводити його до відома учням групи; забезпечувати присутність учнів на лінійці; фіксувати відсутніх на заняттях (відпущених з дозволу дирекції та по хворобі); під час відсутності майстра виробничого навчання виконувати його обов'язки, подавати особистий приклад культури поведінки, дисципліни, зовнішнього вигляду, відповідати за успішність у групі;

2. заступник старости – виконує обов'язки старости в дні його відсутності; є помічником класного керівника і майстра виробничого навчання з усіх питань: успішності, відвідування, проведення виховних заходів;

Розділ 5 * Виховна робота та психологічний супровід у системі освіти

3. редколегія – випускає тематичні газети; готує матеріал до конкурсів ліцейних, обласних – конкурси малюнків, присвяченим різноманітним подіям; висвітлюють підсумки навчання та відвідування учнів; привітання з днем народження;

4. фізорг забезпечує – участь групи в спортивних змаганнях; допомагає викладачеві фізичної культури і здоров'я в проведенні занять у групі; інформує та контролює відвідування учнями групи спортивних секцій;

5. відповідальний за навчання в групі – веде щотижневу відомість відвідування занять, відмічає відсутніх, фіксує медичні довідки та звітує перед класним керівником і майстром виробничого навчання;

6. культорганізатор – організовує вітання учнів з днем народження; відвідування виставок; організовує екскурсії; надає посильну допомогу в підготовці до огляду художньої самодіяльності.

Організація і виховання учнівського колективу групи ЗП(ПТ)О – це один з провідних напрямів нашої роботи. Згуртовуючи учнів у дружній і цілеспрямований колектив, ми створюємо передумови для успішного розв'язання навчально-виховних завдань. Впливаємо на окремих учнів і на групу у цілому не тільки силою авторитету, а й шляхом формування громадської думки [1, с. 283].

Так під час планування виховної роботи в групі, необхідно враховувати її особливості на кожному етапі навчання, а саме: на першому курсі юнаки і дівчата проходять соціально-психологічну та професійну адаптацію в умовах ліцею, ознайомлюються з підприємством-замовником; на другому курсі – закріплюють основи професійної майстерності, збагачують досвід громадської роботи; на третьому готуються до самостійної трудової діяльності.

В планування виховної роботи на першому курсі доцільно передбачати знайомство учнів із традиціями навчального закладу, правилами поведінки учнів, формами заохочення і покарання, умовами отримання підвищеного розряду. А також протягом усього періоду навчання класний керівник і майстер виробничого навчання повинні під час планування виховної роботи враховувати наступні пріоритетні напрями: формування національної свідомості; виховання духовної культури особистості; забезпечення духовної єдності поколінь; утвердження принципів загальнолюдської моралі; забезпечення повноцінного фізичного розвитку особистості; формування компетентного ставлення до власного здоров'я; формування соціальної, пізнавальної, громадянської, підприємницької компетентності учнів; формування правової компетентності.

Для досягнення вирішення питань з виховної роботи ми складаємо річний план з виховної роботи за десяти напрямками: патріотичне виховання, громадянське виховання, родинне моральне, художньо-естетичне, превентивне, формування здорового способу життя, трудове, екологічне [3, с. 216].

За допомогою нього виховна робота проводиться поступово і планово. Передбачені різноманітні заходи:

1. *Виховні години* – День Соборності України, Героїчні подвиги козацтва, Ти і колектив, Гуртожиток мій дім, Не згуби своє життя, Державні та народні символи України.

2. *Години спілкування* – Підлітки: злочин і кара, Батьки – діти – конфлікт, Закон про мене, я про закон, Якщо тобі немає 18.

3. *Вернісаж художніх робіт учнів* – Скажемо - ні – шкідливим звичкам, Привітальні плакати з нагоди Державних свят.

4. Обласна молодіжна акція «Скажи наркотикам ні».

5. Трудові акції по догляду за парком.

6. Зустрічі з працівниками правоохоронних органів.

7. Участь у обласній виставці писанкарства та вишивки.

8. Участь в обласному етапі Всеукраїнської благодійної акції «Від серця до серця».

9. Впровадження в учнівських колективах демократичних принципів, використовувати їх у роботі органів учнівського самоврядування.

10. Тримання під постійним контролем сім'ї, які потрапили у складні життєві обставини. Зв'язок з родинами, де виховуються учні, схильні до правопорушень [4, с. 32].

Під час цих заходів ми практикуємо різноманітні тести, які спрямовані на аналіз особистості та поведінки учнів. Практикуємо проведення диспутів. Також пропонуємо учням готувати повідомлення та виступи з ними на виховній годині.

Зараз багато говориться про учнівське самоврядування, висловлюються різні думки. Переконливо звучать слова, що сьогоднішній день вимагає від нас інтеграції та мобілізації внутрішніх ресурсів, зокрема учнівського колективу.

Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини * Випуск 18, 2020

Учнівське самоврядування – це засіб реалізації учнівською громадою своїх прав, обов'язків та ініціатив через прийняття рішень, їх впровадження за допомогою власних ресурсів життя, співпраця з адміністрацією. Самоврядування дає можливість учням вирішити питання і проблеми, що їх стосуються. Найвищим органом учнівського самоврядування нашої групи є учнівські збори.

Високий рівень знань і свідомо дисципліна – найважливіші показники правильної організації навчально-виховної роботи в групі. Ми дбаємо про підвищення якості знань учнів, намагаємось запобігти відставанню окремих учнів.

Висновки. Отже, вище викладений матеріал дає можливість виховати свідомого громадянина нашої незалежної держави, духовно багатого, справжнього патріота з активною життєвою позицією. Адже наші учні – це частина світу, і він стає кращим тому, що збагачується їхніми помислами, вчинками, знаннями. Тому всі форми роботи майстра виробничого навчання і класного керівника в нашому будівельному ліцеї спрямовані на те, щоб у майбутньому наші випускники досягли благородної мети – бути особистістю, громадянином, людиною.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. *Особистісно-зорієнтоване виховання: наук.-метод. посібн.* / І.Д. Бех – К.: Либідь, 2003. – 283с.
2. Боришевський Т.Й. *Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості.* – К.: Беркут, 2000. – 184 с.
3. Кондратюк О.П. *Система виховної роботи в професійно-технічному навчальному закладі: навч.-метод. посібн.* / О.П. Кондратюк – К.: «Кондор», 2006. – 216 с.
4. Сухомлинський В.О. *Серце віддаю дітям* / В.О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа. 1977. – 32 с.

НАШІ АВТОРИ

Андрущенко Людмила Степанівна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Бережок Світлана Михайлівна – викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Березюк Лариса Володимирівна – майстер виробничого навчання тринадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Біла Людмила Олександрівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії, заступник директора з виробничої роботи Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Білоус Майя Василівна – викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії Вінницького транспортного коледжу

Благодір Алла Володимирівна – викладач спецпредметів, спеціаліст вищої категорії, Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Бомк Майя Анатоліївна – викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

Бушинська Ольга Анатоліївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Воронюк Олексій Миколайович – методист, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Гавриш Алла Петрівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Вінницького транспортного коледжу

Гавриш Наталія Леонідівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Герман Ганна Петрівна – кандидат історичних наук, викладач Вінницького транспортного коледжу

Гірчук Ксенія Андріївна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Гладка Леся Іванівна – викладач математики, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Голубенко Надія Володимирівна – викладач спеціальних дисциплін Професійно-технічного училища №14 смт Вороновиця

Гонтар Віктор Володимирович – майстер виробничого навчання чотирнадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Гордійчук Алла Володимирівна – фахівець Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Грабенко Оксана Сергіївна – викладач математики та інформатики спеціаліст другої категорії Вищого художнього професійно-технічного училища №5 м. Вінниці

Гребенніков Сергій Вікторович – майстер виробничого навчання другої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Гром Лариса Григорівна – викладач загальнотехнічних дисциплін та фізики спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

Гуменюк Володимир Васильович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії старший викладач Кузьминецького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Гуменюк Інна Петрівна – методист, спеціаліст Вищого художнього професійно-технічного училища №5 м. Вінниці

Гуменюк Наталія Володимирівна – методист, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Гусаревич Антоніна Василівна – викладач математики, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Дорош Василь Степанович – кандидат юридичних наук, доцент, директор Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Дребот Тетяна Борисівна – викладач іноземної мови та зарубіжної літератури, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Загоровська Анна Афанасіївна – викладач хімії, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Ільницька Надія Андріївна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Ісайкіна Марина Вікторівна – майстер виробничого навчання другої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Карнаух Клавдія Михайлівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Вінницького транспортного коледжу

Кирильчук Марія Леонідівна – викладач іноземних мов (англійської та німецької), спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Ковтун Людмила Анатоліївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

Колосінська Наталія Миколаївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Центр професійно-технічної освіти №1 міста Вінниці»

Короленко Ірина Володимирівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Кравчук Володимир Павлович – майстер виробничого навчання другої категорії Вищого професійного училища №11 м. Вінниці

Красій Тетяна Вікторівна – викладач хімії Вінницького транспортного коледжу

Крижановська Людмила Григорівна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Кучерук Алла Леонідівна – викладач іноземної мови, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

Кучерявенко Василь Володимирович – майстер виробничого навчання другої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Мазурівський аграрний центр професійно-технічної освіти»

Ластівка Ірина Володимирівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Латуша Наталія Василівна – кандидат педагогічних наук, методист вищої категорії Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти у Вінницькій області

Лемчук Олексій Володимирович – викладач професійно-теоретичної підготовки, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Лобанова Ольга Миколаївна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Лупол Валентина Михайлівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

Мазур Микола Іванович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

Машиалер Микола Григорович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Вінницького транспортного коледжу

Мельнічук Людмила Василівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Міськова Маргарита Георгіївна – заступник директора з методичної роботи, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

Молчанюк Інна Анатоліївна – викладач хімії, вчитель-методист, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Мороз Марія Іванівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Державного навчального закладу «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

Мороз Раїса Павлівна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Мусій Любов Павлівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Вінницького транспортного коледжу

Мусій Ольга Валеріївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Вінницького транспортного коледжу

Ододюк Оксана Олексіївна – викладач біології та хімії, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Центр професійно технічної освіти №1 м. Вінниці»

Олійник Наталія Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри Початкової освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Палько Анжела Миколаївна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Петренко Галина Петрівна – вихователь вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Піддубняк Валентина Володимирівна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Підлісний Владислав Іванович – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Вінницького транспортного коледжу

Поліщук Ігор Миколайович – викладач фізичної культури, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Хмільницький аграрний центр професійно-технічної освіти»

Присяжна Тетяна Іванівна – викладач фізики, спеціаліст першої категорії Вінницького транспортного коледжу

Присяжнюк Юрій Миколайович – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Вищого художнього професійно-технічного училища №5 м. Вінниці

Прядун Віта Сергіївна – майстер виробничого навчання другої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

П'ятак Юлія Миколаївна – викладач, спеціаліст вищої категорії Вінницького транспортно-коледжу

Радченко Надія Михайлівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Вищого професійного училища №41 м. Тульчина

Савчук Тетяна Петрівна – майстер виробничого навчання першої категорії тринадцятого тарифного розряду Державного професійно-технічного навчального закладу «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

Сваричевська Тамара В'ячеславівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

Степанюк Галина Микитівна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Стець Ірина Іванівна – викладач спеціальних дисциплін Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Тесленко Ірина Миколаївна – майстер виробничого навчання першої категорії чотирнадцятого тарифного розряду Державного навчального закладу «Жмеринське вище професійне училище»

Ткач Наталія Вікторівна – викладач української мови та літератури, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»

Ткаченко Анатолій Сергійович – майстер виробничого навчання першої категорії Державного навчального закладу «Крижопільський професійний будівельний ліцей»

Ткачук Ганна Едуардівна – викладач фізики, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Фурман Алла Володимирівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Черниш Тамара Миколаївна – викладач спеціальних дисциплін вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Чорба Тетяна Олегівна – викладач інформатики, спеціаліст вищої категорії, старший викладач Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке міжрегіональне вище професійне училище»

Шапошник Олена Віталіївна – викладач загальноосвітніх дисциплін, спеціаліст вищої категорії Теплицького професійного аграрного ліцею Вінницької області

Явусішина Лілія Анатоліївна – викладач спеціальних дисциплін вчитель-методист Державного навчального закладу «Вище професійне училище №7 м. Вінниці»

Яворська Людмила Іванівна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст вищої категорії Державного професійно-технічного навчального закладу «Козятинське міжрегіональне вище професійне училище залізничного транспорту»

Ярошевич Зоя Миколаївна – викладач спеціальних дисциплін, спеціаліст першої категорії Державного навчального закладу «Браїлівський професійний ліцей»

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ОСВІТИ

О.М. Воронюк, Г.Е. Ткачук

**ФУНКЦІОНУВАННЯ ЦЕНТРУ ЕНЕРГОЗБЕРЕЖЕННЯ У ДПТНЗ
«ВІННИЦЬКЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ».....3**

Г.П. Герман

**ВІТЧИЗНЯНІ ВЧЕНІ, ЯКІ ПОЧАЛИ ЗАСТОСОВУВАТИ ДВЗ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ
ТРАНСПОРТІ.....6**

В.С. Дорош , Н.В. Латуша

**ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ НА КУРСАХ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ
(ПРОФЕСІЙНОТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....10**

М.Г. Маишталер

**ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ДУАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ
ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....13**

РОЗДІЛ 2

МОДЕРНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

В.В. Гонтар, І.В. Ластівка

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТЕХНІЧНОЇ МАЙСТЕРНІ НАВЧАЛЬНО-
ПРАКТИЧНОГО ЦЕНТРУ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДЕРЖАВНОГО ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ «ВІННИЦЬКЕ МІЖРЕГІОНАЛЬНЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ
УЧИЛИЩЕ».....17**

А.В. Гордійчук

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ
КУЛЬТУРИ.....22**

М.В. Ісайкіна

**ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПІДХІД ДО ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНОЇ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ 25**

Л.А.Ковтун, З.М.Ярошевич

**ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ У РОЗВИТКУ
КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КОНКУРЕНТОЗДАТНОГО РОБІТНИКА У ДНЗ
«БРАЇЛІВСЬКИЙ ПРОФЕСІЙНИЙ ЛІЦЕЙ».....28**

О.О.Непомняца

**МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ЯК УСПІШНИЙ ПРОЕКТ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ
ВІДКРИТОГО УРОКУ З СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН В ЗАКЛАДАХ
ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО - ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ 34**

Т.В.Коношевич, Л.О.Коломійчук, Л.В.Мельнічук

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ: ВІД ВИКЛИКІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ.....44

І.В. Короленко, В.П. Кравчук, С.В. Гребенніков
ВПРОВАДЖЕННЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ КОНЦЕПЦІЇ ОЩАДЛИВОГО ВИРОБНИЦТВА (LEAN PRODUCTION/LEAN MANUFACTURING) НА ОСНОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОДУКТИВНОГО НАВЧАННЯ (PRODUCTIVE LEARNING) ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ.....50

О.М. Семко
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО РОЗРОБКИ РОБОЧОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НА ОСНОВІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ.....57

І.А. Молчанюк
ПРОВЕДЕННЯ НЕСТАНДАРТНИХ УРОКІВ З ХІМІЇ.....61

Н. А. Олійник
ЕЛЕКТРОННИЙ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС ЯК ЗАСІБ КОМПЛЕКСНОЇ ДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРАРІЇВ.....63

Ю.М. П'ятак
МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ.....67

А.В. Фурман
ЗАСТОСУВАННЯ ДИСТАНЦІЙНИХ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРЕДМЕТІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕОРЕТИЧНОГО ЦИКЛУ З МЕТОЮ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ.....70

РОЗДІЛ 3 НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ

С. Андрущенко, В. С. Прядун
ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ «КУХАР. КОНДИТЕР» 75

Л.В. Березюк, Т.М. Черниш
ДИСТАНЦІЙНІ ТА ЗМІШАНІ ФОРМАТИ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ.....78

А.В. Благодір
ГРА – ОДИН ІЗ ТИПІВ НЕСТАНДАРТНОГО УРОКУ.....83

К.А. Гірчук, Г.М. Степанюк, Р.П. Мороз
ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ-ЗМАГАНЬ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «ЛИЦЮВАЛЬНИК-ПЛИТОЧНИК».....87

Н.В. Голубенко
ПЕРЕВАГИ ТА ПРОБЛЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «ШТУКАТУР, ЛИЦЮВАЛЬНИК-ПЛИТОЧНИК, МАЛЯР».....94

Л. Г. Гром
ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ НА УРОКАХ ЗАГАЛЬНОТЕХНІЧНИХ ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ДИСЦИПЛІН ЯК НЕОБХІДНА СКЛАДОВА ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ІЗ ПРОФЕСІЇ «АПАРАТНИК ВАРІННЯ УТФЕЛЮ».....100

В.В. Гуменюк ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ВОДІЇВ АВТОМОБІЛЯ	106
І.П. Гуменюк, Ю. М. Присяжнюк ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ НА УРОКАХ ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ	112
Н.В. Гуменюк, Л.А. Явгусішина ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ АТЕСТАЦІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ З ПРОФЕСІЇ «КУХАР; КОНДИТЕР» У ФОРМІ ТВОРЧОЇ РОБОТИ	119
Н.А. Ільницьк ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНО-ДИДАКТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ З ПРОФЕСІЇ «ЕЛЕКТРОЗВАРНИК РУЧНОГО ЗВАРЮВАННЯ»	124
Л.Л. Черноус ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІНИ «ГЕОДЕЗІЯ» НА ВІДДІЛЕННІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 273«ЗАЛІЗНИЧНИЙ ТРАНСПОРТ»	129
М.І. Мазур ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ЕЛЕКТРОСЛЮСАРІВ З РЕМОНТУ ЕЛЕКТРИЧНИХ МАШИН, ЕЛЕКТРОЗВАРНИКІВ РУЧНОГО ЗВАРЮВАННЯ	132
М.І. Мороз ВИКОРИСТАННЯ КРЕАТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ УРОКУ З МЕТОЮ РОЗВИТКУ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	137
Л.П. Мусій ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ: ДІЛОВІ ІГРИ	143
А. М. Палько ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ПРИ ПІДГОТОВЦІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ЗА ФАХОМ «ШВАЧКА, КРАВЕЦЬ»	146
В.В. Піддубняк, Л.Г. Крижановська ПРОВЕДЕННЯ УРОКІВ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ У ФОРМІ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ТУРНІРІВ ПРИ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ШТУКАТУРІВ	150
Н.М. Радченко ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ УЧНІВ НА УРОКАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ	157
Т.П. Савчук ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ	162
І.І. Стець ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ ПРИ ВИВЧЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН	172

РОЗДІЛ 4
МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ІЗ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ
ПІДГОТОВКИ

- М.В. Білоус*
ВИВЧЕННЯ ФАХОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ В КУРСІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ
ОСВІТИ.....179
- М.А. Бомк*
ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ТА В ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ.....181
- Л.І. Гладка*
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПЕРЕВЕРНУТОГО НАВЧАННЯ ПІД
ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ЕЛЕМЕНТИ КОМБІНАТОРИКИ. ПЕРЕСТАНОВКИ,
РОЗМІЩЕННЯ, КОМБІНАЦІЇ».....186
- О. С. Грабенко*
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ЗМІШАНОГО
НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ.....191
- А.В.Гусаревич, А.А.Загорівська*
ВИКОРИСТАННЯ STEAM-ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ ТА
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ.....194
- Т.Б. Дребот*
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ІЗ
ПРОФЕСІЇ «КУХАР; КОНДИТЕР» НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....199
- М. Л. Кирильчук*
ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ
СПРЯМУВАННЯМ У ЗП(ПТ)О.....202
- Т.В. Красій*
МЕТОДИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ХІМІЇ.....211
- О.М. Лобанова*
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ.....213
- Л.В. Мельнічук, Т.О. Чорба*
ОРГАНІЗАЦІЯ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ІНФОРМАТИКИ (З ДОСВІДУ
РОБОТИ).....219
- М.Г. Міськова, Л.І. Яворська*
ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ РОЗВИВАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ НА УРОКАХ
ТЕХНІЧНОГО І СПЕЦІАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ З ПРЕДМЕТІВ «ДОПУСКИ ТА
ТЕХНІЧНІ ВИМІРЮВАННЯ» І «КРЕСЛЕННЯ».....225
- О.О.Ододюк*
ВПРОВАДЖЕННЯ КОМПОЗИЦІЙНОГО АСПЕКТУ НАВЧАННЯ НА УРОЦІ
БІОЛОГІЇ ТА ЕКОЛОГІЇ ЯК ЕФЕКТИВНОГО ЗАСОБУ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ
КУЛЬТУРИ 230
- Н.В. Ткач*
ВИКОРИСТАННЯ ВЕБ-КВЕСТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ 236

І.М.Поліщук
ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ТА СПОРТОМ 239

О.В. Шапошник
ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПРИ ВИКЛАДАННІ ХІМІЇ 243

РОЗДІЛ 5

ВИХОВНА РОБОТА ТА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД У СИСТЕМІ ОСВІТИ

С. М. Бережок
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ ТА ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ФОРМ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ (З ДОСВІДУ РОБОТИ).....249

Л.О. Біла, Г.П. Петренко, Н.Л. Гавриш
ВПЛИВ ПОЕЗІЇ НА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДІ В УМОВАХ НОВОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ.....252

А.П.Гавриш
ДІЯЛЬНІСТЬ КУРАТОРА НАВЧАЛЬНОЇ ГРУПИ У ФОРМУВАННІ КОМПЛЕКСУ НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЯК БАЗИСУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ І ФАХІВЦЯ.....257

В.В.Кучерявенко
МІЖПРЕДМЕТНИЙ ПОЗАКЛАСНИЙ ЗАХІД ЯК ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ І ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ 260

В.М. Лупол
ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ В ЗП(ПТ)О.....263

О.В. Мусій
ДОСВІД ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ 270

В.І. Підлісний
МОЛОДЬ ОБИРАЄ ЗДОРОВ'Я: СТОП НАРКОТИК.....273

Т.І. Присяжна
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ.....278

Т.В. Сваричевська, А.Л. Кучерук
МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ В ПРОЦЕСІ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНО НАЛАШТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ.....281

І. М. Тесленко
ПАТРІОТИЧНИЙ КВЕСТ «КОЗАЦЬКІ ЗАБАВИ» ДО ДНЯ ЗАХИСНИКА УКРАЇНИ...287

А.С. Ткаченко
ВЗАЄМОДІЯ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА ТА МАЙСТРА ВИРОБНИЧОГО НАВЧАННЯ В НАПРЯМІ АДАПТАЦІЇ ТА ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ЗП(ПТ)О.....294

НАШІ АВТОРИ.....299

ЗМІСТ.....303

Науково-методичне видання

ВІСНИК ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ ВІННИЧЧИНИ

Збірник науково-методичних праць

Випуск вісімнадцятий

УДК 377.36(045)

В 53 Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини: збірник науково-методичних праць. - Вип. 18. / Навч.-метод. центр проф.-техн. освіти у Вінниц. обл.; ред. колегія: В.С.Дорош (голова) та ін.; – Вінниця: ТОВ «Діло», 2020. – 308 с.

Відповідальний за випуск
Коректор
Комп'ютерна верстка
Дизайн обкладинки

В.С. Дорош
О.М. Мартинюк
О.В. Шевчук
А.В. Джуринська

**Збірник науково-методичних праць «Вісник професійно-технічної освіти Вінниччини»
затверджено наказом НМЦ ПТО у Вінницькій області 30 листопада 2011 р. №49.**

**Засновник Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти у Вінницькій області.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової
інформації-серія ВЦ № 845-203-Р, видане 30.03.2012 р.**

*Виходить двічі на рік.
Видається з червня 2012 року.*

Підписано до друку: жовтень, 2020 р.
Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Друк різнографічний.
Гарнітура Times New Roman. Ум. др. арк. 23,76.
Наклад 71 прим.

Віддруковано з оригіналів замовника.
Видавець ФОП Рогальська І.О.
м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 145
тел.: (0432)43-51-39; 65-80-80
E-mail: dilo_vd@ukr.net
Свідоцтво ДК № 3909 від 02.11.2010р.